

Ph. sp. 164

Sbaragli

Ad Viam
L. Agnelli Ord. Eremit. S. Agni.
(Mazz Agnellus?)

Ad Conventum Monacensem Ord. Eremit.
S. S. Agni j 7 3 j.

Ph. Sp. 164.

Philos. Anthropol. Ser. part. 1376.

R.

ENTELECHIA

S E U

ANIMA SENSITIVA
BRUTORUM

DEMONSTRATA

CONTRA CARTESIUM

AUCTORE

JOANNE HIERONYMO SBARAGLI

BONONIEN.

PHILOSOPHIÆ, ET MED. DOCT. COLLEG.

IN PATRIA UNIVERSITATE

LECTORE P. ET ANATOM. PROF. EMER.

Opus Posthumum.

BONONIÆ. MDCCXVI.

Typis Constantini Pisarri Sanctæ Inquisitionis Impressoris,
sub Signo S. MICHAELIS. *Superiorum permissu.*

ENTELLECHIA

2 E U

ANIMA SENSITIVA

BRUTORUM

DEMONSTRATA

CONTRA CARTESIUM

AUCTORE

JOANNE HIERONYMO SPARACII

BONONIENSIS

PHILOSOPHIAE, ET MED. DOCT. COLLEG.

IN PATRIA UNIVERSITATE

LECTORE P. ET ANATOM. PROF. EMER.

Opus Posthumum.

BONONIAE. MDCCXVI.

Typis Constantis Kiliani Sangeri & Ludovici Impertoris
sub signo S. Michaelis. operam suam permissa.

AD MAJOREM
DIVÆ CATHARINÆ
DE BONONIA
GLORIAM, ET CULTUM

TYPOGRAPHUS.

*On antea ad me pervenerat
Clarissimi Sbaraleæ opus posthumum De Sensi-
tiva Brutorum Anima adversus Cartesium,
quàm ego gloriosissimo DIVÆ CATHARINÆ
DE BONONIA Nomini inscribere destinarem.
Id cordi fuit adeò mihi nullo non tempore, ut ea
ratione dumtaxat Librum mihi evulgandum
committi vehementer optarem, qua devoti Ani-
mi testimonium tantæ Protectrici offerre possem.*

*Nil enim in me, meisque rebus quidquam ob-
latus dignum deprehendebatur, quum aliena lu-
bens decreveram consecrare, eaque Auctoris il-
lius praesertim, qui saepe mihi multa, sanctèque
de hoc Patrocinio condidit documenta. Librum
hunc igitur sub auspiciis hisce profero, ratus
majori nusquam praesidio posse premiuniri, & ad
majorem hominum illustrationem felicius compa-
rari. Interim Te, Faatrix omnium inclyta,
supremaque bonorum, humiliter, & ex corde pre-
cor, ut quae huic Operi, quae mihi, quae universae
Urbi nostrae fausta contingant, de Caelo tribuas
clementissimè; & sanè tribues: nam a te honesta
studia, a te liberales disciplinae, a te ipsa Con-
civium tuorum virtus ornamenta sua repetit.*

P R Æ F A T I O .

N, Lector Benevole, OPUS POSTHUMUM, quod ex multiplici Adversariorum Doctissimi Sbaraleæ numero selectum tibi, tuæque considerationi profero, non ut vincas, aut aliquid illius famæ detrahas, austerâ nimis, & rigorosâ censurâ, sed ut ex eo satis intelligas, Virum Clarissimum, Anatomicis nedum, ac Medicis studiis, sed iis quoque incubuisse, quæ longè omnium utilissima, præstantissimaque videri possunt. Ea, dum viveret (utinam, & adhuc viveret) se gessit sedulitate in perquirendis Naturæ arcanis, dirigendis studiis, praxique Medica instituenda, ut planè Philosophum quempiam, ac Medicum non lateat, quanti sint habenda, quæ in Operibus ab ipso editis documenta continentur. Blandam quemadmodum, & irrequietam cupiditatem placendi omnibus, quæ plerique Scriptores, nescio an virtute, an errore sibi placuerint, despexit (nihil enim in ea virtutis quidquam esse, semper credidit) itâ multâ curâ, monitisque majoribus rem omnem, veritatis dumtaxat invenienda causâ, pertractandam, esse voluit: nec ullo unquam se respectu terruit in ferendis de alieno studio judiciis, modò sapiens ratio esset, qua ad aliquid scribendum moveretur; ideo illi magis anxia incubuit sollicitudo, ut quæ falsa, quæ dubia, in Scholis manifesta omnibus fieri possent, relicto novandi desiderio, quod plerumque veritatem magis involvit, quàm detegat. Ir-

repsit enim in mentem Hominum aliquorum ea scribendi cupiditas, ut sæpè magis novitatem, quàm veritatem quærant; quod studii genus provehendis, augendisque scientiis adeò adversum est, ut plerumque spem omnem adimat addiscendi, omneque tenebris ignorantie, lucem prægressæ veritatis confundat. Id unum posteaquam dignoverit Noster, eò se contulit majori animo, ut labem hanc, ne Scientiarum obstet incremento, dilueret; & errores humano vitio, ac præter Auctorum mentem in Rempublicam literariam illapsos purioribus documentis excinderet, quàm quod novi aliquid afferret. Magnifica hæc species probitatis est, qua nihil Homini sapienti dignius, aut honestius, qui neglectâ proprii nominis illustratione, laudeque, rem omnem Insequentium utilitati tribuit, præponitque. Satiùs est bonam famam attingere, quàm gloriam, ubi verum cum Seneca reputetur, quòd illa Bonorum, hæc multorum judiciis componatur.

Et ne hìc tantùm memorem, qua ratione a cæteris dissentienti cupido videretur Vir ille, & ad contradicendum, & ad novandum aptus, Tibi præterea, Lector candide, notum sit, Virum hunc, ut honestissimis de re physica, ità piissimis de morali Scientia initiis hanc emendandi Provinciam suscepisse. Quòd ut certior de hac veritate fieri possis, quæso tantisper *De Recensitorum Medicorum studio Epistolam* intuearis, & nullus dubito, quin proficua, majoraque tibi constent, ad dirigendum studium Medicum documenta: intuearis al-
teru-

terutram *De Vivipara generatione Sceptis*; *Oculorum*, & *Mentis Vigiliis*; *Mantissam subsidiariam de vi indicationis a parte*; & *de usu Microscopii Tractatulum*, quibus tot, tantaque sunt tum ad Juventutem instituendam, tum ad rectam medendi normam comparata, ut inter otia Clinicorum, ferè dixerim, nihil unquam utilius excogitari potuerit. Mittam, huc afferre quamplurima, quæ post obitum in Adversariis illius reperta sunt, ut *Anatomice Tractationes de Glandulis, Dentibus, & Circulatione Sanguinis*; *Medicæ Consultationes*; *ad usum Archigymnasii Læctiones Medico-anatomicæ*; *De Vivipara generatione tertia Sceptis*, & alia, quæ tandem aliquando in lucem prodire poterunt; ut ex iis etiam ultrò intelligatur, quantum pro communi bono egerit assiduis studiis, ac meditationibus.

Ego verò, ut puto, Virum clarissimum, ad illustrandam Philosophiam majora facere potuisse (meliora certè non potuisse) sic sentio ex hoc ipso de Anima Brutorum opere, quod Dogmaticam planè respicit utilitatem, tantum sibi laudis conciliaffe, quantum Anima corpori antecellit. Ut magnis artibus corporis felicitati prospexit, sublimiori modò ratione adversùs Cartesium, & Sectatores Sensitivam Animam adstruit, ne, quod de Brutis fertur audacter aliquando, ac nefariè ab impiis Hominibus, de Homine proferatur. Nulla enim utilior inspectio esse poterat, quàm eorum, quæ Sapientum Virorum nosse valde interest, non ut profiteantur, sed vincant. Invaluit ità nostris temporibus lubrica, ac multum in Scholis jacta-

jactata opinio de Brutali Machina, & agendi viribus mechanicis, seclusâ in totum Animâ, ut laudabilius longè sit, quòd eandem Auctor noster voluerit, antequam in pejus rueret, coercere.

Tria hac de re Disputationum genera, Brutorum Animam ostensurus, instituit, probatque, Bruta non esse pura automata, tamen illorum Anima Sensitiva utatur organis mechanicè operantibus: rationibus id physicè probantibus, nec desunt Sacre Literæ, Sanctorumque Patrum auctoritates, quibus Anima ipsa astruitur; quid, & unde sit majori cum probabilitate ostenditur, confirmaturque.

His autem, tum circa egregiam Auctoris indolem, tum circa scribendi rationem prænotatis, jam superest, ut ab Lectore petam, ne antea de hoc opere velit judicium ferre, quàm priùs animadvertat, & Posthumum esse, & ex chartulis dispersis, distractisque nullo certo ordine excerptum, ità quòd omnia, quæ in eo tanquam indigesta, & imperfecta occurrent, ea mihi potiùs, quàm Auctori sint tribuenda. Id unum quoque de divisione totius Operis admoneam, ut, si quando inadæquata fuerit, deficientibus aliis; bis, terve propositis aliis, scias, hoc erroris genus, si quod est, nec Auctori, nec mihi, sed necessitati deberi, qua sæpè multa oportuit non intellecta abscindere, multa repetitis vicibus afferre, omnia denique incompleta in lucem emittere. Interim, Benevole Lector, Librum qualemcumque humaniter excipe, attentè perlege, & dum ea, quæ continet in rectum usum dirigis, me amare perge.

ELEN-

ELENCHVS DISPUTATIONUM, CAPITUM, ET SECTIONUM.

Exercitatio Præemialis.

pag. i

DISPUTATIO PRIMA.

An Bruta sint instar Automatum conformata.

C A P. I.

- Sectio I. Exponuntur Fundamenta pro Anima Brutorum ad-
struenda.* 15
- II. Proponuntur quedam Argumenta contra Animam sen-
sitivam Brutorum signanter P. Pardies.* 21
- III. Corvelluntur Argumenta proposita contra Animam
sensitivam Brutorum.* 30

C A P. II.

- Sectio I. Examinantur peculiaria Argumenta Cartesii contra
Animam sensitivam Brutorum.* 75
- II. An Doctrina Gassendi, & Aliorum suffragetur Car-
tesio contra Animam sensitivam Brutorum.* 97
- III. An ad mentem Cartesii Bruta possint esse pura Auto-
mata.* 101

C A P. III.

- Sectio I. An revera Bruta de facto sint pura Automata.* 117
- II. Comprobantur nonnullis Scriptura locis, Bruta non
esse pura Automata.* 128
- III. Plures affectiones, seu proprietates considerantur in
Brutis, qua adstruunt Animam sensitivam in ipsis.* 153
- Sect.

Sect. IV. Conciliatur Anima sensitiva Brutorum cum Doctrina D. Thoma. pag. 168

V. Satisfit nonnullis Auctoritatibus Sacra Scriptura, quae videntur contra Animam sensitivam Brutorum. 178

DISPUTATIO SECUNDA.

An Auctoritas Sacrae Scripturae sit in Physicis attendenda, & quantum sit illi tribuendum.

C A P. I.

Sectio I. Quanti ponderis sit Sacra Scripturae Auctoritas in rebus Physicis. 181

II. Proponuntur quaedam Regulae explicandi Sacram Scripturam. 189

III. Ex praemissis Regulis explicantur nonnullae Auctoritates Sacrae Scripturae. 196

IV. Adducuntur duae aliae Regulae pro legitimo sensu Sacrae Scripturae. 216

C A P. II.

Sectio I. In quo sensu intelligenda sit Sacra Scriptura, dum de Brutis Viventibus loquitur. 228

II. An Scriptura Sacra quandoque loquatur juxta Opinionem temporis, non juxta Veritatem. 245

III. An idem modus loquendi servandus sit in Historia Physica, ac in Historia Humana. 263

C A P. III.

Sectio I. An aliqua res physica clare, & literaliter exprimantur in Sacra Scriptura. 271

II. Examinantur Auctoritates Sacrae Scripturae in Rebus physicis etiam ex qualitate Scriptorum, maxime cum assistentia Spiritus Sancti. 283

Sect.

Se& III. Considerantur, & explicantur plures modi loquendi
Sacra Scriptura ad inventum etiam pro rebus phy-
sicis. pag. 299

DISPUTATIO TERTIA.

An Animæ Brutorum educantur de potentia materiæ

C A P. I.

Se& I. Unde, & quomodo Anima Brutorum sit cognoscitiva. 321

II. An sint admittendæ species pro cognitione, & sensa-
tione. 336

III. Proponitur propria opinio de modo Cognitionis, &
Sensationis sinè speciebus. 350

IV. An saltem admittendæ sint aliqua species innata in
Anima. 366

C A P. II.

Se& I. Proponuntur, & examinantur varia Sententiæ de edu-
catione Animæ Brutorum. 387

II. Exponitur propria opinio de productione Animæ Bru-
torum. 399

III. An Instinctus, Motusque Spei, Metus, & Lætitia
important aliquam Cogitationem in Brutis. 406

IV. Adducitur aliud fundamentum ex loquela Brutorum
contra Cartesium pro aliquali eorundem cogitatione. 426

V. An ex structura, & Organis Brutorum arguatur ali-
qua cogitatio in ipsis. 441

VI. An ex memoria sensitiva Brutorum arguatur in ipsis
Anima sensitiva. 460

VII. An a partium dispositione, & spirituum affluxu haberi
possit in Brutis quicquid habetur ab Anima. 470

VIII. Quodnam sit primum movens in Brutis, an Anima,
an Spiritus Animales. 484

CAP.

CAP. III.

- Sectio I.** *An, & quomodo Anima Brutorum dici possint immateriales, ut sint cognoscitivæ.* pag. 499
- II.** *An ex participatione Naturæ superioris, vel universalis, vel ex Anima Mundi haberi possit Anima sensitiva cognoscens in Brutis.* 507
- III.** *An Anima Brutorum originem suam habeant a Deo.* 520
- IV.** *An a situ, ordine, magnitudine, & figura possint haberi operationes Brutorum independentes a forma, seu Anima.* 532
- V.** *An Deus possit Machinas efficere, quæ eosdem prorsus motus præstent in Brutis, ac Anima sensitiva.* 547
- VI.** *Resolvitur, & stabilitur productio Animæ Brutorum a Deo per quandam speciem Creationis.* 554
- VII.** *Concluditur quedam immaterialitas in Anima Brutorum, & nonnulla resolvuntur ad complementum Tractatus.* 573

ANIMA SENSITIVA BRUTORUM DEMONSTRATA.

EXERCITATIO PROOEMIALIS,

*In qua Status Quaestionis proponitur, Plantarum facultates
obiter a modo operandi mechanico vindicantur, &
rerum omnium, quæ in hoc sunt Opere, Considerationes
certa sub divisione exponuntur.*

Nostro hoc seculo, atque hoc ipso tempore æquè communis est, ac periculosa, & lubrica opinio illorum, qui censent, Animalia Bruta esse instar Automatum conformata. Cupiunt huiusmodi Auctores videre, quod sensus attingere nequit, & malunt potius ob istius defectum absurdas cogitare opiniones, quàm recepta Dogmata sequi. Ex perniciosissimis illationibus, quæ ex hac hypothese deduci posse videntur, mente moveor ad aliquid scribendum, etiamsi hoc argumentum ad Medicos non spectet. Quoniam autem opinio hæc non levem erroris suspicionem in iis, quæ consequuntur, inducit, & ad Hominem transferri quodammodo posse videtur, operæ pretium duco, de hac ipsa quaestionem instituere, & cum iis præsertim, qui eandem fusè pertractarunt, strenuè, ac totis viribus digladiari.

Qui negant Animam sensitivam, in hoc gravi errore versantur: putant scilicet, Animalia Bruta esse Automata, eorumque agendi modum esse mechanicum. Inter Veteres varia, ac dissimilia placita prostant, quæ modò huic, modò oppositæ opinioni suffragantur. Aristoteles namque illos reprehendit, qui Animam esse Ignem dixerunt, & id esse simile voluit, ac si Serra Faber diceretur. Galenus ipse cum Aristotele convenit, sed temperamentum Animam esse statuit, quod expressè negat D. Thomas lib. 2. contra Gentiles, cap. 68. Democritus

autem ordini, positioni, & figuræ vim, ac omne principium agendi tribuebat, sibi que persuadebat, illud idem in rebus naturalibus accidere, quod in artificialibus observatur; ex quo sanè tota procedit fallacia, ut notat idem D. Thomas 1. de Generatione, & Corruptione, lectione 5. par. 6.

Pullulat hic error hodiernis diebus, atque adeò in immensum diffunditur, ut a similitudine rerum artificialium res omnes naturales in Plantis, Brutis, atque etiam Hominibus explicentur, mediis quibusdam Organis, sive Machinis a Natura in hunc finem ordinatis; a quibus tamen excludendum minimè videtur aliquod aliud principium, quod primariò influat, iisque tanquam idoneis ad operandum instrumentis utatur.

In Homine, qui contrarium sentit, & operationes purè mechanicas esse, statuit, Animam de medio tollit, quod inter errata præcipuum, & maximum est: quare vix opinandum arbitror, posse dari Philosophum aliquem ità affectum, qui simili delirio laboret, quique dubitet de Rationalis Animæ existentia, & immortalitate. Sanctus Augustinus Epistola 100., Digbeus, Lescius in particulari Opusculo, Baronius Anno Christi 411., & innumeri alii cum Gregorio, & Cassiodoro ità de hac re pertractarunt, easque afferre visi sunt rationes, & argumenta, ut vix dubitandum sit, ampliùs posse dari Epicureos, & Atheos.

Cùm hæc itaque veritas satis omnibus manifesta sit, atque probata, de Brutis dumtaxat agam, quorum Animam multi negant, omnemque illorum operandi modum esse mechanicum sustinent. Quod antequam videamus, non erit ab re aliquid de Plantarum natura, & viribus animadvertere adversùs illorum opinionem, qui putant, eas esse, ut per solam structuræ vim, ac machinamentum sufficienter explicari possint, intelligique. Verùm super his tantùm obiter, ac veluti præterpropositum immorari vos patiar, ut prævia hac disputatione intelligatis omnia, quæ quoquo pacto ad rem propositam facere videbuntur.

Est communis omnium ferè Recentiorum Philosophorum opinio, quòd Plantæ sint Machinæ, & quòd illarum operationes omnes a sola proficiscantur structura, exclusa, ut aiunt, Anima Vegetativa, quam quidem Sententiam commentitiam prorsus, & ab omni veritate alienam in subsecuturis ostendam.

Invaluit nostris hisce temporibus de principiis opinio mechanicis, quorum adaptatione tantùm omnia naturalium corporum phænomena, & agendi vires explicarentur. Id enim asserunt non plerique, modò Recentiores, ut Gassendus est, Cartesius, Galileus, alique, ingenio pariter, atque exercitatione præstantes Viri, sed Veteres plu-
rimi

rimi putarunt, ut Leucippus est, Democritus, Anaxagoras, Epicurus, aliique; qui, cum omnem naturæ vim per motum, figuram, & ceteras particularum mechanicas affectiones Corporum explicent, in hoc gravi errore versari videntur; quod res, scilicet naturales ex artificialium similitudine juxta leges mechanicas omni prorsus ratione definiatur, atque ab artificialibus ipsis tum in primo essendi, tum in altero operandi modo nullatenus diversificentur.

Boyleus ipse solidioris, atque experimentalis Philosophiæ facile Princeps, in tentamine Physico-Chimico circa nitrum, in hac eadem opinione videtur. *Fieri inquam potest, ut hæc ipsa forma in quibusdam Corporibus nihil aliud sit, quam modificatio certa Materiæ, e qua conficiuntur; cujus partes prout hoc, vel illo modo, ac ratione disponuntur inter se se, ita hoc, vel illud Corpus constituunt his, vel illis qualitatibus præditum; quæ commutata partium dispositione diversa plane nobis exhiberent Concreta ab iis, quorum hætenus pars magna fuerunt, & in quæ postliminio reverti possent, facta conversione.*

In specimine præterea uno, atque altero, quibus ex experimentis Chimicis Philosophiam Corpuscularem illustrat, eandem confirmat Sententiam; *Contra Corpuscularis Philosophia, rejectis Scholarum formis substantialibus, & specificis rerum differentiis, ad magnitudinem, figuram, motum, quietem, ac denique particularum componentium (quæ infinitis penè modis transponi possunt) situm revocatis, Chemicorum Doctrinæ multò propius favere videtur, in qua mirabiles Corporum mixtorum immutationes, atque etiam transmutationes possibiles esse, statuuntur.*

Nuperrimè Burgundici Tom. 4. suæ Philosophiæ, tractatu 1. dissert. 2. cap. 1., ejusdem Sententiæ meminerunt, & principia mechanica in universum ita exposuerunt. *Recentiores, ajunt, penè omnes, qui mechanicum philosophandi genus consecrantur, in ea sunt opinione, ut putent, materiam, ex qua quæque constant corpora, esse uniusmodi, substantiam nimirum extensam, & impenetrabilem. Omnem porro distinctionem, & varietatem Corporum ex motu, figura, situ, magnitudine, aut aliis affectionibus, & numero paucis, & intellectu non arduis profluere; adeo ut hæc proprietates, aut generales corporum affectiones omnem penè rerum varietatem efficiant: ac forma rei cujusque, nihil sit, præter istorum accidentium complexum, qui rei naturali constituendæ est accomodatus.*

Quare ex his omnibus Auctorum scriptis, & rationibus videtur argui posse, quod, ut naturalia quæque Corpora, ita Plantas præsertim, de quibus in præsens agitur, ab artificialibus nullo modo diversificari putent, atque illarum agendi modum ita esse mechanicum, ut a sola structuræ vi pendeat.

Cum autem structuræ ratio nihil aliud importet, quàm compositionem, sive partium ordinationem in aliquo toto consideratam, in ordine ad figuram, magnitudinem, numerum, situm, superficiem, & cæteras, si quæ sint, mechanicas Corporum proprietates, mihi videor, ut supra pollicitus sum, facile inficiari posse, hanc eandem, non esse sufficiens principium actionum illarum, quæ in Plantis habentur, sed Vegetativam præterea, ut ajunt, Animam esse admittendam.

Et ut in re summoperè obscura perspicuè, quantum decet, procedamus, duo præsertim hinc assumam probanda, quorum altero ostendam, quòd, si Plantarum vires, facultatesque a sola positione corporum, figura, ac ordine componentium pendeant, nullatenus ab rebus artificialibus diversificentur: altero verò, quòd re ipsa Plantæ ab artificialibus ipsis omni prorsus ratione distinguuntur.

Quandoquidem in Plantis ab Adversariis nullum aliud principium actionum sit positum, præter numeratam hætenus partium compositionem, ac compositionis modum: cùmque tota excogitabilis illarum forma a sola structuræ ratione procedat, ut fateri unanimiter videntur Neoterici, cuivis erit facile intelligere, Plantas eandem cum Artificialibus Syntaxin, ac operandi modum habere, quorum agendi ratio certè vires structuræ mechanicas non excedit, neque a partium componentium figura, motu, positione &c. diversum agnoscit principium: & quemadmodum ipsæ Plantæ vivere dicuntur, ità de artificialibus dicendum est, quòd quidem a nemine, quòd sciam, hætenus prolatum video, tametsi præfata Philosophorum mechanicorum doctrina illud idem implicitè continere videatur: siquidem Plantæ ità vivunt, ut quasdam edant functiones, quæ omninò supra vires Artis positæ videntur: ac propterea vel hoc unum est admittendum, Plantas videlicet ipsas aliquod principium activum, a structuræ modo, & ratione diversum, quo vires suas exerant, obtinere, vel eandem cum Artificialibus naturam, & constitutionem assequi, atque hæc cum illis eadem Vita frui.

Minimè profectò audiendi videntur illi, qui ad eludendam præfati vim argumenti in medium afferunt particularem, ac Plantarum propriam structuram, sive compositionem, quam putant talem, ut ex ea vitæ ratio, atque formalitas in Plantis exerceatur, ad differentiam artificialium, quæ generaliiori partium contextu componuntur; nec ad eas, quæ vitæ sint propriæ, præ minori componentium artificio, functiones obeundas comparantur.

Siquidem, ut ratio adducta valeret, esset ulterius probandum a particulari, vel singulari quarundam partium compositione vitam procedere, ex alia verò non; quòd juxta Philosophiæ mechanicæ principia

pia non subsistit: aut enim compositio, & ordinatio partium in genere importat vitam, aut non; si primum, artificialia vivunt, quod nullus sentit Philosophus: si secundum, Plantæ non vivunt, quod æquè ac primum est falsum.

Consideravimus ulteriùs, ramos siccos arborum habere, si non omnino talem constitutionem, sive structuram, ac virides, aliquam talem; undè aliqualis vita ob aliqualem compositionem, ac structuram remanentem siccis ipsis ramis esset tribuenda; quod pariter mirum, ac falsum videtur; quia eadem res viveret, & non viveret: viveret secundum hypothese[m] mechanicam, quia aliqualem structuram, quæ principium vitæ dicitur, haberet: non viveret, quia revera nulla operatio vitæ in eadem cerneretur.

Oportet itaque firmiter credere, formam Plantarum non esse compositionem, ac partium structuram: sed aliquod aliud principium distinctum a compositione, & structura in rerum natura dari, a quo vita Plantarum pendeat, atque earundem generatio, nutritio, & augmentatio, quæ principaliora sunt vitæ signa, procedant.

Sed audire mihi videor aliquem sic dubitantem: si præter solidas particulas componentes Plantas unà simul fluida, quibus irrigantur ad differentiam artificialium, consideraremus, facile cuivis nota, atque perspecta ratio foret, distinctionis inter Plantas, & Artefacta relatè ad functiones præsertim, quibus illæ præ aliis vita præditæ admittuntur.

Ejusmodi sanè ratio fluidorum excurrentium per ipsas Plantas, etsi satis accommodata ad explicanda nonnulla Phænomena videatur, quæ in Artefactis nulla prorsus ratione contingunt, tamen haud facile ex ea colligitur in Plantis fundamentum animationis, quandoquidem ex fluidis ipsis nihil additur illis, quod compositionis, ac structuræ vim exsuperet, quemadmodum in Hydraulicis, ac Pneumonicis machinis aperte conspicitur. Fluida namque Plantarum organis addita nihil præter complexum ex fluido, & solido dicunt, nihil præter quandam harmoniam, ac consensum partium ab harmonia, & consensu partium rerum artificialium nullatenus diversum; ex quo satis evincitur, quòd, sicut solidum compositum, ordinatumque non sufficit in Plantis ad sustinendam vitam, ità solidum cum fluido mixtum, eoque certis adhuc legibus irrigatum non sufficit ad excludendum vitale aliquod principium, per quod Plantæ vivant, & ab artificialibus discrepent. Aristoteles 2. de Anima ad rem nostram videtur, ignem, sive calorem in Viventibus tanquam concausam augmenti, aliarumque vitalium operationum, comparare ad Animam, sicut instrumentum ad Artificem, cujus auctoritate arguitur, complexum solidorum cum fluidis, aliisque non esse sufficientem pro augmentatione, nutritione, & generatione; quæ præ-

cipue sunt Plantarum functiones, sine aliquo alio principio, quod Scholæ Animam Vegetativam nuncupant.

Doctrinam hanc ipsam propugnavit D. Thomas pluribus in locis, & præsertim in secundo de Anima, tex. 41., ubi sic legitur: *Sciendum tamen est, quod prædicta positio aliquid habet veritatis. Necesse est enim, omne alimentum decoqui: quod quidem fit per ignem, unde ignis aliquo modo operatur ad alimentum, & per consequens ad augmentum; non quidem sicut Agens principale, hoc enim est Anima, sed sicut Agens secundarium, & Instrumentale. Et ideo dicere, quod ignis quodammodo est concausa augmenti, & alimenti, sicut Instrumentum concausa est principalis Agentis, verum est, non tamen est principalis causa, ut principale Agens, sed hoc modo causa est Anima.*

Et quoniam frustra adducuntur Auctoritates illorum, qui contrarium sentiunt: nihil enim præcisè probare videntur: propterea adducenda venit ratio, quam Philosophus, & Commentatores assignant, & cui plurimum est tribuendum. D. Thom. loco citato: *Illud est principale in qualibet actione, a quo imponitur terminus, & ratio ei, quod fit: sicut patet in artificialibus; quod terminus, vel ratio Arcæ, vel Domui non imponitur ab Instrumentis, sed ab ipsa arte, nam Instrumenta se habent indifferenter, ut cooperentur ad hanc formam, vel quantitatem, vel aliam. Serra enim, quantum est de se, apta est ad secandum lignum, secundum quod competit, & Ostio, & Scamno, & Domui, & in quacunque quantitate, sed quod sic secetur lignum, quod sit aptum ad talem formam, & ad talem quantitatem, est ex virtute artis. Manifestum est autem, quod in omnibus, quæ sunt secundum naturam, est certus terminus, & determinata ratio magnitudinis, & augmenti: sicut enim cuilibet speciei debentur aliqua accidentia propria, ita & propria quantitas, licet cum aliqua latitudine propter diversitatem materiæ, & alias causas individuales: non enim omnes Homines sunt unius quantitatis; sed tamen est aliqua quantitas tam magna, ultra quam species humana non porrigitur, & alia quantitas tam parva, ultra quam homo non invenitur. Illud igitur, quod est causa determinationis, magnitudinis, & augmenti est principalis causa augmenti; hoc autem non est ignis. Manifestum est enim, quod ignis augmentum non est usque ad determinatam quantitatem, sed in infinitum extenditur, si in infinitum materia combustilis inveniat. Manifestum est igitur, quod ignis non est principale Agens in augmento, & alimento, sed magis Anima. Et hoc rationabiliter accidit, quia determinatio quantitatis in rebus naturalibus est ex forma, quæ est principium speciei, magis quam materia. Anima autem comparatur ad Elementa, quæ sunt in Corpore vivente, sicut forma ad materiam. Magis igitur terminus, & ratio magnitudinis, & augmenti est ab Anima, quam ab igne.*

Comparando igitur artificialia cum naturalibus, determinari debet aliud

aliud principium, quod sit a structura diversum: nam, quemadmodum artificialia non tantum important materiam, & instrumentum, sed artem; ita res naturales non solum dependent a compositione, ordinatione, & instrumentis, sed ab alio quoque principio determinante, quod Anima appellatur: structura enim, seu complexus non determinat, sed determinatur. Id, quod distinctionem importat inter artificialia, & naturalia Corpora in principio determinante, est, quod artificialia determinantur ab extrinseco; naturalia verò ab intrinseco; & qui aliter sentiunt, naturalia ab artificialibus non distinguunt; quod primum erat probandum.

Alterum, quod sequitur, est, re ipsa Plantas a rebus artificialibus ex omni ratione distingui, quod non difficulter probabitur, quandoquidem nutritio, augmentatio, & generatio, quæ præcipua sunt Plantarum munera, a principio extrinseco nunquam proveniunt, quemadmodum rerum omnium, quæ ab Arte sunt, & quæ vi tantum machinæ motus, cæterasque extrinsecè vires exerunt, intrinsecè verò nullas, quod & ipsi fatentur Adversarii, tametsi super his multas asserant difficultates. Plures ego sanè lubens accipio ab Arte machinas mobiles; de quibus in Theatro Vitæ. Scio, fuisse Archytæ Terentini Columbam artefactam ad volatum idoneam, ut apud Gellium cum notis Variorum; non inficior, Dedali ligneam Venerem, quæ Hydrargyri motu movebatur; similia puto fuisse, vel esse posse Artefacta, quæ quodammodo naturalium rerum vires, facultatesque aliquas æmulentur, nullas tamen illarum, quæ ad nutritionem, ut ajunt, per intus sumptionem, pertinent, augmentum, & generationem, quæ quidem talia sunt animationis signa, ut ex ipsis omne Plantarum a cæteris non Viventibus discrimen recludatur.

Audivimus sæpè, varias esse in rerum natura Machinas, quarum alias non nutriri, non augeri, non generare; alias autem, & generare, & nutriri, & augeri, etiam si puræ sint Machinæ. Horologium, Navis, & hujusmodi ideò non nutriuntur, nec augentur, quia non habent structuram idoneam: Plantæ verò nutriuntur, augentur, & generant, quia a natura ita constructæ sunt, ut vi, & solius structuræ beneficio reparari possint, crescere, & sibi in specie simile producere ob partium apparatus, quibus Horologium, & Navis destituuntur. Si tamen ars vel ipsa posset diversi generis vasa, fibrillas, meatus, omnemque Artefactorum materiam disponere, ut natura in Plantis, aliisque efficit, sanè arbitror, quoque artificialia nutriri posse eo modo, quo Plantæ, crescere, & generare; quod unum profectò arguit, neque in naturalibus ullum dari principium a structura partium diversum, quo vires suas exerant, sed longè in his majores, nobilioresque exerceri functiones, quia partium numerus ditior est, structuraque elaboratior.

Hujusmodi fanè Adversariorum argumentum, tametsi sæpè legerim, apud Viros ingenio, & doctrina celebres, illudque ab doctis amicis inter differendum audiverim, nihili quidem facio; cùm illud omne facilis solutionis videatur; neminem unum puto esse, qui ambigat, structuram idoneam in Plantis esse necessariam pro nutritione, accretione, aliisque illarum proprietatibus obeundis; solum enim in dubium fertur, an hæc ipsa tantum proportionata, & idonea structura sit sufficiens principium Plantarum omnium operationum, & præsertim illarum, quæ nutritione, accretione fiunt, & generatione; quod unum, certè, me Judice, non subsistit, quandoquidem Mechanici Philosophi ex ipsa structura Plantarum non assignant nisi materiam, & subjectum illarum operationum, non autem efficiens determinatum, quod requiritur. In nutritione enim, ut cætera sileam munera, præter alendas partes, & alimentum, proportionatum Agens est necessarium, quod nedum partesimenti ad suos quæque loculos deferantur, provida quadam dispensatione; sed, ut dum propriam exuunt naturam, alteram parti alendæ similem indipiscant, quod opus solius structuræ mechanicæ dicere, absolum omninò videtur iis, qui, cùm res naturales viventes artificialibus perfectiores agnoscant, aliquid putant supra structuram addendum, cui perfectio illa major tribuatur: Artefacta namque præter materiam, & instrumenta ab Artifice, vel Arte dependent, atque reguntur; quidni de rebus naturalibus viventibus, quæ ditiori, vel partium numero, vel perfectiori compositione longè artificialia præcellunt, præter materiam, & instrumenta, quod idem est ac dicere præter structuram mechanicam, asseram, dari principium, quod primariò influat, Machinam regat, structuraque, idoneo tanquam instrumento ad operandum, utatur?

Philosophi Burgundici, qui post Cartesium, aliosque hanc mechanicam philosophandi normam sectari visi sunt, viventium structuram per solas affectiones mechanicas explicari non posse, asserunt, illudque probant his verbis: *Vis enim quædam Architectonica non solum præstet Viventium seminibus conformandis, aut partium structuræ, aut materiæ motum certa ratione determinat, ut Plantæ, & Animalia nascantur, sed etiam omnes Viventium motus dirigit: non enim materia sola sibi relicta tam aptè Viventium partes, aut reget, aut conservaret; & quod de Horologio fertur, cujus motus omnes per solam figuram, & aptationem rotarum explicantur, hisce motivis perstringunt: Magnum esse discrimen inter Horologii, vel alterius Machinæ, & Animalium structuram, ut fusè ostendimus, cùm de Animalium cognitione ageremus. Itaque hujus generis exempla utiliter adhiberi solent ad explicandum naturæ artificium; sed non ità est iis indulgendum, quasi omni ex parte similia videantur.*

Illud tandem addunt, *semper meminisse oportet, res naturales in se suorum motuum principia habere, non item machinas; principium esse naturale rei intimum, quod actiones illius regat; unde & formas substantiales, quæ sint res quædam absolutæ, meritò eis tribuimus.*

Neque hìc certè audiendi sunt illi, qui ad causas universales confugiunt, ut aliquid præter structuram ab Anima Vegetativa diversum, atque ad omnia Plantarum munera obeunda sufficiens principium assignent, utputa ad Aeris, & Solis teporem, ad Aquas, Terram, & huiusmodi alia, quæ quidem alterius agentis concausæ duntaxat haberi debent, ut in superioribus ex Aristotele, & D. Thoma satis probatum est.

Ex his autem illud perspicuum est, in Plantis structuræ vim, & universalium causarum esse attendendam, tanquam unum quid minùs principale, cuius ope primarium Agens quomodolibet omnes, atque certa quadam ratione inter se diversas exerit functiones illius, cuius sunt, rei proprias, individuasque; haud fortè aliter, ac in Musicis Instrumentis sola Fidium dispositione ab uno, & eodem Agente diversi motus, sonique fiunt, qui quidem ab Instrumentis, & Fidibus coaptatis, tanquam a causa determinante dependent, ab Agente verò, tanquam a causa principali, atque omnium primariò motuum productiva.

Hoc autem sibi nullo negotio persuaserit, quisquis accuratè fuerit contemplatus, in Plantis tria fore intelligenda, distinguendaque; opus nempe, sive effectum; actionem; & causam, quæ præter structuram arguunt activum aliquod principium, e quo, tanquam e fonte Plantarum omnes emanant facultates naturales. Inquit Galenus primò de naturalibus facultatibus: *Porrò opus appello, quod jam factum, atque completum per earum actionem est: velut sanguinem, carnem, nervum; Actionem verò, ipsum activum motum; Causam verò, a qua hæc procedit, facultatem.* Et paulò infra in rem nostram hisce hæc alia subdit: *Itaque, si certa ratione, & via, quot, & quæ facultates sint, inventuri sumus: incipiendum nobis ab ipsis operibus est. Singula namque opera ab aliqua procedunt actione; hanc verò omninò aliqua præcedit causa.* Atque Cap. demum 5. de Operibus Naturæ, ità loquitur: *Ergo naturæ opera, dum adhuc in utero gestatur, ac fingitur Animal, omnes sunt Corporis particule. Editò verò in lucem, commune in omnibus naturæ opus est, earum ad perfectam magnitudinem perductio. Postea verò etiam, ut omnes, quantum fieri potest, perdurent, molitio. Actiones, quæ tribus his operibus respondent, necessariò tres sunt: una scilicet cuique generatio, auctio, & nutritio.*

Ex quibus Galeni locis colligitur, structuram, seu conformationem partium esse opus, actionem verò esse generationem, augmentum, &

nutritionem, atque etiam præter hæc dari causam, a qua hæc ipsa procedant; quod quidem ita certum audio, putoque, ut qui secus ratiocinari velit, confundens opus cum causa, æquè contemnendus videatur, ac qui in artificialibus cum Artifice Artefactum confunderet; hinc Galenus ipse ad illustrandam hanc veritatem cap. 2. de rebus artificialibus addit: *Cùm autem omnia in hac vita, a tribus his fiant, Artificibus, Instrumentis, & Materia: ut exempli causa Faber Ærarius, ipse quidem est Artifex: Instrumenta, Malleus, & Incus: Materia, ipsum æs: effectus, seu Apotelesma, est lebes, v.g. vel Conca: eandem proportionem in operibus, quæ in nobis fiunt, esse, necessarium est. Rationem igitur causæ, & Artificis obtinent ipsæ, quæ in nobis sunt facultates.*

Multus jure meritò viderer, & longè prolixior, ac instituti ratio postulet, si reliqua persequi mihi mens esset argumenta, quibus toties memoratus Galenus præfatam veritatem confirmat: satis profectò fore arbitror ex dictis superiùs fundamentum, quo probasse videar, Plantarum munera quæque, solo partium machinamento, ac structuræ vi nequaquam explicari posse, si ad eas præsertim functiones animum advertamus, quæ generatione, nutritione, & accretione comprehenduntur. Illud utique captu non admodum difficile videtur, quod e terræ sinu Plantæ radicibus succum eliciant, suctumque per idoneos canales ad summum usque verticem, atque in singulas partes distribuunt, vel pressione aeris ambientis ad æquilibrium propugnandum, ut in vitreis canaliculis utrimque perforatis contingit; vel alia quapiam, si quæ sit mechanica ratione excogitabili, aut impulsus, aut alterius generis momenti, quod structuræ vires, legesque mechanicas non exsuperet. Id innuam intellectu non arduum, quòd scilicet in Plantis præ sola partium heterogeneitate fermentescant fluida, & illorum aliæ partes tanquam excrementitiæ per idoneas vias egerantur, aliæque suis, aptisque in loculis receptæ, demum successu temporis pro alimonia Plantæ partium diversarum præparentur; video modo purè mechanico sub æstu Solis, & eo quo tempore scatet tellus ditiori alimento, Plantas viribus pollere majoribus, augerique; quod neutiquam tempestas gelida sustinet; æstivo tempore perspirant magis Plantæ, magisque insensibiliter quàm hyberno, & hoc mechanicè, ac per solam structuræ vim fieri posse video. Video quidem multa in Plantis Phenomena, quæ vel satis mechanicis viribus adscribuntur; vel adscribi posse videntur; qui fieri tamen possit, ut Plantarum structura partium in generationibus producat per solum principium mechanicum, certè satis non video. Vix enim puto, dari quempiam, qui inficiari velit, aut possit, Plantam unam ab altera consimili Planta per deciduum semen generari, nullumque in semine ipso explicabilis Plantæ principium haberi, quod ab altera Planta non fuerit elaboratum. Quod unum quidem cùm ita sit,
ut

ut a sola structura mechanica produci nequeat: propterea fateri mihi liberè posse videor, Plantarum generationem, atque illarum semen propagationi necessarium, opus esse illius naturæ agentis, quæ tanquam instrumentis utitur mechanicis Organis ad agendum. Opus quidem, quod satius tribuendum Plasticæ, sive Architectonicæ facultati videtur, quàm ipsi structuræ partium organicæ, quæ propriè generandi vim nullam habent, ut vel ipsi fatentur Adversarii. Ecquis enim est, qui cabalistico philosophandi generi assuetus, sibi putet traditam abstrusioris hujusce rei scientiam, quæ hætenus meliora torfit ingenia? Ecquis est, qui putet, generandi seminis facultatem in Plantis structuræ dumtaxat haberi, etsi memorem, magnitudinem cuique Plantarum speciei propriam in semine præfiniri; generatione truncum radicibus, trunco ramos, ramis folia, hincque flores, & fructus immutabili naturæ lege, ac penè quadam intelligentiæ specie succedere? Ecquis est tandem, qui velit, structuræ vi tantum in semine, quod Plantæ rudimentum dicitur, tot partes, ac multiplici ratione inter se dissimiles effingere, ut vasa sunt aeris, alimentisque fluentibus destinata, valvulæ, fibræ ligneæ, uteri, tubæ, secundinæ, & id census alia Neoterico- rum studio, aut detecta, aut excogitata? Tanti porro momenti dicitur, quòd in Plantis, & illarum semine machinamentum deprehenditur, ut illud certè, me Judice, solius structuræ munus nulla ratione, possit appellari.

Sed ne fastidium, singulas numerando difficultates, ingeram, transceamus modò ad postremam istius questionis partem; & in ea, quæ multum obducitur, obscuritate, quid sentiendum sit, apertè videamus.

Tempestate hac sanè nostra major Philosophorum pars sustinet, quòd Plantæ quælibet a solo Deo immediate, nullaque alia intercedente causa, producantur; quod unum ità sentiunt, ut illarum genesis, neque, structuræ agentis vi, neque Animæ facultati ullo pacto convenire possè crediderint. Ejusmodi sanè facili, atque expedita philosophandi ratione, nescio quo fato, putant in primum cujusque Plantarum speciei semen, quod de Brutis etiam, & Hominibus fertur, nedum partes omnes futuri germinis proprias ab Opifice summo fuisse inditas, sed ultrò semina quæque Plantarum in illa specie possibilium; ità quòd angustius, vel alterius lineæ Spherula, cujus porro mensuræ multa sunt semina, omnia, atque infinita penè unius speciei Plantarum rudimenta coerceantur: quod quidem infiniti genus, aut saltem indefinitæ rei processum, tametsi proportionum legibus, ac infinitè parvis subdividendi rationibus assuetus Geometra non abhorreat, nos certè admodum terret, ità ut rectam philosophandi rationem prorsus confundere super hoc argumento, ac perdere videamur.

Non inficior tamen, in seminibus Plantarum singulis contineri Plan-
tu-

tulam unam iis ruditer instructam partibus, quibus parenti Plantę similis evadat. Id enim satis oculari inspectione deprehenditur in Amygdalis, Cerasis, Pomis, aliisque, quorum tanta est partium dispositio, ordo, & artificium, ut mirabile quiddam, ac supremum afferant dignoscendum iis, qui velint illorum ortum intimius perscrutari. Nulla quidem est Animatorum Corporum pars, quamquam minima, quę Deum ubique Auctorem non referat, nullumque in rerum natura dari effectum, utique non repugno, qui ab ipso, tanquam ab universali primaria causa, non proveniat. Ceterum tamen audio, in hac rerum universitate infinitam, penę dixerim causarum dependentium, quas Scholę secundas appellant, seriem haberi, quarum quidem ea est dispositio, & varietas, ut longę verisimile sit multorum effectuum, quos summo Opifici, gratis, ut dicitur, adscribimus, productionem ab iis immediatę proficisci; quod quidem ita certum, ac manifestum omnibus existimo, ut idem prorsus de Plantarum Ortu sit sentiendum, admittendumque.

Et, ut rei summe dubium evertere, quantum per me licet, enitar, equum est, ut a generatione seminum, ac Plantarum, quę neque immediatę a Deo sunt, neque a sola mechanica structurę vi fieri possent, autumo, ut proximę videbimus; ad nutritionem, & accretionem Plantarum, ac seminum earundem progrediamur, quę duo pręterea sunt Animatorum munera supra structurę vires posita.

Primum ergo neminem puto dari, qui nesciat, aut se ullo modo nescire dissimulet, quemadmodum Plantas, vel illarum semina sensim ex idoneo alimento eam capefcere magnitudinem, & augmentum, quod cuique speciei proprium dicitur; atque illud insuper alimentum talis esse naturę, ut in se partium nutriendarum formam, sive, ut ajunt, quidditatem non includat: neque enim his temporibus quęmpiam dari Philosophum arbitror, qui Anaxagorę Panspermiam velit tueri, & de omnigena in omnibus seminum mixtione falsa comminisci. Quamobrem hinc certę hęc loci innuendum videtur, accretionem, ac nutritionem partium in Plantis, & Seminibus haberi per alimentum, quod valeat nutriendis illis partibus assimilari; aut per supremam, & immediatam Divini Opificis actionem; aut per certam structurę rationem, atque habitudinem, qua nutritię partes alveolis nutriendorum adaptentur, & per exactum contactum illis adhęrescant; aut demum per quandam facultatem Animę Vegetativę propriam.

Primum, quod attinet, puto, valde falli Philosophos illos, qui, cum prima seminum rudimenta Factori summo tribuant, illorum etiam, quę ex alimento fiunt, partes, & reparantur per nutritionem, & accretionem, continuo quodam miraculo tantum fieri posse autumant; quod unum nullus dixerit eorum, qui rectam philosophandi normam sectantur,

tur, quique ab iis sese abstinere Commentis, quorum indaginem supra captum humanum positam audiunt, sentiuntque.

Secundum verò illud est, quod mihi incertum admodum videtur, tamen nostra hac ætate multorum consensu recipiatur: difficiliorem sanè id explicationem habet; nullique satis constat ratio, quomodo alimenti partes, particulari quodam mechanismo, in substantiam nutriendarum partium transmutari, earundemque formam induere queant, præsertim apud illos, qui singulare partium artificium corporis viventis, Dei tantum opus esse, existimant, omniumque in primo semine Plantarum, quæ in ultimum usque diem prodierint, rudimenta contineri fidenter asserunt. Ea enim est Animatorum Corporum structure ratio, ac machinamentum, ut nedum prima generatio illorum, sed nutritio etiam, atque accretio, quæ alteram generationis speciem efficiunt, alicui Agenti naturali vix ratione possint tribui. Dabo iterum, quod concederem nunquam, alimentum, cum idoneum sit, mechanicè dumtaxat preparari posse coctionibus, filtrationibus, aliisque etiam perfectivis motibus, unde puriorem, aptioremque nutritioni substantiam indipiscit; quod nutriendis autem partibus assimiletur per solam adaptationem partium, ac inanem adhæSIONem, nec concedam certè, nec dabo unquam: nulla quidem diversæ magnitudinis, ac figuræ lapidum combinatio efficit diversum a lapideo compositum, nulla contactus illorum, & adhæSIONis ratio totum a componentibus lapidibus dissimile adstruit: quid itaque de naturalibus mixtis asseram, quorum prorsus eadem adaptationis ratio videtur, & quorum intrinsecæ unionis partium ratio nihil quidquam addit supra prædictorum lapidum aggregatum, præter mixtionem molecularum, quæ minoris sunt molis, & plerumque insensilis?

Quamobrem, cum ex his satis innotescat omnibus, alimenti partes in substantiam aliti transmutari, non per solum Dei miraculum, non per vim tantum adhæSIONis partium mechanicam, ad Animam, ut ajunt, Vegetativam recurrendum est, quæ tanquam idoneum principium functionum, quæ in Plantis habentur, omnium meritò recipienda videtur, præsertim si de iis loquamur, quæ generationi, nutritioni, & accretioni adscribuntur, quarum quidem nulla analogiæ ratio ab artificialibus queit desumi, explicarique.

Ac mihi satis videor indicasse, quemadmodum Plantæ vivant, & qualis sit illarum operandi ratio; nunc autem celebris illa, & multum in Scholis jactata quæstio nobis est adeunda, qua inquiritur, an Brutis sit Anima tribuenda. De Plantis obiter, in hac præliminari Dissertatione edisseruimus, tanquam de re una, quæ multoperè ad præfatam questionem facere videtur, qui, si minùs evidenter probaverimus, Plantarum Animam esse admittendam, earundemque agendi modum non esse pu-
re

rè mechanicum; confido tamen, id me facturum evidentius de Brutis, quorum multa sunt functionum genera, nec ulli, quod sentio, solo corporis machinamento explicabilia.

Interim dum hæc meditor, hanc deligo mihi servandam methodum, qua tripartita dumtaxat quæstione omnia, quæ in toto Opere continentur, comprehendam. Primò namque edifferam: AN BRUTA SINT INSTAR AUTOMATUM CONFORMATA; deinde: AN AUCTORITAS SACRÆ SCRIPTURÆ SIT IN PHYSICIS ATTENDENDA, ET QUANTUM SIT ILLI TRIBUENDUM; ac postremò: AN BRUTORUM ANIMÆ EDUCANTUR DE POTENTIA MATERIÆ. Singulum enim Titulum, majoris perspicuitatis causa, triplici sub Capite complectar, varioque Sectionum numero; & ne nimius sim, quantum rei ratio patitur, brevitati studeam, omnemque verborum pompam effugiam.

ANIMA SENSITIVA

BRUTORUM DEMONSTRATA.

DISPUTATIO PRIMA.

An Bruta sint instar Automatum
conformata.

CAPUT PRIMUM

SECTIO I.

*Exponuntur Fundamenta pro Anima Bru-
torum adstruenda.*

Nulla, post Hominum memoriam, in Scholis habita est quæstio, in qua & admirabilis se humanæ vis intelligentiæ ostenderit, & quid præoccupatæ opinionis ratio valeat, cognitum, ac declaratum sit; in hac certè, quam superiori seculo Cartesius, aliique celebres Viri de mechanico Brutorum agendi modo, corpuscularis Philosophiæ principiis innixi protulerunt. Ità hæc ipsa invaluit opinio, atque illius argumenta patefacta sunt adeò, ut non desint etiam, qui vel Homines ipsos inter Automata referant; quod impium est asserere, & cum summa malitiam ignorantia conjungere. Nunquam sanè potuimus credere, seriò loqui illos, qui id asserunt, ac propterea ab hac Dissertatione recedentes, sermonem tantùm dirigemus ad ipsa Bruta; illorumque Animam, Sensitivam dictam, esse admittendam, nec a solis partium Corporis qualitatibus, ac structuræ modis dependentem pro viribus ostendere conabimur.

Inchoemus itaque ab iis, quæ majoris sunt auctoritatis. D. Thomas 2. contra Gentiles cap. 63. ostendit, operationem sensitivam excedere virtutem qualitatum activarum, & passivarum. Ostendit rursus, tem-
pe-

peramentum non movere Corpus Animalis motu locali, quia sequeretur motum dominantis, & sic semper deorsum ferretur, quod non verificatur; & idem dicendum in hypothese structurae: cap. 64. idem Doctor in eodem libro probat, Animam non esse harmoniam, & tertio ita arguit. *Harmonia dicitur dupliciter. Uno modo ipsa compositio, alio modo, ratio compositionis; Anima autem non est compositio, quia oporteret, quòd unaquæque pars Animæ esset compositio aliquarum partium Corporis: quod non est assignare: similiter non est ratio compositionis, quia, cum in diversis partibus Corporis sint diversæ rationes, seu proportionem compositionis, singulæ partes Corporis haberent singulas Animas. Aliam enim Animam haberet Os, & Caro, & Nervus, cum sint secundum diversam proportionem composita: quod patet esse falsum.*

Probat hoc argumentum, quòd potentia nutritiva, augmentativa &c. non esset una in eodem Animali, in suppositione quòd tantum daretur structura, & non Anima, sive Sensitiva, sive Vegetativa; & ratio est, quia, cum partes Corporis Brutalis diversam habeant compositionem, seu, cum in ejusdem diversis partibus sint diversæ rationes, seu proportionem compositionis, non possent omnes prædictæ partes convenire in augmento, & nutritione in ordine ad principium: sed hoc esset multiplex, sicut partes multiplicantur, & quoad proportionem compositionis sunt diversæ: quid autem ineptius dici potest, quàm, quòd in uno Individuo multa, & multa sint principia nutritiva, & augmentativa, hoc est unum principium augmentativum in ungue; aliud, & diversum in pilo; aliud, & diversum in carne, osse, membrana, glandula, & hujusmodi: finis est unus, nec ulla necessitas apparet multiplicandi potentias nutritivas, & augmentativas in partibus.

Cap. 65. ejusdem Libri, & Operis insurgit contra asserentes, Animam esse Corpus; & argumenta, quæ ibi afferuntur, probant similiter, solam structuram non constituere Bruta, tum quia Animal movet seipsum: omne autem movens seipsum ex duobus componitur, quorum alterum est movens, & non motum, alterum est motum; movens in Animali non potest esse nisi Anima, sicut motum est Corpus, tum quia cognoscere, & distinguere non potest esse actio alicujus Corporis; erit igitur actio alterius principii a Corpore distincti; & hoc principium est Anima. Et quamvis D. Thomas suum argumentum restringat ad Animam rationalem, attamen verificatur etiam de Anima sensitiva.

In hoc argumento, aliis omissis, parumper immoremur. Cognoverunt quàm plures Veteres, & Moderni, Animalia Bruta cognitione aliqua non destitui. Plutarcus in Opusculo, quòd Bruta Animalia ratione utantur, in quo colloquuntur Ulysses, Circe, & Gryllus, hanc partem acerrimè sustinet, & Gryllum ita loquentem describit. *Mi Ulysses, ex his ipsis colligere par est, Bestiarum naturam non esse mentis, atque*

atque intelligentiæ expertem. Sicut enim non est stirps alia stirpe magis exsors sentientis animæ, sed eodem omnes modo destituuntur sentiendi facultate, quia nihil eorum, quorum stirpes terra continentur, Anima est prædita: ita animalium quoque nullum alterum ignavius, aut ad discendum ineptius diceretur, nisi universa rationem atque intelligentiam, sed alia minus, vel amplius, haberent insitam. Atque mihi hoc considera, stupiditatem, ac fatuitatem quarundam bestiarum, acumine, & versutia aliarum demonstrari v. g. si compares cum vulpe, lupo, aut apesinum, vel ovem, perindè est, ac si tecum componas Polyphemum, aut cum Avo tuo Autolyco Glaucum illum Corinthium, de quo est apud Homerum. Non enim existimo tanto differre bestiam à bestia intervallo, quanto homo ab homine distinguitur, quod ad intelligendum, ratiocinandum, memoriaque tenendum attinet.

Idem Plutarchus in alio Opusculo, seu Commentario Terrestria ne, an aquatilia animalia sint callidiora, solertiam, & cognitionem animalium prosequitur ex animalium morbis, præcipuè ex Canum, Equorum, Bovum, Vulpium rabie pag. 163. Ex Canis, Formicæ, Elephantis, Vulpis sagacitate eadem confirmare conatur.

In universum verò (inquit Plutarchus) quando quibus demonstrant Philosophi Animalia ratione esse prædita, hæc sunt: proposita, Apparatus memoriæ, Animorum motus, pro sobole procuratio, gratiarum actio pro acceptis beneficiis, meditatio ultionis in eos, qui læserunt, inventiones rerum necessariarum, inditium virtutis alicujus, ut fortitudinis, societatis, continentiae, magnanimitatis &c.

Amplius ex communi Animalium educatione idem fancire voluit, dum ait: Quid quòd Canes ipsi, Equosque peccantes plectunt? Non equidem frustra, sed castigandi gratia, dolore iis ægritudinem inferentes, quam penitentiam vocant. Plurimas observationes refert in variis Animalium speciebus habitas, plurimaque memoranda commemorat adversus illos, qui Animalibus rationem, & intelligentiam adimunt. Narrat ulterius Cleanthem, tametsi negavisset Animalia ratione prædita esse, nihilominus in tale incidisse spectaculum, nempe venisse Formicas de suo cavo ad aliud Formicarum examen, Formicam portantes mortuam; ex hoc ascendisse alias Formicas, tanquam ad colloquium, rursusque descendisse, id bis, tervefactum, tandem has sursum extulisse vermen, tanquam redemptionis pretium pro mortua, hoc alias accepto, & reddito Formicæ cadavere discessisse.

Plutarchus non fuit Mythologus, argumenta ab eodem cogitata, & relata maximi sunt ponderis, & quemadmodum Cleanthem deposuerunt, ita Cartesianos nostris diebus funditus convellunt; hinc mirum est, in Opusculo de Anima: Jo: Ludovici Vivis lib. 2. hanc censuram ejusdem Auctoris contineri: Plutarchus, inquit Vives, Libellum scri-

psit, cui fecit titulum, Quòd mutis animantibus insit ratio: declamatorio magis stylo ac more, quàm philosophico: non enim validis ullis nititur argumentis, ac dignis Schola Philosophiæ, sed populari tantummodò elusione: magisque de probitate, ac viciositate morum cavillatur, quàm de ratione. Quæ censura nullatenus est fundata, nam in Gryllo Plutarchi adsunt principia, & momenta rationum, quibus Automata excluduntur, & in alio Opusculo citato de Animalium solertia suas conclusiones confirmat Plutarchus.

Inter Modernos Hieronymus Rorarius duobus Libellis ostendit, Animalia bruta sæpè ratione uti meliùs homine. Bernardus Rojas articulo 9. ubi probatur Anima sensitiva in Brutis contra Cartesium. Philosophi Burgundici, Joannes Baptista Du-hamel &c. hanc eandem partem sustinent. Contendunt omnes isti Doctores, bruta non esse machinas tantum. De Corpore animato lib. 3. Du-hamel §. 6.: *Non demum negaverim, Animalium Corpora esse machinas miro artificio coagmentatas: sed nihil esse, quàm machinas, quæ nihil sentiant, nihil agant, ac pulsantur tantum agitentur alieno, id verò adduci non possum, ut credam: & hanc opinionem communiter defendunt Peripatetici; etenim machina non potest negari; potest verò, & debet negari sola machina. Machinam omnes quotquot ingenio pollent, admittere certum est; cum organum sit corpus Animalis ex multis machinulis conflatum, quibus utitur natura ad operationes faciendas, sed præter istas machinas considerandus est actus earundem machinarum, qui Anima dicitur, quam Aristoteles: per actum corporis physici organici, expressit, potentia vitam habentis.*

Quia verò corpus habens vitam, duo dicit, scilicet, quod est corpus, & quod est huiusmodi corpus, nempe habens vitam; non potest dici, quòd illa pars corporis habentis vitam, quæ dicitur corpus, sit anima, cum corpus vivens compositum sit ex anima, & corpore, & anima sit id, quo habens vitam, vivit; corpus autem vivat beneficio animæ corpus informantis, & existentis in eodem.

Plures Moderni, quibus solidior Philosophia non arridet, hanc veritatem cognoscentes, & vim sermonis cum evitare non potuerint, in Brutis animam posuerunt, & ignem esse dixerunt, quos Mare Glau-cum genuisse asserendum est, ut loquamur cum Homero. Quocircà nunquam negatum est, partes corporis esse machinas, quia corpus physicum organicum est machina, & ex machinis compositum, sed semper innotuit, esse machinas vitales, ac vitalitatem aliquid dicere distinctum à machina pura, & sola, tam in Brutis, quàm in Plantis; & cum in hominibus non sit dubium, quin vitalitas sit ab anima, cum anima sit id, quo vivunt homines; pari ratione, & suo modo idem sermo instituendus est in Brutis, cum vivant hæc suo modo, ac homines.

Inter cætera, quæ probant animam in Brutis, & excludunt solam
ma-

machinam, est perceptio illorum, quam ausus est singulariter denegare Cartesius. Alii Doctores Brutorum sanitate, morbo, morte, disciplina, lætitia, mærore, generatione, augmentatione, nutritione, instinctu, impulsu, erroribus, somniis, electione, & huiusmodi, quæ in Brutis ab objecto externo non fiunt, & quæ communiter leguntur apud Auctores hoc argumentum considerantes, probant perceptionem in Brutis, & animam brutalem sensitivam ab igne distinctam, quod iisdem ferè Cartesii fundamentis ostendam.

Cartesius in Brutis non solum admittit organa sensationum externarum, sed internarum; hoc est non solum concedit oculum, aurem, nares &c., sed etiam corrarium, seu glandulam pinealem concedere debet, quæ in homine ita reperitur, ut in quadrupedibus, volucris, & piscibus etiam notabilis magnitudinis; undè Willis, qui in cerebro detegendo plurimum laboravit, habet: *Animalia, quæ imaginatione, memoria, aliisque superioribus animæ potentiis ferè in totum destitui videntur, hanc glandulam satis amplam, atque angustam habent.* Hæc glandula juxta eundem Cartesium est sedes animæ, & in eadem principales facultates exercentur. Hæc opinio licet communiter reprobetur, ut legere est apud Willisium, Bartholinum, Huetium, & ferè communiter alios Scriptores; attamen eandem tanquam veram supponentes excludimus eundem Cartesium ab altera opinione de nulla cognitione Brutorum. Ratio nostra est, quia Bruta habent omnia organa apta ad percipiendum secundum indigentiam suæ speciei; idque secundum Cartesium; quomodo igitur poterit Cartesius negare Bruta percipere, & eisdem concedere organum perceptionis? Natura nihil frustra facit. Glandula pinealis, sive Corrarium ex Cartesio est instrumentum perceptionis, ergo Bruta hanc glandulam habentia *amplam*, & *angustam* percipient, & consequenter non erunt Automata.

Qui Cartesianam opinionem non defendunt de usu Corrarii, cognitionem, & perceptionem Brutorum optimè defendere poterunt, si animum dirigant ad considerandam cerebri brutalis structuram: etenim ista constat cortice, & medulla; hæc in eisdem est globosa, & oblongata; ab hac lateraliter nervorum syzygiæ propagantur, & derivant, ac ad omnia sensoria feruntur, & quemadmodum in homine impressiones, & motiones à sensuum instrumentis exceptæ, per nervos ad medullam oblongatam feruntur, ubi perceptio fit: ita in Brutis beneficio nervorum ad instrumenta sensuum distributorum motiones, & impressiones communicantur medullæ oblongatæ, quæ mota vel in spiritu, vel in structura, vel in utroque perceptionem inducit. Equidem quis negare audebit in Brutis hanc structuram? Quis in eisdem affirmabit rerum externarum imagines per nervos cerebro non communicari?

Et quando prædictæ propositiones sunt veræ, & quas Cartesiani non

possunt negare, statim inferitur, Cartesii principia non sibi constare, & perceptionem in Brutis non esse negandam; consequenter eadem Bruta reverà distinguere id, quod operantur, nec esse comparanda cum Automate, quod proprios motus non percipit.

Semper erimus in hac opinione constantes, & cum Amicis de opinionibus animæ brutorum verba facientes, duos maximos errores semper confutavimus, & ambos intolerabiles sine fundamento prolatos. Alter est de transmigratione animæ, & alter de pura machina, & Automate, quorum utrumque pessimæ illationes consequuntur, ut in subsequendis videbimus: ijnamque Philosophi, qui sola brutorum corporum structura omnia, quæ in illis fiunt, explicari posse autumant, in hoc gravi errore versari videntur, ut domicilium animæ sentientis proprium admittant, cum ipsam animam negant, quod ab omni, rectaque philosophandi norma alienum est. Quemadmodum in homine, tum externorum, tum internorum sensuum in brutis habentur organa, eodem fermè artificio, vel machinamento instructa; ac propterea ratio videtur admittendi vel in ipsis brutis sensationes tot, ac inter se diversas, quot sunt organa illis famulantia; quæ quidem sensationes tametsi in homine altius proveniant: *Mens videt: mens audit:* in Brutis certè omnino negari non possunt, in quibus aliquando activiores, perfectioresque videntur.

*Nos Aper auditu, Lix visu, Simia gustu,
Vultur odoratu, præcedit Aranea tactu.*

Quarè sicuti Divus Augustinus lib. 8. cap. 15. de Civitate Dei scripsit, multas bestias acrimonia sensuum homines superare, & Coqueus sustinuit in homine, & brutis sensus specie non differre; sed tantum perfectione accidentaria, & in 11. ejusdem operis lib. cap. 27. quandam scientiæ similitudinem in animantibus irrationalibus admisit, dum ait: *Verumtamen inest sensibus irrationalium animantium, & si scientia nullo modo, at certè quædam scientiæ similitudo*, quod ex Divo Basilio, Plinio, Plutarcho &c. comprobatur Coqueus in commentario, & Baconus lib. 2. novi organi p. 369. quasi syllogizare docuit: aliorum Doctorum, & Scriptorum Historiis hanc nostram addere non displicet.

Pullus Fellis variolis correptus fuit; mater ejusdem ad curandum partum sæpè eundem lungebat, & sanguinem promovebat ob linguæ asperitatem, & successivè antequàm linguam recondere post linctum, linguam obstergebat in panno, quod ab Automate alienum est.

Laurentius Valla in primo lib. suarum Dialecticarum Disputationum cap. 9. non recedit, & eandem conclusionem efficaciter probat, & Ciceronis, Quinctiliani, & aliorum auctoritatibus munit; ita ut Vives 2. de Anima p. 102. eundem indebitè sequentibus verbis castiget: *Lauren-*

rentius Valla in Dialectica, ratione prædita esse argumentatur, sed in eo opere, studio contradicendi, & argumentandi cæcis, rapitur in multas ineptias, atque absurditates transversus.

SECTIO II.

*Proponuntur quedam Argumenta contra
Animam sensitivam Brutorum
signanter P. Pardies.*

Veritatem hucusque firmatam conati sunt evertere multi Recentiores potius à rei novitate, quàm à veritate moti. P. Pardies singulari libello istorum fundamenta breviter percurrere, & animadvertere, & referre voluit.

Primum est, Animalia respirare, cibum digerere, os, linguam, cor, arteriasque movere, ceterasque naturales functiones efficere absque ulla cognitione, ac solam machinam pro his, & similibus omnibus operationibus sufficere.

Secundum est, motus spontaneos, & voluntarios sine animi attentione fieri, id quotidiana confirmat experientia, dum pericula occurrunt, & non ab alio principio derivant tunc temporis prædicti motus, quàm à dispositione machinæ corporeæ; Aristotelem pro se adducit observantem Animalia æquilibrium servare, ne cadant; Pueros, Rusticos, & Boeticos homines considerat, regulas motus exercentes inconsulto, & sine animadversione; immò melius ac si essent perfecti mechanici, & alias similes instantias affert, ex quibus in Homine, & Brutis vim machinæ ostendit.

Tertium est, artem multa Automata artificii plena perficere, quorum Aristoteles meminit in primo Metaphisicæ cap. 2. & lib. 2. de Generatione Animalium cap. 1. observat hæc loca Blancanus, & explicat dicens, Automata fuisse apud veteres Græcos machinas quasdam, quæ à Mathematicis mechanicæ artis occultis quibusdam ingeniis ea arte construebantur, ut à se ipsis de loco ad locum, ac si vivæ essent, spontè progredierentur; undè Automata quasi spontanea dicebantur. Nostris diebus inter Automata horologia referuntur, in quibus fabricandis eò artis industria pervenit, ut maximæ admirationi sit locus; id ipsum in fontibus habet locum; quinimò extant lepidissimæ Automatum relationes apud veteres, & modernos Auctores, quæ in construendis

machinis vim artis aperiunt, & manifestant, & si ars opera, quæ quotidie admiramur, efficit, quid de supremo rerum Conditor dicendum erit? Hic sine ulla difficultate poterit machinas altioris conditionis, & artificii construere, inter quas sunt Animalia.

Dicunt ulterius, qui sic opinantur, Deum posse machinam condere, quæ Canem integrè repræsentet non solum in partibus externis, sed etiam in internis sine ullo discrimine; posse Deum prætereà venas, & arterias prædictæ machinæ implere spirituofo sanguine, & opportunis liquoribus; posse hunc sanguinem, & cor calefacere, & quoniam calor non est proprietas Animæ, & vitæ, cum insit in multis rebus insensibilibus, & inanimatis, non proinde sequeretur, Canem vivere, & animatum esse; inferunt similiter, cor in prædicta hypothese ob dispositionem suarum fibrarum debere moveri, accedente activitate spirituum, quæ fibras juxta necessitatem structuræ moveret; hinc cor dilataretur, & constringeretur, sanguinem reciperet, & emitteret, & instar motus aquæ in machinis hydraulicis, aut aeris in foliis ab uno ventriculo ad aliud transiret, ac per universum corpus in orbem moveretur sine Anima, & sine cognitione.

Necessariò etiam sanguis ita mechanicè impulsus in transitu per diversa viscera diversimodè necessitate mechanica filtraretur, & diversæ haberentur separationes ob diversas figuras, & poros; ex quibus omnibus colligunt, non esse opus in bestiis Anima, aut cognitione; statimque adjungunt, non esse mirandum, si Canis ex improvviso timore percussus ob aliquem strepitum, & rumorem illicò strideat, & postea fugiat, quando quidem hoc ipsum phænomen in supposita machina observaretur, & contingeret; ratio est, quia subita agitatio aeris, & motus feriens machinæ descriptæ nervulos in aure existentes, eosdem moveret: & isti moti deferrent usque ad cerebrum prædictam aeris impressionem; in hac inopinata agitatione aperirentur nervorum foramina, quibus, spiritibus major libertas concederetur, unde procederet momento temporis totius machinæ motus.

Quartum est, Animas brutorum non posse esse capaces cognitionis, quando etiam admitterentur, quia hujusmodi Animæ essent diffusæ per totum corpus, ita ut idem principium, quod videt, esset illud, quod cognosceret: & illud, quod in pede sentit, esset illud, quod distingueret, & omninò esset unum pro dolore percipiendo, ac pro voluptate; hoc autem principium nequit esse nisi substantia spiritualis, & Anima rationalis, quo pacto probat S. Gregorius Nissenus Animæ nostræ existentiam.

Quintum. Quando dividuntur insecta, quomodo sentirent partes divisæ punctæ, si haberent Animam? Cum hoc non possit intelligi, sequitur, partes divisas punctas, licet moveantur, mechanicè moveri,

ri, & vivere; quod ipsum de partibus hominum dicendum est, quæ separatæ à toto adhuc moventur, & tunc non potest dici, moveri ab Anima rationali, cum hæc sit indivisibilis, quo pacto ergo moventur? & sine dubitatione ob Animæ indivisibilitatem à sola structura, & machina movebuntur, quare dicendum non erit semper eodem modo moveri?

Si dicatur, ut communiter asseritur, istos motus fieri beneficio spirituum animalium, qui momento non sunt extincti; hæc responsio non parum favet machinistis, quia si soli spiritus possunt separatas animalis partes movere sine Anima, & cognitione, quare non poterunt spiritus iidem universaliter in Belvis omnes partes movere sine Anima, & perceptione?

Sextum Argumentum est, quod in actione objecti, & motu organi non consistit sensatio: imago, quæ formatur in fundo oculi Animalis vivi, formatur etiam in fundo oculi artificialis, & Animalis mortui, licet non sequatur visio, cum hæc non consistat in terminatione prædicta, & quamvis in Animali vivente successivè per nervum opticum communicetur species, aut motus usque ad cerebrum, ubi est sensus communis, attamen ex hac communicatione non sequitur apprehensio, quia sunt figuræ corporeæ, quæ imprimuntur in cerebro, ut imprimitur in cera figura sigilli, ut etiam docet Aristoteles de memoria, & reminiscencia. Et hæc impressio rei corporeæ non potest dici apprehensio, & sensatio, cum ad apprehensionem, & perceptionem habendam requiratur aliquid aliud. Et quemadmodum quilibet motus, & quælibet figura impressa ceræ non causat perceptionem in cera: ita quælibet figura, & quilibet motus cerebro impressus non causabit perceptionem in eodem. Illud autem, quod requiritur ad apprehensionem, & perceptionem faciendam, est Anima spiritualis, & immaterialis; qualis non est Anima supposita brutorum (cum sit corporea) consequenter Bruta non poterunt apprehendere, & percipere, omnesque istorum operationes erunt mechanicæ.

Satisfacere etiam conantur opinioni quorundam, qui putant, sententiam de machina brutali periculosam esse, & sternere viam negationi Animæ rationalis, & aiunt, huiusmodi sententiam negantem cognitionem, & sensationem brutalem plurimum favere existentiae Animæ rationalis, & ejusdem immortalitati; nam qui tenent, Animam brutorum esse principium operationum in brutis, nequeunt evitare similem Animam in homine materiale, & mortalem esse principium operationum in eodem homine, cum tam in brutis, quam in hominibus mirabiles fiant operationes; quare cum in hypothese Animæ brutorum possit retorqueri argumentum, concludunt, Machinistas sua suppositione magis tueri Animam rationalem, immortalem, & spiritua-
lem, quam Adversarios.

Septimum. Et quamvis Pulli Gallinacei audientes Milvi sibilum, statim abscondantur sub alis Gallinæ, etiamsi eundem Milvum non viderint; & Agni unius diei videntes Lupum horrescant, non ita videntes Canem; licet duo hæc Animalia maximè inter se similia sint; ab his, & huiusmodi aliis exemplis, quæ multa possent adduci, adhuc non moventur Adversarii, ut à machina sola recedant; quum non deesse, putent, exempla, quibus comprobentur similes motus sine cognitione: ajunt enim acum ferream magneti approximari, non alteri petræ, etiam simili; hinc suspicantur radios lucis reflexos à Lupo, & ingredientes oculos Agni, hunc determinare ad fugiendum necessitate naturæ, & non determinatione alicujus cognitionis: ab odore Lupi commoveri Oves, tenet Maignani.

Ulterius procedunt, ostenduntque, Animam brutalem, in suppositione, quòd esset, non posse esse principium immediatum motuum, qui in brutis observantur; quandoquidem illorum Animæ non constet organorum, motusque ratio, quod foret apprimè necessarium. Doctos profectò vel homines latet, quorum Anima rationalis est, spirituum, & muscutorum actio, quæ duo præcipua sunt motus instrumenta, & exceptis paucis Anatomicis, qui rem hanc, vel leviter, & rudi, ut dicitur, Minerva attingunt, reliqui homines etiam sapientissimi nihil omnino intelligunt, quomodo moveantur, & quibus organis; & ita loquendum de cæteris operationibus: quare, si ubi est Anima rationalis, non possumus asserere, hanc esse principium immediatum, cum nesciat modum operationis, neque organum; erit postea hoc asserendum de Anima brutali? Sanè concludunt Adversarii: *Si Anima Canis habet prædictas cognitiones, habemus occasionem alienis bonis merendi.* Concludunt ulterius, in hominibus Animam rationalem, non esse principium nostrorum motuum, sed omnes operationes in homine esse mechanicas, excepta voluntate, etiamsi in motu voluntario admittant solam machinam. Et hoc documentum esse Aristotelicum, probant, quia dicunt, Aristotelem scripsisse, non esse necesse, Animam ubique reperiri pro motu partium, sed sufficere esse in loco determinato, in quo, si ipsa Anima operans sit, sequitur motus; opportunum duximus hinc referre auctoritatem Aristotelis de motu Animalium cap. 7. ubi comparatur Animal in sui ipsius motibus ad Civitatem rectè legibus instructam, & ait: *Examinandum autem constare Animal, quemadmodum Civitatem benè legibus institutam. In Civitate enim cum semel constiterit ordo, nihil est opus separato Principe, quem oporteat adesse singulis, quæ fiunt: sed Civis unusquisque facit, quæ sua sunt, ut ordinatum est: fitque hoc post hoc per consuetudinem. In Animalibus autem hoc idem propter naturam fit, & quia natum unumquodque sic constitutorum facere suum opus. Quare non oportet in unoquoque esse Animam: sed*
in

in quodam principio corporis existente, alia quidem vivere, quia adnata sunt, facere autem opus proprium propter naturam. Præter auctoritatem Aristotelicam inititur etiam D. Thomæ, qui in 1. p. qu. 76. art. 8. prædictam auctoritatem adducit, de quibus auctoritatibus nos inferius.

Octavum. In Brutis non possumus æqualiter ratiocinari ac in homine in ordine ad determinationem, voluntatem, & imperium: quapropter non potest cogitari, Animam in Brutis adesse, & habere suam sedem principalem in aliquo loco particulari, ubi posset velle, & imperare motum; nam Bestiarum partes non moventur motu imperativo, nec determinari possunt à seipsis, sed ab extrinseco.

Nonum. Multi motus in nobis observantur, & contingunt absque eo, quod Anima istos motus præcipiat; id evidens est in cordis palpitatione, in timoribus, quando partes concidunt. Pueri videntes serpentes clamant, & fugiunt sine aliqua deliberatione, & voluntatis imperio; sed ex sola dispositione corporis prædicti motus fiunt, dummodò sit hoc, vel illud objectum præsens: & quidquid de Pueris dictum est, exemplificari potest in noctambulis, stultis, iisque præsertim, qui intento nimis animo rem aliquam ponderant, & simul ambulant, vel quid aliud præstant sine animadversione, quod frequenter contingit per solam dispositionem corporis mechanicam, nulla prævia cognitione habita, nullaque voluntatis deliberatione.

Hiscæ præmissis addunt textum Aristotelis desumptum ex libro de Spiritu cap. 5. quem hic referre non piget, prout apud ipsum reperitur: distinguit itaque Philosophus calorem in artificialibus, & naturalibus, & de calore Animalium ita loquitur: *Sed magis in illo est, quo pacto natura hoc instrumentum ita regat, & affectiones quibusve rebus suas, ac modum omnino reliquum mutat, ut planè cognoscere scilicet, & ratione quadam uti videatur.* Neque enim absque ratiocinio, & cognitione hæc peragi posse videntur, neque quo pacto naturæ vis cognoscendi tribui queat, satis apparet. Atqui in ignem solum, & naturam spirituum hoc artificium referri non potest; at vim quampiam talem hisce admixtam esse, omnem admirationem vincit. Eadem de Anima quoque admiratio subit, nam in iisdem consistit.

Idem Philosophus 1. de Historia Animalium cap. 1. in fine ait: *Homo unus ex numero animalium omnium vim obtinet cogitandi.*

Præterea ex eodem Aristotele de Motu Animalium cap. 5. conatur ostendere, belvas esse Automata, neque aliter moveri posse, nisi quemadmodum moventur machinæ rectè Trocleis, Scytala, & hujusmodi aliis instrumentis. Nos autem arbitrati sumus è re fore germana verba Aristotelis referre, quoniam notabilem diversitatem deteximus à Textu penès ipsum Pardies: de vero postea sensu ejusdem Aristotelis infra erit sermo in responsionibus.

Aristoteles igitur in loco citato ita scribit: *Quemadmodum autem spontanea, idest Automata, moventur parvo motu facto, cum solvuntur, atque se invicem pellunt vertebrae: & currus, quem qui in eo insidet, movet in rectum, & rursus circulariter movetur, propterea quod inaequales habet rotas: minor enim quasi centrum fit, sicut in Cylindris: sic & Animalia moventur: habent enim instrumenta huiusmodi, & nervorum naturam, & ossium &c.*

Ulterius idem Philosophus in secundo de Generatione Animalium, cap. 1. apud eundem Pardies non recedit à Cartesianis, quando p. 656. habet: *Fieri autem potest, ut hoc ab hoc moveatur, & hoc ab hoc, sitque perinde quasi admirabilia illa spontina: partes enim habent vim modo quodam, etiam cum quiescunt, quarum primam ubi extrinsecus aliquid moverit, statim proxima actu efficitur. Ut igitur in spontinis illis quodammodo illud movet, quod nihil nunc tangit, sed ante tetigit: sic id, à quo semen, aut quod semen effecit, movet, cum aliquid tetigerit, quamquam non adhuc tangit, & motus, qui inest, quodam efficit modo, ut aedificatio Aedes.*

Pariter de Motu Animalium cap. 6. p. 600.: *Quoniam autem contingit, & ad manum aliquod inanimatorium sic se habere, ut si moveat baculum manus, manifestum, quod in extremorum neutro Anima erit: neque in extremo ejus, quod movetur, neque in altero principio. Etenim lignum habet, & principium, & finem ad manum; quare propter hoc, si non in baculo principium movens (haec verba respondent) quod est ab Anima, inest neque in manu: similiter enim se habet & extremum manus ad brachiale, & haec pars ad cubitum; differunt enim nihil, quæ adnata sunt ab his, quæ non sunt adnata; fit enim, ut auferibilis pars Baculus.*

Hisce præmissis prædictus Auctor suam sententiam deinceps explicat, dicens, dari duas cognitiones, quarum altera dicitur spiritualis, altera verò sensibilis. Prima, quæ & intellectualis dicitur, est intima perceptio, per quam nos apprehendimus taliter objectum, ut cognoscamus illud apprehendere; hoc est, est talis perceptio, quæ essentialiter involuit reflexionem; & producit hunc effectum, ut cognoscamus nos cognoscere. Secunda est simplex perceptio objecti sine prædicta reflexione; hanc admittit in Brutis, alteram verò non; & innixus huic distinctioni asserit, argumenta proposita probare quidem Bruta non habere cognitionem intellectualem, non verò probare, eadem carere cognitione sensibili; cujus beneficio appetunt, vident, sentiunt, distinguunt objecta, & operantur consequenter ad sensus. Concedit insuper, auctoritatem Aristotelis nihil prorsus favere Cartesianis; quoniam, quando Philosophus dicit, Animalia esse Automata, dicit id, in quo conveniunt omnes; etenim quælibet pars corporis est machina admirabili, & infinito artificio à Deo constructa; difficultas fuit, & hodie

die revocatur; utrum præter machinam sit in Animalibus alia forma, quæ regat, & animet ipsum Animal: neque de hoc unquam dubitavit Aristoteles, quam formam Animam appellavit, ut inferius constabit.

Cujas naturæ sit hæc Anima Brutorum, successivè inquit, & eludit illos Philosophantes, qui aut ignem, aut atomos, aut &c. animam esse definiunt; & in hac re eosdem optimè convellit, dicens primò, suis suppositionibus nihil penitus explicare, & sine fundamento formas arguere, ac si Peripatetici pura nomina venderent, quoniam quidam spiritus, quædam atomi, quidam ignis &c. non sunt nisi verba, quæ nihil veritatem illustrent, & à qualitatibus occultis nihil distinguuntur, unde in hac parte Moderni, qui priscas sententias revocarunt, nihil docuerunt, quod caliginem discutiat, & ostendat majorem nostræ temporis, quàm præteriti cognitionem.

Sed argumentum assumptum considerans, ait, non esse ignem, nec atomos, nec spiritus, aut alia corpora subtilia, & activa, quæ capacia sint functionis Animæ, & quæ possint esse principia cognitionum, quæ communiter in Brutis observantur, unde præter hæc omnia admittendum esse contendit aliud principium, quod communi nomenclatura, Anima nuncupatur, & eodem modo hanc in Brutis ostendit; quemadmodum in hominibus demonstratur Anima rationalis ex quibusdam operationibus, quæ nequeunt ab aliquo corpore produci, ita pariter probabitur Anima brutalis ex operationibus, quæ dependere nequeunt ab atomis, igne, spiritu, structura partium, & hujusmodi: quocumque modo disponantur, moveantur, figurentur prædicta omnia, nunquam erunt, nec esse poterunt principia cognitionis sensibilis.

Et ut satius veritatem hanc tueatur, absolute negat, possibilem esse talem machinam etiam divinitus, quæ solo materiæ machinamento valeat omnes Animalium actiones imitari, quandoquidem ipsa Brutorum cognitio, quæque sit, materiæ vires exsuperat, nec ulli illius compositioni competit; sicque de facto asserit, nunquam Deum in suppositione concepta creavisse Animalia, quia Auctor Naturæ nunquam ludit; luderet autem, si Animalia essent pura Automata; quia essent talia in suppositione, & non essent talia ex operationibus, quæ nobis aliquid aliud præter Automa purum, demonstrant.

Collegimus ex hoc progressu, Brutorum operationes duobus à Philosophis exponi modis. Cartesiani negant Animas, vegetativam nempe, & sensitivam: *Partium dispositio est vegetabilium corporum secundum istos Anima vegetativa.* Eadem doctrina adducitur de Animalibus: *Vita Animalis, seu ejus vivendi facultas in eo consistit, quod quædam in eo sit pars, igne tantum calido instructa, quæ cor dicitur; in quam alimentarius succus per venas influens incalescit, & in partes alendas per*
arte-

arterias impellitur, ac deinde, ut rursus incalascet, per continuas venas ad cor perpetuò refluit.

Facultas sentiendi, & movendi, quæ Anima sensitiva vulgò dicitur, est partium Animalis in spiritus, nervos, & alia sensoria, item fibras, valvulas, musculos, & artus talis temperatio, & conformatio, qua Animal ab objectis cum internis, ut fame, siti, & effectibus; tum externis, ut coloribus, sonis, & saporibus, variisque motibus effici, totoque corpore se de loco in locum movere potest.

Hic motus sensitivus, & loco motivus fit in Animalibus eodem modo, ut Automata agitantur, & moventur sine ulla scilicet cognitione, & appetitu. Atque hoc in homine actiones sensitivas, & motivas simplices citrà cognitionem, seu cogitationem perficere est manifestum; in Bestiis verò nulla est ratio, ut postea magis patebit, cur non semper eodem modo omnes perficiantur.

Hæc leguntur apud Henricum Regium in fundamentis physicis Cartesium sequentem cap. septimo, & cap. decimo. Ipse Des-Cartes in Tractatu de Homine est totus in hac re; Ludovicus de la Forge in notis ad eundem; sed sufficit ejusdem Cartesii verba referre, qui apertè rem hanc in fine Tractatus de Homine absolvit ita: Deinde considerari velim, eas omnes functiones, quas huic machinæ adscripsi, ut ciborum concoctionem, cordis, & arteriarum pulsum, membrorum nutritionem, & accretionem, respirationem, vigiliam, & somnum; receptionem luminis, sonorum, odorum, saporum, caloris, & aliarum hujusmodi qualitatum in organis sensuum externorum; impressionem idearum illorum in organo sensus communis, & imaginationis; retentionem, aut vestigia idearum istarum in memoria; motus internos appetituum, & affectuum, sive passionum; ac denique externos motus omnium membrorum, qui ita accommodatè consequuntur tam objectorum, quæ sensibus se exhibent, actionem, quàm passiones, & impressiones in memoria occurrentes, ut modo perfectissimo, quo id fieri potest, motus veri hominis imitentur; considerari, inquam, velim, has omnes functiones in hac machina naturaliter ex organorum ejus dispositione sequi; non aliter quàm horologii, aut alterius Automati motus ex ponderum, & rotarum dispositione. Adeò ut propter eas necesse non sit, ullam aliam in ipsa concipere vegetativam, vel sensitivam Animam, aut quodcumque aliud motus, ac vitæ principium, præter sanguinem, ac spiritus agitados calore ignis istius, qui continuò in corde ardet, & non alterius naturæ est, quàm omnes alii ignes in corporibus inanimatis.

Indicat eandem opinionem de passionibus in prima parte principiorum Philosophiæ &c., & singularis est doctrina, quæ adducitur ab eodem in citata parte Philosophiæ §. 203., ubi ait: Atque ad hoc artefacta non partim me adjuverunt. Nullum enim aliud inter ipsa, & corpora
na-

*naturalia discrimen agnosco, nisi quod arte factorum operationes, ut plurimum peraguntur instrumentis adeò magnis, ut sensu facilè percipi possint: hoc enim requiritur, ut ab hominibus fabricari queant. Contra autem, naturales effectus ferè semper dependent ab aliquibus organis adeò minutis, ut omnem sensum effugiant. Quapropter ex Cartesio tota differentia, quæ intercedit inter naturalia, & artificialia corpora, tota consistit in magnitudine, & parvitate organorum in ordine ad mechanicas partes, seu machinas, quibus utraque componuntur, in qua re vix poterunt acquiescere cordati viri; nunquam enim constitit, & fortè constare non poterit artificium mechanicum corporis animalis, undè non possumus nisi divinare in naturalibus; secus in artificialibus; & natura longè superat artem; ita ut in natura sint formæ, typi, & modi, quorum omnium nostri Artifices nunquam aliquod lumen habebunt, & quantoperè hallucinatus fuerit Cartesius in hac re patet, dum ait: *nec minus naturale est horologio ex his, vel illis rotis composito, ut horas indicet, quàm arbori, ex hoc, vel illo semine ortæ, ut tales fructus producat.* Nec est proportio in ordine ad effectum genericè, non in ordine ad machinulas, quæ forma, specie, materia, & in omnibus differunt; nam horologium ex sola dispositione partium horas indicat; arbor autem ex sola dispositione partium fructus non producit; hæc quidem requiritur, sed non sufficit, & nunquam probabunt Cartesiani ex horologiis, & aliis artefactis solam dispositionem partium in Plantis sufficere; & ratio est, quia effectus in Plantis sunt valdè diversi ab effectibus horologii; adeòque videntur in hoc progressu decipi. Accedit, quòd, si dispositio partium, & compositio esset principium genericum in Plantis, artefactis; Plantæ, & artefacta deberent nutriri, augeri, & generare: hoc enim importat principium ut genericum, & ut genericè conveniens, consequenter etiam artefacta, & naturalia non differrent, & illa aliquo pacto nutrentur, augerentur, & generarent; de omnibus enim deberet prædicari in quid, sed hoc est ridiculum. Confirmatur, quia non requiritur talis partium dispositio, ut Plantæ nutriantur; nam dispositio Plantarum in omnibus Plantis non est una, igitur, si non est una, & artefacta conveniunt in genere, quamvis non habeant talem partium dispositionem, ut Plantæ, cum aliquam habeant suarum partium compositionem, deberent vivere, & nutriri.*

Uterius nolumus procedere in examine Doctrinæ Cartesianæ, quæ tota imaginaria est; nam ex particulis visibilibus vult inferre ad invisibiles, in qua re sunt maximæ difficultates, & amplius ait, *sufficere, si de insensibilibus, quales esse possint, sermo habeatur, etiamsi fortè tales non fuerint*; quod est idem, ac ore proprio Cartesii, totam ejusdem Philosophiam destruere.

Altera opinio est eorum, qui admittunt Animam cum cognitione
sen-

sensibili in Brutis, sed sine perceptione. Utramque ex prædictis opinionibus in subsequendis considerabimus.

SECTIO III.

Convelluntur Argumenta proposita contra Animam sensitivam Brutorum.

SI demonstrabimus utramque sententiam paulò ante indicatam minus firmam esse; statim recurret vulgata; Animalia scilicet Bruta Animam habere cognoscentem cum reflexione suo modo; idque ex consequenti progressu, & argumentorum solutione patebit.

Ad primum, quod est de motionibus naturalibus, respiratione, pulsu &c. respondetur, concedendo sine cognitione fieri; sed postea negando solam machinam sufficere: aliud enim est, prædictas operationes esse vitales, & ab Anima procedere; aliud est, prædictas operationes, ut exercentur, requirere in principio Agente cognitionem; & quemadmodum primum est certum, ita secundum à melioribus Doctoribus non controvertitur. Galenus in secundo de Motu Musculorum cap. 4. temerariam vocat sententiam eorum, qui asserunt, Animam dormientium quiescere: *Nisi cessationem hanc non perfectam quietem, sed quasi quandam intermissionem vigoris dicant; nam si hoc dicant, bene dicunt, ipsisque assentimur; non enim sensus expertes sunt penitus dormientes, sed difficulter sentientes.* Cap. 5. ejusdem Libri plurima tangit, quæ huic Instituto favent, & ait: *Non igitur adhibenda est fides sermoni dicenti: actiones, quæ sunt dormientibus, & profundiori somno oppressis, omnes naturales esse; non enim in universum verum est hoc; nonne transferunt, & movent variè membra? nonne etiam dormientes loquuntur? An & hæc naturæ opera dicent? At (dicet fortasse quispiam) non assequimur mente ea fieri: neque sanè palpebrarum motum semper: neque cum concionem habes, aut oras, aut disputas, adhibes mentem omnium partium motibus: neque cum Athenas adis ex Peiræo omnibus particularibus crurum actionibus.* Nam cogitabundi sæpius imprudenter peregerunt iter, aut etiam præterierunt locum, ad quem principio proficiscebantur. *Utrum igitur ambulatio neque Animæ actio est, neque motu voluntario fit?*

Auctoritas hæc non solum probat extrinsecè ob debitam Galeno in Republica Medica, & Philosophica venerationem, sed intrinsecè, quo-

quoniam eodem modo, & ab eisdem causis moventur partes in cogitabundis, ac non cogitabundis; deficiente enim modo, vel aliqua causa in cogitabundo non fieret motus, sic in non cogitabundis; motus est ab Anima, & organo; oportebit propterea concludere in cogitabundo, & ab Anima, & ab organo motus fieri, & ideo motus cogitabundi non erunt mechanici, sic dicendum in utroque casu idem argumentum valere: quando in animo nostro vertuntur multæ, & graves cogitationes, non ideo partes musculosæ, & aliæ privantur præsentia Animæ, secus non viverent, nec moverentur longo temporis tractu, ut evenit, quod & in somno observatur, & Galenus de seipso testatur in eodem secundo Libro de Motu Musculorum cap. 4. integrum ferme stadium dormiendo se peregrisse, & somnia vidisse, nec prius excitatum fuisse, quàm in lapidem impegerit; additque: *Id esse profectò, quod non permittit dormientibus iter facere longum, quia non potest exactè levem viam nancisci.* Ulterius prosequitur Galenus, & studet assignare causam, quare plerasque actiones voluntarias mente non assequamur, de qua re concludit usque ad sua tempora neminem causam dixisse, attamen ipse cap. 6. citati Libri, ita respondet, ideo in metu, ebrietate, & huiusmodi aliis casibus homines non recordari, quia actionibus non sunt tota mente intenti: *Si itaque (dicit Galenus) insignes impressiones rerum in imaginationibus acceperit, conservat perpetuò: atque id quidem est memoria tenere; sin verò obscuras, & penitus superficiarias non conservat: & hoc est oblivisci; & ob hanc causam in ira, curis, ebrietatibus, timoribus, phrenitidibus, & omnino in vehementibus animi affectibus nullius eorum, quæ egerint, imposterum amplius meminerunt.* Quid igitur mirum est, in somnis etiam obscure agente Anima, obscuras etiam imaginationes fieri, ideoque nec stabiles? Quid enim mirum, si in vigiliis, aut ratione aliquid meditante, & tota ferè citrà curam intenta, parva quædam ejus admodum pars circa ambulationem occupata impressionem actionis facit obscuram: & idcirco statim oblita, ne si spontaneo motu opus factum sit, amplius meminit? Et sequitur idem confirmans, immò admiratur, quomodo aliqui concipere possint prædictas actiones non esse ab Anima; post hunc sermonem adducit distinctionem non spernendam, ut cognoscant omnes, plurimas actiones esse voluntarias, etiamsi affectibus corporis serviant. Hæc est distinctio verbis ejusdem relata: *Apparent enim eorum operum, quæ motu voluntario fiunt, alia quidem libera esse, alia verò affectibus corporis servire: priora itaque perpetuò absque impedimento à nobis fiunt: posteriora vero, non perpetuò, sed in tempore quodam, & cum mensura.* Nam ire ad aliquem, & alloqui, & capere aliquid, & recipere; absolute libera sunt: egerere verò, & mingere, corporis affectuum sunt remedia.

Hac distinctione docet Galenus necessitatem extrinsecam exercendi
suum

suum munus. Videtur enim in secundo de Motu Musculi cap. 5. in aliquibus musculis non excludere principium animasticum; & ex eodem nos inferimus necessitatem intrinsecam operandi in aliis musculis, ut in corde, intestinis, ventriculo, utero, processu ciliari &c. non importare puram machinam, sed unà Animam ad istas motiones concurrere, quemadmodum ad illas actiones voluntarias, quæ affectibus corporis serviunt; omnes enim musculi conveniunt, & cor moveri ex sua natura aptum natum est motu voluntario, nisi continuo à conditione, vel qualitate objecti disponderetur ad motum, & nisi ad istum stimularetur, ut stimulantur continuo musculi respirationi dicati ad respirationem.

Diximus notanter: *nos inferimus*, quia Galenus non habet prædictam illationem; sed cap. 5. citati Libri tradit oppositum his verbis: *Etenim si quæ fiunt, sedare potes cum vis; & quæ non fiunt, facere, idest motus voluntarius. Si præterea citius, aut tardius, crebrius, & rarius ea faciendi potestatem habes: nonne omnibus modis manifestum est, actiones eas servire voluntati? Arteriae certè motum, & cordis neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorem, neque tardior, neque velociorem voluntas facere potest: idcirco ne Animæ quidem opera hujusmodi esse dicunt, sed naturæ.* Quare Galenus non Animæ, sed naturæ opus vocat motum cordis; nos autem eodem modo ratiocinamur de omnibus musculis, & quemadmodum qui actionibus voluntariis inserviunt, non possunt ex Galeno explicari sine Anima, ita secundum nos, qui motus necessarios complent, non poterunt Animam excludere, quia necessitas intrinseca in corde non tollit, quin cor sit musculus, ac alii musculi, & sicut alii musculi actuantur ab Anima; ita cor ab eadem actuabitur; non convenirent autem omnes musculi, si alii essent apti recipere actionem Animæ, alii non; neque eidem Galeno subscribimus distinguenti instrumenta in instrumenta Animæ, & instrumenta naturæ; voluisse tamen prima actuari ab Anima; secunda verò non, & actus suos exerere ob machinam, & structuram tantum, quia Galenus non utitur termino naturæ, nisi quatenus opponitur voluntati; & propterea dicit necessitatem, non solam machinam excludentem principium vitale, & animasticum. Laurentius 9. Libro suæ Anatomiae quæstione septima distinguit motus naturales, & quot modis dicantur. Motus naturalis, ait, vel est simplex, quia sola natura, & forma elementari perficitur: quo pacto gravia deprimuntur: vel est motus naturalis, quicumque violento opponitur; & ita motus musculorum licet voluntarii sint, interdum naturales nuncupantur: vel naturalis dicitur motus, quicumque Animalis est, idest qui voluntarius non est, & concludit: *Est ergo naturalis cordis motus, idest à naturali facultate Animæ, quæ voluntaria non est.*

Cæterum volumus etiam aliis motivis persuadere argumentum adductum nihil probare; etiam si robur haberet, probaret quoque in homine Animam rationalem esse nunquam, quod solum impii, & Athei sibi fingunt; ratio nostra est, quia si ideo Animalium operationes naturales mechanicæ deberent esse, quia sine ulla cognitione fiunt, ita essent mechanicæ operationes, quæ manant ab Anima rationali indubitanter, in Rusticis, Mulieribus, Delirantibus, ceterisque gentibus indoctis, quia sine ulla cognitione fiunt, neque pueri sciunt, an habeant intellectum, & voluntatem, nec alii distinguunt esse potentias inorganicas; & quamvis aliud sit non cognoscere actionem; & aliud sit non cognoscere principium actionis, attamen, prout nostrum requirit argumentum, dicimus, non solum principium actionis esse quidditative obscurissimum; verum etiam actionem in Pueris, Delirantibus, & hujusmodi esse latentem; etenim licet velint aliquid, non cognoscunt se velle; & intelligant, non cognoscunt se intelligere, sicque à pari si Bruta, cor, arteriasque movent, aut alias functiones naturales exercent sine cognitione, non propterea prædictæ functiones sunt denominandæ mechanicæ, & excludentes Animam sensitivam, etiam si nihil cogitarent: hinc non est deducenda ratio pro neganda Anima; quid cogitant Pueri, & mentecapti, in quibus sine ulla dubitatione est Anima rationalis?

Consideravimus etiam omnes machinas mobiles duo dicere; & id, quod movetur; & id, quod movet. Cor est machina mobilis: requiritur ergo in corde id, quod movet, & id, quod movetur. Fibræ cordis moventur, & quidquid in fibris est; sanguis, & spiritus moventur; sola superest Anima, quæ movere poterit, & ut Anima sit principium motivum cordis: non est necesse eandem cognoscere naturam, & structuram cordis; quemadmodum non est necesse eandem cognoscere structuram musculorum, qui voluntati obediunt. Anima nostra est rudis, & nisi instruatur, nihil cognoscit; plures motus fiunt in homine, & nisi sit sciens, eosdem non cognoscit, nec in ordine ad partem, nec in ordine ad actionem; cognoscit respirationem, sed non distinguit musculos respirationi dicatos; & quando non cognoscantur partes, quæ huic actioni inserviant, potest ne dici operari cum cognitione? Quis distinguit motum in oculo, quando liberè videmus objectum proximum, vel remotum? Detur nobis Homo educatus in sylva sine ulla disciplina, hic cordis motum habebit sine ulla cognitione cordis, & quidquid dicitur de corde, de omnibus aliis partibus exemplificari poterit, & tamen est animatus, & movet partes; quare non est necesse, ad concludendam puram machinam, asserere Animalia respirare, cor movere &c. absque ulla cognitione, sive fuerint Animalia Bruta sive non.

Paritate confirmare conabimur doctrinam propositam ; sicut machina , quæ habet motorem externum , non requirit in hoc cognitionem machinæ absolute loquendo , ut moveatur ab eodem , ita organa nostri corporis , & Brutorum , quæ reverà sunt machinæ , & hoc nunquam fuit ab aliquo negatum , poterunt ab Anima moveri sine cognitione . Quot homines regunt horologia , & non cognoscunt artificium horologii ? Quot ex organo musico pneumatico sonum edunt , & ignorant structuram ejusdem ? Id continuò experimur in structuris organicis , ergo & motor internus poterit movere musculum sine cognitione musculi .

Dices : in motore externo non esse cognitionem structuræ , sed esse cognitionem operationis ; undè paritas deficit ; quia in Anima deberet saltem esse cognitio motus intestinorum , ventriculi , diaphragmatis &c. quæ non est : estne probabile , Animam debere movere unam partem , & non debere distinguere motum ejusdem partis , maxime cum sit substantia cognoscitiva ? Cum igitur hoc non sit probabile , remanet dicendum , cor , ventriculum , intestina , aliasque similes partes mechanicè moveri .

Respondetur primò : in motore externo non esse solum defectum cognitionis structuræ , sed etiam quandoque defectum cognitionis operationis : id patet in Generante , à quo primò moventur principia generationis , quamvis ignoret structuram partium generabilium , & operationes necessarias pro partibus generandis .

Secundò dicimus , quòd si urgeret conditio substantiæ cognoscitivæ , nimis probaret argumentum , quoniam Anima deberet cognoscere omnia , quæ sunt in corpore , non solum quò ad structuram , sed etiam quò ad operationes : quod omninò falsum est , & quilibet in se ipso experitur , etiam si sapiens , & doctus sit .

Tertiò , Anima , ut sit principium motivum , & sensitivum , non exigit , ut cognoscat organa sensus , & motus , actionemque ipsam motivam , & sensitivam : id ex Aristotele in 3. de Anima textu 14. potest ostendi , quando ait , intellectum possibilem pati , in quantum est quodammodò in potentia ad intelligibilia , & nihil est actu eorum , antequam intelligat : contingit autem intellectui id ipsum , quod Tabulæ , in qua nihil est actu scriptum ; sed possunt in ea scribi . Quælibet Anima , sive sensitiva Brutorum , sive rationalis Hominum , quando universum corpus ab initio occupat , & non secus ei , ut lux aeri se infundit , ut Mattheus Pepius Pedrius loquitur , nihil cognoscit , & est sicut Tabella peripatetica , in qua non est ulla litera , ullusve character actu consignatus , sed potestate omnis . Audemus dicere in Animabus Brutorum ab initio vitæ brutalis magis aliquid scriptum esse , quàm in Rationali , seu illas magis instructas esse , prout spectat ad speciei propriæ

priæ indigentiam, quàm istam, de quibus alibi prolixius agendum. Sed hæc raptim.

Ad secundum patet responsio ex dictis: addimus ex motu spontaneo, & voluntario factò sine animi attentione non probari istos motus ab Anima non fieri: probari tamen dicimus non fieri ab Anima attendita: sed non fieri ab Anima absolute, hoc non constat ex argumento allato; cum sit aliud, animam esse intentam, & diligentem in aliqua operatione; aliud nullatenus concurrere: potest igitur concurrere, sed sine attentione, & ita non excluditur Anima in motibus spontaneis, & quibuscumque aliis expressis in objectione. Ad auctoritatem Aristotelis dicentis, Animalia æquilibrium servare; respondemus, probare machinam, quam nemo negat, sed non probare solam machinam. Potentiæ organicæ quare dicuntur tales? Non alia ratione, quia non sunt completæ, nisi habeant organa, seu machinas, à quibus determinantur, & complentur proximè ad operandum. Oculus profectò est machina; sed hæc machina sine Anima cæca est; undè ex organo, & Anima resultat principium completum visionis.

Ad tertium, quod est de Automatis artificialibus dicimus, nullum Automa artificiale comparari posse cum animalibus; si minimi cujuslibet Animalis actiones, & proprietates diligenter spectentur, longè superant cujusvis Automatis etiam præstantissimi industriam, & artificium; ideoque cum excedant quamcumque machinam hætenus elaboratam, jure meritò aliud principium præter machinam in Animalibus admiserunt meliores Philosophi: machinas se ipsas de loco ad locum moventes, per se pulsantes, & alia hujusmodi artificiosa opera constructa fuisse, nemo est, qui dubitet; sed Phavorinus apud Gelium, Crinitus de Honesta Disciplina, Zuvingerus in Theatro, Rhodiginus, Cassiodorus Variarum lib. 1. num. 45. de Mechanismo ita loquitur: *Hoc hodiè facit muta cantare, insensata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, si fas est dicere, penè socius est naturæ; occulta referans, manifesta convertens, miraculis ludens, ita pulchrè simulans, & quod compositum non ambigitur, veritas æstimetur.* Quare conceduntur machinæ volantes, mugientes, oculos moventes, canentes, buccinantes &c. sed maxime semper ab Animalibus distinguuntur; cum in omnibus istis operationibus statutum terminum habeant, ab extrinseco dirigantur tempore determinato, & aliis conditionibus, quæ in Animalibus defunt. Columba Archytæ per aera volabat, solidaque corpora plerumque offendens, à motu cessabat: volant Animalia multa, & obversantia visa corpora fugiunt, quod tale namque discrimen inter artificialia, & naturalia Animalia ostendit, ut mirum sit dari Philosophos, qui velint, aut possint prædictam Columbam inter Animalia reponere.

Dices: prædicta opera à Creatura facta esse; de supremo autem Con-

ditore secus esse dicendum, qui altiora opera condere potest, & machinas longè præstantiores, & sublimiores, inter quas reponi poterunt Animalia.

Hæc objectio, quæ apud omnes ferè Modernos legitur; nobis nullius ponderis videtur; nam sicut Adversarii dicunt, Deum posse construere machinam Canem integrè representantem, & quæ verè sit Cànîs sine alia forma actuante, quæ Anima appelletur, ita nos dicimus, Deum posse construere machinam caninam, & eandem posse ditare Anima propria, à qua machina eadem actuetur, secundùm quam hypothelîm magis elucebit Omnipotentia Divina ob conditionem Animæ machinam excedentis. Sumus ergo in utraque suppositione in linea possibili. Si Adversarii opponant, esse possibilem suam machinam, nos è contra dicimus, etiam esse possibilem nostram machinam animatam, & addimus hanc magis ostendere Omnipotentiam, quàm illam; quamobrem si nihil contra nos concludit hoc argumentum de possibili, maximo fundamento concludimus nullum robur habere.

Amplius asserere debemus, in hypothesi contraria non esse possibilem prædictam machinam, sive negandum esse suppositum; ratio nostra est, quia esset machina, ut ipsi Adversarii asserunt; non esset machina, quia, ut operationes Brutorum ostendunt, requiritur aliquid aliud, à quo dirigantur prædictæ operationes; sola structura, seu machina semper se habet, ut principium passivum: requiritur activum, quod nequit esse organum, cujus pars primariò est ipse spiritus, & à quo non est actio, quidquid communiter dicatur exemplo partium, quæ separatæ ab Animali moventur; nam istæ potius moventur ab impulsu, & actuatione formæ communicata parti, quàm ab ipso spiritu, ut quando Campana pulsat, quamvis pulsans absit. Præterquam quod prædicti motus, cum non sint regulares, non possunt constituere normam ad inferendum principium.

Omnes Doctores, etiam illi, qui Brutis rationem negarunt omnem, admiserunt Bruta instinctu in suis actionibus ita procedere, ac si mente prædita essent. Lessius de Providentia Numinis ex eo, quod omnia agant ordinatissimè ob certum finem, hoc comprobatur, & contendit hoc sufficere, ut non debeant appellari puræ machinæ, seu pura instrumenta. Undè num. 101. ait: *Quòd autem per istos Instinctus, in suis actionibus ita procedant, ac si mente prædita essent; ratio ejus esset, quia sunt impressiones quædam rationis Divinæ, & Providentiæ, undè ita dirigunt operationes, sicut ipsa ratio, & Providentia Divina, si animantibus insita esset, vel illis, ut instrumentis uteretur, dirigeret. Duobus enim modis potest res aliqua ratione, & arte in operando dirigi, & in finem tendere. Primò, proximè tanquam instrumentum ab Artifice motum; sicut pennicillus à Pictore. Secundò, mediante vi impressa, quæ rationis sit* quod-

quoddam vestigium, & imitatio. Hoc modo moventur, & diriguntur Animalia à Divina Providentia. Diriguntur itaque ratione in omnibus, non inhærente, sed invisibiliter assistente, & præsidente; non sicut nuda instrumenta proximè ab Artifice mota, sed mediante vi impressa, quæ vis artis formam retinet in operando. Hoc sensu dixere Philosophi opus Naturæ esse opus Intelligentiæ, quia ab intelligente per vim impressam, natura in omnibus dirigitur.

Quidquid sit de hac Lessii sententia, certum tamen est, non posse Animalia instinctu privari, quo, quid conveniens sibi est, sequuntur, quid nocuum effugiunt, non inquirendo rationem, sed æstimatione quadam, quæ nunquam, nunquam machinis convenire potest, nisi particulares nobis machinas fingamus, quæ diligenter consideratæ impotent solam diversitatem nominis, & inducant quæstionem de nomine: quando postea nomine machinæ intelligitur organum cum suis partibus figuratis, connexis, & debite locatis, impossibile erit eandem sibi ipsi, & incolumitati propriæ consulere, cibum assumendo, generando, bibendo, dormiendo, vigilando &c. Potestne disponi horologium vi propriæ structuræ, seu machina horologiaria potestne seipsa disponi ad horarum spacia indicanda? Potestne Navis seipsa ad aliquem Portum tendere? Si omnes norunt, & fatentur horologium, & Navim. (quod de omnibus aliis artefactis, & machinis exemplificari potest) ab aliqua causa cognoscente horologium ab horologiario, Navim à Nauta ordinari, & dirigi debere; omnes similiter confiteri tenentur, organa Animalium, sive eorundem partes, & machinas ab aliqua causa interna dirigi, & ordinari debere, quam causam, formam, sive Animam sensitivam vocaverunt communiter Scholæ; unde oportet necessario admittere machinam, & simul cum machina aliquid ab ipsa distinctum, quod machinam dirigat, & finem machinæ attingat; seu principium, quod utatur machina ad finem machinæ consequendum, seu quod eandem impellat, prout occasio, & necessitas tulerit.

Hæc quamvis sint motiva multi ponderis, non desunt tamen alia, quæ nostram confirmant opinionem. Machinæ, seu Automata, quæ apud veteres, & modernos animum in sui admirationem induxere, fuerunt omnia determinata, hoc est Columba Archytæ ad certum tempus volavit: & ita de aliis Automatis dicendum. In Animalibus res diversimodè se habet: modò moventur, modò quiescunt, nec ulla se prodit causa, quæ de novo accedat, aut quæ sublato motu recedat; à tempore, hora, circumstantia non pendent, modò ad unum latus, modò ad alterum miris motibus agitantur. In felle juniore, domestica Belva, muribus infesta, & ludente observantur tales motus, ut impossibile sit arbitrari à sola machina eosdem pendere, solosque spiritus, & calorem eosdem efficere posse, à quibus dirigi certè nequit æconomia Ani-

malis, nec ab eisdem nisi instrumentaliter potest vita procedere. Quocirca si Deus conderet machinam similem Cani externè, & internè, postea sanguinem infunderet ad fermentandum aptum, qui calorem similem vitali excitaret, & spiritum; adhuc diceremus non esse Animal, seu Canem, nisi equivocè, quod vel ipsi Adversarii fateri tenentur exemplo machinæ Cani similis possibilis; quandoquidem similitudo importat equivocationem, aut analogiam, non univocationem; unde nihil omninò probant suo loquendi modo. Sed proponamus nos, & fortius argumentum hoc pacto. Formet Deus machinam ex carne, partibus, sanguine, & spiritibus caninis: hæc machina vel erit verus Canis, vel non; si primum, ergo sine Anima erit Canis; si secundum, debet assignari, quare non esse possit verus Canis. Respondetur, quòd esset cadaver Canis, & solum distingueretur à communi cadavere Canis per spiritus, & calorem, qui longiori tempore in suppositione durarent in prædicto cadavere, quàm quòd de facto solent durare in aliis cadaveribus: possemus etiam dicere, quòd esset tantum verus Canis materialiter; nam caro, partes, spiritus, & sanguis non moverentur, & qui contrarium sentiunt, admittant necesse est, carnem à se ipsa moveri, vel spiritum, quæ omnia falsa sunt.

Rursus nemo dubitat, Supremum rerum Conditorum posse construere altioris industriæ, & artificii machinas, quàm fuerint, & sint quævis Artefacta hucusque ab humana mente cogitata, & suo modo possumus dicere Plantas, Animalia, Homines esse Machinas admirabiles Providentiæ Divinæ: dictum est *suo modo*, quia admittendo formam adhuc usurpari potest nomen machinæ, sed in quæstione proposita cautè incedendum, cum Plantæ, Bruta, & Homines non sint Machinæ, ut controvertitur ob existentiam formæ: præmissa ergo hac veritate, nimirum quòd Deus possit machinas formare altioris conditionis, attamen dicimus, quòd inter istas reponere non debemus Animalia, nam quemadmodum construxisset Brutalem Machinam, ita Humanam, quæ perfectioris esset ordinis, quàm Brutalis, & gradatim daretur locus negandi formam rationalem. Si respondebunt, hunc errorem non posse deduci ob maximas operationes, quæ in homine observantur, ex hac responsione nos colligimus, necessariam esse in Brutis aliquam formam, quia hæc maximo ordine ad suum finem operationes dirigunt, media eligunt, & tanta industria omnia gerunt, ac si ratione perfecta prædicta essent, & istæ operationes puram machinam tollunt.

Accedit aliud motivum, quod est, argumentum propositum involvere fallaciam consequentis, quia à statu possibilitatis ad statum actualis existentiae non licet sine crimine arguere; unde etiamsi concederetur possibilitas, quæ supra negata est suo modo; attamen cum non sit probatum ab Adversariis, meram suam possibilitatem in argumento expres-

sam transiisse in statum actualis existentiae, idcirco argumentum eorundem nihil probat; multa, & multa sunt possibilia, quæ non sunt actu. Quis nō novit, posse Deum Animam rationalem locupletare omni scientiarum genere? Formare hominem longissimæ vitæ? Plures mundos construere? Impedire peccatum &c. Et tamen hæc non præstat, causis occultis, & immensæ suæ Sapientiae manifestis; undè si concederetur possibilitas casus allati ab Adversariis, adhuc nihil probarent, cum quæstio non sit de possibili, sed de facto: quæritur enim, an Bruta actu sint Automata, & puræ machinæ; non quæritur, an Deus possit construere puras machinas, quibus animalitatis nomen convenire possit.

Ceterum, ac si prævidissent responsionem, licet ejusdem non meminerint adversarii, dicunt, Deum non solum posse facere prædictam dispositionem, sed etiam actu eandem fecisse, cujus signum est, quòd in nobis ipsis sine cogitatione aliqua, & voluntate nos ita movemur, ac Belvæ; consequenter oportet, nostri corporis machinam esse ita dispositam, ut ex agitatione aeris inopinatò ferientis nostras aures, ita commoveatur nostrum cerebrum, ut spiritus teneantur erumpere apertis quibusdam nervis, & aliis clausis, undè ex. gr. motus Crurum fiat, quo recedamus ex aliquo loco, periculum aliquod evitantes: quando itaq; similes motus fiunt in nobis sine determinatione Animæ, & sine cognitione, necessariò concludendum erit sola lege mechanica fieri; adeoque palpitationem cordis, arteriarum motum, sanguinis circulationem à sola structura pendere; similiter Canes latrare, edere, nutrirsi sine necessitate Animæ sensitivæ, aut alicujus formæ, ut loquuntur Scholæ.

Hæc responsio nihil probat: immò dubium auget, si benè ponderetur, & infert omnes operationes in Homine, quæ sunt communes cum Brutis, esse tantum mechanicas; nihil probare patet ex dictis, quia de facto hanc machinam à Deo fabricatam esse non constat, & signum ab eisdem Adversariis allatum nihil prorsus ostendit, quoniam defectus cognitionis, & voluntatis non excludit actum vitalem, qui non requirit cognitionem, ut eliciatur, cum sit actus Hominis, non humanus; & hoc ipsum probatum est supra: hinc sanè cresceret oratio ob multas absurditates, quas moderna hypothesis involveret, quia, ut tactum est, omnes operationes in Homine, quæ sunt communes cum Brutis, essent tantum mechanicæ, & non vitales, seu corpus humanum esset pura Machina; adeoque excluderetur Anima rationalis à motu cordis, intestinorum; immò istæ partes si essent tantum machinæ, non essent informatæ Anima, quod est impium, & hæreticum, quia sæpè determinatum, & sancitum: *Animam rationalem per se, & essentialiter esse formam humani corporis*, & nomine humani corporis venit totum corpus, non aliqua pars tantum.

Magis pugnancia proferunt Adversarii, qui cum non ausi sint aperte negare Animam rationalem, admiserunt pro motu cum reflexione principium motivum esse eandem Animam, quam postea negarunt concurrere ad motum inopinatum, quem pure mechanicum esse volunt; sed nos cogitamus motus cum, & sine reflexione convenire debere in organo, instrumento, & efficiente; Musculos in ambobus motibus equaliter debere actuari, & contrahi; totumq; discrimen in hoc consistere, quod in uno casu principium movens advertat, in alio non advertat. Si stultus, aut stolidus pulset Campanam, eodem modo pulsatur, ac si à Viro prudente, & sapiente pulsaretur; quia igitur in primo casu non est cognitio, ut in secundo, bene non infertur, Campanam diversimodè pulsari in propositis casibus: si omnia consideremus, æqualiter sanè pulsatur, sive cum cognitione, sive absque illa.

Quidquid additur de agitatione aeris, & commotione Cerebri, ut spiritus teneantur erumpere quibusdam nervis referatis, aliis quibusdam clausis, est ita imaginarium, ut nulli solido fundamento innitatur. Celspinus in quæst. Peripateticis lib. 5. quæst. 5. quid simile cogitavit, & sequentibus verbis expressit: *Naturæ igitur ingenium in motu Animalium simile est artificio organorum, quæ in Templis flatu per Folles immisso tactis modò his, modò illis pro artificis arbitrio diversos edunt sonos. Sic in Animalibus alteratio per sensus est, veluti tactus, disponens instrumentum ad motum recipiendum: aperit enim meatus, per quos flatus ex corde, præcipuè retento spiritu, ac thorace compresso, tanquam folle intendines musculorum impingatur.* Sed huiusmodi additio de Aeris, & Cerebri motu nihil satisfacit, immò funditus considerata apparet absfona; tum quia non potest concipi, quomodo aliqui nervi aperiantur, alii claudantur; impetus aeris in nervis acusticis, si est aptus referare nervos ad Crura tendentes, poterit, & debet aliorum nervorum oscula aperire, & ita idealis apparet cogitatio de quibusdam nervis apertis, & aliis quibusdam clausis; tum quia exclusis valvulis, quas Cartesius, dormiens tamen, vidit, nervi sunt semper aperti; tum quia effectus, qui in nobis observantur, possunt non modicum illustrare modum, quo in Brutis contingant; in nobis quilibet rumor non parit semper, aut cursum, aut commotionem; sed solum quando est repentinus, & improvisus; si secus eveniat, & excitetur rumor non commovemur; in hoc casu est aeris agitatio aures feriens sine fuga; unde causa allata est suspecta, & machinam non probat; tum quia machina, quæ cognitione caret, non debet fugere; fuga enim dicit aliquid aliud ultra commotionem; hoc est dicit motum ad partem remotiorem, qui motus per commotionem aeris haud semper habetur, quandoquidem sæpè vocatus Canis ab uno latere ad idem movetur, & agitatio aeris in hoc casu ad fugam non determinat, supposita necessaria motione, machina

china debet determinatè moveri, non ad hanc, vel illam partem, aut oppositam. Columba Archytæ movebatur ad unum determinatum locum, & idem observatur in machinis hodiernis, undè possumus, & debemus maximoperè mechanicas regulas nostrorum Philosophorum, & unà Brutorum Automata in dubium revocare.

Hæc profectò, si diligenter considerentur, non sunt motiva spernenda; prætereà advertant omnes, non potuisse ex propria confessione, Adversarios nostros machinam cognoscere, & postea voluisse operationes corporis mechanicè explicare, quasi dicerent, obscuritatem machinæ non impedire, quin res possint mechanicè explicari; quod ita consonat cum sua hypothese, sicut consonaret communiter, posse dari Horologiarium sine cognitione horologii, seu posse Automatum Phænomena explicari absque eo, quod Automatum structura cognoscatur: sed nihil mirum, nam ex hac hypothese innumera nascuntur, & procedunt paradoxa.

Ad quartum respondetur, inter Scholasticos esse dissensum de divisibilitate Animæ sensitivæ; affirmant enim alii omnium Animalium sensitivas Animas esse divisibiles: alii negant; alii distinctionem afferunt de Insectis, & non Insectis, & inter istos adhuc non est totalis convenientia: utcumque res sit de tam multiplici opinionum apparatu, de quo communiter Philosophi in Tractatu de Anima verba faciunt; supponamus, Animas Brutorum esse in sua Entitate, & Informatione divisibiles, & extensas materialiter in subjecto, adhuc explicari potest, quomodo idem principium, seu eadem Anima divisibilis possit sentire in Pede, in Oculo videre, cognoscere in Capite, etiamsi non sit substantia spiritualis, quia pars Animæ, quæ est in Capite, componit unam totalem Animam cum illa parte, quæ est in Pede, & ut prædicta munera fiant ab una, & eadem Anima materiali, sufficit unitas continuationis, non requiritur unitas indivisibilitatis; undè argumenti falsitas ex omni latere elucet, & ex quo una Anima materialis potest diffundi per totum corpus actu homogenea, & virtute ætherogenea, & ex quo nulla necessitas proinde cogit confugere ad aliquam substantiam spirituales.

Auctoritas D. Gregorii Nissæ Pontificis cap. x. de Opificio Hominis, nihil omninò probat favore Machinistarum: probat tantum, mentem, per sensus agere, & ex diversis sensuum organis unius rei cognitionem parari. Textus Sancti sequitur: *Nam sæpè numero ex diversis sensuum organis unius rei cognitionem paramus ipsa re diversis modis sensibus se insinuante, contra videre est, uno, eodemque sensu multa, variaque percipi, quæ ceteroquin natura inter se non conveniunt. V. g. (nam hæc rectius exemplis illustrantur) propositum nobis esto quiddam de saporum proprietate perquirere quid dulcis, quid gustatui contra ingratus humor sit; itaque*

que docemur experientia bilem quidem esse amaram; gratam verò melli qualitatem quandam inesse. Hæc cum diversa inter se existant, una tantum rei notitia comparatur, variis modis menti insinuata, nimirum gustatu, odoratu, auditu, etiam contactu nonnunquam, & adspectu. Nam cum quis mel intuetur, nomen audit, gustum percipit, halitum olfacit, contactu denique ipsum explorat: eandem rem singulis sensibus percipit; contra verò varia, & specie diversa uno vicissim sensu est cognoscere. Quemadmodum auditu omnis generis voces percipiuntur; & oculorum ea facultas est, ut promiscuè res etiam genere diversas videat; consimili enim modo videndi vis in album, nigrum, res item colore inter se diversas ceteras incidit; sic sensus reliqui, gustatus, odoratus, contactus variarum singuli rerum sua perceptione notitiam nobis pariunt.

In hac auctoritate non invenimus, quidquid Adversarii referunt, & non concipimus, quomodo eidem innitantur, quoniam Anima Brutorum, licet materialis, est tamen distincta ab ipsa machina, quam actuat; & sensus externi ita differunt in Brutis, ut in Homine; non propterea est necesse colligere unam substantiam immaterialem æqualiter in Brutis, & in Homine, quæ cognoscat, sed in omnibus suo modo; quia ex sensu non æqualiter Bruta, & Homines deducunt: in Brutis sufficit una substantia sensitiva materialis; in Homine diversæ rationis spiritalis; in ambobus tamen à corpore differens. Hinc Divus Gregorius Nissenus non negavit Animas in Brutis, sed tantum veras Animas; id habetur in eodem Libro de Opificio Hominis Cap. xv. quando ait; Animas Brutorum non esse veras Animas: *Sed vivendi facultates, quæ more hominum Animæ appellatione censentur*; & cap. xxx.: *Nam in Plantis, quanquam existat Animæ propria quædam affectio, non tamen hæ sensuum motum habent. Deinde supra has, Animalia Bruta sunt illa quidem Animæ facultate prædita: finem verò ultimum, & perfectionem adeptæ non sunt, quippe à rationis, & intelligentiæ præstantissimo dono non sunt instructa.* In eodem cap. xxx. motus Articulorum quasi quandam per machinam fieri docuit, undè nobiscum admisit machinam, & unà Animam; tam in Homine veram, quàm in Brutis suo modo.

Ad quintum dicendum, nullum esse absurdum, Insecta divisa sentire ob Animæ divisibilitatem: non cognoscere autem posse se sentire ob divisionem patet, quia hoc secundum dependet ab eadem divisione, quæ tollit continuationem partis cum primo sensorio; quare illatio de Motu, & Sensu mechanico non est firma.

Transitus in eodem Argumento ad partes hominum sectas, & à toto separatas cum motu sensibili, videtur habere majus robur ob Animæ rationalis indivisibilitatem, in capitis obtruncatione, ipsum caput salit, oculi contorquentur, Labia moventur &c. Cor ipsum palpitat in victimis, testantur hoc Galenus, & alii, & prædicti motus non sunt ab Ani-

Anima, cum hæc partes diversas informare nequeat; oportet itaque concludere in illo statu partes sine Anima moveri, adeoque mechanicè sine cognitione, & sensu.

Communis responsio est, motus hosce fieri mediantibus spiritibus Animalibus, qui cum non possint omnes momento extinguere, causant aliquo tempore brevi easdem motiones, donec videlicet impetu remittente subsistant.

Ex hac responsione Adversarii deducunt, motus semper esse mechanicos; ratio eorundem est, quia si spiritus possunt membra movere ab Anima rationali separata sine cognitione, & perceptione; non erit opinio inaudita, & sine fundamento prolata, eosdem spiritus posse membra separata sine alio principio movere, & consequenter motiones esse mechanicas, & in Hominibus, & in Brutis potissimum.

Nos verò considerantes excessum istius argumenti, asserimus, argumentum nimis probare; quia in Homine, & motus voluntarii fiunt à spiritibus Animalibus, ut aiunt; quare si isti sufficerent, aliud principium non esset cogitandum; adeoque pro prædictis motibus tolleretur Anima, & esset mechanicum, quod est voluntarium; quod omnino à Scholis delendum est.

Asserimus ulterius, illos motus, qui communiter supponuntur fieri à spiritibus Animalibus in casibus propositis, non esse motus regulares, & directos; sed anomalos, & irregulares, & non vitales; unde, quando in capite obtruncato labia, oculi &c. moventur, totumque caput salit; similes motus nequeunt dici vitales in Hominibus, quidquid sit in Brutis ob Animæ divisibilitatem; consequenter si non sunt vitales, non debemus ab istis ad vitales arguere pro ostendenda eadem natura motus, & eodem modo ipsius motus.

Dicere etiam possumus, & in hominibus potissimum, motus observatos in partibus separatis esse quidem à spiritibus, sed antecederet commotis ab Anima; & donec perdurat prædicta commotio, semper motus observatur in parte; quare licet motus sit à spiritu in casu proposito immediatè, mediatè tamen est ab Anima, quæ semper est principium cujusvis motus in Animali, & spiritus instrumentum; sed quoniam instrumentum commotum fuit ab Anima, ante sui discessum; idcirco perseverat motus, quousque impulsus habetur; & in hoc casu intelligendi sunt Doctores, qui docent spiritus Animales movere partes separatas à toto, sine aliqua necessitate admittendi solam machinam, prout volunt, & sustinere conantur Cartesiani.

Maxima probabilitas istius sermonis evincitur ex Historia cujusdam Hominis, cui extractum fuit cor, & caput, post extractionem cordis protulit verba connexa indicantia, & exprimentia mortem sibi illatam, quam ordinationem, & connexionem in verbis spiritus tantum

non

non potuissent efficere. Historia hæc est: refert Hurtadus in sua Philosophia de Anima Disp. 2. Sect. 1. ex Josepho Acosta 5. de Historia Indica cap. 22. Hispanum extracto corde dixisse: *Cavalleros muerto mehan*; tunc extracto corde non erat amplius præsens Anima rationalis realiter; erat tamen præsens virtualiter, quia motus linguæ, labiorum, & ordinatio sermonis habuerunt originem ab Anima, & dispositionem, qui motus complementum receperunt etiam absente Anima. Joannes Baptista Ptolemeus motus prædictos à formis partialibus fieri docet de corpore animato.

Ad sextum argumentum enervandum nonnulla sunt ex Cartesio repetenda. Hic itaque Philosophus in p. 4. Principiorum suæ Philosophiæ §. 189. ait à motibus nervorum affici Animam, & sensationes fieri: *Sciendum itaque, humanam Animam, & si totum corpus informet, præcipuam tamen sedem suam habere in cerebro: in quo solo non modò intelligit, & imaginatur, sed etiam sentit: hocque opere nervorum, qui filorum instar à cerebro ad omnia reliqua membra protenduntur, iisque sic annexi sunt, ut vix ulla pars humani corporis tangi possit, quin hoc ipso moveantur aliquot nervorum extremitates per ipsam sparsæ, atque earum motus ad alias eorum nervorum extremitates, in cerebro circa sedem Animæ collectas, transferatur, ut in Dioptricæ cap. IV. satis fusè explicari. Motus autem, qui in cerebro sic à nervis excitantur, Animam, sive mentem intimè cerebro conjunctam, diversimodè efficiunt, prout ipsi sunt diversi. Atque hæc diversæ mentis effectiones, sive cogitationes, ex istis motibus immediatè consequentes, sensuum perceptiones, sive, ut vulgò loquitur, sensus appellantur.*

Idem de Passionibus parte 1. art. 34. p. 15. scribit, Animam in se tot varias recipere impressiones, idest tot habere varias perceptiones, quot accidunt varii motus in glandula pineali.

In Dioptrices cap. 4. ait mentem totidem diversas qualitates in his corporibus dignoscere, quot varietates deprehendit in eo motu, qui ab iis in cerebro excitatur; adeòque negat transmissionem specierum, & baculo cæci comprobatur suum votum. Habet insuper de Homine p. 2. spiritus Animales esse primum, & maximum movens, quo moveatur hæc machina.

His præmissis non possunt Cartesiani asserere, sensationes non consistere in Actione objecti, & motu organi; quia inter sua principia habent, à diversitate objecti diversimodè nervos affici, & moveri; hinc sensuum diversitatem oriri, & ob ipsorum nervorum diversitatem, & propter motuum varietatem, & propter objectorum differentiam.

Dicet aliquis, verum esse in sententia Cartesii objectum, & organum causare sensationes ob motus; sed in Homine præter hæc adesse Animam, quæ ab illis motibus afficitur, undè diversæ sensationes oriuntur.

Nos

Nos verò hanc procedendi methodum non intelligimus; quoniam eadem objecta, quæ movent organa sensuum in Homine, hoc est oculos, aures, nares &c. movent oculos, aures, nares &c. in Brutis; eadem motiones, quæ fiunt in Homine ab oculo ad glandulam pinealem cum Cartesianis, eadem fiunt in Brutis (quamvis hypothesis glandulæ pinealis sit falsissima, ut dictum est) quod & cognovit Huetius in sua Censura ad Medullam oblongatam: quomodo itaque fierent huiusmodi, & analogæ motiones, quando non esset aliquod aliud principium, quod ab illis motionibus afficeretur? sanè implicite admittunt, & Animam, & sensationes in Brutis, licet easdem explicitè negent; idcirco fortè Du-hamel 3. lib. de Corpore Animato cap. 1. §. 12. scripsit: *Nec sanè nobis licet de Bestiarum cognitione aliter, quàm ex affectis judicare. Atque ut tam variæ, & multiplices functiones ex sola objectorum impressione, & partium apta compositione prodire possent, tamen nemo, qui mentem ab omni præiudicio liberam, nec placitis Philosophorum corruptam habuerit, id sibi persvaserit, oculos Animantibus, non visum, nervos, & membranam, non tactum, gustatum, non voluptatem ullam, non appetitum, non spontaneum motum esse concessum. Quod si enim id damus ab Auctore naturæ in errorem quodammodo inducimur; cum aliter nobis ex iis, quæ videmus, judicare non liceat.*

Profectò non recedendo à Doctrina Cartesiana possumus formare hoc dilemma ad nostram sententiam confirmandam. Vel sensationes consistunt in motu objecti, & organi usque ad cerebrum transmissi tantum, vel motus objecti, & organi ad cerebrum usque translati ordinantur ad afficiendum Animum, ut hinc sensatio, & perceptio eliciatur: si primum, ergo Bruta sentient, & percipient secundum modum suæ speciei. Si secundum, pariter debent sentire, & percipere, quia frustra ordinaretur ille motus ad afficiendum Animum, quando non esset Anima: si hoc negabitur in Brutis, negari poterit à nobis in Homine, & ita in hac parte Philosophia Cartesiana ruit; sed reverà cum natura nihil frustra agat, si ordinatur motus in Homine ad afficiendum aliud principium distinctum à structura, in Brutis æquales motus, qui non possunt negari, ex structura ordinabuntur ad afficiendum aliud principium distinctum ab organizatione; hoc principium est Anima; ergo ex Cartesiana Doctrina evincitur Anima Brutalis.

Annum Cartesius negaret motus, & impressiones ex organis externis in glandula pineali Brutorum? An num in eisdem negaret spiritus? cum hoc concipi non possit, confirmabitur in Brutis ex motu, organis, & spiritibus, Anima Brutorum, Sensatio, & Perceptio in ordine ad sensibilia: equidem probant prædicta motiva efficaciter, cum conveniant Bruta, & Homines in parte sensitiva, sive structuram, sive effectus consideremus; dormiunt, vigilant, sitiunt, famescunt &c. quocir-

circa debent æqualiter procedere sermones de re sensitiva in Homine, & Brutis, in quibus vel reflexionem admittimus, imperfectam tamen in ordine ad eadem sensibilia; & adversus P. Pardies, & Joannem Baptistam Du-hamel loco citato §. 11. probabiliter existimamus percipere, se intueri, audire, gustare &c. suo modo, quidquid sit de nomine, & verbo auditus, visionis, gustus &c. quoniam non distinguunt sensus, ut homines denominantes hunc auditum, illum visum &c. distinguunt tamen id, quod defertur ab aure, ab eo, quod communicatur ab oculo, hoc est distinguunt vocem à visione Heri, & ita de reliquis sensibus.

Quod autem cognoscant se videre, patet ex Oratione Stratonis Physici, cujus meminit Plutarchus in Opusculo de Solertia Animalium. p. 159., & ubi constat, quod Bruta non viderent, si non cognoscerent se videre; patet ex sensu communi, qui tam in Homine, quam in Brutis reperitur, & cujus ope sensatio completur, & percipitur: hoc argumentum ex sensu communi, quo Bruta donantur, desumptum, meo Marte potissimum est; præsertim in illis, in quibus eadem conformatio cerebri, ac medullæ oblongatæ cernitur, ac in Homine. Si igitur Homines, & Bruta conveniunt in organo sensus communis, cur non convenient in usu: Homines cognoscunt se audire, tangere, olfacere &c. sensu communi; etiam Bruta eodem sensu cognoscunt se videre, audire &c. fuisse verò Animantibus, & quidem omnibus necessariam hanc cognitionem, & vim judicatricem ex eo patet, quia nisi Animal quid noxium, quid salutare, quid magis, aut minus conveniens, quid fugiendum, amplectendumve sit, discerneret, brevi interiret.

Natura sensus hoc importat, ut non solum cognoscat sensibile, sed etiam cognoscat se sentire: Bruta sensus habent, debent propterea non tantum cognoscere sensibilia, sed amplius debent cognoscere se eadem sentire; hæc autem cognitio reflexiva in Animalibus non est æqualis; in Hominibus perfecta, in Brutis imperfecta est. Duas propositiones in hac re observandas esse proponimus, ex quarum comparisonem Viri sensati poterunt distinguere, an Cartesius, an alii communiter melius ratiocinentur. Cartesius suis principiis tenet, Bruta esse insensata; alii docent, Bruta proprias sensationes percipere; est ne probabilior prima, an secunda sententia? Bruta habent organa sensuum ex Cartesio, & non habent sensum: ex omnibus ferè aliis Doctoribus Bruta habent organa sensuum, & sensationes percipiunt, quis melius infert ex structura? Cogitavimus in hisce comparisonibus non esse tempus conterendum, quoniam, si quis diceret, Solem non esse causam diei, irridendus esset; nobis videntur Cartesiani æqualiter ludere, quando Bruta sine sensu admittunt; habent itaque sensus, quos nemo negare potest; proinde cognoscent se sentire, etiam si non cognoscant naturam suam, nec naturam sui aëlis, nec proportionem eorum

rum ad res, quia nequeunt complere sensibilem reditionem.

Vidimus hucusque enervem objectionem desumptam ex actione objecti, & motu organi. Insurgunt Adversarii dicentes, imaginem, quæ formatur in fundo oculi Animalis vivi, fundari etiam in fundo oculi Animalis mortui, & in fundo oculi artificialis, licet non sequatur visio, cum hæc non consistat in terminatione imaginis in fundo oculi; quid autem ex hac paritate concludere possint Adversarii, non constat; non enim est idem loqui de oculo Animalis vivi, ac de oculo Animalis mortui, & de oculo artificiali; cum deficiat paritas in motu, in spiritu, & aliis, etiamsi species visibilis transeat per humores oculi artificialis, ac per vitra quæcumque idonea, & per humores oculi Animalis mortui: tenemur adjungere, Adversarios peccare in supposito, quod est, organa sensuum exteriorum nullatenus percipere objectum; inchoatur enim perceptio in organo externo, in cerebro autem, seu in organo sensus interioris perficitur, ut probant Philosophi Burgundici Tom. 6. p. 30. Opponunt ulterius, quòd etiamsi in Animali vivente communicetur motus usque ad cerebrum, nihilominus docent ex hac communicatione non sequi apprehensionem, quia nihil aliud fit, quàm impressio instar illius, quæ fit à sigillo in cera, & ab hac impressione nequit procedere apprehensio, & sensatio; verum hoc non docent Philosophi Animastici, & Duce Aristotele volunt, passionem non tantum fieri in parte corporis habente ipsam, velut Picturam quandam; sed in ipsa simul Anima: proinde Divus Thomas in Commentario citato ait: *Dicit autem in Anima, & in parte corporis, quia cum hujusmodi passio pertineat ad partem sensitivam, quæ est actus organici corporis, hujusmodi passio non pertinet ad solam Animam; sed ad conjunctum*: unde argumentum est fallax; & diversimodè processit ipse Cartesius de Passionibus, ut dictum est. Consideravit enim conjunctum; & quamvis loquatur de Homine in dicto Tractatu, attamen ob rationem supra tactam non poterat in Brutis à prædicta hypothese recedere ob Glandulam pinealem, & motus, qui ordinantur ad aliquod aliud principium afficiendum.

Sed inter alios errores, quos continet opinio Adversariorum, hic est maximus, & in quo moles eorundem tota versatur: nimirum ad apprehensionem, & perceptionem faciendam, esse necessariam Animam spirituales, & immaterialem, qualis non est Anima Brutorum.

Hoc motivum, quod est præcipuum in Schola contraria, requirit multas considerationes; prima sit, difficultatem, quam habemus in cognitione Brutorum, ex quo difficulter explicari possit, quomodo Anima materialis cognoscat, non inferre necessitatem negandi Animam materialem cognoscere; Anima rationalis unitur corpori, & quomodo uniatur, nec constat, nec proinde ex hac ignorantia negatur unio;

Ma-

Magnetis effectus vel ipsis Nautis sunt notissimi, & nemo audet eodem negare, quamvis nemo potuerit hucusque evidenter causam, & modum admirabilis operationis explicare; à pari ex difficultate modi, quo Anima materialis cognoscat, non potest bene inferri, Animam materialem esse cognitionis incapacem; possumus quidem concludere, contra multos Neotericos asserentes esse Ignem, quod si hujusmodi esset, nihil omnino Bruta cognoscerent; ratio est, quia Ignis nunquam potest ita perfici, ut elevari possit ad cognoscendum.

Secunda est, cognitionem sensitivam esse organicam, consequenter rebus materialibus proportionatam, unde ratione istius proportionis Anima sensitiva poterit cognoscere res sensibiles, etiamsi materialis sit, & qui contrarium suadere voluerint, debebunt probare, ad cognoscendas res sensibiles, necessariam esse Animam spirituales, & immaterialem, quod licet asserant Adversarii, non videmus tamen ab eisdem esse probatum.

Scimus, Aristotelem negavisse Plantis sensum ob suam materialitatem, sensumque esse ideò cognoscitivum, quia receptivus est specierum sine materia; sed hæc ratio potest infirmari distinctione graduum materialitatis, & sicut communiter gradus immaterialitatis sunt fundamentum perfectioris, & perfectissimæ cognitionis, ita gradus materialitatis poterunt esse fundamentum, aut nullius, aut alicujus cognitionis: immaterialitas, quam multi Doctores asserunt esse rationem, qua res sunt cognoscitivæ, & secundum modum immaterialitatis statuunt modum cognitionis, non excludit materialitatem, seu aliquem modum materialitatis esse cognoscitivum, immò species si dicantur sine materia, comparative hoc est verum, non absolute; nam ab earundem Patronis asseruntur materiales, & reverà secus ratiocinari non possumus, quoniam à re materiali fluere semper debent, sive tanquam passionēs, ut proprietates, sive cum efficientia; unde semper erunt materiales; in cerebro postea non sunt species; & occultiori modo, quàm hucusque sit existimatum, fiunt sensationes: species enim, v. g. visibilis nequit oculi fabricam pertransire, & ad sensus communis sedem pervadere.

Tertia consideratio est aliorum Doctorum, qui tenent, non esse imperceptibile, quòd ex pluribus partibus non sentientibus, aliquod sentiens, & vivens constituatur: dicunt enim, res non sentientes ex tali, & tali combinatione posse energiam naturalem acquirere, quæ ad vitales operationes sufficiat; exemplificant id Automate, quod ob novæ Rotæ additionem vires acquirit; sic Corpora naturalia, quò melius fuerint constructa, eò plures, & nobiliores elicient operationes.

Sed hæc consideratio apud nos valde claudicat, probat enim corpus humanum, quòd super omnia corpora naturalia optimè constructum

Etum est, posse omnes suas operationes elicere vi structuræ etiam intellectivas; ratio est, nam si esset probabile, quod ex partibus non sentientibus aliquod sentiens, & vivens constitueretur; ita ex partibus non intellectivis intellectivum resultaret, quod omnino insulsum est. Hinc Roias concedit Cartesio rem cogitantem non esse corpus, tamen non vult esse incorpoream; & negat ejusdem suppositum, quod est non dari in rerum natura, nisi corpus, & spiritum, cum inter utrumque intercedat forma corporea, quæ ab utroque distinguitur, & in Animalibus Brutis est sensitiva; datur insuper motus, qui ex Cartesio est corporeus, & non est corpus; unde ait: *Licet ergo Cartesio concedatur, Animam, seu rem cogitantem non esse corpus, non ideo cogimur ad dicendum, esse incorpoream; & quamvis corpus, & res cogitans sint adæquatè diversa, ideoque res cogitans nequeat esse corpus; non tamen sic se habent in casu nostro res cogitans, & corporeum.*

Dixi in casu nostro, in quo res cogitans non accipitur universaliter, prout comprehendit etiam rem intelligentem; nam in hac acceptione res cogitans adhuc est adæquatè diversa tum à corpore, tum à corporeo; sed res cogitans in casu nostro de Brutorum Anima accipitur particulariter pro re cognoscente cognitione sensitiva, quæ est particularium. Res autem sic cogitans, hoc est res sensitiva, quantumvis differat à corpore, nullatenus tamen differt à corporeo; nam sicut dari possit corpus non sensitivum, implicat dari purè sensitivum non corporeum.

Quarta. Eandem difficultatem moverunt Philosophi Burgundici: Joannes Baptista Du-hamel, & Alii quærentes, qui possit materia licet subtilis, aut sentire, aut cognoscere: respondent primi, nullum sequi absurdum, si ex naturæ lege corpori organizato vis sentiendi tribuatur: quæ nec soli corpori, nec animæ materiali, sed composito conveniat: *Maximè cum motus non magis ad materiam pertineat, quam sensus: itaque concludunt, sensum Animalibus convenire: non tam vi partium, ex quibus componitur, quam vi ipsius compositionis.* Hanc responsionem superiora eludunt. Du-hamel considerat illationem, & ait: *Verùm hinc malè colligitur, nihil à re corporea percipi posse: si tamen sermo sit de perceptione sensibili, non autem de perceptione reflexa: sed hæc responsio nihil explicat, semper enim remanet obscurum, quomodo perceptio ad materiam pertineat, & non solum in modo est difficultas, sed etiam est dubium, an perceptio sit sociabilis cum materia, & hinc semper recurrit opinio de pura, & simplici machina.*

Quinta. Hisce præmissis volumus aliam considerationem adducere, & est, omnes ferè Doctores, paucis exceptis Cartesianis, negare puras machinas, & pura Automata esse Bruta, quæ & operando, & recipiendo ostendunt cognitionem, quæ à Brutis detrahi non potest, &

excedit omnem Machinam, & omne elementorum complexum. Joannes Clerici Volumine secundo suorum Operum Philosophicorum Tom. 4. Physicæ lib. 4. cap. 12. quando observat Canis operationes, & obedientiam in latratu, cognitionem eidem non potest non tribuere: *Si vetet Dominus (inquit) tacet; si concitet magno latratu, quos vult, invadit. Quicumque videt hæc, & putat sine sensu fieri in Brutis, cum in se non fiant, similis mihi videtur ei, qui se loqui sentiens, non sine cogitatione, alium putaret sine ulla cogitatione, interrogationibus suis respondere.*

Profectò per solum aeris, & nervorum motum, cur verba Domini Canem concitent, aut frænent; cur impellant, aut moderentur, explicari nequit; qui nisi cognosceret verborum ictus, tantam diversitatem actionum non pareret.

Nos autem dicimus, necessarium esse principium distinctum à structura; cujus postea naturæ sit, & quomodò cognoscat, hoc arduum est; sed hæc obscuritas non est sufficiens pro eodem negando, ut etiam annotat Du-hamel de Corpore Animato lib. 3. cap. 1. qui similiter anceps fuit in determinatione prædicti principii, an sit Forma substantialis, an Morbus, an Natura energetica, & actiosa, an Lex quædam ab Auctore naturæ, vel insita virtus tenui, & spirituosæ substantiæ impressa, seu an Contextus spirituum Animalium hac vi insignitus.

In hac tam gravi difficultate, ut dictis aliquid addamus, possumus recurrere ad majorem perfectionem Animæ sensitivæ supra vegetativam, qua stante non est improbabile importare aliquem gradum intelligibilitatis, quem fovere videtur ordo Universi, in quo natura solet gradatim incedere ab imperfectis ad perfectæ, propter quod etiam Aristoteles in 8. Metaphysicæ assimilat Species rerum numeris, qui paulatim in augmentum proficiunt: *Quid obstat (inquit D. Clerici Physicæ lib. 4. cap. 12.) quominus Deus naturas quasdam intelligentes minus perfectas, & præsentium dumtaxat, corporearumque rerum notionis, permultas creaverit in breve tempus duraturas?* Quales dici possunt Animæ Brutorum cum quadam cognitione multò infra cognitionem Animæ rationalis, cujus omnes operationes non sunt conjuncti, uti sunt omnes operationes Animæ sensitivæ. Videatur Divus Thomas quæst. 75. art. 3. p. 1.

Quando igitur ex operationibus Brutorum, organis sensuum eorundem, ac ex probabili Animæ positione modo prædicto instruimur, ut hucusque probatum est, non habebit robur paritas, quòd eodem modo res imprimantur in cerebro, ut imprimitur in cera figura sigilli, nec Aristoteles locutus est, ut Adversarii proponunt, & notat Divus Thom. his verbis: *Dicit autem in Anima, & in parte corporis, quia cum hujusmodi passio pertineat ad partem sensitivam, quæ est actus organi-*

nici corporis, hujusmodi passio non pertinet ad solam Animam, sed ad conjunctum.

Requirat hic progressus, ut eludamus aliud principium Cartesia-
num, quod est, spiritus Animales esse primum, & maximum movens,
quo moveatur Brutalis machina: equidem nunquam potuimus attin-
gere hanc philosophandi methodum. Spiritus sunt instrumenta in Ho-
mine, quid amplius obtinent in Brutis, ut in istis debeant esse prima,
& maxima moventia: ergo vel ubique erunt instrumenta, vel in Ho-
mine spiritus erit primum, & maximum movens: hoc cum in Homine
non possit dici ob Animæ rationalis existentiam, neque dicendum erit
Bruta primò, & principaliter ab ipsis spiritibus moveri, adeòque nulla
erit diversitas inter Homines, & Bruta in hoc, quod in omnibus sint
spiritus, ut instrumenta, quidquid dicant Cartesiani de Passionibus
Animæ p. 1. art. 16. & 17.

Præterea quis dirigit spiritus pro motu continuo, & intermittente,
in Brutis; pro motu necessario, & voluntario in Homine? cor æquè
movetur continuo in Cane, ac in Homine: Crura secus, tam in Ho-
mine, quàm in Cane: unde habent spiritus, ut tanta diversitate partes
actuent? Cartesius confugit ad conformationem nostrorum membro-
rum, & cursum: *Quem spiritus excitati per calorem cordis naturaliter
sequuntur in cerebro, in nervis, & in musculis: eodem modo, quo motus
Automati producitur sola virtute Manuclæ, & figura suarum rotula-
rum,* de Passionibus p. 1. art. 16. Hæc responsio idem importat, ac si
diceret, à structura dirigi motum spirituum; quod omninò à veritate
alienum est, quia structura non dirigit, sed dirigitur; non actuatur, sed
actuatur; unde Cartesius in hac re procedit retrogradus; & ex sua si-
militudine concidit: etenim Manucla in Automate non dicitur dirige-
re Automa, sed Artifex, & Peritus: & non minus est pars structuræ
Automatis Manucla, quàm Rota, aut aliud ejusdem organum, sicut
spiritus corporis Animalis.

Patet etiam ex eodem Cartesio inconstantia, & in suis principiis dis-
sonantia, quoniam in motibus, voluntate nostra nihil ad eos confe-
rente, propositam Doctrinam sustinet; in aliis, quibus voluntas nostra
associatur, quique ab ea excitantur, non ita loquitur, sed ad Animam
confugit: hinc art. xvi. citati Operis vocat actiones Animæ omnes
nostras voluntates: *Quia (ait) experimur eas directè venire ab Anima
nostra, & videntur ab illa sola pendere. Sicut è contrario possunt in genere
vocari ejus Passiones, omnes species perceptionum, sive cognitionum,*
*quæ in nobis reperiuntur; quia sæpè accidit, ut Anima nostra eas tales non
faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsen-*
tatis.

Quando ab Anima volente directè proveniunt quædam functiones,
D 2 vel

vel istæ proveniunt immediate, vel mediantibus spiritibus ab eadem. Primum nequit dici, & præcipue in ordine ad motus voluntarios, qui mediis musculis, consequenter etiam mediis spiritibus fiunt; unde una vice spiritus est instrumentum, alia vice est primum movens; melius itaque est ab hac inconstantia recedere, & spiritum semper, ut instrumentum admittere, eoque magis, quod semper quilibet motus, sive voluntarius, sive naturalis est vitalis, qui supponit aliud principium, à quo sit vita, distinctum à spiritu.

Accedit natura spiritus, quæ nihil aliud est, quàm materia subtilissima impetum faciens, effrænis, expulsiva, ita ut à Willisio comparetur cum luce: similis materia, summèque mobilis, & activa, à quo tempestivè ordinatur tam in Homine, quàm in Brutis, ut modò ad musculos feratur, modò non; modò ad alia organa, modò non? A se ipsa hanc regulam, & methodum nequit acquirere, sive ex Aere, sive ex Igne, sive ex Luce, sive ex aliis activissimis particulis resultet, sive ex omnibus simul; & structura nequit se apponere, cum apta nata sit pati; requirit itaque motorem, qui velut pars Princeps dominatum corporis habeat, & omnium actuum vitalium sit Auctor.

In Passionibus quis concitatos spiritus detinet? Quotidiana experientia demonstrat, Viros prudentes spirituum motum temperare, & moderari etiam in motibus naturalibus; ergo non sunt primum movens. Et, ut de Brutis loquar, quis coercet latrantis Canis impetum, quando Dominus, vel nutu, vel voce eundem prohibet? Spiritus, qui sunt in motu, seipsos vincere non possunt, ut Ignis particulæ in motu constitutæ seipsas nequeunt dirigere: idipsum in pulvere pyrio accenso, aliisque pluribus corporibus videre est, quæ seipsa non ordinant, & disponunt; sed post dispositionem extrinsecam, necessariò agunt. Observamus etiam quotidie Equum refractarium non moveri graviter percussum, in quo casu, licet spiritus irritentur, & in libertate ponantur, & excitentur; attamen non sequitur motus, alio principio prohibente motum; & hoc aliud principium nullum aliud est, quàm Anima, & superioris conditionis, quàm spiritus.

Hoc ipsum ostendit, & confirmat facultas sensitiva, quæ excedit virtutem spirituum, consequenter ab istis distinguitur; etiam quando spiritus unitim considerantur cum aliis partibus, & harmoniam invicem formant, semper enim excedit hanc harmoniam.

Eadem ob motum instructum non patitur collocari in natura spiritus. Disciplinabilitas, ut in Equo funditus solos spiritus evertit; nunquam spiritus sunt capaces disciplinæ; sive uno, sive altero modo explicentur, nequeunt à seipsis moveri: modò una forma, modò altera; modò ut saltum efficiant, modò ut velocissimum cursum producant; quo circa satius erit asserere spiritus non movere, nisi moveantur.

Et

Et quando prædicta fundamenta non sufficerent ad tollendam hypothesim Cartesii, semper esset considerandum, contrarium ab eodem non probari ex causis effectus non necessarios, & ex effectibus causas non necessarias habentibus, ut notat Huetius. Instrumentum est id, quod alteri inservit, à quo dirigitur, & cujus virtute operatur: seu instrumentum est id, quo utitur principale Agens pro suo fungendo munere. Si Cartesius volebat probare, spiritum esse primum, & maximum movens, oportebat eundem demonstrare alteri non inservire, & à nemine dirigi, nec aliud requiri Agens pro actionibus faciendis, quod non constat, & hæc est maxima argumentandi forma, unde nam plures opiniones enervantur, & tolluntur in sola assertionem consistentes. Unica similitudine utitur in Tractatu de Homine p. 2., quæ nihil probat. Similitudo hæc est: *Ut videre possumus in Antris, & Fontibus, qui in Hortis Regum nostrorum sunt, eam solam vim, qua aqua movetur, quando ex Fonte erumpit, sufficere, ut variæ ibi machinæ se movere, quin etiam organis quibusdam ludere, aut verba quædam pronuntiare possint, pro diversa tuborum, per quos aqua deducitur, dispositione.*

Diximus nihil probare, & quia Fontes indigent directore, & quia similis modus procedendi ab artificialibus ad naturalia valde peccat, ut dictum est supra, & notarunt Interpretes Aristotelis ad lib. 1. de Generatione, & Corruptione 4. X. inter quos D. Thomas: non enim æqualiter ratiocinandum est in rebus naturalibus, ac in Domo, Navi, & in huiusmodi: hinc Aristoteles in Secundo de Anima text. 41. ait nutritionis, & accretionis Ignem esse quodammodo concausam, seu famulum, causam autem esse Animam, & sicut repugnat famulo esse Dominum; ita instrumento, seu, ut in nostro casu, concausæ esse, causam principalem, & primam. Auctoritas præcisa Aristotelis nos non movet: movet verò efficaciter ejusdem ratio, quæ legitur in eodem Textu 41., & eandem afferre non displicet, quia sive Animæ naturam, sive spirituum juxta modernos consideremus, non est aliena ab instituto: Nam Ignis (inquit Aristoteles) quidem accretio, in infinitum progreditur, & eo usque fit, quousque sit combustibile. At eorum omnium, quæ natura constant, est finis tam magnitudinis, quam accretionis, & ratio. Hæc autem Animæ sunt, non Ignis, & rationis magis, quam materiæ. Sequitur D. Thomas Aristotelem in sua præclarissima Expositione, dicens: Illud est principale in qualibet actione, à quo imponitur terminus, & ratio ei quod fit; sicut patet in artificialibus; quod terminus, vel ratio Arcæ, vel domui non imponitur ab instrumentis, sed ab ipsa arte. Nam instrumenta se habent indifferenter, ut cooperentur ad hanc formam, vel quantitatem, vel aliam; serra enim, quantum est de se, apta est ad secandum lignum, secundum quod competit & ostio, & scam-

no, & domui, & in quacumque parte, sed quod sic secetur lignum, quod sit aptum ad talem formam, & ad talem quantitatem est, ex virtute artis. Paulò inferius: Illud igitur, quod est causa determinationis magnitudinis, & augmenti, est principalis causa augmenti: hoc autem non est Ignis; manifestum est enim, quòd Ignis augmentum non est usque ad determinatam partem, sed in infinitum extenditur, si in infinitum materia combustibilis inveniatur. Manifestum est igitur, quòd Ignis non est principale agens in augmento, & alimento, sed magis Anima.

Similis sermo institui potest de spiritibus, etenim si essent primum, & principale movens, ab eisdem imponderetur terminus, & ratio ei, quod fit: hoc autem non contingit, cum indifferenter se habeant, ut modò moveantur, modò non; & etiam quando sunt ordinati ad motum, suspenduntur, ne ulterius procedant, quare non erunt spiritus primum, & maximum movens, quo moveatur machina tum Humana, tum Brutalis: obediunt enim æqualiter spiritus, ac muscoli; & sicut non potest dici, musculum esse primum movens, ita non poterit dici, spiritus esse prima, & maxima moventia: quando enim dicimus, musculum esse organum, & instrumentum; non est sensus, musculum omni modo esse instrumentum, sed sensus est, musculum dispositum esse instrumentum; dispositio autem comprehendit spiritum, & est una cum musculo adæquatum, & instrumentum integrum motus: quare si repugnat, musculum esse primum movens, repugnabit, spiritum esse primum movens, cum sit pars materialis musculi ad motum dispositi.

Effectus corroborat hanc veritatem; si observetur pars, quæ moveatur, & spiritus, qui supponitur primum movens, nunquam poterit dici, spiritum movere partem in omnem situs differentiam, ut primum movens, quia spiritus non potest movere partem superius, magis dominante parte gravi, quàm levi; cum itaque partes moveantur sursum, si non poterunt ita moveri à spiritu prædominante gravitate, necessarium erit, aliud principium pro tali motu distinctum à spiritu, & hoc communiter vocatur Anima, cujus natura licet ignoretur, ejusdem tamen existentia non potest negari etiam in Brutis.

Doctrinam istam tetigit Averroes in 4. de Cœlo com. 39. ubi legitur: *Spiritum in Animalibus non moveri ad superius ex hoc, quia pars gravis magis est in eo, quàm levis*; eadem de causa idem Doctor expressè docuit: *Spiritus esse propinqua instrumenta virtutis regitivæ corporis*, ut habetur in 2. Colliget. cap. 8. in fine, & hæc sententia fuit à veteribus accepta, ut patet apud Galenum pluribus in locis, aliosque Classicos Doctores communiter; apud quos etiam legitur, plures veteres credidisse, Spiritum esse ipsam Animam, ut habetur apud Galenum 2. de Decretis Hippocratis, & Platonis cap. 8., quod animi mores &c. cap. 4. ex Stoicis; Averroem 2. de Partibus Animalium, in com. de

Cerebro &c., & alios &c. immò idem Galenus in 7. de Decretis cap. 3. nititur probare è cerebro nervos oriri, ab eodemque Spiritus Animales produci, & istos esse principium sentiendi, & movendi instrumentum. Et quoniam Doctrina Galenica plurimum apta est, idè hic adducitur: *Ex quibus (ait) sensui patentibus rebus suspicari posset fortasse aliquis alterum ex duobus, vel si incorporea est Anima, spiritum illum, qui in cerebri ventriculis continetur, primum Animæ quasi domicilium esse; vel si est corpus Anima, eundem illum spiritum esse Animam; sed quia videmus collisis ventriculis Animal paulò post rursus sentire, & moveri, neutrum horum sentiendum est. Rectius verò erit, si existimemus in ipso quidem cerebri corpore habitaculum Animæ esse, qualiscumque substantia ejus fuerit, nondum enim de hoc consideramus, sed primum ipsius instrumentum ad sensus omnes, & item ad motus, qui ex appetitione fiunt, hunc esse spiritum; unde fiat, ut exinanitus Animal minimè vita privet, sed stupidum sensu, motuque erepto tantisper reddat, quoad rursus collectus restituatur. At si spiritus Animæ substantia esset, fieri nullo modo posset, quin simul, atque ipse esset evacuatus, continuo quoque Animal interisset. Colligit in fine Capitis compendium suæ Doctrinæ, quod est: Hoc itaque idem membrorum ipsa fabrica preferente, didicimus spiritum hunc Animalem, neque substantiam Animæ, neque domicilium ejus, sed primum tantum instrumentum esse, eo quod, cum ex vulneratione fuerit evacuatus, illicò Animal quasi mortuum collabatur; cum iterum colligitur, reviviscit.*

Idem approbat in suis Annotationibus ad prædictum locum Julius Alexandrinus; quod unum quoque similitudine spiritus contenti in Organo musico probatur, qui non est primum movens: etenim primum movens est, quod pennas organicas moderatur, & tangit; nempe organicus ille, cui primò sonus Organi musici attribuitur; & quemadmodum structura illius, Tubi, Tuborum ordo, Aer, & similia non sufficiunt; ita de corpore brutali est asserendum, cujus structura, ordo, spiritus &c. præter formam, sive Animam nihil explicant; nec Phænomena satis ex his Brutorum propria deducuntur: hinc Alexander Aphrodisiensis de Anima lib. 2. cap. 7. egregiè admodum scripsit: *Est enim Anima Entelechia, non ut figura eorum, quæ figurata sunt, neque ut situs, & ordo compositorum, neque ut dispositio, & affectio, neque demum ut mixtio, & temperamentum. Voluptas namque, & dolor affectio est, ac dispositio. Nihil autem ex his Anima est, omnino quidem in corpore hæc versantur: per ea enim constant organa, quibus Anima utitur; ea autem est vis quædam, & substantia, quæ ex his fit.*

Idem Aphrodisiensis primo de Anima cap. 4. considerans inseparabilitatem Animæ à corpore, cujus est Anima; ita sustinet, spiritum

non esse Animam, ut constanter teneat, eundem nullo modo posse evadere Animam, etiam per aliquam adjectionem, & amplius ob ejusdem subsistentiam, nunquam posse Animam esse: Neque enim (sunt ejusdem verba) dici potest, ut per quampiam qualitatis ad spiritum adjectionem, spiritus Anima fiat. Nam si adjectio qualitatis ad spiritum, secundum substantiam spiritus mutatione efficitur, tunc spiritum in Animam demutari dicere licebit. Quod si post qualitatis adjectionem manet spiritus, planè adjecta spiritui qualitas, spiritum Animam non facit. Tanquam ea, quæ substantiam spiritus non mutet, sed accidens spiritui superveniat: enim verò nullum naturale corpus, nisi secundum substantiam transmutatur; ex alia natura in aliam transmigrare potest. Alia autem est natura Animæ, alia spiritus; non enim spiritus Animæ genus dici potest, cum habeat per se subsistentiam: nullum autem genus tale est, ut possit per se subsistere. Cartesiani poterunt respondere, Animam Brutalem esse separabilem à corpore, & esse subsistentem, procedentes diversa hypothese, & nullam aliam Animam, quàm spiritum admittentes, quod non erit molestum, si nomine spirituum intelligatur Anima Brutalis. Non dubitamus hanc responsionem esse daturos; cæterum parùm firma est, si rectè consideretur; nam contra est, quod dicitur Libro de Ecclesiasticis Dogmatibus: *Solum Hominem credimus habere Animam substantivam; Animalium verò Animæ non sunt substantivæ.*

Poterunt similiter repetere diversas hypotheses per dictam propositionem induxisse; hoc est verum; sed & verum est, veram hypothesis eandem propositionem intulisse, & peperisse: quænam melior hypothesis? an illa, quæ sustinet, Animas Brutorum esse separabiles à corpore, & subsistentes, intelligendo nomine Animarum spiritus? an contraria, qua fertur, Animas non esse spiritus, & non esse separabiles à corpore, & subsistentes? Rationes, quæ hucusque sunt allatæ, dubium dissolvunt, quomodo enim poterit sustineri nomenclatura Animæ in spiritu separabilis, & subsistentis, quando per se non operatur, ut Anima, nec subsistit, ut Anima? In Sententia Cartesii, Epicuri, Laertii &c. Democriti, Lucretii, Hagelardi, Fabri &c. in corpore Animalis, etiamsi sit ignis, vel igneum quoddam, quod sine corpore Bruti potest subsistere; certè non erit Anima nisi cum corpore conjunctum sit; cum solum in conjuncto operetur, ut Anima; quare non erit separabilis ut Anima, nec eodem modo subsistens.

Descendamus ad aliud motivum, quod est, novam, seu revocatam nuper opinionem de Automatis Animalibus esse periculosam, & fovere impietatem ingeniorum illorum, quæ nimiam affectant libertatem. Conantur hi Adversarii hunc obicem tollere dicentes, hinc potius ostendi contrarium, & Automata confirmare Animam rationalem, quia

quia quotiescumque Animalia Bruta non sentiunt, neque cognoscunt, ex quo sunt Automata, illicò inferendum est, Homines cognoscentes, & sentientes, non esse Automata, & proindè informari Anima immortalis cognoscente, sentiente, & discurrente. Sed, ut verum fateamur, Automatum opinio est periculosa, & tantùm abest, ut confirmet Animam rationalem, ut de hujus existentia potius dubium inducat. Nostra motiva sunt hæc.

Primum. Sola machina in Brutis est principium operationum, quæ in Brutis observantur; à pari sola machina in Homine poterit censerì principium operationum, quæ fiunt ab Homine; & quando Cartesiani suam hypothèsim probant, semper exemplis, & rationibus eandem probant in Homine, nempe motibus naturalibus corporis nostri, qui fiunt nobis non consciis, sed puro, & solo mechanismo: ejusmodi sunt respiratio, cordis motus, circulatio sanguinis, alimentorum digestio, & plures alii, ut filtrationes, fermentationes, exaltationes &c. extendunt hunc mechanisum ad plurimos motus spontaneos, quos mechanice fieri communiter docent, ut quando claudimus oculos, cum quis digitum admovet; quando timemus casum, & æquilibrium servamus sine ulla cognitione; quando loquimur non cogitantes; quando Citharæ fides pulsamus, & eodem penè momento laryngis, linguæ, & aliarum partium musculos citrà cognitionem peritè, & celeriter movemus: ex quibus, & aliis similibus concludunt, nos multa quotidie agere citrà ullam cognitionem ex assuetudine, & mechanica partium dispositione.

Dicet aliquis Cartesianus, machinam in Homine esse evidentem, & Cartesium corpus etiam humanum tanquam expositam quandam machinam descripsisse, sed non in ordine ad omnia, quæ fiunt ab Homine; solum in ordinè ad functiones naturales, & plurimas etiam spontaneas, ut dictum est, & ideò non posse fieri illationem à Brutis ad Homines ex sola machina, velut principio omnium operationum.

Hæc responsio vix potest salvari à Cartesianis, nam machinæ quod pluribus constant partibus, & diversimodè figuratis, & motis, eò majores, ac mirabiliores producunt effectus; Machina humana differt plurimùm à brutali, & ex partibus componitur nobis omninò ignotis; quodque majorem attentionem requirit, actuatur à spiritibus, & succis valdè diversis ab illis Brutorum, quamobrem non recedendo à principiis Cartesii, debemus dicere à Machina humana fieri operationes, quæ non fiunt à Brutis.

Inter Animalium structuras probabile est credere, nullam excedere humanam, cujus exquisitissimum Artificium nemo cogitatione assequitur, aut animo complectitur, cetera omnia animalia gradu, & perfectione inferiora esse; & quamvis convenire in nonnullis videantur;

cum

cum sensus non possit attingere minimas, & innumeras particulas, quibus viscera compinguntur; probabile est plurimum distare; si igitur fabrica humana est ceteris operosior; etiam operationes erunt comparatæ ad Bruta, superiores, ut sunt effectus horologii, & organi musici plurimum præstantiores sono Fistulæ, Tibiæ, aut Buccinæ; quando Cartesiani hoc admittant, quod negare non possunt, operationes Hominum erunt sublimiores illis; structura, & vi solius Machinæ hunc gradum, & perfectionem habebunt; & non in ordine naturali, in quo conveniunt cum respiratione, cordis motu &c. ex Cartesio; sed in alio ordine, & ideò quando solam Machinam operantem in Brutis, inferioris conditionis concedit; cur ad aliud principium confugiat in Hominibus habentibus Machinam præstantiorem, non constat. Confirmatur, quia omnes conveniunt, Bruta ita incedere in suis actionibus, ac si mente prædita essent; itaque Homines habentes perfectiorem structuram, superabunt vi structuræ ipsa Bruta in illis rebus, in quibus Homines distinguuntur à Brutis: distinguuntur in discursu, illatione, ratiocinio &c. quare vi structuræ ex Cartesio hæc omnia præstabunt, etsi Bruta ferè ratiocinari videantur sine Anima, & mechanicè, Homines mechanicè, & sine Anima ratiocinabuntur: effectus sunt huiusmodi in Brutis, ut omnes conveniant, innumera ab eisdem Brutis fieri, quòd fere æquiparanda sunt cum operibus Hominum; si Brutorum structura, & spiritus sunt principia tot effectuum, quot observantur magna omnium admiratione; similes, & alii superiores expectandi erunt ab Homine à sola structura, & spiritu: & ita sermo in Schola Cartesiana videtur necessariò illatus ex ejusdem præmissis, ideòque Automatum opinio est periculosa.

Aliis vicibus meditati sumus aliud Cartesianorum principium, quod est, multa fieri in Brutis æqualiter, ac in Homine, uti sunt respiratio, palpitatio cordis, motus sanguinis, alimentorum digestio, & distributio &c. igitur hæc sunt mechanica in Homine, & Brutis, erunt similiter mechanica quæcumque fiunt beneficio oculorum, aurium, narium &c., & si Bruta non sentiunt istis organis, neque Homines sentire debebunt eodem, vel analogo partium apparatu.

In hoc bivio non possunt Adversarii confugere, & animum suum convertere, nisi ad Animam rationalem, sed quemadmodum Anima rationalis excludit mechanismum, eo modo quo supra explicatum est in visione, auditu, olfactu, cur non excludit in respiratione, motu cordis, alimentorum distributione, & huiusmodi? Æquè proprium est Hominibus, & Brutis habere oculos, ac habere cor, & æqualiter prædictæ partes pertinent ad principium, quod sensitivum dicitur; unde si movere cor, & respirare &c. non sunt operationes alicujus principii animastici, sed mechanicæ; ita quidquid ad oculos, aures, na-
res

res spectat, erit mechanicum æqualiter in Homine, ac in Brutis; nulla enim necessitas occurrit diversimodè sentiendi in Brutis, & Homine de sensu, & motu, & de potentiis, ut vulgò dicitur, organicis; quarum operationes si sunt in Brutis mechanicæ, etiam in Homine debent ejusdem conditionis esse: quod an possit admitti sine periculo, valdè sumus ancipites; & pro nostra parte non consideramus in Homine prædicta omnia fieri impressione cæca spirituum, cæterorumque organorum eo modo, quo in horologio, machinave alia peraguntur motus. Gassendus in Meditationem 2. dubitatione 6. non potuit Doctrinam Cartesii concoquere, proindè scripsit: *Afferi ne potest, vel actiones sensuum, vel quas passionēs Animæ dicunt, exferi in Brutis cæco impetu, non exferi verò in nobis?*

Volumus ulterius procedere, & ostendere, non esse dubitandum de periculo, quia Concilia, & Patres docent, Animam nostram in quocumque corpore, & in toto esse totam, & in qualibet ejus parte totam esse. Concilia Vienneſe, & Lateranenſe, id apertè retinent, quando jubent esse credendum, Animam rationalem, seu intellectivam esse formam corporis humani per se, & essentialiter. Nomine corporis humani intelliguntur omnes ejusdem partes, idcirco cor, muscoli pectoris, oculi, aures, nares &c. informabuntur Anima rationali, & erunt partes animatæ, quomodo istarum operationes erunt mechanicæ? Repugnat enim corpus animatum mechanicè operari, quia mechanica operatio est à sola structura, & non ab Anima unà cum structura; ut melius hoc cogitatum percipiatur, dicamus.

Aut Anima in corde Hominis aliquid efficit, aut nihil; aut est principium alicujus operationis, aut nullius: si est principium alicujus operationis, oportet, quòd sit principium operationis propriæ cordis, propria operatio cordis est motus, igitur esset Anima principium motus in corde, & constitutio cordis, spiritusque obedient formæ, adeoque non erit motus cordis, motus mechanicus. Si non est principium, cur informat? Informare certum est, frustra informare non est dicendum; quapropter, si Anima cor informat, cor non movebitur mechanicè.

Hunc modum procedendi scimus multis non arridere: est tamen verus, & solum nimium liberis non placet ingeniis, & quibus novitas magis, quàm veritas est amica; arridet solum iis, qui cum limitatione, & ut Philosophi loquuntur, non autem iis, qui ut insolitam capiant philosophandi normam, vel ipsis de Fide propositionibus adversantur, quos propterea vitandos esse monemus, quia veritatem nedum, sed Fidem abhorrent, aspernanturque: audiant isti sic procedentes, quid in Concilio Lateranenſi definitum sit: *Cumque verum vero minimè contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ Fidei contrariam, omnino*

nd falsam esse definimus, & ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus. Omnesque hujusmodi erroneis assertionibus inhærentes, tanquam Hæreticos vitandos, & puniendos fore decernimus.

Animam autem rationalem esse totam in toto, & totam in qualibet parte, inter Dogmata Ecclesiæ, & Catholicas veritates testantur Gravissimi Doctores, inter quos Ven. Pater Seraphinus Capponi à Porreta noster Bononiensis, qui in primam partem quæst. 76. ad artic. 8. hæc habet, quæ prædicta confirmant: *Ex articulo habes primò: quomodo per rationem ostendas Clementinam, de Summa Trinitate, & Fide Catholica rectè virtualiter definivisse, quòd Anima intellectiva est tota in toto, & tota in qualibet parte. Dixi, virtualiter, quia istud in illo, quod inibi expressè definit, continetur implicite. Docet namque expressè ibi, quòd Anima intellectiva est substantialis per se, perfectè, verè, & essentialiter forma corporis humani, & ex consequenti (ut patet) docet implicite omne illud, sine quo talis veritas Catholica, consistere non potest. Cum igitur Anima intellectiva non possit esse forma essentialis per se corporis, nisi sit tota in toto, & tota in qualibet parte, patet, quòd Papa docendo, Animam intellectivam esse essentialiter, verè per se, & perfectè formam corporis humani, per hoc etiam implicite docuerit, Animam esse totam in toto, & totam in qualibet parte.*

Unde qui contrarium teneret, malè sentiret: regulam affert idem Pater eadem Quæstione ad Artic. 4., quæ præservat ab errore, & est: *Quando damnatur una hæresis, & stabilitur aliqua veritas Catholica ab Ecclesia Sancta, tunc eodem tenore reintelliguntur damnata, quæcumque necessario sequuntur ad illam hæresim, & quæcumque necessario illi veritati Catholicæ opponuntur, alioquin oporteret quotidie convocare Concilia propter positiones verbis differentes aliis, quæ olim damnatæ sunt, & Conciliorum non esset finis.*

Præterea periculum opinionis mechanicæ deducitur ex Sacris Paginis. In Genesis primo Capite pluries meminit Auctor Animæ viventis Brutorum. Tandem concludit in fine ejusdem Capitis: *Et cunctis Animantibus Terræ, omnique Volucris Celi, & Universis, quæ moventur in Terra, & in quibus est Anima vivens, ut habeat ad vescendum.*

In Isaie primo Capite: *Cognovit Bos Possessorem suum, & Asinus Præsepe Domini sui.*

In Job cap. 38.: *Quis posuit in visceribus Hominis sapientiam? vel quis dedit Gallo intelligentiam? num. 36.*

In eodem Capite: *Numquid capies leonæ prædam, & Animam catulorum ejus implebis. num. 39.*

Apud Jeremiam cap. 8. num. 7.: *Milvus in Celo cognovit tempus suum: Turtur, & Hirundo, & Ciconia custodierunt tempus adventus sui.*

Vallesius de Sacra Philosophia cap. 55. occasione prædictæ auctori-

tatis Job, discutit hanc eandem difficultatem, & antequam Cartesius scriberet, Cartesii opinionem reffert ex Philosophis senioribus, quos meritò convellit, difficultatem in hoc consistere credit, an possit esse sensus sine mente, quod motivum nos etiam superius tetigimus, & ait: *Itaque huc controversia vertitur, an possit esse sensus sine mente: si enim non potest, necesse est Animantibus omnibus mentem concedere, aut Brutis etiam sensum denegare.* Mentem non posse separari à sensu, probat auctoritate Hippocratis asserentis in 2. Aphorismorum Sectione 6.: *Quicumque dolentes parte aliqua corporis, omninò dolorem non sentiunt: his mens agrotat.*

Hinc duæ natæ sunt in Scholis assertiones. Altera sustinet, omnia Animalia plus, aut minus esse mentis, & intelligentiæ capacia; altera, ne mentem concederet, sensum etiam Brutis abstulit, & quæcumque à Brutis sensu quodam agi videntur; sympathia quadam, & antipathia potius agi, & naturæ magis, quàm Animæ opera esse voluit.

Ut liberè votum nostrum proponamus, non possumus non asserere, ineptam valde esse opinionem negantem sensum in Brutis, cum hæc habeant organa sensuum; habere organa sensuum, & non habere sensum idem est, ac in rerum natura esse organum motus, & non esse motum: possunt hujusmodi cogitationes dici bestiales, & solùm, quando agitur de Bestiis licet easdem asserre. Wallesius: *Qui soli (inquit) Homini sensum tribuit, difficilem possit adhibere interpretationem multorum, quæ in Sacris scripta sunt.* Nam de Equo dicitur, ubi audierit Buccinam dicit, *Vah, procul odoratur bellum*, exhortationem Ducum, & ululatum Exercitus. Rursum de Aquila inde contemplatur escam, & de longè oculi ejus prospiciunt,

Ed devenit prædictus Auctor, ut insanire illos existimet, qui Brutis sensum demunt, aliisque modis sustinet in Brutis cognitionem, eamque distinguit ab humana, & contrariis fundamentis satisfacit, quæ cum apud Auctorem legi possint, hic interea omittuntur; & nobis sufficiat periculum aliud opinionis revocatæ ostendisse, quod resultat ex positione Sacris Paginis adversa.

Rursus qui negant Animam sensitivam in Brutis, eandem tenentur negare in Hominibus. Cartesiani hoc concedunt, negantes in Brutis, & in Hominibus hanc Animam, & fundamentum est, quia currit par ratio de operationibus, quæ vulgò sensitivæ dicuntur, in Brutis, ac in Homine; quare, si in Brutis mechanicæ sunt, debent à Cartesianis determinari tales etiam in Homine, nec opus est in hoc confugere ad Animam rationalem; quia, si Natura in Brutis sufficienter consulit mechanismo; cum similis reperiatur in Homine, sufficienter Hominibus eodem mechanismo consuluisse credendum est sine necessitate Animæ rationalis pro operationibus prædictis.

Hoc

Hoc supposito; in Fœtu, Pueris mox natis, Stultis à nativitate, & huiusmodi, in quibus nulla intellectus, & voluntatis vestigia sunt; omnes operationes erunt mechanicæ; consequenter excitabitur dubium, an in Fœtu, Pueris &c. sit Anima rationalis. Hic est progressus mechanismi, quem plurimi Philosophi admittere non possunt, & præcipuè, qui Animam intellectivam continere sensitivam dicunt.

Fundatur iste progressus in Doctrina ejusdem Cartesii allata in descriptione corporis humani, ubi habet; Animam nostram, in quantum est substantia à corpore distincta, nobis ex hoc solo innotescere, quod cogitet, aliasque functiones, quas nonnulli Animæ rationali tribuunt, ut ex. gr. cor, & arterias movere, cibos coquere, & alias, quæ nihil in se cogitationis continent, non esse nisi corporeos motus; ab alio corpore magis, quàm ab aliqua Anima factos.

Probat ulterius ex motibus convulsivis, Animam nullum in corpore motum excitare posse, nisi organa nostra disposita fuerint, addit è contrario corpus, cujus organa omnia ad motum sunt disposita, non egere Anima ad illum producendum, atque concludit, omnes motus: *quos à cogitatione nostra dependere non experimur, non esse Animæ adscribendos, sed soli organorum dispositioni: quin etiam motus spontaneos dictos ex hac organorum dispositione potissimum procedere, quandoquidem à nobis quantumcumque volentibus sine illa excitari nequeant, etiamsi ab Anima determinentur.*

Cum igitur in Fœtu, Pueris mox natis &c. non sint cogitationes, hoc est, non intelligant, non velint Pueri, & Fœtus, & aliqui Stulti &c. proinde oritur dubium, an sit in eisdem Anima rationalis; cum omnes operationes, quæ in eisdem observantur, solo mechanismo perficiantur; ut ajunt Cartesiani; nam possunt ab hoc bivio discedere, asserentes, Animam rationalem in Homine continere formam sensitivam, quia semel admissa non posset in Brutis negari.

Urget motivum contra eosdem, scilicet, quod non sit in prædictis Anima rationalis, quia volitio, & intellectio sunt potentia inorganicæ, quæ deberent exercere suum actum in prædictis casibus, & non exercent, & in quibus solius mechanismi effectus animadvertuntur: nec dicatur ob incomplementum aliquod, vel morbosam aliquam constitutionem Pueros, & Stultos non cogitare; quoniam, ut diximus, prædictæ cogitationum species sunt inorganicæ; unde, cum non dependeant à complemento, structura, vel à sana partium dispositione, meritò responsio nihil concludit.

Et cogitatum contra nos retorqueri nequit; nam licet verum sit, etiam in Sententia eorum, qui tenent sensitivam Animam, Animæ rationalis potentias dari inorganicas, hasque in Pueris, Fœtu &c. otari, attamen, cum isti admittant formas animasticas pro motu cordis, non
ita

ita torquentur à propria difficultate, sicuti torquentur, qui negant Animam vegetativam, & sensitivam; & ratio est, quia tenentur admittere Animam rationalem pro motu cordis, licet adæquatè non exponant causam, quare in Pueris, Fœtu, & quibusdam Stultis potentiæ inorganice ferientur.

Demum maximam inducit dubitationem omnium Animalium numerus, qui in rerum natura est; Brutorum innumeræ species, Volatili-um, Terrestrium, & Aquatili-um, debent admitti, ut puræ machinæ, & solus Homo non erit machina?

Cetera Animalia sunt machinæ, & ab hac inductione vastissima non nascetur dubium, etiam Hominem esse machinam? Equidem vis inductionis non spernitur in Scholis; & cum Homo sit Animal, si cetera Animalia sunt machinæ, dubitari poterit de Homine, an sit machina: quid inde postea sequatur, insinuatum est.

Si respondebitur, Hominem esse Animal, sed præstantissimum inter Animalia, cum tamen hæc consideratio non eximat ex Animalium numero ipsum Hominem, neque propterea tollit objectionem; solummodo præstantia dicet digniorem machinam, sed non diversam à machina naturam, sicut nomen horologii est nomen dignioris machinæ, ac sit Buccina, sed non est nomen diversæ naturæ à machina, ut similiter argumentatus est Gassendus.

Augetur motivum dubitandi ex inductione in genere vegetabili. Talis est uniformitas in omnibus speciebus generis vegetabilis, ut nulla Planta excludatur à machina in Scholis eorum, qui tenent machinas, & etiamsi nonnullæ Plantæ singularissimas habeant dotes, ut Mimosa. Herba, quæ manu admota fenescit, contrahitur, & marcescit; manu remota pristinam virtutem, & formam recipit; nihilominus hæc particularis, & speciosissima prærogativa non constituit Herbam Mimosa-
fam extra machinas; quare non possumus ita ratiocinari in genere Animalium? Et hinc cognoscitur opinionem Automatum olim mortuam, & nunc reviviscentem esse periculosam, & ab omnibus evitandam: diximus in genere Animalium, ne recederemus à communi loquendi forma Scholarum; cum in Sententia Cartesii, Animal non prædicetur amplius in quid de pluribus differentibus specie, & solus Homo Animal denominari debeat.

Ad septimum de Pullo Gallinaceo Milvi sibilum pertimescente, & de Agno Lupum fugiente ab incunabulis ex structura potius, quam Anima provenire, exemplo Magnetis ducto. Respondet Du-hamel 3. de Corpore Animato lib. §. 7. prædictas operationes fieri ex instinctu, & hunc non esse sine aliqua cognitione: *Verum id meritò contenderim* (sunt verba ejusdem Auctoris) *instinctum illum citrà ullam cognitionem, aut sensum intelligi, aut concipi vix posse*; & inferius in eodem §.:

Hæc

*Hæc sanè citrà cognitionem aliquam fieri non posse crediderim, nec docto-
rum Hominum Auctoritas, aut subtiles, & exquisitæ rationes plus apud
me valent, quàm oculorum testimonium, mille experimenta, omnium
penè, qui hætenus extiterunt, consensus.*

Nos aliis modis respondere conabimur. Primò, similes alios, & prædictos motus esse difficilis explicationis in omnium suppositione, & potius Animam, quàm solam structuram arguere; quando autem urgeat maxima difficultas, non hinc habetur motivum negandi Animam, & admittendi solam machinam. Secundò, dicimus non habere Adversarios motivum admittendi solam machinam, & negandi Animam. Tertiò, natura est docta sine docente; neque enim est necesse ad ponendam Animam in aliqua specie Animalium, eandem Animam debere cognoscere ea, quæ sunt in illa specie: exemplo Animæ rationalis id evincitur, quæ sine ulla cognitione partium, quæ sunt in corpore, operatur, quando Homo liberè operatur, ut notat Galenus. Sequitur Wallesius in 6. de Morbis popularibus Sect. 5. com. 2., qui una cum Galeno dicit, illud esse mirabile in naturis Animalium, quòd unum quodque feratur in ea opera, quibus exequendis habeat accommodatas partes, & instrumenta, atque perindè moveat, atque si ab aliquo esset singularum partium utilitates, & usus edoctum: nimirum cum non sit propensum Animal quodcumque in naturales actiones, quia habet idonea instrumenta, ut dicebat Anaxagoras; sed potius, ut dicebat Aristoteles, & Galenus, naturali propensione instrumenta adaptentur, dataque sint talia, quia talis naturæ propensio talia postulat, & naturæ propensio illa sit antiquior, quàm organa.

Ceterùm quidquid sit de hucusque allatis cogitatis; an arguatur ex prædictis motibus machina, an Anima, dicimus pro adæquata responsione similitudinem Magnetis plurimum claudicare, quia ferrum movetur ad Magnetis situm tantum, & motus est determinatus; motus verò Pulli Milvum fugientis, aut Ovis Lupum, non est determinatus, nec ad unum situm tantum; quia motio spirituum, aut lux reflexa non determinat motum ad fugiendum, sed aliquem motum tantum distinguit Matrem ab aliis Gallinis Pullus, & variæ Gallinæ ita se habent in casu nostro, ut varia Magnetis fragmenta in similitudine allata. Roias art. 9. objectione 5.: *Quare (inquit) spiritus Animales in Ove vidente Lupum, potius per membra distribuuntur ad fugam, quàm ad saltum?* Hunc nodum non solvunt Adversarii, nec ipse Roias satisfacit instantiæ, quòd scilicet talis sit fabrica corporis Ovis, ut ajunt Adversarii, quia quando moventur spiritus, moventur indifferenter ad fugam, vel ad saltum; à quo itaque determinantur potius ad fugam, quàm ad saltum? Structura est determinata; non determinans, propterea quis determinat motum spirituum ad fugam? Motus
spi-

spiritus motum partis instrumentalem causare potest, sed an ad fugam, aut non, hoc non pendet à motu spirituum tantum: ex his patet, hypothesein contrariam non explicare, quare motus instituatur præcisè ad fugam: nec ullus mechanismus potest rem hanc explicare, & enodare; undè oportet concludere, Agnum non determinari ad fugam, ex necessitate naturæ, sed ab aliqua cognitione.

Auctoritas Aristotelis roborata præsidio D. Thomæ nihil est ad rem bona venia eorum, qui illam referunt in hac Quæstione; etenim non tollit Animam; sed dicit, Animæ tantum potentias esse potius in uno loco, quàm in alio: idem prorsus docuit D. Thomas non solum in prima parte Quæstione 76. art. 8. ad primum, ubi dicit, Philosophum loqui de potentia motiva Animæ, quæ non est in unaquaque corporis parte; sed ea in quodam principio corporis existente, alia quidem vivere, eò quod adnata sunt: scripserat hoc idem in Quæstionibus disputatis de Anima art. 10. ad quartum, & in Commentariis ad Aristotelem de Animalium Motu lectione 9. p. 56. ubi similiter distinguit de Anima secundum Substantiam, & de Anima secundum Virtutem; primo modo est in toto, secundo modo est in parte; idque verificatur tam in Brutis, quàm in Homine: quo circa Auctoritas Aristotelis nihil favet Adversariis, quia licet admittat, & velit, Animam existere in aliqua corporis parte; non proinde censet alias non vivere, & animari.

Quæ modò diximus, & subsequents etiam octavam objectionem evertunt: ut autem veritas allata magis manifestetur, ostendamus, omnes Bestiarum motus ab extrinseco non fieri: vidimus non semel motus in Belvis dormientibus, qui non possunt esse immediatè ab extrinseco objecto; nuperrimè observavimus, Pullum lactantem movere labia, & os, ac si lac sugeret, & tamen dormiebat: aliis vicibus vidimus Canes dormientes latrare; hoc ipsum experti sumus in Catis, & aliis Animalium speciebus, quæ inter dormiendum proprias voces emittunt: quando stimulantur ad generationem, non moventur ab extrinseco objecto, sed ab intrinseco calcari: fecus quotiescumque vident feminas, & odoratu eas distinguunt, semper invitarentur ad congressum, quod non evenit, & statis tantum temporibus, ob causam allatam irritantur ad Venerem.

Omninò si considerentur appetitus, inquisitiones rerum utilium, ciborum, & remediorum, transitus ex una Regione in aliam, sive propter aeris conditionem, sive propter defectum alimentorum, motus Canum ad inveniendum Dominum, & indagandam prædam, & alia hujusmodi quàm plurima, optimè manifestabitur, Bruta non moveri mechanicè, ut dicitur, ab objecto extrinseco præsentè: quotidie apparet feminas brutales, ereptis Catulis mirum in modum indignari, dolere, & omnibus, quæ in nobis indignationem, dolorem, & dis-

plicentiam indicant, affici: undè patet non solum futura, sed & præterita retinere, & cognoscere, & ab eisdem juxta naturam, & opportunitatem diversimodè commoveri; quod machinis minimè convenit: mœstitia, dolor, lætitia &c. demonstrant Animam cognoscentem; nec ullum unquam Horologium mœstum apparuit, ob mortem. Horologiarum, nec ulla Navis visa est hilaris ob patientiam Nautæ. Oportet igitur in Brutis aliquid aliud præter compositionem, ordinem, & figuram admittere; secus si hæc, quæ constituunt formam accidentalem, & quæ sunt communia artificialibus, tantum Brutis competere, artificialia corpora obtinerent omnia, quæ Brutis conveniunt, juxta modum sui artificii; consequenter in artificialibus observarentur prædicta, quæ Brutis, nemine discrepante, conveniunt; quod admirationem pareret, si cogitaretur.

Si quis diceret, in artificialibus deesse talem figuram, & ordinem, prout in Brutis observatur: nos iterum instaremus, responsionem gratis fieri; insuper aliquo modo artificialibus competere, quæ ad Bruta pertinent, quando, quæ Brutis conveniunt, non haberent aliam originem, quam figuram, ordinem, & compositionem: modò partem nostram maximè fovet, hoc videlicet, quod nihil competat Animal, ut Animal est, quod ipsum conveniat Machinæ, ut Machina.

Sed, si res evidentius perpendatur, nemo dubitabit, motus Brutorum semper ab extrinseco objecto præsentem non fieri; multæ, & multæ sunt instantiæ, quæ hanc veritatem probant, nos quasdam, & non spernendas adducimus. Quando Animalia nidos construunt, non moventur ab objecto extrinseco præsentem, sed à futuro, nimirum à prole, pro qua conservanda, & educanda ita nidos architectantur, sicut apud nos in opere Corinthio, Dorico, Gothico, & Hetrusco observantur variæ formæ, ut adnotat Lessius de Providentia Numinis lib. 1. §. 25. Quando Aranea primum telam ædificare incipit, sine exemplari mirabile illud opus perficit, & à præsentia objecti extrinseci non movetur: quando Feles mures quærit, & occulto speculatu, ut loquitur Plinius, eorundem capturam meditantur; licet non adsint, tunc operantur moti ab intrinseco, & à propria natura, non autem determinantur ab objecto, quod non vident, seu ab objecto, quod non est præsens.

Procedamus ulterius in hac de Brutorum motu controversia; in hisce sunt varii motus: alii sunt continui, ut motus cordis, intestinorum, peristalticus &c. Alii sunt intermittentes, ut motus Gressus, Volatus, Natatus, Reptatus, semper enim Animalia non gradiuntur, aut non semper volant &c. verum semper habent cor, & intestina in motu: omnes isti motus musculis perficiuntur, juxta Sententiam Modernorum, quæ probabilior antiqua videtur; sed cum hoc discrimine, quod

quoddam motus continui, uti sunt motus cordis, & intestinorum, sine ulla cognitione fiant, tam in Homine, quam in Brutis. Intermittentes autem, vel sunt omnino spontanei, vel ab electione perfecta, vel ab imperfecta, ut in Hominibus, Pueris, & Brutis exemplificari potest; quocumque modo habeantur, semper à principio intrinseco procedunt: ita communiter Doctores, ut legere est apud Laurentium, Piccolhominum &c. immò ultimus expressus Doctor 2. lib. lect. 7. in suis Prælectionibus Anatomicis definiens muscolum, reprobatur definitionem communem musculi, nimirum quod sit instrumentum motus voluntarii, cum hæc non possit competere nisi Homini, non autem Brutis, in quibus non est voluntas, nullusque motus voluntarius: quocirca vult, definiendum esse muscolum, ut sit instrumentum motus spontanei; motum autem spontaneum explicat dicens, esse illum, *qui sponte fit, hoc est, qui fit à principio commovendarum partium animantibus insito, & ingenito: hoc autem principium commovendarum partium est appetitio, qualis, qualis illa sit, siue sensitiva, siue intellectiva. Quapropter motus omnis, qui proficiscitur ab appetitione, spontaneus habendus erit, atque dicendus*; & hanc Doctrinam applicat tam Brutis, quam Hominibus, & prædictam definitionem esse communem omnibus statuit.

Non solum admittimus spontaneum, seu appetitum, inclinationem, & incitationem in Brutis, sed electionem imperfectam tantum: non enim sufficit, ut Bruta operentur secundum propriæ speciei indigentiam, ut incitentur ad aliquid faciendum: sed ulterius requiritur, ut eligant, quæ sibi propria, & utilia sunt, aliena negligant; & hanc electionem omnis Brutorum operatio evidenter suadet. Observavimus sæpissimè Animalia vocata, vel ad cibum recipiendum, vel ad quærendam prædam, vel ad aliquod aliud simile faciendum, interdum celeri motu accedere; interdum non moveri, licet vocantem aspiciant, & videant; nisi daretur aliqua electio, vix hoc posset contingere, & si vera foret hypothesis Adversariorum, prædictum Phænomenon non explicaretur; potius necessario deberet inferri, Bruta semper esse in motu, & nunquam posse quiescere, quia semper objecta extrinseca movent spiritus, & spiritus moti non permetterent quietem.

Illustrari potest eadem veritas ex uniformitate Naturæ in musculationum constitutione, etenim nunquam erit probabile, muscolum in Homine moveri ab intrinseco ab Anima Rationali, continente Sensitivam, in sententia probabili; & in Brutis moveri, & determinari tantum ab extrinseco, sine principio sensitivo: usus musculationum sunt communes tam in Homine, quam in Brutis, oportet pariter credere, principia moventia, & modos, non differre; & si Anima Sensitiva in Homine movet musculos, movebit & in Brutis: hic nulla concipitur dispari-

tas, nisi quæ potest procedere à præoccupata mente, five musculos, five usus, aut motus consideremus: at si musculus in Homine requirit principium intrinsecum sui motus, idem verificari debet in Brutis, nulla exigente necessitate tantam diversitatem inter musculum, & musculum, sicut deducitur ex opposita suppositione.

Si quis ad evitandam difficultatem assereret, motus omnes in Homi- nibus ab extrinseco fieri, exceptis liberis, relinquamus ipsum abunda- re in suo sensu, & interea ad alia transitum faciemus, ac adducemus observationem, quæ nos manuducere potest ad distinguendam verita- tem. Supponamus Canem videntem Dominum, & eundem Canem videntem Alienigenam; quanta diversitas observatur in hisce visioni- bus: in una Canis est amicus, & blandus: in alia inimicus, & latrans: petimus à Cartesianis, an motiones spirituum excitatæ ab extrinseco objecto possint ita differre, ut in uno casu blandos, & amicos motus promoveant, in alio contrarios. Emittit Dominus in oculum Canis lumen refractum, quod in cerebrum usque trajectum movet spiritus ibi hospitantes, & ad artus transmittit pro blando motu. Emittit Alienigena idem lumen, quod ad cerebrum usque fertur; hinc spiritus mo- ventur ad artus, pro motu inimico, & latratu: qui ita discurrunt, non distinguunt causam motus amici, & inimici. Quod major motus spirituum diversitatem pariat non potest affirmari, tum quia spiritus in motu amico maximè moventur; tum quia si Canis submissa voce à Domino invitetur, consequenter impetus sit moderatus, attamen non correspondet sæpè spirituum impetus in Cane, qui nonnunquam velo- citer fertur ad Dominum humili voce vocantem, ac quandoque solo nutu invitantem; tum quia à Domino Canis verberatus non irritatur; secus evenire deberet, si contraria suppositio vera esset: unde Clerici Physicæ lib. 4. cap. 12.: *Innumera quotidie videmus à Brutis fieri, quæ nullo modo explicari possunt Bruti illius principii positione. Canum exempli causa erga Dominos fidelitas, quos ne ictibus quidem fugati deserunt, quos investigant remotissimos, ad quos è longinquis locis redeunt, post plurimum mensium moram, quosque statim agnoscunt, nescio quid aliud postulat.*

E quidem si bene ponderentur, quæ communiter in Brutis observan- tur, potius cognitio est admittenda, quàm mechanismus. Baconus voluit Bruta quasi syllogizare, instantiam affert de Corvo, qui per ma- gnas siccitates laborans siti, conspexit aquam in trunco cavo arboris; atque cum non daretur ei intrare propter angustias, non cessavit jace- re multos lapillos, per quos surgeret, & ascenderet aqua, ut bibere posset: ita legitur in Novi Organi lib. 2. nu. 35. p. 369. Favet non mo- dicum illustris Historia veteris notitiæ Hominis, & Leonis, cujus me- minit Aulus Gellius in Noctibus Atticis lib. 5. cap. 14., & alii: quoti- die pariter videmus, Belvas insuetum Hominem abhorrere, eundem
post

post aliquot dies non amplius fugere ob consuetudinem, quæ in machinis nullam vim habet, nec easdem variat: itaque si consuetudo hoc efficit in Brutis, potius cognitionem in istis, quàm simplicem, & solum mechanisum admittere debemus: amplius, quando Belva non est assueta, fugit hunc Hominem: eundem hunc Hominem non fugit assueta, & est idem Homo; hæc ratio valde enervat motionem spirituum, & mechanisum.

Et sanè Adversarii ipsi non potuerunt negare, quin Animalia moveantur ab objecto intrinseco, ut in fame, siti, & affectibus videre est: assentitur Regius in Fundamenti Physices cap. 10. p. 153., quod in machinis non observatur. Horologia nunquam moventur ad quærendum pondus, vel rotam, si deficient: Animalia autem moventur ad quærendum cibum, vel potum, quando sitiunt, vel esuriunt; seu quando defuit materia nutritia, & humectans; argumentum istud à pari mechanisum destruit; cum nulla machina quærat id, quod sibi necessarium est: Animalia verò, sive ægrotent, sive inquirent, quæ sibi proficua, & conservativa sunt; recta, & adaptata partium dispositio istos effectus parere nequit, quod inter cætera status morbosus ostendit, in quo licet desit naturalis partium constitutio, attamen scrutantur, quæ sibi utilia, & necessaria sunt; quæ omnia demonstrant aliud principium à structura distinctum.

De docilitate similiter comprobatur nostra assertio: quis unquam affirmabit, Navim esse docilem, vel Horologium, instar Canis, vel Elephantis, instrui posse: hoc sustineant Cartesiani cum maxima admiratione. Regius in citatis Fundamenti cap. 11. hoc asseruit de Fontibus artificialibus, & Horologiis: & ne quis credat hoc à nobis ipsi imponi, ejusdem propria verba hic retulimus: *Neque his adversatur, quod Bestiæ multa docentur, & ad certum finem agunt. Nam etiam Fontes artificiales, & Horologia per partium dispositionem rectè adaptatam citrà ullam cognitionem similiter docentur; & multa admiranda propter finem, ab Artifice præscriptum faciunt.*

Hanc Regii loquendi formam trutina severa examinare nolumus, solum concludemus cum Du-hamel: *Extremas opiniones esse fugiendas, & non minus in Scholis istæ, quàm in natura evitari debent ipsa extrema.* In hunc errorem illi plerumque incidunt, qui plus aliis sapere sibi persuadent; & qui non satis animadvertunt, quantum discrimen intercedat inter Paradoxa, & Dogmata, inter Docentes, & Optantes.

Octavum argumentum ex dictis solutum remanet. Etenim natura est docta sine Doctore, nec est necesse, ut dictum est, ad negandam Animam, asserere Animam non cognoscere, quia, ut aliàs insinuavimus, hoc modo negaretur Anima Rationalis. Wallesius in Hippocratem de Alimento p. 239.: *Certè, ait, res omnes tam quæ intelligentes sunt,*

sunt, quàm quæ secus natura sua feruntur in bonum; neque hac ratione deterior est conditio intelligentium. Cum Animæ intelligentia conjunguntur propensiones, ex quibus non est neganda Anima, satius est dicendum, actus propensionum ab Anima proficisci tam in Homine, quàm in Brutis. Galenus ipse hanc doctrinam sustinuit, tuerique visus est Hippocrates, quem apud de Natura docta sine Doctore historia legitur præclara in 6. de Libro Aphorismorum cap. 6. ubi habetur, Hædum, qui nunquam Matrem vidit, variis exhibitis pelvibus variorum liquorum plenis, ad illam tantum, quæ lactis erat plena, postquam olfecerit omnes, se applicuisse.

Nonum similiter argumentum non requirit aliam responsionem: quæ dicta de Brutis aspicientibus Hominem assuetum, & non assuetum, applicari possunt Puero videnti Serpentem, & fugienti, ac clamanti: è contra idem Puer, si viderit Pomum, ridet, & manum extendit, ut illud devoret. Decipiuntur graviter Adversarii, quando pro prædictis motibus ad solam partium dispositionem confugiunt, causantem, ut ajunt, tantam varietatem, ut ex sola visione sine alia cognitione ad motus excitentur; ratio est, quia unum objectum cognoscitur, aliud non: & si Puer continuo videret Serpentem, non timeret: eodem modo, quo videntes Patrem continuo, non timent ejusdem aspectum, nec flect, nec clamant, secus si viderint alium Hominem. De Delphini, & Pueri reciproco amore leguntur multæ historiæ, quas collegit Ulysses noster Aldrovandus p. de Cetis cap. 7.: & quamvis Delphinus primò Puerum exterreret, post verò consuetudine uterque in alterius se amorem insinuans, benevolentia conjuncti fuerunt. Id ipsum in Hominibus cognoscentibus singulis diebus observatur; qui primò si vident Insecta horrida, vel nunquam à seipsis visa, timent, temporis beneficio non timent; tanta est consuetudinis vis, ut quæ primò dura visa sunt, usu molliantur: quod machinis aptari nequit.

Confirmatur hæc veritas ex Cartesianis principiis: hæc enim sustinent, amorem, & odium, lætitiā, & tristitiā, spem, & metum, iram, & pudorem esse præcipuos Animæ affectus: de quibus latissimè Des-Cartes in singulari Opere de Passionibus Animæ. Si isti affectus Animam ostendunt, cur negant Animam Cartesiani in Bestiis? Respondebunt, Bestias non amare, non odisse, non timere &c. possunt quidem hanc responsionem afferre, sed non possunt eandem sustinere: omnia, quæ amorem, odium, metum in Hominibus indicant, omnia (ceteris paribus) in Bestiis observantur; cur autem in Hominibus indicent Animæ passiones; non in Brutis explicari nequit. Feles sedulò mures quærentes, inventos aggredientes, & occidentes, nonne debent dici odisse mures, aut istis adversari, sicut interdum unus Homo alium abhorret? Canes videntes Herum, cauda blandiuntur,

toto corpore gestiunt, saltant, vocem edunt mitem, & innumera alia signa edunt, quibus lætitiā, & amorem erga Dominum exprimant, opposito prorsus modo, ac quando Advenam, vel alium Hominem insequuntur: si igitur in Brutis dantur hæc signa, Bruta oderiat, & amabunt, quæ omnia à solo mechanismo procedere non possunt: observavimus etiam eadem Bruta rerum suspitione percuti, & indifferentiam quandam in suis motibus habere similiter, ac quando nos de exitu dubitamus, & alicujus rei finem ignoramus. Vidimus pariter vocatum Animal, & ignorans locum, quò debeat pergere; aut vocem non distinguens, suspectum remanere, & non determinare motum inchoatum, nisi post secundum, vel tertium vocatum: istæ, & multæ aliæ similes instantiæ ita patefaciunt nostram assertionem, ut eludant oppositam.

Dicunt Adversarii, multas ex prædictis Brutorum operationibus non ab Anima pendere, uti sunt de amore, & odio, quæ proponuntur, quæ sicut in Magnete Animam non demonstrant, ita nec in Animalibus; & multi Doctores easdem Animalium proprietates ad antipathiam, & sympathiam reducunt: cogitamus verò, Bruta amare, & non per cæcam sympathiam in quædam, & determinata objecta ferri instar Magnetis. Aves ova deponentes propter stimulum, ova amant, cujus signum, quod in loco tuto deponunt, & non sicut excrementa, quorum nullam habent curam, bene ovorum, quæ defendunt, & custodiunt; & si quis ea surripere velit, statim alterantur, irascuntur, & surripientem ferire conantur: omnia hæc ex cognitione procedunt, & ovorum singularem curam demonstrant, non ex alio fine derivantem, quàm ex amore. Quid simile non evenit in Magnete erga ferrum, vel in ferro erga Magnetem; quare ovorum custodia nequit comparari cum Magnete, & ferro. Addimus, ferrum accedere ad Magnetem, quovis tempore: Bruta verò Ovipara, post certum tempus ova deferunt, ac si cognoscerent esse infecunda, & quòd nulla amplius esset occasio amoris.

Admirationem etiam parit, & simul mechanisum excludit sequens consideratio; & est, Animalia Ovipara cognoscere futurum Ovipartum, sicut ex præparatione nidi deducitur: si enim Oviparum Animal tantum excluderet ovum propter pondus, & nihil aliud occurreret, quàm istud; conveniret exclusio ovi cum depositione excrementi; & quemadmodum Machina Avis ex Cartesio in depositione excrementi, tantum ex vi machinæ agit, ita idem deberet evenire in depositione ovi; & ablato pondere, ova non deberent custodiri: hæc custodiuntur, excrementa negliguntur: oportet ergo sentire, id esse independentem à machina, & supponere aliud principium distinctum à machina, quod est Anima; à qua amor, & ceteræ hujusmodi passionēs

derivant: itaque si diversitas prædictorum effectuum ex machina tantum explicari nequit, scilicet, quare excrementa negligantur, non negligantur ova, malè Cartesiani machinas, seu Automata tuentur. Sola etiam excrementorum in quibusdam Animalium speciebus depositio Automata negat, quia non ubique, sed in propriis locis excrementa emittunt, & tegunt, & munda sunt.

Fracastorius de Sympathia, & Antipathia cap. 17. amorem in Brutis expressè concedit. *Quem amorem non solus Homo, sed & alia Animalia habent, quibus phantasia, & memoria inest, nam & filios ea tueri videmus, & iis cæcas parare.*

Noctambuli, Stulti, intensè cogitantes, & huiusmodi moventur, agunt, & non ex determinatione, electione, & voluntatis deliberatione: concedatur hoc totum: & negetur à prædictis, motus, & alia fieri ex sola corporis dispositione mechanica: certè Adversarii deberent probare, Noctambulos, Stultos &c. moveri nulla Animæ operatione interveniente; supponunt; sed non demonstrant assertionem suam; quare negari debet suppositum: constanter credimus, quòd, si Deus separaret Animam Rationalem à Stultis, Stulti non moverentur: & quidquid nunc dicitur, mechanicè fieri ab Adversariis, nullatenus fieret. Consideramus ulterius Noctambulos non posse moveri, nisi ope spirituum, sed spiritus non sunt primi motores, quia debent ab aliquo impelli, uti etiam concedunt Adversarii; quando aliquis dormit, à quo impelluntur? Nullum objectum extrinsecum occurrit: nulla species intentionalis à Cartesianis, & olim à Nominalibus admittitur: nullus appetitus est; undè ad Animam confugere necesse est, quæ sola sit motrix. Post istas considerationes, accedamus ad loca Aristotelis exponenda, & quid probent, brevissimè aperiāmus.

Prima auctoritas desumpta ex lib. de Spiritu cap. 5. nullatenus favere potest Adversariis; quoniam Aristoteles in loco citato manifestè reprehendit omnes illos, qui in calorem, & spiritus actiones Animalium referunt: consequenter castigat Cartesianos, qui revocantes antiquam opinionem de Anima Brutorum, non possunt ex Aristotele explicare operationes Animalium calore, & spiritu. Possumus etiam dubitare, num liber de spiritu sit Aristotelicus; & profectò omnia opera, quæ Aristoteli attribuuntur, non sunt Aristotelis fætus, ut de Coloribus, Physiognomica, de Admirandis Auditionibus, Problemata &c. ratio est, quia, ut dictum est, diversimodè sentit de Anima in operibus synceris: undè si illa verba, *Eadem de Anima quoque admiratio subit, nam in iisdem consistit*, intelligantur, quòd Anima Brutalis in calore, & spiritu consistat, prout sentire videntur Adversarii, possumus arbitrari, Opusculum de Spiritu esse spurium, ob rationem allatam. Melius autem exponi poterunt prædicta verba: *Eadem de Ani-*

ma quoque admiratio subit, nam in iisdem consistit, dicendo per positionem Animæ (in qua positione continetur hypothesis contraria) non evitari difficultates, neque intelligi, quomodo corpus regat, quasi ulterius non procedat intellectus hypothese Animæ; sed in eisdem consistat, & commoretur dubitationibus.

Secunda deducta ex eodem Philosopho primò de Historia Animalium cap. 1., facilem habet responsionem, prout textus est: *Homo unus* (inquit Philosophus) *ex numero Animalium omnium vim obtinet cogitandi, & cum memoriæ, atque disciplinæ complures Animantes esse participes possint, nulla tamen præter Hominem potest reminisci: idest, Homo vim obtinet cogitandi per formam omninò perfectiorem Brutis. Ex eadem auctoritate constat, Philosophum non sibi constare, quoniam admittit plures Animantes esse memoriæ, & disciplinæ participes, & postea asserit, solum Hominem reminisci; ubi est memoria, ibi est reminiscentia: in Brutis ex Aristotele est memoria, nequit igitur Philosophus in eisdem negare reminiscentiam.*

Tertia auctoritas habetur ex lib. de Motu Animalium cap. 5., quam explicat D. Thomas Sect. 6. in Commentario ejusdem Opusculi, & dicit, Philosophum in hoc loco comparare Artificialia ad Animata, quantum ad motum à principali movente, & respectu partium organicarum; & sicut Automata artificialia, ut Horologia, Navis &c. solutis streblis à primo movente agitantur, & ad motum, cui ordinata sunt, temperantur; ita movetur Animal, facta extensione, & retractione nervorum, & dispositione aliarum partium: hinc non colligitur, negari Animam ab Aristotele, & motus Animalium esse mechanicos; sed sicut datur in artificialibus unum movens extrinsecum; ita in Animalibus intrinsecum, quod Anima dicitur; undè D. Thomas: *Sunt enim in Animali partes proportionales eis, quæ concurrunt ad motum Currus. Est enim in Animali aliquid, quod proportionatur ei, qui insidet, scilicet Anima, & est, qui proportionatur Equo, qui trahit, qui movet, & movetur, & hæc est pars prima organica, quæ movetur, & habet virtutem movendi alias partes ligno, ad quod Equus ligatur: proportionantur ossa, vincula autem, quibus ligatur Equus, proportionantur nervi.* Quo circa ex hac Auctoritate non possunt probare Adversarii, Automata esse ipsa Animalia: & quis unquam cogitare posset Animalia moveri sine instrumentis? Hæc non est quæstio, sed quæstio est, utrum à se ipsis instrumenta moveri possint, & à solo mechanismo, quod negamus; & quamvis Aristoteles concedat, & velit, dari unam partem, quæ movet alias, attamen non negat Animam hoc fermone, quoniam pars alias movens ex eodem, à primo movente principali movetur, quod est Anima, sicut Equus ab Auriga, & Navis à Nauta; & in aliis Capitibus ejusdem Operis manifestè supponit Animam, quod
suf.

sufficit, ut eludantur Adversarii referentes Aristotelem pro se.

Quando universam structuram verborum Aristotelis consideramus, apparet, Aristotelem Animam in omnibus partibus admisisse in eodem lib. 2. cap. 1.: *Semen igitur tale est, motumque habet, & principium tale, ut motu perfecto pars existat, quæque, eademque sit animata; non est enim facies, nisi Animam habeat, neque caro, sed corrupta æquivocè dicitur facies, aut caro, perinde quasi lapidea, aut lignea facta sit, & ubique in eodem capite sustinet Animam Philosophus; ita ut mirum sit, quomodo ab Adversariis adducatur Auctoritas Philosophi, & similitudo ad probandum mechanismum in Animalibus.*

Dubium, quod proposuit Aristoteles loco citato, fuit, quonam pacto ex semine generetur, aut Planta, aut Animal, non materiam quærens, sed à quo partes corporis generentur: *Aut enim extrinsecus aliquid, aut in genitura, & semine insitum agit.* Discutiens igitur Philosophus hoc punctum, adducit similitudinem ex admirabilibus Artificialibus, seu Automatis deductam; non ad negandam Animam, sed ad ostendendam vim motivam, & perfectivam in semine ab extrinseco agente communicatam: unde Averroes in Commento ait: *Et hoc est simile rebus admirabilibus, in quibus datur movens, quod movet aliquid, mox quiescit, remanetque secundum quod de se movetur, & movet huiusmodi motu, quem acquisivit à primo.* Sic etiam in Natura; nam cum id, à quo semen efficitur, præstaverit virtutem naturalem semini, qua movet materiam ad perfectionem, & procreationem, qua quiescente remanet semen movens, ea virtute, ob eam rem non est necesse, ut primum movens tangat id, quod movetur ab ipso usque in finem generationis, sed tantum in principio rei, primum tangit secundum, deinde restat secundum tangens materiam usque in finem generationis, ex quo dicitur extremum esse agens, quod egit, tamen potius appellari debet, ut dicitur de Ædificatore, qui ædificavit domum &c.

Tandem occurrit ultima Auctoritas ejusdem Aristotelis relata in Capite sexto prædicti Opusculi de Motu Animalium, quæ similiter nihil probat favore Adversariorum, sicut aliæ hucusque explicatæ. Sensus Aristotelis est iste: ex similitudine quadam contendit probare ita manum se habere ad baculum, sicut baculus ad manum: & sicut baculus principium habet, & finem ad manum, ita manus ad carpum, & cubitum. Modò sicut baculus movetur à virtute existente in manu, ita manus movetur à virtute existente in carpo, & cubito. Ulterius procedit, & ait, sed virtus baculum movens non est in aliqua extremitate baculi, nec in conjunctione manus ad baculum, sed magis in manu: ita nec similiter virtus movens primò manum erit in aliqua extremitate manus, nec in junctura proxima, sed in aliquo priori, ut loquitur D. Thomas in Com. prædicti Opusculi lect. 7. Iste sermo non excludit Animam:

nam: Aristoteles ipse hoc innuit in eodem loco, ubi ait: *neceſſe eſt in medio principium eſſe Animæ moventis*: & communiter conveniunt Commentatores: quamobrem omnes Auctoritates parum, vel melius, nihil favent Adverſariis, qui Ariſtotelem mutilum adducunt, & per ſaltus lectum.

Eaſdem Auctoritates nihil probare cognovit P. Pardies, & cum communi Philoſophorum cœtu admisit, Animalia eſſe Automata tantum ad partes organicas; ſed præter iſtas, calorem, & ſpiritus, admisit formam, ideſt Animam regentem, & gubernantem eaſdem, de qua poſitione nunquam dubitaſſet Ariſtoteles, quare Auctoritates Ariſtotelis ita ſe habent ad probandam aſſertionem Carteſii, ſicut ſe habet ſpeculum ad Cæcum. Expoſitiones tamen à nobis allatæ non inveniuntur apud prædictum Patrem, à quo diſcrepanus etiam; quia aliquid aliud probabiliter in Animalibus concedimus, ut dictum eſt ſupra, quod ipſe negavit, & prætereà aſſerimus tam Carteſianos, quàm prædictum Patrem non poſſe ſuſtineri, cum æquè falſum ſit, Animalia eſſe tantum Automata, ac Animalia Bruta non habere ſuo modo cognitionem reflexam, quemadmodum hucusque oſtendere conati ſumus.

CAPUT SECUNDUM

SECTIO I.

*Examinantur peculiaria Argumenta Carteſii
contra Animam ſenſitivam Brutorum.*

HActenus multa in idem Argumentum ſuperiori Capite expoſita jam ſunt: ſuperest modò, ut convertamus nos ad peculiaria illa Carteſii argumenta conſideranda, quæ majorem creduntur habere vim ad reprobandam Brutorum Animam; ſit itaque primum deſumptum ex Diſſertatione de Methodo pag. mihi 32.

Nulli reperiuntur Homines etiam ſtupidi &c. qui non poſſint diverſas voces conſtruere, & orationem componere ad ſuas cogitationes patefaciendas; è contra nullum eſt Animal licet perfectum, quod ſimile quidquam faciat; nec hoc procedit ex defectu organorum; nam Picæ, & Piſtacci proferunt noſtras voces, nec tamen loquuntur, ut nos, oſtendentes intelligere quid dicant.

Ref-

Respondetur primò, negando suppositum, seu supposita, quæ plura sunt in Textu ipsius Cartesii. Primum est Homines stupidos, hebetes, & amentes posse diversas orationes componere ad suas cogitationes patefaciendas, nam quæstio non est de probabili, sed de facto; quotiescumque enim fuerint stupidi, & amentes, non formabunt orationes ad sua cogitata explicanda; ratio est, quia cogitationes, propriè loquendo, non dantur in amentibus, neque etiam in Brutis; cogitare enim est mente agitare, & *veluti in mora esse Consilii explicandi*, quod tantùm verificatur de Hominibus sanæ mentis. Non est autem cur hic velim super aliud suppositum falsum immorari, quod est, Bruta suis vocibus non indicare qualescumque suas cognitiones; nolo etenim adducere memorias Melampi, & Tiresiæ, aut Appollonii Tyanei, quæ à Viris præstantissimis adducuntur, inter quos Porphyrius de abstinentia ab Æsu Animal. lib. 3. pag. 56. sed id, quod communiter observatur, quod non potest conjungi, nisi cum iudicio aliqualis cognitionis; est varietas vocis, toties quoties Animalia Bruta variè afficiuntur: *Varietas sanè (inquit Porphyrius loco citato) & diversitas vocis eorum præferre significationem quandam procul dubio videtur. Alio enim modo cum timent; alio cum vocant; alio cum ad edendum invitant; alio cum benignè se mutuo excipiunt; alio cum ad pugnam provocant, clamare audiuntur.* Hæc Porphyrii Auctoritas, etiam si maxima sit, & ad rem; nolumus tamen, ut Lector in ea aquiescat, sed dignetur observare Canes, qui non semper latrant, sed modò latrant, modò ululant, modò latratum ita moderantur, ut vitulentur, & ganniant. Melchior de la Cerda in Campis Eloquentiæ Vol. 1. pag. 375. de Canum vocibus hæc habet: *Canes latrare modò audias impetum facere volentes in aliquem, atque ut illorum sævo latratu tota Domus personet. Quid cum lamentantium similes lugubrem quandam, & querulam vocem edunt, nonne ululare dicuntur?* Undè nam tot diversæ Canum voces, de quibus Auctores, & præcipuè Magnus Ulysses noster de Quadrupedibus Digitatis? Pro iis sanè vocibus explicandis, uti facile videtur aliquibus, juxta Cartesii principia confugere ad Animales spiritus ab objectis externis per nervorum tubulos variè motos, ita nobis valde dubium remanet, solis spiritibus omnia posse Phænomena motuum explicari, facultatesque Animalium omnes elici; & quemadmodum Anima secundum Animasticos ex se sola non operatur; ita neque spiritus una cum dispositione structuræ, aut machinæ possunt auferre, & dissolvere nodos, qui necessitatem habent conjunctam, & spontaneitatem, quam est impossibile excludere, ut patet à pari de Automatis, à quibus non potest removeri actio, admissa structura sine defectu, & Artifice, qui primum motum excitaverit.

Nedum exemplum est de Canibus, sed diversitas quoque vocum in aliis

aliis speciebus Animalium observatur, eo præsertim naturæ fine instituta, ut illorum propriæ passiones, & cognitiones innotescant: in Horologiis uniuscujusque naturæ diversi quidem actus fiunt, sed tantum diversi in numero; è contra in Brutis voces sunt omnino inter se dissimiles, & illarum dissimilitudo non habet alium finem, quàm expositum. Gallinæ diversas voces habent, nam ante Ovi partum gloci-
dant, post verò singultiunt, idemque præstant, dum Pullos custo-
diunt. Magnus Ulysses noster in Ornithologia Lib. XIV. de Gallo Gallinaceo, & de Gallina verba faciens, considerat vocem, & can-
tum prædictorum Animalium, & ait, Gallinam pro variis actionibus
vocem immutare: *Aliam enim iens, aliam parturiens, aliam pullos
enutrients edit: alioquin & illa gracillare dicitur: Gallus cucurrere, un-
dè Philomela Auctor.*

Cucurrere solet Gallus, Gallina gracillat.

Inferius in eodem loco pag. 203.: *Licet verò Gallinæ ita pro variis
actionibus, ut dixi, vocem immutent, nulla tamen cantus nomine digna
videtur. Siquidem Aristoteles in hoc Avium genere cantum maribus tan-
tùm datum esse testatur, auditur tamen (inquit) aliquando feminae can-
tus, & à seminarum vulgò pro malo homine accipitur, aded ut canentem
jugulari velint. Cartesius de Homine explicare conatur, quomodo
sine cognitione hoc evenire possit, & ait pag. 57. filamenta nervea ita
disposita esse in quovis sensorio, ut facillimè moveri possint ab objectis
illius sensorii; & non solùm in sensorio, sed in ipso cerebro, ex quo
derivant: & quando moventur ibi, idest in cerebro, filamenta illa, quan-
tum vis parum vehementer, eodem momento trahunt partes cerebri, à qui-
bus procedunt, & aperiunt eadem opera in interiori cerebri superficie ori-
ficia pororum quorundam, per quos spiritus Animales in cerebri ventri-
culis contenti, statim incipiunt cursum suum dirigere, & se per illos reci-
piunt in nervos, & musculos, qui in ista machina inserviunt ad efficien-
dos motus per omnia similes iis, ad quos à natura impellimur, ubi sic affi-
ciuntur nostri sensus; distinguit, & amplificat prædictam Doctrinam
Henricus Regius in Fundamentis Physicis cap. x. pag. 239., & varie-
tatem motuum ab objectis excitatorum explicat ob distantiam, ob lo-
cum undè venit, ob organi situm, & conformationem, ob spirituum
dispositionem, ob motuum à variis objectis oblato-
rum concursum, ob conditionem objecti, ob unius, vel multiplicitatis sensorii affectionem,
& hinc concludit: *Perspicuum esse, infinitis penè rationibus pororum in
cerebro, & aliis partibus apertionem, & spirituum in varias fibras, ner-
vos, & musculos influxum posse variari; nec ullas tales in Animalibus
observari actiones sensitivas, & motivas, quæ inde originem ducere, &
per motuum receptorum innumeram varietatem commodè explicari non
possint, exemplificat de Cane, qui, si frigeat, & ignem in Culina ex-
len-**

longinquo videat, objectum illud aperit illos in ejus cerebro poros, qui in musculos Crurum desinunt, quo ille ad ignem accurrit. Ubi satis est propinquus, ut blandè calefiat spiritus in cerebro, ita moventur, ut illi fluant in illos musculos, qui ipsum apud ignem sistant, & membra ipsius ibidem prosternant. Si scintilla majuscula fortè ex ardente ligno in pellem ejus insiliens, ipsum urat, motus ille ardoris aperit mox illos cerebri poros, qui in musculos colli, oculorum, & pedum feruntur; quo ille ignem adspicit, sese erigit, & ab igne fugit.

Comparatione Pneumatici Organi Ecclesiarum, sive Organi musici explicat Renatus Des-Cartes in Tractatu de Homine pag. 93. Universam suam Automatum Theoriam, & ait, cor, & arterias in machinis Animalium, seu Automatum repræsentare folles Organi musici; illis enim Animales spiritus propelluntur in ventriculos cerebri, ut à folli-bus immittitur aer in Organi musici ventifera receptacula. Objecta externa comparantur cum Organici digitis, qui sicut quædam Epistomiorum tangunt manubria, & hinc aer in quosdam tubos ingreditur, ita objecta externa, cum non moveant semper, & æqualiter eosdem nervos, fit, ut spiritus in ventriculis contentos in diversos, & varios poros demittant, juxta diversitatem, & varietatem nervorum, quos movent in diversis sensoriis. Demum sicuti harmonia Organorum musicorum non dependet ab extrinseca tuborum dispositione, neque à figura receptaculorum ventiferorum, sed solummodò ab aere, quem folles emittunt à tubis, qui sonum edunt, & à distributione aeris in tubos; ita contendit functiones Animalium nullo modo pendere ab extrinseca figura partium visibilium cerebri, neque à figura ventriculorum ejusdem cerebri, sed tantùm à spiritibus à corde procedentibus, à poris cerebri, per quos spiritus transeunt, & à modo, quo distribuuntur per hos poros; quam Doctrinam de extrinseca figura partium visibilium cerebri, & de figura ventriculorum ejusdem conatur defendere à contradictione Ludovicus de la Forge in suis Notis ad Tractatum de Homine parte quarta pag. 94.

Præmissa hac Doctrina repetimus non explicari diversitatem vocum in Animalibus, ratio nostra est, quia objectum externum una cum spiritibus nequit in exemplis allatis parere varietatem propositam: & non recedentes ab ipsis Canibus, nunc quæramus: cur non semper latrent Canes? cur interdum latrant, interdum ululant? cur interdum vitulantur, & gannunt, & non latrant? Cartesius adducunt objectum externum, & spiritus; hæc duo non salvant diversitatem vocis, quia observamus Canem præsentem uno, & eodem objecto, aut parum dissimili modò latrare, modò ululare; vidimus nonnunquam Canes ad idem ostium semper æqualiter coloratum quandoque latrare, ac si pulsarent pro ingressu, quandoque ululare. Idem objectum non potest
nisi

nisi eodem modo movere sensorium, præcipue si sit in æquali distantia, & eodem modo aperire poros cerebri, consequenter actuatio partium ad vocem concurrentium nequit esse diversa, ut quandoque fiat latratus, quandoque ululatus &c. Corroboratur nostra Sententia, nam non habemus varietatem in organis, siue conformationem, siue temperiem consideremus, neque in spiritibus, nisi hariolari velimus, & petere principium; ceteraque, si considerentur mox adducta ex Regio, non sufficiunt ad explicandam varietatem prædictam; concludamus itaque nos, Canes & latrare, & ululare, & gannire, & vitulari, & in his vocibus habere diversos modos ob cognitionem, quam habent.

Verum quidem est requiri spiritus, & organa, sed hæc non sufficiunt, & licet variae dispositiones spirituum, & organorum varios vocum modos causare possint; attamen, ut Doctrina hæc habeat locum, ostendendum est, in casibus propositis adesse varias dispositiones in organis, & spiritibus pro excitandis variationibus, & modis prædictis; secus erunt distinctiones verbales, seu habentes fundamentum in nomine, & verbo, non in re, ut sæpè in Disputationibus contingit; maxime quando non assignatur fundamentum distinctionis, quod plerumque nullum aliud est, quam terminus, vel nomen purum, & nudum ab intellectu cogitatum, non autem ex re ipsa, aut natura deductum, sed suppositum, & fictum.

Quidam Vir doctus ad Amicum Cartesii scripsit, quæ sequuntur, & extant in parte 2. Epistolarum Epistola 1. nu. VI. sunt hæc, & quidem considerata: *Experientia docet, Bruta affectus suos, & passiones exprimere suo, ut ita dicam, eloquio, variisque indiciiis prodere iram, metum, amorem, dolorem, & conscientiam maleficii. Testis est historia de quibusdam Equis, qui cum adhibiti fuissent ad Matres suas, quas non noverunt, subagitandas, postque illas agnovissent, se præcipientes egerunt. Equidem ejusmodi historiolarum non est habenda ratio, sed patet operationes Animalium ex nobiliori principio, quam ex necessitate inducta ab organorum dispositione provenire; nimirum ex instinctu quodam, qualis nullus deprehendetur unquam in Machina, aut Horologio, quibus nulla inest passio, nullus, ut in Animalibus, affectus &c.*

Audiatur responsio Cartesii in eadem 2. parte Epistolarum Epistola 2. nu. VI. contenta, quæ sanè curiosissima, & Philosopho impropria: responderi itaque primò his verbis: *Certum est similitudinem, quæ inter plurimas Brutorum actiones, & nostras intercedit, præbuisse nobis ab ineunte vita tot occasiones judicandi, quòd ex interna principio, illi, quod nobis inest, non dissimili agant, hoc est ope Animæ, quæ sensus, & passiones nostris similes habeat, ut simus omnes à natura hac opinione præoccupati; & quæcumque subesse possent illud negandi rationes, vix tamen*
pos-

possit quisquam rem, ut se habet, aperte dicere, quin se Pueris, & ingeniis levioribus deridendum præbeat. Sed quod illos spectant, qui sunt veritatis studiosi, debent præ omnibus diffidere opinionibus, quibus ab infantia imbuti fuerant. Equidem hic oportet confiteri, Cartesianam responsionem esse valde sublextam, ut patet ex Sacris Paginis, & Sanctis Patribus, & communi voto Doctorum Peripateticæ Scholæ, & innumeris aliis Auctoribus, qui non scripserunt ex præjudicio ætatis, sed post longum examen, post quæstionem agitatum, post experientias, & innumeras observationes in ætate matura, nulla habita ratione illorum conceptuum, qui primis annis in nostris animis formari possunt ex similitudine intercedente inter plurimas nostri, & Brutorum actiones.

Secundò confirmare conatur suum cogitatum Cartesius in eadem secunda parte Epistolarum Epistola 2. eodem num. VI. dicens ad indagandam veritatem in proposita controversia esse attendendum, & considerandum, quale esset Hominis judicium, si educaretur in loco, in quo solum Hominem videret, maximè si idem Homo mechanismo studeret, & fabricaret, aut fabricanda curaret multa Automata ad similitudinem Hominis, aliorumque Animalium, quæque ambulant, comederent, respirarent &c. clamarent percussa, fugerent strepitum &c. in hoc casu censet Cartesius hoc futurum esse prædicti Hominis judicium, nempe quod difficile distingueret Hominem artificialem à naturali, & vero Homine; immò ulterius addit, quod prædictus Homo non posset veros Homines ab illis distinguere, qui humanam tantum figuram haberent, nisi duobus modis, de quibus in sua Methodo facit verba, & sunt isti. Primus est, quod nunquam, aut verbis, aut signis responderent ad rem, prout interrogati essent, nisi fortuito. Secundus est, quod licet sepe magis ordinati, ut certi sint illorum, quam Sapientissimorum Hominum motus, attamen pluribus in rebus, in quibus nos imitari deberent, magis deficiant, quam Hominum insanissimi. In hoc supposito quid sentiret, & judicaret prædictus Homo de iis Animalibus, quæ apud nos sunt, ubi illa videret. Hic sequitur post prædictas suppositiones Cartesii Conclusio: *Attendendum est, inquam, ad judicium, quod ille Homo ferret de iis, quæ apud nos sunt Animalibus: ubi illa videret. Præcipue si esset Dei cognitione imbutus, aut saltem observasset quanto intervallo omnis, quæ utantur Homines in suis operibus, solertia, cedat naturæ in efformandis Plantis industria; & qua ratione illas innumeris Canaliculis visum fugientibus instruat, per quos paulatim sursum promovet quosdam succos, qui ubi ad summitatem ramusculorum pervenerint, inibi commiscentur, adaptantur, atque eo modo exsiccantur, ut flores, folia, & fructus efforment; ita ut firmiter crederet, quod, si Deus, aut natura ulla Automata effinxisset, quæ actiones nostras imitarentur, multò perfectius illas imitarentur, essentque industria incomparabili-*

biliter majori efformata, quàm eorum ullum, quod ab Hominibus excogitari possit. Dubium autem non est, quin iste Homo, ubi videret ea, quæ apud nos sunt Animalia, observaretque in illorum actionibus illa duo, per quæ à nobis discrepant, quæque in Automatis suis observare consuevisset, judicaret non inesse illis verum ullum sensum, ullam passionem veram, qualis nobis inest, sed solùm crederet esse Automata, quæ à Natura effecta essent multò perfectiora, quàm ullum eorum, quæ ipse antea fabricasset. It aut restet tantùm considerandum, utrum judicium, quod ille ferret, cognita causa, falsaque opinione nulla præpeditus, esset minus fide dignum, quàm illud, quod nos Infantes tulimus, quodque non nisi ex assuetudine deinceps retinuimus, nullo alio inniti fundamento, quàm similitudine illa, quæ inter actiones eorum externas, & nostras intercedit, quæ quidem ad probandam inter internas similitudinem neutiquam sufficit.

Multiplicia hæc Cartesii verba videntur posse ad tria reduci capita. Primum est præjudicium, quod nobis ex prima ætate advenit, & successivis annis remanet firmiter radicum. Secundum est de possibili fabrica artificiali Automatum, quæ imitentur actiones eorum Animalium, quorum speciem referunt. Tertium est, Deum in omni sua operatione omnem artis operam longè, & infinitè excedentem, si formaret Automata, quæ actiones nostras imitarentur, multò perfectiùs, & majori incomparabiliter industria posse formare eadem, quàm quod à nobis excogitari possit. Prima duo sub hoc præciso Capite complectar, dum Tertium examinandum in Caput subsequens proximè claritatis causa majoris transferam.

Primum itaque, quod est de præjudicio ætatis, nihil omnino probat, & puerile prorsus est; ratio, quæ nos movet, est, quia omnes Homines præjudicia primæ ætatis corrigunt, eadem cognoscunt, & tempore emendant; cognoscunt omnes Homines, dies veritatem aperire, diem diei Magistrum esse, & multa commoda annos venientes secum ferre, multa diem, multa literam coercere (Horatius in Poetica) inter quæ reponitur cognitio errorum humanæ Vitæ. Joannes Raius in Synopsi Methodica Animalium Quadrupedum, & Serpentinæ Generis, de Animalibus in genere quærens, quid sit Animal, hoc præjudicium brevissimè tangit, & concludit: *Ego equidem in eorum numero nomen meum profiteor, qui huic præjudicio assuerint, nec illud hætenus deponere potuerint, sive id infirmitati meæ, sive argumentorum in contrarium allatorum imbecillitati debeatur.* Nos autem credimus, posse liberè negari præjudicium ætatis, quia ab ineunte Vita talem non habemus cognitionis suppellectilem, ut possimus ante tempus opportunum judicandi, judicare; consequenter, nec futuris annis præjudicare; & illa similitudo, quæ observatur inter plurimas Brutorum actiones, & nostras intercedere, & quæ supponitur nobis ab ineunte Vita præbuisse

se occasionem judicandi; quòd ex interno principio illi, quod nobis inest, non dissimili agant; illa, inquam, non solum urget ab ineunte ætate, sed in mediis, & virilibus annis; undè, cum semper eadem similitudo adsit, & moveat, non possumus concipere præjudicium ætatis ex similitudine: immò, quando proficit ætas, cum cognoscatur vis similitudinis, insurgeret occasio delendi præjudicium, si adesset; sed similitudo, quæ non est similitudo fucata, & larvata, sed vera, realis, & aperta est, tollit omnem omni tempore suspicionem præjudicii, præsumptionis, & erroris.

Possset aliquis respondere cum Cartesio, similitudinem inter externas actiones Brutorum, & Hominum, neutiquam probare similitudinem inter internas actiones eorundem Brutorum, & Hominum.

Hujus objectionis solutio pendet ab examine quæstionis; an sensationem externam comitetur interna, seu an ad operationem sensuum externorum requiratur concursus sensus interioris, de qua plañe alibi.

Interea temporis solummodò dicendum, similitudinem inter externas actiones, quæ omnes sunt organicæ, probare efficaciter similitudinem unà inter internas, organicas tamen. Hoc dicimus expressè, quia inter nostras actiones internas, aliæ sunt organicæ, & aliæ inorganicæ. Cartesius hanc distinctionem omittit, & ideo deficit in progressu argumenti, quia in Brutis actiones externæ, & internæ cum nostris conveniunt, & fundamentum istius distinctionis est, quia Bruta, ut Anatome docet, & potissimum perfecta habent conformationem cerebri valde similem, & certò institutam pro sensibus internis; undè, si Homini conceduntur sensus interni, & quorum sedes est cerebrum; non apparet, quomodo possint negari in Brutis, in quibus est cerebrum, & æquè ferè à natura formatum, ac in Homine. In Brutis enim observamus nervorum sizygias à medulla oblongata propagatas, ipsam medullam oblongatam, medullam globosam, insulas cinericias à nobis detectas, & descriptas, corticem, ventriculos, pontem Varolii, seu protuberantiam annularem, glandulam pinealem, cerebellum, processus vermiformes, corpora striata, & alias partes, quæ in Homine observantur; & Anatomici quidquid latet in Homine, quærent in Brutis, & post inventionem plerumque confirmant in Homine, tanta est magna ex parte convenientia, quæ intercedit inter Homines, & Bruta saltem perfectiora quo ad structuram.

Ex hoc facto Anatomico instituatur iste sermo, quærendo, vel Homines oculis videntes, auribus audientes &c. oculis, & auribus tantum vident, & audiunt; vel oculis, & auribus simul vident, audiunt, & cognoscunt, se videre, & audire. Respondent communiter Doctores, Homines oculis, & auribus videre tantum, si tamen accedat con-

concurfus sensus interioris, quo unà cognoscit se videre, & audire; unde Homines vident non solum oculo, vel beneficio structuræ oculi, sed beneficio alterius sensus, cuius sedes, & organum in cerebro est; & idè nervus opticus ab oculo ad medullam oblongatam extenditur, à qua originem suam trahit; quo circa visio inchoatur ab oculo, & terminatur ad cerebrum, & sine cerebro nemo videt, nec videre potest. Ita de auribus, & auditu discurrendum est &c. ceterisque sensoriis est firmiter credendum, & tenendum, ut experientia patet allata in presenti controversia, & ut legere est apud Cadrenum, Plutarchum, Porphyrium, Guevaram, & alios &c. Quare, si Homines, ut videant, audiant &c. requiritur præter oculum alter sensus internus, qui simul concurret cum oculo ad videndum, & simul sit causa, ut Homines cognoscant se videre, cum oculus nihil aliud præstet, quàm deferre speciem ad nervum opticum, & eandem refrangere, & moderari pro elicienda visione; idem affirmandum de Animalibus Brutis, maxime cum sit alter sensus internus materialis, & organicus. Etsi organum sensus interni concurrentis cum oculo ad videndum, & ad cognoscendam visionem in Homine est in cerebro, oportet ex simili factò Anatomico concludere etiam in cerebro Brutali reperiri tale organum quodcumque, & ubicumque illud sit, & solum discrimen inter Brutum saltem perfectum, & Hominem esse inter potentias organicas, & inorganicas. Quocirca, si inter potentias organicas respectu generis non datur differentia inter Bruta, & Homines, si in istis dantur sensus interiores, & isti subiectantur in cerebro, etiam in illis erunt sensus interni, & subiectabuntur in cerebro, & consequenter habebunt Animam propriam ad actuandum illud organum secundum indigentiam propriæ cognitionis: nec sufficit cum Cartesianis asserere ab objecto externo excitari motum, & in tali motu totum arcanum sensationum mechanicè consistere, quia ulterius requiritur, quòd motus excitetur in Organo proportionato, & adequato; & amplius in eodem Organo debent considerari duo; materia scilicet idonea, cum non omnes partes similes, ut cerebra, instrumenta &c. licet videantur convenire, consistunt ex eadem materia, ut in nostris Vigiliis evidentissimè ostendimus; & principium actuans, quod nequit esse spiritus, ut demonstratum est, & sic nequit attribui cognitio; & tamen, ut Animal videat, debet cognoscere se videre, secus non videret. Dices actuari à motu, qui est actus. Contra debet esse actus vitalis, quo videat Animal, & talis non est motus Cartesii.

Verum parumper immoremur in similitudine: certum est, quod, & ipsi Ceci concedunt, maximam intercedere similitudinem inter cerebrum Hominis, & Bruti, quemadmodum dictum est supra, quid probat ista similitudo; nunc nolumus respondere proprio voto, quod ali-

bi constabit; afferamus interea Doctrinam Aristotelis in primo Topi-
corum tex. 105., quam communiter amplectuntur, & explicant Com-
mentatores ejusdem, Augustinus Niphus, Alexander Aphrodisiensis
&c. docet itaque Aristoteles loco citato, similitudinis considerationem
utilem esse ad inductivas rationes ad syllogismos ex suppositione, & ad
assignationem definitionum. Utilis est consideratio similitudinis ad in-
ductiones, quia indirectè universales propositiones probat, accipien-
do enim plura similia, & addendo singularia demonstramus universa-
liter, & qui ignorant similitudinem, non possunt inducere, unde Ari-
stoteles tex. 106.: *Non enim facile est inducere, ignorantibus similia.*
Præterea est utilis similitudo ad syllogismos ex concessione, ut explicat
Alexander, & concedit pariter Niphus, nam, *ut se habet aliquid in*
uno similium, ita est in ceteris similibus, & propterea cum in uno ostensum
erit ita esse, & in aliis etiam erit ostensum. Sunt verba Niphi. Demum
est utilis similitudinis consideratio ad definitionis assignationem; ratio
est, quia cognoscentes in rebus differentibus quid simile, & commu-
ne, cognoscunt genus, & hæc generis inventio utilis est ad assignatio-
nem definitionis, & ita scribit Alexander loco citato, cum illud, quod
est commune pluribus differentibus, & in quid est prædicatum, genus
sit: *Nam, inquit, si accipientes Equum, & Hominem, Canem, & Bo-*
vem, similiter, & in aliis unumquodque Animal eligentes similitudinem
ipsorum ad invicem, ut quod sint corpora habentia, & Animam, & co-
lorem, & in loco, & sensibilia, & Animalia: deinde horum omnium
comparationem faciemus, quale maxime in quid est ipsorum prædicatur id
ipsorum Genus ipsorum erit &c.

Itaque si tanta similitudo reperitur inter cerebrum, & cerebrum, si
organizationes cerebri, & cerebri tantoperè conveniunt, non debe-
bimus in operationibus, quæ dependent ab eadem organizatione for-
midare; & sicut operationes organicæ Cerebri Humani admittuntur à
Cartistis, ita eedem operationes organicæ Cerebri Brutalis erunt ab
eisdem admittendæ; & si Homines vident, audiunt, & cognoscunt
se videre, & audire, ita de Brutis necessario sentiendum erit; nec opus
est dicere facultatem videndi, & audiendi &c. in Cane, Bove &c.
non esse nisi conformationem partium, qua Animal ab objecto exter-
no, vel interno variis motibus afficitur, ut habet in Fundamentis Phy-
sices Regius pag. 153. unde prædictæ sensationes nihil aliud sint, quam
varii motus conformationis tantum, ita neque in Brutis dicendum est
videre, & audire, consistere tantum in vario motu conformationis ob
similitudinem: & quemadmodum in Homine sentire, est aliquo modo
judicare, quod intelligitur de sensu externo cum concursu interioris;
quo pacto Doctores interpretantur illud Job: *Nonne auris verba diudi-*
cat, & fauces comedentes saporcm? Guevara pag. 197. ita æqualiter in
Bru-

Brutis ratiocinandum est, secus ista neque viderent, neque audirent, & incassum haberent oculos, & aures, quando sensationem externam non consequerentur, & concomitarentur internæ; & rursus varia organa cerebrum Brutale constituentia ad similitudinem Humani frustra formata essent, quando sensationes tam in Hominibus, quàm in Brutis uniformiter difformiter non fierent. Multum tribuimus Cartesianis, sed magis tribuimus Nostreis, qui nobis demonstrant apparatus æqualem in organis sensuum internorum, & externorum in Homine, & Brutis, ex quo non possumus non deducere, nisi prout deductum hactenus fuit.

Scimus cum Boetio apud Divum Thomam pluribus in locis, ut legere est apud Bergomensensem præcipuè in primum Librum Sententiarum. dist. 7. art. 2. ad 2.: *Quòd ubicunque est similitudo, oportet, quòd ibi sit aliqua distinctio, quia, secundum Boetium, similitudo est rerum differentium eadem qualitas; aliàs non esset similitudo, sed identitas;* & propterea etiam nos admittimus distinctionem inter sensationes Brutorum, & Hominum, sed non convenimus cum Cartistis negantibus in Brutis, & admittentibus in Homine. Diversitas autem sensationum in prædictis pendet ex pluribus, ex materia corporum, quæ est diversa in Homine, & Brutis, ex configuratione, & ex principio actuante, quæ omnia cum non distinguant, nec cognoscant Cartistæ, mirum non est, si decipiantur, vel ipsam analogiam negantes, quam nos admittimus, ab univocatione tantum causarum prædictarum dissimilem.

Sed neque possumus approbare motum, cui tantum tribuunt Cartistæ, & quo suum mechanismum ostentant. Nos non sumus ita præoccupati, ut absolute in corpore negemus motus mechanicos, sed quemadmodum istos quandoque admittimus, ita non possumus negare vitales evidenter cognitos ab omnibus, qui à Genio mechanico non sunt præoccupati. Dari motus mechanicos in corpore Humano, & Brutali patet ex refractionibus, quæ fiunt in humoribus oculorum, iste enim æqualiter fiunt in oculo Animalis viventis, & mortui; præterea quotidiana observatio docet, ungues, & pilos in Cadaveribus incrementum habere, & valde probabile est, prædictum incrementum etiam in Vivis esse machanicum, & eodem modo semper fieri, quare nos non sumus ita alieni à motibus mechanicis, sicuti sunt alieni Cartistæ à motibus vitalibus. Verum quidem est ad maiorem præsentis controversiæ captum, nos distinguere diversos motus in Homine, & in Brutis. Alii fiunt ab impressionibus objectorum in organis externis, & internis, & successivè in Anima Rationali in Homine. Alii sunt motus, qui fiunt ab Anima in spiritibus post receptam impressionem. Primi motus excitant Animam, quæ beneficio impressionis percipit. Secundi motus sunt tales, ut ab istis procedat executio perceptionis, si fuerit necessaria,

ver. gr. si motus ab impressione objecti requirat corporis motionem ad aliquem terminum, non sufficit in Homine, quod per impressionem excitetur Anima ad percipiendam necessitatem motus, sed requiritur executio, quæ non habetur per primum motum, sed per secundum; & ratio est, quia primus motus facta impressione terminat; deinde post hanc Anima excitata complet actionem inchoatam, & consequenter cum motus magis conflatur ex termino ad quem, quam ex termino à quo in Homine, non poterit esse mechanicus, & quando etiam considerarem terminum à quo in secundo motu, cum sit ab Anima, excluditur mechanismus activus, de quo est actio. Essentiam motus magis conflare ex termino ad quem, quam ex termino à quo, probant communiter Philosophi hac ratione, quod terminus à quo notat imperfectionem, ejus à perfecto est terminus ad quem; rursus terminus à quo determinatur termino ad quem, & proinde motus potissimum constituitur ex termino ad quem. Legatur inter ceteros Franciscus Bonamicus de Motu lib. 2. cap. 34. pag. 202. Quare si essentia motus maxime constituitur ex termino ad quem, cum terminus ad quem motus impressi ab objecto externo sit Anima, non concipitur, quomodo in Homine possit esse mechanicus. Idem habet locum in Brutis ob similitudinem, & suo modo; unde & in Homine, & in Brutis, quando consideramus objectum externum, non erit motus mechanicus. Quando postea consideramus terminum à quo respectu secundi motus, cum hic terminus sit Anima, non poterit oriri suspicio de mechanismo activo, hæc autem non est difficultas, quæ proponitur à Cartiis, quando scilicet Anima movet, sed quando objectum externum movet, & hæc diluitur ob terminum ad quem, tam in Homine, quam in Brutis.

Volumus quidquid dictum est confirmare, & similitudinem, non solum materiale, sed formalem in Brutis ostendere; supponatur Canis, qui absentem Dominum videat, & ita discurremus. Canis absentem Dominum videns absque dubio movetur ab objecto externo, & hic motus propagatur per oculum, & nervum ab eodem objecto usque ad cerebrum; una vice observatur, eundem Canem percurrere, & valde velociter ad Dominum, alia vice non movetur, nec currit ad eundem. Si motus Canis ad Dominum in casu supposito esset mechanicus, aut semper moveretur ad Dominum, aut nunquam; nisi assignetur disparitas, quæ non cognoscitur, neque in Cane, neque in Domino, nisi fingatur; igitur, si una vice currit, alia non, oportet præter similitudinem materiale extrinsecam, quam nemo negat, adducere formalem, adeoque aliud principium præter spiritum, structuram, & objectum externum, & hoc erit Anima, & consequenter tam respectu termini à quo, quam ad quem, ut dictum est, motus non poterit nuncu-
pa-

pari mechanicus, five primi motus considerentur, five secundi, ut supra distinctum est.

Concurrit alia observatio, & est, Canem currentem ad Dominum absentem visum omnino quiescere penes eundem, nec ulterius progredi; si quærat, cur ulterius non progrediatur, non est facile assignare, quotiescumque motus fuerit mechanicus, ratio est, quia licet concedatur, principium motus esse objectum Heri, attamen non concipitur, quomodo possit esse terminus, quando Herum non cognoscit; eodem modo, quo principium motus Navis est Nauta, non tamen terminus, cum post primum impulsu receptum à Nauta concurrente motu Aquæ, & Venti sequatur, nec, cesset absente Nauta; idem in Horologio, ceterisque machinis experimur, quæ licet habeant suum motum ab horologiario, ceterisque Artificibus, tamen ab eo non cessant presente Horologiario, & Artificibus, sed perseverant, donec machine habuerint dispositionem ad motum, quod à pari non intelligitur in Canem, qui non tantum quiescit in casu proposito, sed ulterius gestit, blanditur, salit, & lætitiæ signa, caudæ motu præfert, crurumque; quæ omnia mechanismo puro accommodari nullatenus possunt.

Cum vidissem, & observavissem pluries, & pluries huiusmodi motus, non potui non concipere necessitatem alicujus principii, quod regat eosdem, quod non esse mechanicum, ex omnibus machinis mihi satis persuasum est, & inferius manifestè demonstrabitur; nec obstat, quod principium directivum aliquod observetur in machinis, ut in Horologio, in quo continua partium dispositio sufficit pro regendis horis; nam prædicta partium Æconomia in Horologio sufficit pro cognoscenda executione Horologiarii, & pro ejusdem indicanda notitia, non pro arguendo Horologio principio proprio horarum distributarum; cum Horologium sit instrumentum Horologiarii, quo tempus in spatia æqualia, seu horas dividit; & ita de Fontibus, aliisque machinis est differendum: quocirca ad paritatem, quam Doctores moderni de Horologiis, & Fontibus adducunt, respondendum, retorquendo paritatem, & dicendo; sicut se habet Horologium ad Horologiarium, ita partium dispositio ad Animal; Horologium autem ad Horologiarium est instrumentum, unde & à pari partium dispositio erit instrumentum in Animali, & ita præter partium dispositionem aderit in Animali aliud principium cum discrimine ab Horologio, quod in hoc est extrinsecum, in Animali intrinsecum; rem ita se habere constabit, si examinetur quid sit Horologium: hoc juxta Vossium in Etymologico est Instrumentum dicens, & indicans horas, cui non debentur suæ operationes, tanquam causæ principales, sed tantum, ut instrumentariæ; & proprium est instrumenti virtutem, quam habet instrumentalem, receptam habere ab Agente principali: id ulterius elucet ex Divo Tho-

ma in prima secundæ quæst. 13. art. 2. ad 3. ubi cum Philosopho in 3. Physicorum dicit, quod *motus est actus mobilis à movente*: & ideò *virtus moventis apparet in motu mobilis*: & propter hoc in omnibus, quæ moventur à ratione, apparet ordo rationis moventis: licet ipsa, quæ à ratione moventur, rationem non habeant; sic etiam sagitta directè tendit ad signum ex motione sagittantis, ac si ipsa rationem haberet dirigentem, & idem apparet in motibus horologiorum, & omnium ingeniorum humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem Horologium non movetur sine Horologiario, cujus est instrumentum separatum, ita Animalia non moventur à propria conformatione sine alio principio, licet conformatio plurimum conducat ad motum; explicatur prædicta Doctrina alia Doctrina Divi Thomæ in 3. parte quæst. 62. art. 4. ad 4., & quæst. 72. art. 3. ad 2. In istis locis ostendit prædictus Auctor, eandem viam principalis Agentis instrumentaliter inveniri in omnibus instrumentis ordinatis ad effectum, nec non instrumentum vim instrumentalem acquirere dupliciter, & quando accipit formam instrumenti, & quando movetur à principali Agente; quare res manifesta est, & à Viris primæ Classis concessa, Horologium vim suam motricem ab Horologiario recipere, & instar Projectorum se habere; hinc malè ratiocinari colligitur, qui solam partium conformationem considerant, & nullum aliud cognoscunt principium motus, quàm eandem, cum de Horologio æqualiter sermo sit habendus, ac de Sagitta, quæ tendit ad signum ex motione Sagittantis, ac si ipsa rationem haberet, & directio motus Sagittæ non refunditur in Sagittam, sed in Sagittantem, sicut directio motus horologii non debet refundi in Horologium, seu istius compositionem, nisi instrumentaliter, sed in Horologiarium: undè Horologarius est ille, qui principaliter movet, & secundum istam Doctrinam cessat fundamentum præcipuum Cartistarum de simplici compositione Horologii, & aliorum, quæ arte fiunt, ac si à sola structura, & compositione mirabiles eorundem operationes orirentur.

Sanè Doctrina à nobis assignata est ita vera, ut nostra (si diligenter examinetur opposita) non possit non confirmari; eò namque pervenerunt Cartistæ, ut cum viderent Bestias multa doceri, & ad certum finem agere, non erubuerint sequens cogitatum exarare. Audiatur Regius in Fundamentis Physicis cap. XI. pag. 243. *Neque, ait, his ad-versatur, quod Bestiæ multa docentur, & ad certum finem agunt. Nam etiam Fontes, & Horologia, per partium dispositionem rectè adaptatam, citra ullam cognitionem similiter docentur, & multa admiranda propter finem ab Artifice præscriptum, faciunt.* Tanta est in his verbis loquendi improprietas, ut Grammatici, vel ipsi possint Orationis sensum castigare; nos brevissimè dicimus, Bestias assuescere, & discere; consuetudinem, & disciplinam non posse sine cognitione introduci; Fontes, & Ho-

& Horologia non posse per partium rectè adaptatarum dispositionem doceri, & hinc per Doctrinam receptam multa admiranda non posse perficere, nam & si structura sit idonea pro mirabili operatione, hæc obedit principali Agenti, & non est docta nisi instrumentaliter; hoc est Artifex perspicaci, quo sæpè pollet ingenio talia aliquando instrumenta construit, quibus mirificè operetur; hinc cognoscitur, operationem non esse tribuendam principaliter instrumento, sed Artifici; secus non distingueretur instrumentum ab Artifice, & ambo confunderentur; similiter locutus est Philosophus in secundo de Partibus Animalium cap. 7. quando excludit Animam esse ignem, dicit enim: *Animam esse ignem arbitrari simile est, atque si Serram, aut Asciam Fabrum, aut Artem fabrilem esse ideò arbitreris, quia opus nonnisi junctis his efficiatur.* Horologarius sine Horologio non dicit, nec indicat horas, non proinde confundendum est Horologium cum Horologiario, & quicquid attribuendum est Horologiario, malè tribuitur Horologio, quod nunquam potest dici instrui ab Horologiario, sicut nec alia artificialia à suis Artificibus. Totum id, quod dicimus de instrumentis separatis, locum etiam habet in conjunctis, ver. gr. in oculo, aure, manu, fibra cerebri &c., quæ non instruuntur à suis objectis, sed tantum deferunt speciem, & excitant Animam, ut erudiatur; hæc sola est capax, ut doceatur: instrumenta conjuncta, quæ sunt partes Humanæ Corporis Animati, non docentur; docebuntur postea *Fontes, & Horologia per partium dispositionem rectè adaptatam citra ullam cognitionem?*

Nolumus in hac re tempus amplius contere, solummodò addemus, Divum Thomam probavisse suo more in secundo contra Gentiles cap. 64. Animam non esse harmoniam, quod est idem, ac dicere non esse dispositionem partium rectè adaptatam. Fundamenta Divi Thomæ sunt, quia omnia corpora mixta habent harmoniam, ergo & Humanum; harmonia autem in hoc nec potest movere corpus, nec ipsum regere, nec repugnare passionibus; prætereà, quia harmonia magis convenit qualitatibus corporis, quàm Animæ, & hoc probat, nam sanitas est quædam harmonia humorum; Fortitudo nervorum, & ossium; Pulchritudo membrorum, & colorum; qualis autem sit harmonia sensus, & intellectus, quæ ad Animam pertinet, non potest assignari. Demùm considerat harmoniam dupliciter, vel prout harmonia dicit compositionem, vel prout dicit rationem compositionis; Anima autem non est compositio, quia oporteret, quòd unaquæque pars Animæ esset compositio aliquarum partium corporis, quod non potest cogitari. Neque est ratio compositionis, quia singulæ partes corporis haberent singulas Animas; cum in diversis partibus corporis sint diversæ rationes, seu proportionales compositionis; aliam enim Animam haberet os, aliam musculus &c., cum sint secundum diversam propor-

tionem, seu rationem composita; quod similiter cum falsum sit, concludit Divus Thomas, Animam non esse harmoniam.

Adduximus hanc Sancti Doctoris Doctrinam, quæ nostro Argumento assistit; multa enim continet, quæ possunt accommodari instituto, & præcipue, quod partium dispositio, & harmonia non sit principium operationum, licet harmonia sit necessaria ad motum, & ad operationes; & quamvis Divus Thomas loquatur in Homine, attamen illustrat suo modo dispositionem partium in Artefactis non sufficere pro operationibus; quare harmonia partium Horologii non erit causa motus Horologii, & hinc oportebit assignare aliud movens, quod erit Horologarius, & sanè hic est ille, qui dat primum motum, qui perseverat vigore structuræ, & instar projectorum est, ut dictum; & si harmonia esset causa motus præsentis harmonia, & non impedita, semper esset motus, quod non observatur; id deducitur etiam ex definitione harmoniæ, quæ nihil aliud est, quàm *concors compositio plurium ad alicujus constitutionem congruente ratione conspirantium*, ut habet Franciscus Piccolhominus; modò concors compositio plurium ad alicujus constitutionem indifferenter se habet ad motum, & quietem, licet sit necessaria ad motum in corpore mobili, ut patet in lutatione, in qua deficit motus ob defectum harmoniæ, & in Campana, quæ licet fuerit cum malleo, & cum harmonia, nisi moveatur ab extrinseco, non movetur, nec pulsatur. Idem in clavi, quæ non aperit ostium, quamvis sit harmonica &c. hinc Horologium, licet supponatur habere harmoniam partium, non proinde movetur; quare motum habebit ab alio, scilicet ab Horologario, qui verè dicit, & indicat horas suo instrumento, idest Horologio, & solum pro hoc munere præstando ipse Horologarius docetur, non Horologium citra ullam cognitionem.

Cognoscimus prolixitatem, sed condonandum aliquid calori disputationis, & magnitudini argumenti. Consideremus harmoniam in Horologio, quid aliud hæc est, quàm numerus determinatus rotarum, cum pendulo, libramento, palmula præcipitante motum, pondere, campana, indice, & hujusmodi, cum proportionatis figuris, magnitudinibus in debito situ collocatis; profectò nihil aliud est. Hæc omnia non sunt prima principia motus, de figura, situ, numero, & magnitudine res clara est, sicut de indice, libramento, palmula &c.; difficultas posset excitari maxime de pondere, quod ab ipsis Horologiariis vulgò dicitur Anima Horologii, quia ab eo excitatur, & promovetur motus Horologii, & quemadmodum structura Horologii cum pondere tota est mechanica, ita corpora Brutorum habentia aliquid proportionatum ponderi erunt mechanica, & Automata. Hæc instantia nullius est ponderis, etsi de pondere sit; tum quia potest retorqueri hoc modo; sicut est necessaria Anima

artificialis pro machina artificiali, ita erit necessaria Anima naturalis pro machina naturali; unde, si volumus procedere per quandam similitudinem ab artificialibus ad naturalia, & suo modo in utroque genere naturali, & artificiali discurrere, tam in artificialibus, quàm in naturalibus erit necessaria Anima, quæ sit principium operationum; nec dicatur in naturalibus sufficere spiritum, quia ex dictis, & dicendis patebit, spiritum non sufficere, sed præter spiritum debere dari aliud principium; tum quia in compositione Horologii est ratio compositionis Horologii, seu virtus componentis, seu Horologiarum, quod est idem ac dicere in Horologio vim principalis Agentis reperiri, idest Horologiarum, qui motum primum Horologio impartitur, & postea vis illa structuræ communicata perseverat; quare potest dici, Horologiarum semper virtualiter movere Horologium, non secus ac Sagitta semper movetur à Sagittante ob virtutem impressam, & sicut hoc modo artificialia referuntur ad artem Humanam, quia mediante Artifice Humano actuantur per virtutem impressam, ita Animalia ad artem Divinam, quia mediante Artifice Divino actuantur per Animam viventem, atque motabilem, nam *in cunctis Animantibus Terræ, omnibusque Volucris Cæli, & Universis, quæ moventur in Terra est Anima vivens.* Genesis cap. 1.

Quæ dicta sunt de Horologio, aptari possunt aliis Artefactis, ver. gr. Culter non incidit, nisi sit Incisor, Malleus non percutit, nisi sit Percussor, Acus non perforat, nisi sit Perforans, & ita de reliquis instrumentis, unde Horologium non dicet, nec pulsabit sine Horologiarum; tota differentia, quæ intercedit inter Cultrum, & Horologium, est hæc, nimirum Culter, ut incidat, requirit conjunctum Incisorem, non ita Horologium requirit conjunctum Horologiarum ob disparem conditionem machinæ conservatricis, aptæque ad conservandum motum ab Artifice receptum.

Qui volunt intimiùs rem hanc perscrutari, & indagare, considerent materiam Horologii, istiusque dispositiones mechanicas, & cognoscant nunquam sine Artifice, qui est causa principalis, & activa, posse explicari operationes Horologii; quicquid sit de causa instrumentali, & passiva &c. etenim harmonia Horologii non est contrariorum, sed situs, ordinis, numeri, figuræ, magnitudinis, & nexus. Hæc omnia non sunt principium motus; nunquam nobis persuadebimus situm, ordinem, numerum, magnitudinem, & nexum posse alicui vindicare principium motus, cum situs dicat locum, unde dicitur situs membrorum, terrarum situs &c. idest locus, seu positus, ordo est conveniens dispositio plurium; numerus est quantitas discreta, figura est terminus quantitatis, magnitudo importat terminos extensos; unde major, & minor magnitudo dicit majorem, & minorem corporis exten-

ensionem, seu terminos alicujus corporis magis, & minus extensos: demum nexus est unio, seu adhæsiio plurium corporum, & ex his non deducitur, ut patet, motus; minus dicit motum, sed gravitatem ipsum pondus, nisi fuerit applicitum, consequenter dicit antecederet motum, quod importat motum Horologio communicari ab Horologiaro per applicationem ponderis localiter moti, & suspensi ab eodem; quocirca harmonia artificiosa Horologii per se non infert motum, sicut Sagitta, vel Saxum, nisi à Sagittante, vel à Proiciente moveatur vel arcu, vel funda, vel nuda manu, & similiter de Horologio sentiendum est, cujus partes nunquam erunt in motu, nisi ab Horologiaro uno, vel altero modo constituentur in motu: dicitur uno, vel altero, quoniam, ut omnes norunt, sine pondere naturaliter ad centrum tendente mirabilioribus modis Horologia moventur, ut in Horologiis viatoriis, & aliis cernitur, quæ nostris diebus tam varia sunt, ut sine libramine appenso, vel in mensa poni, vel à collo suspendi possint, ut habet Pancirolus; & Salmuth addit, quod infinitum esset singulas subindè excogitatas formas velle referre.

Admittimus tamen figuram, magnitudinem, materiæ multitudinem, & hujusmodi, quæ causas lationis socias appellat Bonamicus, motui auxiliari; sic longius præfertur hasta, quàm corpus quadratum, & lapis rotundus, quàm triangularis. Nec huic Doctrinæ opponitur Galileus negans figuram in corporibus, quæ moventur in aqua, aliquid operari, sed ascensum, & discensum pendere ex majori, & minori gravitate, quia pluries concedit diversitatem figuræ alterare velocitatem, & tarditatem motus; & quæstio inter prædictos Doctores non respicit conditionem motus, sed causam principalem ejusdem, quam esse figuram comitem unà cum gravitate contendit Bonamicus; de Motu cap. 28. negat Galileus in Opusculo de his, quæ in aquis enantant, aut merguntur. Juxtà Bonamicum gravitas est principalis causa, cum gravitate sunt aliæ causæ comites, quarum principalis est figura, & gravitatem majorem, vel minorem accusat.

Quidquid autem sit de hujusmodi Controversia, verum est, figuram non esse principium motus, vel actionis, & hæc est communis Sententia, ut videre est apud Suaresium in Tractatu Physico disput. 18. sect. 4. pag. 394. ubi referuntur plures Doctores, & præcipuè notabiles Textus Aristotelis, secundo Physicorum text. 2. 12. Metaphys. tex. 13. cap. 3. 6. Moralium cap. 4. in quibus locis docet Philosophus, artefacta non habere in se principium motus: *Quatenus sunt ab Arte, ne unum quidem habent principium, seu impetum mutationis innatum, quatenus autem accidit ipsis lapidea, aut terrea esse, aut mixta ex his eatenus habent.* Sunt verba Aristotelis 2. Physic. tex. 2. & in 6. Moralium: *Principium est in eo, quod facit, non in eo, quod efficitur, & in Metaphys. Ars prin-*

cipium est in alio, natura verò principium in ipso. Ratio, quæ adducitur à Suaresio est, quia forma per artem est tantum figura, & hæc non est principium agendi, quia figura est modus quantitatis; quantitas autem non est activa. Quocirca ex omnibus istis habetur, Horologium moveri ab Horologiario ob virtutem ipsi communicatam, & non à proposita compositione.

Scimus Robertum Boyle in Considerationibus, & Experimentis de Origine qualitatū, & formarum Parte Theoretica retinere vocabulum formæ, sed unā reiicere quidditatem, & essentiam formæ, & operationes corporum à concursu, & conventu accidentium procedere sine alio principio, consequenter juxta istum Doctorem Animalia per solum mechanismum agere, & mechanismum posse denominari formam: *Quare (inquit) licet (brevitatis ergo) vocabulum hoc formam retineam, per ipsam tamen intelligi velim, non realem substantiam à materia distinctam, sed tantum ipsam corporis naturalis materiam secundum suum existendi modum consideratam; qui modus, aut specificus ejus, aut denominativus status, aut essentialis modificatio, aut (ut uno verbo absolvam) ejus impressio dici possit. Talis enim accidentium conventus ad fungenda necessaria formæ munera sufficit; quandoquidem & corpus in suo esse determinet, & ad hanc, vel illam speciem redigendo, & ab aliis quibuscumque corporum speciebus discriminando, Exemplificat de Auro, quod à pondere, ductilitate, densitate, flavedine cum aliis qualitatibus constitui asseverat. Considerat præterea in quo sensu admitti debeat, formam corporis debere esse principium operationum corporearum, & ait, res naturales per qualitates suas plerumque operari; sic nix propter albedinem oculos perstringit, & aqua in pluvie guttulas resoluta propter gravitatem decedit, ignis suo calore resolvit, calcinat, liquefacit &c. demum instrumenta machinarum adducit, quæ sine substantialibus formis admiranda præstant, virtute istorum accidentium, scilicet figuræ, magnitudinis, motus, & partium contexturæ, quæ omnia non solum operantur per modum unius, sed etiam per modum corpusculorum particularium, & in Automate, & Arte purgante exemplum affert.*

Sententiam hanc, quam revocare conatus est Boyle, est multorum aliorum Doctorum veterum, & recentiorum: omnes illi, qui formam esse harmoniam scribunt, omnes sunt in eadem opinione. Sebastianus Basso in sua Philosophia naturali adversus Aristotelem eandem opinionem refert, & ex Aristotele desumit in tertio lib. Operis citati art. 4. nos hic textum, & locum præcisum adducemus. Aristoteles itaque in primo de Anima Summa 3. cap. 2. text. 54. hæc habet: *Alia autem quedam opinio tradita est de Anima, credibilis quidem multis, & nulla inferior earum, quæ dicta sunt, rationibus tamen quasi penis afflictata, & in*
tis,

ius, qui in communi fiunt sermonibus. Harmoniam enim quandam ipsam dicunt; etenim harmoniam temperamentum, & compositionem esse contrariorum, & corpus componi ex contrariis: atqui harmonia ratio quædam commixtorum est, aut compositio: Animam autem neutrum possibile est esse horum. Amplius autem movere non est harmoniæ: Animæ autem attribuunt hoc omnes &c. Et sequitur Philosophus idem argumentum, in sequentibus Textibus; concludit in eodem loco Basso Animam vegetantem continvò fluere, adeòque esse eandem Animam partium symetriad, verba prædicti Auctoris sunt hæc: *Certum est, formam, Animamque vegetantem continvè per partes fluentem, novis partibus restaurari, ut tandem nihil sit ejus, quod erat initio. Certum, quid ergo? Certum ergo, formam ita fluentem nihil aliud esse, quam certam, congruamque partium symetriad; quas naturæ suæ convenienter movet causa illa universalis, quæ proinde pro multiplici partium variatione multifariam rei variet actiones.*

Post hæc quærit, an Anima sentiens fluat, ut vegetans: respondet, rem valde dubiam esse; credit tamen ita posse difficultati propositæ responderi: Possim tamen, inquit, respondere, neque harmoniam, neque Animam, sed rationem esse sentiendi in subiecto, vocari tamen sentientem metonymicè, quemadmodum, & mors pallida dicitur, quia pallidos homines reddit. Neque hoc mirum videri debet Peripateticis, qui dicunt Animam non agere, aut pati, sed compositum per Animam; quod actiones, ut aiunt, sint suppositorum. Totum igitur compositum sentit, sed per Animam, per illam, inquam, harmoniam. Non quod hic conventus solus talem sensationem pariat: quis hoc putet? sed quia ratio est necessaria, quam talis sensio consequitur. Unde hæc sensio? Pete à Platone. Ab idea, inquit, malim dicere ego ab illa causa universali, quam toties D. O. M. esse ostendimus.

Pejora sunt, immò nigerrima, quæ prædictus Auctor scribit de Anima Rationali in eodem Opere lib. 1. Intentione 4. art. 1. pag. 144. concedit, Animam Rationalem dari, eamque esse immortalem: *Quamvis (addit) an hæc Anima sit forma informans Hominis, sit ambigendi locus. Verum quicquid sit, nihil ad nostrum institutum. Hoc tamen notandum, cum tam multiplices motus, mutationesque Homo patiatur, non esse horum Auctorem, illam Animam consortem rationis.*

Transeamus ad Philosophos Burgundicos, & ad alios, & breviter referamus quid de prædicta harmonia senserint. Itaque Philosophi Burgundici testantur, Recentiores penè omnes opinari materiam corporum omnium esse uniusmodi, substantiam videlicet extensam, & impenetrabilem, & omnem distinctionem, & varietatem eorundem ex motu, figura, situ, magnitudine, aliisque affectionibus, & numero paucis procedere consequenter formam rei nil aliud esse, præter comple-

plexum istorum accidentium; & probatur exemplo clavis, gladii, horologii, farinae, panificii &c. aquae, glaciei, & aliis instantiis, quae leguntur apud praedictos Burgundicos. Limitant tamen hanc philosophandi rationem duabus Conclusionibus, quarum prima est, non esse verisimile, materiam à praedictis affectionibus secretam esse unius rationis, & ubique similem; seu prima rerum elementa, quaecumque sint, natura inter se differre, non figura tantum, aut motu. Secunda est viventium structuras, per solas affectiones mechanicas explicari non posse, & hae conclusiones probant contra Cartesium, immò respondent instantiae de Horologio, ostendentes, magnum esse discrimen inter Horologii, vel alterius machinae, & Animalium structuram; hujus generis exempla sanè utiliter adhibentur ad explicandum naturae artificium, sed non omni ex parte satisfaciunt, quasi penitus similia sint, cum reverà non sint; adduntque praefati Auctores ex hoc, quod videamus, machinas non habere principium motus innatum, secus res naturales, actiones istarum regens, istas habere formas substantiales. Siquidem Philosophi in Metaphysica, Tractatu 3. quaest. 3. p. 433. considerantes structuram Animalium, & Horologii, docent non posse hanc structuram Horologii argui à pari pro structura Animalium, quia haec arguit sensum, & cognitionem, secus esset illusio; & sanè non est arguendum à structura ad structuram, sed à tali structura ad talem structuram.

Du-hamel de Corporum Affectionibus latè prosequitur praedicta cogitata lib. 1. cap. 2. ex Boyle, & ait à suo Auctore magna probabilitate proponi, cæterum candidè fatetur, non posse dissimulare nonnulla, quae retrahunt eundem ab assensu, legatur §. 10., & ibi constabit Du-hamelium admisisse cum Burgundicis, Corporum *materiam* non esse uniusmodi, *illud quidem non concedimus, materiam, quae corporibus individuis, & insectilibus constat, esse uniusmodi: adeò ut prima illa corpora figura tantum, aut magnitudine, aut contextu inter se dissideant,* & §. 15. de Animalibus loquens, scribit, recedendo à paritate Horologii, omnem diversam omnino esse in Horologiis, & Animalibus: *Quemadmodum Horologium suis partibus tam concinnè aptatis instrui nisi à perito Artifice non potuit, sed ubi semel perfectum id fuit, jam illius quaecumque Phenomena per figuram, & motum rotarum explicari optimè, & concipi possunt: dabit mihi hanc veniam, si in hac re ab eo nonnihil dissentiam. Nam ut ordo Universi, & partium summa concinnitas omnino persuadent certis eas legibus moveri, nec temerè, aut casu in eum, quem cernimus ordinem construxisse: sic admirabilis illa Animantium Fabrica, Organorum varietas, usus, distinctio, majus quiddam est, quàm ut per communes motuum leges fieri possit. Equidem est maximum erratum arguere à communibus motuum legibus ad proprias cujusque corporis*
le-

leges, & à singularibus fabricis ad omnes, ac si sine distinctione in rerum indagine esset procedendum.

Monet ulterius idem Du-hamel libro citato, & §. Motum à materia non procedere, quod est summè considerandum, cum ex cognitione motus multæ deleantur æquivocationes: *Hoc solum addimus, (inquit) quod ad rem nostram maximè pertinet, non eum à materia esse profectum, cum materia sive moveatur, sive quiescat, eadem omninò sit, cumque sit utriusque affectionis capax, neutri penitus addicta. Quare aliundè motus, quàm à materia, nimirum ab Auctore Naturæ profluxit.*

Aristoteles ipse in primo de Anima contra Empedoclem ex motu probat, Animam non esse harmoniam, ratio est, quia harmoniæ non est movere: immò relinquitur ex movente, & sequitur, sicut ex motu chordarum, qui est per musicam, relinquitur quædam harmonia in sono, & ex applicatione, & contemperatione partium à componente relinquitur proportio quædam in composito, ergo, & sunt verba Divi Thomæ: *Si Anima est harmonia, & hæc relinquitur ex harmonizatore, oportebit ponere aliam Animam, quæ armonizet.* Legatur Divus Thomas in Commento tex. 56. primo de Anima. Et quamvis non loquamur rigorosè de harmonia, prout importat sonum, attamen cum de harmonia sit sermo, quatenus importat debitam figuram, situm, ordinem, magnitudinem &c. à simili arguitur, nempe hanc non sufficere pro explicandis operationibus Animalium, sed ulterius requiri harmonizatorem, ut sic dicam, & si concedenda erit harmonia, hæc debet esse mobilis cum movente.

Ipse Boyle in eodem Tractatu de Origine Qualitatum, & Formarum in limine pag. 462. considerans magnitudinem, figuram, quietem, situm, & texturam, ait cum motu collata pro explicandis Naturæ Phænomenis, sæpè numero esse tantum effectus, & meras condiciones, aut requisita, sive saltem causas, sine quibus non, quæ operationis modum præscribunt; id confirmat exemplo Horologii, cujus textura, figuræ, motus, rotulæ &c. omninò torpescunt, & otiantur, nisi motus accedat, quod & in ceteris machinis evincitur. Unde postea sit motus principium, universaliter loquendo ab Auctore Naturæ deducit, quem contendit primos motus, particularis materiæ impressione tradidisse, quæ omnia an sibi consentiant, alii examinent, cum uno in loco velit, figuram, situm, ordinem &c. vices formæ præstare; alio, esse causas, sine quibus non; ac si non amplius pro forma succederent; & rursus de origine motus ita sentit, ac si formæ non haberent ab Auctore naturæ esse principium motus; vel materiam, ac si certò sciret non fuisse ab initio informatam pro motu; præterquamquod Auctor naturæ vel dirigit motus naturales, istorumque leges communicat materiæ ab extrinseco, vel ab intrinseco; si primum Artificialia, & Naturalia non

non distinguerentur tantum in hoc, quod Artifices essent diversi. Ille Supremus. Isti subordinati; & instar projectorum regeret inferiora, communicando motum, prout occasio ferret. Si secundum coincidit cum Formalistis Boyle; forma enim, & ad hunc finem maxime est cogitata, ut sit principium intrinsecum motus. Quod omnia essent artificialia, patet ex dictis, & non solum ex parte motus, sed ex parte compositionis ex Divo Thoma: iste reprehendit Democritum, & alios credentes in rebus naturalibus idem accidere, quod in Domo, Navi, quorum forma consistit in compositione, vel ordine; non enim sunt nisi per congregationem, neque corrumpuntur nisi per segregationem &c. videatur Divus Thomas 1. de Generatione &c. lect. 5. pag. 6. tex. 10.

Potest alio modo proponi sic: Auctor naturæ, vel imprimit motum materiæ, communicando illi principium intrinsecum motus, vel imprimit motum, impellendo eandem. Si primum, est materia, si secundum, artificialia sunt omnia; & quamvis sit necessarius concursus Auctoris naturæ, hic semper est necessarius, sive sit primo modo, sive secundo modo; nec salvat differentiam inter naturalia, & artificialia.

Multa alia, quæ possent hic agitari, & proponi, libenter omittuntur, tum quia nimiam prolixitatem requirerent, tum quia, quæ dicta sunt, nostro muneri faciunt satis. Noster enim scopus, & finis est ostendere, negantes Animas Brutorum non salvare per ordinem, & harmoniam partium, motum, & quando volunt explicare motum, non tollere Animam; quæ quidem habent locum, sive attendatur harmonia magnitudinum, sive compositionis, aut permixtionum, ut notant omnes Interpretes Aristotelis latissime de Anima lib. 1. text. 57. Com. 91., & sequentibus Textibus, Dandinus, Divus Thomas, Philoponus &c.

SECTIO II.

An Doctrina Gassendi, & Aliorum suffragetur Cartesio contra Animam sensitivam Brutorum.

Difficultates hucusque propositæ, ne quis credat à Gassendo explicari, & enodari. Hic in lib. X. Diogenis Laertii de Physiologia Epicuri pag. 268. tenet, *Animam sentientem* (ac vegetantem quoque) *speciem quandam ignis esse* ob motus Animalium. A Gassendo non recedit Willisius de Anima Brutorum cap. 2. parte 1. Physiologica p. 8. 9. qui. ulterius pro hac opi-

nione refert Democritum, Epicurum, Laertium, Lucretium, Hippocratem, Platonem, Pythagoram, Aristotelem, Galenum, Fernellium, Henricum, Cartesium, Hogelandum, Honoratum Fabri &c. quorum fortè Auctorum scripta, quæ tot multa sunt aut attentè idem Willisius non legerit, aut eorum, quæ lecta fuere, satis non meminerit; quandoquidem apertè constet, Aristotelem, ut dictum est supra secundo de Partibus Animalium cap. 7. liberè profiteri, Animam non esse Ignem, Divum Augustinum X. de Trinitate cap. 1. eandem opinionem sustinere, & Galenum in Opusculo, quod Animi Mores &c. cap. 4. eandem Sententiam recipere. Quid postea crediderit Hippocrates refert Plempius 2. fundam. Medicinæ Sect. 6. cap. 1., ubi habet: *Quam tennerit de Animæ essentia Hippocrates opinionem nusquam apertè protulit*: refert idem, Galenum Com. 4. in lib. VI. Epid. 1. 5. scripsisse, illos, qui de Anima quidquam affirmant, audacia magis, quàm sapientia sibi antecedere; concludit tamen idem Plempius, probabile esse tam Galenum, quàm Hippocratem convenisse cum Stoicis.

Peius illud esse mihi videtur, quod proponit idem Gassendus in eundem Librum X. Diogenis Laertii de Physiologia Epicuri, scilicet: *Non esse Animam in Plantis*: non deberemus, brevitati studentes, hanc propositionem discutere, & ob ea, quæ in præcedenti Proemiali Dissertatione differuimus, & ob maximam, quam habet cum prædictis connexionem; integritas tamen materiæ permittit, ut aliquid de eadem adducamus: laudamus eruditionem, & amenam Gassendi lectionem; cæterum in fundamentis, quibus suam probat propositionem, non possumus ullo pacto acquiescere, quia, ut dicantur Plantæ animatæ, vel non; non sufficit, ut proprietas vocis Animæ cum Gassendo spectetur, aut rigor sacrarum literarum attendatur, quæ tametsi quidem id apertè non asserant, neque certè negant. Hæc enim nihil nos movent, & à Gassendi acumine poterunt omitti; potius animum ad aliud, quod sequitur ejusdem fundamentum admoveamus; cogitavit itaque: *Vitam quidem propriè non esse sine Anima; sed eam tamen, ut aliis rebus, sic posse & Plantis ex analogia quadam attribui. Vita quippè, generalior notione, nihil aliud est, quàm usura quadam vigoris, mobilitatisque facultatum activarum, ut mors est earundem extinctio*: affert Gassendus instantiam de Igne, qui dum flammescit, vivere dicitur; dum suffocatur, mori. Aqua, dum scaturit, fluitque, viva dicitur; dum stagnat &c.; à pari Plantæ poterunt dici vivere, licet Animam non habeant, quia latius patet Vita, quàm Anima, & generalior est facultas nutritiva, etiam ab intrinseco, quàm ut attribuaturs soli Animæ, ita ut verum sit, quòd quicquid habet Animam, nutriatur; sed non è contra. Hæc magna ex parte leguntur apud Cardosum Philosophiæ liberæ lib. 5. quæst. 2.

Verum etiam hæc suam merentur censuram, tum quia vis est in me-

taphora, & verum quidem est, Vitam latius patere, quàm Animam, si de Vita metaphoricè loquamur; credere postea Vitam metaphoricè competere Plantis, ut Igni, & Aquæ, parcant nobis manes Gassendi, hoc erat probandum, & non similitudine metaphorica; nos concedimus metaphoricos sermones, sed suo modo, & ne quid nimis; multa licent in transcurso, non autem cum quibusdam extensionibus, quàm res naturales nimium persuadeant.

Quamobrem Gassendum non possumus in hac parte sequi, & suspicere. Respondeamus itaque directè, dicentes latius patere Vitam metaphoricam, quàm Animam, saltem secundum usum communiter receptum, qui plerumque magis attenditur, quàm rigor Grammaticus, & præcipuè si inter Philosophos sit sermo; tenemur etiam dicere, Gassendum deferendum esse in alia consideratione de Facultate Nutritiva, quæ per ipsum generalior est, etiam ab intrinseco, quàm ut attribui debeat soli Animæ; libenter hic disceremus, quænam sint illa Corpora inanimata, quæ nutriuntur. Dubitatum fuit de Igne, sed respondent Philosophi, inter quos Serbellonus de Anima disput. 1. quæst. 1. art. 5. p. 231. maximum esse discrimen inter nutritionem Viventis, & Ignis; nam nutritio Viventis suppleri nequit ab alia causa secunda; nutritio verò Ignis indifferens est, ut fiat virtute ejusdem Ignis, aut alterius ejusdem speciei ab extrinseco applicati, quare cessat ratio immanentis operationis ob extrinsecam applicationem alterius Ignis. Satius crederemus, posse responderi, Ignem non nutriri, non ratione allata, sed quia partes Ignis deperditæ non reparantur; hoc enim importat nutritio, ut id, quod dicitur nutriri, partim sit, partim non, & respectu partis, quæ est deperdita, reparetur, quod non verificatur de Igne, cujus pars non remanet indigens reparatione.

Afferunt alii Philosophi, Plantas non solum nutriri ab intrinseco, & immanenter, seu perintus susceptionem, sed etiam habere sensum; non utimur hic auctoritate P. Campanellæ in 3. de Sensu Rerum cap. 14. sed Maignan inter nuperrimos Scriptores, qui in sua Philosophia cap. XXIV. pag. 530. §. 15., & 16. à Plantis non omninò excludit gradum sensitivum, & ulterius cap. 23. §. 11. multis lapidibus Animam tribuit vegetativam, & respectu Plantarum ait, *de Plantis nullus negat*, idest habere Animam vegetativam; de Metallis idem sentit eodem loco, idest cap. 23. §. 12. tantus est inter Viros doctos dissensus. Nos breviter perstringamus rem istam. Plantæ habent Animam vegetativam, & nutritio ab intrinseco probat eandem, tum quia sunt Corpora organica, quæ compleri debent ab aliqua forma; harmonia enim, quæ supponitur loco formæ, tota est mobilis, undè opus est movente; tum quia, quæ constituunt harmoniam, nequeunt esse principium movens. Singulariter considerentur magnitudo, figura, situs, connexio &c., &

ex natura cujusque patebit, non assignari nisi harmoniam mobilem, non harmoniam mobilem cum principio movente, quod non debet omitti; tum quia nutritio perficitur propriè assumpto intus alimento, & in substantiam aliti converso, hoc autem opus est vitale; immò cum alimentum in Plantas ingrediatur, & distribuatur ad similitudinem Animalium, si in his est opus vitale, videtur etiam in Plantis eandem debere sortiri naturam, consequenter nutritionem in Plantis non esse generaliore juxta Gassendum, quàm, ut soli Animæ tribui debeat; tum quia Plantæ propriè augentur, propriissimè generant, hæc autem supponunt propriè vitalem nutritionem, & nequit esse talis, nisi sit Anima vegetans; quid enim est propriè vita, & vivens propriè, non metaphoricè? Vita, ut sumenda est in nostro casu, pressius considerata: *Est actus Corporis organici, per quem vivencia secundum se nutriuntur, crescunt, & minuuntur, & si perfecta fuerint, valent simile generare, & vivens, ut supra sumptum, idest pressius est Corpus, quod secundum se præditum est interno principio nutritionis, & accretionis, ac etiam generationis, si ad fuerint requisita*, ita Franciscus Piccolomineus de Rerum Definitionibus, & Gaspar à Reies in Elysio Jucundarum Campo quæst. 31. §. 1. Vita est Actus Animæ, quæ ipsa Anima est informans, actuans, ita ut synonyma sint Vita, & Anima; modò cum Plantis hæc omnia propriissimè competant, propriissimè nutriri dicendum est, ideoque habere Animam vegetantem, ad quam prædictæ facultates pertinent; tum quia, si concederetur Gassendo, generaliore esse facultatem nutritivam etiam ab intrinseco, quàm, ut attribueretur soli Animæ, probandum esset sub prædicta generalitate comprehendere Plantas, cum contrarium sentientes possint dicere, Plantas non comprehendere sub limitatione proposita: potius miramur Gassendum, qui cognovit facultatem nutritivam etiam ab intrinseco communem esse Animalibus, & Plantis: *Facultatem (inquit) generatricem excipit Altrix, seu Nutritiva, ipsa quoque naturalis; seu ab arbitrio independens, & Animalibus cum Plantis communis*; ita legitur in Excerpto Priori de Animalium Nutritione non distinxisse, quomodo sit communis; an sit talis, quoad effectum, an quoad Animam; & quando sit talis, idest communis, quoad Animam, & quando non; secus qui hæc non explicat, nihil docet; tum quia, si Gassendus velit Lapidibus, & Metallis nutritionem attribuere, & negare animationem, habebit suos Contradictores, & magni nominis, qui opponant animationem etiam in prædictis Lapidibus, & Metallis. Quæstio hæc tractatur adamussim à P. Césio de Mineralibus lib. 1. cap. 4. Sect. 4., & pro tacta opinione referuntur Teophrastus, Mutianus apud Plinium lib. 36. cap. 18., Democritus apud Albertum Magnum lib. 1. Mineralium tractatu 1. cap. 4. & 6. Cardanus septimo de Subt. Maignan in suo Cursu Philosophico cap. 23. §. 11. & 12. &c., & alii.

Ex

Ex his breviter tactis patet, Sententiam à Gassendo revocatam rationabiliter impugnata esse, & præteritis temporibus ita deletam fuisse, ut scripserit Cottunius rationes Veterum in fine primi Libri de Anima ex communi subsequentiū Ætatum consensu jam dudum ab Hominum pectoribus penitus esse eradicatas, undè pudor est super his diutius immorari.

Admittendæ igitur sunt Animæ, & Formæ substantiales, prout in particulari Quæstione generalius demonstrabimus, esse admittendas; & comparationes Automatum cum rebus naturalibus sunt multis de causis perniciosæ. Præterquamquod non possunt philosophicè sustineri extrinseca moventia, seu impellentia, tam respectu Brutorum, quàm respectu Plantarum; nam si extrinseca moventia, ut Objecta quæcumque visa, vel audita &c. aut Sol, & alia hujusmodi essent tantummodo considerata, & sufficerent, à Plantis ad Bruta, ab his ad Homines possemus arguere, & ubique negare formam, quemadmodum multi Moderni in ordine ad Plantas, & Bruta non erubescunt cogitare; imò & in Homine in ordine ad omnes potentias organicas, quod ita falsum est, ut multi Philosophi, & non infimi subtelii in Plantis concedant per solam Animam vegetantem omnes Plantas non constitui, sed per aliam formam, seu Animam, secus non differrent specie Lactuca, & Quercus: id ipsum in Brutis locum habet, quia non simul fit Animal, & Equus; si enim Equus solam Animam sentientem haberet, non differret specie Equus à Formica. Videatur Zabarella de Facultatibus Animæ cap. 9. pag. 363.

SECTIO III.

*An ad mentem Cartesii Bruta possint esse
pura Automata.*

Nunc tempus est, ut ad Cartesium revertamur, & secundo loco quæramus, an sit probabilis fabrica artificialis Automatum, quæ imitentur actiones eorum Animalium, quorum speciem referunt. Affirmativè respondet Cartesius locis citatis: nos negativè, & ut ordinatim procedamus, distinguamus prius de Automatis brutalibus, postea de humanis, investigando de omnibus, an possint per artem ita formari, ut similia omnino futura sint Animalibus, quorum imagines referunt.

Utrique motivo ut faciamus satis, operæ pretium est referre, quid

ex Arte hucusque præstitum fuerit, & quid impofterum rationabiliter ſperandum ſit.

Quid hucusque præstitum ſit, patet ex Scriptoribus eruditis. Salmuth ad Pancirollum Rerum memorabilium, ſive deperditarum, parte ſecunda tex. X. in notis refert ex Mercurio, Egyptios virtute quadam inenarrabili ſimulacra Deorum conſtruxiſſe, ita ut articulatam ederent vocem, ac etiam progredierentur; quod ipſum apud Cælium Rhodiginum ſec. Antiquarum Lectionum cap. 17., & alios habetur; prætereà narrat idem Salmuth, quòd communiter legitur, & invenitur in Auctorum ſcriptis, Albertum Magnum fictile Caput fabricaviſſe, quod loqueretur; id, qua ratione potuiſſet contingere, explicat Joannes Baptiſta Porta in ſua Magia naturali lib. 16. cap. 12., ad quem Lector conſugiat, & ad Gaſparum Schottum negantem cogitatum Portæ per plumbeum Tubum. Legimus unà apud eundem Salmuth ex Phavorino, & Aulo Gellio lib. X. cap. 12. Noctium Atticarum, Archytam ſimulacrum Columbæ ratione quadam, & diſciplina mechanica confeciſſe, ut volaret, ita erat libramenti ſuſpenſum, auraque incluſa, atque occulta conſitum; & quia huiusmodi res ex Gellio abhorret à fide, addit textum Phavorini. Hanc eruditionem communiter exaratam fuiſſe videmus ab Auctoribus. Cælius Rhodiginus Antiquarum Lectionum lib. 2. cap. citato: *Quis Archytam nescit Tharentinum ultra Hominiſ caput adeò mathematicis rationibus progreſſum, ut è ligno Columbam ſic affabrè compingeret, libraret, inflaret, ut verarum inſtar in volatum ſurrigi videretur.*

Quidquid à fide abhorrere ſcripſit Gellius, & proindè Phavorini auctoritate confirmare voluit facilimum eſſe tradidit Scaliger ad Cardanum de Subtilitate Exercit. 326. his verbis: *Volantis tamen Machinulæ Columbæ, cujus Auctorem Archytam tradunt, vel facilimè proſiteri audeo. Naviculam ſpontè mobilem, ac ſui remigii Auctorem faciam, nullo negotio. Eadem ratio cum volante Avicula.* Hanc eandem eruditionem non omiſit Salmuth, qui ulterius addidit: *Porrò Columbæ iſti volatili nihil opinor opificio conceſſerit Aquila illa lignea, quæ ante Imperatorem, Norimbergam ingreſſurum in Aere ſubvolavit, atque eum præceſſit uſque ad Portam, cujus, ut & Muſcæ ferreæ itidem volatilis Guilielmus Salluſtius Bartaſius meminit loco ante allegato. Utriusque ſanè inventionem Petrus Ramus Joanni Regimontano tribuit in Præſatione Libri ſecundi ſuarum Obſervationum Mathematicarum.*

Aliæ ſimiles relationes leguntur, quemadmodum unusquiſque poteſt deducere ex Ariſtotele primo Politicorum cap. tertio, & primo de Anima cap. 1. tex. 44., & ex Platone in Menone. Prædicti Auctores locis relatis ajunt, Dædalum Statuas confeciſſe ligneas, & mobiles. De Anima Philoſophus ſcribit: *Refert (inquit) Dædalum mobilem feciſſe*

cisse ligneam Venerem infundendo argentum fusile. In Politicis: Si possent enim instrumenta ad justum, vel nutum Domini opus suum conficere, quemadmodum Dædali, aut Vulcani tripodes (quos inquit Poeta sponte sua Divinum prodiisse in Certamen) sic & pectines texerent, & plectra Cithara pulsarent, nec Architecti sanè Ministris, nec Domini indigerent servis. Hæc sunt Aristotelis testimonia. Succedat Plato, qui in Menone, sive de Virtute pag. 75. Dædali Statuas exponit tanta arte fabricatas, ut nisi ligarentur, discederent, atque aufugerent, ligataeque permanerent, addit: Ex ejus operibus, quod solutum est, haud magis aestimatur, instar fugitivi Hominis; neque enim permanet, ligatum verò magno pretio venit pulcherrima enim opera sunt; meminit ejusdem Artificii idem Plato in Eutyphrone, vel de Sanctitate.

Commentatores communiter Aristotelis librorum de Anima, & Politicorum repetunt eandem eruditionem, & aiunt cum Præceptore simile dixisse Democritum de Motu Animæ; verba Divi Thomæ sequuntur: Dicit enim, quod Anima est composita ex indivisibilibus Sphæris, & quia hujusmodi Sphæra indivisibiles, idest atomi sunt figurae rotundæ, continvè moventur, ex eo quod nunquam quiescunt, contrahunt, & movent totum corpus secundum quod ipsæ moventur. Quam opinionem Philosophus solidè enervat, tum quia Anima non solum est causa motus, sed quietis; tum quia per Argentum vivum in Statua non est motus voluntarius, sed violentus, qualis non est motus Animæ.

Dandinus animadvertit pag. 474. Averroem malè legere, Statuam Hermaphroditi, quod ex Græcæ linguæ ignorance profectum est; verbum enim Græcum in text. Aristotelis Venerem significat; ceterum idem Auctor sequitur, & admiratur cum Phylopono ipsum Aristotelem, quia Anima non solum est causa motus, sed quietis; & Animalia non semper moventur, sed quiescunt, & in medio mota seipsa sistunt, neque ulterius progrediuntur, quod argumentum nos sæpè proposuimus contra harmoniam, & mechanismum; & responsionem, cum sit efficacissimum, non habet; & ratio est, nam quæ causa est quietis, & interpolatæ? Undè aliud principium est necessario admittendum, quod est Anima, non Atomus, non Machina, non Objectum externum, non Harmonia &c. non Spiritus &c. quo non impulsu; ita scribit prædictus Dandinus: moventur membra, sed comportatur calor, sine quo moveri non possunt. Frigida namque torpent, & velut immobilia sunt; calefacta evadunt ad omnem Animæ nutum, atque imperium prompta.

Et quoniam cum Dandino citavimus Philoponum, istius judicium afferre necesse est, ut cognoscant Juniores, quid senserint Viri gravissimi de Doctrina Aristotelis in præsentī Controversia, & propterea idem Philoponus, quando commentatur primum Argumentum, ait: Magna quidem attentione digna dicit, & quando solum habet, validissi-

num est hoc argumentum, & reverà tale, namque à Democrito, & Asclepiadis dicuntur, sunt præter illud, quod ex rebus efficitur; non enim id videmus, quod violentia, & impulsione quadam Corpora Anima moveat, sed voluntate sola, simul enim pro voluntate, & moveri, & quiescere Animalia facit. Divus Thomas in primum Politicorum lect. 2. par. 6. Aristotelicæ eruditionis meminit.

Piphanus in eundem Librum Politicorum cap. 3. p. 47. ubi explicat, quid essent Tripodes juxta Homerum, & ait, Tripodes certantium fuisse Præmia: Hoc igitur vult Homerus Tripodes à nemine deportatos sua sponte ad certamina venisse. In eundem locum Montecatinus nonnulla refert scitu digna, & carmina Homeri ab Helio Eobano in latinum sermonem versa, quæ sunt:

*Invenit ergo ipsum febrili corpore toto
Insudantem operi, & Tripodas conflare parantem
Bis denos, quibus Aula domus splenderet amplæ.
Quorum cuique pedes ambibat circulus imos,
Aureus, ut ferrent sese ad certamina Divum
Sponte sua, nulloque Domum ducente redirent.*

Addit ex hoc loco Homeri Philostratum cogitavisse à simili quatuor Doliola, quæ per se in medium prodierunt, Vinum, & Aquam fundentia, & æreos Pueros, qui pocula ministrarunt in Convivio apud Jarcham, quo Rex Macedonum acceptus est à Brachmanibus. Scribit etiam alia ejusdem generis ab aliis referri, & sanè multa collegit Auctor Iliadum, quæ retinuit Manutius in suis castigatis Adagiorum laboribus, dum Dædali opera explicat, quæ nos ex aliis Auctoribus libavimus.

Commentatores etiam Homeri lib. 18. Iliados non omittunt similes eruditiones, prout legere est apud Joannem Spondanum in suis Commentariis. Hic duo placet adimplere. Primum est afferre versionem, qua utitur prædictus Spondanus, & est.

*Hunc autem invenit Sudantem, morantem sese circa Folles,
Properantem, Tripodes enim viginti omnes fabricabat,
Ut starent ad parietem benè ædificatæ Domus:
Aureas ipsis rotulas unicuique fundo supposuerat;
Ut ei sponte sua Divinum ingrediantur Cœnaculum,
Ac rursus iterum Domum redirent mirabile visu.*

Secundum est animadvertere ex eodem Rhodios primum fecisse vagantia simulacra, quod Eustathius scripsit. Neque tantum acquiescunt eruditi Viri in relatis eruditionibus, sed ulterius scribunt compositas fuisse Aviculas aureas, quæ nedum volatum, sed cantum etiam exercebant, & Serpentes ex ære sibilantes, atque multa similia narratis Magia Mathematica fuisse constructa, pro quibus videantur Martinus del Rio primo lib. Disquisit. Mag. cap. 4., & alii.

Pro.

Probat universus, & improbus iste labor Auctorum, qui magni nominis verè sunt, possibilem esse fabricam artificialem Automatum, quæ imitentur actiones eorum Animalium, quorum speciem referunt, & hoc est fundamentum, cui innititur Cartesius, ut dictum est.

Modò descendamus ad iudicium nostrum super his, quæ hætenus memoravimus, artefactis, ut possimus postea vel cum Cartesio, vel ipsum adversus concludere. Verum est, Mercurium, & alios scripsisse, Egyptios Simulacra Deorum confinxisse articulata edentia vocem, & progredientia, Statuas Animatas, & præscias futurorum, ut ait Annibal Rosselli in Pymandro lib. 4. disquis. quæst. 6. p. 531. Sed an. Magia naturali, & mathematica, an præstigiatoria, & prohibita id præstiterint, inquirendum est. Martinus del Rio est in hac opinione, Statuas ope Demonum locutas fuisse; hæc Sententia est ferè communissima inter Doctores, ut legere est apud Codronchium primo de Morbis veneficis, & Veneficiis cap. 8. p. 34. ubi inter hæc opera multa reponuntur; præcipuè id, quod asseritur de Statua Memnonis, quam cum radius Solis circa ejus exortum attingebat, & ad os perveniebat, Statua more Hominum loquebatur, undè quicquid in hoc genere reperitur, suspectum est, & ad Magiam damnatam pertinere videtur; ratio est, quia prædicti effectus ad causas naturales nullo modo referri possunt: ubi enim non est lingua talis materiæ, pulmones, & alia voci deservientia instrumenta, non potest formari vox articulata: optimè ad hanc rem scripsit Theophilus Raynaudus de Bonis, & Malis Libris Partitione prima Erotemate 5. nu. 50.: *Ego (ut dixi) idem de his quoque pronuncio; nec dubito, quin si vera sunt, quæ de eis sunt prodita, inter panurgos, & damnatæ Magiæ Professores sint recensendi, cum referantur de eis, pleraque plenè superantia omnem naturalium causarum ad idonea passiva applicatarum efficacitatem, qua universa legitima, & merè naturalis Magia continetur.* Quocirca non solum probantur, quæ de Apollonio Tyaneo referuntur à Philostrato, sed ejusdem sensus existimantur, quæ referuntur de Tespione apud Gymnosophistas, de Hiarcha apud Brachmanas, de Budda apud Babylonios, de Abbari apud Hyperboreos, de Zoroaste apud Persas, de Zamolxide apud Thracas, & hujusmodi aliis, de quibus latissimè P. Medina in Christiana Parenesi lib. 2. cap. 7. pag. 59. vers., quamvis cum discrimine iudicii à Theophilo Raynaudo, quia iste, ut dictum est, & optimè arbitratur Magia præstigiatrice, & diabolica prædictos Viros usos fuisse, è contra Medina eosdem excusat, hoc fundamento, quod Magia naturalis nihil aliud sit, quàm naturalium scientiarum summa Potestas, & naturalis philosophiæ practica portio: *Quæ naturalium virtutum adminiculo, ex mutua earundem applicatione, opera edit, supra omnem admirationis caput, maximè omnium, apud Indos, Æthiopes, Chaldaeos, atque Persas,*

fas, apud quos herbarum, & lapidum, ceterorumque ad id spectantium facultas suppetebat, viguisse commemorant, hacque Magia, multos, non solum Homines, sed nationes illustrissimas fuisse volunt: Idem Auctor paulò inferius: Hæc verò Magiæ ratio, tantum abest, ut cum Demonibus habeat consortium, vel legum apud ullam gentem, aut nationem potestate damnetur, ut potius eam, festo applausu, atque animo, sapientissimus quisque veneretur, & colat, ut quæ altior sit, sanctiorque Philosophia, ex qua insignis descendat, & derivetur naturæ peritia. Hanc acquirendi gratia Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem, Appollonium, & ut quidam volunt Anaxagoram Clazomenium longinquam navigationem obiisse, & penè totum lustrasse Orbem, constanti opinione jactatur.

Hic parumper immorantes non possumus negare ex recta, & profunda cognitione naturæ posse effectus resultare mirabiles, & præter consuetam naturæ formam, qui sæpè ad miracula referuntur, tametsi reverà sint opera naturalia, & naturæ viribus, arte coadjuvante producta: hujusmodi porrò sint, v. g. Rosæ, Fabæ, Petroselinum, & id census alia, quæ Januario Mense producuntur, & citra paucas horas excre-scunt; quemadmodum ex Rogerio Bacchone, Zoroaste, Salomone, Appollonio, & Alberto Ratisponensi fertur, quorum Arte, vel Hymen rigidior herbas effloruisse, ac germinasse traditur, ita Cuspinianus apud Zuingerium in Theatro Vol. 5. p. 1529. Arnoldus de Villanova, Raimundus Lullius, & alii, quorum latissimè meminit in Christiana Parænesi citatus Medina loco adducto, existimant prædictas operationes, & alias similes posse bona, & laudabili Magia, ex rerum sympathiis cognitis procedente, fieri, & derivare.

Ceterum quicquid asseritur, & scribitur, num soli Magiæ naturali debeat ascribi, nos maximoperè suspicamur; & quamvis prædictus Medina sine difficultate consentiat, Raynaudus tamen opponitur; & nos magnam dubitandi occasionem habemus, non ex raritate, sed ex nimia raritate, quæ propensionem nostram auget ad negandam saltem universaliter Magiam naturalem in omnibus effectibus descriptis à Medina, & ab aliis &c.

Sanctus Justinus Martyr in libro ad Orthodoxos in responsione, quæst. 24. p. 405. (si tamen sit Justinus liber, ut dubitat citatus Raynaudus) opinatus est, Appollonium admiranda naturalia præstitisse, unde fortè Medina desumpsit, non esse ejusdem Appollonii Statuam; redditque rationem superius tactam, & ita respondet: *Siquidem, ait Appollonius, ut vir naturalium virium peritus, & rerum, quæ in eis sunt, tum repugnantia, tum cognitionis. Sciens, ejusmodi scientia effectus edidit, non divina id potestate facit. Quam ob causam in effectibus omnibus opus illi fuit congruentis materiæ assumptione, ad id, quod efficiebat, complen-*

plendum, ipsum opera sua adjuvantis. Salvator autem noster Christus miracula Divina potentia sua exhibens, haud quaquam materiae indigens fuit, sed iussiones, atque prolocutiones ejus consequebantur, & consequuntur res ipsae. Et Appollonii effectus praestitos, quia naturalium virium scientia ad corporalem Hominum visum facti sunt, Dominus non evertit: Demonis autem ipsius, in illius Statua insidentis, & Homines Oraculis edendis in errorem, ut Appollonium sicuti Deum honorarent, & colerent, inducentis, os obturavit, responsis ejus abolitis. Simul verò & reliquorum Demonum, sub Deorum nomine à Græcis cultorum, abrogavit potentiam. Hæc sunt Sancti Justini Martyris verba, quæ locum habere videntur comparativum, non simpliciter, hoc est Sanctus Justinus non fuit sollicitus de veritate effectuum Appollonii, sed visus est supponere, & data veritate suppositionis demonstrare discrimen, quod intercedit inter miracula Domini Nostri Jesu Christi, & res mirabiles Appollonii, & si veræ essent; quam partem si pressè consideremus, convenimus cum Raynaudo, & aliis, vel esse fabulosam, vel panurgicam, aut delendæ Magiæ plenam.

Plurimas Egyptiorum admirandas res fabulis locum dedisse, Testis est Diodorus Siculus Bibliothecæ Historicæ lib. 1. cap. 2. Certum enim est, Egyptios ante Græcos tanta nominis celebritate floruisse, ut in Egyptum eruditionis gratia profecti sint Orpheus, Museus, Melampus, Dædalus, Homerus, Democritus &c., qui ita profecerunt in Egypto, ut teste Diodoro ibi: *perciperent omnia, quæ eosdem apud Græcos admirabiles fuere*. Hinc necesse est admittere in Egypto prodigia, & res humanum ferè captum excedentes apparuisse, & varias videndi formas Mythologiam auxisse; immò propter excellentiam omnium Peritorum quidam ex his inter Deos collocati; nec proindè mirum est, si ob magnam expressionem nonnulli assererent, hyperbolico loquendi modo, repræsentante tamen summam artis peritiam, Statuas moveri; quemadmodum de Dædalo, quem aiunt fecisse Statuam seipsam moventem, de qua Divus Thomas in Primum Politicorum lect. 2. p. 6. ubi ait, per ingenium humanum, idest per Argentum vivum conjunctum, vel per artem Negromantiam id effecisse; nos autem possumus arbitrari cum Diodoro Siculo, Crura habuisse in ambulantis modum, & hoc sufficere, ut dicantur suo modo ambulare ob singularem, & mirabilem dispositionem, sicuti communiter dicitur à Pictoribus, Statuas esse mortuas, vel vivas, quando exprimunt vitam, vel mortem, & loqui, si per artem sonum aliquem emitterent, & quando verè loquebantur, ut de Statua Memnonis scribunt Lucianus in Philospeude, seu Incredulo pag. 250. Svidas apud Natalem Comitem, & alii: sermo non erat vi structuræ, sed ex Magia nigra, seu Statua non loquebatur, sed Demon in Statua, & ita sentit Lucianus cum pluribus aliis; aut est quid
fa-

fabulosum, ut concludit Natalis Comes Mythologiæ lib. 6. p. 303., aut erat sonus tantum, qui ex arte non impossibilis, non vox articulata, aut sonus à circumstantibus de industria factus, ut scribit Strato lib. 17. in Commentariis Geographicorum p. 551. Et ita universaliter sentiendum de aliis Oraculis cum Divo Cypriano, & Arnobio, qui eisdem ferè verbis affirmant, Demones, & impuros Spiritus sub Statuis, & Imaginibus delituisse, & Oracula repræsentasse. Divus Cyprianus in Libro de Idolorum varietate p. 176. ita loquitur: *Hi ergo spiritus sub Statuis, atque Imaginibus conservati delitescent. Hi afflatu suo Vatum pectora inspirant, Extorum fibras animant, Avium volatus gubernant, sortes regunt, Oracula efficiunt, falsa veris semper involvunt.* Arnobius autem in octavo Libro contra Gentes, sive, ut alii credunt, M. Minutius Felix in Octavio idem repetit, & à Magis, Philosophis, & à Platone ostensum esse refert. Quamobrem quicquid à prædictis Doctoribus exaratum est de Statuis loquentibus, & aliis prodigiosis machinis, vel fabulosum, vel morale, sive panurgeum est, vel ad similitudinem ob excellentiam, & Hominum malitia præstitum, ut Eusebius de Preparatione Evangelica lib. 4. cap. 1. refert, tale fuisse, sicut asseritur est dicendum: confirmatum est à Divo Augustino de Civitate Dei lib. 8. cap. 24. p. 805. ubi habetur, quòd licet Simulacra essent affabrè effigata, & vita, sensuque carerent, attamen eisdem immundi Spiritus colligabantur, à quibus Homines decipiebantur; diximus, Eusebium non temerè opinatum esse, quòd Hominum artificio responsa redderentur; necessarium est in re tam gravi ejusdem verba proponere, loco itaque citato ait: *Quibus omnibus in unum collectis, non dubitabit fors aliquis dicere, nec Deos, nec Demones hæc oracula constituisse, sed seductorum, atque improborum Hominum ad turpes quæstus excogitationem fuisse. Quam opinionem multis etiam Græcis, & illis maximè, qui nominatissimi Philosophi fuerunt, placuisse non ignoramus.*

Auctoritas Sancti Cypriani in hoc Argumento maximè constat, quia cum Magiæ dolum expertus fuerit, poterat experimento confirmare, vanitatem Oraculorum: neque aliquis obstupescat de Sancti Cypriani Magia, habemus enim ex Gregorio Nazianzeno, & ex Aurelio Prudentio apud Vairum lib. 3. de Fascino, Divum Cyprianum Magum fuisse, & in Demonum deceptionibus maximè versatum; Justinam Christianam Virginem vehementer amavisse, qui cum hanc beneficiis ad suæ libidinis assensum allicere conaretur, Demonem consuluit, ut quamnam id re consequi posset, edoceretur, cui Demon, nullam ei artem profuturam contra eos, qui verè Christum colerent, respondit, qua responsione commotus Cyprianus de Vitæ superioris instituto vehementer dolere cepit, ac magicis artibus relictis se totum Christo tradidit.

Ita-

Itaque si prodigia superius enarrata, & in pluribus aliis Auctoribus reperta, Plutarcho scilicet, Pausania, Tholosato in Syntaxi lib. 24. cap. 2. lib. 7. cap. 14. Lactantio Firmiano lib. 2. cap. 19. p. 174., ab arte tantum, & cognitione naturali fieri nequeunt, non possunt ex his arguere Cartesiani pro suo voto confirmando.

Expendamus successive, quid de Beato Alberto Magno cogitandum sit. Hunc aiunt, Caput ingenua arte, & cognitione naturali fabricasse, quod vocem articulatam ederet. Nos semper fuimus dubii, & difficulter admisimus id, quod ferè communiter asseritur; tandem post longam lectionem observavimus, Doctores non esse inter se uniformes, undè occasio insurgit dubitandi de veritate Historiæ supposita; etenim alii dicunt, Caput prædictum fuisse Æneum, ita legitur apud Medinam in relata Parenesi lib. 2. p. 60., & apud Guilhelmu Parisiensem relatum à Martino del Rio primo Disquis. Magicarum cap. 4. Alii, & fortè melius scripserunt, prædictum Caput fuisse fictile, ita Joannes Baptista Porta in Magia naturali lib. 16. cap. 12. Salmuth supra citatus. P. Marchesius in Sacro Diario Dominicano. Hæc est prima observatio nostra in hac re. Secundò animadvertimus, non solum Auctores discrepare in materia, sed in facto, & supposito, nam alii istius rei tanquam certæ meminerunt; alii omninò existimant esse fabulam, & Beato Alberto attributam, ita sentit Martinus del Rio lib. & cap. ut supra, cujus verba sunt: *Idcirco dissentio à Guilhelmo Parisiensi, Medina, & aliis, qui Caput Æneum Alberti Magni (quod narrant) humano credunt artificio articulatè locutum; nec enim humana industria hucusque pertingit, nec ratio naturalis patitur, ut res inanimata vocem humanam ad libitum interrogantium respondendo emittat, nam hæc vitam, & respirationem in loquente, & perfectissimam vitalium organorum cooperationem, & discursum quendam loquentis requirunt. Quæ cum huic Capiti defuerint omnia: si loquebatur, ille in Capite loquebatur, qui in Statuas Idolorum Oracula fundebat, qui solus Cacodæmon fuit.*

Quidquid sit de hoc integro judicio Martini del Rio, certum est, nonnullos Auctores etiam ex Patribus Dominicanis firmiter credere, & scribere, Beatum Albertum nunquam Caput descriptum confecisse, inter alios P. Marchesius in Opere citato in Vita Beati Alberti die 15. Novembris hanc Sententiam sequitur, & ut confirmet suum judicium, utitur Doctrina ejusdem B. Alberti, & de Mineralibus, & Dist. 7. qu. 7. super Magistrum, & 2. libri de Anima, quibus in locis docet vocem non esse, nisi habentis intellectum concipientem intentiones rerum, & ideo ad exprimendum conceptum, formari vocem.

Hæc sunt, quæ leguntur de famoso, & supposito Capite B. Alberti Magni, nos verò dicimus, Beatum prædictum fuisse Virum undique industrium, & probabiliter formavisse Caput, quod sonum mechanicè

ederet; quod nullatenus repugnat, & Mechanici admittunt; non vocem articulatam; & quando consideravimus rationes Martini del Rio, & Marchesii, admirati sumus, quomodo extra Chorum saltent, cum nunquam fuerit in quæstione, an Caput Alberti ad libitum responderet interrogantibus; fuisset enim (data hypothese) Automa, quod necessario operatum fuisset instar Horologiorum; nec unquam fuerit in quæstione, an exprimeret conceptus: unde & rationes adductæ, & auctoritates non sunt ad rem, cum fuerit Caput ad similitudinem, & aliter locutum fuerit, si tamen verum.

Insuper dicimus, Divum Thomam nunquam meminisse istius Capituli, potius obiter alia occasione, ut ex libris Politicorum dictum est, credidisse similia opera ad Magiam turpem pertinere non propriè, quo pacto requiruntur ea, quæ proponuntur à prædictis Auctoribus.

Quare concludamus probabilem sonum vi aeris excitatum in Capite, non autem vocem articulatam, quod ulterius probatur, siue accentus considerentur, siue quomodo vocales, consonantes, & hermaphroditæ literæ formentur; quibus excitentur labiorum, & linguæ motibus, ut arti non competat modus ex ligno, vel ære, aut creta &c. articulandi vocem. Qui rem hanc funditus penetrare desiderant, legant Caducejam Segetem, hoc est admirandum humanæ vocis ortum, naturam, & usum à Theodato Osio discursu Mathematico demonstratum, in quo habetur, vocem non posse reperiri nisi in organo animato: sonum autem esse cujuslibet organi ad sonum edendum instructi, siue flatu, siue percussione, siue hydraulicis motibus, & tam animati Corporis, quàm inanimati. In eodem Opere legitur, Hominem videntem alium Hominem loquentem in ea distantia, ut nequeat audire sonum vocis, non esse impossibile ex differentia motuum Hominis, & oris loquentis percipere verba, quæ formantur; est verò impossibile habere materiam independentem à carne labiorum, & linguæ, ex qua formari possint illi motus, qui necessarii sunt ad vocis articulationem, & formationem. Præter Osium, habemus Hieronymum Fabricium ab Aquapendente in Opusculo de Locutione cap. 12. ubi demonstratur, quomodo ex motuum varietate variæ literarum formationes, & pronunciationes eliciantur, hoc est quæ literæ formentur, dum labium inferius retrò, sursumque movetur, ut M. B. P. F. si lingua propè priores dentes appellatur sit C., & ita de reliquis literis discurret, & motus quærit, & explicat, quibus fiunt isti motus nisi in Corpore vivente, & in tali materia fieri nequeunt: cumque Caput Alberti suppositum non fuerit ex materia apta ad hujusmodi motus, nullo modo potest admitti, locutum fuisse articulata voce, neque imperfectè, seu ad similitudinem quandam in quovis Idiomate, & maxime transalpino; erat enim Ratisponensis, & probabile est, in illo Idiomate tentamen-

fecisse, quod difficilius est, quidquid doceat P. Schotus in Magia Phonotectonica, & Kircher in Muturgia.

Post considerationes hujusmodi de Capite Beati Alberti transeamus ad Archytæ Terentini Columbam, de qua multæ occurrunt considerationes exprimendæ.

Prima est, Diogenem Laertium lib. 8. de Vita Philosophorum Archytæ Terentini meminisse sine relatione Columbæ volantis, asserit quidem in Mechanicis excellentem fuisse, & primum motum organicum descriptioni geometricæ admovisse, ex dimidii Cylindri sectione duas medias secundum proportionem sumere quærentem ad Cubi duplicationem; dicit insuper in Geometria Cubum primum invenisse ex Platone de Republica.

Accedit Svidas, qui nonnulla de Archyta refert, ac ejusdem Crepitaculum adducit spontè sonans, ut suspicatur Manutius in Adagiis sine mentione Columbæ. Scimus, hoc Argumenti genus non esse apodicticum, & vires Argumenti negativi cognoscimus: sed scimus etiam, posse dubitari de veritate, quia si æquè celebris fuisset Columba, ac Crepitaculum, cur istud à Svida proponitur, non Columba? Neque dicatur, Laertium omittere etiam ipsum Crepitaculum, quia repetimus esse argumentum negativum, & non sufficere, sed pro viribus probare; non enim omnia, quæ proponuntur ab Auctoribus, sunt, & debent esse ejusdem ponderis; solum non videtur probabile, tam Svidam, quàm Laertium, & Plutarchum debuisse negligere inventum, omnium maximum, quale fuisset illud de Columba volante.

Secunda sit, P. Gasparum Schotum tam in Magia Thaumaturga, quàm in Magia Magnetica de Archytæ Columba volante verba fecisse, qui præter citatos Auctores, Aulum Gellium, & Phavorinum addit Majolum, & postea candidè fatetur, principia volatus adducta à Gellio non sufficere, unde probabiliter opinari possumus, quando meliores notitiæ non suppetant, Columbam volantem Archytæ fabulosam esse; & quicumque ingenia Græcorum norunt, testari possunt sua opera plenis buccis ita extollere, ut ferè incredibilia reddantur. Hic non tenentur loqui de modo Portæ, & P. Kircheri, nam isti apud suos Auctores legantur; nobis enim sufficit non omnes instantias, quæ rarissimæ sunt, posse, & debere usurpari ad inferendum cum Cartesianis, Animalia esse Automata.

Tertia sit, Cardanum de Rerum Varietate lib. 12. cap. 58., quod est de Artificiis mirabilibus, lectu dignissimum in nostro casu excitavisse dubium de Columba lignea volante, verba Cardani sunt: *Quæri enim solet, an Columbam ligneam, qualem Archytam Tarentinum ex Gellio alibi narravimus, fabricasse facere liceat? scilicet, quæ spontè volet, ubi tamen quieverit, immota maneat? Nam Imagines, Statuasque ambulantes*

super mensam, rotarum abditarum vi, aliquoties vidimus. Volantem etiam Avem, sed funi insitam: per se, nondum. Ergo, quæ se spontè ele-
 vet, vix fieri potest: quoniam firma oportet esse vincula, quæ moveant:
 atque ideò graviora, quàm ut agi propriis possint viribus: mota verò ab
 initio, & impulsæ, & maximè vento flante secundo, ob alarum magni-
 tudinem, & vim rotarum, quæ illas agat, nihil prohibet. Conveniat igitur
 levitas Corporis, alarum magnitudo, & robur rotarum, atque Venti
 auxilium: quod & Anseres, & graviores Aves non negligunt, ut Co-
 lumbæ evolet certo ordine, incerto autem ignis vi, quemadmodum & lam-
 pades. Sic enim & spontè se elevabit, & alas movebit, sed statim desi-
 net, quoniam ignis non manet: & materiam citra pondus, suppeditare
 non licet. Hæc Cardanus, quæ communiter leguntur apud eundem,
 & apud Aldrovandum nostrum in Ornithologiæ libro XV. quando
 Icones, & Numismata Columbarum prosequitur. In eodem loco re-
 fertur iudicium Julii Cæsaris Scaligeri Exercit. 326. ad Cardanum, ubi
 legitur modus differens pro machina volante conficienda, & maxima fa-
 cilitate: Volantis (inquit) Columbae machinulam, cuius Auctorem
 Archytam tradunt, vel facillimè profiteri audeo. Naviculam spontè mo-
 bilem, ac sui Remigii auctorem faciam, nullo negotio. Eadem ratio cum
 volante Avicula. Materia ex Junci medulla parabilis, vesiculis amista,
 aut pelliculis, quibus auri bracteatores, atque foliatores (sic enim libet
 nunc) utuntur, nervulis obvoluta: ubi semicirculus rotam unam impule-
 rit, motum præstabit aliarum, quibus alæ agitabuntur.

Nos arbitramur, Scaligerum nimia facilitate scripsisse. Certum est,
 structura, & artificio adjuvante similes machinas motum habere, ut
 habet Cælius Calcagninus apud Aldrovandum loco citato, sed qualis
 fuerit structura, & quale artificium Archytæ non patet, & meliores
 mechanici non docent; immò de his, quæ à Phavorino sunt relata du-
 bitant, & quando legimus Petrum Ramum in lib. 1. Scholarum Mathe-
 maticarum Francofurti edito Anno 1599. cognoscimus multa supponi,
 quæ non possunt demonstrari: Ex eodem illo, ait Ramus (idei Archy-
 ta) mechanicae, & organicæ fonte orta sunt Automata Dædali, & simi-
 lium Artificum, fabulis poeticis, propter Artis occultam facultatem simi-
 lia. De qua occulta facultate est quæstio, & quando res æqua lance
 librantur, non invenitur pondus; multa fabulosa, & poetica Viris
 magni nominis attribuuntur; quemadmodum constat de Beato Alber-
 to Magno, & aliis; nec non notanter de Archyta Tarentino, qui ab
 Horatio Ode 28. ita celebratur, ut cecinerit.

*Te Maris, & Terræ, numeroque carentis Arenæ
 Mensorem cohibent, Archyta.*

ex quibus colligitur, summum fuisse, & Mathematicum, & Physi-
 cum Tarenti, ut Poeta ostendit, & Cicero in Catone majore confir-
 mat;

mat; magnum, & præclarum Virum eundem nuncupans. Commentatores Horatii extollunt eundem, inter quos Chabotius in Odem prædictam enarratione grammatica &c. Demosthenes in Oratione Amatoria pag. 163. &c. Itaque more magnorum Virorum non est improbabile aliqua ipsi attributa fuisse fama, & scribentium auctoritate notabiliter aucta. Sed quidquid sit; certum est nihil favere Cartesianis, cum aliud sit Automata per se moveri, aliud à se moveri; quamvis enim Automata per se moveri videantur, non tamen à se moventur; nec in se motionis habent principium, quemadmodum Animalia; secus Automata, quibus statis temporibus necesse est aptari ea, & accomodari, quæ sunt necessaria ad motum opera nostra, ut moveri possint, & statis temporibus accomodari eadem oportet, quoniam non sufficit motionis initium eisdem admove, nisi successive aptentur, ut de Horologiis notum est.

Antequam deferamus famosam Archytæ Columbam, volumus addere nostrum cogitatum, & est, Columbam prædictam, aut fuisse ad volandum indifferentem ad omnem situm ex se, & sponte, sive dirigente extrinseco, aut directam, & impulsam ab aliquo agente ad determinatum situm. Primum utique non affirmabitur; neque Auctores hoc distinguunt. Secundum est maximè probabile, & quamvis supponeretur structura apta ad motum (dicitur *supponeretur*, quia Auctores meminere structuræ aptæ ad suspensionem, non ad motum, & volatum ob alas, quæ non referuntur) ex arte recipiendum, & conservandum, aliquammodo, cum tamen à se non moveretur, quodammodo dicendum æmulari projecta debuisse; quum absque impulsu extrinseco moveri non potuisset; ut de Dracone volante testatur Porta in sua Magia Naturali lib. 2. cap. X. quocirca dicendum fuisse prædictam Columbam speciem quandam mirabilis projecti, singulari labore, & industria à suo Auctore elaborati, cujus organum, & quidem præstantissimum, esset Auctoreo modo, quo Aristoteles in Politicis lib. 1. cap. 3. ait, in Artibus Ministros esse organorum loco, quamvis postea recedamus ab eodem in exemplo Tripodum Vulcani &c. de quibus eodem modo discurrendum esse censemus, ac de prædicta Columba, quicquid Aristoteles loco citato distinguat.

Diximus, structuram Columbæ fuisse aptam ad recipiendum, & conservandum aliquammodo motum, ut distinguatur à communibus corporibus, quæ projiciuntur, in quibus tamdiu durat motus, quamdiu durat virtus impellentis; in Columba verò aliquid amplius fuisse arbitramur, secus à gravitate motus fuisset superatus, & citò, ex quo etiam aliud in enarratione deficere constat, videlicet duratio volatus, quod ulteriori ratiocinio daret ansam. Kircher apud Schotum hanc difficultatem prævidens non ex ligno Columbam refecit, sed minus gravem, &

ope Magnetis posse volare insinuavit; nos in arcano non acquievimus; ideoque sufficiat nobis, ostendisse prædictam Machinam Cartistis non opitulari.

Et licet Lelius Calcagninus apud Aldrovandum, & Sabellicus apud Zvuingerum volum. 5. Theatri lib. 3. pag. 1295., & alii scripserint, Columbam Archyte perpetuo volatu per ipsum inane, spiritu intus incluso actam fuisse, nisi solidum aliquod corpus offendisset, attamen non sumus ita proclives ad credendum perpetuum volatum, & solam cessationem procedere ex occursum Corporis solidi; etenim aut volatus pendebat à structura, aut non; si primum, per occursum ad Corpus solidum non mutabatur structura, & proinde debebat aliorsum volare; si non, idest secundum; igitur erat motus ab extrinseco communicatus, & consequenter projecti, longior tamen ob aliquod artificium: denique est occasio quærendi, an quando immota remanebat prædicta Columba decideret, superante ligni gravitate, an suspensa remaneret in aere ob spiritum intus inclusum; utroque modo res examinata parit difficultatem; nam si decidebat, non est probabile perpetuum fuisse motum; si non decidebat, aliud artificium erat necessarium præter spiritus inclusionem, & libramentum ad volandum, ut refert Gelius ex Phavorino; unde occasio non levis dubitandi de fida relatione, Antiquorum, aut credendi famam, & antiquitatem, ut etiam nostris temporibus evenit, acta nimis laudavisse, aut credulitati nimium tribuisse; quemadmodum potest confirmari ex Patre Secundo Lancellotto, quando antiquam Historiam castigat, & ipsum Archimedis nomen, ac ejusdem Sphæram Farfallone 44.

Et quamvis hætenus considerata, & allata sufficerent ad eludendam intentionem Cartistarum, nihilominus ab instituto nolumus declinare, & particulariter volumus considerare & Simulacra, & Doliola ambulantia, & Aves aureas cantillantes, & Serpentes ex ære sibilantes, & Naviculam spontè mobilem, & hujusmodi &c. magis urget Cartesius instantia sua, quæ communiter accidit de Fontibus, & Antris, in quibus formantur voces ob Organa, & Tubos idoneos; quare potest concludi totum negotium ambulandi, loquendi, sibilandi &c. esse mechanicum, & quo magis Machina erit perfecta, perfectior erit ambulatio, locutio, & sibilus.

Ceterum Veteres ipsi non acquieverunt in suis mirabilibus relationibus; Plato ipse, sive Socrates apud Platonem in Eutyphrone argumenta non consistentia Dædaleis operibus similia videri dicit, quibus similia sunt, quæ de Appollonio referuntur. Quoniam autem multa sunt rarissima, ut cognoscatur, an verè mathematica sint, an præstigiatoria, docet Martinus del Rio primo disquis. cap. 4. nimirum dicens, effectus causarum naturalium efficacitatem superantes non esse purè mathematicas.

thematicos: *Etiam si humana industria ad instrumenti confectionem, motumve concurrerit; & cum Statuas, & Doliola ambulare, aureas Aves cantare &c. non possit salvari per efficacitatem causæ naturalis, ideo non erunt prædicta opera magica artificialia. Quod non possint prædicti effectus causis naturalibus salvari, patet ex motibus, qui desunt in materia Statuæ, Avis aureæ, & Doliolorum, nec in eisdem ratione materiæ excitari possunt; aliquid representari posse, vel Argento vivo, vel alia arte non imus inficias, sed rude admodum, ita ut non possit dici ambulatio, nec locutio, nec cantus, sed imperfectus sonus. Divus Clemens Romanus, & Anastasius Nicenus de Simone Magico referunt, Statuas fecisse ambulare; in igne sine ustione versatum fuisse; ex lapidibus panem fecisse; in Conviviis exhibuisse spectra omnis generis; vasa, quæ erant in Ædibus, tanquam quæ sua sponte moverentur, ejusdem ope apparuisse &c. sed omnes isti effectus erant præstigiatorii; ita prædicti Auctores apud Martinum del Rio lib. 2. quæst. 6. Montecatinus in primum Librum Civilium Aristotelis pag. 129. ubi adducitur locus Philostrati tertio de Vita Appollonii, ejusdem opinionis est. Philostratus ita scribit, castigatus à nostro Philippo Beroaldo: *Tripodes pithici quatuor sponte sua in medium processere, sicut etiam ab Homero narratur. Pincernæ verò sub ipsis ex ære nigro fabricati stabant &c.* & Montecatinus fabulam esse credit, & addit: *Alia etiam ab aliis referuntur ejusdem generis, quæ si ab ipsis non sunt conficta, fuerunt Demonum illusiones.* Pater Schottus in sua Magia, se vidisse testatur Statuas progredientes, se inclinantes, & mirabiles edentes effectus: nos credimus P. Schotto, credimus etiam multis vicibus nostros oculos illudi, & assentiremur libentiùs post examen, quàm ante. Utinam tales Statuæ, & Tripodes per artem laudabilem introducerentur, cum ex iis multa nobis commoda, utiliaque esse possent. Aristoteles ipse in primo Civilium Textu 39. apud Montecatinum ait: *Si posset unumquodque instrumentum iussa accipiens, aut præsentiens peragere suum opus (sicut quæ Dædali ajunt, aut Vulcani Tripodas, quos Poeta inquit per se divinum certamen subisse; sic pectines ipsi texerent, & plectra Cytharam pulsarent) nihil opus essent nec Architectis ministri, nec Dominis servi, & sufficeret, etiam si instrumenta iussa non acciperent, aut jubenda non præsentirent, quod à Domino, seu ab Artifice ordinarentur, ut ordinantur Horologia pro habenda notitia horarum, & disponerentur pro habendo tempestivè suo munere; sed transiit aureum Seculum, & fortunatæ quædam Regiones deletæ sunt, in quibus omnia tam inanimata, quàm animata jussis Hominum obtemperabant, iisque præsto erant, & ad cibum, & ad alias commoditates &c. ita Athenæus 6. Cænarum.**

Distinguamus autem Fabulas, & Illusiones à vera Magia naturali, & Poetas ab Historicis, cum Philostratus, & cum hoc alii multi sint

Mythologi, & Panurgi: posse unquam confici Statuas, & Doliola, ut habet Philostratus &c. absolute negamus, cum deberent cognoscere, ut habet Divus Thomas, quod est impossibile, in 1. Polit.

Quicquid de Statuis, & Tripode dictum est, illud idem dicendum de Avibus aureis cantillantibus, de quibus æquè ac de Serpentibus sibilantibus loquendum est; hoc est concedimus, Aves prædictas sonum aliquem edere posse, sed non canere diversitate soni ob rationem superius assignatam de locutione; minus convenimus, quod possint articulare vocem, eadem ratione, nisi articulata vox fuerit valde brevis, secus ob diversitatem motuum, qui requiruntur ad voces non breves formandas, vix concipimus, posse per artem formari; & hoc postea etiam habet tantum locum materialiter, quatenus ex artificio Aer percutitur, & formatur sonus instar vocis, quæ verè non est vox, cum ista solis Animantibus spirantibus competat. Nec petitur principium, cum ab Adversariis negetur Animal, nam non possunt negare respirationem, quæ requiritur ad vocem, licet Animal ut animatum negetur, & eadem rationes valent contra Cartesium de Verbis observatis in Antris, & Fontibus Regum. Desideramus Automa respirans, & cum varietate, & perenni motione, ut in Animalibus, & postea aliud dabimus votum.

Demum occurrit Navicula Scaligeri sponte mobilis, ac sui Remigii auctrix, de qua, ut de Horologio discurrendum est, quamvis enim sponte moveretur; non tamen à se; & ea, quæ superius dicta sunt ex Aristotele, hic repeti possunt.

Ex quibus hætenus prælibatis nullo negotio intelligitur adversus Cartesium nihil quidquam præjudicium ætatis adductum, quod primo loco examinavimus, nihil artefacta mirabilia actiones Brutorum, prorsus, vel etiam Hominum aliquantisper æmulantia, quod secundo loco propositum est, explicatumque efficere, ut ex illis satis credamus, vel ipsa Bruta citra sensitivam Animam posse operari.

Progrediamur interim ad tertium Cartesii Argumentum edisserendum, quo confidenter asseritur, Deum Supremum Artificem rerum, qui longè, infiniteque majora, perfectioraque præ nostris Artificibus opera construxit, posse etiam construere Animalia, quæ vera sint Automata sine Anima, & mirabiliter operantia vi solius structuræ, & fabricæ.

CAPUT TERTIUM.

SECTIO I.

*An revera Bruta de facto sint pura
Automata.*

Hoc est tertium Caput, quod Cartesius insinuat, & à nobis discutiendum est. Rajus in Synopsi methodica Animalium Quadrupedum, & Serpentine generis in vestibulo, quando præcipua Sententiæ Cartesianæ fundamenta considerat, adducit hanc, cujus meminimus instantiam, & est: Quod Deus possit efficere Machinas, quæ eosdem planè motus, aut actiones exerant, quales ab Animantibus proficiuntur. Nam si ea est Hominum industria (verba sunt Colberti) ut omnis generis machinas, vel ad usum vitæ, vel ad oblectationem excogitent, dubitare non licet, quin à Summo Rerum Artifice Machina ex infinitis penè partibus compingi possit, quæ eodem modo ex objectorum impressione moveatur, ac si sensu, & perceptione donetur; deinde respondet: Nos de Omnipotentia Divina, an scilicet tales Machinas fabricare possit, nolemus disputare. Quæstio est, non utrùm potuerit efficere, sed utrùm fecerit, quod nobis ob rationes mox dicendas non videtur verisimile. Deinde ut scitè Colbertus licet nobis ab iis, qui contra sentiunt vicissim requirere, an non potuerit Deus, ut sensuum organa, ita vim sentiendi, & objecta corporea percipiendi Brutis tribuere? & si potuit, quin ita fuerit, cur dubitamus? Hæc argumentatio apud Cartesium eò usque valuit, ut concederet, non posse demonstrari nullam esse in Brutis cogitationem, aut Animam, quoniam, inquit, mens humana illorum corda non pervadit.

Persequamur modò rationes prædicti Doctoris, quibus innititur ad ostendendum, Bruta omni sensu, & perceptione non carere.

Prima ex Brutorum actionibus desumitur. Quorsum, inquit ex D. Moro in Epist. ad Cartesium, illa attentio est, & auscultatio in Avibus Cantatoriis, quam præseferunt, dum audiunt aliquem canentem, si nullus in ipsis sensus, nec animadversio? unde Vulpium, Canumque sagacitas? unde fit, quòd minæ, verba blanditiis interposita ferocientes Belvas cohibeant? cur Canis famelicus, vel Fellis furtim aliquid auferens meticulosè incedit, & in loco remoto abscondit, & comed-

dit? an non Canes, & Felles blandiuntur Dominis comedentibus ad impetrandum alimentum? an non dantur Canes, qui Cecos tutò ducunt, & ut fidi Socii domum reducant? Præterea non est mirabile dictu, eosdem Canes notissimas habere ædes, æquæ, ac Pauperes cecos, quasi eleemosynam postulare, ibique morari, donec præcatiunculae fuerint terminatae. Narrat insuper idem Raius, se vidisse Canem, qui Numum ex superiori Aedium parte Ceco cantanti, consequenter petenti projectum quæsit, invenit, & in Capsulam, seu Crumenam immisit, quod & in pane exhibito se vidisse fatetur, licet Canis esset famelicus. Alia de Canibus admiranda refert, & de Equis similia leguntur apud eruditos, & historicos Viros, ita ut quæ proponuntur à Raio, sint communiter impressa, admissa, & observata: legatur Aldrovandus noster, Rorarius &c.

Secunda ratio ex communi generis humani sensu, & Sententia deducitur, quæ Bruta dolorem pati, & lætitia affici contendit, unde indolemus, dum observamus eadem vulnerata, vel infirma; & quid aliud lachrymæ, quærelæ, ejulatus, vociferationes indicant, dum vulnerantur, ceduntur, & Catulis privantur? sanè dolorem, & Animam sentientem ostendunt, quæ de Automate verificari non possunt &c. deinde respondet præjudicio contracto ab ineunte ætate, cui innituntur Cartistæ.

Tertia. Generi humano Deus ferè illusisset, si machinas similes Animalibus loco Animalium nobis exhibuisset, & ante oculos posuisset, hinc concludit: *Si verum esset (quod asseritur à Cartistis) esset sanè, cur Homo se efferreret, & superbiret, suaque solius causa Mundum hunc conditum fuisse, jure gloriaretur, nec enim Hominibus deletis, aliove translatis ullius ejus amplius usus fore videretur:* fortè Animalia non generarent, non biberent, non manducarent.

Hæc sunt, quæ nobis affert prædictus Raius, & quidem nervosa contra Cartesium, ex quibus concludit, Deum non fecisse Bruta, quæ sint puræ machinæ.

In tam curiosa quæstione nostrum votum sit, quæstionem non esse faciendam de possibili, sed de facto, quia objectum, quod quæritur, est, an Bruta sint machinæ, vel non, non equidem an esse potuerint; ac propterea pro nunc satis erit, probasse, Deum non fecisse tales machinas, quæ Brutorum actiones valeant æmulari, vel quod rectius est, Deum non fecisse Animalia Bruta tanquam machinas puras sensu, ac perceptione carentes: an verò potuerit facere, in subsequutura quæstione videbimus.

Enim verò, Deum non fecisse Bruta, quæ sola machina componerentur, agerentque, ex Raio infertur, omniumque Veterum, ac multorum etiam Recentiorum Sententia, quæ vel Sacris Paginis nititur,
ubi

ubi præsertim ex Auctore Sacræ Genesis cap. 1. habetur: *Creavitque Deus Cete grandia, & omnem Animam viventem, atque motabilem*, paulò inferius: *Producat Terra Animam viventem in genere suo, Jumenta, & Reptilia, & Bestias Terræ, secundum species suas; & inferius in fine Capitis. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam asserentem semen super Terram, & universa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam: & cunctis Animantibus Terræ, omnique volucris Cæli, & universis, quæ moventur in Terra, & in quibus est Anima vivens, ut habeant ad vescendum.*

In Job cap. 38. habetur præcipue nu. 36.: *Quis posuit in visceribus Hominis sapientiam? vel quis dedit Gallo intelligentiam?* Philippus Presbyter in Com. in Job lib. 3. cap. citato exponens hunc locum ait: *Manifestum est, quod Homo, quando à Deo ad imaginem, & ad similitudinem suam factus est, sapientiam rationis accepit, ut præstaret ceteris Animantibus, quæ ratione, & prudentia carent. Quibus autem bonis à Deo Homo donatus sit, Lectorem ad eos transmittito, qui de Bono Naturæ, ejusque virtutibus plurima conscripserunt. Gallo etiam Gallinaceo Deus hujusmodi sensum dedit, ut penè emenso noctis tempore, quasi proximè lucis memor, diem Mundo cantans adnunciet lucem revertentem: Quamobrem secundum istum Doctorem auctoritas ipsius Job intelligitur de Gallo Gallinaceo, qui non per rationem cognoscit revertentem lucem, sed sensu quodam distinguit, & penè ementitur noctis tempus; à quo postea moveatur iste sensus, non explicat prædictus Auctor, & sanè possent multa cogitata adduci, quæ nunc omittuntur. Pater Joannes de la Harde tom. 5. in Job prædictam intelligentiam reducit ad æstimationem naturalem, eò quod procedit ab intellectu Divino, & hoc modo opus Naturæ dicitur opus Intelligentiæ. Wallesius de Sacra Philosophia cap. 55. occasione prædictæ auctoritatis Sancti Job discurret, & refert opiniones Philosophorum de sensu, & cognitione Brutorum: Dubitatum est (inquit) à Philosophis, de ea, quæ Brutis inesse videtur intelligentia; plerisque negantibus esse illis ullam rationis vim, sed sensum solum, aliis etiam non paucis asserentibus, præter sensum inesse illis quandam mentem. Et quoniam prædictus Wallesius in hac controversia egregia motiva attulit, operæ pretium duximus compendiosè referre fundamenta, quæ apud eundem leguntur tam pro parte negante, quam affirmante. Qui negant rationem in Brutis, aiunt. Quod omne Animal esset rationale, & ita cessaret famosa differentia Animalium in Rationalia, & Irrationalia; postea adducit responsionem ex aliorum mente, & ait Rationale, & Irrationale non esse differentiam Animalis, sed Corporis, & convenire cum sensibili, & insensibili, eò quod rationale separari non possit à sensibili, & pro cardine istius opinionis adducitur famosa opinio Stratonis Physici asserentis, sensum sine mente esse*

non posse, de quo Axiomate ferè omnes veteres, & moderni Doctores verba faciunt, assertum probantes auctoritate Hippocratis in secunda Sectione Aphorismo sexto: *Quicumque dolentes parte aliqua Corporis omninò dolorem non sentiunt: his mens ægrotat*, & occasione istius Aphorismi Commentatores Hippocratis hoc idem repetunt; Mercurialis in suis Prælectionibus Patavinis in omnes Hippocratis Aphorismorum Libros secundo prælect. 6. in qua fit mentio Divi Basilii Physici, & Medicinon vulgaris, qui de eadem materia integrum libellum composuit; Hollerius in suis Commentariis; Argenterius similiter; citatus Wallesius in Commentario prædicti Aphorismi, & in Controversiis lib. 4. cap. 6. pag. 199.; & alii, quibus adjungi poterunt Porphyrius de Abstinencia ab Æsu Animalium; Plutarchus in Opusculis lib. 3. p. 70. Guevara de Interiori sensu; Cedrenus in Annalibus &c. Præter auctoritatem potest formari iste fermo: aut Bruta sensus habent, aut non. Si primum, & mentem habere debent, ut probant prædicti Doctores; si secundum, fabrica Brutorum instituta esset ad decipiendum, nam evidenter habent organa sensuum, & postea non haberent sensum, quod nec admitti, nec concipi potest: daretur oculus sine visione, auris sine auditu &c. undè necessarium erit concludere Bruta habere sensum, & mentem; aut si non habent mentem, neque debuissent habere organa sensuum, quæ supponunt sensum; & secus ratiocinari, est ratiocinari contra opera naturæ.

Valerianum nos legimus apud Pierium lib. 12. de Sacris Egyptiorum, quo in loco de Mulo verba facit, & prædictam opinionem convellit, antequam Cartesius scriberet: *Huic enim Generi, quamvis ad prognerandum inepto, genitalia tamen ad voluptatem natura concessit. Quod illis dictum velim, qui Animalia rationis expertia, nullo neque voluptatis, neque irascentiæ, neque cupiditatis sensu affici contendunt: moverique ad hujusmodi incitationes natura quodam impulsu, ut vel se sospitent, vel species propagentur. Neque quidem dicendum asserunt, Leonem audentem, animosumque esse, neque quidem Cervum pavidum, sed quodammodò pavidum, illumque quodammodò animosum: perinde ac si dicerent, Animalia hæc, neque cernere, neque audire, sed quodammodò cernere, audireque quodammodò, neque vociferari, sed quodammodò vociferari, atque ut semel dicam, ea non omninò vivere, sed quodammodò vivere.*

Hæc Pierius, ex quibus unà cum aliis cognitionibus supra enunciatis constat, duas in Scholis etiam antiquitùs fuisse longè diversas opiniones: etenim alii autumarunt omnia Animalia plus, aut minus esse mentis, & intelligentiæ capacia. Alii sensum eisdem abstulerunt, timentes, ut arbitratur Wallesius, ne immortalitatem cogerentur eisdem concedere, si rationem attribuerent, & proinde negarunt in omnibus Ani-

ma-

malibus, Homine excepto, sensum adesse, sed quaecumque à Brutis agi videntur, sensu quodam, sympathia quadam potius, & antipathia agi, & naturæ magis, quàm Animæ esse opera voluerunt; quamobrem concludit Wallesius: *Si itaque dicta Thesis recipitur, duorum alterum fit, aut nulli præter Hominem esse sensum, aut Animantibus omnibus esse mentem, & rationem.*

Sanè ambe istæ opiniones sua indigent censura. Wallesius scribit, Doctores soli Homini sensum tribuentes difficulter posse interpretari multa, quæ in Sacris Paginis continentur, ver. gr. quando de Equo Job loquitur, & ait: *Ubi audierit Buccinam, dicit: Vah, procul odoratur Bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus.* Addit de Aquila: *inde contemplatur escam, & de longè oculi ejus prospiciunt;* hæc habet Sanctus Job cap. 39. de Bove, & Asino, quæ censentur stupidissima Animalia. Isajas cap. 1. hæc habet: *Cognovit Bos possessorem suum, & Asinus Præsepe Domini sui: Israel autem me non cognovit, & Populus meus non intellexit:* ly cognovit applicatur etiam Soli. *Sol cognovit occasum suum.* Psalm. 103. num. 19. Has auctoritates retulit Wallesius, & eisdem tantùm tribuit, ac unà nostris sensibus, ut concluderet opinionem negantem sensum in Brutis esse absurdam, & insanā: Sed (inquit) *& opinio ipsa per se est absurda; nulla enim fides haberi potest sensibus nostris, proceditque dubitatio usque ad insaniam, si quæcernimus intuitu quarundam rerum perterrita fugere; Ursum quibusdam rebus alligi, pulsata vociferari, amicitia, & inimicitia leges observare, sensum ullum habere negaverimus.* Proinde hac assertionis parte, quæ non longè a best à delirio dimissa, alteram consideremus.

Nos alios Sacrarum Paginarum locos adducere volumus, & hac occasione discrepantes conciliare, ac inter eosdem nonnullos explicare, & quid probent, vel non, in controversia proposita referre.

Accedamus itaque ad Institutum, & cum sæpius fiat mentio in Sacris Literis Animalium cum epithetis sensus internos, & externos indicantibus, placebit propterea nobis eosdem hic breviter recensere, & simul adjungere oppositos sensum negantes.

In Evangelio secundum Matthæum cap. 10. 16. *Ecce ego mitto vos; sicut oves in medio Luporum. Estote ergo prudentes, sicut Serpentes, & simplices sicut Columbæ:* Et non solum Sacræ Paginæ tribuunt Serpentibus prudentiam, sed Aristoteles in 8. de Historiis Animalium testatur, Bruta etiam habere naturales quasdam prudentias, à quo non discedit Divus Thomas in secunda secundæ, quæst. 47. art. 15.

In Psalmo Quadregesimo primo habetur: *Quamadmodum desiderat Cervus ad fontes aquarum: ita desiderat Anima mea ad te Deus:* Explicant Doctores, inter quos Jacobus Valentianus Episcopus Christopolitanus hunc locum dicens: *Cervum vulneratum sagitta venenosa cur-*
rere

rere ad fontes aquarum, quarum potu refrigerio, & lotione sanatur, & liberatur. Hic quæritur: quando Cervus ita currit ad aquas, vel movetur, ut Horologium, & sine aliqua cognitione, aut cum aliqua cognitione status sui, & vulneris accepti; si primum dicatur, erit non difficile, sed impossibile explicare, cur semper non feratur ad aquas, quemadmodum semper movetur Horologium; si secundum conceditur, jam stabilitur in Cervo principium sensus, & cognitionis, quod maxime evincitur ex necessitate præsentis currendi ad aquas, qua cessante, cessat motus ad fontes aquarum.

Quicquid dictum est cum Sancto Propheta de Cervo, idem confirmari potest de aliis Animalibus, à quibus Medicinam inventam esse testantur eruditi Scriptores, inter quos reponimus Langium lib. 1. Epist. med. lib. Epist. 2., & alios plures; immò, & Aldrovandum nostrum. De omnibus hujusmodi Animalibus problema propositum excitari potest, an scilicet cognoscant, nec ne tempus, & necessitatem remedii, ac præsentiam rei molestæ, & morbosæ; etenim si carent omni sensu, & omni cognitione, non cognoscimus disparitatem inter unum, & alterum tempus, unde non deberet manifestari illa differentia, quæ omnibus manifesta est, & res naturales considerantibus occurrit: neque evitari potest difficultas, si confugiamus ad instinctum, de quo singulariter sermo instituetur; interea tamen tenemur dicere, instinctum vel esse purè mechanicum, vel non; si purè mechanicus statuatur, ab eodem non poterit procedere diversitas omnibus nota; si non erit purè mechanicus, habebit aliud principium distinctum à machina, seu fabrica, adeoque instinctus erit Animæ socius, seu, & melius Animam supponet, ut probabitur Deo favente: vel dicamus, aut instinctus additur, & supervenit tunc temporis, quando necessitas urget, & stimulat non solum in casu proposito, sed in aliis consimilibus, vel tantum manifestatur ex singulari operatione; si addatur, & superveniat, quomodo hoc contingat, remanet Adversariis explicandum quantum ad propositum casum, & cum non movetur structura, fabrica, seu machina, vix concipi debet instinctum supervenire, vel addi; etiamsi fluida notabilem mutationem subire possint, à qua partes machinæ solidæ alterari quoad actionem, idest moveri possunt non minus ac in statu præternaturam contingit, ut in motibus convulsivis videre est, attamen hic explicari nequit instinctus; explicari quidem possunt motus nonnulli, quemadmodum venereus, major velocitas ad cursum; major ad cibum capiendum promptitudo, cantus Galli horis determinatis magna ex parte de nocte, quemadmodum tangit Philippus Presbyter in Job, qui, quando exponit Galli intelligentiam, ait hoc procedere à sensu Galli, & hic à constitutione fluidorum actuantium plus, minusque organum, sensus potest procedere absque eo, quod cognoscat Gallus cantus sui

præ-

præfagium: Gallo etiam Gallinaceo Deus (inquit Philippus Presbyter pag. 181.) *hujusmodi sensum dedit, ut penè emenso noctis tempore, quasi proxima lucis memor, diem Mundo cantans, adnunciet lucem revertentem:* Immò crederemus, posse sine sensu Galli explicari Phænomena ob diversam Aeris constitutionem in diversis noctis horis, à qua fabrica Galli actuari possit ad cantum, aliis horis non. Hæc explicatio est difficilis, sed non impossibilis nostro marte. Hæc tamen raptim sint exarata; ceterum, quòd diversitas fluidorum inducere valeat instinctum sine alio principio, hoc sanè ita obscurum est apud nos, ut nullum lumen hucusque invenerimus, quod Automatistis favere possit; utque melius cognoscatur nostri cogitati vis, innotescatque pondus argumenti contra Automata, ne recedamus ab exemplo Cervi allato. Quomodo potest sagitta venenosa inducere instinctum pro cursu ad fontem aquæ? forte quia venenum causat sitim, & ex siti instinctus aquæ producit? hæc cogitari possunt; & valde probabile, & ferè confirmatum est venenum sitim efficere, verum ut Cervus ad aquam currat, oportet, quòd sitim distinguat, seu ut sensum illum tristem, qui sitis dicitur, attingat; requiritur ulterius, ut distinguat sitim extinguere, quæ omnia probant principium in Cervo distinctum à machina, & Animal quid aliud esse, quàm Automa. Nolumus in hoc exemplo acquiescere. Narrant Observatores multa de Hirundine maxime conspicua. Inter præcipua verò, quæ Hirundinis industriæ, atque ingenio attribuuntur, est nidi fabricatio, ita ut Aristoteles scripserit in 9. de Historia Animalium cap. 7. his verbis: *Omniò ratio Brutorum magnam refert vitæ humanæ similitudinem, magisque in minore genere, quàm in majore videtis intelligentiæ rationem, quod primum in Avium genere Hirundo in effigendo, constituendoque nido ostendit. Constringit implicito luto festucis ad normam lutariæ paleationis: & si quando luti inopia est, se ipsa mades faciens volutat in pulvere omnibus pennis, stragulum sibi etiam more hominum facit, duriora primum subiiciens, & modicè totum consternens pro suis corporis magnitudine.* Aristotelis observationem Plinius, & Plutarchus confirmant apud Aldrovandum nostrum Ornithologiæ Tomo altero de Hirundine lib. XVII. cap. VI. quando ingenium, & mores prosequitur pag. 666.

Supposita hac observatione, cui aliæ innumerae adjungi possunt, illi cò quæri potest, à quo principio ortum ducat prædicta nidificatio. Communis responsio est instinctu perfici; sed immediatè recurrit distinctio allata de instinctu, nam vel est, & supponitur mechanicus, vel non. Si primum, non apparet ratio diversitatis temporis; si secundum, habebit aliud principium distinctum à machina, quod non potest esse nisi Anima: neque dicatur à constitutione fluidorum, quæ contingit tempore graviditatis oriri impulsu ad nidificationem, ob mutatam sanguinis, & aliorum succorum constitutionem, & consequenter ob diversam

partium solidarum actuationem, etenim hoc etiam modo difficultas non tollitur; quoniam concessa alteratione in fluidis tempore prædicto, quare alteratio supposita producat dispositionem ad unam, & non alteram nidificationem, nunquam potest explicari sola alteratione humorum, nisi confugiamus ad aliud principium; & ratio est, quia data quavis suppositione alterationis, tam in primis, quam in secundis, ut aiunt, qualitatibus, quomodo ex hac Hirundo lectum formet, & festuccas colligat, stragulum componat, seu quomodo Hirundo ex Diathesi mutata humorum dirigi valeat ad suam mirabilem nidificationem conficiendam, percipi non potest. Et sanè cum non debeat dici casu, vel fortuna fieri, oportet principium aliquod dirigens assignare, quod apud meliores Doctores est Anima, ab inductione confirmata, & demonstrata, quotiescumque remanet exclusa fabrica, & istius actuatione à diversitate fluidorum, cum nihil aliud occurrat, quod dirigere possit operationem Animalis prædicti.

Ad Galli intelligentiam revertentes monere tenemur, Sacros Expositores multis aliis modis interpretari Sacrum Textum, ut videre est apud eosdem, quemadmodum etiam iidem Sacri Doctores non uno tantum modo exponunt Psalmum quadragesimum primum relatum, & inter ceteros noster Venerabilis Pater Seraphinus à Porrecta in Commentario prædicti Psalmi, sed nobis, cum moralitatem non prosequamur, sufficiat Physica consideratio, quæ non tantum de Cervo verificatur, sed de aliis Animalibus, quæ desiderant bibere ad fontes aquarum, ut observat prædictus Venerabilis Pater Ordinis Prædicatorum loco citato pag. 611.

Transitum faciamus ad alia Sacrarum Paginarum loca. In Proverbiis cap. 6. nu. 6. legitur ita: *Vade ad Formicam, o Piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam: quæ cum non habeat Ducem, nec Præceptorem, nec Principem, parat in Æstate sibi cibum, & congregat in messe, quod comedat.*

A quo principio movetur æstivo tempore Formica ad quærendum, & parandum sibi cibum? Cartistæ possunt confugere ad Machinam æstate actuatam, non hyeme. De actuatione non dubitamus, quin diversa sit æstate, ac hyeme; sed an diversa actuatio machinæ prædictis temporibus potens sit producere effectum, qui observatur in Formica sine alio principio, hoc est dubium, quod animum fatigat, & non tam faciliter solvitur; sicut multi supponunt. Concedamus etiam diversam actuationem actuare partes ad motum, & hunc ordinari ad cibum, hoc modo videlicet: sanguis, & spiritus ad musculos delati, quando fuerint vividiores, aptiores etiam erunt ad contractionem eodem tempore, quo muscoli artuum, vel alii actuantur; etiam illi, qui inserviunt ad os aperiendum, & comedendum ita constituuntur, ut

os aperire valeat Formica, movere maxillam, linguam ad morden-
dum, mandendum, atque deglutiendum flectere, qui motus aliququaliter
mechanicè explicari possunt; sed quod aliud occurrit, an mecha-
nicam omnem expositionem admittat, non apparet, & est delectus ali-
menti, qui in mechanica motus ratione non comprehenditur, ratio est,
quia non sufficit Animal moveri ad cibum, ut alatur, debet moveri ad
cibum, & hunc distinguere, secus non aletur; quotidie videmus Boves,
Capras, Oves ad herbas moveri, sed non omnes indifferenter assumere,
undè aliquid aliud requiritur explicandum præter motum, ut Animal
alatur: & confirmatur, quia antequam ore assumat, nare explorat,
& distinguit objectum, ex quo fortis conjectura elicitur, ut alias dictum
est, non sufficere motum musculorum, sed alia concurrere, ut Ani-
mal assumat alimentum idoneum.

Ceterum ne recedamus ab exemplo Formicæ, prædicta ab eodem
evidenter confirmantur. Formicæ vias nobis considerandas proponit
Auctor Proverbiorum, quæ sunt ita mirabiles, ut mechanismum so-
lum excludant; etenim post inventum alimentum per eandem semitam
regrediuntur in suos recessus, & abscondunt alimentum non pro præ-
senti necessitate, sed pro futura, & congregant in messe, instar opti-
mi Oeconomi, quicquid prodesse impofterum debeat. Quando similes
operationes poterunt explicari mechanicè, explicentur, & parati eri-
mus addiscere. Observamus Cartesium in Tractatu de Homine parte 4.
num. 52. explicantem mechanicè dissolutionem alimentorum in ven-
triculo, & magis unius speciei, quàm alterius ob differentiam fermenti
instar communis aquæ fortis, quæ facilius metalla, quàm ceram dis-
solvit, attamen quando particulariter expendit electionem ciborum,
& de Homine loquitur, mechanica omiſſa, ad Animam confugit.
Verba Cartesii sunt: *Et si liquores isti sic dispositi sint, ut magis in unum,
quàm in alium cibum agant, quemadmodum communis aqua fortis facilius
metalla, quàm ceram solvit, etiam peculiari quodam modo nervos sto-
machi afficiant, & Anima hinc appetitum sentiet, unos potius, quàm alios
cibos comedendi.* Et nos hic curiosè addimus, quòd ubi Anima non est,
nervi stomachi peculiari modo affecti appetitum excitant, unum po-
tius, quàm alium cibum comedendi: tenetur hoc dicere, & docere
Cartesius, vel æqualiter differere de Homine, & Brutis, consequen-
ter in his, vel admittere Animam sensitivam, vel concludenter osten-
dere, & non in Ænigmate peculiarem motionem nervi in stomacho à
fermento factam, & cerebro communicatam posse unius potius, quàm
alterius cibi electionem producere; si in Homine hoc evenit, ex suppo-
sitione idèd evenit, quia Anima ex illa motione excitatur; in Brutis
autem, in quibus negatur Anima, num ex simplici peculiari motione hoc
idem haberi possit, remanet probandum. Nos observamus ex solo
usu

usu narium Bruta admittere unum cibum, & alterum non, & non ex motione nervorum stomachi; & licet etiam concederemus narium nervos, vel spiritus ex objectis externis variè affici, ut in nobis etiam ipsis contingit observare; non propterea explicatur, quod quæritur; ratio est, quia motio excitata in organo non sensitivo, & non actuato ab aliquo principio sentiente, neque assensum, neque dissensum parere debet. Hæc doctrina, ut melius percipiatur, nolumus dubitare, an diversæ motiones ab objectis externis excitentur in naribus Animalium Brutorum; sed utrum istæ diversæ motiones possint mechanicè movere Animal ad unius cibi, & non alterius assumptionem, id est, quod debent persuadere Cartistæ, & mechanicè probare. Interea nos distinguamus de motione, & postea effectum ejusdem considerabimus. Motiones, prout à nobis ad Animalia Bruta arguere licet, non æqualiter nares, nervos, & spiritus possunt afficere, alias credimus titillare tantum, & spiritus blandè commovere; alias è contra agitare, vellicare partes, & spiritus irritare. Hunc Diorismum communiter adducunt Cartistæ, & inter ceteros Ludovicus de la Forge in Renatum Des-Cartes, loco citato pag. 92. quando causam assignat, cur nonnunquam in morbis quædam nobis ingrati saporis esse videantur, alias gratissima, & respondet, *vel denique ea ita introducat in poros linguæ, ut hæc inde vellicetur, atque incommodetur, quæ potius titillanda erat*; & hanc motionum diversitatem ita evidentem arbitramur in partibus solidis, & fluidis, ut in ea demonstranda non opus sit tempus profundere. Ad effectum transitus fiat, & quæramus, an hic explicari possit actus recipientis Animalis, vel negantis hoc, vel illud alimentum, & constanter partem negantem tuemur; ratio est, quia debet magis movere quicquid vellicat, & incommodat, quam quicquid titillat; & tamen oppositum docet observatio, nam ab Animali quicquid incommodat non assumitur, secus quicquid titillat; præterea an motiones mechanicæ excitatæ in naribus possint esse, vel de facto sint causæ receptionis alimenti, evidenter non patet ex ordine fabricæ hucusque noto, nisi dicamus cum Willisio de nervorum descriptione, & usu cap. 21. & 22. quod nervis olfactoriis adjunguntur alii nervi subsidiarii ex pari quinto (juxta tamen enumerationem prædicti Auctoris) quibus nares nitantur, non ad alium finem, nisi quia odoratus organum cum aliis quibusdam partibus consentiat, & potissimum cum gustu; & quando prædictus Willis ramos sui paris quinti describit, ita loquitur: *Horum primus deorsum recta tendens, per proprium foramen calvaria egressus, in descensu versus mandibulam inferiorem (cujus partibus præcipuè destinatur) in plures ramos dividitur; quibus musculo temporali, item faciei, & buccarum musculis prospicitur. Porro, ab iis surculi, & propagines in labia, gingivas, den-*
tium

tium radices, fauces, tonsillas, & extremum palatum, imò & in linguam distribuuntur; ea potissimum ratione, ut nervi ab hoc inferiore paris quinti ramo profecti, præter sensationum, nempe gustus, & tactus diversimodi munera, motus varii generis in prædictis membris, ac partibus perficiant; quorum plerique, quales nimirum alimenti manducationem, item qui oris, & faciei in risu, aut ploratu configurationem respiciunt (uti pridem innuimus) cerebro inconsulto, hoc est involuntariè, & Cerebello (è quo hi nervi derivantur) tantum auspice, peraguntur.

Concedamus Willisio suam Theoriam, disputationis solum ergo, adhuc mechanica expositio desideratur; & ratio est, quia non sufficit in casu proposito declarare causam necessitudinis inter odoratum, & gustum; ulterius requiritur cognitio alterius principii determinantis manducationem; quando objectum externum titillat tantum, non quando vellicat, & incommodat, actus recipientis Animalis debet ab aliquo principio pendere, & à principio titillante, aut vellicante nequit determinari; si vim motus expendamus, deberet potius ab objecto vellicante, vel aliter incommodante determinari; cum autem hoc non succedat, & objectum titillans tantum assumatur non vellicans, oportet concludere, mechanismum non satisfacere, & aliud principium à machina distinctum requiri, quod determinet actum recipientis Animalis objectum titillans, non mordens, & incommodans. Debemus addere, Automata non posse distinguere ob defectum sensationum quicquid titillat, vel mordet, undè potest formari dilemma, aut Animal non distinguit titillationem à morfu, vel distinguit. Si primum, non debet, nec potest admitti distinctio in assumptione alimenti, & in machinis, seu Automatis hoc debet verificari. Si secundum, ergo per aliquod principium distinctum à Machina, quod est causa distinctionis; Machina enim per se cum non sentiat, nequit distinguere, & si non distinguit, mechanicè non potest explicari electio alimenti. Idem penitus sermo instituendus est, si cum Cartesio confugiamus ad nervos ventriculi, istiusque fermentum, à quo principium eorundem nervorum moveri contendit; etenim, ut supra dictum est, non explicatur electio alimenti, & quicquid additur de peculiari natura aliquorum magis in unum cibum, quam in alium agentium, & de aqua forti facilius metalla, quam ceram solvente, nihil probat, quoniam ista similitudo, & doctrina proposita à Doctoribus de stomachi fermento non evincit electionis principium; sed tantum potest electum alimentum, aliud subigi, aliud non ob diversitatem fermenti, & alimenti, quæ invicem sibi non respondent; & quamvis ulterius concedatur quòd à diversa dispositione liquorum, peculiari quodam modo nervi stomachi afficiantur, consequenter principium nervorum non uniformiter se habeat à prædicta dispositione, attamen cum hæc Theoria non importet nisi diversum

motum, & motus diversus non arguat electionem unius, & non alterius cibi, sequitur ex Theoria Cartesii, mechanicè electionem ciborum explicari non posse, & propterea Doctores non solum de Formica, sed de aliis Animalibus loquentes quendam rationis gradum ipsis attribuerunt. De Formica dignissimus est, ut legatur Aldrovandus noster 4. lib. de Insectis cap. 1. in quo multa continentur ad nostrum institutum spectantia, & admirationis plena.

SECTIO II.

*Comprobantur nonnullis Scripturae locis,
Bruta non esse pura Automata.*

INter alia Sacrarum Paginarum loca occurrit Textus Divi Matthæi cap. X. nu. 16. ubi ita legitur: *Ecce ego mitto vos, sicut Oves in medio Luporum. Estote ergo prudentes, sicut Serpentes, & simplices sicut Columbae.*

Notabilis hæc Auctoritas plurimum probat contra Caristas, nam Christus Dominus loquitur, & vocat prudentes Serpentes, & simplices Columbas, quæ denominationes nullo modo convenire possunt Automatis; quis unquam appellaret Horologium prudens, aut Navim diceret esse simplicem; igitur, si hujusmodi denominationes competere nequeunt Automatis, Bestiæ non erunt Automata, quibus & prudentia, & simplicitas attribuuntur.

Ceterum ne videamur nimis extollere Bruta; hic operæ pretium est afferre Doctorum expositiones, quæ tamen nostram hypothese confirmant: prudentia rigorosè sumpta, quæ secundum Philosophum nihil aliud est, quàm *recta ratio agibilium*, ut docet Divus Thomas prima secundæ quæst. 64. art. 1. vel, ut habet idem Sanctus Doctor in prima Parte quæst. 22. art. 2. ex Philosopho in 6. Ethicorum: *Prudentia est recta ratio contingentium, de quibus est consilium, & electio*; seu, ut alii ex Aristotele explicant, est *habitus cum ratione vera ad agenda ea dirigens, quæ Homini bona sunt*; ita collegit Piccolomineus de Rerum Definitionibus pag. 130. Brutis nequit competere, nam excepto Rorario, vel paucis aliis, Bruta non gaudent recta ratione agibilium, seu non habent habitum cum vera ratione ad agenda ea dirigentem, quæ ipsis bona sunt; immo quando particulariter de prudentia, & sagacitate Animalium verba facit Divus Thomas in prima secundæ quæst. 13. art. 2. comparans artificialia ad artem humanam, & naturalia ad artem Di-

vinam, ita scribit explicando prudentiam, & sagacitatem Animalium Brutorum absque eo, quod in hisce sit aliqua ratio, vel electio. Scimus alibi de hac re mentionem fecisse, attamen quia Doctrina Divi Thomæ est maximè ad rem, consultò iterum adducitur: *Ad tertium* (inquit Angelicus Doctor) *dicendum, quòd sicut dicitur in Tertio Physicorum: motus est actus mobilis à movente: & ideò virtus moventis apparet in motu mobilis: & propter hoc in omnibus, quæ moventur a ratione, apparet ordo rationis moventis, licet ipsa, quæ a ratione moventur, rationem non habeant; sic etiam sagitta directè tendit ad signum ex motione sagittantis, ac si ipsa rationem haberet dirigentem; & idem apparet in motibus Horologiorum, & omnium Ingeniorum humanorum, quæ arte fiunt. Sicut autem comparantur artificialia ad artem humanam: ita comparantur omnia naturalia ad artem Divinam: & ideò apparet ordo in his, quæ moventur secundum naturam; sicut & in his, quæ moventur secundum artem, ut dicitur in Tertio Physicorum, & ex hoc contingit, quòd in operibus Brutorum Animalium apparent quædam sagacitates, in quantum habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus, utpote a summa arte ordinatos, & propter hoc etiam quædam Animalia dicuntur prudentia, vel sagacia, non quòd in eis sit aliqua ratio, vel electio, quod ex hoc apparet, quòd omnia, quæ sunt unius naturæ, similiter operantur. Hæc Divus Thomas, quæ ut a gravissimo Doctore pronuntiata sunt, ita sine oppositione admittenda videntur; licet tamen in materia disputabili, & non recedendo ab eodem Doctore, suspicari, quòd etiam si verum sit, virtutem moventis apparere in motu mobilis, & propterea in omnibus, quæ moventur a ratione, apparere ordinem rationis moventis, quamvis ipsa, quæ a ratione moventur, rationem non habeant; attamen censemus aliquid amplius reperiri in Bruto, quàm in sagitta, immo multò plus: ratio est, quia comparatio artificialium ad artem humanam cum naturalibus ad artem Divinam valet quidem, sed suo modo, & de Homine potest intelligi, ac si ageretur tantum, non ageret; nisi dicamus & agere, & agi; & cum ars Divina infinitè excedat artem humanam, debemus concludere in utraque comparatione apparere ordinem, & secundum artem, & secundum naturam; sed utrum in omnibus naturalibus ordo æqualiter procedat sine ratione, dubium apud nos est, & quidem grave, cum Bruta sensus habeant externos, & internos, a quibus dirigi, non videtur esse ambigendum; secus in sagitta, cujus directio, & ordinatio est tota extrinseca, non ita in Brutis, quamvis a summa arte ordinentur; & eò magis arridet hæc opinio, quia ex eodem Sancto Doctore Voluntas, & Intellectus in Brutis sunt, ut manifestabitur (suo tamen modo) & in quæstione citata nu. 13. art. 2. p. 2. approbatur Sententia Gregorii Niceni dicentis, Pueros, & irrationabilia voluntariè quidem facere,*

sed non eligere. Idem Sanctus Doctor in Divum Matthæum considerans auctoritatem adductam: *Estote prudentes sicut Serpentes &c.* expressè ait, Christum Dominum locutum fuisse in figura instruendo Apostolos, undè modus loquendi figuratus excludit prudentiam, & tantum inter metaphoras reponitur; quemadmodum Bergomensis in sua Tabella Aurea notat verbo *Prudentia*, & pro veritate habetur apud eundem Sanctum Doctorem in prima Parte quæst. 96. art. 1. in Conclusionem, quòd *in Animalibus invenitur secundum æstimationem naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquot particulares actus*, ad differentiam Hominis, in quo est essentialis prudentia, *quæ est actio omnium agibilium*. Per naturalem æstimationem intelligitur instinctus, de quo non potest verificari, nisi metaphoricus sermo. Quòd naturalis æstimatio sit naturalis instinctus, docet apertè idem Divus Thomas in prima Parte quæst. 78. art. 4. in ventre articuli, ubi sic habet, *nam alia Animalia participant hujusmodi intentiones solum naturali quodam instinctu*; Homo autem per quandam collationem: & ideò, *quæ in aliis Animalibus dicitur æstimativa naturalis, in Homine dicitur cogitativa, quæ per collationem quandam hujusmodi intentiones adinvenit*. Adæquatissimè idem incomparabilis Præceptor in prima secundæ quæst. 3. art. 6. in ventre Conclusionis: *Sicut est perfecta prudentia in Homine, apud quem est ratio rerum agibilium; imperfecta autem prudentia est in quibusdam Animalibus Brutis, in quibus sunt quidam particulares instinctus ad quædam opera similia operibus prudentiæ*; opus autem simile operi prudentiæ est metaphoricum, & consequenter si Bruta videntur aliquid agere sagaciter, aguntur potius quàm agunt ob defectum consilii, & rationis; quæ duo cum non respiciant tantum finem, sed ea, quæ sunt ad finem, idcirco Bruta prudentiam non habent, licet in eisdem sint determinatæ viæ perveniendi ad finem, & operandi similiter in eadem specie; & colligitur ex eodem D. Thoma in secunda secundæ art. 15. quæst. 47. Idipsum confirmat in sextum Ethicorum lect. 6. pag. mihi 95. *Et inde est, quòd per quandam similitudinem, Homines quasdam Bestias dicunt esse prudentes; quæcumque scilicet videntur habere quandam potentiam prævisivam circa propriam vitam, non quidem ex ratione, quod propriè ad prudentiam pertinet*; & ulterius cum majori distinctione in primum Librum Metaphysicorum lect. 1., ubi suo more Philosophi mentem explicans, ea, quæ dicta sunt, exponit; & quamvis distinguat de gradibus cognitionis Animalium, quos esse tres cum Philosopho statuit; etenim ait esse quædam, quæ licet sensum habeant, non tamen habent memoriam, quæ ex sensu fit, & hujusmodi Animalia sunt Animalia imperfecta, & immobilia secundum locum, ut Conchilia. Alia sunt, quæ memoriam habent, & sunt, quæ moventur ad distans motu progressivo: Nisi enim (inquit Angelicus Doctor) apud ea remaneret
per

*per memoriam intentio præconcepta, ex qua ad motum inducuntur, motum continuare non possent, quousque finem intentum consequerentur. Alia sunt, quæ licet memoriam habeant, non habent tamen auditum, ut Apes, quæ etiam si prudentiam habere possint, non tamen sunt disciplinabilia ob defectum auditus, qui est sensus disciplinæ. Verba Divi Thomæ sequuntur: Patet igitur tres esse gradus cognitionis in Animalibus. Primus est eorum, quæ nec auditum, nec memoriam habent. Unde nec disciplinabilia sunt, nec prudentia. Secundus est eorum, quæ habent memoriam, sed non auditum, unde sunt prudentia, sed non disciplinabilia. Tertius est eorum, quæ utrumque habent, & sunt prudentia, & disciplinabilia; & quamvis ita loquatur, distinguit tamen prudentiam Brutorum a prudentia Hominum, & ait: Dicitur autem prudentia aliter in Brutis Animalibus, & aliter Hominibus inesse. In Hominibus quidem est prudentia solum, quod ex ratione deliberant quid eos oporteat agere. Unde dicitur Sexto Ethicorum, quod Prudentia est recta ratio agibilium. Judicium autem de rebus agendis non ex rationis deliberatione, sed ex quodam naturæ instinctu, prudentia in aliis Animalibus dicitur. Et universa hæc Doctrina in Textu Aristotelico continetur, & affabrè explicatur a Divo Thoma, etiam supponendo multa cum Aristotele, qui ut Commentator non tenebatur probare, sed solum explicare, quemadmodum in aliis Commentariis observavit, vel quando Magistrum Sententiarum interpretabatur, quamvis nonnulli sine hac distinctione, mentem Angelici Doctoris non fuerint assequuti, nec assequantur. Dicta sunt hæc notanter occasione Apis, quam Aristoteles ait, *Auditum non habere*, quod valdè dubium est. Volens autem Divus Thomas Aristotelem tueri, ac si difficultatem novisset, ait: Quod autem dicitur *Apes auditum non habere*, non repugnat ei, quod videntur ex quibusdam sonis exterreri; nam sicut sonus vehemens occidit Animal, & scindit lignum, ut in tonitruo patet, non propter sonum, sed propter commotionem Aeris vehementem, in quo est sonus: ita Animalia, quæ auditu carent, judicium de sonis non habendo, possunt per sonos aereos exterreri. Diximus valdè dubium esse, nam non conveniunt Doctores in hoc, quod Apes non audiant. Aldrovandus noster de Insectis lib. 1. p. 52. refert opinionem, & verba Divi Thomæ loco citato; refert etiam oppositam opinionem Plinii exarata in XI. libro cap. 20. Naturalis Historiæ, ubi ita legitur: *Gaudent plausu, atque tinnitu Aeris, eoque convocantur. Quo manifestum, auditus quoque inesse sensum.* Hæc autem omnia de Ape obiter sint dicta.*

Certum igitur est, Divum Thomam de Prudentia Brutorum locutum fuisse methaphoricè, quo pacto etiam legitur in Concordantiis Petri de Bergamo dubio 1077. quas auctoritates, & Doctores licet summo opere veneremur, unum tamen, vel alterum dubium addere placet: & ut

dubium proponere tantum; tum quia Divus Thomas in Tertio de Anima lect. 5. p. mihi 98. admittit naturalem inclinationem in Ape, & Formica ad opera prudentiæ: si quis quærat quid importet hæc naturalis inclinatio, huic utique non potest responderi, taliter denominari per translationem; seu nomine naturalis inclinationis debere intelligi vocabulum a significatione propria ad non propriam per similitudinem aliquam conversum; non enim dicimus, nec dicere debemus in Mari esse naturalem inclinationem ad iram, in Agro ad risum, in Montibus ad pariendum &c. quare si ineptè diceremus Mare habere inclinationem ad iram &c. quia sunt sermones metaphorici aptè, & sine metaphora, tenebimur dicere, Apem, & Formicam habere naturalem inclinationem ad opera Prudentiæ. Idipsum ex vi nominis inclinationis in re animata deducitur ad differentiam inclinationis in re inanimata, cum in re animata dirigi debeat a principio cognoscente inclinatio ad opus prudentiæ, secus in re inanimata, in qua res ipsa dicitur per similitudinem inclinare ad aliquid. Hinc si Divus Thomas sustinuit in Ape, & Formica adesse naturalem inclinationem ad opera Prudentiæ, erit maxime probabile, non semper metaphoricè esse intelligendum.

Clariùs exponentes Votum nostrum dicimus, per naturalem inclinationem, sive propensionem, aut intelligi debere propensionem Animæ, aut propensionem structuræ; si est propensio Animæ, non potest esse metaphorica; cognitio enim Animæ excludit metaphoram; si est propensio structuræ, tunc valde difficile est, ne dicamus impossibile, explicare naturalem inclinationem ad opus Prudentiæ, ver. gr. in Serpente, qui dicitur Prudens ob capitis defensionem, & vestis renovationem; & quamvis renovatio vestis possit prudentiam metaphoricè involvere, immo debeat; attamen non ita sentiendum de Capitis defensione, in qua duo sunt consideranda, & cognitio periculi, & cognitio Capitis, quæ à sola structura esse non possunt, cum semper sit structura, quoties etiam periculum non imminet, & tamen Serpens actum defensionis non elicit. Quod urget etiam, si instinctum præter ullam cognitionem attribuamus eisdem, quia semper ille supponitur, & non semper Caput defendit; requiritur ergo principium, quod moveat ad Capitis defensionem hinc, & nunc, & non semper, quod non erit structura, etiam si hæc a spiritu diversimodè actuari possit.

Accedit aliud dubium desumptum ex Primo Methaphysicorum lect. 1., ubi habetur: *Ex hoc autem, quod quædam Animalia memoriam habent, & quædam non habent, sequitur, quod quædam sunt prudentia, & quædam non. Cum enim prudentia ex præteritorum memoria de futuris provideat (undè secundum Tullium in secundo Rhetoricæ, partes ejus ponuntur memoria, Intelligentia, & Providentia) in illis Animalibus Prudentia esse non potest, quæ memoria carent. Illa verò Animalia, quæ me-*

moriam habent, aliquid Prudentiæ habere possunt. Hic sanè sermo non potest dici metaphoricus, quoniam in Brutis quibusdam non solum est Memoria, sed Intellectus, & Voluntas per quandam obscuram resonantiam, ut loquitur Divus Thomas; & Æstimativa, quæ differt a Cogitativa Hominum tantum secundum magis, & minus; & quamvis communiter dicant Doctores, Æstimativam inservire pro cognitione intentionum non sensatarum sine discursu, sed solo instinctu naturali sibi indito a Primo Conditor, attamen dubium est, an sine aliquo discursu Ovis cognoscat inimicitiam Lupi. Nos observamus quotidie Felles, & alia Animalia, quæ volunt ab uno loco ad alium progredi, vel per saltum, vel alio modo, non quomodocumque tentare opus, sed cum distinctione, & consideratione pertentare iter, cruribus anterioribus aptè collocatis, & eisdem quandoque soli soliditatem explorantia. Observamus eosdem Felles, occultos mures diu expectare, nec recedere ab occulto speculatu, ut loquitur Plinius, nisi post longum tempus, aut post prædam; quæ non casu fiunt, sed cum directione; immo in situs electione sagaces ita videntur, ut non possit negari aliqualis discursus. In aperiendis ostiis, in fugiendis è longinquo rebus nocuis, in vitandis ad placitum convocationibus, temporibus, & horis determinatis observantur modi, qui naturalem superant inclinationem, & aliquid aliud demonstrant, quod distinguere videtur horam, tempus, & circumstantias. Innumera ferè congeffit in hanc rem exempla Hieronymus Rorarius Exlegatus Pontificius in Opusculo ad hoc argumentum spectante, & inscripto. Quòd Animalia Bruta utantur ratione melius Homine p. 57. Hic de quodam Cane refert hanc singularem observationem. Hunc in Germania nactus, quo tempore apud Ferdinandum Regem, Clementis Septimi Oratorem agebam, & erat mecum Onophrius Rorarius sanguine junctus, eximia probitate junctior, qui Canonicas mecum orabat, quas dicunt horas; advertebam Canem non prius loco moveri, quam orandi fine facto, Beatæ Virgini dicatam Salutationem dici audivisset; tunc surgere, tunc blanditias, quam maximas ferere; mirabar qua ratione sciret orandi finem factum, suspicabarque non aliunde conjectare, quamquòd eam Salutationem genu nixi dicimus, & erat nihilominus dignum, ac lum illum advertere, & meminisse; periculum facturus, jubebam postridiè sub lectuli calcitra abscondi, tamdiu sopitus manebat, donec eadem Salutationis verba proferri audisset, tunc solito blandiendi more exiliebat. Utique ex hac mirabili Historia colligitur, non quidem naturalis instinctus, qui naturam similiter in omnibus comitatur in ordine ad ea, quæ vel eandem conservant, vel eidem obsunt, & diversimodè secundum diversitatem Animalium; sed aliud principium, nempe, Anima sensitiva magis, & minus capax, sive ejusdem essentiam, sive subjectum consideremus. Alia de Cane recenset idem Rorarius in eodem

dem Opusculo, quæ omnem fidem superare videntur; quæque ad instinctum nullatenus reduci debent, aut possunt, quemadmodum habetur ex Ovorum translatione, præcipue quando Animalia quædam observant Nidum suum inspicere, & sepe visitari. De Picis hoc refert prædictus Rorarius p. 60. Editionis Amstelodamensis, & singularissimam translationem refert. In quibusdam Animalibus hoc communissimum est, transferre Catulos, si viderint vel alia Animalia, vel Homines accedere ad locum, ubi eosdem nutriunt; equidem istæ operationes non proficiscuntur ab instinctu, nam si ab eodem procederent, independenter a supposito casu similiter evenirent; non eveniunt, quare concludendum est ab alio principio derivare.

Pro complemento prædictæ Doctrinæ oportet nonnulla explicare, quæ in hac Controversia sunt maxime necessaria. Sanctus Thomas, ut tactum est supra in primo Metaphysicorum Libro lect. 1. p. 2. postquam concessit Animalibus, quæ memoriam habent, aliquid prudentiæ convenire, statim subjungit differentiam, quæ intercedit inter Bruta, & Homines in ordine ad prudentiam, & ait: *Dicitur autem Prudentia aliter in Brutis Animalibus, & aliter Hominibus inesse. In Hominibus quidem est Prudentia secundum quod ex ratione deliberant quid eos oporteat agere, unde dicitur sexto Ethicorum, quod Prudentia est recta ratio agibilia. Judicium autem de rebus agendis, non ex rationis deliberatione, sed ex quodam Naturæ instinctu, Prudentia in aliis Animalibus dicitur: unde Prudentia in aliis Animalibus est naturalis Æstimatio de convenientibus prosequendis, & fugiendis nocuis: sicut Agnus sequitur Matrem, & fugit Lupum.*

Prædictam Doctrinam nemo ignorat communiter defendi, quemadmodum de Serpentum prudentia varia cogitata a Doctoribus assignari, quæ collegit Aldrovandus noster Libro 1. de Serpentibus, & Dragonibus cap. 1. ubi natura, & mores proponuntur: retulit nec non Samuel Bochartus in bipartito opere de Animalibus Sacre Scripturæ inscripto Hierozoicon pag. 13. cap. 4. &c. Omnia hæc ad animum erudiendum spectant, sed necessitas, & curiositas disputationis nos invitavit ad querendum, an D. Thomas rigorosè, propriè, & strictè sit intelligendus, nec ne; & an piaculum sit in Brutis admittere aliquem discursum, & ea, quæ consequuntur affirmativam partem, quæ difficultas ut tollatur, cogitarunt Doctores distinctionem inter Æstimativam, & Cogitativam, nec non discrimen inter Memoriam, & Reminiscen-
tiam: nos hic non intendimus contra communio-
rem Sententiam incedere velle; Sanctissimos Viros, & Patres semper adoramus, & veneramur, semper adorabimus, & venerabimur; sed cum semper liceat, quæ obscura sunt aperire, & pro viribus exponere, nec non effectus ad suas causas reducere, præcipue quando materia est disputabilis,
& ni-

& nihil est definitum a Supremo Tribunali; propterea censemus, posse nostra cogitata referre, & sunt primò, quòd multi graves Philosophi non distinguant sensus internos, ut communiter scribitur, & legere est apud Serbellonum Tomo 2. sue Philosophiæ Ticinensis de Anima disput. 2. quæst. 2. art. XIV. §. 176. Guevaram de Interiori Sensu lib. 1. cap. 2. & seq. Arriagam disp. 5. de Anima sect. 4. Dandinum Cæsenatem tertio de Anima digressionem XV. de Interiorum Sensuum numero, & seq. ubi subtiliter hæc materia discutitur, & ad mentem Philosophi demonstratur, quem docet in Libris de Anima, dum sentientes omnes facultates persequitur, inter eas Memoriam non reposuisse, nec Æstimatricem, sed solum communem Sensum, & Phantasiam; concludit itaque: *Unica igitur facultas est, quæ ut diversarum operationum principium existit, alio, atque alio modo considerata, ratione multiplex est, tumque communis, tum Phantasia Æstimatrix, & Memoratrix appellatur.*

In hac suppositione licet non communi (nam, ut omnes Philosophi norunt, quæstio de interiorum sensuum numero est quæstio, quæ ita controversatur, ac si Annibal esset ad Portas, nam alii istos sensus redigunt ad quatuor, alii ad tres, alii ad duos, alii ad unum, prout legere est apud Dandinum, Arriagam pag. 515. Zabarellam p. 369. de Rebus Naturalibus, Conimbricenses in 3. de Anima cap. 3. quæst. 1. Guevaram de Interiori lib. 1. disput. 7. cap. 1., & communiter apud omnes Philosophos in Tractatu de Anima) in suppositione, inquam, unitatis numericæ sensus interioris liceat nobis ita ratiocinari, & eadem maxime probabilitate, qua maxime probabilis est suppositio. Si omnes operationes quamvis aliquantulum diversæ realiter in hoc conveniant, quòd omnes sint usus quidam earundem specierum circa eadem objecta materialia hoc, vel illo dignoscenda, ac ita inter se complicantur, ut nec subjecto, nec operatione possint omnino separari, non erunt ponendæ diversæ Potentiæ pro diversis sensibus, sed unus sensus erit sufficiens. Modò cum in Brutis sit sensus communis, in eisdem erunt omnes usus illarum specierum, quas recipit sensus communis ex objectis externis per externos sensus: confirmatur, nam sensus communis recipit species, Imaginativa conservat, Phantasia conjungit, Memoria recordatur earundem, Cogitativa comparat easdem; unde, si in Brutis est sensus communis, erunt omnes sensus interni, & consequenter admittendæ erunt in Brutis operationes cogitivæ, & reminiscencia, quæ juxta Philosophos enunciatis possunt ab una potentia oriri, ut patet in intellectu juxta Arriagam disput. 5. de Anima sect. 4. p. 515.

Secundò probatur ex Divo Thoma, & multis aliis Doctoribus: Divus Thomas in tertium Librum Sententiarum distinctione 27. quæst. 1. art. 4. ad tertium ait, Animalia Bruta participare intellectu, & voluntate per obscuram consonantiam; & quoniam Auctoritas tanti Viri val-

de nobis placet, est rara, idcirco literaliter adducitur. Igitur in responsione ad tertium Argumentum loci citati ait: *vel dicendum, quod intellectu aliquo modo alia Animalia participant per quandam obscuram resonantiam*; idest per quandam obscuram convenientiam, & communicationem, in quantum sentiunt, sicut & voluntate participant, in quantum habent appetitum sensualem: unde, & in Brutis voluntarium invenitur, ut dicit Philosophus tertio Ethicorum, non quod simpliciter voluntatem habeant. Ex hac Auctoritate inferri potest, Cogitativam esse in Brutis, quemadmodum, & Reminiscentiam; ratio est, quia si in Brutis Intellectus, & Voluntas suo modo reperiuntur; multò magis in eisdem admitti debent Cogitativa, & Reminiscentia suo pariter modo, qui modus explicabitur inferiùs.

Idem Divus Thomas in Prima Secundæ quæst. 6. art. 2. cum Philosopho in 2. Ethicorum, & cum Gregorio Niceno, & Damasceno sustinet, Pueros, & Bruta Animalia communicare voluntario, & est idem ac dicere, ut explicat in Conclusionem, Pueros, & Bruta secundum imperfectam rationem voluntarium habere, & quando explicat prædictus Doctor suam mentem in corpore Conclusionis, ait, duplicem esse cognitionem finis, perfectam scilicet, & imperfectam, de qua alibi verba fecimus; interea tamen plus tribuitur Brutis per Æstimativam, quàm per Cogitativam imperfectam, nec opus intelligentiæ quidquam explicat; prout ad nostrum attinet institutum, cognitio imperfecta Brutorum dependet a Sensu, & ab Æstimatione naturali, in qua re si liberè Votum nostrum pronunciare licet, credimus etiam, Cogitativam imperfectam posse concedi, & non solum Æstimativam; & quemadmodum ex Divo Thoma imperfectam rationem finis, sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam, ita possumus arbitrari, Bruta illam cognitionem, quam habent de fine, posse comitari aliquam participationem Cogitativæ, & in hoc magis acquiescimus, quàm in Æstimativa, ratio est, quia probabilius est, Bruta ex Sensatis suo modo posse cogitare, quàm quod insensibiles rationes comprehendant, ut odium, & inimicitiam, quæ dicuntur intentiones, seu species non sensatæ, quia non possunt cognosci per Sensum exteriorem, adeoque nec per Sensum communem; & qui admittunt proprietates, aut opus intelligentiæ, nihil explicant.

Zabarella de Rebus Naturalibus, præcipuè quando de Facultatibus Animæ loquitur cap. XII. tenet cum Aristotele, licet oppositum sentiant Complutenses de Anima, quando de Sensibus internis verba faciunt, sentientis Animæ facultates internas tres tantum esse, scilicet Sensum communem, Phantasiam, & Memoriam; quamvis etiam dubitet, *an memoriam liceat sensum appellare*; & ratio est, quia nomen Sensus cognitionem denotat, Memoria verò non est cognoscitiva, sed

solum consecutiva Imaginum; secundum hanc hypothesim tollit de medio Æstimatoriam, & Cogitativam, & notanter animadvertit Doctrinam Divi Thomæ in prima Parte quæst. 78. art. 4. adeoque neque illam in Brutis, neque istam in Hominibus admittit. Quomodo autem mirabiles Brutorum operationes explicet, patet in eodem loco, ubi non recedens à Doctrina Philosophi ait in tertio de Anima a contextu 28. usque ad 32.; demonstrari in rerum sensibilibus perceptione tria hæc ordinatim fieri. Primò res sentitur a sensu externo sub ratione objecti proprii, ut color, quatenus color, a visu. Secundò percipitur iucunditas, vel molestia, sive eadem res, quatenus jucunda, vel molesta; non enim est in ipso objecto iucunditas, vel molestia, tanquam res sensibilis, sed objectum in sensu iucunditatem, vel molestiam producit per impressionem suæ speciei; quod intelligitur de Sensu communi, non de Sensu externo, cuius munus est præcipue objectum sub propria objecti ratione, non iucunditatem, vel molestiam, quod non pertinet ad aliquem proprium Sensum externum, sed ad communem, qui est commune principium omnium Sensuum externorum, & a quo apprehenduntur objecta ab externis Sensibus oblata, & unà ut jucunda, vel molesta percipiuntur. Tertiò excitatur appetitus, qui dicit vel fugam, vel prosecutionem: quicquid enim jucundum est, appetimus: secus quicquid molestum est, fugimus, & appetitus ad molestum, vel jucundum promovetur, non a Sensu communi, ut Sensus est, neque a Phantasia, ut Phantasia; unde horum trium duo priora ad Sensum communem, & Phantasiam pertinent: *Quatenus tamen restringitur, & coarctatur a propria forma cujusque Animalis: jam enim diximus, & semper sunt verba relati Zabarellæ, propriam cujusque formam coarctare formam generis, & ejus operationes contrahere ad proprios quosdam modos, & ad proprias cujusque Animalis conditiones: colorem igitur, & figuram paleæ omne Animal visu præditum videt, & imaginatur, sed non omne Animal percipit ex ea visione iucunditatem, sed aliqua tantum Animalia, quæ egent palea ad nidificandum: hæc igitur apprehensio rei, ut jucundæ, competit sensui illius Animalis, non prout sensus est, sed ut determinatus, & coarctatus à propria illius Animalis Natura; sed cum hæc sit nobis incognita, solemus eam nomine naturalis instinctus appellare.* Idem Doctor, ut postea prosecutionem, vel fugam explicet; quod est tertium Propositorum, facultatem appetitivam admittit, consequenter distinguit sensitivam ab appetitiva, & in hoc convenit cum Divo Thoma in prima Parte quæst. 78. art. 1. eandem fuisse Sententiam Philosophi in secundo de Anima t. 20. 22., & 27. certatur: probat prædictam Doctrinam hoc modo. Ubi sunt diversi modi operandi circa idem objectum, ibi sunt diversæ facultates: sed non est idem operandi modus, quo Anima sentit, judicat, ac appetit idem objectum, ergo

non

non per unam facultatem sentit, judicat, & appetit. Minorem sui syllogismi ita demonstrat, quia sentire est cognoscere, & fit per transitum objecti ad Animam, cum in cognitione objectum suo modo ad Animam pertingat, sed in appetitu ad prosequendum objectum movetur, unde appetitus præsupponit cognitionem objecti, & non est formaliter cognitio ejusdem, sed propensio ad idem prosequendum, vel è contra; antecedens cognitum; ex appetitu enim incitatur ad motum, ut quæ utilia sunt, fiant, non noxia.

Hæc Zabarellæ Doctrina, quamvis primo intuitu videatur opponi Divo Thomæ admittenti Æstimatoriam, nihilominus si funditus consideretur, non apparet talis, ut Æstimatoriam tollat, cum hæc ex Doctore Angelico in prima Parte quæst. 78. art. 4. in corpore sit ordinata *ad apprehendendum intentiones, quæ per sensum non accipiuntur*: Intentiones autem hujusmodi, idest, quæ per sensum non accipiuntur, naturali solum instinctu percipiuntur a Brutis: Homo autem per quandam collationem, & ideo (sequitur Divus Thomas) *quæ in aliis Animalibus dicitur Æstimatoria naturalis, in Homine dicitur cogitativa, quæ per collationem quandam hujusmodi intentiones adinvenit*. Quare ex litera utriusque manifestum est, dari instinctum naturalem, quem vocat Æstimatoriam Divus Thomas: Zabarella verò appellat Proprietatem formæ, *quæ cum sit nobis incognita* (inquit Zabarella) *solemus eam nomine naturalis instinctus appellare*. Æstimatoria ex Divo Thoma est potentia Animæ: Instinctus naturalis ex Zabarella est Proprietas Animæ sensitivæ: unde non colligimus discrimen, quod iste supponit inter opinionem Divi Thomæ, & suam; nisi dicamus ponere Æstimatoriam distinctam a Sensu communi, vel Phantasia, esse mentem D. Thomæ, non ita Zabarellæ; sed si bene ponderetur Doctrina Zabarellæ recurret, quod a nobis dicitur, nempe Æstimatoriam distingui a Sensu communi, vel Phantasia ex eodem Zabarella, quia Sensus communis est Genus, ut & Phantasia; & aliæ Potentiæ constringuntur, & coarctantur a propria cujusque Animalis forma: Jam enim diximus, propriam cujusque formam coarctare formam generis, & ejus operationes contrahere ad proprios quosdam modos, & ad proprias cujusque Animalis conditiones: hinc licet omne Animal videat paleam, non tamen omne Animal ex hac visione percipit jucunditatem, contractus est enim Sensus communis à propria Animalis forma, & ista contractio supponit principium, quod est potentia nuncupata Instinctus, seu Æstimatoria, ut legere est apud D. Thomam prima Parte quæst. 78. seu Inclinatoria naturalis, quam cum admittat, & negare non possit idem Zabarella, debet concludi contra eundem Æstimatoria; etiamsi eandem neget. Præterea appetitus ab eodem Zabarella admittitur, qui supponit principium movens, hoc non est Sensus communis, ut Sensus, nec Phantasia, ut Phan-

Phantasia; oportet igitur assignare aliud principium, quod stimulet ad motum ipsum Animal, ut quærat quæ utilia sunt, & fugiat noxia: & ab hac Doctrina non videtur alienus Zabarella, quoniam ait, Animal cognoscere tum sensu, tum imaginatione, & cognitione insequi appetitum prosequendi, vel fugiendi, si sequitur appetitus cognitionem, non proinde cognitio stimulat, seu excitat ad motum, quia ex eodem Zabarella Sensus, ut Sensus; & Phantasia, ut Phantasia, non sufficiunt, nisi coarctentur, & determinantur a propria forma: quocirca requiritur aliud principium præter cognitionem, a quo appetitus promoveatur determinatis temporibus, præterquamquod cognitio in Brutis, ver. gr. in Ove ad fugiendum Lupum, & in Ave ad colligendam paleam pro Nido non ex Sensu interiori, aut Sensu communi procedit; & ideò dicunt Doctores cum D. Thoma loco citato, vim Æstimatoriam ordinari ad intentiones, quæ per Sensum non accipiuntur. Si Zabarella adducit facultatem appetitivam, potuisset interrogari, an loquatur de facultate appetitiva sensitiva, an intellectiva, an naturali. Si primo modo, cum sit appetitus sensitivus inclinatio consequens apprehensionem sensitivam, ubi Sensus non operatur, non potest dici, appetitum moveri a Sensu, sicut communiter dicunt, appetitum intellectivum moveri a voluntate; difficultas remanet de appetitu naturali, qui ab alio debet moveri, sicut ab alio moventur Appetitus sensitivus, & intellectivus, unde recurrunt adversus Zabarellam, quæ dicta sunt, & si ex eodem movetur Appetitus sensitivus a propria forma nobis incognita, æqualiter poterit admitti Æstimatoria cum D. Thoma inclinata ad suum finem ab alio superiori cognoscente, ut deducitur ex prima Parte summæ prædicti Doctoris qu. 6. art. 1. ad 2. &c.

Sanè ex eodem D. Thoma in eadem prima parte pluribus in locis, præcipuè quest. 59. art. 1. distinguuntur appetitus, ut dictum est, in naturalem, sensitivum, & intellectivum, & omnes ab alio moventur: id manifestat D. Thomas in par. 2. quæst. 40. art. 3. in quo quæritur: utrum spes sit in Brutis Animalibus, ibi enim distinguit de appetitu, ut dictum est, nec non de principio movente quemlibet appetitum, & ait: *Ut enim supra dictum est, appetitus sensitivus Brutorum Animalium, & etiam appetitus naturalis rerum insensibilium sequuntur apprehensionem alicujus intellectus: sicut & appetitus Naturæ intellectivæ, qui dicitur voluntas, sed in hoc est differentia, quòd voluntas movetur ex apprehensione intellectus conjuncti: sed motus appetitus naturalis sequitur apprehensionem intellectus separati, qui naturam instituit: similiter appetitus sensitivus Brutorum Animalium, quæ etiam quodam instinctu naturali agunt &c.* De eadem materia agit in tertium Librum Sententiarum distinctione 17. quæst. 1. art. 2. in responsione dicens, appetitum naturalem inesse omnibus potentiis Animæ, quare si Bruta sunt determinata ad aliquem finem, in eisdem concedendum est principium determinans,

nans, de quo quid sentiant Doctissimi Viri, dictum est: addere tamen non displicet in tanta rerum obscuritate, quòd, etiamsi quamplures Doctores admittant *Æstimatoriam*, quia supponant hanc ordinari ad intentiones, quæ per sensum exteriorem non accipiuntur; nihilominus possumus arbitrari, inimicitiam, & amicitiam Animalium posse aliter explicari, quàm per *Æstimatoriam*, negando suppositum, nempe sensus exteriores non causare prosecutionem aliquorum Animalium: & ut nostrum cogitatum fiat manifestum, non recedamus a communi exemplo de Ove, & Lupo, inter quæ Animalia intercedit inimicitia, deque quibus Animalibus dicunt ideò per sensum exteriorem inimicitiam non percipere, quia *Ovis*, ut scribit D. Thomas in 1. par. quæst. 78. art. 4. *videns Lupum venientem fugit, non propter indecentiam coloris, vel figuræ, sed quasi instinctu naturæ: & similiter Avis colligit Paleam, non quia delectet sensum, sed quia est utilis ad nidificandum: & hanc Doctrinam repetunt innumeri Doctores semper exemplificantes de Ove vidente Lupum, & solum colorem, magnitudinem, & figuram aspiciente, non tamen proinde fugiente Lupum, sed propter inimicitiam, quam vocant intentionem non sensatam sine discursu, sed solo instinctu naturali. Hic observamus Doctrinam propositam de inimicitia Lupi, & Ovis, maximè exemplificari visione, quam solam non esse considerandam asserimus; convertatur igitur animus ad alios sensus, & etiam postea ad ipsam visionem: occurrit primò odoratus Ovis; quis potest tutò affirmare, Ovem non habere insignem odoratum, & ideò naribus optimè distinguere odorem Lupi? quis confidenter potest dicere, prædictum odorem non offendere Ovem; & ita, ut cogatur fugere absque eo, quod admittatur *Æstimatoria*? Quot vicibus hoc idem nos experimur, & religiosè testari possumus, quandoque alitus in nares immisos tantopere nos lædere, ut vita in discrimen adducatur, nisi citò fugiamus: e contra non existimamus improbabile, Lupos insequi odoratu Oves, non quatenus inimicas, sed quatenus halitus Ovis sit ipsis gratus, & ad halitum provocans. Animalia ab odore stimulari ad nutrimentum, alibi a nobis probatum est, & præclara observatione Galeni exarata in Libro de L. Affris. 6. cap. 6. confirmatum, quando Hædum mox natum vidit ex multis pelvibus plenis vino, oleo, melle, lacte &c. Lac præ ceteris eligere solo olfactu. Refert Stumphius apud Jonstonum in Taumatographia naturali, classe 7. cap. 24. Lupum famelicum per noctem vento adverso escæ, vel per medii miliaris spatium percipere odorem, & hoc medio arbitrari licet, Ovem posse querere, & inventam occidere, & devorare. Credimus unà auditum posse plurimum concedere istis Animalibus pro prosecutione, & fuga, sive ululatum ex parte Lupi, sive belatum ex parte Ovis meditemur; nimirum non est improbabile, Ovem fugere, & non posse tollerare*

ulula-

ululatum, & Lupum excitari ad escam ex belatu, ex Aldrovando nostro, loco, ut infra pag. 447. Sint ista cogitata nudæ conjecturæ, neque omnes æqualis ponderis. Ad tollendam autem intentionem non sensatam placet eruditionis studio recensere, quæ idem Aldrovandus de Quadrupedibus Biseceleis lib. 1. scribit, & sunt, non tantum inter viva hæc Animantia innatam esse inimicitiam, sed etiam inter partes eorundem Animalium mortuas internum odium reperiri, potissimum in Pelle, Lana, & Chordis: *Quod ad pellem attinet* (sunt Aldrovandi verba) *Pythagoras author est, si pellis Ovis lupinæ apponatur, defluituram lanam Ovillæ.* Alii referunt apud eundem; Chordas de intestinis Ovium factas, & permixtas cum Chordis de intestinis Lupi non sonare: aliæ similes apud eundem Aldrovandum leguntur res admirandæ de partibus Ovium, & Luporum, quæ an sint veræ, necne, interea non definimus, cum possit dubitari, & quando firmaretur hypothesis prædicta, oporteret aliorum animum convertere, & concludere inter Ovem, & Lupum inimicitiam, potius oriri ex constitutione totius, quam ex potentia Animæ, quemadmodum constat in Theamede, & Ferro, de quibus Renodeus, & aliis hujusmodi Corporibus.

Quamobrem ex dictis manifestum est, Naturam adhuc esse occultam, & consequenter potentiam Animæ admissam posse agitari: addamus etiam aliud cogitatum, & est, oculum in nonnullis Animalibus ita fulgidum esse, ut tollerari non possit ab aliis Animalibus, adeoque hæc illorum fulgorem metuere. Hanc Doctrinam legimus apud Le-Grand, & hac explicat quomodo Vulpes decipiant, & prosternant Gallinas; quod an admitti debeat valde dubium est, maxime cum lumen Solis absque dubio majus, quam splendor oculi vulpini easdem Gallinas non perterrefaciat, nec decipiat. Præterquamquod si res ita se haberet, ut supponit Le-Grand, alii doli, & astus Vulpis, qui passim leguntur apud Eruditos Viros viderentur superflui, cum sufficeret ad escam prædictus fulgor. Quæ sequuntur ab Aldrovando nostro proponuntur de Quadrupedibus Digitatis Viviparis lib. 2. cap. 1. ubi natura, mores, ingenium Vulpis explicantur a Joanne Jonstono in sua Thaumato-graphia naturali in Admirandis Quadrupedum cap. 42. quod est de Vulpe: *Quare* (inquit Aldrovandus noster) *ad peculiare dolo, quos, urgente fame, Vulpes in pectore molitur, jam licet accedere. Hæc igitur famelica, ex Isidoro, & Constantino, prostrata ore aperto, mortem simulat; tuncque Avibus ad ipsam tanquam ad Cadaver descendentes in pabulum vescitur. Sed ad mentem Olai Magni, quando ad famem explendam nihil invenit, tandiu in terra rubra se volvit, donec cruenti Cadaveris formam induat, atque hoc modo humi jacens, Aves accedentes illicò capit, & devorat. Hanc nostram Sententiam stabilire videtur illius Bubulci Historia, qui obiter similem Vulpem conspicatus, illamque mortuam credens apprehen-*

hendit, & in Currum, in quo Pulli vehebantur, projecit: illa paulò post, Bubulco non animadvertente, Pullos comedere cepit, deindè si Gallinas in pertica sedentes observaverit, hac versutia illas deturbat, caudam buc, illucque impellit, & jactat, quasi illam in Gallinas vibratura, ob idque perterrefactas, & à pertica cadentes, rapit.

Istæ, & aliæ similes versutiæ, quæ communiter leguntur apud Aldrovandum ex variis Auctoribus, Jonstonum, & alios, nobis persuadere videntur hypothesim de oculorum fulgore, non esse firmam, ratione potissimum adducta.

Fortè aliquis potest regerere, id facultati *Æstimatoriæ* favere; & sanè, si excludantur Sensus externi à prædictis effectibus, ad aliquod principium internum est confugiendum, quod suo modo æquipolleat intellectui, & hæc videtur esse mens Divi Thomæ in Opusc. 43. cap. 4. de Potentiis Animæ, ubi sic habet: *Æstimatoria est virtus apprehendens de sensato, quod non est sensatum, sicut Ovis inimicitias Lupi. Hoc enim non facit per oculum, sed per aliam virtutem, quæ est in Brutis, hoc, quod est intellectus in Hominibus: sicut enim aliquis cognoscit per intellectum, quod non cognoscit per sensum, licet non cognoscat nisi accipiendo a sensu, ita Æstimatoria licet inferiori modo; quam eandem Doctrinam sæpè repetit in Summa, & alibi.*

Et specioso quidem titulo roborata est, cum omnis operatio, ut habet idem Sanctus Doctor in prima Parte quæst. 78. art. 4. supponat, & velit suum principium, a quo derivet, ideòque statuit in corpore conclusionis, quod necessarium est Animali, quod percipiat intentiones, quas non percipit Sensus exterior, ad hoc autem munus obtinendum, oportet esse aliquod principium: *Cum perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum, & ideò paulò superius dixerat in eodem loco, sicut Ovis videns Lupum venientem fugit, non propter indecentiam coloris, vel figuræ, sed quasi inimicum naturæ.* Verum, ut dictum est supra ex Zabarella, & aliis, non controvertitur necessitas principii, sed tantum, an istud principium sit *Æstimatoria*, & an præter oculum alii Sensus possint concurrere, aut soli, aut uniti ad prosecutionem, vel fugam. Ex lectione Joannis de Guevara de interiori Sensu nonnullis in locis colligitur, ex Sensibus externis deferri species ad interiores Sensus, quæ combinatæ, & connexæ repræsentare valeant id, quod inimicum nuncupatur; & e contra: unde tota ratio latentis dissensus non ex colore, & figura procedit, sed ex concursu diversorum accidentium in repræsentatione interna, seu etiam ex sola repræsentatione interna, sine productione novi accidentis, quod valde verisimile est, quia licet structuræ Animalium nobis videantur uniformes, decipimur extrinsecè, ut alibi demonstratum est in nostris operibus.

Affe-

Afferuntur modò, & indicantur loca prædicti Auctoris, ut commodius quilibet possit rem hanc percipere. Itaque primo libro Tract. 2. cap. 5. p. 40. ait: *Deinde observandum est, Appetitum sensitivum non tantum ferri in propria, & expressa oblectamenta sensuum externorum, ad quæ etiam revocantur omnes commoditates, & annexa illorum, sed pariter in ea objecta, cum quibus Animal naturalem habet sympathiam, seu latentem quendam consensum, ut aiunt Philosophi; nam hæc pariter semper aliquo modo delectant, vel quidem sensum aliquem externum tenuiter, ac subobscurè, vel saltem internum, per combinationem quandam plurium qualitatum ad diversos sensus exteriores pertinentium, quæ simul conjunctæ, sua proportionem, veluti vocum diversarum concentus, ipsi naturæ congruunt, ac sentienti potentiæ adæquantur. Idemque observari potest ex opposito per antipathiam, seu latentem dissensum in aversione unius ab altero. Etenim considerandus est concursus diversorum accidentium, eorum specierum, & connexio illarum in ipsa representatione interna. In qua sæpe accidentia, quæ per se singula, ac seorsum sumpta nullam efficiunt motionem, conjuncta cum aliis, talem constituunt combinationem, quæ interius representata, maxime valet alterum oppositum excitare. Ut perspicuum esse potest in recta, vel prava partium, colorumque dispositione, in qua pulchritudo, vel deformitas consistit, aliisque accidentium aggregatis, quæ gratam veluti, aut molestant efficiunt combinationem.*

Dum hæc scriberemus, in mentem venit aliud consilium distinctum à combinatione prædicta, & est, oculos, nares, aures &c. omnium Animalium non omninò convenire; ideòque representationes, & impressiones non esse æquales, & minima differentia in objecto apta nata est maximam diversitatem producere; & qui volunt de hac materia funditus aliquid determinare, oportet, quòd rectè distinguant fabricas organorum, ut possint exponere rem sine multiplicatione entium, aut qualitatum. Alibi tetigimus, figuras varias lentis crystallinæ Animalium visiones varias reddere. Prædictus Guevara in eodem primo Libro Tract. 4. c. 5. ex communi Philosophorum consensu scribit, & reverà ita scribendum est, modum attingendi objecta essentialiter diversum diversam reddere cognitionem, secundum speciem, quod non solum verificatur essentialiter, sed etiam accidentaliter, non solum in Sensorio interno, sed externo, quemadmodum tactum est. Hæc cogitata dubiam reddunt Æstimativam, præterquamquòd hujusmodi potentia redderet melioris conditionis Bruta, quàm sint Homines per Cogitativam; & ratio est, quia Bruta per Æstimativam directà à Deo aguntur, non agunt, & tendunt in finem propter naturalem inclinationem, non autem a seipsis: Et ideò, Divus Thomas 1. 2. quæst. 1. art. 2. in corpore ait, *nihil in finem ordinare possunt, sed solum in finem ab alio*

ordinantur; nam tota irrationalis natura comparatur ad Deum, sicut instrumentum ad Agens principale, ut supra habitum est: & ideo proprium est naturæ rationalis, ut tendat in finem, quasi se agens, vel ducens ad finem. Naturæ verò irrationalis, quasi ab alio acta, vel ducta, siue in finem apprehensum, sicut Bruta Animalia: siue in finem non apprehensum, sicut ea, quæ omnino cognitione carent. Quando res ita se haberet, majori certitudine tenderent in suum finem Bruta sola Æstimativa, quàm Homines Cogitativa, quæ, quamvis libera sit, libertas tamen non impedit, quin errare possit, & quin de facto erret, sicut etiam de facto errant Bruta ad suum finem tendentia magna ex parte, ut omnibus notum est; quod non haberet locum, si ab alio, & præcipue ab Auctore Naturæ moverentur, cum deberent habere finem infallibilem, & non cum discrimine, ut patet, siue Brutorum fabrica, siue Primum Movens considerentur. Observamus ulterius in Textu Divi Thomæ non proponi Doctrinam allatam simpliciter, & absolute, sed cum limitatione; idest Bruta quasi ab alio moveri, & tendere in suum finem, quasi ab alio acta, vel ducta; nimisenim tota Brutorum Natura deprimeretur, si tantum compararetur ad Deum, sicut instrumentum ad Agens principale, maximè cum finem apprehendat, & distinguat.

Libenter quidem concedimus, longè inter se distare cognitionem Hominis, & cognitionem Bruti; sed hinc sufficienter non erudimur, ut excludamus Cogitativam suo modo in Brutis: dicitur suo modo, quemadmodum suo modo eisdem attribuitur Intellectus, & Voluntas à Divo Thoma, & quando negatur eisdem communiter Cogitativa, & Collatio, debemus intelligere Cogitativam, & Collationem propriè dictam, non impropriad, & imperfectam. Fundamenta, quæ hanc partem suadent, sunt diversæ Auctoritates Divi Thomæ adductæ, & in tertium Magistrum Sententiarum dist. 27. quæst. 1. art. 4. ad 3. In Opusculo 43. cap. 4. comparat Æstimativam cum intellectu, licet illa agat inferiori modo. Id ipsum legitur in 1. Parte quæst. 78. art. 4. ad quartum, & in 1. secundæ quæst. 6. art. 2. concludit. In solis Hominibus finis cognitionem habentibus perfectam, voluntarium simpliciter inveniri; in ceteris verò non nisi secundum imperfectam rationem. Pro eadem opinione adducitur a Divo Thoma auctoritas Philosophi in tertio Ethicorum asserentis, Pueros, & Bruta communicare voluntariò; nec non idem sentire refert D. D. Gregorium Nicenum, & Damascenum &c. Ratio præcipua conclusionis Divi Thomæ est, quia Bruta non habent perfectam cognitionem finis, quæ non solum consistit in hoc, quod finis apprehendatur; sed etiam; quod cognoscatur ratio finis, & proportio illius, quod ordinatur ad finem; & cum perfectam cognitionem finis sequatur voluntarium perfectum, remanet, quod imperfectam ratio-

tionem finis sequatur voluntarium secundum rationem imperfectam: prout scilicet apprehendens finem non deliberat, sed subito movetur in ipsum. Ita D. Thomas loco citato: quare, si competit Brutis imperfecta cognitio finis, & imperfectum voluntarium, poterit eisdem competere cogitativa imperfecta per collationem imperfectam: Exemplo Canis insequentis odoratu Cervum potest Doctrina proposita confirmari, maxime si ad Trivium pervenerit, & exploraverit, an primam, vel secundam viam transierit; etenim in casu allato observatur, duas vias omittere, & per tertiam incedere, quasi utens syllogismo divisivo, quo Canis concludit, Cervum per tertiam viam incesisse, ex quo per alias duas detexerit, non transisse; & cum plures viæ non supponantur, patet, quod electio per collationem Brutis Animalibus, suo tamen modo, conveniat. Quod exemplum olim Plutarchus, deinde Divus Thomas, Guevara, & alii referunt, & variè explicant.

Concedamus cum eodem Sancto Doctore in prima secundæ quæst. 13. art. 2., Bruta Animalia ex appetitu sensitivo ad unum, & ad particularia bona determinari; adeoque electionem illis non competere, secundum quam plura eliguntur; etenim hæc propositio est vera comparative, non absolute; hoc est; verum est, Bruta per appetitum sensitivum magis restringi, quam Homines per voluntatem, sed etiam verum est, appetitum sensitivum involvere quandam participationem voluntatis ita, ut licet appetitus sensitivus sit restrictus, & non ita amplius, ut voluntas; attamen dicendum est, Animalia Bruta, per appetitum sensitivum diversimodè ferri in suum finem, ac Ignis, qui sola ordinatione partium movetur sursum, & non deorsum, ob cognitionem ex apprehensione finis: ulterius appetitus sensitivus non determinatur tantum ad unam speciem, vel ad unum individuum ejusdem speciei: quod non determinetur ad unam speciem, patet in Animalibus comedentibus, quæ varias herbas, varia alimenta assumunt; & videtur maxima similitudo inter Homines, & Bruta; nam quemadmodum hæc unum comedunt, & aliud, ac aliud, & postea aliud refutant, ita in Hominibus hoc ipsum experimur: quod similiter non determinetur ad unum individuum, patet, quia non magis fertur Animal in A., quam in B. ejusdem speciei, ver. gr. Fellis non magis insequitur unum, quam alterum Murem: unde aliqualis, & restricta electio videtur posse concedi ipsis Brutis.

Accedit ad persuadendam Cogitativam in Brutis, ut supra dictum est, locus insignis desumptus ex eodem Sancto Doctore in prima parte, quæst. citata, art. 4. ad 5., ubi respondetur ad Argumentum contra distinctionem Æstimativæ, & Memorativæ a Phantasia &c. & ait Cogitativam, & Memorativam in Homine eminentiam habere: *Non per id, quod est proprium sensitivæ partis, sed per aliquam affinitatem, & propin-*

quitatem ad rationem universalem, secundum quandam refluentiam; & ideo non sunt aliæ vires, sed eadem perfectiones, quàm sint in aliis Animalibus. Quare Cogitativa erit in aliis Animalibus, sed minùs perfecta. Nec in primo Metaphysicorum lect. 1. dissentit, quando explicat Aristotelem in ordine ad experientiam Brutorum, & ait: supra memoriam autem in Hominibus, ut infra dicitur, proximum est experimentum, quòd quædam Animalia non participant nisi parum. Et si experimentum non fit, nisi ex collatione plurium singularium in memoria receptorum, sequitur, aliquam collationem Brutis esse concedendam, sicut aliquam vim cogitativam. Sequitur D. Thomas loco citato scribens: Huiusmodi autem collatio est Homini propria, & pertinet ad vim cogitativam, quæ ratio particularis dicitur: quæ est collativa intentionum individualium, sicut ratio universalis intentionum universalium. Et quia ex multis sensibus, & memoria Animalia ad aliquid consuescunt prosequendum, vel vitandum, inde est, quòd aliquid experimenti, licet parum, participare videatur. Homines autem supra experimentum, quod pertinet ad rationem particularem, habent rationem universalem, per quam vivunt, sicut per id, quod est generale in eis. Ex hac Auctoritate distinguitur de collatione, quæ est Homini propria, & de ea, quæ potest Brutis attribui, sicuti consensus omnis Doctrinæ Divi Thomæ salvatur, & ex eisdem principiis deduci potest, ipsam etiam reminiscentiam posse Brutis concedi, non sumptam in rigore, sed imperfectam; nec ut est syllogismus quidam, & inquisitio quædam perfecta, sed rudis, & inchoamentum quoddam, excitata una specie per oblationem alterius connexæ cum præcedenti, quæ non importat syllogismum, & usum intellectus, sed secundum usum specierum ultro oblatarum, & connexarum, ut discurret Guevara de Sensu interiori lib. 1. tractat. 4. cap. X. p. 193. his verbis: Immo & hoc sæpe in Brutis experiri videtur ipsa reminiscentia, ut cum Bellator Equus Belli fortasse oblitus, statim ac Buccinæ clangorem, Tympanorumque perstreptentium apparatus cognoverit, reminiscitur, atque hinniens fremit, pugnamque præteritam secum memorare indicat manifestè, nisi dicamus præsentire futuram. Equidem Animal, aut obliviscitur, aut non. Secundum non potest affirmari. Primum est probabilius, nempe oblivisci, & denuo recordari, adeòque reminisci, non per expressam, & distinctam inquisitionem, sed per connexionem specierum, una excitata, ut probat citatus Auctor loco allato p. 191.

Hactenus propositus sermo est habitus occasione Prudentiæ Serpentum: modò progrediamur, & alios Sacrarum Paginarum locos in medium adducamus, quibus excluditur Automatum suppositio. Observavit Rajus loco citato p. 12. in Proverbiis, crudelitatem exerceri posse erga Bruta, & affert hanc auctoritatem, desumptam ex xii. cap. Prover.

ver. nu. 10. *Curat Justus vitam Jumentis sui, miserationes autem improborum sunt crudeles: addit ipse Rajus: quæ enim Justitia potest esse erga machinam; quæ commiseratio? Verum quando machinæ sunt utiles, sumus solliciti de earum conservatione, & si pereant, displicet, & quodammodo commiseramur, & ad Justitiam confugimus, si machina lædatur. Hic autem non est sistendum, & expositum Raii prætereamus. Nos vulgatam editionem sequamur, quæ plurimum favet: Novit justus Jumentorum suorum Animas: viscera autem impiorum crude- lia: & quamvis Lyranus pro Jumentis accipiat Servos, & Ancillas; & Venerabilis Beda proximos hebetes, & rudes, qui instar Jumentorum sunt, nihilominus propriè loquendo cum Cornelio a Lapide, nomine Jumentorum intelliguntur Pecora, & Justus novit istorum indigen- tiam, non ob bonum Bruti, sed proprium. Verba prædicti Cornelii sunt, quæ sequuntur: Novit Justus, quare indigeant Pecora sua, illam- que misericorditer eis præstant, quia Justus non tantum Hominum, sed & Brutorum miseretur; præsertim quia hæc misericordia in suum commodum redundat, & paulò superius scripserat: Sensus vulgatæ versionis est: no- vit Justus, quantos labores, & dolores Animæ Jumentorum suorum pa- tiantur, ideoque eos moderatur, mitigat, solatur, & medetur. Rursum novit quid Jumentis Anima appetat, illudque ei exhibet. Quæ omnia, si justo, & non præoccupato animo considerentur, non possunt nisi ve- rificari de Corporibus animatis, & sensitivis: ratio est, quia machinæ non dicuntur cum labore aliquid agere, & dolere. Amplius Machinæ, ut Horologia, Naves, Molendina &c. non dicuntur appetere, id est non possunt dici commoveri in appetibile bonum, proinde Justus non cognosceret Jumentorum suorum Animas, nec illis incassum opem fer- ret, determinatis præsidis, si non distingueret eorundem appetitum sensitivum.*

Ceterum inter alias Sacrarum Paginarum Auctoritates illustris est, quæ legitur in Libro Tobie cap. 11. nu. 9. *Tunc præcucurrit Canis, qui simul fuerit in via: & quasi nuncius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat.* Non possumus concipere, quomodo Machinæ prædicta pos- sint attribui: videmus, & liquidò cognoscimus in prædicto Cane me- moriam, hilaritatem, & prænunciationem. Hæc omnia, sicut manife- stè Animam ostendunt, ita liquidò excludunt puram, & solam Machi- nam, cui nec memoria, nec hilaritas, nec prænunciatio convenire possunt, quæ non possunt dependere a modificatione materiæ, sed al- tius principium cognoscunt, & ex Sacris Paginis deducitur tantum in hoc loco Historia, non Figura. Legitur apud Homerum in Odyssæa similis effectus Canis Ulyssis, ita descriptus ab eodem.

*Canis autem, Caputque, & Aures jaciens elevavit
Argus Ulyssis laboriosi, quem jam quondam ipse*

*Nutrivit ; neque fruitus est : ante autem in Ilium sacrum
Ivit , hunc autem ante duxerunt Juvenes Viri .
Contra Capras sylvestres , & Cervos , & Lepores
Jam tunc jacebat abjectus abeunte Rege ,
In multo stercore , quod ejus ante Januas ,
Mulorumque , Boumque satis fustum erat : donec ducerent
Servi Ulyssis Agrum magnum stercoreantes .
Illic Canis jacebat Argus plenus riciniorum .
Jam tunc statim agnovit Ulysses propè euntem ,
Cauda quidem hic adulatus est , & Aures dejecit ambas .
Propè autem non ampliùs , postea potuit suum Dominum
Venire , at longè ipsum conspiciatus abstersit lacrymam .*

Hec ex versione emendatissima , ut hec Spondanus , quæ fere nihil differt ab illa Andree Divi Justinopolitani p. 151. , & fortè eadem , sed castigatior . Idem Spondanus in Com. inter admiranda recenset prædictum Ulyssis Canem , & ait : *Mirum est , quod Homerus de hoc Canine prodidit , ab eo agnitum Herum suum Ulysses post tam longam ejus absentiam , cum ignotus postea inter Uxorem , reliquosque domesticos versatus sit . Et quod magis est admirabile , eo adhuc parvulo , & nullius usus Ulysses abiverat : tamen adhuc non solum ejus memor est , sed etiam cum recognoscit , ex odoratu , nempe qui Canibus est præstantissimus . Cujus beneficio Venetiis Canis quidam in medio Fori post triennium agnovit suum Dominum , ut scribit Blondus : Exemplum minori admiratione dignum , quàm Homericum , neque dubium tamen , quin idem Veneticus Canis etiam post longius tempus Dominum suum fuisset agniturus . Vide Divum Augustinum de Quantitate Animæ apud P. Joannem Vincentium .*

Tu Lector hac eadem de re consule Aldrovandum nostrum de Quadrupedibus digitatis lib. 3. cap. 1. præcipuè quando memoriam , ingenium , & docilitatem Canum prosequitur , & citatum Spondanum , qui ulterius addit ex Eusthatio , Veteres tradidisse prædictum Argum præ voluptate ob visum Dominum expirasse anno suæ ætatis 20. Ætas hæc ex Homero habetur ; quod & Hominibus contigisse tradunt Eruditi Scriptores . Utcumque autem res sit , est tamen certum , in casu proposito memoriam non posse revocari in dubium , sive ab oculis , sive ab odoratu excitatam , & hilaritatem motu caudæ , & totius expressam similiter esse manifestam : quæ duo mechanicè explicari nequeunt ; quemadmodum neque prænuntiatio . Quod non possint mechanicè exponi , patet , si Cartesianos audiamus . Memoriam (inquit Regius) esse notarum , sive vestigiorum ab objectorum oblatoz motu , plicatilibus cerebrifibrillis , variis in locis , impressorum retentionem . Nisi enim rerum objectarum vestigia , cerebro Animalis impressa , in eo aliquandiu retineantur , nullius rei Animal reminisci , nec de ulla re imaginari potest .

Ean-

Eandemque memoriam censet idem Regius in Fundamentis Physices cap. X. p. 229. pro cerebri constitutione fortiolem, vel debiliolem esse, prout vestigia rerum cerebro firmius, vel infirmius imprimuntur: vel prout consuetudo recordandi major, vel minor fuerit. Hæc Doctrina non explicat nisi dispositionem partis, subiectum materiæ memorandum, sive id, quod memoratur, non id, quod memorat, sive materiale memoriæ, non formale; & etiam in hac parte non videtur satisfacere, quia negat species intentionales, ut patet in eisdem Physices Fundamentis cap. XII. p. 253. Et si sunt difficiles species intentionales in Schola Peripatetica, etiam difficile est, an motus objecti oblatis cerebri fibrillas afficiat, & quomodo vestigium prædicti motus possit ibi retineri: hæc enim, & similia potius asseruntur, quam probentur: sive consideretur motus ab objecto factus, & ad cerebrum propagatus in fibra, sive vestigium in cerebro impressum, quod omnino ideale est, & a quantitate rerum, quarum memoriam habemus, penitus exclusum; sive substantiam cerebri, quæ non habet consistentiam aptam ad retinendum, sive varietas motus in Organo externo attendatur: hæc enim sicut in hoc non conservatur, nec retinetur ejus vestigium absente objecto, ita nec in interno; quamvis posset opponi, Organum externum non esse constitutum pro retentione vestigii, secus internum; nam eadem difficultas, ut tactum est, urget de Organo interno, explicando tamen rem, ut explicat Regius relatus, etiamsi memoria retentionem importet, quia retentio importat tria, rem, quæ retinetur; subiectum, in quo retinetur; & modum, quo retinetur; quæ non explicantur, nec explicari possunt per vestigia impressa fibrillis cerebri ab objectorum oblatoium motu; immo cum vestigium importet signum relictum ab eodem objecto oblato, si hoc non apparet, manifestum erit, vestigium gratis supponi, & secundum Cartesianos memoriam non exponi. De fibrillis etiam cerebri potest esse dubitatio, quia, aut sermo est de fibrillis medullæ oblongatæ, aut medullæ globosæ: si de impressione in primis sermo sit, utique dubitamus, quomodo in loco tam angusto possent formari tot vestigia, quot a sensibus externis promoverentur per motum objecti oblatis, vel ab oculo, vel ab aure &c. In locis determinatis, quia Nota, quæ imprimitur ab aure, non debet supponi fieri in loco, ubi imprimi debet, quæ fit ab oculo. Si postea de impressione in secundis procedat oratio; non constat, quomodo impressio Notæ, seu vestigii communicata principio cujuscunque syzygiæ propagetur ad fibras medullæ globosæ; loquimur semper in suppositionibus Cartesianis, ut patet ex progressu earundem, vestigium ex motu objecti oblatis, vel nullibi posse fieri, vel si fit, debere apparere, & confusionem parere ob varietatem locorum, in quibus vestigia formarentur, ob motus ab objectis oblatis a diversis sensoriis: non enim est probabile

in hac hypothefi, quòd motus in puncto præcisè originis nervi, vel auditorii, vel optici &c. terminaret, fed probabilius effer, quòd motus impreflus ab avre, vel oculo extenderetur; in quo cafu una Nota, feu unum veftigium fuperscanderet aliud, & perpetua nafceretur confufio.

Ceterùm hec dicta fint obiter, & quali perfunctoriè, & non curantes modum, quo fit memoria fecundùm Cartiftas, expendemus, an ex iftorum Theoriis demonftratur eadem in Brutis. Equidem manu tangimus, Bruta habere oculos, avres, nares &c. habere cerebrum, nervos &c. objecta oblata debere movere cerebri fibrillas ob iftarum continuationem cum nervis opticis, acufticis, olfactoriis, fi non equaliter, ac in Homine, faltem fuo modo. Si res hec effer neceffaria in Brutis ex ipsis Cartiftis, oportebit admittere in Brutis veftigium impreflum ab objectorum oblatoz motu; quare Cartifte non poterunt negare memoriam in Bruto, faltem in ordine ad difpofitionem partis, five fibre nervee extra cerebrum, five in cerebro confiderentur. Admiffa itaque, & fupposita impreflione ex motu objecti oblato in Brutis, quando hec non inferviret memoriè, ut in Homine, incaffum prædicta impreflione fieret in Brutis, quod nunquam effer cogitandum, igitur fuo modo, & analogicè debet fortiri fuum effectum, ut in Homine. In Homine, ex Cartelio de Paffionibus Anime Parte 1. art. 42., requiritur, quòd veftigium repræfentetur Anime, ut excitetur memoria, etiam in Brutis hoc ipfum debet verificari: nimirum fi memoria in Homine non ex fola retentione veftigii, fed ulterius requiritur Anima, cui veftigium repræfentetur: etiam in Bruto erit neceffaria Anima, cui veftigium repræfentetur: fecus erit inanis, & fupflua veftigii impreflione ex motu objecti oblato in Bruto.

Nec obftat, quòd veftigium diverfimodè explicetur a D. Des - Cartes, prout forte aliquis ex dictis inferre poterit; nam nomine veftigii prædictus Auctor loco nuperrimè citato fentit, veftigia nihil aliud effer: *Quàm quòd pori cerebri, per quos fpiritus antea ceperunt fuum curfum, propter præfentiam hujus objecti acquifiverint eo pacto facilitatem majorem, quàm alii, feffe rursus aperienti eodem modo fpiritibus, qui ad fe veniunt: adeò ut hi fpiritus reperientes illos poros, eos faciliùs fubeant, quàm alios: qua ratione excitant motum fpecialem in glande, qui repræfentat Animæ idem objectum, & ipfi indicat, idem illud effer, cujus recordari volebat.* Non obftat, inquam, quia five uno modo, five alio modo explicetur veftigium, requiritur ad memoriam repræfentatio Animæ, & fi hoc in Homine verificatur; idem etiam in Brutis debet habere locum; aut dicendum in Cane, aliisque Brutis non effer memoriam, aut, fi effer, non fufficere modos mechanicos pro explicanda memoria. Sanè hoc argumentum non effer modicæ confiderationis, nam explicare quo-

quomodo Canes Dominos suos ab oculis sublato incredibili solitudine, & citato cursu quærant; quomodo Equi pluribus relictis, & transactis hospitibus sibi in eodem Vico obviis, stabulum, in quo alias nutriti sunt, ultro subeant; quomodo idipsum in Bobus, Ovibus, Anseribus, Gallinis &c. nocte apparente, & nullo docente ex magno se grege distrahant, & in propria stabula, Gallinaria, & Ovia quasi electivè adeant; unde Divus Augustinus apud P. Vincentium p. 447. affabrè descripsit his verbis: *alioquin non cubilia, nidosve repeterent, neque assuescere valerent ullis rebus; nisi per memoriam*. Et mirabilius eadem observantur in Hirundinibus, Columbis, aliisque Animalibus, quæ ad loca remota redeunt, in quibus antea nidificarunt, Pullosque excluderunt. Si isti effectus demonstrant memoriam, hæc erit in Brutis admittenda, & si memoria supponit cognitionem, immo rei ante cognitæ repetitam cognitionem; sequitur, Bruta non esse pura Automata cum carentia sensus, & cognitionis.

Nolumus hinc recedere sine particulari consideratione Doctrinæ Cartesicæ, quam licet fictam, & nullo probabili fundamento fulcitam esse, cognoscamus, nihilominus eadem uti volumus ad nostra vota confirmanda. Concedit Cartesius de Passionibus Parte 1. art. 42., ut paulò supra dictum est, dispositionem pro memoria consistere in poris cerebri magis aptis ad se aperiendum pro faciliiori ingressu spirituum, ad excitandum particularem motum in Glandula, per quem representetur Animæ objectum, cujus recordamur. Etiam si tota hæc theoria sit mythologica, tum quia gratis supponitur, poros cerebri ab objecto magis aperiri; tum quia non determinantur illi pori, qui facilius aperiuntur, an omnes, an aliqui, & ubi, seu in qua parte cerebri sint; tum quia motus Glandulæ pinealis omnino supponitur, & sine fundamento proponitur; & quamvis admittatur spirituum motus per poros, attamen hinc non ostenditur continuatio ad Glandulam usque; & qualis motus in hac excitari possit, impossibile est definire; tum quia supponuntur de usu Glandulæ, quæ universaliter reprobantur, & non possunt etiam minima probabilitate loquendo admitti. Ceterum quicquid sit de falsitate hypothesis Cartesicæ pro explicanda memoria; nihilominus à nobis supponatur, ad ostendendam in Brutis Animam, Cognitionem, & Memoriam. In Brutis, ut dictum est, sunt oculi, nares &c. objecta offeruntur externa eisdem, per nervos ad cerebrum, atque motiones, sive per spiritus, sive per fibras excitate ab illis propagari debent. Habent ulterius cerebrum cum poris, & spiritibus, & habent Glandulam Pinealem: quare hunc apparatus natura format in Brutis? aut ex motu Glandulæ pinealis representatur aliquid in Homine, aut non. Si primum, æqualiter Animæ Brutali debet representari aliquid, & suo modo: si secundum, ergo neque in Homine modus excitandi memo-

riam Cartisticus erit verus; omnes præmissæ, quibus innixus est Cartesius, nobis favent, ut memoriam in Brutis ostendamus; & quando prodigiosi effectus Brutorum pro memoria, & quasi reminiscencia possunt explicari mechanicè juxta Cartesium, poterunt similiter explicari in Homine absque eo, quod repræsententur Animæ; & si est in Homine necessitas repræsentandi Animæ, a pari in Brutis eadem necessitas urgebit. Hic autem poterit responderi, in Brutis non esse memoriam, adeoque non esse opus prædicta repræsentatione, sed omnes effectus eam arguunt, & ex definitione memoriæ id arguitur; & ideo Antonius Le Grand in particulari Dissertatione de carentia sensus, & cognitionis in Brutis p. mihi 111. explicans, ut Vulpes in Thracia Flumen transituræ avrem prius glaciei apponant, ait: *Vulpes igitur, quæ in Thracia Amnibus congelatis se committere detrectant, ni prius de glaciei soliditate ipsis constet, non id iudicio, sed memoriæ beneficio peragunt.* Inferiùs in eadem Dissertatione p. 128. post aliquot Historias, & Observationes, quæ de Brutis communiter circumferuntur, tandem concludit: *Ex paucis iis exemplis planè innotescit, non cognitionem ad ea opera, quæ in Animalibus Brutis spectamus, requiri, sed memoriam, membrorum Corporis habilitatem, & consuetudinem sufficere.* Et hoc ipsum concedere coactus fuit Des-Cartes in Epistola 54. ad Magnatem quendam conscripta, quando admittit, Bruta assuescere quibusdam rebus: *Si enim doceatur Pica dicere Domine suæ advenienti B. id aliter fieri non potest, quàm efficiendo, ut hæc prolatio vocis fiat motus ex aliqua passionum ejus proficiscens: erit nempe motus spei, quam de esca habet, si semper assueta fuerit hoc prolato, aliquid delicatioris escæ accipere; pari ratione ea omnia, quæ docentur Canes, Equi, & Scimiæ, aliud non sunt, quàm illorum spei, metus, aut lætitiæ motus, itaut ad hæc facienda cogitatione neutiquam egeant.*

Hæc Renati Auctoritas quid aliud probat, quàm Bruta non cogitare? non excludit Animam in eisdem ob passionem spei, metus, & lætitiæ; unde non videtur sibi constans Renatus modò Bruta appellans Automata, modò Passiones Animæ, & consequenter ipsam Animam in eisdem admittens. Quòd postea Bruta non cogitent, est Sententia plurimorum, & plurimorum Doctorum, & nos supra retulimus Auctoritatem Divi Thomæ in prima Parte quæst. 78. asserentis, Cogitativam Hominibus attribuendam esse: *Et ideo (dicit Divus Thomas) quæ in aliis Animalibus dicitur Æstimativa naturalis, in Homine dicitur Cogitativa, quæ per collationem quandam hujusmodi intentiones adinvenit.* Igitur ex quo Bruta supponantur non cogitare, & admissa hac Sententia cum Cartesio, adhuc Bruta non probantur, esse Automata, seu simplices Machinæ instar Horologii &c.

SECTIO III.

Plures affectiones, seu proprietates considerantur in Brutis, quæ adstruunt Animam sensitivam in ipsis.

Consideremus primò consuetudinem, qua Bruta plurimas res faciunt: non possent hæc assuescere, & dissuescere, nisi sensus haberent: quis unquam arbitraretur, Ignem posse assuescere, vel dissuescere, aut in eundem posse introduci aliquem habitum ex propriis actibus? & id, quod dicitur de Igne, Aqua, Lapidibus, & Aere, de cæteris rebus naturalibus affirmari potest; quare si Bruta assuescunt, & dissuescunt, non Ignis, Lapis &c. concludendum erit, Bruta non esse Machinas, & habere aliquod principium, quod sit capax habitus, seu quod possit recipere aliquid a movente, quod importat Animam: melius exponitur cogitatum, dicendo Lapidem non posse nisi naturaliter descendere; & quamvis mille, & bis mille vicibus projiciatur sursum, nunquam tamen assuescere potest, ut ascendat; è contra Animalia: hæc enim beneficio consuetudinis multa exequuntur, quæ nunquam naturaliter præstarent. Principium istius diversitatis non potest esse structura, & Machina naturalis, quia si hæc, & nulla alia causa adesset, æqualiter Animalia, ac Lapides, Ignisve agerent; non agunt æqualiter, quia Lapis semper descendit, Ignis semper calefacit, nec possunt ista assuefactione aliter operari, ac Animalia; oportet igitur concludere in Animalibus adesse aliud principium distinctum a fabrica, quod recipiat assuefactionem, & Machina utatur juxta dispositionem consuetudinis, quod non potest esse, nisi Anima cognoscens. Divus Thomas pluribus in locis istam Doctrinam inculcat in octavum librum Sententiarum distin. 23. quæst. 1. pag. mihi 95. in secundum Ethicorum lect. 1. in prima secundæ quæst. 51. art. 2. &c., & preciosa sunt ejusdem verba omnibus in locis auctoritatis Aristotelis innixa, unde in secundum Ethicorum exponens primam rationem Philosophi, quod virtus moralis non sit a natura, ita scribit: *Nam eorum, quæ sunt a natura, nullum variatur propter assuetudinem. Et hoc manifestat per exemplum, quia cum Lapis naturaliter feratur deorsum, quantumcumque projiciatur sursum, nullo modo consuescet sursum moveri; & hujus ratio est, quia ea, quæ naturaliter agunt, aut agunt tantum, aut agunt, & patiuntur. Si agunt tantum, ex hoc non immutatur in eis*

eis principium actionis, & manente eadem causa, semper remanet inclinatio ad eundem effectum. Si autem sic agunt, quod etiam patiantur, nisi sit talis passio, quæ removeat principium actionis, non tolletur inclinatio naturalis, quæ inerat. Si verò sit talis passio, quæ auferat principium actionis, jam non erit ejusdem Naturæ, & sic non erit sibi naturale, quod fuerat prius; & ideo per hoc, quod naturaliter aliquid agit, non immutatur circa suam actionem. Et similiter etiam si moveatur contra Naturam, nisi fortè sit talis motio, quæ Naturam corrumpit. Si verò naturale principium actionis maneat, semper erit eadem actio, & ideo in his, quæ sunt secundum naturam, & in his, quæ sunt contra Naturam, consuetudo nihil facit. In his autem; quæ pertinent ad virtutes, consuetudo aliquid facit, cujus ratio est, quia virtus moralis pertinet ad appetitum, qui operatur secundum quod movetur a bono apprehenso. Et ideo simul cum hoc, quod multoties operatur, oportet, quod multoties moveatur a suo objecto, & ex hoc consequitur quandam inclinationem ad modum Naturæ, sicut etiam multæ guttæ cadentes, lapidem cavant. Sic igitur patet, quod virtutes morales non sunt in nobis a natura, neque sunt in nobis contra naturam: sed inest nobis naturalis Aptitudo ad suscipiendum eas, in quantum scilicet appetitiva vis in nobis nata est obedire rationi. Perficiuntur autem in nobis per assuetudinem, in quantum scilicet ex eo, quod multoties agimus secundum rationem, imprimitur forma vi rationis in appetitiva, quæ quidem impressio, nihil est aliud, quàm virtus moralis &c.

Colligitur ex hac Doctrina, quid ad inducendam consuetudinem requiratur: hæc autem non possunt verificari de ossibus, nervis, musculis, spiritibus &c. in quæ non potest introduci consuetudo, cum æqualiter se habeant in Animali, sicut se habent partes ignis in igne, oportet igitur in eisdem admittere aliud principium, quod moveatur ab objecto, & quod hoc apprehendat, & quod ab hoc eodem objecto aliquid imprimatur, quod consuetudinem inducat, & hoc inductum per consuetudinem non sit in Animali secundum naturam, sed accedat eidem ex pluribus actibus alienis, & propriis.

Nec dicatur cum Cartistis, independenter ab Anima posse induci consuetudinem per continuam motionem Objecti præsentis, ex quo videlicet objectum visibile hodie, cras &c. movet oculum &c. & ex hac frequenti motione sine repugnantia naturæ induci in Animalibus consuetudinem suo modo ad aliquid, v. g. ad ambulandum, portandum &c. nam eodem modo posset dici ex casu multarum guttarum lapidem excavari per consuetudinem, quod non est verum, ut dictum est; nam in his, quæ sunt secundum naturam, consuetudo nihil operatur: immo non potest dici in eadem consuetudinem introduci. Considerantes igitur complexum naturalem partium Animalis, idest ossa, musculos, membranas &c. in hæc non potest introduci consuetudo ob ratio-

tionem assignatam, quòd naturalia non possunt assuescere, nec dissuescere; requiritur itaque aliud principium in Animalibus, quod assuescat, & dissuescat, quod dempta Anima nullum est. Alterum ergo ex duobus dicendum, vel Animalia non assuescere, quod non potest affirmari, & ut etiam Cartistæ concedunt; vel si assuescunt, ut verè assuescunt, habere aliud principium præter machinam, quod non potest esse, nisi Anima; & licet concederetur eisdem Cartistis continua motio excitata ab objectis externis in Animalibus, adhuc in eisdem non admitti posset consuetudo hoc modo; & ratio est, quia primæ motiones non distinguerentur ab ultimis, si tantum effectus a structura penderent; non dissimili modo, ac in Horologio, quod admoto pondere, æqualiter movetur in principio sui cursus, ac in fine, secus verò res se habet in Animalibus, in quibus maxima cum difficultate introducitur dispositio, & habitus ad ludum, vel ad aliquid aliud, prout quotidiana docet experientia: loquimur de habitu suo modo, & sine determinatione, quia esse potest difficultas, an in Brutis sint habitus propriè dicti, an impropriè: eruditionis studio adducimus Doctrinam D. Thomæ in 1. 2. art. 3. quæst. 50. in resp. ad 2., ubi legitur: *Vires sensitivas in Brutis Animalibus non operari ex imperio rationis, sed si sibi relinquantur Bruta Animalia operantur ex instinctu naturæ*: idèdque concludit prædictus Doctor, & sic in Brutis Animalibus non sunt aliqui habitus ordinati ad operationes. Inferiùs ait: *Sed quia Bruta Animalia a ratione Hominis per quandam consuetudinem disponuntur ad aliquid operandum, sic, vel aliter, hoc modo in Brutis Animalibus habitus quodam modo poni possunt, unde Augustinus dicit in lib. 83. quæst. quod videmus immanissimas Bestias a maximis voluptatibus abstinere dolorum metu: quod cum in earum consuetudinem vertitur, domitæ, & mansuetæ vocantur. Deficit tamen ratio habitus quantum ad usum voluntatis, quia non habent dominium utendi, vel non utendi, quod videtur ad rationem habitus pertinere: & ideo propriè loquendo, in eis habitus esse non possunt*. Quam Doctrinam alibi repetit Divus Thomas præcipuè in tertium Sententiarum dist. 23. quæst. 1. art. 4. Ad secundam quæst. p. 85. ubi expressè docet, in Animalibus mores magis dici secundum similitudinem, quàm secundum proprietatem, quia non agunt quasi dominium suorum actuum habentia, sed magis a natura aguntur.

Cæterum etiamsi admitteretur, mores, five consuetudines in Animalibus magis dici secundum similitudinem, quàm secundum proprietatem, attamen prædicta analogia non posset introduci in his, quæ sunt secundum Naturam independentem ab Anima, in quo sensu intelligitur, naturalia non posse consuescere, vel dissuescere, cum sint determinata ad unum; & principium movens non possit, nisi ad id, ad quod est determinatum, movere, ut de Lapide dictum est, & exponit

Di-

Divus Thomas non solum locis citatis, sed de virtutibus in communi quæst. unica art. 9. pag. 199.

Succedat altera Auctoritas Sacrae Scripturae. Legitur in Libro Ecclesiastici cap. 13.: *Omne Animal diligere simile sibi, & omnem Hominem proximum sibi*. Libenter disceremus, an hic loquendi modus possit accomodari rei inanimatae, & sine cognitione. Quid est dilectio? Hæc est volitio boni, & ejusdem appretiatio, quæ ex D. Augustino 4. de Trinitate, & D. Thoma prima Parte qu. 60. art. 1. sequitur cognitionem; nihil enim amatur, nisi prius sit cognitum; concedatur itaque Animal omne rigorose non velle alteri Animali bonum, sed imperfecte, & per obscuram quandam resonantiam, adhuc imperfectus hic modus diligendi non potest Automati convenire; nam, ut hic modus admittatur, requiritur & volitio, & cognitio suo modo imperfecta, sicut imperfectus est modus dilectionis. Animalia diligere similia sibi, communiter observatur: sicut Ovis Ovem, Bos Bovem, Philomela Philomelam &c. amat, & ideo amat ob similitudinem; ita testatur Aristoteles apud Cornelium a Lapide in prædictum Caput Ecclesiastici, ubi plura notatu digna leguntur, ex Laertio, Theocrito, Idyllio 9. p. 93., Galenus &c. Prædictus Theocritus, *Cicada Cicadæ amica est, Formicæ Formica, Accipitres Accipitribus; mihi verò Musæ, & Carmen*. Ex his inferri debet, Animal, ut diligat, debere distinguere similitudinem; hæc distinctio nequit inveniri inter Automata, nunquam enim quis potest concipere, unum Horologium diligere aliud Horologium, unam Navim aliam; quamvis inter se perfectam haberent proportionem, unde si similitudo sola non sufficit, oportet, quod similitudo ad inducendam dilectionem non sit fundata in structura, & fabrica, sed in alio principio actuante structuram, & fabricam, quod cum desit in Horologio, Navi &c. proinde in istis omnis similitudo non sufficiet, ut se invicem diligant. Hoc aliud principium actuans, & diligens deducitur non solum ex relatis Auctoribus, & Observationibus, sed etiam ex aliis effatu dignis effectibus, qui possent prædictis pro confirmatione adjungi. Nos, quæ vidimus, libenter adducimus. Fellis domestica in constitutione temporis obscuri, ventosi, & procellosi convocavit filios suos, ac si moneret de periculo evitando, & pro auxilio se exhiberet. Sepe etiam vidimus Gallinas ita tueri pullos suos, ut sub alis suis eosdem defendant, & tegant. Est insuper trita observatio, easdem post cibum inventum suos convocare Pullos, istisque illum ostendere, & præbere.

Hoc ipsum scripsit in Ornithologia sua Ulysses noster Aldrovandus Operis citati Tomo altero, quando Naturam, Mores, & Ingenium Galli Gallinacei, & Gallinæ prosequitur lib. XIV. cap. 1. p. 234. verba Ornithologi nostri sunt: *Sed in eo non tam ingenii sui acumen produ-*
dunt,

dunt, quàm cùm jam Pullos excluferunt, quos ita tueri norunt, ut & pennis foveant, ne ab ambiente frigore, vel calore lædantur. Hos tanto prosequuntur amore, ut si noxium quodpiam Animal, utpote, vel Milvum, vel mustelam, vel majus etiam aliud eis insidiari viderint, vel aliquatenus cognoverint, receptis eis primùm sub alarum umbra, seu tegumento sese acerrimas tutrices opponant, cum maximo clamore hostibus pavorem incutientes, rostroque alii sese defendentes, aded ut propriam mortem potiùs obire in Pullorum tutelam, quàm illis hostibus relictis fuga salutem quærere malunt. Quæ in re egregium nobis specimen, exemplarque filios amandi præbent, tum etiam quando, dum illos pascunt, & cibos subindè collectos ore porrigunt, se, suamque famem negligant. Paulò inferiùs. Haud minor etiam profectò Galli erga totam familiam Gallinaceam amor est, ipseque nobis veri, optimique Patrisfamilias exemplar est. Is enim non vigilem tantùm sese suorum in primis præbet custodem, & manè, dum tempus est, ad quotidianum invitat laborem, sed ipse primus exilit, non tam voce, quàm reapse quid faciendum sit, ostendens, ipse omnia vertit, omnia explorat, omnia despicit, & simul, atque aliquid escæ natus est, Gallinas, & Pullos ad pascendum convocat, interim ceu Pater quidam, & Sympsiarchus excelsus adstat, & ad epulandum invitat, hoc unum semper curæ habens, ut suis sit, quod edant. Intereà ipse disquirat, ecquid in proximo reperiat, quo reperto, rursus suam familiam citat alta voce. Accurrunt illicò. Ille sublimem se gerens, & undique circumspiciens, & quid hostile usque appareat totam cohortem circumit, & obiter granum aliquando unum sibi sumit, non citrà invitationem, ut se sui sequantur. Unde apud Ausonium proverbialiter legitur. Gallinaceus Eucleonis in eum, qui omnia solet diligentissimè perscrutari, & investigare, ne pulvisculo quidem relicto, donec id invenerit, quod exquisita cura conquissiverat. Gallus verò, tum ideo quoque amorem, benevolentiamque suam illam manifestat, dum se doloris, quo se Conjuges suas affici credit, Consortem cantu longè alio, quàm cucurritu, sed Gallinarum cantui similimo attestatur. Apud eundem non desunt aliæ Observationes, & Auctoritates, quæ prædicta confirmant, & non solum Philosophi hæc describunt, sed Viri eruditi, ut legere est apud Patrem de la Cerda &c. in Campis Eloquentiæ, & alios.

Respondent tamen innumeri Doctores, ex descriptis affectibus non posse deduci dilectionem, cùm sint simplices passionēs, & affectus sensitivi, non electivi, neque rationales; & propterea similes actus denominari debere Instinctus, non Amicitias; ratio est, quia non est Amicitia, quando ab Amato non cognoscitur amor Amantis, & electivè amor amore non respondetur: quocirca dicunt Canem v. g. diligere Dominum, causa victus, & beneficii, non redamare electivè, & præcisè, quia Dominus ipsum amet, hinc referunt Glaycum ita ama-

ville

visse suum Equum, ut eundem carne humana nutriret; cæterum ab Equo devoratus fuit, unde cum parem gratiam non retulisset, non amavisse Dominum, sed carnem Domini, notant Doctores; & consequenter concludunt a Glaucō Equum amatum fuisse, sed Equum non amavisse Glaucum. Legatur Aldrovandus noster de Quadrupedibus solidipedibus p. 137.

Possimus nos multas in contrarium instantias afferre: collegit Ulysses Aldrovandus de Quadrupedibus solidipedibus p. 70. dum amorem, gratitudinem, & fidem Equorum erga Dominos prosequitur. Idem de Canibus communiter refertur, & apud eundem Aldrovandum de Quadrupedibus digitatis Viviparis lepidissimæ leguntur Historiæ de Fidelitate, & Amore erga Heros, & tales, ut animum in admirationem trahant, ut quando cum Heris perire voluerunt &c.

Possimus ulterius animadvertere, Bruta morbis infestari, ut Homines, & quemadmodum in istorum morbis amicitiae leges cessant, ita in Animalibus quandoque contingere, autumandum est; & in Canibus, dum rabie afficiuntur, idem continuo evenire, observamus, unde Historiæ allatae funditus non videntur excludere amicitiam inter Bestias ejusdem speciei, & etiam inter Animalia diversarum specierum, ut inter Canes, Equos, Homines &c.

Dubitare similiter licet, an Animalia Bruta in dilectione similium ferantur instinctu, an potius aliquid electivi habeant, quicquid dictum sit, & nos alibi expendimus Doctrinam D. Thomæ in prima secundæ quæst. 13. art. 2. negantis electionem in Brutis, & tantum appetitum sensitivum ad unum, & particularia bona determinatum admittentis. Idem Doctor concedit in omni Natura aliquam inclinationem, quæ est Appetitus naturalis, vel Amor, sed cum diversitate ejusdem verbis expressa in prima Parte quæst. 60. art. 1.: *Quæ tamen inclinatio diversimodè invenitur in diversis naturis, in unaquaque secundum modum ejus. Undè in natura intellectuali invenitur inclinatio naturalis secundum voluntatem; in natura autem sensitiva secundum appetitum sensitivum; in natura verò carente cognitione, secundum ordinem naturæ in aliquid.* In eadem quæst. art. 4. exemplificat de dilectione rerum cognitione carentium hoc modo: *Manifestum est autem, quòd id, quod est unum cum aliquo genere, vel specie, est unum per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, quod est secum unum secundum speciem, in quantum diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in iis, quæ cognitione carent, nam Ignis naturalem inclinationem habet, ut communicet alteri suam formam, quod est bonum ejus, sicut naturaliter inclinatur ad hoc, quod quærat bonum suum, ut esse sursum.* Quocirca videtur, debere concludi ex dictis, Bruta diligere similia dilectione naturali, non dilectione electiva: verum cum in natura sensitiva Brutorum sit voluntarium imperfectum,

tum, poterit in eisdem admitti dilectio electiva imperfecta; & Doctrina D. Thomæ in prima secundæ qu. 6. art. 2. adducta positio probari potest, quia voluntarium imperfectum, in quo communicant Bruta cum Pueris, vel involvit aliquam libertatem, vel nullam. Si hoc secundum, igitur non erit voluntarium etiam imperfectum, ut supponitur. Si primum, ergo Pueri, & Bruta habebunt aliquam libertatem, & consequenter aliquid electivi in eisdem erit concedendum. Opinione, qua interea tuemur, defendit olim Donatus Acciajolus in tertium Ethicorum cap. 2. nu. 30. quando dubitat contra Philosophum, asserentem, in Animalibus Brutis non esse electionem, & respondet: *Electionem posse considerari duobus modis, aut propriè, aut impropriè. Propria erit duarum rerum propositarum alterius acceptio cum consultatione. Impropria est acceptio alterius cum appetitione. Prima competit tantum habentibus rationem. Secunda verò irrationalibus, quæ habent sensum, & appetitum sensitivum.* Opinio igitur, quam proposuimus, non est omnino excludenda, sed potius indifferenti animo ponderanda, & observatione confirmanda. Utique vidimus multis, & multis vicibus, Felles hac industria uti in assumendis alimentis; etenim si videant carnem, aut spinas piscium, & eisdem exhibeatur panis, relicto pane expectant spinas piscium, aut carnem, id sepe contingit, si terminata mensa nihil eisdem projiciatur; cæterum si caro, & spinæ deficiant, pane vescuntur. Vidimus etiam æstivo tempore, quando Prata florent, & Arva viridibus herbis scatent, Boves, Equos, & alia similia Animalia comedere herbas exsiccatas, quas virides assumere volebant, gravioribus in Pratis, & Arvis existentibus. Istos casus ostendere electionem quis dubitat, dum electio est perceptio unius respectu alterius? Et ipse Divus Thomas loco citato admittit electionem in Brutis, quando appetitus potest ferri ad plura. Rursus non tantum observamus electionem, sed expectationem, quæ ab appetitu non derivat: concedimus quidem electionem quocumque modo sumptam semper esse restrictam; ad differentiam veræ, & propriæ electionis, quæ ad voluntarium perfectum pertinet; & quamvis a Medicis, ut legere est apud Laurentium 5. suæ Anatomix lib. cap. V. distinguatur voluntas in voluntatem ab electione, & voluntatem ab instinctu, quæ & spontaneum principium nominatur; attamen in hac Doctrina omnino non acquiescimus, tum propter ea, quæ dicta sunt, tum etiam quia disciplina in Animalibus esset superflua, quando eadem non haberent aliud principium, quam instinctum; & ratio est, quia Instinctus ita determinatus est, ut ad oppositum moveri non possit. Sed de Instinctu in particulari questione. Aliud etiam, quod communiter legitur de voluntario Brutorum, penitus non arridet, nimirum quod Philosophus accipiat voluntarium largè, non secundum quod dicitur a voluntate, sed secundum

dum quod dicitur contra violentum, & propterea Bruta habere motus voluntarios, quia moventur ex se ipsis, non a principio extrinseco; & ratio nostra est, quia si voluntarium largè deberet sumi modo prædicto, etiam Lapis, qui movetur deorsum a principio intrinseco, diceretur moveri voluntariè largo modo; & secundum hunc modum loquendi, nunquam vidimus, & legimus usurpatum ab aliquo Doctore.

Antequam deferamus istud de dilectione Animalium motivum, consideretur, Animalia ad quoddam tempus pullos suos amare. Marcus Tullius in Lelio ait: *Quod quidem quale sit, etiam in Bestiis quibusdam animadverti potest, quæ ex se natos ita amant ad quoddam tempus, & ab eis ita amantur, ut facilè earum appareat sensus.* Quando essent pura Automata, seu puræ Machinæ, quale esset illud principium, quod determinati temporis amorem inferret? Cum verum sit Bestiarum amorem erga pullos non esse perpetuum, sicut quotidianus docet eventus; eadem sensuum motione una die diligunt, alia ita oderunt pullos, ut eosdem plectant; hoc est animadvertatur ultima dies amoris, & prima averfationis, deinde conditio Pulli, & Matris, & sanè nodus non poterit dissolvi facilè.

Festinemus ad Joelem Profetam. Hic cap. 1. nu. 18. habet: *Quid ingemuit Animal, mugierunt Grege armenti?* Lugere Animalia tam est certum, ut non possit in dubium revocari. Superest inquirere, quid luctus denotet, & an confirmet, an destruat Automata, omissa de industria disquisitione, an Brutis fletus, an gemitus competat, pro cuius rei notitia legantur, Nicander, Josius, Cardotus, & alii &c. nulla nos tenet difficultas, Brutorum luctum destruere Automata, ratio deducitur tam ex definitione fletus, quàm ex definitione gemitus. Describitur ille, *quod sit compressio thoracis, & faciei cum gemitu, & lachrymis ad internam tristitiam demonstrandam.* Gemitus verò est *acclamatio quærule, lamentatioque ob sensum doloris citra lachrymarum effusionem.* Nos hic proprietati loquendi non studemus, cum sufficiat utrumque a dolore exoriri, ut habet Cardotus, apud quem leguntur etiam prædictæ descriptiones. Gerson luctum definivit, *quod sit vitalis Animæ motus surgens ex apprehensione Objecti, ut disconveniens est.* Hic constat, luctum esse motum vitalem cum cognitione, quia si deficeret cognitio, non apprehenderetur Objectum, ut disconveniens; apprehenditur, ut disconveniens, sicut ex luctu demonstratur: oportet igitur, adesse in Animali cognitionem a sola Anima pendentem, quæ corpore utatur ad exprimendum dolorem.

Ad confirmandam Animam, quæ est aliud principium distinctum a machina, consideravimus, non recedentes a luctu Animalium, Animalia lugere sine præsentia objecti luctum causantis. Cartistas exponere, necesse est, quomodo Bruta lugeant, quando nullatenus ab objecto dis-

disconveniente afficiuntur: immo, quando adest ejusdem defectus, & privatio, si omnes motiones secundum eosdem producuntur, quatenus sensus ab objectis presentibus excitantur, ubi objecta non erunt presentia, non poterunt explicare effectus per motiones assignatas deficientibus objectis. Modò quotidie videmus, Felles, Vaccas, & alia plura Animalia flere, ob Pullos ab oculis suis sublato; immo per tres, quatuor, & ultra dies copiosis lacrymis dolorem ostendere, quod Doctrinam Cartistarum non parùm infringit.

Ne quis dicat deficiente objecto extrinseco, causam effectus prædicti pendere ab objecto aliquo intrinseco, de quo nulla verisimilis ratio deprehendi potest. Supponatur Vacca cum Vitulo, & similiter supponatur Vacca in Prato pabulum assumens, eodem tempore, quo Vitulus e stabulo subripitur, & clanculum asportatur: paulò post regrediens Vacca ad Præsepe, & non videns Pullum suum, mugire incipit, lac non restituere, & tractu temporis flere; impressio facta ab objecto externo, antequam e Præsepe recederet, nempe a Vitulo non erat læsiva harmoniæ, consequenter non poterat esse causa quæculi mugitus, & fletus: post regressum ad Præsepe nullum est objectum, quod lacrymas promovere possit. Quare gratis asseritur, Vaccam ab objecto intrinseco moveri ad lacrymas; verùm cum lacrymæ negari non possint, quicquid eas excitare valet, efficaciter negat Automa; & ratio est, quia lacrymæ demonstrant memoriam Pulli, & istius amorem, ac dolorem: mugitus idem confirmant, & ulterius incitamentum dicunt: & sanè quid aliud præstant Homines, dum Filios, vel Amicos amittunt? Totum discrimen consistit non in parte sensitiva, sed in altiori principio, quod distinguit Hominem a Bruto, & cujus principii causa funditus examinatur ab Homine præjudicium ex morte Filii, si Filius sit unicus, si pulcher, si sanus &c. quæ ad Brutorum notitiam non pertinent, prout hucusque cognoscimus.

Ex dictis facile deducere est, Animalia verè ingemiscere, nec Joëlem metaphoricè loquutum esse, quamvis metaphoricus sermo in Sacris Paginis sit frequentissimus, etiam dum ad Animalia se extendit; plurima extant loca, quæ propositæ intentioni favent. In Psalmis Psalmo 146. nu. 10. apud Bellarminum habetur: *Qui dat Jumentis escam ipsorum, & pullis Corvorum invocantibus eum.* Hic loquendi modus est omnino metaphoricus, quia Corvi non possunt invocare Deum, unde Pater Bellarminus ait in Commento, seu in sua Psalmorum Explanatione p. 890. *Et quoniam Corvi non possunt invocare Deum, nec esse est, vel Corvos, vel invocationem accipere per metaphoram.* Legatur prædictus Auctor, & varix opiniones in re præsentī paucis verbis vobis erunt obviæ. Certum tamen est, metaphoricum sensum tunc dignosci, quando intellecta verba; ut primò sonant, liberaliter falsa, vel absurda
L
sunt,

sunt, ut habet Pater Octavius Jadertinus in Prolegomenis Biblicæ Sapientię p. 100. nu. VI. Huc etiam spectant, quæ notat P. Justinianus in Commento de Sacra Scriptura, ejusque Ufu, ac Interpretibus lib. 1. p. 1. cap. 12. his verbis: *Quicquid tamen in sensu verborum proprio sine falsitate, aut indecentia intelligi potest, semper in sensu verborum proprio accipi debet: licet illud cavendum sit, quod Augustinus præmonet, ne, quod figuratè in Scriptura dicitur, secundum literæ proprietatem accipiatur, alioquin litera occidit. Hinc etiam plurimæ exortæ sunt hereses: sicut Lutherus ex illo loco Petri, vos estis regale sacerdotium, falsò docuit, omnes esse Sacerdotes. Rursum cavendum, ne, quæ secundum proprietatem dicuntur, figuratè accipiantur, nam & tali pacto veritas Scripturæ subverteretur &c.*

Videatur P. Foscarinus in Epistola de Conciliatione locorum Sacræ Scripturæ post Galileum de Mundi Systemate, & conveniunt omnes, ut colligitur ex Petro Annato in Methodo lib. 1. art. 8. ubi quinque regulæ pro gemino sensu S. Scripturæ assignando p. 40. referuntur: potest etiam in hac re observari Cajetanus.

Et cum sinè falsitate historica Auctoritas Joelis evidens sit, concludendum est, sensum ejusdem esse pariter historicum, non metaphoricum, consequenter Animalia ingemiscere, & propriè, & quando admitteretur metaphoricus, nunquam esset talis remotè. Hæc autem proprietas ostenditur, tum ex historiis relatis ab Auctoribus magni nominis, & famæ, inter quos Svetonius in Vita C. Julii Cæsaris. Cardanus de suo Asturcone idem confirmat. Colligit Aldrovandus noster ex prædictis, & ex Textore, ex Accursio &c. de Quadrupedibus solidipedibus, quando amorem, gratitudinem, & fidelitatem Equorum erga Dominos prosequitur. Virgilius de quodam Equo, cujus proprium vocabulum erat Æthon, ita cecinit:

*Post bellator Equus positus Insignibus Æthon,
It lachrymans guttisque humectat grandibus ora.*

in XI. Æneidum.

Habent præterea Animalia omnes partes, quibus lacrymas fundere possint, oculos, glandulas, serum, hoc est materiam, & organum; & refert Nicander Jossius de fletu cap. 1. se vidisse ex oculo Equino, acri quodam consperso pulvere tam insigne factum esse lacrymarum profluvium, ut propè fons scaturientis aquæ videretur: quapropter dubitare de fletu Animalium est dubitare contra Auctoritatem Virorum gravissimorum, contra rationem, & contra sensibilem experientiam quotidianam.

Potest quidem dubitari, an fletus Animalium sit tantum materialis, an etiam formalis: consequenter an propriè lugeant, an ad similitudinem Hominum. Prædictus Jossius negativam partem sustinet loco citato,

tato, & duo p. 127. statuit. Primum est, absurdum esse, credere, fletum esse opus, & passionem communem Homini, & multis aliis Animalibus. Secundum est, fletum non esse affectionem solius sensus per ejus dumtaxat virtutem obtingentem. Probat primum, quoniam fletus, & risus, aut ratione contrarietatis, aut ratione cujusdam familiaritatis in modo motus, & lapsu partium ex necessitate debent esse in eodem: dicebat enim Aristoteles in lib. de Somno, in eodem esse somnum, & vigiliam, cum sint oppositi; sed risus (ut antea demonstravimus) est proprius Homini; ergo fletus non egreditur speciem humanam.

Probat idem secundo ex proprietate ploratus, quæ est lacrymarum effusio ad nullum Animal pertinens excepto Homine, & quamvis habeant Bruta materiam, & subjectum lacrymarum, attamen has non effundunt, quoniam vacant illa intrinseca passione usque ad Animum pertingente; itaque non efficitur illius suspensio tristis, & molesta contentio cum spiritus attritione, neque retracta emissio sensus dolorosa. Addit flendi facultatem concedi potissimum ob illa, quæ maximè dicuntur res flebiles, ob quas Bruta non observantur flere, quemadmodum sunt mors parentum, filiorum &c. si ædificia ruant &c. unde sic habet: *Qui flendi facultatem habet, potissimum plorat ob illa, quæ sunt in primo gradu rerum flebilium, sed Animalia Bruta ob illa nequaquam plorant, nempe si videant parentes, filios, aut cognatos defunctos, vel etiam si præceps eat universum, nullo, inquam, modo ab istis dimoventur, nec ulla ipsis efficitur commiseratio, nisi fortasse naturalis existat, velut habitus conatus.* Et hæc spectant ad primum punctum, quod est, fletum non esse opus, & passionem communem Homini, & Bruto.

Secundum ita demonstrat, nempe fletum non esse affectionem solius sensus, ut sensus est, idest reduplicativè; ratio est, quia sicut risus non est functio sensus, ut sensus est, sed sensus, prout conjungitur Intellectui, & Intellectus prout conjungitur Sensui, eodem modo fletus se habet, itaut ad sensum tantum non pertineat, neque ad intellectum tantum, sed ad utramque facultatem, & hic notat, quod supra tetigimus, videlicet aliam rem esse fletum, aliam esse gemitum, aut clamorosa vocem; hanc competere Brutis, non fletum; notat præterea, Pueros nuper natos haud verum obtinere fletum, sed vagorem, aut vagitum; ratio, quæ adducitur, est, quia lacrymarum est expertus, aut illas vagitus habet exiguas. Paulò tamen inferius idem Auctor a se ipso videtur recedere his verbis: *Et quamvis neque obscuras eorum mens haberet actiones sub id tempus, satis tamen esset, ut ejus præsentia foveret, (& intelligitur de Anima rationali) & illustraret potentiam Sensus: is enim illo modo vigoratus idoneus efficitur ad istas motiones, & tristes affectus: satis etiam videri posset, si rationali per se Animæ ascribatur, non modò sensum, verum etiam intellectum obtinenti.* Nam, & si sensuum

dolores moveant, ipsa tamen suscipit affectum hunc, quia simul habet intellectum, & longè propter illum perfectior est omni Anima ceterorum Animalium; itaque ploratus per eam fit, qui per vim aliarum fieri non potest.

Eandem conciunculam repetit Cardosus lib. 4. suæ Philosophiæ quæst. 88., quæ an sit rectè deducta, nec ne, dubitare licet, tum quia vox gemitus, si propriè accipiatur, intelligitur de oppressione facta a pondere, unde in casu nihil ad rem. Si impropriè, potest sumi pro flere. Despauterius p. 177. ait gemere poni *pro flere, & flebiliter canere*: quare in fundamento distinctionis non acquiescimus. Sed omittantur nomina, quorum controversiæ possunt faciliter evitari, vel conciliari. Meminimus apud D. Thomam legisse in 1. 2. quæst. 31. art. 3. in Brutis Animalibus non esse gaudium, sed delectationem, & ratio, cui innititur tantus Doctor, est, quia delectationum quædam sunt naturales, & quædam non naturales, quæ sunt cum ratione: nomen autem gaudii contendit, non habere locum, nisi in delectatione, quæ consequitur rationem, hinc concludit, gaudium non attribui Brutis Animalibus, sed solum nomen delectationis: additque: *Omne autem, quod concupiscimus secundum naturam, possumus etiam cum delectatione rationis concupiscere, sed non è converso: unde de Omnibus, de quibus est delectatio, potest esse gaudium in habentibus rationem, quamvis non semper de Omnibus sit gaudium: quandoque enim aliquis sentit aliquam delectationem secundum corpus, de qua tamen non gaudet secundum rationem.* Ceterum, etiamsi nomenclatura gaudii ita usurpetur; quemadmodum quarto Tusculanarum Tullius testatur; attamen tanta non est vis nominis in sua radice, ut persuadeat quicquid dictum est: num inde instruitur Animus, ut oppositum sentire non possit, vel saltem indistinctè uti, aut idem diversimodè applicare. Hæc dicta sint de vi nominis, cum addi posset, Bruta cum distinctione, & disciplina delectari, quod sufficit, ne delectatio in eisdem sit tantum naturalis: tum quia non legimus fundamentum, quod probet defectum tristici suspensionis Animæ sensitivæ: si Anima sensitiva attributa est Brutis, ut quæ ad eadem pertinent, ea mediante possint obtinere, constat, non posse negari usum suspensivum ejusdem in ordine ad jucunda, & tristia, suo tamen modo, & non ut in Homine, nam D. Thomas in 3. p. q. 2. art. 2. ad 2. docet, sensitivum nobilius esse in Homine, quàm in Bruto Animali propter conjunctionem ad nobiliorem formam.

Mirum dictu: cognitio sensitiva ordinatur ad sustentationem corporis vitando nocua, & acquirendo necessaria, ut notant Doctores, & S. Thomas in 2. 2. qu. 167. art. 2. & eadem cognitio non erit completa ob carentiam actus suspensivi pro vitandis nocuis, & acquirendis necessariis. Observamus, Animalia Bruta inchoare nonnunquam aliquem motum, & postea non continvare eundem, aut regredi interdum

dum ob periculum, interdum non: sublata continvatio nonne ostendit actum suspensivum cognitionis sensitivæ? Si suspensio requiritur ad complementum, non debet negari, cum nulla ratio suadere possit, Animam sensitivam imperfectam Animalibus concedi, præcipuè si loquamur de Animalibus perfectioribus. Nec obest, quòd huiusmodi suspensio importet reflexionem, quam in Brutis negant prædicti, & innumeralii Doctores, etenim re maturè considerata non apparet fundamentum negandi reflexionem in Brutis. P. Bernardus de Rojas art. 9. de Brutorum Anima num. 14. hanc partem tuetur, & ait: *Experimur, nos cognoscere, nos cogitare, quod est idem ac dicere, nos reflectere supra nostram cognitionem; sed unde habent, idem experimentum non esse admittendum etiam in Brutis? Unde colligunt, Bruta supra suos actus imperfectiori saltem modo exercitè non redire?* Post hæc adducit auctoritatem D. Thomæ qu. 1. de Veritate art. 9. ubi S. Doctor ita loquitur: *Sensus non solum cognoscit sensibile, sed etiam cognoscit se sentire.* His verbis admittit reflexionem in Brutis, cum maxima tamen distinctione ab Hominiibus; nam in his ob intellectum reflexio fit completa; in Brutis verò ob defectum intellectus reflexio nequit esse, nisi incompleta, & imperfecta. Audiatur prædictus S. Doctor: *Sensus autem, qui inter cæteros est propinquior intellectuali substantiæ, redire quidem incipit ad essentiam suam, quia non solum cognoscit sensibile, sed etiam cognoscit se sentire; non tamen completur eius reditio, quia Sensus non cognoscit essentiam suam, cujus hanc rationem assignat Avicenna, quia Sensus nihil cognoscit nisi per Organum corporcum. Non est autem possibile, ut Organum medium cadat inter potentiam sensitivam, & seipsum.*

Auctoritas, & ratio tanti Doctoris non admittit in hac re dubitationem; addere tamen non displicet observationem, quæ reflexionem luculenter ostendit. Sæpè vidimus Felles quandoque Mures in uno loco invenientes ad eundem locum regredi pro nova Præda. Hoc, quod in Fellibus est omnibus obvium, in aliis speciebus Animalium cæteris paribus apparet, quamobrem non videtur esse dubitandum de aliquali reflexione in Brutis.

Legimus apud Hieronymum Dandinum de Anima lib. 3. com. 157. Leonem Gregem aggressum, & percussum, in Gregem rursus irruentem cupere aggredi, sed retineri ne percutiatur, quod in aliis Animalibus observatur. D. Augustinus apud Divum Thomam p. 2. qu. 50. art. 3. ait, quòd immanissimæ Bestiæ a maximis voluptatibus abstinetur dolorum metu: concludit in prædicto Com. idem Dandinus: *Contrariis motibus moveri tum rationalibus, tum irrationalibus convenire, sed moveri secundum tempus, & futurum rationalibus solis, secundum præsens, & præteritum irrationalibus quoque. Ex præteriti enim imaginatione, seu memoria futurum, quasi præsens caveat. Nec tamen præte-*

ritum, quò præteritum est, cognoscunt, sed quò patiuntur ab illo, passionisque memoria remanet, quippe dum præsentem quoque rem cognoscunt, non præsens cognoscunt tempus, sed a re præsentem moventur, eamque in præsentem tempore afficiente sentiunt.

Et quamvis Divus Thomas oppositum omnino doceat, & scribat in 4. contra Gentiles cap. XI.: *Non enim aliqua potentia sensitiva in seipsam reflectitur*; nec non in Summa, quæ communiter a Thomistis, & optimè dicitur Testamentum D. Thomæ pluribus in locis, negat reflexionem in Brutis. In prima Parte quæst. 14. art. 2. ad primum scribit, Virtutes cognoscitivas, quæ non sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorum, non cognoscere seipsas.

Inter cætera, quæ probant in Brutis reflexionem, est memoria, quæ tanta est in multis Brutis, ut superet Hominum memoriam, & ideo Homines excellentis memoriæ dicuntur sapere Bestiam, ut legitur apud Fracastorium de Intellectione l. 1. p. 127. siquidem memoriæ actus est reflexivus, cum sit de objecto ut alias cognito; quapropter existimandum est, Sanctum Præceptorem non loqui semper rigorosè, & propriè, quemadmodum seipsum explicat de Veritate, nec perfectè, & completè, & ità in Adversariis Sancti Præceptoris nulla est contradictio, quicquid in Concordantiis Bergomensis dub. 1123. asserat, quod non arridet. Magis enim convenimus in distinctione proposita; quia si percurramus Summam, & præcipuè primam secundæ in pluribus locis, invenimus fundamenta nostræ distinctionis. Itaque in predicta parte Summæ quæst. 1. art. 2. quando quærit, utrùm agere propter finem sit proprium rationalis Naturæ, statuit, Naturam irrationalem quasi ab alio moveri, & propriè Naturæ irrationali non convenire agere propter finem. Verba D. Thomæ sunt: *Et ideo proprium est Naturæ rationalis, ut tendat in finem, quasi se agens, vel ducens ad finem. Naturæ vero irrationalis, quasi ab alio acta, vel ducta, sive in finem apprehensum, sicut Bruta Animalia &c.* quæst. 6. ejusdem Partis art. 2. dicit, voluntarium imperfectum inveniri in Animalibus Brutis, & in responsione ad primum ait: *Voluntarium autem denominativè dicitur a voluntate, & potest trahi ad ea, in quibus est aliqua participatio voluntatis secundum aliquam convenientiam ad voluntatem; & hoc modo Voluntarium attribuitur Animalibus Brutis, in quantum scilicet per cognitionem aliquam moventur in finem*: quæst. XI. ejusdem Partis art. 2. quærit, utrùm frui conveniat tantum rationali Naturæ, an etiam Animalibus Brutis, & concludit distinguendo cognitionem finis his verbis. *Cognitio finis est duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta quidem, qua non solum cognoscitur id, quod est finis, & bonum, sed ratio universalis finis, & boni: & talis cognitio est solius Naturæ rationalis. Imperfecta autem cognitio est, qua cognoscitur particulariter finis, & bonum; & talis cognitio est in Bru-*

Brutis Animalibus, quorum & virtutes appetitivæ non sunt imperantes liberè, sed secundùm Naturam ad ea, quæ apprehendunt, moventur; unde rationali Naturæ convenit fruitio secundùm rationem perfectam; Brutis autem Animalibus secundùm rationem imperfectam.

Fruitionem imperfectam obtinent Bruta non cum Lactantio Firmiano lib. 6. de Vero Cultu cap. XX. dum tantùm generant, sed etiam respectu aliorum Sensuum. Afferemus Auctoritatem ejusdem, & oppositam Divi Augustini, ut Lector habeat in numerato discordes Sententias; & unà votum nostrum proponetur. Primus loco citato ait: *Ceteræ Animantes præter unam voluptatem, quæ ad generandum pertinet, nullam sentiunt. Utuntur ergo Sensibus ad Naturæ suæ necessitatem: vident, ut appetant ea, quibus opus est ad vitam tuendam. Audiunt invicem, seque dignoscunt, ut possint congregari. Quæ utilia sunt ad victum, aut ex odore inveniunt, aut ex sapore percipiunt. Inutilia respiciunt, aut recusant. Edendi, ac bibendi officium ventris plenitudine metiuntur.* Divus autem Augustinus relatus a D. Thoma in prima secundæ quæst. XI. art. 2. attribuit Bestiis voluptatem non solum pro Prole, sed etiam pro aliis sensationibus, unde dicit: *Frui cibo, & qualibet corporali voluptate, non absurdè existimantur Bestiæ.*

Durandus in Prol. Sententiarum quæst. 2. ad 2. tenet, Bruta habere actus reflexos; ratio est, quia in Brutis sunt Potentiæ sensitivæ perfectæ &c.

Hæc Divi Augustini Sententia, nobis opposita videtur probabilior, & sanè quicquid probat voluptatem pro Prole, illud idem probat, & ostendit voluptatem pro aliis Sensibus; ratio est, quia Anatomicè loquendo nulla est disparitas in genere inter unum, & alterum Sensum, siue organum, siue objectum, siue medium consideretur; nec unquam demonstrabitur, unum objectum, aut organum perficere, aut perfici, & non aliud, ceteris semper paribus. Quid aliud est Voluptas, quam perfectio proveniens ex bona dispositione Potentiæ, & objecto convenienti. Hæc Doctrina, quam amplectuntur omnes, qui commentantur Aristotelem in X. Ethicorum, probat a priori, Bestias frui qualibet corporali voluptate, quia objectum perficit, & Potentia perficitur, & quiescit in bono illius. Divus Thomas in prima secundæ quæst. 35. art. 2. ad 3. distinguit de Delectatione sensibili Hominum, & Bestiarum, & putat cum Philosopho in 3. Ethicorum, solum Hominem, qui est Animal perfectum in cognitione, delectari in sensibilibus aliorum sensuum secundùm seipsa; alia verò Animalia non delectari in eis, nisi secundùm quod referuntur ad sensibilia tactus, & id ipsum suo Commentario explicat in prædictum librum moralem lect. 19., & communiter Interpretes Aristotelis loco prædicto, Acciajulus, Giphanius, Zuingerus, Lambinus &c. Interea hæc sufficiant; & supponatur Do-

Arina Philosophi, quia sensus non dantur Belvis pro cognitione sensibilium, & non quiescunt in bono sensibili, nisi relativè, idest pro cibo.

SECTIO IV.

Conciliatur Anima sensitiva Brutorum cum Doctrina D. Thomæ.

Nostrum Argumentum prosequentes observamus, D. Thomam in eadem prima secundæ quæst. 12. art. 5. quærere: *Utrum intentio conveniat Brutis Animalibus.* Respondet in Conclusionem distinguendo de intentione; nam propriè, & principaliter intentio non convenit Brutis Animalibus, impropriè autem e contra; ratio D. Thomæ est, quia Bruta licet intendant finem, intendunt tamen eundem, quasi ab alio mota: non ita Homines, quia intendunt isti finem, ut moventes, non ut moti.

Quæst. 15. ejusdem Partis, art. 2. quærit, utrum consensus conveniat Brutis Animalibus. Distinguit in Conclusionem de Consensu propriè loquendo, & non: dicens, Consensum propriè loquendo non esse in Brutis Animalibus: ratio D. Thomæ est, quia *Consensus importat applicationem appetitivi motus ad aliquid agendum, cujus autem est applicare appetitivum motum ad aliquid agendum, in cujus potestate est appetitivus motus; sicut tangere lapidem convenit quidem baculo, sed applicare baculum ad tactum lapidis est ejus, qui habet in potestate movere baculum. Bruta autem Animalia non habent in sui potestate appetitivum motum, sed talis motus in eis est ex instinctu Naturæ: unde Brutum Animal appetit quidem, sed non applicat appetitivum motum ad aliquid: & propter hoc non propriè dicitur consentire, sed solum rationalis Natura, quæ habet in potestate sua appetitivum motum, & potest ipsum applicare, vel non applicare ad hoc, vel ad aliud.*

Consideranda autem sunt hic illa verba: *Bruta autem Animalia non habent in sui potestate appetitivum motum*, quæ quidem verba comparata ad rationalem Naturam verissima sunt, sed absolutè considerata non important æqualitatem cum Sagitta directè tendente ad signum ex motione Sagittantis; & propterea Divus Thomas addidit, sepe Bruta quasi ab alio moveri, & ulterius admisit in eisdem voluntarium imperfectum, & quandam participationem Voluntatis; communiterque motus Brutorum dicitur spontaneus, ex quibus ostenditur, Bruta non habere in sua potestate perfectè tantum appetitivum motum; & instin-

ctum

etum Naturæ non convenire Brutis æqualiter, ac motus ferri convenit Magneti: sed imperfectè habent Bruta potestatem appetitivi motus ad aliquid agendum.

Sepesepius observavimus Brutorum motus, qui sunt observandi ab omnibus illis, qui de principio eorundem statuere volunt: quandoque enim præfente Domino cavdam movent, saliant, gestiunt &c. quandoque nullatenus moventur, etiam vocata: loquimur de perfectioribus Animalibus, ut Canibus, Fellibus &c. non de Cochleis, Ostreis, Conchis &c. libenter addisceremus principium, quod prædictam diversitatem in motu cavfat; opinari, idem esse necessarium, non potest ille, qui videt tantam diversitatem in statu naturali, & sinè causa impellente, ut inde salvare nequeant actiones indeterminatæ, & incertæ; oportet igitur dari in Brutis aliquod principium suorum motuum, & quod istud principium una vice actuât Animal ad motum, alia vice non; & sicut actuare una vice, alia non, excludit evidenter necessitatem, ita importat unam speciem libertatis, quæ spontaneitatis appellari potest, gratia cujus distinguuntur a plenaria libertate Hominum, & a principio movente eorum, quæ non movent seipsa, quamvis habeant in seipsis principium sui motus; hoc autem, ut melius exponatur, considerandum est cum D. Thoma de Veritate quæst. 24. art. 1. quod eorum, quæ moventur, vel aliquid agunt, quædam principium sui motus, vel operationis in seipsis habent; quædam alia ex se, sicut ea, quæ violenter moventur; quædam alia sunt, quæ habent in se principium aliquod sui motus, licet non moveant seipsa, ut sunt gravia, & levia; hæc enim non movent seipsa, cum non distinguantur in duas partes, quarum una sit movens, & alia mota: præterea eorum, quæ a seipsis moventur, quædam moventur ex iudicio rationis, quædam ex iudicio naturali: primo modo moventur Homines; secundo modo Bruta. Ex his, quæ de motu proponit D. Thomas, & communiter Philosophi, colligitur, Animalia Bruta habere principium sui motus, vel suæ operationis in seipsis, cum violenter non moveantur, nec instar gravium, & levium, cum distinguantur in partem moventem, & partem motam: moventur præterea ex iudicio naturali, quod iudicium naturale dicit apprehensionem, cognitionem, & distinctionem; & quamvis iudicium naturale Brutorum sit determinatum ad unum, & non ad omnia, sicut in Apibus videre est, quæ non habent industriam ad faciendum aliquod aliud opus, nisi favos melis, ut habet Sanctus Thomas loco citato; attamen ex hoc sufficienter non instruimur, ut omnem libertatem in Bestiis avferamus; quod ipsum didicimus ex eodem Sancto Thoma quæst. relata de Veritate art. 2. ubi sic habet: *Unde totius libertatis radix est in ratione constituta, unde secundum quod aliquid se habet ad rationem, sic se habet ad liberum arbitrium:*

ratio

ratio autem plenè, & perfectè invenitur solùm in Homine, unde in eo solùm plenariè invenitur liberum arbitrium. Bruta autem habent aliquam similitudinem rationis, in quantum participant quandam prudentiam naturalem, secundùm quod Natura inferior attingit aliquàliter ad id, quod est Naturæ superioris. Quæ quidem similitudo est, secundùm quod habent iudicium ordinatum de aliquibus; sed hoc iudicium est eis ex naturali æstimatione, non ex aliqua collatione, cùm rationem sui iudicii ignorent: propter quod huiusmodi iudicium non se extendit ad omnia, sicut iudicium rationis, sed ad quædam determinata. Et similiter est in eis quædam similitudo liberi arbitrii, in quantum possunt agere, vel non agere, unum, & idem secundùm suum iudicium, ut sic sit in eis quasi quædam conditionata libertas; possunt enim agere, si iudicant esse agendum, vel non agere, si non iudicant.

Eadem fere doctrina legitur in prima parte quæst. 83. art. 1., & plurimùm nobis favet, si ab ipsis prorsus fundamentis examinetur: nam primò considerat radicem libertatis, quam esse rationem constituit; & juxta gradum rationis deducit gradum libertatis. Modò Bruta cognoscunt rationem convenientis, & disconvenientis, sive nocivi; & prudentia seligunt, non tantùm ex instinctu, ut dictum est ex Divo Thoma in primo Metaph. lectione prima, sed ex Intellectu aliquali, & obscuro; quare non potest negari ratio, suo modo obscura, & restricta; nec instinctus Naturæ hanc de medio tollit, ut suo loco constabit.

Hinc plures Doctores non avsi sunt negare libertatem, & consequenter rationem, sed tantùm cum moderatione de eadem loquuti sunt. Dandinus 2. de Anima cap. 5. p. 1138. ait: *Secundum a vegetante Anima locum tenet sentiens: melior illa, quia cognoscens; deterior intelligente, quia materialis, minùsque in suis operationibus libera.* Campanella primo Lib. de Sensu Rerum cap. 7. editionis Parisiensis 1637. adhæret, & cum D. Thoma attribuit Bestiis participium rationis, quod cum suo Sancto Præceptore vocat *Æstimativam*, qua ex præteritis syllogizant futura, & ulterius ait: *Unde Sanctus Thomas ex Dionysio vim naturalem facit participio sensitivam; vim sensitivam participio rationalem; vim rationalem participio Angelicam;* & aliud est cum eodem. Campanella Brutis concedere sensitivum discursum, & aliud libertatem Arbitrii, quæ valde inter se differunt. *Quoniam tamen* (inquit Campanella) *ne si concedant illis sensitivum discursum, mentem quoque Arbitrio liberam tribuant, qualis est Humana; nec vident, quanta differentia est inter Humanam mentem, & hunc Sensum Communem.*

Et eò magis probabilis redditur propositus sermo, quò magis observantur operationes Brutorum, quæ licet omnes supponantur communiter pro instinctu fieri, nihilominus diligenter inspectæ suspicionem indu-

inducunt de veritate communis hypothesis. Idem Campanella loco citato refert, se vidisse Asinum præpostera Venere alium Asinum, & Cervum similiter Afellum subagitantem: rursus se vidisse Fellem proprios comedentem natos: quibus exemplis certè, vel quotidie obviis, illationis ratio ducitur ad infirmandum saltem, si non ad negandum instinctum; quando de Bestiis, & earundem potentiis sensitivis cum restrictione fit sermo, sufficienter instruitur animus, ut sinè timore possit procedere ad Conclusiones propositas; potentia sensitiva in eisdem est completa, & perfecta; & plus potest, quàm communiter censeant multi Doctores; libertas, & cognitio sensitiva restricta secundùm indigentiam specierum non involvit absurda, præsertim cùm non possit concipi in Brutis aliqua moralitas, quæ scrupulum inferre possit pro similitudine, & pro majori illatione, quàm conveniat; nimirùm ne plus tribuatur Bestiis, quàm sit tribuendum; ceterùm si consideremus potentiam motivam in Bestiis, quis negabit, non se habere ad opposita? Feruntur huc, & illuc ad nidificandum, ad pariendum, ad edendum &c. sursum, & deorsum, mane, & vesperi, horis incertis; locum, tempus, situm variant; & licèt sint determinatæ ad unum; v. g. Araneæ ad telæ compositionem; attamen intra determinationem reperitur aliquod dominium prædicti actus, cùm non sit Aranea determinata potius die, quàm nocte, potius sursum; quàm deorsum, potius in situ Aquilonari, quàm Meridionali telam texere; quocirca, si absolutè considerentur Brutorum operationes, debemus distinguere, & quando habeant dominium suorum actuum, & quando non; & quando verificatur esse determinata ad unum, & quando non: nam si consideremus effectum, utique non videntur habere dominium suorum actuum, & sunt determinata ad unum, sed si consideremus circumstantias, & accidentalitates, quæ non possunt evitari in consequendo effectum, utique apparet in eisdem dominium, & non determinantur ad unum, quemadmodùm exemplificatum est de situ, loco, tempore &c.

Nec obstat Doctrina Divi Thomæ de Veritate quæst. 24. art. 2. ad 2., ubi dicit, quòd iudicium, quo applicatur potentia motiva ad alterum oppositorum, est determinatum; nam benè potest exponi, quòd iudicium sit determinatum quantum ad effectum, non quantum ad circumstantias, & accidentalitates &c.

Patres Conimbricenses in lib. octavum de Physico Auditu cap. 4. ad textum 28. considerantes, Bruta Animantia posse in medio motu stare, explicare conantur, quomodo hoc contingat in Brutis sinè libertate. An Doctrina Conimbricensium sit admittenda, necne, dubium est: præmittitur; & postea animadvertitur: *Hic adverte, cùm Bruta Animantia dicuntur posse per se in medio motu stare, id non ita accipiendum, quasi*

quasi perseverante in eis eadem apprehensione, & iudicio, quale in ipsis cernitur, ceterisque circumstantiis in eorum potestate sit, cursum inhibere; hoc enim iis tantum convenit, quæ liberè, & ex delectu operantur; sed eatenus dici posse continere cursum, quatenus fieri potest, ut ab apprehensione, & iudicio rei, quam appetebant, cessent, eoque cessante non ulterius pergant. Hæc Conimbricensis Distinctio nobis non videtur difficultatem vincere; ratio est, quia vel cessant ab apprehensione, & iudicio liberè, vel necessariò. Si primum, nihil solvitur. Si secundum, difficile erit ostendere necessitatem finè petitione principii. Equidem arduum est explicare, quomodo Bruta in medio motu stent, & quomodo terminent suos motus. Visis moveri docuit Divus Augustinus apud Divum Thomam de Veritate quæst. 24. art. 2., & hæc Doctrina satisfacit magna ex parte. Sed continere motum inchoatum, nec visis explicari potest, saltem universaliter loquendo; nam aliqua necessitas est evidens, quæ nobis suadeat effectum.

*Transeamus ad alia loca Divi Thomæ, quæ inchoatum filum demonstrant. In prima secundæ quæst. 16. art. 2. quæritur. Utrum uti conveniat Brutis Animalibus. Respondetur negativè, & ratio est, quia non datur usus, nisi ubi adest ratio, ita etiam sensit D. Augustinus relatus a Divo Thoma, modò cum Bruta ratione careant, nullus usus Brutis poterit competere. In eodem art. ejusdem quæstionis repetit, quod dictum est supra, Bruta scilicet non consentire; & rationes Divi Thomæ sunt, quia *uti est explicare aliquod principium actionis ad actionem, sicut consentire est applicare motum appetitivum ad aliquid appetendum: applicare autem aliquid ad alterum non est, nisi ejus, quod habet super illud arbitrium, quod non est, nisi ejus, qui scit referre aliquid in alterum, quod ad rationem pertinet, & ideo solum Animal rationale, & consentit, & utitur &c.**

Hæc Doctrina Divi Thomæ intelligitur de proprietate Consensus, & Usus, non impropriè, & ita constat in responsione ad secundum, ubi docet, quòd Animalia per sua membra aliquid agunt instinctu Naturæ, non per hoc, quòd cognoscant ordinem membrorum ad illas operationes, unde non dicuntur propriè applicare membra ad agendum, nec uti membris.

Bruta non cognoscere ordinem membrorum ad suas operationes, facile concedi potest: utinam Homines hunc cognoscerent, etiam si præstant, nec tantum si loquamur de internis, sed etiam de externis. Quamvis autem non sit Animus recedendi a Doctrina proposita, nolumus tamen omittere quasdam considerationes, quæ mentem Lectoris poterunt ad ulteriorem indaginem promovere. Quando Felles capiunt Mures, aut cognoscunt operationem suam, aut non cognoscunt. Hoc secundum non potest concipi in Schola communi; ratio est, quia con-

ces-

cessa Anima sensitiva, & cognoscente in Felle, Fellis tenebitur cognoscere Murem, & directa ad illam actionem. Quare primum erit admittendum, Felles nimirum cognoscere operationem suam: si cognoscunt operationem suam, aut cognoscunt partes, quibus eandem perficiunt, aut non. Si primum, debent etiam cognoscere ordinem necessarium ad finem obtinendum, & propterea videmus Animalia primum nidificare, & postea parere, secus Anima sensitiva, qua sentiunt, moventur, appetunt &c. esset manca, inutilis, & deficiens; & ordinem exemplificatum similiter observamus in ceteris operationibus Brutorum. Si secundum, quomodo est probabile, Naturam imprimere cognitionem finis, & non mediorum pro obtinendo fine: ex his probabiliter inferri potest, Bruta cognoscere finem, & media; consequenter Felles cognoscere Mures, & suas partes, quibus Mures aggrediuntur: credimus tamen, immo firmiter arbitramur, easdem non cognosci a Fellis, nisi materialiter, & non eo modo, quo cognoscuntur ab Homi-nibus, v.g. non cognoscunt Felles, predictas partes esse sua Crura, esse suos Dentes, esse suos Ungues, & ita formatos a Natura, ut possint ferire, arripere, & predari. Iste cognitiones non pertinent ad Animam sensitivam, sicut ad eandem non pertinet cognoscere Murem, ut Mus est, quoniam Animalia formale nominis nihil norunt, sed tantum materiale, quod sepe repetitum efficit, ut Bruta ita instruantur, ut si frequenter a Cane, vel ab alio Animali docili petatur, da mihi crus, exhibeat crus, quamvis omnino ignoret, quid sit crus, & quid significet: & idem succedit, si petatur manus, nam exhibet crus loco manus, qua caret, ex quo patet non adesse in Brutis, nisi cognitionem, materiale, tam partium propriarum, quam aliorum objectorum; & sane nomina, quae ab Hominibus sunt inventa ad exprimendam, & explicandam rerum Naturam tam in essentialibus, quam in accidentalibus, non possunt Brutis innotescere: a noscendo originem suam trahere tenet Isidorus lib. 1. cap. 6. *Originum: Nisi enim nomen scieris, cognitio rerum perit*: approbat Vossius in Ethymologico. Scaliger de Causis linguae latinae lib. 4. c. 76.: *Quia nomen est Imago quaedam, qua quid noscitur, seu est instrumentum quasi quoddam cognitionis*, nec dissentiunt Fungerus in suo Ethymologico, & alii: & quamvis Bos, Canis, aliaque innumera Animalia cognoscant Possessores suos, & Dominos suos, non tamen cognoscunt vim nominum, scilicet dominii, & possessionis: & tantum unum ab altero distinguunt, quia unus, & non alter nutrit, custoditque eadem. Ceterum admissa cognitione tantum materiali, non propterea sumus in hac opinione, quod solo nomine instinctus uti debeamus pro explicandis operationibus eorundem: ratio nostra est, quia instinctus naturalis vel est cum ratione, vel non. Si primum, ergo Animalia, si aliquid agunt instinctu, agunt cum ratione. Si secundum,

quæ-

quæritur: instinctus, qui nihil aliud est, quàm stimulus, impulsus, instigatio, sive incitamentum, vel est ab intrinseco, vel ab extrinseco. Primo modo, aut est ab Anima, aut a machinamento. Si ab Anima, & quidem sensitiva, quomodo hæc poterit instigare, impellere, & stimulare ad id, quod nullatenus cognoscit, cum sit idem asserere, Animam sensitivam non cognoscere, & instinctu naturali agere. Si a machinamento, idem urget, & fortius; cum in machinamento nulla sit cognitio; & hoc præcipue pugnat contra Cartesium admittentem instinctum in sua Machina, ut patebit, quando de instinctu particularis erit sermo: nec dicatur, etiam instinctum dari in re gravi; & levi ad suum locum, in materia ad formam, in Plantis ad alimentum, Genesin &c. quia isti sunt quidem instinctus, sed sine cognitione; & qui considerat fabricam Animalium, & comparat cum materia, cum re gravi, & levi, cum Plantis, non poterit non confiteri maximam, quæ inter hæc omnia intercedit, diversitatem, itaut non possit, nec debeat intellectus æqualiter de prædictis ratiocinari: etenim de instinctu, sive Appetitu, non oportet quidquam imaginari sine distinctione; nam Appetitus, sive instinctus Animalium semper debet statui sensitivus, consequenter cum cognitione, non ita instinctus naturæ in Plantis, in materia &c., & Apparatus Animalium nos docet, istis plus esse tribuendum, quàm Plantis, & materiæ; quemadmodum etiam operationes idem indicant; & materia potius ordinatur ad formam, quàm quod habeat naturalem instinctum ad eandem; sicut calceamentum ordinatur ad pedem, non dicitur autem habere naturalem instinctum ad pedem. Si demum dicatur ab extrinseco, idest a Divina Providentia stimulari, & moveri ipsa Animalia, & ab eadem dirigi in suis operationibus, ac si mente prædita essent, neque in hac responsione possumus acquiescere, etiamsi apud plures, & plures Auctores legatur. Pater Lessius de Providentia Numinis lib. 1. §. 101. quærit, cur instinctus dirigat instar rationis. Respondet, id evenire, quia *instinctus sunt impressiones quædam rationis Divinæ, & providentiæ, unde ita dirigunt operationes, sicut ipsa ratio, & Providentia Divina, si Animantibus insita esset, vel illis, ut instrumentis uteretur, dirigeret.* Deinde, ut res clarior evadat, distinguit, & assignat duos modos, quibus res dirigi, & in finem tendere possunt Ratione, & Arte: *Duobus (inquit) modis, potest res aliqua Ratione, & Arte in operando dirigi, & in finem tendere. Primò, proximè tanquam instrumentum ab Artifice motum, sicut penicillus a Pictore. Secundò, mediante vi impressa, quæ rationis sit quoddam vestigium, & imitatio. Hoc modo moventur, & diriguntur Animalia a Divina Providentia. Diriguntur itaque Ratione in omnibus non inbærente, sed invisibiliter assistente, & præidente; non sicut nuda instrumenta proximè ab Artifice mota, sed mediante vi impressa, quæ vis artis formam*

nam retinet in operando. Hoc Sensu dixere Philosophi, Opus Naturę esse opus intelligentiæ: quia ab intelligente per vim impressam, Natura in omnibus dirigitur.

Ut confirmet hanc suam Doctrinam Pater Lessius, addit similiter operari Rationem, & Artem Humanam in Brutis: *Videmus (inquit) Canes, & Simias doceri fieri Hominis industria, ut numerosè tripudiant ad spectantium voluptatem, & quæstum heri. Hoc tripudium arte regitur, non quæ Bruto illi inhæreat, sed quæ præsideat, quæ illius phantasiæ quoddam sui vestigium crebro usu impressit: & dirigitur in finem non a Bruto, quod non cogitat de spectantium oblectamentis, & quæstu Magistri, sed ab ipso, qui præest, qui Artis imaginem ad eum finem illi indidit &c.*

Hęc Lessius, quæ a nobis approbari undique non possunt. Itaque in prædicto Auctore duo distinguimus, & rationem non inhærentem, sed invisibiliter assistentem, & præidentem; & cognitionem finis, quam negat in Brutis instructis. Hanc cognitionem sicut & nos negamus, ita opinamur, rationem esse inhærentem; siue sermo sit de ratione, qua naturaliter diriguntur in operationibus suis, siue acquisita per Artem Humanam. Animalia Bruta habent principium intrinsecum suarum operationum, & concedit ipse P. Lessius, Bruta non dirigi sicut nuda instrumenta proximè ab Artifice mota, sicut penicillus a Pictore, & prout pertinet ad munus sensitivum, habent universam illam constitutionem, externam, & internam, quæ necessaria est ad idem munus sensitivum; unde si habent Organa sensitiva, & potentiam sensitivam habere, necesse est, quare Principium assistens, & invisibiliter præidens non erit verisimile. Habere Bruta Organa sensitiva externa, & interna omnibus manifestum est. De externis res est ita perspicua, ut nullo sermone opus sit. Pro internis consulantur Anatomici, a quibus, ut in Homine, in Brutis ipsis, & inventa, & descripta sunt, ut Cortex est Cerebri, Medulla, Insulę corticales, Cerebrum, Cerebellum, Pons Varolii, Medulla oblongata, Ventriculi, Glandula pinealis &c. Accedit aliud motivum non inferioris notæ, & est, quod si vera esset Sententia prædicta, Animalia Bruta non cognoscerent intrinsecè, sed tantum ratio assistens, & invisibiliter præidens esset illa, quæ cognosceret, & distingueret quicquid ad principium sensitivum spectat; & hæc opinio si introduceretur, esset periculosa ob similitudinem.

Videmus similiter, Pueros dirigi a Magistris sinè cognitione finis, non propterea dicimus, Pueris præidere principium directivum absolutè, & tantum, sed tenemur dicere, principium directivum supponere in istis principium dirigendum intrinsecum, quod est capax recipere, & retinere directionem extrinsecam; quare etiamsi Bruta similiter non cognoscant sæpè finem, non proinde excluditur principium intrinsecum, aptum recipere disciplinam.

Opor.

Oportet etiam distinguere de fine, qui duplex est, naturalis, & moralis: & hoc non est ignorandum, ut intelligantur superius dicta; etenim Bruta cognoscere finem naturalem est evidens ex nidificatione &c. quæ per instinctum salvari nequeunt, ut inferius patebit in particulari Capite de Instinctu. Nec cum Lessio dicendum, Opus Naturæ esse opus intelligentiæ, quia in hoc nostro casu supponitur, quod est in Quæstione, nimirum an natura Brutorum ab intelligentia tantum dirigatur, quod est illud, quod maxime a nobis in dubium vertitur. Principium sensitivum necessario tenetur operari mediante ratione ex sui natura; quicquid sit de deductione, quam tamen interdum negare non possumus ex frequentibus observationibus, & ex famosa relatione Plutarchi afferentis de solertia Animalium, singulare deductionis experimentum Vulpes exhibere. *Sed Thraces* (inquit Plutarchus) *in hunc usque diem, quando concretum Gelu fluvium volunt transire, vulpe utuntur ad soliditatem glaciei explorandam, sensim enim accedens, aurem admovet, & siquidem strepitu oblato sentiat aquam propè subterlabi, ratiocinantur non in profundo congelasse aquam, ideòque subsistit, & nisi prohibeat aliquis, retrò abit, si nullum sonitum percipiat, jam audacter transit. Neque est, quòd hoc dicamus, sensus brutam esse subtilitatem, sed ratiocinationem, cui sensus præbuerit principium, ea autem est talis, quod sonitum edit, movetur; quod movetur, non congelavit; quod gelu non concrevit, humidum est; quod humidum, id subsidere solet. Idipsum nos vidimus in Canibus, Fellibus &c. explorantibus iter in nive, paludibus &c.*

Istæ observationes probant nobiscum Bruta interdum deducere, non tamen perfectè per compositionem, & divisionem perfectam, sed imperfectè, & restricto modo, nec deductione univoca cum Homine, sed analogica. Hisce, & similibus distinctionibus conciliari possunt, quæ communiter leguntur apud Doctores de Anima sentiente, non ratiocinante, de variis Auctoritatibus, & locis Virorum Illustrum, quæ omnia ad bonam frugem reduci possunt, si distinctè procedamus.

Berigardus in Circulo Pisano circulo 19. contendit, Bruta posse multa efficere, quæ ad ratiocinationem accedant. Nos verba Auctoris ad eruditionem referimus, ut sagatiores valeant inferre, & de Brutorum phantasia discurrere. Quot Pueri, quot Senes decrepiti solius phantasiæ opera multa perficiunt, quæ rationi attribuimus, sunt tamen iis inferiora, quæ ejusdem phantasiæ ministerio præstant Brutæ Animantes? an quia ille non loquuntur, nihil agunt cum ratione? sed hoc tantum ostendit, Hominem loquendo posse vocum, & verborum simulacra fingere, quæ illæ non possunt, atque phantasia Hominis esse longè perfectiorem secundum se: neque enim hæc de ea loquimur, prout convincta est menti humanæ, immortalis, & intelligenti, modo quodam sublimiore, ad quem nulla vis phantasiæ mortalis potest accedere. Paulò inferius ait: fingamus jam dari
na-

naturaliter Animal huiusmodi non alia præditum mente, quàm phantasia, rationis particeps esse dicetur, si illa est imaginum in Cerebro existentium concinna, & congrua Motio, quæ quoniam in Plantis, Lapidibus, & aliis non reperitur; propterea ab illis hunc rationis usum abjudicamus.

Dura aliquammodo videtur hæc opinio; est tamen valde probabile, species concretas in ipsis Brutis efficere posse motiones, quæ aliquo modo repræsentent, vel repræsentare videantur ducem rationem instar Hominis dormientis, & ambulantis in somno; qui licet habeat intellectum, tunc habet tantummodo relatum; & tunc eodem non utitur, aut si utitur, non utitur deliberativè: quare a simili non possumus arbitrari, phantasiam æqualiter Animalia regere, & movere? Guevara lib. 1. Tractat. 4. cap. 8. de Interiori Sensu hoc idem cogitavit, & comparans Brutum cum dormiente Homine habet: *Qui quidem motus, vel fit pro arbitrio, ut in Hominibus operantibus ex electione, vel per connexionem specierum, ut in Dormientibus, ac Brutis.* Equidem phantasiam tantopere tribuit Philosophus unà cum Commentatoribus suis, ut sæpè intellectus appelletur; non tantum per sæpè eandem sequimur relicto intellectu, sed etiam in irrationalibus pro intellectu est; & ulterius addit Philosophus Tertio de Anima t. 80., phantasiam posse denominari intellectum passivum: *Dici autem potest (sunt verba Philoponi) quod quidem etiam passivus intellectus est imaginatio, eò quod intus habeat id, circa quod operatur; sicut & intellectus, ipsam propterea intellectum appellat.* Et Divus Thomas in eundem Tertium Librum de Anima t. 56. distinguit Phantasiam rationalem a sensibili, quam usque ad intellectum extendit: *Considerandum autem est, quod sicut supra dictum est, sicut sub intellectu phantasiam comprehendit, ita etiam phantasiam usque ad intellectum extendit, sequens nominis rationem; nam phantasia apparitio quædam est; apparet autem aliquid, & secundum sensum, & secundum rationem.* Phantasia etiam habet suam operationem in absentia sensibilibus, ut Ratio, & Intellectus. Quare phantasia est potentia alta, & altior quolibet alio sensu, consequenter debemus de eadem diversimodè sentire, ac de aliis sensibus externis non solum in ordine ad conservationem specierum, sed etiam in ordine ad usum earundem, etiam si in Beistiis species non repræsententur intellectui, qui deficit in eis, attamen debent species in phantasia Brutorum ordinari, aut repræsentari æstimativæ debito modo, si vera sunt, quæ habet Heredia de Natura Delirii cap. 6. tenet enim in Æstiativa Brutorum dari verum delirium &c. cum non sit probabile debere recipi, & conservari in eadem confuse, & sine ordine, & taliter etiam moveri; sed verisimile est, debere moveri conformiter, & quasi ad modum motus sibi ab extrinseco impressi; & tali modo, ne confuse, & sine ordine vivant: ex quo principio explicari

possunt mirabiles operationes Brutorum, & umbra rationis, & semper cum maximo discrimine ab Hominibus habentibus intellectum activum, cui competit consultare, idest præeligere, ut apud Philoponum videre est Tertio de Anima t. 89. p. 218., & alia multa, de quibus dictum est, & inferius etiam dicemus, dum discrimen Brutorum ab Hominibus ex Wallesio prosequemur.

Species in Brutis naturaliter ordinari, & moveri debere, patet ex eorundem delirio, quod ostendit naturalem statum oppositum; & si in morbofo statu operantur contra motus suos, signum est, spiritus in hoc diversimode moveri, ac in naturali, adeoque naturaliter est concludendum, species in Animalibus Brutis moveri regulariter, & hinc nasci maximam imitationem cum operationibus Hominum.

Demum cum nonnulli Doctores doceant, phantasiam Brutorum non differre specie a phantasia Hominum, sicut videmus, hanc regulariter operari, ita de illa sentiendum est. Philoponus Tertio de Anima t. 80. exponens causam, cur Philosophus phantasiam appellet intellectum, ait, ut dictum est: *Quia ergo sæpè imaginationem sequimur, relicto intellectu, propterea ipsam intellectum appellat.* Quemadmodum nos deducimus, operationes a sola imaginatione pendentes redolere rationem in Homine, ita in Brutis ob univocationem phantasie opinamur, posse explicari absque eo, quod admittatur aliud principium. Sit tamen hoc cogitatum additum sine præjudicio aliorum &c. Dari in nobis operationes ab imaginatione pendentes, relicto intellectu, patet, quando sine discursu trahimur a potentia objecti, ita in Animalibus res deberet evenire, quando univocæ essent phantasie; sed in hac parte loquimur juxta aliena placita.

SECTIO V.

Satisfit nonnullis Auctoritatibus Sacra Scriptura, quæ videntur contra Animam sensitivam Brutorum.

IUcunque Auctoritatibus Sacra Scripturae, & D. Thomæ cum limitationibus ostendimus, Bruta non esse Automata, nec nobis officiunt Auctoritates ejusdem Sacra Scripturae, quibus innituntur oppositum Sentientes. In Psalmo 31. legitur: *Nolite fieri sicut Equus, & Mulus, quibus non est intellectus*, & qua Auctoritate utitur Antonius Le Grand in facie sui Opus.

Opusculi inscripti Dissertatio de Carentia Sensus, & Cognitionis in Brutis. Pariter in Psalmo 48. habetur: *Et homo, cum in honore esset, non intellexit; comparatus est Jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Job. 18. 3.: *Quare reputati sumus, ut Jumenta, & sorduimus coram vobis?* In Psalmo 72.: *Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt: & ego ad nihilum reductus sum, & nescivi; ut Jumentum factus sum apud te: & ego semper tecum.*

Istæ, & aliæ similes Auctoritates nihil omnino favent Adversariis, quia non probant carentiam sensus, & cognitionis; probant quidem, non esse comparandum Hominem cum Bestiis, ut in Psalmo 31. Quando Psalmista ait: *Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos;* Et postea addit: *Nolite fieri sicut Equus, & Mulus, quibus non est intellectus.* Ex quibus verbis apparet, Sanctum Prophetam non negare cognitionem, & sensum in Brutis, sicut concludere visus est Antonius Le Grand in facie suæ Dissertationis Sacra Davidis Auctoritate, sed tantum voluisse insinuare, Equum, & Mulum non habere intellectum, quicquid sit de intellectu per quamdam resonantiam. Noster Pater Seraphinus a Porrecta Proles Dominicanæ Venerabilis Magister, in Davidicum Psalterium, ait, Psalmistam dicentem: *Intellectum tibi dabo,* intelligendum esse *de intellectu divinitus etiam specialiter adjuto in determinanda sua, si ve de fide, si ve de moribus existentia:* quæ nunquam ad Bruta pertinere possunt. Quare non apparet quomodo Auctoritas Psalmistæ prodesse possit Adversariis, quocumque modo loquantur de intellectu; ratio est, quia si velint loqui de intellectu illuminato, hoc est ridiculum; si de intellectu, quatenus si non habent intellectum, non habeant cognitionem, hoc pariter non probatur, nec ullum habet fundamentum; nam si concedatur, non habere intellectum, non sequitur, cognitione privari, cum alia sit cognitio sensitiva, alia intellectiva, & debet concedi, Bruta non habere intellectum univocum cum humano, qui quid sit de analogico, quo pacto Divus Thomas, & alii scribunt. Videatur etiam in hac re Libarius de Intellectu Bestiarum, & secundum istos modos Antonius Le Grand poterat se abstinere a Davidica Auctoritate, ad probandum carentiam Sensus, & Cognitionis in Brutis.

Altera Auctoritas desumpta ex Psalmo 48. similiter nihil favet Automatum Defensoribus; & ratio est, quia quod Homo in honore constitutus abutatur eodem, & inter Bestias vivat, & fiat illi similis, non probat, Brutum esse Automa; potius probat oppositum, quia Homo, qui vult parere, & complacere Demoni in parte sensitiva, omissa intellectiva, si sit similis Jumentis, signum est, Jumenta Animam sensitivam habere; unde prædictus Psalmus ostendit nostram positionem, non contrariam.

Noster Pater Michael Avguanus in expositione prædicti Psalmi ait: *In nullo est Homo superior Jumento, nisi per rationem, qua perdit a, non est superior Jumento.*

Roboratur pro parte sensitiva: aut Homo habet Animam, aut non, si habet, ergo & Jumentum, quod pro eadem parte convenit cum Homine; si non habet, Anima non est tota in toto, & tota in qualibet parte. Ulterius ex Toletio de Anima quæst. 4. p. 7. est de fide, dari tantum unam Animam in Homine, seu rationalem esse simul vegetativam, & sensitivam, & Pater Serbellonus de Anima disput. 1. art. 3. dicit, esse tantum unam Animam, adeò certum esse, ut aliqui existiment esse de Fide; addit, sed si hæretica non sit, saltem temeraria est opposita Sententia, cum sit contra Patres omnes, & Scholasticos Doctores. Itaque cognoscunt omnes necessitatem unius Animæ sensitivæ, & si in Homine Anima rationalis exerceat munus sensitivæ, in Jumentis, in quibus sunt operationes sensitivæ, ut ex Organis deducitur, erit una Anima sensitiva, cum non sit in eisdem potentia superior, cui possit attribui gradus sensitivus, quod excludit in Brutis Animam rationalem, & solam sensitivam concludit.

Eodem modo exponendus est Job, & nunquam concluditur ab Adversariis quicquid intenditur. In rerum interpretationibus considerandus est earundem contextus. Sanctus Propheta ita scribit prædicto Capite: *Respondens autem Baldad Subites dixit: Usque ad quem finem verba iustitatis? Intelligite prius, & sic loquamur: Quare reputati sumus ut Jumenta, & sorduimus coram vobis?* Probat iste Contextus, Jumenta non habere meritum colloquii, non probat, Jumenta non habere Animam sensitivam; hic egregie admodum scribit Philippus Presbyter in secundo Libro Commentariorum in Job. Verba prædicti Auctoris, & Sancti Hieronymi Auditoris sunt hæc: *Respondens autem Baldad &c: Quasi, addit non sit syncerus, vel solus Job a Baldad verbosus arguitur, sed potius qui spiritu, nescio quo, instigante loqui non desinat: unde & hic ipse Baldad, quasi contra plures nunc loqui exortus est. Quare reputati sumus ut Jumenta, & sorduimus coram vobis? Adhuc dicit, quod tanquam Bruta Animantia Sanctus Job eos despexerit, & ut vilissimos, atque indignos colloquio aestimaverit.*

Denique Psalmista in Psalmo 72. nu. 23. ex Bellarmino: *Ut Jumentum factus sum apud te &c.* Ut supra dictum est explicari potest. Accedit, similitudinem Psalmistæ importare obedientiam instar Jumentum, ita Bellarminus in prædictum Psalmum; obedientia autem non dicitur de re inanimata, ut de Saxo, Lapide, sed de re animata. Quare ex Scripturis adductis nihil demonstrari potest favore Automatum; bene concluditur etiam Auctoritate Gravissimorum Interpretum, Bruta habere Animam sensitivam.

DISPUTATIO SECUNDA.

An Auctoritas Sacrae Scripturae sit in
Physicis attendenda, & quan-
tùm sit illi tribuendum.

CAPUT PRIMUM

SECTIO I.

*Quanti ponderis sit Sacra Scriptura
Auctoritas in rebus Physicis.*

Uoniam hucusque consideravimus Auctoritates Sa-
cræ Scripturæ, ad complementum materiæ operæ præ-
tium esse videtur, quærere quanti ponderis sit Sacræ
Scripturæ Auctoritas in Rebus Physicis, & an tenea-
mur eidem fidem adhibere.

Articulus non est novus, sed communis, necessa-
rius, & utilis; sicuti non est novum, Medicos hanc
Provinciam suscipisse, cum nonnulli, & celeberrimi Medici hoc Ar-
gumenti Genus pertractaverint, inter quos eminent Francisus Wallesius
in famoso Opere de Sacra Philosophia. Hic in Proëmio præfati Operis
æquum putavit, quamvis esset insignis Medicus, in Sacrae Paginæ le-
ctione laborare, maximè cum esset senex, & cupidus veræ cognitionis,
quam solum in illa arbitratus est, se posse invenire. Quare, sunt verba
ejusdem Auctoris, *huic lectioni, consecrare senectutem, æquum est, pu-
tare, scripta esse mihi hætenus philosophica ad opinionem, hæc autem scri-
bi ad veritatem. Horum enim Auctor, ipse est Deus, qui quoniam totius
Naturæ est Principium, & Causa: constat, interpretationem naturæ non
aliunde posse melius incipere, quàm ab ipso.*

Quamvis Wallesio non possimus non adhærere, est tamen certum de

Sacris Auctoritatibus cum limitationibus esse loquendum ; & istas limitationes Sanctorum Patrum , & gravissimorum Doctorum præsidio esse muniendas , cum multa sint , quæ secundum nostrum cognoscendi modum in Sacris Libris proponuntur , v. g. Psal. 6. *Domine ne in furore tuo arguas me , neque in ira tua corripas me* , & in Psal. 37. *Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ* . Ille modus scribendi non debet intelligi , nisi ab effectu , ut notant Sacri Expositores , inter quos noster Venerabilis Pater Seraphinus a Porrecta . Furor enim , & ira , quæ sunt animi Passiones corporales , non sunt in Deo , qui secundum se est incorporeus , ideoque modus prædictus adhibetur propter nostrum cognoscendi modum , & ut a notioribus nobis deveniamus in cognitionem invisibilium . Eodem modo plurimæ aliæ Sacrarum Scripturarum Auctoritates sunt exponendæ , ut exponuntur communiter a Sacris Expositoribus ; quemadmodum sunt , quæ Deum incedere , ambulare , membra corporalia habere , penitere , dolere &c. affirmant . In Sacra Genesi cap. 3. vers. 8. *Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiso ad auram post Meridiem , abscondit se Adam , & Uxor ejus a facie Domini Dei in medio ligni Paradisi* . In Job. cap. 22. vers. 14. *Nubes latibulum ejus , nec nostra considerat , & circa Cardines Cæli perambulat* . In eadem Sacra Genesi cap. 6. vers. 5. 6. , & 7. *Videns autem Deus , quod multa malitia Hominum esset in Terra , & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore , penituit eum , quod Hominem fecisset in Terra . Et tæctus dolore cordis intrinsecus , delebo , inquit , Hominem , quem creavi a facie Terræ , ab Homine usque ad Animantia , a Reptili usque ad Volucres Cæli . Penitet enim , me fecisse eos* . Tanta Auctoritas demonstrat penitentiam , dolorem , & corporeitatem , quæ Deo convenire non possunt , cum sit incorporeus , & passionibus minimè obnoxius ; præterea in Psalmo 129. habetur . *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ* . In Exodo cap. 4. vers. 14. *Iratus Dominus in Moysen* . In Josue cap. 4. 25. *Ut discant omnes terrarum Populi fortissimam Domini manum* . In Isaja cap. 37. vers. 15. & sequentibus . *Et oravit Ezechias ad Dominum , dicens : Domine Exercituum Deus Israel , qui sedes super Cherubim : Tu es Deus solus omnium Regnorum Terræ , Tu fecisti Cælum , & Terram . Inclina Domine aurem tuam , & audi : aperi Domine oculos tuos , & vide , & audi omnia verba Sennacherib , quæ misit ad blasphemandum Deum viventem* . In Psalmo 8. 4. *Quoniam videbo Cælos tuos , Opera digitorum tuorum* .

Istæ , & plurimæ aliæ Sacrorum Librorum Auctoritates possent adduci , quæ præmissa confirmant , & quæ adductam expositionem requirunt , sine aliqua difficultate .

Cæterum prædictis Auctoritatibus accedant aliæ , quæ res physicas continent , v. g. in Genesi cap. 1. : *Dixitque Deus : Ecce dedi vobis om-*
nem

nem herbam afferentem semen super Terram, & universa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam: & cunctis Animantibus Terræ, omnique Volucris Cæli, & Universis, quæ moventur in Terra, & in quibus est Anima vivens, ut habeant ad vescendum, & factum est ita. In Isaia cap. 1.: Cognovit Bos Possessorem suum, & Asinus Præsepe Domini sui. In Job cap. 38.: Quis dedit Gallo intelligentiam? In eodem Capite: Numquid capies leonæ prædam, & Animam Catulorum ejus implebis. In Jeremia cap. 8. nu. 7.: Milvus in Cælo cognovit tempus suum: Turtur, & Hirundo, & Ciconia custodierunt tempus adventus sui: Populus autem meus non cognovit Judicium Domini. In Job cap. 39. 2. 25. Et loquitur de Equo: Ubi audierit Buccinam, dicit Vah, procul odoratur Bellum, exhortationem Ducum, & ululatum Exercitus. Præterea quando de motu Cæli, & quiete Terræ verba fiunt, semper indicatur immobilitas Terræ. In Psalm. 92.: Etenim firmavit orbem Terræ, qui non commovebitur. Psalm. 103. 5.: Qui fundasti Terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi. In Libro Josue cap. X. num. 12.: Tunc locutus est Josue Domino in die, qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra Vallem Ajalon. Steteruntque Sol, & Luna, donec ulcisceretur se Gens de Inimicis suis. Nonne scriptum est hoc in Libro Justorum? Stetit itaque Sol in medio Cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea tam longa dies, obediente Domino voci Hominis, & pugnante pro Israel. Adducuntur alii textus ex 4. Regum cap. XX. ex Isaia cap. 38. 4. 8. ex Ecclesiaste cap. 1. num. 4. & seq. &c.

Similiter, si ad conceptionem Animum convertamus, apparet hanc in utero fieri. In Sancto Jesu Christi Evangelio secundum Lucam. cap. 1. nu. 31.: Ecce concipies in utero, & paries Filium. Cap. 2. ejusdem S. Evangelii num. 21.: Et postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur Puer: vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab Angelo priusquam in utero conciperetur. In libro Job cap. 31. num. 15. fabrica & formatio foetus in utero describitur: Numquid (inquit Sanctus Sacerdos Propheta, & Rex) non in utero fecit me, qui & illum operatus est: & formavit me in vulva unus?

Specimina hæc ex Sacris Literis deducta inter se comparanda sunt, & pro viribus indagandum est, an omnia eandem expositionem requirant, seu an ubique in locis citatis Scriptores Sacri Metaphoris utantur; an ubique loquantur secundum captum nostrum; secundum Vulgi opinionem, & respectu nostri.

Sanè qui motum Terræ sustinent, prædictis distinctionibus robur Sacrarum Literarum evitare conantur, inter quos Galileus, & R. P. Paulus Antonius Foscarinus Carmelita in particulari Opusculo de Mobili-

tate Terræ, & Stabilitate Solis. Hic sibi persuasit conciliare loca Sacra Scripturæ, & stylum ejusdem ita componere, ut inde quicquid probent ejusdem Auctoritates innotescat; & propterea ait, quando in Sacra Scriptura aliquid tribuitur Deo, vel Creaturæ, illi non conveniens, aut impropportionatum, tunc eadem exponi debet uno, aut pluribus ex quatuor sequentibus modis.

Primus est, ut illud non conveniens, & impropportionatum dicatur convenire Deo, vel Creaturæ metaphoricè, sive per similitudinem, & proportionaliter.

Secundus modus, ut illud idem, de quo verba sunt habita, intelligatur secundum nostrum modum considerandi, apprehendendi, concipiendi, intelligendi, & cognoscendi &c.

Tertius modus est, Spiritum Sanctum sæpè sese aptari opinioni Vulgi, & communi loquendi formæ.

Ultimus, & quartus modus est respectu nostri, & quia habet se per modum talis.

Exemplificat de omnibus istis modis, & ait, quando Sacrae Literæ habent, Deum incedere, corporalia membra habere, penitere, dolere, irasci &c. tunc intelligendæ sunt metaphoricè, proportionaliter, & per similitudinem, ac secundum nostrum modum apprehendendi, & præcipuè illæ, quæ proponunt, Deum ambulare, & corporeum esse &c. Quoad passionem autem Doloris, Iræ, & Penitentię, scribit prædictus Foscarinus, dici posse, Deum se habere per modum talis, v. g. cum dicitur: *Iratuſ est Dominuſ, iſteſt ſe habuit per modum irati: taſtuſ dolore cordiſ, iſteſt habuit ſe per modum dolentiſ: penituit eum, quòd Hominem feciſſet, iſteſt habuit ſe per modum penitentiſ, & ea quidẽ omnia comparativè ad noſ, & reſpectu noſtri.*

Transit prædictus Auctor ad secundum modum, qui est secundum Vulgi opinionem, & ita explicandam esse Sacram Scripturam, contendit, quando ab eadem Terræ fines, & fundamenta tribuuntur, Mari abyssum profunditatis immensæ, Morti actiones &c. assignantur, & præcisæ Auctoritates Sacrarum Paginarum afferuntur ab eodem Doctore Decem Libris Regum, Psalmis, Canticis, Job &c., quæ brevitate ergo omittuntur.

Ad hunc modum referuntur aliæ Auctoritates, quæ stabilitatem Terræ, & immobilitatem Celi indicant; omnes enim istas explicandas esse statuit secundum Vulgi Sententiam, & communem loquendi, & concipiendi stylum, non autem secundum Rerum, & Naturæ secretorum veritatem.

Omnes Sacrae Scripturæ Auctoritates non esse uno modo explicandas ita certum est, ut nemo dubitare debeat, sed an prædicti quatuor modi sint necessarii, & inter se distincti, nos ambigimus, & ratio est, quia

videntur inter se impliciti, hoc est unus videtur continere alium; concedamus metaphoram, quam omnes admittunt, & necessario, ut animadvertit Divus Thomas in prima Parte quæst. 1. art. 9. ubi probat pertinere ad Sacram Doctrinam usum metaphoræ, quia Deus contulit omnibus secundum quod competit eorum naturæ, & cognitioni, ideoque in Sacra Scriptura convenienter traduntur nobis spiritualia sub metaphoris corporalium, ut sic etiam Rudes instruantur, qui alias non essent idonei ad percipienda spiritualia, & ideo sapientibus, & insipientibus debitorem se dicit Apostolus ad Romanos 1. Quamobrem concludere tutò licet in Scripturis Divinis, Divina per res sensibiles metaphoricè describi, sicut in eadem prima Parte Sanctus Doctor repetit, & hoc ideo fieri constat, quia noster modus concipiendi, & apprehendendi prædictis metaphoris accomodatur, hoc est metaphoræ adhibentur respectu nostri.

Verùm quemadmodum Doctrina proposita caret difficultate, ita quærere licet, an quando cognitio Brutis tribuitur a Sanctis Prophetis, iidem Prophetæ Sancti Metaphoricè loquantur, & scribant, ut habet Regius in Fundamentis Physices cap. XI.: *Cùm itaque* (sunt verba prædicti Auctoris) *dicit Scriptura apud Isajam 1. 3. cognovit Bos Possessorem suum, & Asinus Præsepe Domini sui: Israel autem me non cognovit, & apud Jeremiam 8. 7.: Milvus in Cælo cognovit tempus suum: Turtur, Hirundo, & Ciconia custodierunt tempus adventus sui; Populus autem meus non cognovit Judicium Domini: Idiotismus secundum apparentiam, seu metaphora in illis verbis est intelligenda. Itaut verba illa Sanctorum Prophetarum nihil aliud velint, quàm Bovem, Asinum, Milvum, Turturem, & Ciconiam ita vitam instituere, ut imperitioribus videantur Dominos suos, Præsepe, & Tempora novisse; Israelem verò ita vivere, ut imperitioribus nullam Dei, vel Divinæ voluntatis notitiam habere videantur. Atque hoc ex eo clarè patet, quòd Psalmo 146. 9. Pulli Corvorum, Deum invocare dicantur, quod sanè sinè metaphora intelligi non potest, cùm Pulli illi, utpote nullam planè de Deo cognitionem habentes, eum propriè invocare non possint.*

Arbitramur autem, Henricum Regium in hoc loco maximopere decipi, & ratio nostra est, quia licet concedatur communiter metaphora in Psalmo 146. non proinde sequitur, Scripturam Sacram esse metaphoricam in Jeremia, & Isaia, qui de cognitione Brutorum expressè loquuntur, & nimis confidenter asseritur ab eodem Regio, Bruta prædicta ita vitam instituere, ut imperitioribus videantur Dominos suos, Præsepe, & Tempora novisse, quando habent Sensoria, & Organata externa, quàm interna cognitionis. Certum est, Corvos non posse Deum invocare, ideoque Doctores ajunt, vel Corvos, vel invocationem accipiendam esse metaphoricè: *Sancti Patres* (inquit Bellarminus)

nus) Hilarius, & Augustinus accipiunt invocationem Dei propriè, & Corvos metaphoricè. Dicunt enim, per Corvos significari Paganos, per filios Corvorum Christianos, qui invocant Deum, quem Patres eorum invocare nescierunt. Alii communiùs accipiunt filios Corvorum propriè, & invocationem impropriè. Dicuntur enim filii Corvorum invocare Deum dum crocitant quærentes cibum, non quòd Deum agnoscant, sed quia Deus est, qui providentia sua illis cibum desiderantibus procurat. Quomodo etiam dicitur in Psalmo 103. de Catulis Leonum 21. Catuli Leonum rugientes, ut rapiant, & quærant a Deo escam sibi.

Sanctus Augustinus, quem sequuntur multi, & multi Doctores, hanc regulam proposuit, ut possint distingui sensus metaphorici a non metaphoricis. Legimus hanc regulam apud Tirinum in Prologomenis, seu Idiotismis Linguae Hebraeae, & Graecae: *Quandocumque verba Scripturae sine aliquo incommodo possunt propriè, ut sonant, & jacent, accipi, ita accipienda sunt: neque ad metaphoras, aut alios Tropos, aut sensus improprios inflectenda, nisi quando ex eisdem propriè acceptis absurdus aliquis sensus eliceretur.*

Cum itaque non possint propriè, ut sonant, accipi verba de Pullis Corvorum invocantibus Deum, secus de Bove, quando cognovit Possessorem suum &c. Idcirco in primo casu admittitur metaphora, non in secundo; constat enim fundamentum ex Sensoriis de proprietate sermonis; cumque Adversarii non probent significationem impropriam in cognitione Bovis, & Asini &c. ut patet in invocatione, & inquisitione cibi a Deo, non poterit affirmari, Isaïam, & Jeremiam in locis citatis metaphoricè loquutos esse &c.

Ecquis unquam sibi poterit persuadere æqualiter, Sacras Literas exponendas esse, & dum in Psalmo 103. num. 19. habetur: *fecit Lunam in tempora: Sol cognovit occasum suum*; & dum in Isaïa asseritur, Bovem cognovisse Possessorem suum, & Asinum Præsepe Domini sui? Fortè ne verbum *cognosco* in prædictis locis æqualem admittit interpretationem? & si diversam, unde petitur ratio diversitatis? sanè diversa est interpretatio, & in Psalmo verbum *cognosco* accipitur figuratè. In Isaïa autem e contra, ratio est, quia in Sole nullum est fundamentum cognitionis ob defectum organorum, secus in Bove, & Asino, quod non possunt negare Cartistæ, cum evidens sit, prædicta Animalia habere oculos, aures &c. cerebrum, nervos &c. quæ licet non sint univoca cum Homine, ut in aliis nostris Opusculis demonstravimus; attamen convenientia generica, quæ demonstrari potest, infert cognitionem suo modo, & iste sermo cum Soli nunquam possit accommodari, sequitur, Solem cognoscere occasum suum figuratè, & ferè per metonymiam, aut per synecdochem.

Idipsum cognoscitur in Prophetia Danielis cap. 3. in quo verbum

Bene-

Benedicite, & propriè, & impropriè usurpatur num. 58. 65. 82. 84. 85. 86. 87. 88. 90. &c. propriè; num. 59. 60. 62. 63. 64. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. nisi impropriè, & metaphoricè; & modus distinguendi proprietatem, & improprietatem desumitur ex natura rei, quæ invitatur ad benedicendum: Angeli, Sacerdotes, Animæ Justorum, Servi Domini, Sancti, & Humiles &c. cum cognoscant quid agant, possunt, & debent benedicere Domino; sed Ros, Prui- na, Gelu, Æstus, Nubes, Fulgura, Lux, & Tenebræ &c. cum e contra se habeant, non possunt benedicere Domino, nisi metaphori- cè, & remotè.

Ex dictis igitur deduci debet, Cartistas non posse ex Sacris locis si- nè distinctione inferre, & si quandoque admittatur metaphora, ut in exemplo invocationis elucet, non propterea ad Animas Brutorum, istorumque cognitionem transferendum esse æqualem sermonem, ratio- nabiliter contendimus.

Scripturas Sacras pluribus tropis esse refertas non solum ex metapho- ris, metonymiis, & synecdoche constat, verum ex Anthonomasiis, Antiphrasi, Ironia, Catachresi, Hyperbole, Hendyadi, & Enalla- ge. Per Antonomasiam Fluvius Euphrate promissæ Terræ Orientalem terminum significat. Per Antiphrasim benedicere sumitur pro maledi- cere libro primo 12. ex Philippo Presbytero par. 5. 3. Regum 21. In Deuteronomio sanctificari pro pollui sumitur cap. 22. v. g.: *Non seres Vineam tuam altero semine: ne & sementis quam sevisisti, & quæ nascun- tur ex Vineâ, pariter sanctificentur*. Per Ironiam, seu Sarcasum Sermo est in Genesi cap. 3. *Ecce Adam, quasi unus ex nobis factus est sciens bo- num, & malum &c.* & rursus idem modus elucet in Propheta Zacha- ria cap. XI. *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: projice illud ad Statuarium, decorum pretium, quo ap- preciatum sum ab eis &c.* Catachresis patet in Evangelio secundum Mat- thæum cap. 9. 28. & seq.: *Cum autem venisset Dominus, accesserunt ad eum Cæci. Et dixit eis Jesus: creditis, quia hoc possum facere vobis? dicunt ei: utique, Domine. Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Jesus, dicens: videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes diffamaverunt eum in tota terra illa.* Similis tropus passim habetur in Sacris Literis.

In eisdem etiam observatur Hyperbole. In Genesi cap. 41. 49. *Tan- taque fuit abundantia Tritici, ut arenæ Maris coæquaretur, & copia men- suram excederet*. Præterea Joannis ultimum, quod est caput XXI. 25. *Sunt & alia multa, quæ fecit Jesus, quæ si scribantur per singula, nec ip- sum arbitror Mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros*. Aliam Hyperbolem nobis proponit Divus Paulus ad Hebræos cap. VI. 4. *Im- possibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum*
cale-

cæleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei Verbum, virtutes seculi venturi, & prolapsi sunt: rursus renovari ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes. Pater Michael Medina in Christiana Parænesi lib. 6. cap. 25. inter alias expositiones credidit comminationem Apostolicam fuisse hyperbolicam, ideoque sequentia verba addit: Est igitur loci hujus hic sensus, non quidem verè esse impossibilem, post susceptum Baptismum, Pœnitentiam, sed propter ejus difficultatem summè difficilem, solent namque non modò Scripturæ Sacræ, quæ vulgarem rationem loquendi semper imitantur, sed summi quoque Philosophi per figuram Hyperbolem, res quasque difficiles impossibiles dicere; quæ expositio maximè confirmatur ex sequentibus Apostoli verbis num. 9. *Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniora saluti.* Iste modus loquendi per hyperbolem tam frequens est in Sacris Paginis, ut testetur idem Pater Medina loco citato communiter in eisdem legi. Verùm, quòd Sacræ Scripturæ familiare sit hyperbolicis comminationibus uti, nisi ii, quos profereamus, sufficiant, sexcentis locis Scripturæ convincitur; Adeoque refert diversos textus Isaïæ 13. cap. nu. 9. &c.: *Ecce Dies Domini venit &c.* Ezechielis cap. 33. nu. 28.: *Et dabo Terram in solitudinem &c.* Eiusdem cap. 32. nu. 7.: *Et operiam, cum extinctus fuerit Cælum, & nigrescere faciam Stellæ ejus &c.* hinc concludit idem Pater Medina, Deum in Sacris Libris ad terrorem Peccatoribus incutiendum excessivis, & hyperbolicis comminationibus uti, quemadmodum e contra hyperbolicas promissiones adhibere, sicut in cap. 3. Exodi constat, quando Terræ fluentis lacte, & mele meminit nu. 17. Nec similis modus hyperbolicè loquendi est indecens, & improprius, uti optimè probat idem Pater Medina, & de hoc argumento satis, cum principaliter ad nostrum institutum non pertineat. Qui plura desiderat, adeat prædictum Auctorem libro 6. de recta in Deum Fide cap. 25. p. 206.

Sequitur Hendyadis, quæ similiter figura est in Sacris Paginis observata. In Genesi cap. 1. num. 14.: *Dixit autem Deus: Fiant Luminaria in Firmamento Cæli, & dividant Diem, ac Noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos; hoc est, & sint in signa temporum, dierum, & annorum.*

Demum Enallage frequentissimè reperitur in Sacris Literis, itaut quandoque mutantur Genera, quandoque Personæ, quandoque Tempora, quandoque Verba, quandoque Significata &c., & exempla sunt in eisdem ubique obvia, & communiter in Biblicæ Sapientiæ Prolegomenis exemplificant Sacri Expositores.

Omittamus autem ulteriorem Troporum, & Schematum indaginem, de quibus abundè Pater Justinianus lib. 2. cap. 3. p. 2. Immo Symbolorum, Ænigmatum, & Hyeroglyphicorum. Ex Patre Laurentio
a San-

a Sancta Francisca Discalceato Augustiniano; cum certissimum sit, Biblia esse prædictorum refertissima, ad nostrum institutum propius accedentes, aperiamus mentem nostram de cognitione Brutorum, & de Anima vivente eorundem, simulque adducamus regulam aliquam, unde nos possimus tutò dirigere pedem, & concludere, an in locis, & Libris Sacris prædictis sit metaphora, an pro ut jacent, & literaliter sint accipiendi prædicti loci, & non translative; hoc est, an quando dicitur in Genesi cap. 1.: *Et in quibus est Anima vivens*, & alibi, scilicet in Isaia: *Cognovit Bos Possessorem suum, & Asinus Præsepe Domini sui*: sit sensus historicus proprius; hoc est, quem verba, ac nomina juxta primam, nudamque significationem præseferunt, an sit metaphoricus; hoc est, quem voces transumptæ, & ad novam significationem translatae significant; *vel*, (ut scribit Sixtus Senensis in Tertio Libro suæ Bibliothecæ Sanctæ in principio) *quem figurata locutio circum-* scribit; *ut cum in communi locutione veracem aliquem Lupi nomine, & astutum quendam Vulpis vocabulo designamus: vel cum in Divinis Literis Christus dicitur Agnus, Leo, Petra, Vitis, Vermis, & id genus plura, quæ omnia Christo non propriè, sed per similitudinem quandam ascribuntur.*

SECTIO II.

Proponuntur quædam Regula explicandi Sacram Scripturam.

Prima Regula servanda in explicandis Sacris Paginis est, quemlibet Doctorem non debere uti proprio Marte, sed debere dirigere sua cogitata, vel cum Auctoritate Ecclesiæ, vel cum Patribus, & hæc est communissima Doctrina. Modò cum Ecclesia, & Patres admittant Animam brutalem, & cognitionem brutalem, non debent Catholici aliter arbitrari, & interpretari Auctoritates allatas. Melchior Canus de Locis Theologicis lib. 7. cap. 3. ait, non licere cuicumque Libros Sacros pro suo arbitrio interpretari, nec cuicumque concedendam esse hujusmodi licentiam, fecus horret dicere: *Quantum abolendæ Religionis periculum consequatur.*

Hanc observationem fere omnes Doctores adducunt, maximè autem attendendum est Concilium Tridentinum, quod Sessione quartam prædictam ità definit: *Præterea, ad coercenda petulantia ingenia, decernit, ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei, & Morum, ad*
adi-

*edificationem Doctrinae Christianae pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimum consensum Patrum, ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat, etiam si hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent. Qui contravenierint, per Ordinarios declarentur, & pœnis a Jure Statutis puniantur. Quamvis autem Concilium Tridentinum ita disposuerit, & inultae aliæ Auctoritates faveant apud Barbosam in Collectaneis Doctorum in Concilium prædictum, attamen apud eundem Barbosam Sessione pariter 4. a Doctoribus quæsitum est: *Utrum licitum sit interpretari Scripturam præter proprium sensum a Patribus acceptum*, & ait, affirmativam partem tenere Bannes p. 1. qu. 1. disp. 13. c. 2. Azzor Instit. Moral. p. 1. lib. 8. c. 2. qu. 3. Gabriel Vasquez p. 1. disp. 3. c. 2. Becan. in Tract. de Fide c. 3. qu. 6. &c.*

Arbitramur tamen, quòd etiam si prædicti Doctores probabile habent suæ assertionis fundamentum, oppositam Sententiam esse tutiorem; quocirca liceat concludere cum Sacris Paginis, Bruta habere Animam, & cognoscere. Neque obiiciatur altera figura in Isaja, dum ait: *Asinum cognovisse Præsepe Domini sui*, nempe Hypallage, ut habetur in Sacro Theatro Bibliorum Auctore Patre Laurentio a S. Francisca Augustiniano Discalceato in Prolegomenis in Sacram Scripturam cap. 5., ac si Sacra Pagina dixisset cognovit Asinus Dominum Præsepis sui, aut Dominum alentem se in Præsepio, quoniam etiam si admitteretur prædicta figura, adhuc non excluditur cognitio; quia figuratus sermo non caderet supra cognitionem, sed supra locum; idest supra Præsepe, sed, cum durus sit iste sermo, propterea a nobis non admittitur; & data cognitione in Bruto pro Domino, eadem erit admittenda pro loco, & innumeræ instantiæ nobis favent, ut dictum est.

Secunda Regula, quæ proponitur a relato Patre Laurentio a S. Francisca deducitur ex compatibilitate, hoc est, quando diversæ expositiones Sacre Scripturæ, aut istius diversæ Auctoritates in diversis Libris exarate se compatiuntur ad invicem, possunt dici sensus literales, si verò diversæ Expositiones; aut diversæ Auctoritates non se compatiuntur ad invicem, tunc non est sensus literalis, qui & dicitur Historicus, sive proprius.

Modò expendamus, an inter Auctoritates Sacre Scripturæ de Anima Brutorum sit compatibilitas, nec ne. Certum est in primo Capite Genesis, apparere productionem omnis Animæ viventis nu. 20. &c.: *Dixit etiam Deus: producant Aqua Reptile Animæ viventis, & Volatile super Terram sub Firmamento Cæli. Creavitque Deus Cete grandia, atque omnem Animam viventem, atque mutabilem &c.* Num. 24. Producat Ter-

Terra Animam viventem in Genere suo, Jumenta, & Reptilia, & Bestias Terræ secundum species suas. Num. 30. Et cunctis Animantibus Terræ, omnique Volucris Cæli, & Universis, quæ moventur in Terra, & in quibus est Anima vivens, ut habeant ad vescendum. Cap. 2. ejusdem Genesis num. 7. Formavit igitur Dominus Deus Hominem de limo Terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est Homo in Animam viventem. Num. 19. Omne enim, quod vocavit Adam Animæ viventis, ipsum est nomen ejus cap. 8. 21. Non igitur ultra percutiam omnem Animam viventem, sicut feci. Cap. 6. num. 17. Ecce Ego adducam Aquas Diluvii super Terram, ut interficiam omnem Carnem, in qua spiritus vitæ est subter Cælum. Cap. 9. num. 9. & 10. Ecce Ego statuam pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos: & ad omnem Animam viventem, quæ est vobiscum, tam in Volucris, quàm in Jumentis, & Pecudibus Terræ cunctis, quæ egressa sunt de Arca, & universis Bestiis Terræ. Eodem Capite num. 15. & 16. Recordabor Fæderis mei vobiscum, & cum omni Anima vivente, quæ Carnem vegetat, paulò inferius. Recordabor Fæderis sempiterni, quod pactum est inter Deum, & omnem Animam viventem universæ Carnis, quæ est super Terram. In Levitico cap. 11. num. 46. Ista est Lex Animantium, ac Volucrum, & omnis Animæ viventis, quæ movetur in Aqua, & reptat in Terra. In Libro Job cap. 12. nu. 10. In cujus manu Anima omnis viventis, & spiritus universæ Carnis Hominis. In Proverbiis cap. 12. num. 10. Novit Justus Jumentorum suorum Animas: viscera autem impiorum crudelia. Sapientiæ 14. 28. Dum enim confidunt in Idolis, quæ sine Anima sunt. Cap. 15. num. 5. Cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ Imaginis effigiem sine Anima. Num. 15. Quoniam omnia Idola nationum Deos æstimaverunt, quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum &c. In Ezechiele cap. 47. num. 9. Et omnis Anima vivens, quæ serpit, quocumque venerit Torrens, vivet &c.

Ex Divo Paulo ad Corinthios cap. 15. 45. Factus est primus Homo Adam in Animam viventem &c. novissimus Adam in spiritum vivificantem. In Apocalypsi 16. nu. 3. Et secundus Angelus effudit Phialam suam in Mare, & factus est sanguis tanquam mortui: & omnis Anima vivens mortua est in Mari.

Hec pro Brutorum Animabus collegimus ex Divinis Libris, & nobis persuadent earundem existentiam, quam non solum Libri Historici, sed & alii literaliter, & propriè inculcant; nec est nobis probabile, tot Viros Doctissimos, & illuminatos diversis temporibus scribentes semper metaphoricè locutos esse, & nunquam literaliter propriè.

Nec obstant compatibilitati aliæ Auctoritates earundem Sacrarum.

Paginarum, quæ prima facie contrarium evincere videntur, & sunt istæ. In Libro Genesis cap. 9. nu. 5. *Sanguinem enim Animarum vestrarum requiram de manu cunctarum Bestiarum.* Cap. 4. eiusdem Genesis nu. 10. *Vox sanguinis Fratris tui clamat ad me de Terra.* In Libro Levitici cap. 17. nu. 11. *Anima Carnis in Sanguine est.* Num. 14. *Anima enim omnis Carnis in sanguine est, unde dixit Filiis Israel: Sanguinem universæ Carnis non comedetis, quia Anima Carnis in Sanguine est: & quicumque comederit illum, interibit.* Similiter in Libro Deuteronomii cap. 12. nu. 23. *Hoc solum cave, ne sanguinem comedas. Sanguis enim eorum pro Anima est: & idcirco non debes Animam comedere cum Carnibus.* In eodem Deuteronomio cap. 27. nu. 25. *Maledictus, qui accipit munera, ut percutiat Animam sanguinis Innocentis.* In Prophetia Jeremiæ cap. 2. nu. 34. *Et in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum, & innocentum.* In Libro Ecclesiastici cap. 33. nu. 31. *Quoniam in sanguine Animæ comparasti illum.* In eodem Libro cap. 23. nu. 22. & seq. *Anima calida quasi ignis ardens non extinguetur, donec aliquid glutiat: & Homo nequam in ore carnis suæ non desinet, donec incendat ignem.*

Istæ, & aliæ huiusmodi Auctoritates non remorantur nostrum Assensum pro Anima Brutorum: dictum est supra ex diversis Sacris Auctoribus, Animam viventem Brutorum comprobata esse; nunc ordinem nostrum sequentes necesse est, eosdem Auctores indicare, & fines eorundem in scribendo patefacere, ut major fides concilietur sensui literali pro exclusionem metaphoræ in nostra Questionem, & non possumus non monere, quod sicuti ex Divo Paulo Epistola 2. ad Corinthios cap. 3. num. 6. *litera literæ, idest sensus verè grammaticalis quandoque occurrit, ita nonnunquam veritatem absconnit frequentior, quam par sit metaphoræ interpretatio.*

Expedit autem Libros expendere, ex quibus Auctoritates desumptæ sunt, nam quando Libri sunt historici, oportet eorundem Auctoritates, prout verba sonant, interpretari. Habemus favorabilem in hac re, & directorem Divum Augustinum hanc regulam tradentem in Principio Libri octavi de Genesi, quam etiam sequitur Pererius in suis Commentariis, & Disputationibus in Genesim lib. 1. cap. 1. Verba Divi Augustini sequuntur: *Narratio Moysis in Libro Geneseos non est genus locutionis figuratarum rerum, sicut in Cantico Canticorum, sed est expositio rerum omnino gestarum, sicut in Regnorum Libris, & ceteris ejusmodi. Sed quia in his ea dicuntur, quæ vitæ humanæ usus notissimus habet: non difficile, immo promptissime primitus accipiuntur ad literam: in libro autem Geneseos, quod ea dicuntur, quæ usitatum naturæ cursum intuentibus non occurrant, propterea nolunt quidam ea proprie, sed figuratè dicta intelligi: atque ex illo loco putant incipere historicam Narrationem hujus Libri,*

Libri, ex quo demissi de Paradiso Adam, & Eva convenerunt, atque genuerunt &c. Idem Sanctus Augustinus apud eundem Pererium in eodem loco fortius, & luculentius contendit, historicam Narrationem juxta proprium, & germanum sensum esse sumendam. Verba Augustini Beati sunt: Scripsi ego duos Libros supra Genesim contra Manichæos recenti tempore conversionis meæ: & quia non occurrebant mihi tunc omnia, quemadmodum propriè possent accipi, quæ figuratè significarent ea, quæ ad litteram non potui invenire, quanta valui brevitate, & perspicuitate explicavi; memor tamen quid maximè voluerim, nec potuerim, ut non figuratè, sed propriè primitus cuncta intelligerentur: nec omnino desperans etiam sic posse intelligi, idipsum in prima parte Secundi Libri, hoc est in Capite secundo ita posui: quisquis voluerit omnia, quæ dicta sunt a Mose, secundum litteram accipere; nec aliter intelligere quàm litera sonat; idque citrà ullam fidei injuriam faciat, non solum ei non est invidendum, sed præcipuus, multùmque laudabilis Intellector habendus est, hæc tunc dixi: nunc autem quia voluit Dominus, ut ea diligentius intuens, atque considerans non frustrà, quantum opinor, existimarem etiam per me posse secundum propriam, non autem secundum allegoricam locutionem hæc dicta esse a Mose demonstrari, sicut ea, quæ superius voluimus ostendere, sic etiam quæ sequuntur de Paradiso perscrutemur.

Confirmatur Auctoritate Divi Basilii prædicta Sententia, & regula de abusu allegoriæ in exponendis Sacris literis, saltem magna ex parte, & præcipuè quando agitur de Libris historicis. Itaque Divus Basilii apud eundem Pererium Libro 1. cap. 1. in Genesim Origenem tacito nomine reprehendens ait, malè Origenem intellexisse per Aquas supercelestes bonos Angelos, & per Aquas sublunares malos spiritus. Verba Basilii sunt: *Et quidem isti prætextu anagogici sensus, & sublimioris intelligentiæ, ad allegorias transferunt omnia: nos verò hisce interpretationibus, ut quæ somniis, & anilibus fabulis similes sunt, relegatis, nomine Aquæ intelligamus veram Aquam, & ceteras res similiter.* Idem raturum facit in Exordio nonæ Homiliæ super eandem Genesim. Similiter Senensis, Venerabilis Beda super Exameron, quando exponit Verba: *In principio creavit Deus Cælum, & Terram,* docet enim allegorizando germanum, & apertum Historiæ sensum non esse obscurandum; nec solum Auctoritate, sed & Ratione ostendi potest quicquid a Doctissimis Viris proponitur; etenim, si quæ traduntur a Mose non historicè, ac propriè, sed figuratè, & allegoricè essent accipienda, nulla aut certè stabilis, rata, certaue non haberetur de Mundi origine, & productione rerum Doctrina, quam tamen sustinet Ecclesia Catholica, & in Fidei Articulos retulit.

Potest ulterius formari dilemma ad castigandos quorundam impetus philosophicos, & præcipuè illorum, qui non acquiescunt in litera.

Animæ viventis Brutorum: aut verba Genesis pro eadem Anima sunt propriè accipienda, aut figuratè: si primo modo Anima vivens juxta Genesim est in Brutis, consequenter non sunt Automata: si secundo modo, nihil probatur ab Adversariis; ratio est, quia sensus mysticus, & figuratus non est ad demonstrandum firmus. *Sensus mysticus, & allegoricus* (inquit Pererius, ex quo prædicta desumpta sunt) præterquam quod non est ad docendum quippiam, probandumque satis idoneus, & firmus, est etiam varius, multiplex, & incertus, tantaque in varietate constitutus, quanta est Hominum ad eos sensus fingendos solertia, & ubertas ingenii. Quæ nonnunquam in opposita fertur, unde vis arguendi maximè infirmatur. Videatur Pererius in Genesim libro 1. cap. 1. p. 7.

Quicquid scripsimus ex Pererio, animadvertunt communiter Interpretes, & Sacri Expositores, & Pater Fabianus Justinianus libro primo parte prima de Sacra Scriptura cap. 12. in confirmationem eorum, quæ dicta, adducit Dionysii Areopagitæ præclaram Sententiam, quæ est: *Symbolicam, sive mysticam Theologiam non esse argumentativam, & ulterius aliam Divi Hieronymi contendentis, nunquam Parabolas, & obscuram Ænigmatum intelligentiam ad probationem dogmatum posse proficere.*

Cajetanus Illustrissimæ Familiæ Dominicane Cardinalis verè Eminentissimus, quia in exponenda Sacra Genesi ab hac regula nunquam recessit, ideoque ejus nimia licentia ferè ab omnibus reprehenditur, & signanter, quando censuit Moysen scripsisse non historicè, sed parabolicè productionem Evæ ex Adami Latere, & Costa. Pererius libro 4. in Genesim cap. 1. quæst. 11. hanc questionem unius Cajetani causa fateatur ab se ipso pertractari, & inter cetera fundamenta, quæ adducit prædictus Pererius hoc maximè nobis favet, nimirum quod productio Evæ ex Adami Latere sit historica, non parabolica. *Quid apertius (sunt verba Pererii) potuit dici, quod Evam ex Adamo factam esse intelligi posset? est enim ut superiorum rerum, quas commemoravit Moyses, sic, & hujus rei narratio planè historica: quamobrem verba ejus propriè, non autem figuratè sunt accipienda, nec aliam ob causam Origenes tam graviter ab Epiphanio reprehensus est in Epistola, quam scripsit ad Joannem Hierosolymitanum Episcopum, & ab Hieronymo in Epistola, quam misit ad Pammachium, nisi quod tria primi Libri Geneseos Capita, non historicè, sed allegoricè intelligenda, & interpretanda esse, censuerit: quæ etiam de causa damnatus est in sexta Synodo Generali.*

In hunc eundem locum referatur Auctoritas Syxti Senensis in Libro tertio Bibliothecæ Sanctæ pag. mihi 262. monet & Sensem Mysticum semper, & sensum literalem non semper esse sequendum; referatur Auctoritas, quia est utilis, & lepida.

Modò prout nostrum Argumentum requirit, quid apertius poterat dici

dici in primo Capite Genesis, quàm Deum creavisse omnem Animam viventem, & cunctis Animantibus inesse Animam viventem, & in secundo Capite omne, quod vocavit Adam Animæ viventis, ipsum esse nomen ejus, unde a simili, ut scriptum est a Pererio, ratiocinandum est. Accedit concors omnium Patrum, & Theologorum Sententia, quæ sustinet Animam in Brutis, qui licet scirent varias de Anima eorundem opiniones, attamen exclusis fabulis, & vanis cogitationibus convenerunt cum Sacra Genesi. Sanctus Augustinus lib. XI. de Civitate Dei cap. XXVII. attribuit Bestiis interitum, timorem, & scientiæ similitudinem: *Nonne se esse velle, atque ob hoc interitum fugere omnibus quibus possunt motibus indicant? Paulò inferiùs. Veruntamen inest sensibus irrationalium Animantium, & si scientiæ nullo modo, at certè quædam scientiæ similitudo.* Addit Divus Basilius apud Coqueum in Commentariis etiam similitudinem prudentiæ; & quale est illud principium, in quo radicanatur iste similitudines, sive a quo procedunt prædictæ similitudines? Sanè nullum aliud, quàm Anima: legantur erudita, & docta Opera ejusdem Divi Augustini, & in Genesim contra Manicheos, & ad literam, de Mortalitate Animæ &c. & ubique patet existentia Animæ Brutorum, quare non est dubitandum, quin magnum illud literarum Lumen negaverit pura Automata.

Inter ceteras autem Auctoritates tanti Viri, sive, ut alii volunt, Genadii Episcopi Marsiliensis illa palmaris est, quæ in Tertio Tomo Operum Divi Augustini refertur in Libro de Ecclesiasticis Dogmatibus conscripto, ut creditur, ad Gelasium Papam, ut habet Cardinalis Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis: *Solum Hominem credimus habere Animam substantivam, quæ exuta Corpore vivit, & sensus suos, atque ingenia vivaciter tenet; neque cum Corpore moritur, sicut Aratus asserit, neque post modicum intervallum, sicut Zeno dicit, quia substantialiter vivit: Animalium verò Animæ non sunt substantiæ, sed cum carne ipsa carnis vivacitate nascuntur, & cum carnis mora finiuntur, & moriuntur, & ideo nec ratione reguntur, sicut Plato, & Alexander putant, sed ad omnia Naturæ incitamenta ducuntur.*

Tantopere tribuit Angelicus Præceptor prædicto de Ecclesiasticis Dogmatibus Libro, ut nonnunquam utatur eodem ad suas Conclusiones confirmandas, ita legitur in prima Parte quæst. 75. art. 3. ibi enim Animas Brutorum Animalium non esse subsistentes, Auctoritate prædicta demonstrant.

SECTIO III.

*Ex præmissis Regulis explicantur nonnullæ
Auctoritates Sacra Scriptura.*

Hucusque aperuimus existentiam Animæ Brutalis ex Sacris
Paginis, quæ, ut omnino cohærentes appareant, & com-
patibiles, quæ sequuntur, remanent animadvertenda.
Nonnullæ Auctoritates videbantur remorari assensum,
omnes interim sunt explicandæ, & compatibilitas osten-
denda, & ita ex secunda Regula allata apparebit verus sensus literalis,
sive historicus. Diximus in eadem Sacra Genesi cap. 9. num. 5. a San-
cto Moyse scribi: *Sanguinem enim Animarum vestrarum &c.* Nodus
iste, ut solvatur, non ignorandum Deum dixisse Noe, & Filiis ejus:
crescite, & multiplicamini, & replete Terram, nec non tradidisse po-
testatem eisdem super cuncta Animalia Terræ, super omnes Volucres
Cæli, super omnes Pisces Maris concludit: *Et omne, quod movetur, &
vivit, erit vobis in cibum: quasi olera viventia tradidi vobis omnia. Ex-
cepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim Ani-
marum vestrarum requiram de manu cunctarum Bestiarum: & de manu
Hominis, de manu Viri, & Fratris ejus requiram Animam Hominis.*

Ad aperiendum sensum non solum allatæ Auctoritatis, sed & alia-
rum, quæ adductæ fuere, ponderandum est, inter Auctoritates Sacrae
Scripturae alias esse perspicuas, & claras, alias obscuras, & difficiles.
Claræ, & perspicuæ debent esse metrum, & dux pro explicandis ob-
scuris, & difficilibus, non e contra, & cum in presenti omnis Anima
vivens sit evidens, ex hac hypothese querendus est sensus aliarum Au-
thoritatum, quæ aliquo modo videntur esse dissonæ, & ita etiam pro-
cedunt Auctores, quando Animæ rationalis conditionem scrutantur ex
Sacris Literis.

Ponderandum ulterius Animam variis modis usurpari in eisdem;
quatuor potissimum istius Vocabuli significationes refert, & observat
Pererius in Genesim lib. 14. cap. 9. p. 127.

Primo observandum est, Animam sumi pro ipso Homine. In Pro-
phetia Ezechielis cap. 18. num. 4. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morie-
tur.* In Genesi cap. 46. num. 27. *Omnes Animæ Domus Jacob, quæ in-
gressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta.* Legantur & Actus Apostolo-
rum cap. 7. & cap. 27. num. 37. *Eramus verò universæ Animæ in Navi
ducentæ septuaginta sex.*

Secundò sumitur pro Anima rationali, & ità in Deuteronomio cap. 10. num. 12. *Et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota Anima tua.* In Evangelio secundum Mattheum cap. 10. num. 28. *Et nolite timere eos, qui occidunt Corpus, Animam autem non possunt occidere: sed potius time-
eum, qui potest & Animam, & Corpus perdere in gehenam.*

Tertiò interdum etiam Anima significat vitam. In Evangelio secundum Joannem cap. 10. nu. 11. *Ego sum Pastor bonus. Bonus Pastor Animam suam dat pro Ovibus suis.* Inferiùs, *& Animam meam pono pro Ovibus meis &c.* In Psalmo 118. num. 109. *Anima mea in manibus meis semper? & legem tuam non sum oblitus.* Hic notant Sacri Expositores, inter quos Pererius lib. 14. cap. 9. in Genesin p. 127. hunc modum loquendi, nempe usurpandi Animam pro vita, esse hebraicum, seu nimirum esse phrasim hebraicam. Similis modus est etiam observatus a Scriptoribus Laicis. Legatur Du Cange in Glossario Verbo Anima.

Postremò nomen Anime adhibetur pro voluntate, desiderio, seu cupiditate designandis, ità sumitur in Psalmo 40. num. 2. *Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in Terra, & non tradat eum in Animam inimicorum ejus.* Sacri Expositores communiter docent hìc vocari Animam voluntatem, desiderium, seu libidinem faciendi quicquid voluerint Inimici, sive Homines, sive Demones fuerint.

Addimus usurpari etiam pro Cadavere, ut in Libro Numerorum cap. 9. nu. 67. 10. *Immundus super Anima Hominis.* Tirinus de Idiotismis lingue hebraicę de Synecdoche.

Ad hec adjungimus varia sanguinis significata, & successivè interpretabimur Auctoritates allatas, ac compatibilitatem indicabimus. Sanguis in Sacris Paginis non unum quid importat, modo peccatum, denotat præcipuè in plurali, ut habent la Valentia 908., & innumeri alii, etiamsi quandoque, & in singulari pro peccato, ut patet inferiùs ex primo ad Corinthios cap. 15. nu. 50. *Caro, & sanguis &c.* ut legitur apud nostrum Arguani in Psalmum 50. quo pacto sumitur in Evangelio S. Joannis: *Qui non ex sanguinibus &c.*, & in Psalmo 50. quando Sanctus David loquitur ità: *Libera me de sanguinibus*, idest de iniquitatibus meis, quę veniunt ex corruptione carnis, & sanguinis. Observat hìc noster Pater Seraphinus a Porrecla ex D. Augustino in Sacris Paginis, hìc non attendi proprietatem loquendi, & latinitatem, sed proprietatem significati in Textu hebreo: verba Divi Augustini sequuntur: *Expressit Latinus Interpres verbo minùs latino, proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes novimus latine non dici sanguines nec sanguina, sed sanguinem. Tamen quia Græcus ità posuit plurali numero, non sine causa,*

nisi quia hoc invenit in prima lingua hebreæ; maluit potiùs Interpres minùs latinè aliquid dicere, quàm minùs propriè. Quare ego pluraliter dixi de sanguinibus? In multis sanguinibus, tanquam in origine carnis peccati, multa peccata intelligi, voluit &c. Et hoc ipsum advertunt alii Expositores, ut legere est apud Bellarminum &c. qui addit, in Textu hebraico poni numerum multitudinis ad significandam magnam sanguinis effusionem, prout contigit in casu Uriæ, de quo literalis sensus verificatur, ut notat Euthymius apud eundem Bellarminum, quicquid sit de Sensu Spirituali, ut dictum est. Præterea in Psalmo 105. num. 39.: *Et infecta est Terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum.*

Cur autem per sanguines Peccata intelligantur, exponunt communiter Doctores, dicentes Peccata ex prava concupiscentia oriri, in concupiscentia verò præcipuè sanguinem dominari. Et Martinus de Roa singularium libro primo cap. 2. p. 9. &c. explicat Quæsitum, dicens per sanguinem Scelera significari, quia sanguinem, idest vitam, effundunt, qui sanguinem effundunt, in quo est vita, & cui mors funesta succedit. Prædictus Valentia in expositione Psalmi, Sanguines dici maximè odium, & homicidium; ratio est, quia ira est sanguis accensus, idest ebullitio sanguinis circa Cor, & in homicidio effunditur sanguis: & sic malevoli dicuntur Viri sanguinis, & dolosi, & sic etiam adulterium dicitur Peccatum Sanguinis, eo quòd procedit ex concupiscentia carnis, & sanguinis: ita legitur, & optime apud prædictum Auctorem loco citato Expositione prima p. 408.

Modò Sanguis frequenter in Scriptura nominatur pro morte, ita prædictus Valentia in eundem Psalmum Expositione 2. p. 427. Unde, ait, quando quis est dignus morte, dicimus, quod dignus est sanguine, si-
ve reus sanguinis, & debitor.

In 2. Regum cap. 16. nu. 7. *Egredere Vir sanguinum*, & num. 8. *Quoniam Vir sanguinum es.* Cap. 21. nu. 1. *Domus sanguinum.* In eodem secundo Libro Regum: *Sanguis Gladii est.* 4. Regum 3. 23.

Ita odit Deus Homicidium, ut in Exodo cap. 21. nu. 28. Scribatur: *Si Bos cornu percusserit Virum, aut Mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes ejus.*

Modò sumitur pro signo confirmante Fædus secundum antiquam consuetudinem. In Exodo cap. 24. hoc legitur: *Tulit itaque Moyses dimidiam partem Sanguinis, & misit in Crateras: partem autem residuam fudit super Altare. Assumensque volumen Fæderis, legit audiente Populo, qui dixerunt: Omnia, quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obediens.* Ille verò sumptum Sanguinem respersit in Populum, & ait. *Hic est Sanguis Fæderis, quod pepigit Dominus vobiscum, super cunctis sermonibus his.*

Modò Crudelitatem innuit, ita habetur in Psal. 5. n. 8.: *Virum sangu-*

guinum, & dolosum abhominabitur Dominus; idest Virum crudelem, & sanguinis appetentem: confirmatur in Psalmo 25. nu. 9. Ne perdas cum Impiis Deus Animam meam, & cum Viris sanguinum vitam meam, idest cum Homicidis, & in Psalmo 54. nu. 24. Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos. Bellarminus hic propriè ait intelligendos esse illos Homines, qui ex insidiis occidunt: Isti enim propriè sunt Viri sanguinum, & dolosi, insurgentes in Proximum, ut ejus sanguinem fundant. In eodem sensu scripsit in Psalmo 58. nu. 2. Eripe me de operantibus iniquitatem, & de Viris sanguinum salva me, & in Psalmo 138. nu. 18. Si occideris Deus Peccatores, Viri sanguinum declinate a me: quo in loco notat Bellarminus, quòd non solum Homicidæ, qui propriè Viri sanguinum dicuntur, sed etiam omnes alii Improbi, & scelesti, qui aliis nocere tentant, & re ipsa nocent, occidentes Animas proprias per peccatum, & Animas aliorum per scandalum &c. Sanguines autem non agnoscit prisca Latinitas, ut est apud Priscianum, & observat Du Cange in Glossario mediæ, & infimæ Latinitatis verbo Sanguinis.

Modò unde in Proverbiis cap. 28. nu. 17. *Hominem, qui calumniatur Animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet. Eodem modo exponenda videtur litera Ecclesiastici cap. 33. nu. 30. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi Anima tua: quasi Fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine Animæ comparasti illum.*

Modò significat pretium, ut in Ecclesiastico cap. 33. num. 31. *Quoniam in sanguine Animæ comparasti illum*, sic dicitur Tyrannos exugere sanguinem. Videatur Cornelius a Lapide in Libro Ecclesiastici cap. 33. nu. 31.

Modò indicat locum Sepulturæ, ut quando dicitur Ager sanguinis, ità in Evangelio secundum Mattheum cap. 27. nu. 8. *Consilio autem inito, emerunt ex illis Agrum siguli in Sepulturam Peregrinorum: propter hoc vocatus est Ager ille, Haceldama, hoc est, Ager Sanguinis usque in hodiernum diem. Quod ipsum in Actis Apostolorum legitur p. 19. in Concordantiis.*

Modò sacrificium denotat, & remedium sanguinum, ut cum dicitur Sanguis Novi Testamenti apud Divum Mattheum cap. 26. num. 28. *Hic est enim Sanguis meus novi Testamenti; & apud Divum Marcum cap. 14. nu. 24. apud Lucam cap. 22. nu. 20. Hic est Calix novum Testamentum in Sanguine meo &c.* Unde quemadmodum supra dictum est, nomine Sanguinum intelligi peccata, ità nunc nomine Sanguinis intelligi remedium, & hoc non solum constat in Novo Testamento, sed passim in Veteri, cum multa eruditione lectu digna non tantum a Christianis, & Catholicis, sed ab omnibus eruditis Viris.

Denum sumitur pro humore tam Animalium, quàm Hominum; primo modo in Levitico cap. 4. nu. 5. *bauriet quoque de Sanguine Vituli*

li &c. & alibi sepiſſimè . Secundo modo in Actis Apoſtolorum 22. nu. 20. *Et cum funderetur Sanguis Stephani teſtis tui, ego aſtabam, & conſentiebam, & cuſtodiebam Veſtimenta interficientium illum &c.* & alibi. Iſtas varias Sanguinis ſignificationes ex variis Aucto-ribus collegi. Videantur Lexicon Theologicum verbo Sanguis, Expoſitores Scripturæ, Pſalm. 50. &c.

Sumitur etiam pro Progenie, ut quando dicitur, Hic eſt de Sanguine meo &c.

Itis præmiſſis, deveniamus ad explicationes, præmittendo Aucto-ritates Sacrarum Paginarum ſemper eſſe explicandas juxta claras, & perſpicuas in eadem materia, & præcipuè Hiſtoricas, non e contra; & cum nemini dubium ſit, Animam viventem Brutorum eſſe quid diſtin-ctum a fabrica eorundem, ſi quæ adductæ ſunt Aucto-ritates, quæ prædictam poſitionem aliquo modo obſcurare poſſent, omnes ſunt expo-nendæ, & explicandæ conformiter, & compatibiliter ad poſitionem, & hypotheſim Animæ, quam eſſe de Fide indirec- tè arbitramur juxta modum, quo res aliqua de Fide proponitur a Divo Thoma in Summa prima parte, queſt. 32. art. 4. in Corpore, ubi ſic legitur, nempe ad Fidem aliquid pertinere dupliciter, vel directè, vel indirec- tè. Primo modo: *Sicut ea, quæ nobis ſunt principaliter divinitus tradita, ut Deum eſſe Trinum, & Unum, Filium Dei eſſe Incarnatum, & hujusmodi. Et circa hæc opinari falſum, hoc ipſo inducit hæreſim: maxime ſi pertinacia adjungatur.* Secundo modo: *ad fidem pertinent ea, ex quibus conſequi- tur aliquid contrarium Fidei: Sicut ſi quis diceret Samuelem non fuiſſe fi- lium Helcanæ: Ex hoc enim ſequitur, Scripturam Divinam eſſe falſam.* Et juxta hunc modum cenſemus Animam viventem Brutorum expreſ- ſam tam in Veteri, quàm in Novo Testamento literaliter, ſeu histori- cè eſſe de Fide.

Descendamus ad particulares Aucto-ritates ſuperiùs allatas, quæ re- morari videbantur aliquo- modo aſſenſum. In Ge- neſi cap. 9. nu. 5. *Excep- to, quod Carnem cum Sanguine non comedetis. Sanguinem enim Anima- rum veſtrarum requiram de manu cun-ctarum Beſtiarum, & de manu Ho- minis, de manu Viri, & Fratris ejus requiram Animam Hominis.* Hic obſervant Sacri Interpretes in Mundi Exordio, Deum conceſſiſſe fa- cultatem Adamo comedendi omnes fructus, ſeu fructus omnium Arbo- rum, præter Arborem Scientiæ Boni, & Mali. Poſt Diluvium autem conceſſit Noè eſum omnium Animalium excepto Sanguine, & adducit rationem: *Sanguinem enim Animarum veſtrarum requiram de manu cun-ctarum Beſtiarum.* Pererius notat pro eo, quod habet latina verſio: *Carnem cum Sanguine non comedetis.* In Hebreo ita ſe habere: *Carnem in Anima ſua, in Sanguine ſuo non comedetis,* & addit, eſſe proprietatem linguæ hebraicæ uti figura Appoſitionis, qua prior vox exponitur, ut
hic

hic quando dicitur in Sanguine suo ad explicandum id, quod dictum est in Anima sua, ac si sensus sit, non comedetis Carnem cum Sanguine, qui est Anima Animalis, vel in quo est Anima Animalis, prout in Levitico legitur. Placet etiam alia explicatio, quæ pendet ex variis Animæ significationibus; dictum est enim, Animam in Sacris Literis pro Vita sumi, quo pacto dicitur Animam suam ponere pro Ovibus suis, & phrasis est hebraica: *Anima mea in manibus meis semper*, idest semper sum in discrimine Vitæ, & nulla certa hora vivendi secundum hanc significationem sumitur in prædicta Auctoritate: nomen Animæ, & sensus est, Carnem in Anima sua non comedetis, idest Carnem viventem non comedetis instar ferarum, quæ viventium Brutorum, & Humanum Carnes comedunt, seu non comedetis Sanguinem, quo Animalium vita conservatur. Lectio septuaginta Interpretum est: *Non comedetis Carnem in Sanguine Animæ*, & Sanguis Animæ nihil aliud importat, quàm Sanguinem esse Animam Animalis, vel quo Anima Animalis maximè conservatur, & sustinetur, ut dictum est. Hæc leguntur apud prædictum Pererium, & ab aliis Doctoribus ita communiter scribentibus deducta.

Ulteriùs dirigamus Cogitata nostra. Certum est, Auctoritatis prædictæ literam duo involuere, Sanguinem, & Animam: Sanguis Animarum vestrarum ostendit, Sanguinem non esse Animam, quemadmodum e contra Critias inter Philosophos credidit, & ab omnibus confutatus est: hujus opinio ab ipso Aristotele in primo de Anima tex. 32. refertur, & de eadem planè differunt Commentatores. Quare si duo in Auctoritate continentur, Sanguis, & Anima; præsens Auctoritas non opponetur illis, quæ expressè Animam denotant, & Sanguis erit subiectum Animæ, cujus proinde fit tantum mentio, & non totius Corporis, quod similiter est subiectum Animæ, quia Sanctus Moyse locutus est adherenter Precepto, ideoque tantum Sanguinis meminit, dicens: *Sanguinem Animarum vestrarum &c.* Pererius lib. 14. cap. 9. in Genesim præter ea, quæ dicta sunt supra, addit vocabulum Animæ in prædicta Auctoritate fortè poni, & usurpari pro Homine: verba ejusdem sunt: *Sed fortassè simplicior, et planior fuerit interpretatio, vocabulum Animæ esse hic positum pro ipso Homine, ut sit sensus: sanguinem Animarum vestrarum, idest, sanguinem vestrum.* Quocumque autem modo exponatur Sancta Litera, nunquam opponitur Animæ viventi Brutorum, immo si aliorum expositiones considerentur præcipuè Cajetani apud eundem Pererium, confirmatur distinctio Animæ a Sanguine, & Vita evincitur, quæ non potest esse nisi cum Anima; Fortasse Automata vivere possunt beneficio solius machinæ? aut Automata vivunt, aut non vivunt. Si primum; cujus ope vivunt? sanè propter Animam, qua vivimus &c. Spiritus, Sanguis &c. est ejusdem rationis, ac os, caro

caro &c., & in Sanguine sunt omnium partium principia, unde principium vivendi debet esse diversæ naturæ a Spiritu, Sanguine &c., & idcirco nullus affirmabit Horologium vivere, cum in Horologio non sit pars, cui vita attribui possit, & sit diversa a partibus constitutivis Horologii; vel Automata non vivunt, & quare in Levitico cap. 11. n. 39. proponitur talis lex: *Si mortuum fuerit Animal, quod licet vobis comedere, qui Cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad Vesperum: & qui comederit ex eo quippiam, sive portaverit; lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad Vesperum.* An moritur Animal propter defectum spirituum? Neutiquam, nisi instrumentaliter, quemadmodum non vivit ob præsentiam eorundem, ut tactum est, & instrumentaliter solum, non quatenus sint Principia, quibus vivamus, sed solum instrumenta, quibus vivamus.

Sed omittamus quasunque Expositiones Doctorum, quæ multæ sunt, & omnes benè conceptæ, & concludamus, Sanctum Moysen loqui de Hominibus, quando ait: *Sanguinem Animarum vestrarum requiram de manu cunctarum Bestiarum, & de manu Hominis, de manu Viri, & de manu Fratris ejus requiram Animam Hominis;* quocirca Auctoritas allata nihil favere potest Adversariis; si quis quærat hic, quid sibi velit requirere Sanguinem de manu alicujus.

Respondetur nihil aliud significare, quam pena capitali eum plectere, qui Homicida fuerit; est enim modus loquendi hebraicus, ut testatur Pererius importans ultimum, & extremum supplicium contra Homicidas, & in casu proposito applicatus contra illos, qui Carnem cum Sanguine comederint, de manu enim eorum, qui descripti sunt, requirendus erat Sanguis juxta Legem &c.

Altera Auctoritas succedit ex ejusdem Genesis cap. 4. desumpta, quæ ita se habet: *Vox Sanguinis Fratris tui clamat ad me de Terra,* & nihil probat Animam esse Sanguinem, tum quia Sanguis caret voce, tum quia nostris diebus etiam est in usu similis modus loquendi, quando Homicidas exprobrare volumus, tum quia est Tropus hyperbolicus, & non raro in Sacris Literis hæc figura legitur. Videatur supra Auctoritas Sancti Ambrosii serm. 76. dicentis Sanguinem clamare, non tam voce, quam causa.

Aliæ, quæ ex Libro Levitici deductæ sunt, æqualiter non obstant, quia ostendunt Animam in Sanguine; non negant Animam, sive dicatur Animam in prædictis Levitici locis usurpari pro vita, ita ut sensus sit, vitam potissimum in Sanguine consistere, quod ipsum Medici omnes confirmant, considerantes Sanguinem velut partem principalem, & causam motus, & sensus. Aristoteles amplius credidit de Natura Sanguinis, & de Partibus Animalium lib. 2. cap. 4. testatus est: *Sanguinis naturam causam esse, cur per multa Animalibus, tum per motus, tum*
etiam

etiam per sensum obveniant; Adeo ut hinc causas inquirere debeamus non tantum morborum, sed timoris, iracundiæ, & aliorum Animi pathematum, ut scribit Philosophus loco supra citato, & qui plura desiderat de Nobilitate, & Præstantia Sanguinis, legat Harveum de Generatione Animalium exercit. 52., & nostras Vigilias &c. immo ipsos Poetas, qui innixi Philosophis Sanguinem purpuream Animam vocaverunt, ita Virgilius Æneid. 11.

Purpuream vomit ille Animam

Et in 2. Æneidos

Vitam cum Sanguine fudit,

& alibi

Una, eademque Via, Sanguisque, Animusque sequuntur.

ac si Vita, & Sanguis non distinguantur, ut dictum est etiam ex Scriptoribus Sacris, inter quos Martinus de Roa singularium lib. 4. cap. 8. ubi habetur, vocem: *Nephes, & Animam, & anhelitum, et Sanguinem, et Vitam significare*; Eo quod Sanguis sit vehiculum Vitæ, et Spirituum Animalis; ita de Roa, & apud Victorium Variarum lectionum lib. 25. cap. 21. præclaræ Auctoritates de Sanguine Animum denotante referuntur.

Nonnulli Doctores explicantes prædictas Auctoritates, inter quos Philo Judæus Scriptor Eloquentissimus in libro: *De eo, quod deterius potiori insidiari soleat*, distinguunt de Animabus, & volunt aliam esse Animam Carnis, aliam esse Animam Hominis, seu aliam esse Animam Vitalem, aliam esse Rationalem, quam esse characterem, & effigiem Divinæ Potentiæ; & nomine proprio ex Moyse imago dicitur, ut testantur Doctores. Lectio Philonis nullatenus omittenda: *Vox Sanguinis Fratris tui clamat ad me de Terra. Quorum verborum magniloquentia nota est omnibus initiatis eloquentiæ, intellectum verò eorum, quantum poterimus considerabimus. Ac primum de Sanguine. Multis enim in locis lex essentiam Animæ pronunciat Sanguinem, loquens directè: nam Anima omnis Carnis Sanguis est. Sed quando primum absoluta Celi, Terræque, ac mediorum Elementorum fabrica Hominem fingeat Conditor Animalium, dicitur inspirasse in faciem ejus spiritum Vitæ, eamque factum Animam Vitæ: jam tunc docente nos Scriptura, Spiritum esse Animæ essentiam. Solet autem illa mox ab initio argumentorum diligenter memorare singula, æquum censens, ut sequentia concinnant cum præcedentibus. Proinde qui jam Spiritum essentiam Animæ dixerat, non diceret nunc eam Sanguinem extremum in Corpore, nisi respexisset generale quiddam valde necessarium. Quid igitur dicendum? Singuli nostrum, sicuti ratio numerorum postulat, duo sumus per accidens, Animal simul & Homo. Horum utrumque cognatam vim sortitum est in Anima. Altera vitalis est qua vivimus: altera rationalis, per quam sumus rationis participes. Vitalem habent &*

Bru-

Bruta, Rationali carent. Reguntur autem a Deo, qui rationis Fons est antiquissimus. Ergo vis illa, quæ nobis communis cum Brutis est, essentiam accepit Sanguinem. Et illa, quæ a rationali fonte demanat, spiritus est, non Aer motus, sed character quidam, & effigies Divinæ Potentiæ, quam nomine proprio vocat Moyses imaginem: significans quod Archetypus rationalis naturæ Deus est, Homo verò imago, seu effigies: non illud geminæ naturæ Animal, sed quod est in Anima præstantissimum, quod vocatur mens, et ratio. Ideo Carnis quidem Animam dicit Sanguinem, sciens Carnium naturam a mente diversam, sed Vitæ sicut totum reliquum Corpus nostrum participem. Hominis autem Animam nominat Hominem, non hoc ex utroque concretum, ut dixi, sed illud Divinum Opificium, quo ratiocinamur, ejus radices Conditor in Cælum usque protendit, et ad extremam illam fixarum quas vocant Stellarum relegavit circumferentiam. Hactenus Philo Judæus, qui ulterius in eodem Tractatu persequens, essentiam Animæ rationalis apertissime concludit, nihil aliud esse, quam non nihil Divini Numinis, quod in visibile in invisibilem Animam suam Characterem impressit, seu esse illius Divinæ, felicisque Animæ portiunculam indivisibilem. Et fundamentum prædicti Doctoris est maxima nostræ Animæ cognitionis extensio ad omnia Entia creata, & ad ipsum Deum.

Duæ igitur dantur ex Philone Animæ, altera Vitalis, & hæc est Sanguis, altera Rationalis, & hæc est non nihil Divini Numinis inspirati. Prima est Anima Brutorum, secunda Hominum. Dubitavimus autem semper, an prædicta Doctrina sit admittenda, & sanè si haberet locum, maximè faveret Cartesianis, & Automata tueretur; etenim solæ partes mechanicæ concurrerent ad constitutionem Brutorum, & nomen Animæ non importaret quid distinctum a fabrica, cujus pars præcipua esset Sanguis, cum Nomenclatura Animæ ob præminentiam, quam habet, si comparetur cum aliis partibus constitutivis ejusdem fabricæ; immo posset esse dubium, si Bruta viverent, quando non haberent aliam Animam, quam Sanguinem, a quo usura quædam vigoris manaret, quæ generaliore notionem, & methaphoricam Vitæ, non propriam Vitam mentiretur; quo pacto multa dicuntur vivere, & contra cessante vigore mori. Ita analogicè discurrens Gassendus scribit in Libro X. Diogenis Laertii de Physiologia Epicuri pag. 264. tom. 1.: Sic enim Ignis, dum flammescit, vivere dicitur; dum verò suffocatur, mori. Sic Aqua, donec scaturit, fluitque, vivam dicimus; dum immota est, restagnatque, mortuam. Sic et colorem vividum, qui vehementer radiat; mortuum, qui visum non percellit. Sic Magnetem vegetum, in quo est ferri trahendi vis; mortuum, in quo vis illa evanuit; et ita de aliis sexcentis; & a pari loquitur de Plantis, cum Vita latius pateat, quam Anima.

Hæc

Hæc autem non adducimus, ut litem Gassendi assumamus, sed ut ejusdem analogicum sermonem ad nostrum argumentum transferamus, nam si Sanguis esset Anima in Brutis, istorumque Anima Carnis, & nulla alia Anima adesset, Bruta aliam Vitam non haberent, quàm metaphoricam, & cessante spiritus radiatione in Sanguine, qua partes moventur, illico & sufficienter dicerentur partes mori, & e contra vivere præsentente radiatione, a qua Doctrina omninò recedendum; nam, licet hoc esse verum, possit concedi, quantum ad actuationem, & effectum, non tamen est absolutè verum, quantum ad regulam actionum, quæ in Brutis observantur ad differentiam rerum exemplificatarum ex Gassendo, quorum operationes nullatenus comparantur cum operationibus Brutorum, quæ ob structuram analogæ sunt cum operationibus Hominum, maximè in ordine sensitivo, & vegetativo.

Similiter argui potest ex Hippocrate, qui Animæ substantiam calorem esse naturalem, est opinatus, ut testatur Galenus in 6. de Morbis Vulgaribus tom. 5. Com. V. quando exponit Doctrinam Hippocratis: *Hominis Anima semper producitur usque ad mortem. Sin autem Igne excanduerit, simul cum morbo, et Anima Corpus depascitur*, quo in loco commentatur Galenus, & ait: *Atqui verbum hoc excanduerit, indicare videtur ex Hippocratis Sententia, Animæ substantiam calorem esse naturalem, quem naturalium Operum multis in locis Auctorem esse testatur.* In eundem sextum Lib. Hippocratis de Morbis Vulgaribus Com. 3. tom. 18. ipse Galenus affirmat, Vitalis Potentiæ essentiam esse ingentum calorem de Anatomia Vivorum p. 50. f.: *Vita consistit in Sanguine.*

Hisce principiis, quæ nulla sunt, quamvis legantur apud Celeberrimos Viros arguitur, quòd Vita non esset Vita, nisi metaphoricè, adeoque sicut non potest admitti Sententia Philonis, ità nec aliorum multorum Philosophorum.

Philonem impugnant multi Doctissimi Viri. Inter nostros Franciscus Walleſius in conspicuo Opere de Sacra Philosophia cap. 5. ostendit etiam in Brutis, Animam istorum non esse Sanguinem, & nonnulla adducit motiva, quæ, nobis cum omnino non arrideant, ideo omittantur, & solummodo ejusdem hanc considerationem adducimus, quæ in hoc versatur, ut exponatur, quare dicatur Anima in Sanguine esse, potius quàm in alio Corpore, unde ait: *Certè non videtur necesse intelligere, quia dicitur, Anima omnis Carnis in Sanguine est, essentiam ipsam Animæ esse in Sanguine, seu Animam esse ipsum Sanguinem. Necesse tamen est, Sanguini esse cum Anima aliquid præ aliis Corporis succis: aut Sanguinem esse aliquid Animæ quod alia, quæ in nostro Corpore continentur, non sint, cujus gratia dicatur, Animam esse in Sanguine potius, quàm in ullo aliorum. Id verò quid sit, oportet investigare. Idem Auctor post longum*

gum sermonem concludit, Animam in Sanguine esse aliquo modo, quo in nulla alia re sit earum, quæ ad constitutionem nostri Corporis concurrunt, & ratio, quam adducit prædictus Doctor, est, quia nulla alia pars ita movetur per Animæ Affectiones, sicuti movetur Sanguis spiritu plenus; quid enim est illud, quod fervet per iram, quod fugit per timorem, quod pigrescit per mæstitiam, quod per gaudium effunditur, quod per pudorem in faciem occurrit, quam Sanguis? Denique vult Sanguinem subire motus, qui primariò ipsius Animæ sunt, & in Sanguine Animam esse, ut in instrumento proprio ipsius Animæ, quod ipsum inculcant PP. Conimbricenses in Primum Aristotelis de Generatione, & Corruptione cap. 4. quæst. 24. art. 3.

Hæc Doctrina Wallesii patitur gravissimas difficultates, quarum examen ad nos nunc non pertinet, cum interim sufficiat demonstrare, compatibilitatem Genesis cum Levitico, quæ sanè est evidens, quia in Genesi admittitur Anima vivens Brutorum, & eadem in Levitico confirmatur. Ceterum si raptim permetteretur, diceremus non esse facile conciliare verba, & sensus Wallesii in eodem Cap. 5. partim negantis Sanguinem esse animatum, & partim asserentis Animam esse in Sanguine aliquo modo. Ulteriùs possemus opponere Cor in Animi Pathematis varias sustinere Anomalias, ut sanguis.

Verùm audiatur Tostatus in Leviticum cap. 17. quæst. 7. In hoc loco discutitur nostra Quæstio, & asseritur Animam Carnis esse in Sanguine, intelligi posse dupliciter, primò quòd Anima Carnis sit Sanguis. Secundò, quòd Sanguis sit sedes Animæ, idest, quòd per Sanguinem Anima sit magis in corpore, quàm per alium humorem. Primum negat Tostatus, & optimè. Secundum concedit cum distinctione, considerando Homines, & Bruta, in quibus videtur admittere Animam Carnis esse in Sanguine, secus in Homine. Cum autem in Levitico sermo potissimùm sit de Brutis, proinde non arridet tanti Doctoris Expositio, deinde si Anima Brutorum esset Sanguis, & hoc probaretur evidenter, quod nobis impossibile videtur; Bruta sine difficultate essent Automata, & Auctoritates Sacræ Scripturæ non essent inter se compatibles: præterquamquod in Textu Levitici duo distinguuntur Sanguis, & Anima cap. 7. nu. 15. *Anima Carnis in Sanguine est*, & paulò inferiùs: *Sanguinem universæ Carnis non comedetis, quia Anima Carnis in Sanguine est*, non distinguerentur autem duo, Sanguis scilicet, & Anima, si Anima Carnis esset Sanguis, seu si Sanguis esset ipsa Anima, ut multi pessimè senserunt.

Terminemus rem præsentem cum Sixto Senensi in octavo Bibliothecæ Sanctæ tom. 2. lib. quando loquitur de Libris Mosaicæ Legis p. 590., ubi docet Animam vocari Sanguinem: *Non substantiæ, sed significationis causa, quomodo dictum est: Petra erat Christus. Non quia hoc erat,*
sed

sed quia hinc significabatur. Non autem frustra Animam voluit significare per Sanguinem, quia sicut Sanguis in nostro corpore plus ceteris humoribus principatur, ita Anima omnibus, quibus constamus, invisibiliter prevalet. Possen us addere pro Anima vitam intelligi, cum vita maxime pendeat a Sanguine non immediate, sed mediate, quod & secundum Divum Augustinum dici potest apud Serbellonum de Anima disput. 3. quest. 1. art. 4. p. 291. in Levitico quest. 57. Aliquid, inquit, vitale est in Sanguine, quia per ipsum maxime in hac Carne vivitur; ipsam vitam Corporis vocavit Animam; & Sententia Divi Augustini explicatur de vita conservative, & instrumentaliter, quia non potest conservari, & existere Anima in partibus solidis sine Sanguine non formaliter, quicquid in oppositum multi sustineant de Animatione Sanguinis, quam major pars Doctorum impugnat: & in Decreto 2. parte Causa 32. quest. 2. cap. Moyses dicitur fateri Animam in Sanguine habitare, sed sentiat ad placitum Lector, utraque Sententia nobis non opponitur, & pro eadem hæc sufficiant, maxime cum difficultas ex Levitico sit solide, & nervose ex Clarissimis Auctoribus evacuata. Et hæc de Anima vitali ex Philone.

Altera Anima, quæ est rationalis secundum eundem, est non nihil Divini Numinis inspirati. Hæc Sententia est hæretica directe, non ita prima. Quod sit hæretica, patet ex primo Concilio Bracarenli Canone quinto: *Si quis Animas humanas, vel Angelos ex Dei credit substantia extitisse, sicut Manicheus, et Priscillianus dixerunt, anathema sit.* Idem determinatum fuit a Leone Primo Epist. 91. c. 5. apud Toletum de Anima in Proemialibus.

Ne credatis tamen Philonem Judæum fuisse Auctorem prædictæ hæresis; legimus enim apud Gabrielem Prateolum de Vetis Sectis, & Dogmatibus omnium Hæreticorum lib. 1. nu. 57. Apocartas, & 78. Aergæanos lib. 2. nu. 33. Brachitas lib. 4. nu. 8. Dicartas lib. 7. 12. Gnosticos lib. 11. nu. 6. Manichæos, & alios hunc errorem fovisse. Quando prædictus Prateolus in citato lib. 4. de Dicartistis verba facit, & refert prædictas Sectas convenientes in errore confixo de substantia Animæ rationalis. Auctorem volunt fuisse Carpocratem, ita Frenæus lib. 1. adversus Hæreses cap. 24., & vixit prædictus Carpocrates tempore Adriani Imperatoris, & Xisti summi Romanorum Antistitis circa Annum Domini 129. Cum autem eodem prorsus tempore Gnostici ab excellentia Sententiæ, quam jactabant, ita appellati grassari incepissent, & inter istos Basilides, Valentinus, & Nicolaus Diaconus primas tenerent, & eandem hæresim sustinerent, potest esse suspicio de assertionem Irænei, nec Concilium Bracarense fuit de hoc sollicitum; sed hæc raptim dicta sint; & interea hæreticum errorem omnes eludant, & consequenter Philonem cum Gnosticis convenientem. Contendit

Pra-

Prateolus lib. 7. Elenchi Alphabetici omnium Heresum nu. 12. §. 1. re-
latam opinionem de Anima rationali reprobata fuisse in 2. Parte De-
creti Causa 32. quæst. 2. cap. Moyses hisce verbis: *Contemplemur fa-
cturam Adæ In Adam enim exemplum est datum, ut ex eo intelligamus,
quia iam formatum ejus Corpus suscepit Animam. Nam poterat Deus
Animam limo Terræ admiscere, et sic Corpus formare.* Sed ratione infir-
mabatur, quia primùm oportebat Domum compaginari, & sic habita-
torem induci. Sed quo fundamento adduxerit Prateolus prædicti De-
creti verba, quærant alii, & non probare contra Gnosticos satis con-
stat, si legatur Causa ejusdem Decreti in Glossa, & Expositione. Sa-
tius convellitur Sententia allata de Anima a Divo Augustino de origi-
ne Animæ, & de Civitate Dei lib. 4. cap. 13., & lib. 7. cap. 5. quibus
in locis Cœqueus in suis Commentariis probat Hæresin non solum de-
claratam a Concilio Bracarenfi primo a nobis citato, sed etiam a To-
letano primo cap. 21. quod est de Regulis Fidei Catholicæ maxime
contra Briscillianistas his verbis: *Animam autem Hominis non Divinæ
esse substantiæ, aut Dei Patris, sed Creaturam dicimus Dei voluntate
creatam*: citat etiam idem Coqueus Alphonsum a Castro lib. 2. contra
Hereses verbo Anima hæresi 4., & lib. XIII. cap. 24. Idem Sanctus Au-
gustinus idem inculcat, ubi Vives conatur salvare Lactantium. Inter
ceteros autem Doctores, qui contra prædictam assertionem de Anima
rationali fenserunt, non est omittendus Divus Thomas, qui pluribus in
locis ponderat hanc Sententiam, & reprobat. In prima Parte quæst. 90.
art. 1. ex professò. In secundum Sententiarum distinct. 17. art. 1. qu. 1.
In secundo Lib. contra Gentiles cap. 85., & alibi, ut notat in sua Ta-
bula Aurea Petrus de Bergamo verbo Anima num. 35. Qui ulterius in
Concordantiis num. 172. sanat id, quod in Litera Divi Thomæ posset
Lectorem turbare.

Accedamus ad Deuteronomium, in quo legitur eadem prohibitio
hac ratione, quod Sanguis pro Anima sit, & aliæ duæ Auctoritates ha-
bentur, quæ relatæ sunt, & desumptæ ex cap. 22. nu. 26., & cap. 27.
nu. 25. Hic antequam exponamus prædictas Auctoritates, & compati-
bilitatem ostendamus, observandum est, Deuteronomium latine trans-
latum nihil aliud significare, quàm secundum Legem, seu Legem una,
aut altera vice repetitam, etenim in Deuteronomio eadem Lex descri-
bitur, quæ in Exodo, Levitico, & Numerorum Libris digesta fuit,
itâ tamen se gerit Moyses in hoc Libro, ut nonnulla obscura aperiat,
quædam alia breviter replicet, quædam alia omissa suppleat, & Is-
raelitis, atque cum Summario Maledictiones quasdam conscribat; itâ
Pater Justinianus compendiosè nos docuit ex aliis de Scriptura lib. 1.
p. 2. cap. 7. p. 76. Pater Sixtus Senensis in Bibliotheca Sancta tom. 1.
lib. 2. p. 124. ex quo deducitur easdem Expositiones requirere Aucto-
ri-

ritates Deuteronomii, ac illas Levitici; & propterea non esse opus ulteriori Doctrina. Nihilominus semper aliquid, scribendo, addentes, observavimus Patrem Martinum de Roa 4. lib. singularium cap. 8. explicare prædictam Auctoritatem Deuteronomii cum Philone hebræo in Libro de Victimis, cujus verba sunt: *Sanguis autem circum Altare funditur: quia circulus figura est perfectissima, ne hujus libationis exors sit ulla pars Animæ. Nam Animam quodammodo liberare videmur Sanguine.* Hinc illud Isajæ 53. Lucem accipere fatetur prædictus de Roa: *si posuerit pro peccato Animam suam, videbit semen longævum*, hoc est, inquit prædictus Pater, si Sanguinem suum fuderit, si seminaverit cruorem, cruorem etiam largissimum metet, & uberrimum capiet ex ea semine proventum, scilicet ingentem Martyrum copiam, unde Anima in Sacris Paginis non unum significat, quod animadvertendum, ad fugiendam causam erroris: possemus etiam opinari expendentes Philonis Judei allatam Auctoritatem: *Sanguinem eorum pro Anima esse*, idest pro remedio Animæ, seu pro liberanda Anima. Cornelius a Lapide in prædictum locum Deuteronomii non recedit ab aliis Expositoribus, & concludit Sanguinem esse vehiculum Animæ, idest Vitæ, quia Sanguine alitur, & conservatur Vita. Similiter Lorinus in cap. 22. nu. 26. accipit enim Animam pro Vita, & ulterius addit, frequentem esse Animæ notionem pro Vita in Sacris Literis, ut dictum est supra, & notat multos locos, qui videri possunt; & nos ex Pererio hoc idem indicavimus. Apud Liranum legimus aliquid vitale esse in Sanguine, sicut exaratum est supra ex Divo Augustino; ita ut per Sanguinem maxime in hac Carne vivatur, & vocatur Sanguis Anima, idest Corporis Vita, quæ morte finitur. Omnes Vitæ expositiones sunt dignæ, & conveniunt in eisdem nostri Medici.

Hic tamen duo strictim consideranda sunt. Primum Bruta habere Animam, & non metaphoricam. Secundum eandem esse sentientem; docuit quidem, ut dictum est supra, Philo Judeus in libro: *De eo, quod deterius potiori insidiari soleat*, Animam vitalem, in qua conveniunt Homines cum Brutis esse Sanguinem. Nos autem non credimus, Sanguinem esse id, quo vivunt, & moventur primum Bruta, & quamvis Divus Augustinus, & cum isto innumeri Doctores tradiderint in Sanguine esse aliquid vitale, attamen non scripserunt, Sanguinem esse id, quo primum vivimus, & movemur; & idem de Brutis sentiendum est; immo explicantes in Tractatu de Anima Divum Augustinum, conveniunt in hoc sensu, explicandum esse Sanctum Doctorem, quod aliquid vitale non formaliter, sed concausaliter sit in Sanguine; & quoniam nonnulli possent opponere, hæc esse pura verba, quæ nihil concludunt realiter, & solum evitent difficultatem verbaliter, propterea opportunum duximus petere ab Adversariis, quomodo probent, Sanguinem

esse id, quo primum vivunt, & moventur Bruta; & id, quod dictum de Sanguine, intelligitur de Spiritibus; nec non quod operationes, que tribuuntur Brutis, soli Sanguini, & solis Spiritibus sint tribuendæ, non sufficit asserere Sanguinem esse Animam Carnis, idest Vitam Corporis esse, quia cum possit dubitari Vitam in Sanguine esse conservativè tantum, & non formaliter, cum Vita Corporis non possit conservari sine Sanguine, remanet probandum ab Adversariis, Sanguinem esse primum, & solum principium operationum vitalium, & non esse purum instrumentum, uti docent, qui Animam admittunt. Aristoteles, qui Philosophi nomen meretur, nostrum iter illustrat, quando ostendit, Animam esse id, quo primum vivimus; ita habetur in Secundo de Anima text. 24. quando monet dici dupliciter id, quo vivimus, & sentimus, altero modo sicut forma, & altero sicut materia. Verba Aristotelis apud Zabarellam sunt hæc: *Quoniam autem id, quo vivimus, et sentimus dupliciter dicitur, sicut id, quo scimus, dicimus autem hoc quidem Scientiam, illud autem Animam, utroque enim horum dicimus scire etc.* Igitur si duplici modo potest, & debet intelligi id, quo vivimus, & sentimus, oportet, Adversarios ostendere Bruta vivere tantummodo secundum materiam, & non secundum formam; & Vitam non esse realem, sed metaphoricam instar Flammæ, & Magnetis &c.; quotiescumque enim non vivimus nisi sicut materia, sola remanet Vita metaphorica, aut Instrumentum Vitæ. Sanguis enim si esset Anima in recto, non daretur nisi id, quo vivimus secundum materiam; quod est idem, ac dicere, non daretur nisi id, quo vivimus secundum materiam sine eo, quo vivimus secundum formam; oportet enim utrumque dari, & id, quo vivimus secundum materiam, & id, quo vivimus secundum formam, & hoc est Anima, sicut aliud est sanitas, aliud autem parte quadam Corporis, aut etiam toto. Sanitas est forma, Corpus est materia formam recipiens. Ità sciens dicitur sciens, tum Scientia ipsa ut forma, tum Anima, ut materia, & subjecto Scientiam recipiente; sic etiam album dicitur album, tum albedine ut forma, tum Corpore ut materia, que est in potentia ad albedinem, & hæc eadem Doctrina patefacit, Sanguinem non esse principium, quo primum vivimus; concedimus tamen esse primum, aut principale instrumentum, quo vivimus, cum Sanguis sit maximè necessarius ad Vitam, & ratione cujus necessitatis excedentis ceteras partes, Anima dicitur esse in Sanguine, ut scribit Divus Thomas in prima secundæ quæst. 102. art. 3. ad octavum, ex quo sua desumpsit Benedictus Fernandus in Genesin cap. 9. sect. 2. nu. 3. nempe quia Vita Animalis maximè consistit in Sanguine, & ideo vetitus est Aësus Sanguinis Animalis, sed Uni Deo libandus; & cum solus Deus Vitæ sit Dominus, illi uni Sanguis, quo Vita maximè continetur, referri debet, ac si Sanguis esset quasi Anima;

ma; & locutio facta fuerit per Hypallagen, ut legere est apud de la Haye.

Illustrat id similiter ejusdem Aristotelis alia præclarissima Auctoritas, & Doctrina adducta in Secundo de Partibus Animalium cap. 7. ubi disputans contra eos, qui arbitrati sunt, Animam esse Ignem, concludit, istos maximè decipi, & non distinguere Animam a suis instrumentis. Verba Aristotelis sequuntur: *Quod enim nonnulli statuunt importunè, Animam esse Ignem, aut aliquam ejusmodi vim, meliùs fortassè dixeris, Animam in quodam ejusmodi Corpore constare. Cujus rei causa est, quòd ad exequenda Animæ officia Calor omniura maximè administrandi vim obtinet. Cùm enim officium Animæ sit alere, et movere, hæc ea ipsa facultate potissimùm efficiuntur. Igitur Animam esse Ignem arbitrari simile est, atque si Serram, aut Asciam Fabrum, aut Artem fabrilem esse ideò arbitraris, quia opus non nisi cunctis his efficiatur etc.*

Haud nos latet, quamplurimos irridere formas, & non solum inter ultimos Recentiores, verum etiam qui non sunt ita nuperi Scriptores, habuerunt hoc phantasma, Formas esse cantilenas fabulosas, & præcipuè si considerentur, quatenus supponuntur educi de potentia materiæ. Nos hanc quæstionem promittimus in alio loco, quando nimirum quæremus, an figura sit principium actionis, nec ne; tunc enim propriissimè examinabimus utrumque Articulum, & an dentur Formæ materiales, & an educantur de potentia materiæ.

Regredientes ad considerationem Scripturæ Sanctæ observamus, non omnes ejusdem Libros equaliter esse enucleandos. Diversitas enim materiæ diversam requirit ponderationem. Continent alii Libri puram Historiam, alii Legem, alii Prophetiam, & arbitramur diversa hæc argumenta requirere in suis terminis diversam interpretationem, v. g. prima Capita Genesis, in quibus Argumentum Creationis proponitur, volunt literalem expositionem, & hinc concipitur, quomodo omnis Anima vivens intelligenda sit physicè, propriè scilicet, & non translativè. In Deuteronomio replicatur Lex, & non est absolum, arbitrari moralem Expositionem esse principalem, ita suo modo de Prophetis Libris sermo instituendus est, vel saltem magna ex parte, quamobrem verba Deuteronomii possunt ita explicari, nimirum Sanguis ob excellentiam suam pro Anima est, hoc est altera velut Anima est, vel loco Animæ est; veluti Prorex est loco Regis, sed non est ipse Rex: alia verba: *et idcirco non debes comedere Animam cum Carnibus*, id est non debes recedere a Lege consumendo Animam tuam, seu eandem perdendo comestione Carnis Sanguine imbutæ, aut dicendum: *non debes comedere Animam*, scilicet id, quod pro Anima est, vel id, quod altera est, velut Anima, vel loco Animæ est ob naturam suam mirabilem; & hisce explicationibus, vel aliis a Patribus adductis cognoscitur compa-

tibilitas Auctoritatum Scripturalium, & uniformitas earundem, quæ sanè deficeret, si Sanguis esset Anima in recto, & nulla alia entitas daretur in Brutis, cui competeret nomenclatura Animæ præter Sanguinem; quia in primo Capite Genesis omnis Anima vivens creata legitur, nulla habita mentione Sanguinis. In secundo Capite fit mentio Animæ viventis Hominis: *Et factus est Homo in Animam viventem*; idem modus loquendi in Brutis, & Homine pro Anima vivente ostendit inè mentione Sanguinis, præter Sanguinem esse Animam in Homine, & in Brutis diversæ tamen conditionis, quia Anima Bruti non est ex spiraculo Vitæ, sicut est Anima Hominis. Idem Argumentum latè prosequitur Pater Vincentius in sua Disputatione Peripatetica p. 4. p. 43. & seq. Quomodo autem producantur Animæ Brutorum, examinabitur inferius.

Concludatur itaque ex dictis, Bruta habere Animam, & non metaphoricam; nec non eandem Animam esse sentientem, quæ apud nos sunt ita evidentiâ, ut nullam admittant dubitationem; & universus præsentis Operis Contextus prædictas Conclusiones demonstrat. Alibi tetigimus structuram Brutorum id demonstrare, modò compendiosè addimus, Animam sentientem non admitti in Plantis, neque in faxis, neque in aliis hujusmodi Corporibus, quicquid scripserit Pater Campanella de Sensu Rerum, quia fabrica prædictorum Corporum nullum præbet inditium hujus Animæ sentientis; Animalia autem Bruta habent organa, quæ indigunt Naturam fuisse sollicitam in eisdem sensationis, & consequenter principii ejusdem sensationis, quæ nemine negante, etiam ipso Cartesio est ab Anima. Hic interrogare licet, quare Bruta habeant oculos, aures, nares &c. An ad eundem finem, ac Homines, an non. Si ad eundem finem, igitur sentient, saltem in genere ut Homines; & dicitur in genere, quia scimus visionem, odoratum &c. posse habere aliquam diversitatem in diversis speciebus Animalium juxta diversam necessitatem specierum, licet semper distinguant Dominum a Servo, murum a fenestra, saltem materialiter: si postea responderetur, non habere oculos, nares &c. Homines, & Bruta ad eundem finem, qui similiter opinarentur, tenerentur assignare, quare oculus in Homine sit institutus ad videndum, & non in Bruto; & quare in Homine sit organum sensus visus, & non in Bruto, & quare in Homine detur Anima, ut oculus fungatur suo officio, & non in Bruto. Scimus quidem in Homine unam tantum dari Animam, nempe rationalem, a qua eliciuntur operationes sensitivæ, & hanc Sententiam aded certam esse, ut nonnulli existiment esse de fide, vel saltem oppositam esse temerariam, ut legere est apud Serbellonum de Anima disput. 1. quæst. 1. art. 3. §. 32., hinc tamen non excluditur sensitiva tantum in Brutis, quia si rationalis ob excellentiam præstat omnes operationes in Homine;

ne; ità suo modo non est neganda Anima sensitiva in Brutis; vel dicendum, si non est necessaria in Brutis, neque in Homine esset necessaria. Anima cum potentia sensitiva, quæ ità absurda sunt, ut prorsus sint configenda. Legatur pro eruditione Pater Toletus de Anima in Proemialibus cap. particulari, quo proponuntur Propositiones de Fide ad Animam spectantes, & communiter Doctores Animastici. Nos inferius idem Argumentum discutiemus, quando quæremus, an Figura possit esse principium operationum, quæ observantur in Brutis.

Alia Auctoritas occurrit in Deuteronomio, quæ licet remaneat ex dictis explicata, & compatibilis sit cum primis Animam Brutorum comprobantibus, attamen brevissimè eandem percurrere debemus. In eodem igitur Deuteronomio cap. 27. nu. 25. legitur: *Maledictus qui accipit munera, ut percutiat Animam Sanguinis innocentis*. Nomine Animæ intelligitur Vita, & nomine Sanguinis, idest innocentis, intelligitur Persona innocens; cum enim Sanguis non sit innocens, oportet innocentiam referre ad subjectum ejusdem capax; & similis modus loquendi figuratus est frequens in Sacris Paginis, ut dictum est, nempe per Metonymiam, quam Oratores vocant Hypallagen, sive nominis transmutationem. Videatur Verepeus de Tropis p. 40. quando non placeret prædicta Sententia, & explicatio, adderemus Sanguinem non esse Animam, quoniam in prædicta Auctoritate duo continentur, Anima, & Sanguis, & solum ostenderetur Sanguis Animatus, & vitalis in Homine, & ob aliquam similitudinem in Brutis, quam quæstionem interea non examinamus: expedit tamen ad concordiam Scripturarum demonstrandam, aliquid breviter tangere in re proposita, maxime cum Doctores quærentes Animationem Sanguinis inter se non conveniant, licet sint Catholici, & de Auctoritate Scripturæ benè instructi, quæ Animam in Sanguine admittit, & nihilominus negant Animationem Sanguinis, uti sunt Svarez, Vasquez, Conimbricenses, Rubius, Serbellonus &c. E contra Arriaga, Hurtadus, & alii eandem sustinent, & defendunt. Dicendum tamen est in hac diversitate opinionum, nullum Auctoritati Scripturæ præjudicium afferri, cum Scriptura claram, & perspicuam admittat interpretationem, sicuti dictum est. Accedit ex Doctrina allata non posse a simili deduci contra Animam Brutorum, licet Scriptura eandem ponat, quia Patres unanimiter admittunt Animam in eisdem, ità ut etiam inter Ecclesiastica Dogmata reponatur; quamobrem non est ità tutus, qui ob Auctoritatem Scripturæ negat Animam viventem in Bruto, sicuti est tutus, qui negat Animationem Sanguinis, etiamsi Auctoritas ejusdem insinuare eandem videatur; & Patres nobiscum sunt, vel ipse Divus Augustinus in Leviticum, cui tantum tribuit Sancta Mater Ecclesia. Patres Conimbricenses in primum de Generatione, & Corruptione cap. 4. quæst. 24.

art. 3. pag. 169. considerantes Vitam Sanguinis, & Auctoritatem Divi Augustini ajunt: *Dicitur ergo Sanguis vivere in propria, & translative locutione. Quo pacto aquam vivam, et argentum vivum nominamus ob perennem agitationem. Nam cum motus quasi Vita quædam sit; quæ sic moventur, vivere dicimus. Ideo autem cap. 17. Levitici, et a Patribus quibusdam dicitur Anima in Sanguine esse; quia, ut Divus Augustinus quæst. 18. in eundem Librum Levitici exponit, Animantium Vita a Sanguine pendet, ob eas nimirum causas, quas ante retulimus. Et quamvis effuso Sanguine, aut morbis effæcto Animal pereat, non proinde probatur Animatio Sanguinis, aut Sanguinem Animam esse: Non enim (inquit Cælius Lactantius) si Anima Sanguine aut per vulnus effuso, aut febrium calore consumpto, videtur extinguï, continuo in materia Sanguinis Animæ ratio ponenda est: veluti si veniat in quæstionem, lumen, quo utimur, quid sit, & respondeatur oleum esse: quoniam consumpto illo, lumen extinguitur; cum sint utique diversa, sed alterum sit alterius alimentum. Hæc Lactantius de Opificio Dei cap. 17.*

Occasione prædictæ Auctoritatis Deuteronomii vidimus Joannem de la Haye, & legimus apud istum Doctorem exponentem prædictam Auctoritatem, Eugubinum putavisse præceptum Deuteronomii additum fuisse a Divo Hieronymo. Hanc observationem addidimus, ne Juniores sine difficultate eandem admittant, cum sit certissimum apud omnes Catholicos, Deum esse Sacræ Scripturæ Auctorem, & ita affirmant cum Sancta Matre Ecclesia præcipui ejusdem Cardines; involve-ret autem dubitationem communis iste Consensus, si quæ ab Eugubino proponuntur, & a Joanne de la Haye referuntur, confidenter admitterentur; concludamus itaque, nec Divum Hieronymum, nec alios Doctores Sacris Paginis aliquem versum addidisse, & secundum Interpretes fuisse, & Divum Hieronymum, & alios gravissimos Patres ex una lingua in aliam Sacras Paginas tantum transulisse, non autem proprias Sententias, aut Præcepta eisdem immiscuisse. De Eugubini postea Auctoritate non sumus valde solliciti, cum sit Auctor sublestæ Fidei, & in aliquibus confixus, & emendatus.

Dominum Deum esse Scripturæ Sacræ Auctorem, omnes docent. Concilium Tridentinum Sess. 4. hoc definivit his verbis: *Cum utriusque (idest Veteris, & novi Testamenti) unus Deus sit Auctor. Sanctus Thomas in prima Parte quæst. 1. art. X. & alibi. Sæpè Sanctus Augustinus, & alii communiter. Non est tamen omittendum Concilium Florentinum sub Eugenio Quarto celebratum magno utriusque Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ concursu 7.: Decernimus unum, atque eundem Deum veteris, & novi Testamenti, hoc est Legis, & Prophetarum, atque Evangelii profiteretur Auctorem, quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante, utriusque Testamenti Sancti loquuti sunt, quorum Libros suscipit, & ve-*

neratur Ecclesia. Post hæc describuntur Libri Canonici, & in fine septimi Decreti citati ita concludit Sanctum Concilium: *Propterea anathematizamus Manichæorum insaniam, qui duo prima principia posuerunt, unum visibilem, aliud invisibilem; & alium novi Testamenti Deum, alium veteris esse dixerunt*. Verum hic amplius non immoremur, cum satis nobis fuerit, indicasse Authorem Librorum Canonorum; & neminem potuisse audere, aliquid in eisdem immutare, vel addere.

Festinemus ad Jeremiam. Hic cap. 2. nu. 34. ait, *et in aliis tuis inventus est Sanguis Animarum Pauperum, et Innocentum?* & hunc locum non favere Adversariis præter ea, quæ dicta sunt, ostendunt Sacri Expositores, potissimum Pater Joannes de la Haye in prædictum locum Jeremiæ, ubi docet per Sanguinem Animarum Pauperum &c. intelligi Prophetas, & maximè tempore Manassis &c. Impii Regis, qui occidit Prophetas, & Sacerdotes, & Libros Legis Domini abolevit, ut habet Sixtus Senensis Bibliothecæ Sanctæ lib. 2. p. 162. primi Tomi, unde constat per Sanguinem Animarum, Sanguinem Vitæ Prophetarum, & Sacerdotum intelligi. Utcumque autem res sit; certum, Libros propheticos esse obscurissimos, & comparatos cum Historicis non ita ad litteram explicandos esse, uti istos, & consequenter litteram Genesis, & præcipuè primorum Capitulorum pro rebus Physicis magis probare, quam Auctoritatem Jeremiæ; aliud enim est scribere Prophetias, & aliud Historiam, adeoque penetrare sensum tam illarum, quam istius non est ejusdem sensus, nec ejusdem virtutis.

Sixtus Senensis Bibliothecæ Sanctæ lib. 3. p. 263. Tomi primi habet in Prophetiis contineri Vaticinia nondum impleta, & nondum intellecta.

Tanta sæpè in Prophetiis est obscuritas, ut nihil intelligatur ad differentiam pure Historiæ: seu dicamus multa esse explicanda secundum sensum historicum, alia secundum sensum mysticum, sive allegoricum, sive tropologicum, & anagogicum &c. Senensis tomo 1. p. 256. & maximè p. 83. quæ legenda. Libri Canticorum Sapientiæ sunt mystici.

Legimus pariter in libro Ecclesiastici cap. 33. nu. 31. *Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi Anima tua: quasi Fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine Animæ comparasti illum*. Nonnullæ sunt Expositiones, quas gradatim afferamus.

Primò ajunt Sacri Expositores verba illa: *quoniam in sanguine &c.* importare consanguinitatem, ac si dicerent comparasti tanquam tibi Consanguineum, ejusdem, scilicet Naturæ, & Sanguinis, ita Janfoni apud Cornelium a Lapide.

Secundò docent per Sanguinem accipi pretium, unde nonnulli vertunt: *Quoniam pretio comparasti eum*, & talis modus loquendi est per

Metonymiam, sic etiam dicitur Tyrannos exugere Sanguinem.

Tertiò explicant: *In sanguine Animæ*, idest ad Sanguinem Animæ tuæ, ut scilicet Sanguinem, & Vitam foveat, & conservet.

Itæ Expositiones leguntur apud Cornelium a Lapide, & omnes ostendunt compatibilitatem.

Ultima Auctoritas desumpta ex eodem Libro Ecclesiastici cap. 23. nu. 23. *Anima calida quasi ignis &c.*

Explicatur mysticè a Doctoribus, idest Anima avara, vel Anima irata, vel libidine æstuans, vel quovis alio pravo affectu ardens, ut superbia, invidia &c., & Contextus ejusdem Capitis Doctorum expositionem confirmat.

Ex his, quæ hucusque sunt considerata, non infringitur Auctoritas Sacræ Genesis de Anima vivente Brutorum, benè autem confirmatur regula compatibilitatis, quæ potissimum illustrat veritatem Sacrarum Paginarum.

SECTIO IV.

Adducuntur due aliæ Regule pro legitimo sensu Sacræ Scripturæ.

Tertia regula sit. Ubicumque aliquid absurdum invenitur, vel ubicumque aliquid dicitur rectæ rationi contrarium, tunc non oportet, voces ipsas in propria significatione, sed in sua significatione figurata sumere, v. g. quando dicitur: *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus Regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in Regno meo.* Ità in Evangelio secundum Lucam cap. 22. nu. 29. Similiter quando præcipitur: *Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis:* quod præceptum habetur apud Divum Mattheum cap. 18. nu. 9. Tunc Sacri Expositores monent voces non in propria significatione, sed in sua significatione figurata esse sumendas; & ratio est, quia sensus prædictorum verborum non est ille, quem voces in propria significatione faciunt, benè autem in figurata; & hoc ipsum non solum apparet in locis prædictis, sed in Visione Danielis, in Parabolis, in Cantico Canticorum, in Libro Apocalypsis, ubicumque Deo membra, vel humani affectus tribuuntur, aut aliquid falsum significari videtur, ut quando de Joanne Baptista dicitur: *Ipse est Elias,* Contextus Evange-

III secundum Matthæum cap. 11. nu. 14. est iste: *Omnes enim Prophetae; & Lex usque ad Joannem prophetaverunt: & si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est*, hæc Auctoritas referatur infra. In Ecclesiastico Cap. 42. nu. 14. *Melior est iniquitas Viri, quàm Mulier benefaciens*.

Quoniam in his, & multis aliis consimilibus Auctoritatibus Sacrarum Paginarum voces in propria significatione pariunt errorem, & sunt absurdæ, & falsæ, propterea mysticè sunt explicandæ.

Modò considerantes regulam hanc, prout ad præsens Argumentum pertinet, tenemur monere, Animam viventem Brutorum neque absurdam, neque rectæ rationi contrariam existimari; quare nulla necessitas cogit, ut relicta propria vocum significatione, ad figuratam confugiamus. Cartistæ, quando Automata tuentur, non docent impossibilitatem Animæ Brutalis, sed ajunt sufficere machinam ad actiones eorum obeundas, sinè alio principio Animastico; quamobrem si non est impossibilis Anima Brutalis, non erit Auctoritas Sacræ Genesios absurda, neque rectæ rationi contraria, consequenter non erit pro eadem Auctoritate explicanda ad sensum mysticum confugiendum; verum quidem est, Sanctum Moysen describere Animam Brutorum factam, & nos ex possibili arguere, quod vitium, & defectum in illatione importat, cum omne, quod est, vel fuit possibile, non sit, vel futurum probabiliter non sit, at amen nostrum sermonem ita limitamus, ut ex non repugnantia per Cartistas, & ex certa Auctoritate Sancti Moysis concludere possimus, Animam Brutalem esse in rerum Natura, nimirum Sanctus Moyses asserit, esse in Brutis Animam viventem: Cartistæ admittunt esse possibilem; si comparetur hæc possibilitas cum Auctoritate infallibili, non erit dubitandum de hypothese, quam tuemur.

Idem Argumentum evincitur, si alio modo prosequamur Institutum. Contendunt Cartesiani posse Deum machinas creare, quæ Brutorum actiones imitentur; si hoc concedatur, poterit Deus creare Animalia, quæ sint pura Automata. Le Grand in Dissertatione de Carentia Sensus, & Cognitionis in Brutis adducit votum suum affirmativum, nempe Deum posse tales machinas efficere, & munit Auctoritate Magni Patris Augustini in prædicta Dissertatione p. 43. Editionis Norimbergiæ 1679. Verba Auctoris prædicti Le Grand sequuntur: *Quod tales Machinas fabricare Deus valeat, in confesso apud omnes est: & a Sapientissimo Augustino, Epistola 102., & 169. ex editione Patrum Sancti Mauri clarè asseritur his verbis: Miror tibi videri sonitum vocis illius, qua dictum est. Tu es filius meus, non mediante Animo, sed Divino nutu, sola corporali natura sic fieri potuisse; & non videri eodem modo posse fieri cujuslibet Animalis speciem corporalem, motumque viventi similem, Divino nutu, nullo Animali interposito spiritu. Si enim obtemperat Deo Creatura corporea sine vivificantis Animæ ministerio, ut edantur soni,*
qua-

quales edi ex Corpore Animato solent, ut forma locutionis articulata Auribus inferatur, cur non obtemperet, ut sine vivificantis Animæ ministerio, figura, motusque volueris eadem potentia Creatoris ingeratur aspectibus.

Duo in prædicta Auctoritate continentur, & ambo a nobis breviter consideranda. Primum est, Deum posse Machinas formare, quæ omnes illos motus, omnes illas actiones exerant, quæ in Brutis Animantibus fiunt; itaut illæ Machinæ non distinguerentur a Brutis in motu, comestione, respiratione &c. secundum est, quid probet Auctoritas Divi Augustini, & an faveat Cartistis, nec ne.

Primum duo involuit; alterum est, Quæstionem excitatam a Cartesio non debere esse de possibili, sed esse debere de facto; non enim quæritur, an Deus possit creare Animalia, quæ sint vera Automata, sed quæritur, utrum, quæ creata sunt ab initio Mundi Animalia, & quæ successiva Generatione perennantur, sint vera Automata, nec ne: unde Quæstio, quæ hodie agitur est de facto, non de possibili. Alterum sit in linea possibilitatis, & addamus hoc cogitatum, supponentes gratia disputationis possibilem Machinam, juxta formam præscriptam ab Antonio Le Grand; & ita ratiocinemur. Est possibilis sola Machina, quæ omnes motus illos efficiat, quos Bruta exerunt. Est possibilis e contra, Machina Animata, quæ exerceat motus illos, qui de facto observantur; quænam ex prædictis possibilitatibus erit probabilior, & verisimilior? An quæ caret Anima, an Animata? quando suppositum primæ Machinæ esset verum, nempe Machinas non animatas posse efficere omnia ea, quæ Bruta operantur, tunc nullum fundamentum nos impelleret ad Animam admittendam, cum non sint multiplicanda Entia sine necessitate, sufficienter supponeretur Machina ad operandum, idonea sine Anima, quare Anima esset superflua; sed difficultas, & quidem maxima est in supposito, videlicet an Machina sine alio principio, & sola materiæ dispositione possit præstare omne opus, quod observatur in Brutis, & in hac re constanter partem negativam tuemur, quemadmodum ostendunt omnia, quæ in hac Dissertatione enunciata, & probata fuere; ut etiam legere est apud Bernardum de Rojas de Formarum Generatione contra Atomistas art. 9. Objectione 3., quamobrem existimamus Antonium Le Grand nimis confidenter loco citato scripsisse cum aliis, inconfesso esse apud omnes, Deum posse creare Machinas inanimas, quæ actiones omnes præstare possint, prout observantur in Brutis in supposito habentibus Animam viventem; immo si Votum nostrum liberè proponere possumus, & debemus, arbitramur, hanc opinionem nostram omnes illos defendere teneri, qui Animam viventem in Brutis sustinent, & defendunt; quamobrem non sumus ita faciles, ut credamus, Deum posse Machinas fabricari, ut docent Cartistæ; immo

immo arbitramur opinionem Cartistarum involuere contradictionem, quia admittunt in Brutis memoriam, instructionis, & disciplinæ capacitatem &c. & postea docent non esse Animam. Si omnia, quæ fiunt in Brutis a sola materie dependent modificatione, & a materiæ eadem modificatione erit cogitatio, quæ negatur ab eisdem; & si non dependent, erit Anima in Brutis, quæ est illud aliud principium, quod negant in eisdem Cartistæ. Dilemma videtur esse potens; non enim materia, si est incapax cogitationis, erit capax memoriæ, & disciplinæ; & si compatibilis est cum memoria, & disciplina, erit compatibilis cum cogitatione. Nos autem hanc Quæstionem fusiùs discutiemus in proprio loco, quando scilicet originem Animæ Brutalis perscrutabimur, ubi etiam ostendemus ad prædictas operationes explicandas non sufficere Mechanismum; & id demonstrabitur ex modo, quo procedit Le Grand in Dissertatione citata, potissimum, quando explicat memoriam, & disciplinam Brutorum.

Ad secundum faciamus transitum, & quæramus, quid probet Auctoritas Divi Augustini, & an faveat Cartistis. Pro veritate respondentes quæsito; dicimus, Auctoritatem Divi Augustini nihil probare pro Cartistis, & si integra Epistola consideretur, attentèque, tantum abest, ut faveat Cartistis, ut eosdem evidenter eludat. Sanctus ergo Doctor loquitur in Epistola citata de Sanctissima Trinitate, & Columba; & docet per speciem Columbæ repræsentatum fuisse Spiritum Sanctum: observentur illa verba: *Corporali specie tanquam Columba*, quæ ostendunt Divum Augustinum non docere, posse fieri vera Animalia sinè Anima, sed posse fieri corporalem speciem tanquam Animal. Si Animus hæc diligenter considerabit, maximum discrimen inter eadem reperiet, quia aliud est, quod Deus possit fabricare corporalem speciem tanquam Animal, & aliud, quod possit fabricare verum Animal sinè Anima. Hanc distinctionem cognovisse Sanctum Doctorem, patet ex eadem Epistola paulò infra, ubi ita scribit: *Non igitur est opus quærere, quomodo apparuerit Columbæ species corporalis, sicut non quærimus quomodo sonuerint voces articulati Corporis. Si enim potuit Anima non esse media, ubi vox non quasi vox dicitur facta, quanto magis potuit, ubi dicitur Columba, hoc verbo significata sola specie corporali oculis reddita, non Naturæ viventis Animantis expressa? Hoc modo etiam illud dicitur; factus est subito de Cælo sonus quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ divisæ velut ignis: ubi dicitur species quædam quasi flatus, & velut ignis sensibilis usitatis similis, notisque Naturis, non ipsæ usitata, notæque Naturæ ad tempus factæ significari videntur. Si autem subtilior ratio, vel excellentior rei vestigatio demonstrat eam Naturam, quæ nec temporaliter, nec localiter movetur, non moveri, nisi per illam, quæ temporaliter tantum, non localiter moveri potest: consequens erit, ut omnia illa*
per

per ministerium Creaturae viventis effecta sint, sicut per Angelos fiunt. Sequitur idem Sanctus Doctor idem Argumentum, & ait: Hac accedit, quia sunt visiones, quae apparent spiritui tanquam Corporis sensibus, non solum dormientibus, vel furentibus, sed aliquando sanæ mentis vigilantibus: non per fallaciam illudentium Demonum, sed per aliquam revelationem spiritalem, quae fit per formas incorporeas Corporibus similes: qui discerni omnino non possunt, nisi Divino Adjutorio plenius revelentur, & mentis intelligentia dijudicentur, vix aliquando cum fuerint, sed plerumque postea, cum transierint. Quae cum ita sint sive in Naturis Corporeis, sive sola specie Corporali, Natura autem Spirituali nostro spiritui tanquam sensibus Corporeis apparere videantur, quando hæc Sacra Scriptura commemorat, cujus istorum duorum Generis sint, & utrum mediante una Creatura fiant, si Corpore fiunt, judicare temerè non debemus: dum tamen Creatoris, hoc est, summæ, atque ineffabilis Trinitatis invisibilem, incommutabilemque Naturam, & a mortalium carnalium sensibus, & ab omni convertibilitate, sive in melius, sive in deterius, sive in quodlibet aliud atque aliud, remotam, atque discretam, vel sine ulla dubitatione credamus, vel qualicumque etiam intelligentia capiamus.

Prolixi fuimus, & consultò in relatione Auctoritatis prædictæ, ut quilibet Lector faciliter agnoscat, quantopere decipiatur Antonius Le Grand, dum credit se munire Divo Augustino, qui loco citato nihil prorsus, prorsus nihil ipsi favet. Verum tamen est, opinionem Divi Augustini in hoc loco ab eodem Doctore non fuisse semper æqualiter propugnata, quemadmodum etiam inter alios Doctores non fuisse uniformem consensum de Columba descendente ad repræsentandum Spiritum Sanctum, nam idem Divus Augustinus de Agone Christiano tenet oppositum, ac in Epistola citata, & vult Columbam, in qua apparuit Spiritus Sanctus, fuisse verum Animal, non quandam similitudinem Columbæ, & hunc sensum sequitur Divus Thomas in tertia Parte quæst. 39. art. 7. ac omnes ferè Scholares Theologi, ut testatur Sixtus Senensis Bibliothecæ Sanctæ libro 5. annotat. 99. & libro 6. annotat. 13. quicquid in oppositum docuerit idem Sanctus Augustinus in relatâ Epistola ad Evodium, Sanctus Chrysostomus in Matthæum, Divus Ambrosius de Sacramentis, Procopius Gazeus in Genesim, & Thomas Cajetanus apud prædictum Sixtum loco citato.

Hucusque diximus ad sensum mysticum non esse confugiendum, quando literalis non continet aliquod absurdum, aut aliquid rectæ rationi contrarium, modò ne contingat erratum, oportet aliam regulam proponere, & erit in ordine quarta ad sensus historici veritatem cognoscendam maximè necessaria.

Quarta regula itaque est ista, Historiam descriptam in Sacris Paginis non esse ita considerandam, & legendam, ut non solum quid dicatur, sed

sed a quo dicatur diligenter sit distinguendum; ratio istius regulæ est, quia Sacra Scriptura sæpè enunciat, quæ narrantur, non tamen affirmat verum esse, quod narratur. Ulteriùs de veritate sentire debemus; etenim multa continentur in Sacris Paginis, quæ evenisse verum est, sed in se non sunt vera. In Job cap. 22. nu. 14. id elucet: *Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa Cardines Celi perambulat &c.* Hæc, & alia hujusmodi verè dicta fuere ab Eliphaz Themanite, sed non sunt vera. In eodem Capite alia referuntur ejusdem sensus, quæ sunt vera, ex quo falsò non referuntur, sed non sunt vera, spectata rei natura, & propterea sapientissimè monebat Divus Augustinus ad Orosium contra Priscillianistas, & Origenistas libro uno. In Job esse ponderandum non solum quid afferatur, sed a quo afferatur, & id ipsum in aliis Libris Sacris animadvertendum est. In Evangelio Sancti Joannis cap. 8. nu. 48.: *Nonne benè dicimus nos quia Samaritanus es. Tu, & Demonium habes?* Cap. 9. nu. 31.: *Scimus autem quia Peccatores Deus non audit,* & alibi hujusmodi Auctoritates leguntur, quibus adhærendum, & modo, quo dictum est. Idem Divus Augustinus loco citato ait: *In Evangelio quamvis verum sit omnino, quod dicta sint, non tamen omnia quæ dicta sunt, vera esse creduntur, quoniam multa a Judæis falsa, & impia dicta esse, verax Evangelii Scriptura testatur.* Quapropter ex prædictis regulis, quomodo sit incedendum in expositione Scripturæ, constat.

Nec magnæ Objectiones, quæ communiter fiunt contra duos Machabeorum Libros, quicquam officere possunt veritati contentæ in Sacris Paginis, & hucusque propugnatae, etiamsi contra nos accedant Auctoritates gravissimæ, & potissimum Concilii Laodicensi, quod, licet fuerit provinciale, confirmatum tamen fuit in sexta Synodo Generali, quæ in Trullo celebrata fuit præsentem Constantino. Hoc itaque Concilium cap. 59. quando determinat, quæ legere, vel psallere in Ecclesia conveniat, nullam de Libris Machabeorum mentionem facit, quod etiam opponunt Hæretici, ut invaliditatem eorundem ostendant.

Hic autem duo sunt a nobis proponenda. Primum est in suppositione Libros Machabeorum non esse genuinos, & tunc Auctoritates eorundem nihil afficiunt, quia sermo noster, & regulæ adductæ intelliguntur de Libris in Canone receptis, hoc est de Libris Canonicis tam veteris, quam novi Testamenti. Scimus quidem, suppositionem esse falsissimam, & firmiter, constanterque credimus cum Sancta Matre Ecclesia; sed ideo fecimus suppositionem, ut daretur locus Scholastico modo disputandi. Secundum sit in opposita suppositione vera, & infallibili, nempe Libros duos Machabeorum esse canonicos, sicuti expressè determinatum fuit in Concilio Provinciali Cartaginensi Tertio, & confirmatum ut supra in sexta Synodo Generali in Trullo: in hoc

Con-

Concilio cap. 47. duo Libri Machabeorum inter Divinas Scripturas reponuntur, & ab Ecclesia recipiuntur. Id ipsum determinatum fuit in Concilio Florentino, & nuperrimè in Concilio Tridentino sessione quarta eadem, quæ enunciata sunt de Libris duobus Machabeorum leguntur sub pena Anathematis, si quis recesserit a Sanctis: *Si quis autem libros ipsos integros (sunt verba Concilii) cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in Veteri vulgata latina Editione habentur, pro Sacris, & Canonicis non susceperit: & Traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit: Anathema sit.*

In hac itaque suppositione, duos Libros videlicet Machabeorum esse Canonicos, nullum robur habebunt objectiones, quas proponunt contra eosdem Hæretici. Potissima, quæ deducitur ex Concilio Laodicensi tollitur a Sixto Senensi in Bibliothecæ Sanctæ Libro 8. ubi fit mentio de Libris Canonicis primi ordinis, & de Libris Canonicis secundi ordinis. Primi, qui, & Protocanonici nuncupantur: *Sunt illi, de quorum Auctoritate nulla unquam in Ecclesia Catholica fuit dubitatio, aut controversia; sed statim ab initio nascentis Ecclesiæ communi omnium Orthodoxorum Patrum consensu fuerunt recepti, & ad confirmandam Fidei nostræ Auctoritatem assumpti: quales sunt in Veteri Testamento Quinque Libri Moysis, & in novo Testamento Quatuor Evangelia. Canonici secundi ordinis (qui olim Ecclesiastici vocabantur, & nunc a nobis Deuteronomici dicuntur) illi sunt, de quibus, quia non statim sub ipsis Apostolorum temporibus, sed longè post ad notitiam totius Ecclesiæ pervenerunt, inter Catholicos fuit aliquando Sententia anceps, veluti sunt in Veteri Testamento Libri Tobie, Ester, Judith, Baruch, Epistola Jeremiæ, Sapientia Salomonis, atque alii ejusdem generis Libri, quos olim prisci Ecclesiæ Patres, tanquam Apocryphos, & non Canonicos, habuerunt, eosque apud solos Cathecumenos nondum Canonice lectionis capaces, ut in synopsi testatur Athanasius, primùm legi permiserunt. Deinde procedente tempore, ut Roffinus in Symbolo scribit, apud omnes Fideles recitati concesserunt, non ad Dogmatum confirmationem, sed ad solam Populi instructionem: & quia publicè in Ecclesia legerentur, Ecclesiasticos nuncuparunt. Demum verò inter Scripturas irrefragabilis Auctoritatis assumi voluerunt.*

Innixus prædictæ distinctioni, quæ legitur apud eundem Sixtum Senensem libro 1. Bibliothecæ Sanctæ sect. 1. p. 18., respondet loco citato, ideo Machabeorum primum, & secundum Librum in Catalogis Sacrorum Voluminum Laodicenum, ne in re tam seria, & de qua multi nondum plenè fuerunt edocti, quicquam temerè definirent (sunt verba prædicti Sixti Senensis) sed postquam diligenti facta discussione, hos Libros Divinos esse agnoverunt, tunc eos in Canonem retulerunt, nobisque ità comprobatos relinquere, ut jam ultra non liceat de eorum certitudine dubitare.

Quo-

Quocirca liquet ex dictis, omnia Biblia Sacra Vulgatæ Editionis esse Canonica, & esse de Fide, nec licere, nisi ab audaculis, & sub pena Anathematis ab eisdem recedere. Qui plura desiderat in hoc Argumento, & præcipue de duobus libris Machabæorum legat Patrem Medinam in Christiana Parænesi lib. 6. cap. 13. Admodum Patrem Sixtum Senensem locis citatis, & communiter Expositores, Cornelium a Lapide, Tirinum in Machabæos, quos quando legimus, non possumus non admirari, quomodo nonnulli potius Livio, Floro, Appiano, & Justino fidem tribuerint, quàm Auctori Librorum Machabæorum.

Hoc tenemur dicere in materia Historiæ profanæ, Auctores plerumque esse ita discordes, ut cum fundamento liceat dubitare de veritate. Potissimum est, quod legitur apud Arrianum de Expeditione Alexandri Magni in Præfationis principio, nimirum Ptolemeum Lagi, & Aristobolum Aristoboli filium, quæcumque de Alexandro Philippi Filio scripserunt, eadem ambo commemoravisse, & eadem tanquam vera Arrianum transcripsisse; addit: *Ex iis verò, in quibus inter se dissentiunt, quæ mihi fide pariter, & narratione digniora videbuntur seligam.* Quare constat per dictos duos Auctores ab Arriano relatos in Expeditione prædicta non fuisse undequaque uniformes, etiamsi Aristobolus Regi Alexandro Socius Expeditionis fuerit, & Ptolomeus unà cum eodem Alexandro militaverit. Quando itaque inter Historicos profanos tanta est sæpè dissonantia, non oportet tantam eisdem semper fidem adhibere, & quod pejus est, non erit validum testimonium eorundem Auctoritas contra Libros Sacros.

Divus Thomas in prima parte Quest. 102. art. 1. qui est, utrum Paradisus sit locus Corporeus in Conclusionem scribit: *Ea enim, quæ de Paradiso in Scriptura dicuntur, per modum narrationis historicæ proponuntur. In omnibus autem, quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda Veritas Historiæ &c.* Quæ Auctoritas plurimum etiam persuadet pro nostro particulari Argumento de Anima Brutorum, ob ea, quæ relata sunt ex Sacra Genesi.

Et hic idem sermo semper locum habet, siue Historia fuerit naturalis, siue moralis, siue civilis &c. Semper enim est idem Auctor, nempe Deus, ut dictum est, & definitum; unde non potest concipi, quomodo in Sacris Paginis aliquid falsum contineri possit, etiamsi ad Fidem non pertineat. Quotiescumque consideramus opinionem illorum, qui censent, exceptis illis, quæ dirigunt Animas nostras ad Cælum, non esse cetera clausis oculis admittenda; cum possint a veritate recedere, etiamsi in Sacris Paginis contineantur; hoc enim horrorem parit, & aliqualem incredulitatis suspicionem inducit. Nos hanc rationem animadvertimus, quæ plurimum Adversarios convellit, & est aut veritas nonnullarum rerum physicarum non manifestatur in Sacris Paginis
ab

ab istarum Auctore ob ignorantiam, & hoc est impium unde quaque dicere, quandoquidem certi sumus hanc partem neminem posse opponere, cum solus Auctor Sacrorum Librorum omnia sciat. Sanctus Paulus ad Hebræos 4. 12. *Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni Gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem Animæ, ac Spiritus compagum quoque, ac medullarum, & Discretor cogitationum, & intentionum cordis. Et non est ulla Creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda, & aperta sunt oculis ejus.* Ad Romanos 11. 33. *O Altitudo Divitiarum Sapientiæ, & Scientiæ Dei; & num. 36. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.* Seneca libro 1. Natur. quæst. in Præfatione, ait: *Quid est Deus? Mens Universi. Quid est Deus? quod vides totum, & quod non vides totum. Sic demum magnitudo sua illi redditur, qua nihil majus excogitari potest. Si solus est omnia, opus suum & extra, & intra tenet.* Sed in hac re non est laborandum, quia omnes eandem concedunt: aut veritas non manifestatur ob penam peccati: & hæc ratio est fundata, quia Doctores docent naturam esse vulneratam ob peccatum. Sanctus Thomas in prima secundæ quæst. 85. art. 3. habet, & sustinet hanc Conclusionem: *Consecuta sunt in Homine originale peccatum, & actuale, veluti Animæ vulnera hæc mala, Ignorantia in Intellectu, malitia in Voluntate, Infirmitas in Irascibili, & Concupiscentia in Concupiscibili;* & probat, quia per Justitiam originalem ratio perfectè continebat inferiores Animæ Vires, & illa amissa per peccatum originale omnes Animæ Vires remanent destitutæ, quodammodo illo ordine, quo naturaliter ordinari debent ad Virtutem, & prædicta amissio nature vulneratio dicta est. Similis sermo instituitur a prædicto Doctore pro Peccato actuali; per hoc enim diminuitur in uno quoque inclinatio ad Bonum Virtutis, & vulneratur natura &c. eandem Doctrinam alibi repetit Divus Thomas, & innumeri Doctores sequuntur. Quapropter neque nos recedere audemus a tantis Viris, & libenter concedimus, multa in Sacris Paginis non manifestari ob penam peccati. Hinc tamen non sequitur, debere manifestari oppositum, nempe annuimus, causa Peccati multa nobis non communicari, prout sunt, vel fuerunt, & silentio præteriri, seu silentio involui; sed non annuimus, quòd id, quod describitur, ob penam peccati sit falsum; exemplum sit in suppositionibus eorum, qui tenent motum Terræ, & Bruta esse Automata, & ità sermocinemur, donec ob penam peccati Deus permiserit, nullam de multis rebus fieri mentionem rectè intelligimus, sed ob peccati penam multa debere indicari diversimodè ac sint, hoc sanè non intelligimus, nec unquam intelligemus; quare qui tenent Bruta esse Automata, & Terram moveri, non possunt asserere, ideo Auctoritatem Scripturæ Sacræ in hujusmodi Quæstionibus non esse attendendam; quia plurima in eisdem Sacris Voluminibus nobis non debent con-

sta-

stare ob penam peccati. Legimus in Historia profana Arriani de Expeditione Alexandri Magni, Ptolemeo esse maxime tribuendum pro rebus ab eodem Alexandro gestis describendis, duabus de causis, altera est, quia Rex erat, & ideo veridicus supponitur, & altera, quia fuit una cum eodem Alexandro in Bello: *Ptolemeus autem* (sunt verba Arriani in præfatione ad primum Librum citatæ Expeditionis) *quia præterquam quod una militavit, turpius in eo (quippe qui Rex etiam esset) mendacium, quam in alio quopiam esset futurum.* Turpe est mendacium in Rege, & non erit turpe in Auctore Sacrorum Voluminum, & in Auctore naturæ mendacium? Sanctus Augustinus relatus in prima Parte Decreti distinct. 9. in Sacris Scripturis negat, vel officiosa mendacia: *Si ad Scripturas Sanctas admissa fuerint, vel officiosa mendacia; quid in eis remanebit Auctoritatis? quæ tandem de Scripturis illis proferetur Sententia, cujus pondere contentiosæ falsitatis obteretur improbitas?* Et hæc Doctrina est ita firma, ut Catholici eandem teneantur admittere. Legitur in eadem prima Parte Decreti loco citato, Divum Hieronymum quæsisse a Divo Augustino, an crederet Scriptores veteris, & novi Testamenti errasse in scribendo. Respondit Divus Augustinus, quod non; sed si aliquid in illis scriptis mendacii inveniretur, dicendum esset, Codicem esse mendosum, vel Interpretem non bene de Græco in Latinum transtulisse, aut seipsum non intelligere, quod scriptum est. Secus autem de aliis Scriptoribus esse sentiendum fatetur: quamvis essent Sancti, nisi quoad scripserint, probaverintque per Canonicas Auctoritates. In eadem Glossa habetur. Nefas esse dicere, quod Scriptura mentiatur: ut in Capite *Siquid* secunda Parte Decreti Causa 23. quæst. 5. p. 1315. Immo quod in ea dicitur, tenemur defendere usque ad Sanguinis effusionem in eadem secunda Parte Causa 25. quæst. 1. cap. *Sunt quidam.* Nostris diebus tenemur sequi vulgatam Editionem, ut definitum est in Concilio Tridentino Sessione 4. nec possumus asserere de Græco in Latinum sermonem malè translatam fuisse, quæ prohibitio non erat tempore Divi Augustini.

Et quoniam Divus Hieronymus quæsit a Divo Augustino, an Scriptores veteris, & novi Testamenti potuerint in scribendo errare; propterea operæ pretium duximus, adducere aliam Auctoritatem Divi Augustini desumptam ex Libro XI. de Civitate Dei cap. 19. ubi innuere videtur, Scriptorem Genesis scripsisse, quid senserit, uti indignant illa verba: *Ad id quoque perveniat, quod sensit ille, qui scripsit: & hic excitatur quæstio, utrum sensus Sacræ Scripturæ peti debeat ex intentione Scriptoris, an ex intentione Spiritus Sancti.* Coquæus in prædictum locum de Civitate Dei docet, Sententiam Divi Augustini proclivem esse ad indicandum, ex intentione ipsius Scriptoris sumendum esse sensum Sacræ Scripturæ, & quidem, sunt verba Coquæi, *Divus Augustinus*

videtur velle his verbis sumendum esse ex intentione ipsius Scriptoris: postea ipse Coqueus ait, in hac re nullam debere esse difficultatem, quia sensus Scriptoris non potest esse diversus a sensu Spiritus Sancti, & eundem sensum, quem habuit Spiritus Sanctus, habuit & Scriptor, & sensus istius non potest esse alius a sensu Spiritus Sancti; & cognovit, ac intellexit ea, quæ scripsit ipse Scriptor: Quicumque Scripturam Sacram (sequitur Coqueus) conscripsere, vel ea scripserunt, quæ sibi fuerunt divinitus revelata, vel quæ audierant, aut viderant, in quibus tamen scribendis fuerunt adjuti a Spiritu Sancto, ita ut nulla ratione possent errare; sed utroque modo necesse est, fateamur illos ea, quæ scripserunt, intellexisse. Erat igitur ille Scripturæ Sacræ sensus, quem nobis verbis suis significare voluerunt, neque enim Scriptores Sacri fuere velut instrumenta inanimata, qui moverentur a Spiritu Sancto, nec intelligerent ea, quæ scriberent &c.

Idem Divus Augustinus in XII. libro Confessionum cap. 30. insinuat, scrutandam esse Sacram Scripturam cum honore Scriptoris, & dum quærit, quem sensum habere potuerit Moyses, respondet Moysen. Spiritu Divino plenum, ita honorandum esse: *Ut hoc eum, te revelante, cum hæc scriberet, attendisse credamus, quod in eis maxime, & luce veritatis, & fruge utilitatis, excellit. Verum tamen est, eundem Divum Augustinum nobis aliud præceptum proponere de sensibus Scripturæ in ordine ad Spiritum Sanctum, & ad Scriptorem; & est, Spiritum Sanctum posse multa alia velle significare, quæ Canonicus Scriptor non intellexerit, etiamsi sensus, quem sibi proposuit Scriptor, nunquam discrepet a sensu Spiritus Sancti; & hoc non est mirum, quia Scripturæ Sacræ sensus est multiplex: quilibet enim semper est verus, ut testatur idem Doctor Sanctus Augustinus XI. de Civitate Dei cap. 19.: Obscuritatem scribens Divini Sermonis ad hoc utilem esse, quod plures scientias veritatis pariat, & in lucem notitiæ producat; & in Confessionum lib. XII. cap. 18. 31., & 32. patefacit, varietatem sensuum nihil obesse veritati: Quid mihi obest, cum diversa in his verbis intelligi possint, quæ tamen vera sint? In diversitate Scientiarum versamur, & cap. 30. citati Operis Confessionum idem confirmat: ac per hoc, si quis quærit ex me, quid horum Moyses ille tuus Famulus senserit, non sunt hi sermones confessionum mearum, si tibi non confiteor. Nescio, & scio tamen illas veras esse Scientias. Idem Doctor 1. de Genesi ad literam, cap. 21.: Cum Divinos Libros legimus in tanta multitudine verorum intellectuum, qui de paucis verbis eruuntur, & Sanctitate Fidei Catholicæ muniuntur, id potissimum eligamus, quod certum apparuerit, eum sensisse, quem legimus. Si autem hoc latet, id certè, quod circumstantia Scripturæ non impedit, & cum sana Fide concordat. Si autem & Scripturæ circumstantia pertractari, ac discuti non potest, saltem id solum, quod Fides sana præscribit. Aliud enim est, quid potissimum Scriptor senserit, non*

non dignoscere; aliud autem a regula pietatis errare: Si utrumque vitetur, perfectè se habet fructus legentis: si verò utrumque vitari non potest, etiamsi Scriptoris voluntas incerta sit, sanæ Fidei congruum non inutile est eruisse Sententiam. Hæc apud Coquæum in Divo Augustino de Civitate Dei loco citato.

Utrumque res sit de variis sensibus Scripturarum, & de variis Interpretationibus earundem, hoc tamen certissimum est, cum eodem Sancto Doctore 12. Confess. lib. cap. 23. in quo præscribitur levius esse a sensu Scripturæ aberrare, quàm Scripturam dicere falsam; non possumus omittere verba Divi Augustini, quia sunt amena, & aurea, & plurimùm docent: *Duo video dissensionum genera oboriri posse, cum aliquid a Nunciis veracibus per signa enuntiatur: unum, si de veritate rerum; alterum, si de ipsius, qui annunciat, voluntate, dissensio est. Aliter enim quærimus de Creaturæ conditione, quid verum sit, aliter autem, quid in his verbis Moyses egregius domesticus fidei tuæ, intelligere Lectorem, Auditoremque voluerit. In illo primo Genere discedant a me omnes, qui ea, quæ falsa sunt, se scire arbitrantur. In hoc item altero, discedant a me omnes, qui ea, quæ falsa sunt, Moysen dixisse arbitrantur. In fine Capituli: Accedamus simul ad verba Libri tui, & quæramus in eis voluntatem tuam per voluntatem famuli tui, cujus calamo dispensasti ea.*

Hiscæ præceptis progrediuntur Sacri Expositores, & Interpretes Divinæ Scripturæ, cujus principalis Auctor est Spiritus Sanctus. Ceteri, ut Moyses, Salomon &c. sunt Scriptores illius, & non poterunt ullo modo errare, quia scripserunt semper Divino Numine afflati. Divus Augustinus in Epistola ad Divum Hieronymum. Si in aliquo Sacro Libro vel minima falsitas reperiretur, totius libri certitudo periret, & nisi Scriptor Sacer peculiari Spiritus Sancti assistentia dirigeretur, etiam in iis, quæ vidit, & novit, facilè per oblivionem, aut affectum non parum in aliquam falsitatem incideret, ut fit subinde apud Historiographos.

Concludamus igitur, non posse Sacræ Scripture aliquid falsum subesse per ignorantiam Auctoris, & Scriptoris, neque ob penam peccati, quæ sunt duæ partes Argumenti inchoati. Nunc reliquum est, ut transeamus ad tertiam prædicti Argumenti partem; qua nimirum putant, veritatem quandoque non manifestari, quia sermo Scripturæ sæpè accommodatur vulgari Hominum Cognitioni, & Plebi; cujus sanè difficultatis examen majoris distinctionis Causa ad Caput 2. proxime subsequens transferimus.

CAPUT SECUNDUM

SECTIO I.

*In quo sensu intelligenda sit Sacra Scriptura,
dum de Brutis Viventibus loquitur.*

Prīmè quidem novimus in Scripturis Sacris multa adhiberi frequenter, quæ Deo nullatenus convenire videntur, ut: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me*, & id census alia innumera, in quibus, cum non habeantur voces propriæ, unde determinationem Divinam possimus explicare, eo uti dicendi genere opus fuit, quod minimè valet de Physicis Hypothesibus, quales, exempli causa, sunt motus Cœlorum, & Viventes Animæ Brutorum, pro quibus explicandis propriæ sunt voces, æque tales, quibus sine defectu exprimantur. Quæ enim necessitas urget, ut Spiritus Sanctus in casu motus Cœlorum, loquatur secundum vulgarium Hominum existimationem, & non secundum meliorum Doctorem placita? Amplius si consideretur Anima vivens Brutalis, fortè Vulgus non credit Animam Brutorum? Vulgares Homines conveniunt in parte affirmativa, quocirca quando Sacra Scriptura loquitur de Anima Brutorum, loquitur secundum existimationem Vulgi, & secundum rei veritatem; quando autem loquitur de motu Cœlorum, loquitur de eodem secundum eandem existimationem, & non secundum eandem veritatem. Non percipimus quomodo in Sacris Paginis modò veritas, modò falsitas possit enunciari secundum Vulgi opinionem, & secundum existimationem vulgarium Hominum.

Tycho Brahe in quadam Epistola conscripta ad Clarissimum, & Eruditissimum Dominum Doctorem Christophorum Rothmanum considerat Auctoritatem Scripturæ, & vim istius in rebus physicis expendit, & concludit illud idem, quod nos interim propugnamus; & quoniam tanti Viri testimonium potest compescere multorum audaciam, opportunum duximus idem referre: *Multò minùs, quæ in excusandis istis, quibus Sacra Scriptura contrarium asseverat, a te prætenduntur, locum mereri poterint. Major enim est, & esse debet Divinarum literarum Auctoritas, ac reverentia, quàm ut sic in modum Cothurni eas trahi deceat,*
li-

licet enim ipse in rebus physicis, & aliis quibusdam, ut plurimum ad captum Vulgi sese attemperent, absit tamen, ut ob id statuamus, eas ita vulgariter loqui, quin etiam vera proponere credamus. Sic Moses & si in primo Capite Geneseos de Mundi Creatione agens, Astronomiæ penetralia non reseret, utpote rudi Populo scribens, nihil tamen in medium profert, quod non etiam ab ipsis Astronomis concedi queat: & statim post hæc transit ad solvendam difficultatem sibi propositam de magnitudine Lunæ, quam de industria omittimus. Paulò infra sequitur idem Tycho, & nobis favet: Sic etiam nimium Prophetis derogas, dum vis ipsos non plus intellexisse de rerum natura, quam alios vulgares Homines. Licet enim ex professo Physica non tractarint, id enim non erat muneris eorum, tamen multa suis Oraculis e Physicis desumpta immiscet, quæ nemo etiam, quam maximè naturali Philosophia imbutus ire poterit inficias, neque ob id sequitur, eos Astronomica, & Physica, quæ vel a primis Patriarchis ad eos promanarunt, ignorasse, quoniam parcius de his agunt. Non enim docuit Philosophica, & Mundana Theologicis Mysteriis, quæ præcipuè tractabant, nimium immiscere. Stat itaque adhuc immota Auctoritas Sacrarum Literarum, ut suo loco plenius videbimus.

In re tanti momenti non possumus non proponere hanc considerationem, videlicet Spiritum Sanctum potuisse illuminare suos Scriptores, & Famulos ad scribendum tam secundum Vulgi Existimationem, quam secundum Cognitionem Doctorum Hominum. Qui contendunt, se undum vulgarium Hominum existimationem scripsisse, & ideo non iuisse sollicitum de veritate rerum physicarum; respondeant, quare non scripserint secundum cognitionem Doctorum Hominum sine prædicta nota? Equidem non cognoscimus necessitatem distinctionis, quam adducunt multi Doctores, ut vitent validitatem Sacræ Scripturæ in rebus physicis; potius tenemur affirmare oppositum, nempe scribendum esse Doctis, & cum veritate, quam Indoctis, & vulgaribus Hominibus sine veritate: alia ratio nobis occurrit, & est, rudes Homines instrui debere a Doctis, & regulas pro recta vivendi Norma debere ab eisdem recipere, quapropter non videtur ita firma Opinio, ut rudis Populus instrueretur, & secundum capacitatem ejusdem Scriptores Sacros ad scribendum illuminatos fuisse. Ulterius tempore Moyse, ut & nostro, erant Homines docti, & Homines rudes, & ignari, quare est opinandum, accomodatam fuisse Lectionem Sacram tam rudi Populo, quam docto? Ægyptii tempore Moyse in Scientiis florebant, & probabiliter ex Ægypto in Universum Orbem Homines docti peragrabant; si istorum manus Libri Moyse pervenissent, Auctorem non irrisissent, si mendacia detexissent. Philo Hebreus in Libro de Sacrificio Abelis, & Caini scribit, Moysen non verisimilia, & credibilia, sed meram veritatem conscribere debere, & paulò inferius tenet: *Dei Cultorem decet*

adherere Veritati, & verborum conjecturalium fabulosis extremum vale dicere. Quicquid dictum est de Moyse, locum habet in ceteris Scriptoribus Ecclesiasticis, ita ut distinctio, seu limitatio, quam nonnulli Doctores afferunt de Sententiis Sacrae Scripturae prolatis juxta existimationem vulgarium Hominum non sit ita admittenda, ut nonnulli male opinantur, ac si hoc modo excusare vellent falsitatem.

Haud nos latet, Viros Sanctos, & una doctissimos, inter quos reponitur Divus Thomas, docuisse in Sacris Paginis multa reperiri exarata juxta vulgarem Hominum loquendi modum: occurrit praclarissimus locus praedicti Divi Thomae in Job cap. 26. num. 7. exponentis verba. Sancti Job: *Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit Terram super nihilum*, & scribentis nomine Vacui intelligi spacium aere plenum, quod vulgares Homines putant Vacuum, unde constat, extensionem Aquilonis super Vacuum non esse veram realiter, cum non detur Vacuum, sed tantum spacium aere plenum; & modum loquendi Sancti Job esse secundum cognitionem Vulgi: Id ipsum constat ex Divo Thoma in prima parte quaest. 68. art. 3. in Corpore omnes.

Attamen opinamur praedictam, & alias hujusmodi Auctoritates posse conciliari absque eo, quod unquam admittamus umbram falsitatis in Sacris Literis, etiam quando de Rebus physicis agitur. Distinctio, cui innitimur est ista. Aut sermo Sacrae Scripturae, qui dicitur vulgaris, & ad captum vulgi est talis, ut etiam a Doctis Viris usurpetur, aut non. Si primum, non includit falsitatem; ratio est, quia in hoc Sermone, & modo loquendi est fundamentum, & distinctio. Si secundum, potest falsitatem includere, quia supponitur defectus fundamenti, & distinctionis in Sermone, & tantum est introductus pro notitia Vulgi absque eo, quod huic accomodari debeant Homines docti.

Quando itaque Doctores scribunt, secundum existimationem vulgarium Hominum multa proponi in Sacra Scriptura, probabiliter scribunt in primo sensu, non in secundo; etiam si concedamus Viros Doctos continuo decipi, & non posse necessario inferre, & universaliter scribentes secundum existimationem Hominum doctorum non posse errare; & hinc elicitur non spernendum fundamentum, expositionem, scilicet multorum Doctorum, qui parum Scripturae Sacrae Auctoritati in Rebus physicis tribuunt, ex quo credunt in eadem multa proponi secundum captum Vulgi, & non ex Natura rei, non omnino arridere; & ratio est, quia tam scribentes secundum Vulgi opinionem, quam secundum existimationem Hominum singularium includere possunt errorem; Vulgus cum fere semper nihil intelligat, & docti Homines non sint infallibiles. Tenemur quidem concedere, Concionatorem hebraicum, ubi non est lingua, incassum laborare, & Christum Dominum in Parabolis ad intelligentiam Auditorum locutum fuisse, sed propte-

pterea non admittimus Bibliæ Scriptores instrumentarios de Rebus physicis nonnulla tetigisse phrasi accommodata vulgaribus Hominibus tantum, & non Hominibus doctis, & eosdem non fuisse sollicitos de veritate in rebus physicis, cum istæ non pertineant ad Animæ salutem, quoniam, licet verum sit, directè ad Animæ salutem non pertinere; pertinent tamen indirectè, ut dictum est, ex Angelico Doctore, & hoc modo semper sunt limitandi Copernicani, & Cartistæ, & quicumque alii, qui de hac materia agunt; etiam ipse Gassendus in Decimo Diogenis Laertii de Metheorologia Epicuri p. 437. tom. 1. quamvis iste moderatissimè se gerat.

Et cum de Vulgi opinionibus sermo sit, non erit incongruum ex Melchiore Cano de Locis Theologicis lib. XI. cap. 5. p. 586. referre, *falsas Vulgi opiniones esse in duplici differentia. Quædam, quæ non nisi verbis falsis significari, atque exprimi possunt. Ut Christum esse Joannem Baptistam, vel Jeremiam, vel Unum ex prioribus Prophetis. Atque hujusmodi opiniones semper Auctores Sacri ita referunt, ut non ex se, sed ex Vulgi nomine retulisse videantur. Aliæ sunt Vulgi opiniones falsæ quidem, sed verbis iis expressæ ac significatæ, quæ in sensu aliquo vulgari vera sint. Ut Joseph esse Patrem Christi ad Vulgi sensum, falsum omninò erat, sed verè tamen patet, & sine falsitate dicebatur.*

Itaque non sufficit sinè distinctione procedere in quæstione allata, & universaliter asserere, Scripturam Sacram in rebus physicis loqui secundum apparentiam, & Vulgi captum, ac præter res físicas in aliis etiam rebus sese temperare ad vulgarem captum; nam primò ponderandum est, an Scriptor Sacer ex se, ac ex Vulgi Sententia referat, quod plurimùm expedit ad cognoscendam veritatem, vel falsitatem. Secundò diligenter considerandum, an in aliquo sensu vulgari verificari possint, quæ a Scriptore Sacro proponuntur; & ratio est, quia nunquam debet, & potest falsum supponi in Sacris Paginis; secus possemus frequenter dicere, Scriptorem Sacrum non veritatem rerum, sed Vulgi opinionem exprimere, ex qua propositione sinè distinctione possent innumera absurda emergere.

Et quando de Rebus physicis loquentes habemus Auctoritatem Sacræ Scripturæ ex uno latere, & rationem naturalem ex alio, nostrum munus erit, Sanctos Patres, & communes Expositores Sacræ Scripturæ pervoluere, & istorum Sententiam indagare, quæ si fuerit conformis Rationi naturali, sinè difficultate debemus Bibliis, & Patribus adhærere. Si autem Ratio naturalis videatur contraria Bibliis, & Patribus, etiamsi nobis per principia física videretur efficax, nihilominus debemus deferere rationem, quæcumque fuerit, & sequi Scripturam, & Doctores; ratio est, quia facilius est, nos decipi, quàm infallibilem Bibliorum Auctorem, istiusque instrumentarios Scriptores, a quibus omnis error semper est removendus.

Diximus, & notanter pro captu Sacrarum Literarum etiam in rebus physicis, explorandos esse Sacros Doctores, & Sacros Expositores, quia non licet cuique ad suum placitum interpretari, & exponere easdem. Concilium Tridentinum Sess. 4. disposuit in rebus Fidei, & Morum, & prohibuit cuicumque interpretationem Sacrae Scripturae juxta sua placita: *Præterea (inquit Sacrum Concilium) ad coercenda petulantia ingenia, decernit, ut nemo suę prudentię innixus, in Rebus Fidei, & Morum, ad ædificationem Doctrinę Christianę pertinentium, Sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra unanimum consensum Patrum, ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendę forent.* Quod ipsum legere est in Concilio Constantinopolitano sexto Can. 19.: *Sed etsi ad Scripturam pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quàm quomodo Ecclesię Luminaria, & Doctores suis scriptis exposuerunt &c.* Et hæc prohibitio facta fuit Episcopis; & apud alios multos, quos collegit Barbosa in Collectaneis in Concilium Tridentinum nu. 1. sess. 4.. Nec obest, quòd prædictę Doctrinę locum habeant in rebus Fidei, & Morum, ut expressè legitur in Concilio Tridentino; non autem attendendæ sint in rebus Philosophicis, Astronomicis, & Physicis; ita communiter scribunt, & docent Copernicani, Cartistæ, & alii, qui tenent Sacras Literas nobis non ad philosophandum, sed ad pietatem colendam connexas esse; etenim tam in rebus Fidei, & Morum, quàm in rebus physicis nunquam est avtuumandum, aliquid in Sacris Paginis contineri, quod veritati adversetur.

Et sanè nunquam potuimus convenire cum Omnibus istis ita sentientibus. Ratio potissima, qua nos dirigimur, est, quia, aut quando Auctor Sacrarum Literarum sese temperavit ad Vulgi captum, veritatem affirmabat, aut non. Si primum, ergo non est confugiendum ad captum Vulgi pro neganda Scriptura in rebus physicis. Si secundum, ergo admittendum est mendacium pro captu Vulgi in Sacra Scriptura. Idipsum illustretur hac hypothese. Supponatur rudis Homo, Amicus tamen Dei, qui desideraret scire, an Sol moveatur, necne; petimus in hac suppositione, an Deus responsurus sit, prout in Sacris Paginis extat, aut non; si primo modo; utique Sol movetur; nec potest alio modo respondere, quia veritas est una; si secundo modo, aut in Sacris Paginis, aut in responsione particulari haberetur veritas, & ita aut ibi, aut hic esset mendacium, quod est horrendum dictu.

Supponamus etiam, veritatem Sacras Literas continere in rebus physicis, quod ideo in medium afferimus, ut semper magis innotescat, con-

contrariam nostrę Sententię Opinionem esse negandam; & similiter ratiocinemur, aut veritas rerum Physicarum est præjudicialis vulgaribus Hominibus, aut non; si primum, ostendatur præjudicium, quod ex veritate potest contingere vulgaribus Hominibus, quod sanè non est facile, immo impossibile. Si secundum, quare eisdem verum non exponitur. Sanctus Clemens in Tertio libro Recognitionum ad Jacobum Fratrem Domini in principio ostendit, quàm difficile sit apud promiscuam Plebem de veritate dicere, cum hac tamen difficultate negat, esse cogitandam falsitatem: Verba Sancti Clementis sunt, quę sequuntur: *Nihil est difficilius, Fratres mei, quàm de Veritate apud permixti Populi multitudinem disputare. Quod enim est omnibus, ut est, dici non licet, propter eos qui malignè, & insidiosè audiunt: fallere verò non expedit propter eos, qui sincerè audire desiderant Veritatem. Quid ergo faciet, cui ad indiscretum Populum sermo est, occultet, quod verum est? & quomodo instruet eos, qui digni sunt? sed si meram proferat Veritatem his, qui salutem consequi non desiderant, illi a quo missus est, injuriam facit, a quo & mandatum accepit, ne mittat verborum ejus Margaritas ante Porcos, & Canes, qui aduersum eas, argumentis, ac sophismatibus reluctantes, ipsas quidem cæno intelligentiæ carnalis involuant: latratibus autem suis, & responsionibus sordidis, rumpant, & fatigent Predicatores Verbi Dei.*

Optimè scimus, Sanctum Clementem intelligendum esse de Rebus Fidei, & Morum, non de rebus Physicis, de quibus Populus indiscretus non est erudiendus; sed licèt non sit erudiendus in prædictis rebus physicis, attamen, si obiter contingat de eisdem verba facere, eidem non est exponenda falsitas, & maxime si cognoscatur; supponamus igitur Moysen, & alios Sanctos Scriptores instrumentarios rudi, & hebeti Populo scripsisse, in hoc munere exequendo, quid ipsis faciendum erit? sanè fallere non possunt, quoniam sunt Spiritus Sancti instrumenta, nec poterant, quod verum est, proponere, aut ad libitum loqui, Juxtà Divi Clementis Monitum ex Divo Petro habitum: in Populo indiscreto sunt, qui malignè, & insidiosè audiunt, & sunt, qui sincerè audire desiderant veritatem; cum primis non est certandum Scripturis Sacris; nec istarum Margaritæ sunt mittendæ ante Canes, & Sues; cum secundis, quia digni sunt, ità procedendum est, ut semper veritatem addiscere valeant, quamobrem nunquam cogitandum de falsitate.

Insuper consideravimus in Populo rudi, & hebeti posse nonnunquam reperiri Homines, qui temporis progressu ità proficiant, ut capaces, & strenui evadant; nonne isti post progressum de Magistri ignorantia certiores facti de rebus Fidei possent dubitare, sicuti de rebus Physicis malè fuisse instructos? sola Expositio diversa esset effugium, sed istud non tolleretur dubium, quando litera efficax esset.

Obfer-

Observamus ulterius, distinctionem adductam a Copernicanis, & Cartistis, Sacras nimirum Paginas de rebus Fidei, non de rebus Physicis esse sollicitas, esse veram directè, principaliter, & formaliter; non tali, vel tali modo, hoc est, quòd in primis Veritas sit semper indubitata; non in secundis, quæ plerumque juxta vulgarium Hominum existimationem proponantur. Observamus, inquam, prædictam distinctionem nullum robur habere, & convenire res Fidei cum Rebus Physicis in veritate, si consideretur Auctor, qui errare non potest, unde ex parte Auctoris in manifestanda veritate nulla admitti debet diversitas, quicquid sit in ordine ad finem. Tanta est Vis Auctoritatis Scripturæ, & tam magna est ejusdem certitudo, ut omnem perspicacitatem humani ingenii superexcellat, & ob infallibilitatem Auctoris nunquam possit concipi error. Sanctus Bonaventura in Prologo sui Breviloquii optimè ad rem: *Nullus est autem, qui falli non possit, & fallere nesciat, nisi Deus, & Spiritus Sanctus: hinc est quod ad hoc, quòd Scriptura Sacra modo sibi debito esset perfectè authentica, non per humanam investigationem esset tradita, sed per revelationem Divinam; ideo nihil in ipsa est contemnendum tanquam inutile, nil respuendum tanquam falsum, nil repudiandum tanquam iniquum, pro eo quod Spiritus Sanctus ejus Auctor perfectissimus nihil potuit dicere falsum, nihil superfluum, nihil diminutum.*

Nec debent nobis multi Scriptores opponere Vulgi captum; nam præter ea, quæ dicta sunt, & quæ funditus prosterunt Cartistarum, & Copernicanorum vires, occurrit Auctoritas Sancti Joannis Chrysostomi, quæ demonstrat, quomodo ad Vulgi capacitatem multa sint in Sacris Paginis scripta, non quòd falsa sint, & accomodata falsæ cognitioni ejusdem, sed quòd sint simplici stylo, & non sublimi, & elevato exarata, ita ut possent faciliter a Populo comprehendi. Verba ejusdem Sancti relata a Sixto Senensi in Libro V. Bibliothecæ Sanctæ sunt hæc: *Moses in Exordiis suarum Narrationum parvitati nostræ se attemperans, nihil de invisibilibus disservit Virtutibus, non enim dixit: in principio fecit Deus Angelos, & Archangelos, sed Cælum & Terram: quia in principiis & præludiis crassioribus locutus est Judæis, qui toti presentibus rebus inhiabant, neque spirituale quicquam comprehendere poterant.* Quocirca aliud est sese temperare ad Vulgi captum, omittendo multa, quæ non possent a Vulgo concipi, aut etiam in phrasi, & modo loquendi, nimirum pro faciliiori, & clariiori intelligentia rerum, quæ scribuntur, & proponuntur; & aliud est, sese temperare ad Vulgi captum, scribendo ea, quæ Vulgus credit, sive vera, sive falsa fuerint: Primum modum observatum fuisse in Sacris Paginis, apud nos certum est. Secundum autem non credimus, quia tantam certitudinem continent Biblia, ut hisce credendum potius, quàm Angelis; ita etiam nos docuit Sanctus

Aut Joannes Chrysostomus in Epistola ad Galatas cap. 1. relatus, & observatus a Francisco Ruizio post Artem interpretandi Scripturam. Sixti Senensis impresso Colonie 1577.

Nec obest Regula 108. observata ab eodem Ruizio in suis Regulis exaratis, collectis, & impressis post relatum Sixtum Senensem, & est multa in Scripturis Sanctis diu juxta Opinionem temporis, quo gesta referuntur, & non juxta id, quod veritas continebat, ac si Sacri Scriptores, & consequenter Spiritus Sanctus non fuerit sollicitus de illis rebus, quæ ad Fidem, Salutem, & Mores non pertinent, unde plurimum roborari videntur, quæ a Copernicanis, & Cartistis asseruntur.

Regulam prædictam desumpsit Ruizius a Sancto Hieronymo in Hieremiam cap. 28., & in Matthæum cap. 14. Utriusque loci Auctoritates expedit adducere, quibus adnectimus Votum nostrum. Primo itaque loco, nimirum in Hieremiam lib. 5. cap. 28. ita scripsit Divus Hieronymus: *Pollicetur autem Ananias, qui Propheta tunc Populo videbatur. Infra: duos annos non transfulerunt septuaginta Prophetam quoque non dicere Ananiam; ne scilicet Prophetam viderentur dicere, qui Propheta non erat: quasi non multa in Scripturis Sanctis dicantur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, & non juxta quod rei Veritas continebat, denique & Joseph in Evangelio, Pater Domini vocatur: & ipsa Maria quæ sciebat se de Spiritu Sancto concepisse, & responderat Angelo: Quomodo erit istud, quoniam Virum non cognosco? loquitur ad Filium: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce ego, & Pater tuus dolentes quærebamus te &c.*

Idem Sanctus Hieronymus ad verba Sancti Matthæi cap. 14. *Et contristatus est Rex: scribit ita commentando, & explicando prædicta verba: consuetudinis Scripturarum est, ut opinionem multorum sic narret Historicus, quomodo eo tempore ab Omnibus credebatur. Sicut Joseph ab ipsa quoque Maria appellabatur Pater Jesu, ita & nunc Herodes dicitur contristatus: quia hoc discumbentes putabant. Dissimulat enim mentis suæ malitiam Artifex homicida, cum tristitiam in facie, & lætitiā haberet in corde.*

Totum id, quod ex Sancto Hieronymo retulimus, legitur apud alios Sanctos Patres, & Galileus in quadam sua Epistola pro systemate Copernicano conscripta, varias Divi Augustini Auctoritates refert, quas neque nos omittere debemus, quia ostendunt, ut Galileus asserit, Sacras Literas non esse institutas ad docendum Constitutiones, & Motus Cœlorum, Magnitudines, Figuras, & Distantias Stellarum. Itaque in Secundo Libro de Genesi ad literam cap. 9. Tantus Doctor ita scribit: *Quæri etiam solet, quæ forma, & figura Cœli credenda sit secundum Scripturas nostras. Multi enim multum disputant de iis rebus, quas majori prudentia nostri Auctores omisserunt, ad Beatam Vitam non profuturas dicentes &c. Infra: Quid enim ad me pertinet, utrum Cœlum sicut Sphæra*
undi-

undique concludat Terram in media Mundi Mole libratam, an eam ex una parte desuper velut discus operiat? Sed, quia de Fide agitur Scripturarum, propter illam causam, quam non semel commemoravi: ne quispiam eloquia Divina non intelligens, cum de his rebus tale aliquid, vel invenerit in Libris nostris, vel ex illis audiverit, quod perceptis assertionibus adversari videatur, ullo modo eis cetera utilia monentibus, vel narrantibus, vel pronunciantibus credat: breviter dicendum est de figura Cæli hoc scisse Auctores nostros, quod Veritas habet, sed Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista docere Homines, nulli saluti profutura.

In eodem Libro Cap. X. Idem Sanctus, & Doctissimus Pater ait: De Motu etiam Cæli nonnulli Fratres quæstionem movent, utrum stet, an moveatur: quia si movetur, inquiunt, quomodo Firmamentum est? si autem stat, quomodo sydera, quæ in illo fixa creduntur, ab Oriente usque ad Occidentem circummeunt Septentrionibus breviores gyros juxta Cardinem peragentibus &c. Quibus respondeo, multum subtilibus, & laboriosis rationibus ista perquiri, ut verè percipiatur, utrum ita, an non ita sit: quibus incundis, atque tractandis, nec mihi jam tempus est, nec illis esse debet, quos ad salutem suam, & Sanctæ Ecclesiæ necessariam utilitatem cupimus informari.

Præterea ex eodem Sancto Augustino in Epistola 7. ad Marcellinum data habetur: Si manifestissimæ, certæque rationi velut Sanctarum Scripturarum objicitur Auctoritas, non intelligit qui hoc facit, & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit, sed suum potius objicit Veritati. Nec quod in eis, sed quod in se ipso, velut pro eis invenit, opponit.

Accedit ulterius alia Auctoritas ejusdem S. Patris Augustini, cujus meminit Divus Thomas in prima secundæ quæst. 98. art. 3. Ad secundum his verbis: Quod sicut Augustinus dicit 12. super Genesin ad literam in Exodo dicitur, locutus est Dominus Moyse facie ad faciem, & paulò post subditur: ostende mihi Gloriam tuam. Sentiebat ergo quod videbat, & quod non videbat, desiderabat, non ergo videbat ipsam Dei Essentiam: & ita non immediatè ab eo instruebatur. Quod ergo dicitur, quod loquebatur ei facie ad faciem secundum opinionem Populi, loquitur Scriptura, qui putabat, Moysen ore ad os loqui cum Deo, cum per subjectam Creaturam, idest per Angelum & Nubem, ei loqueretur, & appareret.

Amplius nonnulli Theologi docent, veritatem humanarum Disciplinarum non posse opponi Scripturis Sacris, consequenter si illæ aliquid demonstrent, Sacras Scripturas esse accomodandas: Illud etiam diligenter cavendum, inquit Pererius, & omnino fugiendum est, ne in tractanda Mosis Doctrina, quicquam affirmatè, & asseveranter sentiamus, & dicamus, quod repugnet manifestis Experimentis, & rationibus Philosophiæ, vel aliarum Disciplinarum: namque, cum verum omne
sem.

semper cum vero congruat: non potest Veritas Sacrarum Literarum, veris Rationibus, & Experimentis humanarum Doctrinarum esse contraria. Hæc Regula legitur apud Pererium in primo Tomo super Genesin in principio, ubi adducitur Auctoritas Divi Augustini primo de Genesi ad literam cap. 21. Relata a Galileo in Epistola pro Systemate Mundi ad suam opinionem comprobandam, & est: Hoc indubitanter tenendum est, ut quicquid Sapientes hujus Mundi de Natura Rerum veraciter demonstrare potuerint, ostendamus nostris literis non esse contrarium. Quicquid autem illi in suis Voluminibus contrarium Sacris Literis docent, sine ulla dubitatione credamus, id falsissimum esse, & quoquo modo possumus, etiam ostendamus: atque ita teneamus, Fidem Domini Nostri, in quo sunt absconditi omnes Thesauri Sapientiæ, ut neque falsæ Philosophiæ loquacitate seducamur, neque falsæ Religionis superstitione terreamur.

Idem Sanctus Augustinus, qui in hac questione est Alpha, & Omega in 12. Confessionis Libro cap. 18. admittit in Scripturis intelligendis aliquem errorem, sed innoxium, & quis ille sit, ostendit: *Quid mihi obest, inquit, cum diversa in his verbis intelligi possint, quæ tamen vera sint? Quid inquam mihi obest, si aliud ego sensero, quàm sensit, alius cum sensisse qui scripsit? Omnes quidem, qui legimus, nitimur hoc indagare, atque comprehendere, quod voluit ille, quem legimus. Et cum eum veridicum credimus, nihil quod falsum esse vel novimus, vel putamus, audemus eum existimare dixisse. Dum ergo quisquis conatur id sentire in Scripturis Sanctis, quod in eis sensit ille, qui scripsit: quid mali est, si hoc sentiat, quod tu Lux omnium veridicarum Mentium ostendis verum esse: etiamsi hoc non sensit ille, quem legit, cum & ille verum, nec tamen hoc senserit.*

Præterea apud eundem Sanctum in Lib. secundo de Genesi ad literam cap. 9. ita legitur, & adducemus Auctoritatem copiosiore, ac Galileus præstiterit: *sed ait aliquis (sunt verba Divi Augustini) quomodo non est contrarium iis, qui figuram Sphæræ Cælo tribuunt, quod scriptum est in literis nostris; qui extendit Cælum sicut pellem? Sit sanè contrarium, si falsum est, quod illi dicunt: hoc enim verum est; quod Divina dicit Auctoritas, potius quàm illud, quod humana infirmitas conjicit, sed, si fortè illud talibus illi documentis probare potuerint, ut inde dubitari non debeat, demonstrandum est hoc, quod apud nos est de Pelle dictum. veris illis rationibus non esse contrarium: hætenus Galileus. Nos ulterius sequimur ex Divo Augustino: Alioquin contrarium erit etiam ipsis in alio loco Scripturis nostris, ubi Cælum dicitur velut Camera esse suspensum. Quid enim tam diversum, & sibi met adversum, quàm plana pellis extensio, & Cameræ curva convexio? Quod si oportet, sicut oportet, hæc duo sic intelligere, ut concordare utrumque, nec sibi met repugnare inveniatur: ita oportet etiam utrumlibet horum illis non adversari disputationibus, si*

eas fortè veras certa ratio declaraverit, quibus docetur Cælum Sphære figura undique esse convexum, si tamen probatur. Et illa quidem apud nos Cameræ similitudo, etiam secundum literam accepta, non impedit eos, qui Sphæram dicunt.

Quando etiam idem Sanctus Doctor quærit, utrum Luminaria Rectores habeant, in fine secundi Libri de Genesi ad literam cap. 18. docet, de rebus obscuris nihil esse temerè credendum, quod observat Galileus in citata Epistola, ut ostendat quali moderatione sit utendum in indagine rerum naturalium, etiamsi Sacræ Literæ aliquid insinuare videantur: Solet etiam quæri (sunt verba Divi Augustini) *utrum Cæli Luminaria ista conspicua Corpora sola sint, an habeant Rectores quosdam Spiritus suos: & si habent, utrum ab eis etiam vitaliter inspirentur, sicut animantur Carnes per Animas Animalium, an sola sine ulla permixtione præsentia. Quod licet in præsentī facile non possit comprehendī, arbitror tamen in processu tractandarum Scripturarum opportuniora loca posse occurrere, ubi nobis de hac re, secundum Sanctæ Auctoritatis Regulas, & si non ostendere certum aliquid, tamen credere licebit. Nunc autem servata semper moderatione piæ gravitatis, nihil credere de re obscura temerè debemus, ne fortè, quod postea veritas patefecerit, quamvis Libris Sanctis sive Testamenti veteris, sive novi, nullo modo possit esse adversum, tamen propter amorem nostri erroris oderimus.*

Ulteriùs idem Galileus in Epistola citata refert alias prædicti Sancti Patris Auctoritates cap. 18. primi Libri de Genesi ad literam ita scribit: *Et in rebus obscuris, atque a nostris oculis remotissimis, si qua inde scripta etiam Divina legerimus, quæ possit, salva Fide, qua imbuimur, alias, atque alias patere Sententias, in nullam earum nos præcipiti affirmatione ita projiciamus, ut, si fortè diligentius discussa Veritas eam rectè labefactaverit, corruamus: non pro Sententia Divinarum Scripturarum, sed pro nostra ita dimicantes, ut eam velimus Scripturarum esse, quæ nostra est, cum potiùs eam, quæ Scripturarum est, nostram esse velle, debeamus.*

Sequitur paulò inferiùs idem Sanctus Pater in eodem libro, & cap. 19. *Dixit Deus, fiat Lux, & facta est Lux; aliam sensisse Lucem corporalem factam, & aliam spiritalem esse Lucem in Creatura spirituali: quod nostra Fides non dubitat. Esse ante Lucem Corporalem Cælestem, aut etiam super Cælum, vel ante Cælum, cui succedere Nox potuerit, tam diu non est contra fidem, donec Veritate certissima refellatur. Quod si factum fuerit, non hoc habebat Divina Scriptura, sed hoc senserat humana ignorantia. Si autem hoc verum esse, certa ratio demonstraverit, adhuc incertum erit, utrum hoc in illis verbis Sanctorum Librorum Scriptori sentiri, voluerit, an aliquid aliud non minùs verum. Quod si cetera contextio sermonis non hoc eum voluisse probaverit, non ideo falsum erit aliud, quod ipse intelligi voluit, sed & verum, & quod utilius cognoscatur. Si autem contextio Scripturæ hoc*

voluisse intelligere Scriptorem non repugnaverit, adhuc restabit quærere, utrum & aliud non potuerit. Quod si & aliud potuisse, invenerimus, incertum erit quidnam eorum ille voluerit: & utrumque sentire voluisse, non inconvenienter creditur, si utrique Sententiæ certa circumstantia suffragetur. Plerumque enim accidit, ut aliquid de Terra, de Cælo, de cæteris hujus Mundi Elementis, de Motu, & Conversione, vel etiam magnitudine, & intervallis syderum, de certis defectibus Solis, & Lunæ, de circuitibus Annorum, & Temporum, de Naturis Animalium, fruticum, lapidum, atque hujusmodi cæteris, etiam non Christianus ita noverit, ut certissima ratione, vel experientia teneat. Turpe autem est nimis, & perniciosum, ac maximè cavendum, ut Christianum de his rebus, quasi secundum Christianas literas loquentem, ita delirare quilibet Infidelis audeat, ut (quemadmodum dicitur) toto Cælo errare conspiciens, risum tenere vix possit: & non tam molestum est, quòd errans Homo derideretur, sed quòd Auctores nostri ab iis, qui foris sunt, talia sensisse creduntur, & cum magno eorum exitio, de quorum salute satagimus, tanquam indocti reprehendantur, atque respuuntur. Cum enim quemquam de numero Christianorum in ea re, quam optimè norunt, errare deprehenderint, & vanam Sententiam suam de nostris Libris asserere, quo pacto illis Libris credituri sunt, de Resurrectione Mortuorum, de spe Vitæ Æternæ, Regnoque Cælorum, quando de his rebus, quas jam experiri, vel indubitatè numeris percipere potuerunt, fallaciter putaverint, esse conscriptos? Quia enim molestiæ, tristitiæque ingerant prudentibus Fratribus temerarii presumptores, satis dici non potest, cum, si quando de prava, & falsa sua opinione reprehendi, & convinci ceperint ab eis, qui nostrorum Librorum Auctoritate non tenentur, ad defendendum id, quod levissima temeritate, & apertissima falsitate dixerunt, eosdem Libros Sanctos, unde id probent, proferre conantur, vel etiam memoriter, quæ ad testimonium valere arbitrantur, multa inde verba pronunciant, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

Præter allatos locos, nos observavimus eundem Sanctum Doctorem in Psalmum 66. ita differere: Renovabitur Juventus nostra sicut Aquilæ, tantummodo nos vetustatem nostram ad Petram Christum contexamus. Sive illa vera sint, Fratres, quæ dicuntur de serpente, vel quæ dicuntur de Aquila, sive sit fama potiùs Hominum, quàm Veritas: Veritas tamen est in Scripturis, & non sine causa hoc dixerunt Scripturæ: nos, quicquid illud significat, faciamus, & quàm sit illud verum, non laboramus. Tu esto talis, ut juventus tua renovari possit sicut Aquilæ. Et scias, eam non posse renovari, nisi Vetustas tua in Petra contrita fuerit: idest, nisi auxilio Petræ, nisi auxilio Christi, non poteris renovari.

Idem Sanctus Pater Augustinus in Psalmum 77. Facit enim hoc Scriptura in multis locis Prophetarum Eloquentium. Dicit aliquid, quod in illa
re

re gesta, quam videtur commemorare, non invenitur, immo & aliter esse invenitur; ut hinc intelligatur non hoc dicere, quod potest putari, sed illud potius, quod magis debet adverti.

Quicquid hucusque ex Divo Augustino dictum est, recipi potest ex aliis Doctoribus; observavimus in Divo Thoma eandem sentiendi formam. In prima parte statuit principium hoc, nempe Moysen rudi Populo loquutum fuisse, legatur quæst. 66. atque P. ad primam quæst. 67. art. 4. in Conclusionem quæst. 68. art. 3. similiter in Conclusionem, ubi aperte concluditur, sermonem rudi Populo factum, verba Divi Thomæ hinc afferuntur: *Sed considerandum est, quod Moyses rudi Populo loquebatur. Quorum imbecillitati condescendens, illa solum eis proposuit, quæ manifestè sensui apparent. Quæst. 69. art. 2. ad 3. Moyses ea tantum proposuit, quæ in manifesto apparent. Quæst. 70. art. 1. ad 3. confirmat, Moysen rudi Populo condescendentem sequutum esse ea, quæ sensibilibus apparent. In quæst. disput. 4. de Creatione materiæ informis art. 2. ad 3. Argumentum: Moyses rudi Populo condescendens sequutus est, quæ sensibilibus apparent, dicens luminaria ad ornatum Firmamenti pertinere.*

Urget etiam Doctrina ejusdem Angelici Doctoris in Quæstionibus disputatis, de Creatione materiæ informis quæst. 4. in Corpore, ubi ita loquitur: *Responde dicendum, quod sicut dicit Augustinus 12. Confessionum circa hanc quæstionem potest esse duplex disceptatio. Una de ipsa rerum veritate: alia de sensu literæ, qua Moyses divinitus inspiratus principium Mundi nobis exponit. Ad primam disceptationem duo sunt vitanda: quorum unum est, ne in hac quæstione aliquid falsum asseratur, & præcipue quod veritati Fidei contradicat. Aliud est, ne quicquid verum esse aliquis crediderit, statim velit asserere, hoc ad veritatem Fidei pertinere.*

Duo hinc sunt ponderanda, & ambo scitu necessaria. Primum est, falsas assertiones esse omni conatu vitandas, præcipue si Fidei veritati contradicant, quæ verba (præcipue si Fidei veritati contradicant) indicant diligentiam maximam, quæ nos movere debet, potissimum si fieri possit illatio contra veritatem Fidei. Secundum est, ne cognita veritate, statim inferamus ad Fidem pertinere. Quocirca tantus Doctor de re physica loquens, nimirum de Creatione materiæ informis, an scilicet precesserit, duratione, creationem rerum, statuit assertiones physicas, de quibus Sacræ Literæ verba faciunt, etiam cum firma existimatione veritatis, ad veritatem Fidei non pertinere; & hinc instruitur Animus, ut cautus sit, ne transeat ex re physica, etiam cognita, ut vera ad morale Fidei, consequenter apparet quantæ Auctoritatis sit Sacra Scriptura in rebus physicis: vel enim ita proponuntur, ut nulla certitudo constet, vel quando constat, ad Fidem non spectant; exemplum sit in illis verbis Genesis: *Terra autem erat inanis, & vacua:* Hic San-

Sanctus Thomas ita scribit: *Quidam namque intellexerunt predictis verbis talem informitatem materiae significari, secundum quod materia intelligitur absque omni forma, in potentia tamen existens ad omnes formas: talis autem materia non potest in rerum natura existere, quin aliqua forma formetur. Quidquid enim in rerum natura invenitur, actu existit: quod quidem non habet materiam nisi per formam, quae est actus ejus. Unde non habet sine forma in rerum natura inveniri. Et iterum, cum nihil possit contineri in genere, quod per aliquam generis differentiam ad speciem non determinetur, non potest materia esse Ens, quin ad aliquem specialem modum essendi determinetur: quod quidem non fit nisi per formam. Unde, si sic materia informis intelligatur, impossibile est, quod duratione formationem precesserit, sed precessit tantum ordine naturae, secundum quod illud, ex quo fit aliquid, naturaliter est prius eo, sicut Nox est prior creata. Et haec fuit opinio Augustini. Alii vero intellexerunt informitatem materiae, non secundum quod materia omni forma caret, sed secundum quod dicitur aliquid informe, quod nondum habet ultimum suae naturae complementum, & decorem: & secundum hoc potest poni, quod etiam duratione informitas rerum formationem precesserit: quod quidem si ponatur, ordini Sapientiae Artificis congruere videtur, qui res ex nihilo produciens in esse, non statim post nihilum in ultima perfectione naturae eas instituit, sed primo fecit eas in quodam esse imperfecto, & postea eas ad perfectum adduxit, ut sic & eorum esse ostenderetur, a Deo procedere, contra illos, qui ponunt materiam increatam, & nihilominus perfectionis rerum ipse etiam Auctor apparet, contra eos, qui rerum inferiorum formationem causis aliis ascribunt. Et hoc intellexit Magnus Basilus, Gregorius, & alii sequaces eorum. Quia ergo neutrum a Veritate Fidei discordat, & utrumque sensum circumstantia literae patitur, utrumque sustinentes ad utrasque rationes respondeamus. Haecenus Divus Thomas in loco citato, & hoc ipsum legitur in Articulo subsequenti in corpore versus finem his verbis: *Harum igitur expositionum prima, scilicet Augustini est subtilior, magis ab irrisione Infidelium Scripturam defendens: secunda vero, scilicet aliorum Sanctorum est planior, & magis verbis literae quantum ad superficiem consona; quia tamen neutra earum a Veritate Fidei discordat, & utrumque sensum circumstantia literae patitur: ideo ut neutri harum expositionum prejudicetur, utramque opinionem sustinentes, utriusque rationibus respondendum est.**

Repetuntur a Divo Thoma praedicta, & adduntur similia in prima parte quaest. 66. & seq. quemadmodum pro ulteriori notitia, non est omitenda Lectio eruditissimi Sixti Senensis in quinto Libro Bibliothecae Sanctae, in quo multa, & multa ad hanc rem spectantia continentur.

Erit itaque certissimum, plurima, & physica quidem contineri in Sacris Paginis, quae nostrum captum superant, obscura, & caliginosa, & quae a Doctoribus diversimode, immo opposito modo explicantur.

Q

Alia

Alia insuper, quæ sunt manifesta, & aperta, & de quibus dubitare non licet, si literam inspiciamus, ut Animam viventem esse in Brutis, Solem moveri &c. Contineri in Sacra Scriptura obscuritatem in ordine ad res phyficas, & talem, ut mens Scriptoris non possit percipi, testatur Divus Augustinus in XII. Confessionum cap. 25. ubi dicit: *Jam vide, quàm stultum sit, in tanta copia verissimarum Sententiarum, quæ de illis verbis erui possunt, temerè affirmare, quàm earum Moyses potissimùm senserit, & perniciosis contentionibus ipsam offendere charitatem propter quam dixit omnia, cujus dicta conamur exponere.*

Idem in Libro ejusdem Sancti Patris: *De Obscuris Rerum Naturalium* constat; pariter in Libris de Genesi ad literam, & in tria prima Geneseos Capitula, fatetur plura a se quæsitæ, quàm inventa, & ex inventis pauciora firmata, & tanquam adhuc diligentius perquirenda in medium relicta; & in hac obscuritate omnes conveniunt, quocirca inter se sunt comparanda obscura cum manifestis; & an æqualiter de utrisque sit sentiendum, inquiramus, loquendo tamen semper de rebus phyficis, quoniam de aliis rebus, quæ non sunt phyficæ, ad nostrum institutum non pertinet, sermonem instituere. Verùm tam obscura, quàm manifesta ad veritatem Fidei non pertinere, videtur esse certum: distinguendum tamen est, quia licet manifesta ad veritatem Fidei non pertineant directè, ut docet Divus Thomas, pertinent tamen indirectè, ob rationem, quam idem Sanctus Præceptor adducit; sed obscura nec directè, nec indirectè ad Fidem spectare possunt, ratio est, quia id, quod non intelligitur, immo quod multas, varias, atque discrepantes interpretationes admittit, nequit esse indirectè de Fide ob multiplices sensus, & sæpe etiam oppositos, quos implicat etiam indirectè esse de Fide, quia de Fide essent varia, opposita, & incerta. Quando Divus Thomas in prima Parte quæst. 32. art. 4. in Corpore scribit, indirectè ad Fidem aliquid pertinere, exemplificat de re certa in Scriptura contenta, nempe de Samuele, qui fuit Filius Helcanæ, & paritas non currit in nostro casu, qui solum intelligitur de re incerta, obscura, & quæ varias interpretationes potest recipere, qualis non est generatio Samuelis ex Helcana.

Eodem modo arbitramur, Divum Augustinum esse exponendum in primo, & secundo Libro de Genesi ad literam, quando maximè damnat eos, qui secundum Fidem de Cælestibus rebus opiniones, omnibus philosophiæ Professoribus contrarias ita tuentur, ut putent eos, qui oppositum sentiunt, non esse Catholicos; & rationem adducit, quia cum de Natura, de Cælo, de Astris, aliisque hujusmodi tractatur; cavendum est, ne turpiter erremus circa ea, quæ certissima ratione, & manifestissima experientia a Peritis rerum secularium probata sunt; & quod pejus est, errores nostros ex non intellectis Scripturæ Testimoniis con-

confirmemus; hoc enim turpe nimis est, & maxime propter duas causas perniciosum. Primum quia cum Infideles viderint eos ita delirare, ac toto Celo errare, & nos, & Auctores nostros irridebunt, & eos tanquam indoctos, & falsos reprehendent, & respuent: deinde, quia si audierint Divinas Scripturas in his rebus, quas ipsi optime norunt, & experti sunt, errare tam graviter; cetera, quæ sunt in eis utilia, & ad salutem necessaria, minime credent, sed ea consimili vanitate putabunt, fallaciter esse conscripta.

Hæc desumpsimus ex Bibliothecæ Sanctæ Libro 5. Añotatione 3. Sixti Senensis, occasione relationis opinionis Gregorii Gazei scribentis ex aliis Doctoribus ibi relatis assertionem dicentium, Celum esse figuræ sphericæ, & circulari motu converti, non concordare hortodoxæ Veritati, sed contradicere Moyfi, Prophetis, Paulo, & Christo, qui hanc opinionem ubique in Divinis Scripturis refellunt, docentes, Celum neque circulo ferri, neque formam sphaericam habere, sed immobile prorsus esse.

Confirmatur, Divum Augustinum ita sensisse, ut dictum est, quoniam, quando loquitur, & scribit de rebus physicis manifestis in Scriptura contentis, sine ulla hæsitazione pronunciat, & tanquam dogma in Scriptura registratum, & certum proponit, secus de aliis rebus, quæ incertam, & obscuram habent expositionem, etiam si in eadem suo modo reperiantur. De Civitate Dei lib. XXI. cap. 8.: *Quid ita dispositum est ab Auctore Naturæ Celi, & Terræ, quemadmodum cursus ornatissimus syderum? Quid tam ratis Legibus, fixisque firmatum? Et tamen quando ille voluit, qui summo regit Imperio, ac potestate, quod condidit, Stella præ cæteris magnitudine, atque splendore notissima, colorem, magnitudinem, figuram, & quod est mirabilius, sui cursus ordinem, legemque mutavit. Turbavit profecto tunc, si ulli jam fuerunt Canones Astrologorum, quos velut innenarabili computatione de præteritis, ac futuris astrorum motibus conscriptos habent, quos Canones sequendo ausi sunt, dicere hoc, quod de Lucifero contigit, nec antea, nec postea contigisse. Nos autem in Divinis Libris legimus etiam Solem ipsum, & stetisse quum hoc a Domino Deo petivisset Vir Sanctus Josue; donec ceptum prælium victoria terminaret, & retrorsum redisse, ut Regi Ezechiae quindecim anni ad vivendum additi, hoc etiam prodigio promissione Dei significarentur adjuncto. Et ideo idem Sanctus, & doctus Pater in Epistola ad Volusianum loquens de Scriptura, ait: Hic Physica, quoniam omnes omnium naturarum Cause in Deo Creatore sunt. Hic Ethica, quoniam Vita bona, & honesta non aliunde formatur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, & Proximus. Hic Logica, quoniam Veritas, lumenque Animæ rationalis, non nisi Deus est.*

In eodem loco adducit distinctionem de rebus obscuris, & apertis in

Scriptura contentis, & considerat modum, quo Sacra Scriptura composita est: *Modus autem ipse dicendi (inquit) quo Sacra Scriptura contextitur, quam omnibus accessibilis, quamvis paucissimis penetrabilis, ea quæ aperta continet, quasi Amicus familiaris sine fūco ad cor loquitur Indoctorum, atque Doctorem. Ea verò, quæ in Mysteriis occultat, nec ipsa eloquio superbo erigit, quo non audeat accedere mens tardiuscula, & inrudita, quasi Pauper ad Divitem, sed invitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascit, sed etiam secreta exerceat veritate, hoc in promptis, quod in reconditis habeas.*

Quamobrem nos verè instruit Sanctus Pater, Sacram Scripturam & aperta, & obscura continere, & de omnibus non esse æqualiter differendum in quovis ordine sive physico, sive morali; & quamvis idem Sanctus Pater in primo, & secundo Libro de Genesi ad literam damnaverit illos, qui secundum Fidem tuentur nonnullas opiniones Philosophiæ Professoribus contrarias, ut supra relatum ex Sixto Senensi 5. lib. Bibliothecæ Sanctæ Annotat. 3., attamen nunquam intelligendus est de rebus manifestis physicis, quemadmodum constat in primo de Genesi ad literam cap. X. ubi ita scribit: *Sed si hoc dixero vereor, ne deridear, & ab iis, qui possunt faciliter advertere, quod eo tempore, quo Nox apud nos est, aut partes Mundi præsentia lucis illustret, per quas Sol ab Occasu in Ortum redit.*

Oportet itaque confiteri in rebus manifestis Scripturæ, nos non posse habere libertatem opinandi, & physica manifesta in eadem tradita esse de Fide indirectè, sicut Sanctus Thomas, & alii communiter docent; & dicitur: *Indirectè*, quia ut habet idem Sanctus Thomas in secunda secundæ quæst. 1. art. 6. de huiusmodi rebus non est Fides secundum se, sed solum in ordine ad alia, sicut in Scientiis quædam considerantur, & proponuntur, ut per se intenta, & quædam ad manifestationem aliorum; & Doctrina proposita non tantum intelligitur in ordine physico, sed etiam in aliquo ordine morali, v. g., quod ad tactum Ossium Elisei suscitatus sit mortuus &c. etenim huiusmodi eventus narrantur in Scriptura ad manifestandam Divinam Majestatem, non ut ita sint credibiles, ac si de eisdem sit Fides secundum se.

Concludamus igitur, res physicas in Scriptura enunciatas vel esse manifestas, vel obscuras. De primis non est Fides secundum se, sed indirectè solum. De secundis autem diverso modo loquendum; quando autem exponuntur, & opposito modo, semper sunt exponendæ cum honore Scriptoris, & cum tali probabilitate, ne unquam possit certissimis documentis falsitas ostendi, ut dictum est ex Divo Augustino, & Divo Thoma de Creatione Materiæ informis quæst. 4.

SECTIO II.

*An Scriptura Sacra quandoque loquatur juxta
Opinionem temporis, non juxta Veritatem.*

Conantur Adversarii Auctoritatibus Divi Hieronymi, & aliorum PP. Ecclesiæ, ostendere multa contineri in Scripturis Sanctis juxta Opinionem temporis, quo gesta referuntur, non secundum Veritatem; hinc inferunt in rebus physicis, quæ ad Animarum salutem non pertinent, Sacram Scripturam non esse attendendam, cum sit concepta conformiter intelligentiæ illorum temporum, quibus Veritas non innotescebat; quod ut examinetur, & resolvatur.

Occurrit primo loco Auctoritas Sancti Hieronymi in Hieremiam lib. 5. cap. 28. & cum Divo Hieronymo convenit Divus Augustinus ad Drosium, & ab istis Fontibus irrigata sunt innumera ingenia. Tirinus in primum Machabeorum cap. 8. Cornelius a Lapide eodem loco &c.

Ceterum prædicta Auctoritas nihil probat, quod Adversarii intendunt, & ad hoc ostendendum nonnulla cogitata adducemus: Melchior Canus de Locis Theologicis lib. 2. cap. 18. tenet, opinionem Vulgi veram Historiæ legem esse, & non solum Historicos, sed omnes omnino Sapientes, ut Aristoteles monuit; licet aliter ac Vulgus sentiat, cum Vulgo sæpè loqui, nec tamen falsò loqui: unde ait; *Sic Scriptura eos fratres appellat, qui juxta Philosophiæ regulas propriè, & verè fratres non sunt, sed qui vulgo, ac sine falsitate Fratres vocantur. Sic & Evangelistæ Joseph Patrem Domini vocaverunt, nec re tamen ipsa falsam opinionem Vulgi sequuti sunt, quamvis sint loquenti cum Vulgo. Pater namque Christi Joseph sine mendacio dicebatur, & quia nutritivus erat, & quia Vir Matris Christi erat, utrique enim Patres vocari solent. Similiter Hannanias nuncupatur Propheta a Hieremia cap. 28. non quod verò esset Propheta, sed quia a Populo credebatur Propheta. Verum enim distinguitur: aliud est verum in se, & aliud est verum ex opinione Vulgi. Primo modo Hannanias non erat Propheta, benè verò secundo; & hic modus sufficit, ne unquam asseramus, Sacram Scripturam continere falsum, quoniam nunquam erit falsum, Hannaniam fuisse a Populo existimatum Prophetam.*

Statim aliquis opponet pariter de Anima Brutorum, & de motu Solis, posse sermonem institui sine aliquo præjudicio Auctoritatis Sacrarum Literarum, etiamsi in se res diversimodè se habeant, ac litera impor-

tet. Ceterum ista oppositio faciliter tollitur, si distinguantur ea, quæ in Sacris Paginis referuntur; aut enim immediatè sunt a Deo, quemadmodum sunt, quæ de Creatione Moyse literis tradidit, aut non. Nos ordinatè procedentes ostendamus, Sanctum Moysem, quæ a Deo didicit, immediatè Posteris tradidisse. Possevinus lib. 13. cap. 8. ità rem hanc enucleat. *Qui ergo micam Salis in pectore habuerit, si divina manu, ex qua mentem accepimus, duci recta per ampla nature spacia voluerit, Moysen primò sciat ordinatè, ac verè prompsisse, quæ a Deo acceperat de Ortu Mundi, de Deo Auctore, de Principiis mundanarum rerum de Chao, & Abyssò, de Tenebris, de Aquis, de Arida, de Plantis, de Sole, Luna, Syderibus, de Animalibus, de Homine, & Anima intelligente, de Angelis, de Diluvio, de Gygantibus, de Turri Babellis, de Linguarum divisione, ac dispersione Gentium, deque ceteris, quæ postea divinus Præco Deo afflante, reliquit Mundo ad certam veritatis semitam, tutò terendam.*

Scripta Moyse esse certissima, & a Deo revelata nemo fuit, qui ausus fuerit negare. Flavius Joseph Antiquitatum Judaicarum lib. 3. cap. 4. scribit, Moysen in Monte Sinai, acceptas a Deo decem Præceptorum Tabulas ad Populum reportavisse. *Is inquam (idest Deus, & sunt verba prædicti Auctoris) vobis hæc præcepta largitur, ego nihil aliud sum, quam tantì Numinis interpret.* Sed non sunt quærendæ Auctoritates, quando ipse in Exodo testatur, Tabulas a Deo recepisse cap. 32. *Et reversus est Moyses de Monte, portans duas Tabulas testimonii in manu sua scriptas ex utraque parte, & factas opere Dei.* Cap. 34.: *Cùmque descenderent Moyses de Monte Sinai, tenebat duas Tabulas testimonii, & ignorabat, quòd cornuta esset facies sua, ex consortio sermonis Domini. Videntes autem Aaron, & filii Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere. Vocatique ab eo reversi sunt tam Aaron, quàm Principes Synagogæ. Et postquam locutus est ad eos, venerunt ad eum etiam omnes filii Israel: quibus præcepit cuncta, quæ audierat a Domino in Monte Sinai.* Hæc testimonia, quæ omnibus nota sunt, manifestant conditionem Scriptoris infallibilis, non tantum pro Tabulis, sed pro Creatione, & ceteris rebus, quæ ab eodem traditæ fuere; unde tenemur concludere Auctoritatem Moyse sine ulla exceptione esse tenendam, & temerarium esse etiam in rebus physicis ab eodem recedere.

Qui desiderant præclarissimam Divi Augustini Auctoritatem legant eundem in Psalmo 66. ubi sic habet: *De quibusdam Animalibus, aut aliis, quædam in Sacris Scripturis traduntur, de quibus, aut Seculares literæ, aut Hominum fama aliter tradit; veritas tamen est in Sacris Literis.* Hunc locum deduximus ex Ruizio, & Hoffmeistero Regula 114.

Nimis est error credere, & præcipuè in rebus manifestis, magis Hominum studio, quàm Deo revelanti, & istius instrumentis; nimia est præsum-

sumptio illorum, qui arbitrantur suis cogitatis ita penetrare naturam, ut melius, & rectius de eadem loqui, quam Auctor ejusdem, existiment. Quicumque sentiunt oppositum, ac Divinae Literae disponunt, comparandi sunt cum Alphonso X. Hispaniarum Rege, qui inanis Sapientiae persuasione ausus fuit asserere, se de multis rectius creandis admoniturum fuisse Creatorem, si a Creationis exordio eidem affuisset. Illi Homines, qui rationibus humanis naturam investigant, summa laude digni sunt, sed illi, qui eisdem res physicas manifestas in Scriptura contentas obscurare, vel tollere conantur, maximopere objurandi sunt, tanquam suspecti. Idem Sanctus Pater Augustinus in libro de Octo Dulcitii Quaestionibus quaest. 1. nu. 14. non approbat illud ratiocinium, quod resistit Sacris Literis: *Sed a veritate, inquit, vinci volo, quae sacris locis apertissime non resistit. Non enim quae resistit, dicenda est ulla ratione veritas, vel putanda.* Stultum est, aliter opinari, & ubi deficit Criterium Veritatis, dubitare de Veritatis Auctore, etiamsi quae sunt scripta physicè in Libris Sacris non ordinentur ad Animarum salutem, & modus iste loquendi, non debet reprehendi; ita enim Apostolus prima ad Corinthios primo nos docuit, & Pater Medina de Recta in Deum Fide lib. 7. cap. 15. & 17. optimè contra illos discurret, qui sola ratione duce Sacras Scripturas interpretari existimant, & distinguens de ratione concludit in fine secundi loci citati ita: *Verum quidem esse, quod in Argumento assumebatur, nihil esse, nisi conforme, consonumque rationi credendum, si id non de quacumque ratione, humana scilicet, quae sensuum, & phantasiae lenocinio decipitur, sed de absoluta, perfectaque ratione intelligant. Nihil enim nos aut in interpretanda Scriptura, aut Dogmatum expositione, huic absolutae, perfectaque rationi contrarium suscipimus, quod cuncta Fidei Christianae Dogmata deriventur a Divina Sapientia. At, si de humana ratione, humanoque judicio, quod ex phantasia ductu plerumque potius, quam ex Rerum Natura de rebus judicat, loquantur, falsum prorsus est quod ajunt, aut Christiana Dogmata, aut Sanctae Scripturae interpretationes, ad id genus diminutae, detritaeque rationis exigendas, cum Paulus toties quasi stultam, & Rerum Divinarum ignaram, hujus Mundi prudentiam, & sapientiam incuset.*

In eadem Sententia est Pater Medina etiam, quando occurrunt Res Mathematicae, & Geometricae; legatur in praedicto libro cap. 15. ita ut ex omni latere deficient, qui contra Sacras Scripturas contendere nituntur.

Melchior Canus in supradicto Libro, & Capite aliud lumen adducit, quod plurimum illustrat Sacrae Scripturae expositionem, scribit enim ea, quae a Sacris Scriptoribus tradita sunt in duplici differentia esse: *Quaedam, quae solum super naturali revelatione cognoscebant: alia vero naturali cognitione tenebant, quae scilicet aut oculis viderant, aut manibus*

*etiam attraxerant. Atque hæc quidem, ut paulò ante diximus, supernaturali lumine, & expressa revelatione, ut scriberentur, non egebant, sed egebant tamen Spiritus Sancti præsentia, & auxilio peculiari, ut, licet humana essent, & naturæ ratione cognita, divinitus tamen sine ullo errore scriberentur. Quamobrem ex Auctoritate Divi Hieronymi, & ex adducta distinctione patet, quomodo res conciliari possint, nimirum Auctoritas Divi Hieronymi habet locum in illis eventibus, quos Sancti Scriptores audiebant, aut videbant, non in illis rebus, quæ expressa revelatione egebant, ut traderentur; quemadmodum est opus Creationis descriptum a Moyse, & quamvis nonnunquam audirent, vel viderent, quæ a Veritate abessent, attamen pro Veritate Scripturæ salvanda, sufficiebat, quòd verè audirent, vel verè viderent, & ita optimè Divus Hieronymus habet: *Quasi non multa in Scripturis Sanctis dicantur juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, & non juxta quòd rei veritas continebat.**

Non recedentes a Divo Hieronymo observamus, Auctoritatem ejusdem de rebus gestis, idest de re historica intelligi debere, ut expressè constat ex lectione, non autem de rebus physicis, de quibus non constat apud eundem, Scriptores Sanctos locutos fuisse secundum opinionem multorum, in quibus incidenter proponendis non erat opus, aliter scribere quàm Veritas in se requireret. In Historicis autem fecus; quia, ut dictum est, & dictus Hieronymus adversus Helvidium scribit, opinio Vulgi vera historiæ Lex est; opinio autem Vulgi non est rerum physicarum fundamentum, & in eisdem determinandis nihil probat, ideoque idem Sanctus Hieronymus ad Marcellam dicit: *Si contra Scripturarum Auctoritatem redditur ratio, quantumcumque acuta sit, vera esse non potest*; quod preclarum effatum non potest intelligi de rebus physicis, bene verò de rebus gestis, & hoc modo neque simpliciter loquendo, ut constat ex allatis exemplis.

Eisdem animadversionibus alteram Sancti Hieronymi Auctoritatem explicare tenemur, quando nimirum verba Sancti Matthæi cap. 14. expendit. Verum quidem est, posse excitari dubium, cur sinè præjudicio Auctoritatis Divinæ potuerint Sacri Scriptores, sequi opinionem multorum in rebus historicis, & quomodo eo tempore ab omnibus credebatur in materia historica, & non idem sit cogitandum in materia physica, urgetque præcipuè dubium, quia si aliqua species Veritatis sufficit in materia historica, ut infallibilis Scriptura dicatur, ita in materia physica erit infallibilis Scriptura, etiamsi illa materia physica non fuerit vera in se, sed ex opinione multorum, vel saltem prout eo tempore ab omnibus credita fuerit. Et ne contingat equivocatio, sciendum est, non esse sermonem de Historia revelata, neque de materia physica revelata, sed de utroque membro juxta opinionem Vulgi, & illorum temporum existimationem.

Ref.

Respondetur, maximam esse disparitatem inter rem historicam, & physicam, nam res historica pendet maximè ex opinione Vulgi, quæ vera historiæ Lex est; non ita res physica, quæ pro lege non habet opinionem Vulgi; immo si quis in rebus physicis, cum sit earundem ignarus, sequeretur opinionem Vulgi, risum apud omnes moveret; in rebus autem gestis non ita; amplius possumus opinari, in re historica Veritatem extrinsecam sufficere, non in re physica, in qua Veritas intrinseca requiritur; hinc intelligitur, cur Sacri Auctores in conscribenda Sacra Scriptura sese temperaverint capacitati Vulgi in re historica, non autem in re physica, & hujus methodi necessitas, & disparitas est nostro Marte evidens pro superandis nonnullis difficultatibus, quæ possunt in lectione Sacrae Scripturae occurrere, pro qua rectè intelligenda, & exponenda distinctionibus multis opus est, etiam quando credimus humano more Sanctos Auctores locutos fuisse, nunquam enim est in eisdem admittendum mendacium. Audiatis Canum de Locis Theologicis lib. 2. cap. 16. in fine: *Verum a contraria parte illud facit, quod si in Libris Canoniciis aliqua humano more, & spiritu, vel scripta, vel commemorata fuissent, nihil ob stare videretur, quò minus in iis aliquod mendacium esset. Jam si errorem aliquem in Scripturis Sacris agnoscimus, earum Auctorem Spiritum Sanctum esse, quis credet?* Hunc autem Auctorem possumus lenire, distinguendo de Scriptoribus humano more scribentibus, nam vel simpliciter, & absolute humano more scribunt, & ita nihil obstat, quò minus aliquod mendacium committant; si autem humano more scribere sit tantum pro captu Hominum, tunc excluditur error, & mendacium. Divus Joannes Chrysostomus Homilia 9. in Genesin nobis exhibuit istius distinctionis fundamentum, dum ait: *Humano more, & quadam attemperatione ad nostram imbecillitatem Divina Scriptura loquitur, alioquin nisi hac ratione usa fuisset, non probabile erat, ut aliquid dictorum suorum intelligeremus.* Et Homilia 12. Genesis: *Perpetuum est mos propter nos, & propter nostram utilitatem humanis verbis uti.* Videatur Ruissius, & Hoffmeisterus post Sixtum de Arte &c. Canone 83. & 85.

Ordinem itaque nostrum sequentes concludamus, tam quæ immediate sunt a Deo in Sacris Literis, quam quæ visa, vel audita sunt a Sanctis Scriptoribus omnia esse vera, sed cum distinctionibus, & limitationibus allatis.

Post Divum Hieronymum ad Divum Augustinum accedamus, & præcipue ad illas Auctoritates, quibus Galileus innititur, ut ostendat suum Votum de rebus physicis in Scriptura contentis. Concedimus itaque scientiam figuræ, & formæ Coeli, & alia hujusmodi noluisse Spiritum Sanctum docere nulli ad salutem profutura: non hinc tamen infertur, res physicas falsò esse conscriptas, siue fuerint obscuræ, siue
ma-

manifestæ. Concedimus secundo loco, Sanctas Literas non esse institutas ad docendum res physicas; quando tamen de eisdem obiter sermonem instituit, non est credendum a Veritate recedere. Multa, & innumera alia præter res physicas, de Cœlo, de Anima &c. enunciantur in Sacris Literis, quæ similiter ad salutem non pertinent, & tamen quis negaret eadem, nisi temerariam notam vellet incurrere, v. g. blandimentum Caudæ Canis Tobix, Samuelis Matrem fuisse Helcanam, Ananorum Mathusalem &c. Quocirca si tantum ea, quæ ad Animam pertinent credere, & considerare vellemus in Sacris Paginis, major pars Scripturæ concideret, quod non potest nisi a protervo cogitari. Tertio observamus Divum Augustinum in Secundo Libro de Genesi ad Literam cap. 9. non docere, Sacram Scripturam in rebus physicis non esse attendendam, sed docere, eandem obscure loquentem de rebus physicis, non esse temerè, pertinaciter, & sine gravi judicio exponendam, & ideo, ubi manifesta est, quemadmodum constat de motu Cœli, & de Anima Brutorum, non ita scribit Divus Augustinus sicut de forma, figura Cœli, distantis Stellarum &c. Quod res ita se habeat, sicut a nobis proponitur, confirmat Sixtus Senensis quarto Bibliothecæ Sanctæ Libro, quando de Operibus Aurelii Augustini verba facit ita: *Demum post assumptionem ad Episcopatum accedentior factus, conscripsit in tria prima Geneseos Capitula, de Genesi ad literam Libros Duodecim, in quibus quanquam ipse fateatur plura a se quæsitæ, quàm inventa, & ex inventis pauciora firmata, & tanquam adhuc diligentius perquirenda in medium relictæ: tantus tamen est in eis Artium, Disciplinarum, ac Scientiarum omnium Thesaurus, ut facile appareat, neque eruditius, neque sublimius in expositione horum trium Capitum vel ante, vel post Augustini tempora prodierit quicquam, neque deinceps futuris temporibus fortasse proditurum. Placuit autem Augustino, nihil in hoc Opere de Rebus Naturalibus certa asseveratione decernere, ne occasionem præberet Ethnicis Sapientibus irridendi Sacras Literas, & viam credendi præcluderet Infidelibus, qui, cum viderent, quosdam ex nostris Geneseos enarratoribus graviter errare in his Nature operibus, quæ ab eruditissimis Viris experientia, & demonstratione certissima jam fuissent ostenta, & quod turpius est, errores suos Divinæ Scripturæ testimoniis confirmare; Scriptores, & Scripturas nostras, ut indoctas, absurdas, falsasque deridebant, existimantes etiam cetera, quæ in eis de Incarnatione, Morte, & Resurrectione Filii Dei habentur, consimili vanitate fuisse conscripta. Ne igitur istis esset Augustinus exitio, maluit prudenter inquirendo, quàm temere definiendo, præsens opus contexere. Et hanc fuisse methodum Divi Augustini in rebus physicis obscuris, non solum constat ex locis allatis super Genesim, sed ex duodecimo Confessionum Libro ferè per totum. In Capite 19. prosequitur, quæ liquidò vera in Genesi. In Capite 25. obscuritatem Geneseos indicat,*

dicat, & idem Caput concludit, ut aliàs dictum est his verbis: *Jam vide, quàm stultum sit, in tanta copia verissimarum Sententiarum, quæ de illis verbis erui possunt, temerè affirmare, quàm earum Moyses potissimùm senserit, & perniciosis contentionibus ipsam offendere Charitatem, propter quam dixit omnia, cujus dicta conamur, exponere.*

Succedit altera Auctoritas ejusdem Sancti Patris Augustini in eodem Secundo Libro de Genesi ad literam contenta cap. X. in qua habetur, a nonnullis Fratribus motam esse Quæstionem, utrùm Cælum stet, an moveatur. Respondetur, nec ipsi tunc tempus esse pro decisione, nec illorum saluti conducere, qui necessaria utilitate cupiant informari, ac si iterum concedat, nihil ad salutem prodesse Homini Problemata discutere, quod & nos libenter concedimus directè de rebus Fidei cum Divo Thoma loquentes. Auctoritas autem enunciata duo continet. Primum est, Sanctum tunc temporis nihil voluisse definire de motu Cæli. Secundum est, motum, vel quietem Cæli non esse necessariam pro salute, ubi notamus maximum discrimen inter Quæstionem de Motu Cæli, & de Anima Brutorum, cum hæc sit magis periculosa in Sententia Automistarum, quàm altera in Sententia Copernicana. Verùm nunc omittatur hæc comparatio, & consideremus hic, posse dubitari contra ea, quæ dicta sunt, nimirum motum Cæli inter res manifestas Scripturæ reponi, cum Divus Augustinus nunc nihil voluerit determinare contra Fratres, causis fortè sibi notis; hoc enim multis vicibus contingit, & uno tempore determinatio alicujus consimilis sibi notæ omittatur, & in aliud tempus transferatur; licet optimè cognoscatur, & ob rationem aliquam extrinsecam expediat ità procedere, nimirum ut sicco pede aliqua Conclusio prætermittatur alio opportuniori tempore definienda. Præter ea animadvertimus, Auctoritatem Divi Augustini versari potissimùm circa rationes, quas Fratres adducebant, non circa Conclusionem, de qua dubitabant Fratres, adeoque nihil probare pro Galileo, & sanè si diligenter legatur, solum in eadem Relatio historica continetur, & alibi Divus Augustinus mentem suam aperuit, ut de Civitate Dei &c. Accedit nostris etiam diebus proponi Quæstiones de rebus indubitatis, v. g. an sit Deus, an Deus sit Perfectus, an sit Æternus &c. Istæ, & multæ aliæ similes quæstiones excitantur a Catholicis, non quia dubitent, sed ut magis confirment, & ostendant Existentiam, Perfectionem, & Æternitatem Dei; ità pariter possumus credere Fratres excitavisse Quæstionem de Motu Cæli, non quia dubitarent de eodem, sed ut magis eundem stabilirent, & confirmarent, vel dicendum hujusmodi Quæstiones proponi ratione Sectarum, & incipientium, ut apparet in Prologo primæ Partis Summæ Divi Thomæ, similiter possumus opinari, a nonnullis Fratribus motam fuisse Quæstionem de Motu Cæli.

Altera, quæ sequitur Auctoritas desumpta ex Epistola septima, seu 143. Editionis PP. Benedictinorum ad Marcellinam data, oppositum omninò probat, ac Galileus sentit, ita testatur R. P. Natalis Alexander in Historia Ecclesiastica Tomo primo, Disertatione prima de opere quartæ Diei, art. 5. Propositione unica, ubi ostendit, Sacram Scripturam ad Philosophorum opiniones, & varia systemata non esse accommodandam, sed opiniones, & Systemata Philosophorum cum Sacris Literis concilianda esse; & prædictus Pater non solum probat suam mentem Auctoritate Divi Augustini in Epistola citata, sed altera Auctoritate ejusdem Sancti Patris, desumpta ex Genesi ad literam Libro primo cap. 21. ex quibus Auctoritatibus clarè patet, Galileum, & alios plures deceptos fuisse, & non posse adducere Divum Augustinum pro se, cum hic Doctor expressè doceat rationem contra Divinarum Scripturarum Auctoritatem, quamvis acuta sit, fallere veri similitudine, quod ipsum allatum est superius ex Divo Hieronymo.

Hucusque vidimus Auctoritates Divi Augustini parum prodesse Adversariis, videamus, an quæ scripsimus ex Divo Thoma, eisdem faveant. Itaque hic Doctor in prima secundæ quæst. 18. art. 3. ad secundum, non recedens a Divo Augustino concludit, Moysen locutum fuisse cum Deo a facie ad faciem secundum opinionem Populi, & Scripturam Sacram adhibuisse hanc phrasin, quia putabat Moysen ore ad os loqui cum Deo: quapropter non potest negari, Scripturam Sacram sæpius uti formulis Vulgi, & consequenter in rebus physicis nonnunquam ab hac methodo non recessisse cum errore.

Respondetur, non esse difficultatem, in Scripturis plurima contineri exarata secundum opinionem Vulgi, & Populi; sed difficultas est, utrùm semper urgeat æqualis necessitas loquendi secundum opinionem Populi, nam aliquando, ut res altissimæ manifestentur, & secundum nostrum captum exponantur, necesse est, sese accommodare capacitati Vulgi, & Hominum, deficientibus propriis verbis, & modo, quo illæ debeant describi, & propterea Scripturam Sacram multis vicibus sese temperare ad vulgarem captum, & Hominum imbecillitatem, communiter docent Expositores; immo Theodoretus Cyrensis Episcopus apud Sixtum Senensem sexto Bibliothecæ Libro Annotatione 182. addit, Deum revelationes metiri ex eorum, qui vident, viribus. Itaque ob hanc rationem, & similitudines proponuntur, & prout nostra cognitio ex postulat proportionatus sermo in Scripturis habetur. Verùm an æqualis necessitas, & paritas cogat ad scribendum, quando rerum physicarum fit mentio, sanè convenire non possumus, & ratio nostra est, quia adest proportio, adsunt vires, & nostra cognitio, seu Populi captus accommodare se potest tam uni, quàm alteri hypothese, & de facto loquendo de Brutis, Vulgus accommodatur hypothese de Ani-

Anima, eandem sibi certò persuadens; quapropter, si quærat, & examinetur diligenter necessitas loquendi secundum opinionem, & captum Vulgi in rebus physicis, hæc utique faciliter non apparebit, sicut apparet in Domini furore, ira, penitentia, visione &c. quæ cum non possint a nobis intelligi, & describi per similitudines, & verba nostro captui accommodata, describuntur, & explicantur, & ideo legimus: *Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me*: Legimus in Genesi cap. 6.: *Delebo, inquit, Hominem, quem creavi, a facie Terræ, ab Homine usque ad Animantia, a Reptili usque ad Volucres Cæli, penitet enim, me fecisse eos*: Legimus ad Moysen locutum esse Dominum *facie ad faciem, sicut solet loqui Homo ad Amicum suum*. Exodo 33., & pro cuius loci Expositione multa cogitaverunt Sacri Expositores, quæ colligit Sixtus Senensis 6. Libro, ut mox citatus est.

Transeamus ad Regulam, quam ex Divo Augustino refert Pererius, & concludamus cum Alexandro Natali, ut dictum est supra, confidenter dicentes, multos Theologos, aliosque Doctores in hoc decipi, determinantes Sacras Scripturas ad demonstrationes physicas esse accommodandas. Nos arbitramur, salvo semper meliori iudicio, negandum esse suppositum, nempe posse dari demonstrationem physicam contra expressam Sanctæ Scripturæ Auctoritatem; admittimus quidem rationum posse dubitationes parere, sed demonstrationem contra Scripturam constanter negamus in rebus physicis, quæ enim ad Fidem directè pertinent, non sunt quærenda demonstrationibus. Hypothesin Copernicanam, quæ contra Scripturæ literam pugnat, nullo modo esse demonstratam, patet ex multis Doctoribus. Gassendus in Meteorologia: *Tametsi opinio de Motu Terræ probari videatur quibusdam verisimilibus argumentis, nulla est tamen demonstratio, quæ illam esse veram, convincat*. Pater Ricciolus eandem opinionem acerrimè tuetur, & multi alii. Idem sentiendum est de Anima Brutorum: quis unquam ausus est, demonstrare non esse Animam sensitivam in Brutis? Auctoritas Sancti Augustini, cui innititur Pererius, probat oppositum ex Natali, & nos sumus certi pro hac parte, quia expressè dictus Augustinus nostras rationes contra Scripturas esse falsas, quod & Divus Hieronymus approbat. Inter ceteros locos Sancti Augustini, qui mirabiles sunt, ille est, qui in secundo de Genesi ad literam cap. 5. habetur; quando scilicet considerat aquas, quæ erant super Firmamentum, & scribit: *Quoquo modo autem & quales aquæ ibi sint, esse eas ibi, minimè dubitemus: major est quippè Scripturæ hujus Auctoritas, quàm omnis humani ingenii capacitas*. Non intelligebat Sanctus, quomodo aquæ reperiri potuissent super Firmamentum, & quales aquæ essent, quas Moyses descripsit, nihilominus non ausus est negare ibi aquas, quæcumque ille fuerint, & magis credidit Auctoritati Moysis, quàm sibi. Equidem major est via
cre-

credere nos errare, atque Auctorem Scripturæ, immo melius dicendum est, temerarios esse illos Homunciones, qui sibi persuadent, aliquid demonstrare contra Scripturam.

Quærit Pater Dominicus Pravina, an Sacræ Scripturæ Scriptores fuerint liberi in conscribendis Libris Canonicis. Legitur ista Quæstio in Catholicis Præscriptionibus adversus nostrorum temporum Hæreticos parte altera contrav. 1. lib. 4. art. 4. in Conclusionem, ubi ita distinguendo resolvit, mentem Scriptorum Canonicorum posse comparari ad receptionem specierum, vel ad earum coordinationem, & hujusmodi, & ad iudicium de eisdem. Et quantum ad voluntatem respondet, posse dupliciter considerari, vel secundum motum impellentem ad eliciendum aliquem actum, vel secundum actum elicitum ab illa conformiter ad talem motum. Considerata mente, vel voluntate primo modo, tenet non fuisse in illis libertatem ad receptionem specierum, videlicet impulsus; nam specierum infusio, & impulsus in eorum potestate non erat: considerata autem mente, & voluntate in Iudicio, & specierum Ufu, idest secundo modo, tunc admittit in eisdem libertatem optimè coherentem cum motione, & infusione Divina, quod amplius ait ad Divinam Assistentiam in ipsa scriptione extendendum esse, fatetur.

Hæc habet prædictus Pravina, ex quibus possumus ita ratiocinari: Scriptores Canonici nullam habebant libertatem in receptione specierum, & impulsu, immo in actu scribendi Divinam habebant Assistentiam; quomodo cum tot auxiliis, & illustrationibus non solum in materia Fidei, sed in rebus physicis debemus arbitrari, scripsisse id, quod non est? in materia Fidei omnes sunt concordēs, id non potuisse contingere; difficultas est in rebus physicis, sed difficultas juxta nostrum sensum nulla est, quia ab eodem principio, quod mentiri non potest in materia Fidei, fallitas physica derivare nequit. Semper in Sacris Paginis inculcatur Deus veridicus. In Exodo cap. 34.: *Dominator Domine Deus, Misericors, & Clemens, Patiens, & multæ miserationis, ac verax.* In Numeris cap. 23. 19.: *Non est Deus, quasi Homo, ut mentiatur: nec ut filius Hominis, ut mutetur.* Apud Sanctum Joannem cap. 3. nu. 33.: *Qui accepit ejus testimonium, signavit, quia Deus verax est.* Et alibi sepe, ita ut nec mediatè, nec immediatè fallere, nec decipere possit. Legatur Melchior Canus de Locis Theologicis lib. 2. cap. 3. Franciscus Pitigianus Aretinus Minorita in Summa Theologiæ speculativæ, & moralis in 3. Sent. distinct. 24. art. 19. Sanctus Thomas Parte prima, quæst. 16. art. 5. innixus Jo: 14. asserenti: *Ego sum Via, Veritas, & Vita,* concludit, *quod non solum in ipso sit Veritas, sed quod ipse sit ipsa summa, & prima Veritas.* Amplius docet, unam tantum veritatem æternam esse, a qua ceteræ veritates in intellectu humano, ac rebus procedunt, ita in eadem prima Parte, quæst. 16. art. 6., & in quæst.

quæst. disp. de Veritate art. 4. &c., & communiter omnes Theologi.

Miserabile effugium est existimantium Scripturam Sacram sese temperare ad vulgarem captum, ipsiusque verba accipienda esse non literaliter, & ut præcisè sonant, sed aliis sensibus, & maxime quatenus res, quibus designandis inserviunt, apparent: *Itaque* (& sunt Verba Cassendi loco citato) *& quoties de Sole oriente, culminante, occidente, gyrante a Borea in Austrum, jussuque stare, aut regredi, ac rursus de Terra ut quiescente, stante, immota, fundata, non inclinata &c. loqui de ipsis Scripturam Sacram, non quatenus res secundum se sunt, & prout de ipsis verba facere Astronomi possunt, sed prout apparent, & quemadmodum vulgaris omnium locutio est, & sic de aliis sexcentis locis. Et ista forma explicandi passim apud Interpretes legitur.*

Nos autem diximus, & iterum dicimus, esse miserabile effugium; parcant nobis Doctissimi Viri, qui contrarium sentiunt, & scribunt. Motiva, quæ nos movent, sunt: non esse probabile Auctorem Scripturarum infudisse species rerum, quæ non sunt in suos Scriptores instrumentarios, non ad alium finem, nisi, ut se temperaret ad capacitatem Vulgi. Quando animadvertimus verba Sacræ Genes: *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super Terram, & universa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam: & cunctis Animantibus Terræ, omnique Volucris Cæli, & Universis, quæ moventur in Terra, & in quibus est Anima vivens*, ut manifestaretur, res quatenus in se est, & non quatenus apparet, nam si fuissent omissa, æqualiter sese temperavisset ad vulgarem Captum; ratio nostra est, quia vel Vulgus eo tempore, quo Moyse scribebat, credebatur Animam in Brutis, aut non credebatur: si primum, per non affirmationem, vel negationem, seu omissionem verborum, aut per obscurum sermonem, *in quibus est Anima vivens*, adhuc Vulgus continuasset in sua opinione, & captu, & ita Auctor Scripturæ etiam suo modo sese temperavisset ad vulgarem Captum, non addendo id, quod in re esset secundum se: aut non credebatur, & in hoc casu addendo verba: *in quibus est Anima vivens*. Auctor Scripturæ non sese temperavit ad vulgarem Captum; præterquamquod, vel Vulgus credebatur Moyse, vel non credebatur: si primum, non erat opus sese temperare ad vulgarem Captum, quia credidisset absque attemperatione supposita; & si secundum, hoc est, si non credebatur, nihil profuisset sese temperare ad ejusdem notitiam, quia perstitisset in sua opinione, & idem fuisset non se accomodare vulgari usum semitis, ac se accomodare, consequenter prædicta accomodatio fuisset frustranea. Amplius, id, quod tunc temporis credebatur Vulgus, vel erat verum, vel falsum; si erat verum, non erat opus sese temperare ad vulgarem Captum, quia hic modus loquendi sese attemperare &c. importat oppositum, ut passim apud Doctores legitur Inven-

ventores istius modi loquendi: si postea id, quod credebat tunc temporis Vulgus, erat falsum, oportebit inferre infusam esse speciem falsam in Moysen, nam verba, & *in quibus est Anima vivens*, sunt immediate a Spiritu Sancto, & mediate a Moyse illius Scriptore instrumentario. Hoc autem est ita impium credere, & arbitrari, ut omnes aliae interpretationes sint cogitandae, quam confirmatio ad vulgarem Captum sine veritatis fine: forte alter non fuisset, quilibet alius loquendi modus in rerum natura sufficiens, & idoneus? aut ommissio materiae magis non decuisset, quam ejusdem meminisse, & diversimode, ac in se sit? Deus semper est verax, & semper cum Divina Natura pugnat mendacium, quod ita necessario concluditur, nam quae contrarietas est mali, & boni, eadem est veri, & falsi, sed primae bonitati repugnat facere malum, ergo & primae veritati dicere, vel inspirare falsum repugnat tam per se, quam per alium: & quomodo possemus illi credere, qui quandoque esset mentitus?

Ceterum, ut magis enervetur interpretatio de attemperazione observandum est, quod communiter Sancti Patres de obscuritate Sacrae Scripturae docent. Sanctus Ambrosius vocat eandem Mare habens in se profundos sensus, & altitudinem prophetorum Aenigmatum. Sanctus Joannes Chrysostomus docet Dominum relegavisse Judaeos ad Scripturarum non simplicem, & nudam lectionem, sed ad scrutationem, quam diligentem. Divus Hieronymus idem affirmat, & ideo testatur, Alexandriam ivisse, ut Didymum consuleret, & ab eo erudiretur pro intelligendis Scripturis. David Propheta intellectum a Deo poscebat, ut Legem Divinam penetrare posset: *Da mihi intellectum* (inquit) & *scrutabor legem tuam*. Sanctus Augustinus ponderans altitudinem, & profunditatem Scripturarum concludit: *Cum consumaverit homo, tunc incipiet*. Clemens Alexandrinus in quinto Stromatum libro p. 156. obscuritatem Scripturae describit, & Aenigmaticam vocat: & ideo Aegyptii quoque in Sacris ponunt Sphingas, utpote quod de Deo oratio sit enigmatica, & obscura. Forte autem quod Deum oporteat amare, & timere: amare quidem, ut Sanctis benignum, & propitium: timere autem, ut qui sit impiis Justus inexorabiliter. Fere enim simul & Hominis Imaginem sphinx significat. Longum autem fuerit omnia persequi prophetica, & legalia, ea asserendo, quae dicta sunt per aenigmata. Fere enim universa hoc modo loquitur Divina Scriptura. Et in Sexto ejusdem Operis Libro p. 218. affert causas obscuritatis, & ait: Propter multas ergo causas occultant Scripturae Sententiam. Primum quidem, ut diligenter inquiramus, & semper vigilemus in inveniendis salutaribus Orationibus. Praeterea ne omnibus quidem conveniebat Hominibus intelligere, ne laederentur aliter accipientes ea, quae a Sancto Spiritu dicta sunt salutariter. Quocirca iis, qui sunt electi ex Hominibus, & iis, qui ex Fide cooptati sunt

sunt ad cognitionem, quæ servantur Sancta Mystera Prophetiarum, teguntur Parabolis; Scripturarum enim stylus est parabolicus.

Sanctus Thomas in quodlibetalibus Quæstionibus quæst. 6. art. 14. ad secundum considerat obscuritatem Scripturæ, & varias ejusdem causas adducit ex Sancto Augustino in libro de Doctrina Christiana. Prima est, obscuritatem utilem esse ad tollendum fastidium, quia ad ea, quæ sunt difficilia, major surgit attentio, quæ tædium tollit. Secunda est, obscuritatem superbiendi occasionem impedire, quod & legitur apud Divum Bonaventuram in suo Breviloquio de Profunditate Sacræ Scripturæ; habet enim Homo ex lectione Sacræ Scripturæ promptum argumentum cognoscendi propriam imbecillitatem, dum veritatem Sacræ Scripturæ nisi difficulter penetrare potest. Tertia est, veritatem Fidei ab irrisione Infidelium defendi, & idcirco dicitur Septimo apud Matthæum: nolite Sanctum dare Canibus; & Dionysius Timotheum monebat, ut Sancta ab immundis contaminata servaret: legimus apud Sixtum Senensem in Secundo Bibliothecæ Sanctæ libro p. 220. ex citato Divo Augustino, obscuritatem Scripturarum inservire ad majorem cognitionem sibi comparandam, dum beneficio obscuritatis alius sic, & alius diversimodè eandem interpretatur obscuritatem, ex qua diversitate nascitur, ut multæ res etiam non quæsitæ obiter manifestentur.

Scimus quidem, universam Sacram Scripturam non esse obscuram, & Divum Joannem Chrysostomum eandem in duas Classes distinxisse, quarum altera continet recondita, abstrusa, & altioris Sapientiæ Mystera, quemadmodum sunt Epistolæ Divi Pauli majori ex parte. Altera Classis est aperta, dilucida, & complectens prima rerum credendarum principia, & præcipua benè vivendi præcepta, & exempla cognitu facilia, ut sunt morales Sententiæ, & Historiæ quædam ad componendos mores maximè idoneæ, & pro hac cognitione legatur Divus Joannes Chrysostomus, & Sixtus sexto libro Bibliothecæ Sanctæ annotat. 142. p. 318. nihilominus ex Sacrarum Literarum obscuritate ingens motivum deducitur, illum diorismum sese temperandi ad vulgarem captum non videri tantoperè fundatum; sit tamen verbo venia ob reverentiam, quam debemus Viris doctissimis, ut multi arbitrantur; ratio nostra ex dictis elicitur, quia tanta obscuritate non usus fuisset Sacrarum Literarum Auctor, aut istius Scriptores instrumentarii, magna semper ex parte non fuissent moti ad obscure scribendum, si Sacræ Literæ fuissent nobis traditæ cum prædicta attemperatione.

Quædam igitur Spiritus Sanctus voluit perspicua, & aperta in Sacris Literis, quædam alia obscura, & ænigmatica; & prima possumus concedere accommodata fuisse nostro modo cognoscendi, & intelligendi. Secunda verò non; attamen cum tali moderatione, ut possimus eadem

salutariter interpretari: omnia autem sive obscura, sive aperta sunt infallibiliter vera, nec ipsis unquam potest subesse falsum. In materia Fidei, & Morum omnes Catholici conveniunt, in materia physica, quæ similiter & aperta, & obscura est, licet non principaliter tradita, idem sentiendum cum Divo Augustino. Cognoscimus tamen, eadem methodo Spiritum Sanctum in rebus ad salutem, & naturam pertinentibus usum fuisse, idest tam moralia, & ad salutem, moresque spectantia, quam physica, partim esse obscura, & partim conspicua, idque caulis nobis latentibus; & voluit in omnibus incomprehensibilem suum agendi modum nobis ostendere: semper sumus Pygmei, quando Mytheria Divina in Sacris Literis contenta respicimus, & cur aliquando Sanctus Spiritus liquidò locutus fuerit, aliquando obscure quæremus diu, sed vix inveniemus: de motu Solis, & Anima Brutorum res est perspicua, non ità de aliis rebus etiam physicis. Miram profunditatem observavit Divus Augustinus, & in decimosecundo Confessionum cap. X. concludit: *Credidi Libris tuis, & verba eorum arcana valde.*

Ad Auctoritatem Divi Augustini desumptam ex decimosecundo Confessionum libro cap. 18. respondemus, hanc non esse comparandam cum motu Solis, & Anima Brutorum, etenim hæc est manifesta, seu de rebus manifestis, illa de rebus occultis, in quibus interpretatio rationabilis est innoxia; non ità, quando Auctor Scripturarum sinè ambagibus loquitur. In occultis rebus quid obest, si aliud senserim, quam ille, qui scripserit, maximè si vera sint, quæ diversa in Scripturis intelligi possint, saltem secundum nostrum captum, & in sensu probabili; hoc autem modo non possumus, nec debemus loqui, quando res est manifesta; qua interpretatione debemus uti, quando observamus verba: & in quibus est *Anima vivens*, qua similiter, quando dicitur *Sol ne movearis*. Hæc non sunt verba obscura, in quibus diversa intelligi possint, quæ tamen vera sint. Hæc non sunt verba, quæ denotent aliud sensisse, qui scripsit, & hoc fatentur etiam Adversarii, dum concedunt in his casibus attemperationem ad vulgarem captum; quomobrem, qui scripsit, hoc non sensit, sed Vulgo se accommodavit. Hic modus procedendi, an sit fundatus, dicant alii. Instrumentarii sunt Scriptores, species est impressa a Spiritu Sancto. Non desunt modi loquendi salva veritate, & volumus opinari hac omissa, Scriptores Sacros ad vulgarem captum sese attemperavisse. Sanctus Augustinus de Anima Brutorum, de motu Solis, & hujusmodi verba faciens, literam Scripturæ expressè sequutus est, ipsiusque verba accepit præcisè, ut sonant, & ad literam, seu ut propriè significant, & jure, quia non sumus in casu figurati modi loquendi, quo accepto secundum eundem Augustinum de Doctrina Christiana cap. X. litera non occidit, & secundum literæ proprietatem Scriptura est admittenda.

Sequitur alia Auctoritas ejusdem Sancti Patris Augustini contenta in secundo de Genesi ad literam cap. 9. de qua Galileus in Epistola. Hanc ferio legentes manu tetigimus, Galileo, & aliis nihil prorsus opitulari Divum Augustinum. Afferemus nostra cogitata, ut alii possint eadem judicare, an bona sint, necne. Primò observamus, Davidem in Psalmo 103. hæc verba habere: *Extendens Cælum sicut pellem*. Secundò legimus in Isaja cap. 40. nu. 22.: *Qui extendit velut nihilum Cælos, & expandit eos, sicut Tabernaculum ad inhabitandum*. Tertiò notamus, supponi ab Astronomis esse multa evidenter demonstrata, quæ an ita sint, credimus dubitari posse. Astronomia habet duo principia, quibus procedit, & sunt Observatio, & Apparentia: hæc autem non excludunt penitus errorem, & non solum in ordine ad multas res, quæ censentur indubitata, sed etiam in ordine ad alia, quæ nondum ita prædicantur ab Astronomis. Galileus in Systemate Cosmico, Dialogo 4. p. 338.: *Magna, inquit, ratione dubitas, & ego instantiæ tuæ respondendo adfirmo, quanquam Astronomia, multorum sæculorum decursu in investiganda constitutione, motibusque Corporum cælestium, progressus magnos fecerit: ipsam tamen nondum eò venisse perfectionis, quin res plurimæ restent adhuc indecisæ, & forsitan adhuc aliæ multæ prorsus absconditæ*. Nos audemus dicere, multas, quæ censentur decisæ, non esse factis, & citra omnem dubitationem decisas; & ipse Galileus, qui motum Terræ evidentem credidit, recedere coactus fuit, aut saltem non ita scripsit, ut alii suæ Astronomiæ adhærere fuerint constituti, cum passim scribant, motum Terræ non esse demonstratum.

Ceterum maximè confirmatur nostra assertio ex Keplero, quando describit secundam partem Astronomici muneris, nam apparentiæ ita sunt obscuræ, & difficiles ex parte suarum causarum, ut Astronomi hinc non forment, nisi hypotheses, quibus positis, vel suppositis inferant. Docet tamen idem Keplerus in eodem loco, scilicet in primo Libro Epitomes Astronomiæ, non debere Astronomum quidlibet supponere, sed saltem probabiliter hypotheses deducere: *Non enim mera debet esse licentia Astronomis fingendi quidlibet sine ratione, quia oportet, ut etiam causas reddere possis probabiles hypothesis suarum, quas pro veris apparentiarum causis vendas, & sic Astronomiæ tuæ principia prius in altiori Scientia, puta Physica, vel Metaphysica stabilias*. Quare omnes demonstrationes Astronomiæ non sunt tanti ponderis, ut Scripturarum Auctoritatem infirmare valeant, & ideo Divus Augustinus scribebat: *Sed si fortè talibus documentis probare potuerint, ut inde dubitari non debeat &c.* Quæ verba sunt dubitativa, & supponunt in Astronomis majus fundamentum, quàm revera sit, & progressum Divi Augustini in laudabili modestia radices habere, certò existimandum est, quia suo tempore Astronomi non habebant demonstrationem contra Scri-

pturam, de futuro autem nihil voluit polliceri, & ait: *ut oportet etiam utrumlibet horum illis non adversari disputationibus, si eas forte veras certa ratio declaraverit, quibus docetur Cælum spherę figura undique esse convexum, si tamen probabitur: in qua etiam suppositione concludit, non repugnantiam esse inveniendam.*

Nolumus contra Astronomos multa congerere, sufficiat pro nunc breviter innuere, non esse Viros a Cœlo delapsos, & istorum Auctoritatem contra Scripturam Sacram nullius ponderis esse, & non esse comparandam cum Scriptura, firmiter, & constanter tenemus. Auctor Scripturæ Sacræ tradidit disputationi Astronomorum opus Cœleste, ut non inveniant Arcana, quæ in illo latent.

Prædictis addere placet, utrumque modum loquendi esse similitudinarium, & similitudinem non consistere in figura, sed in extensione, & expansione. Patres Conimbricenses in secundo de Cœlo cap. 4. quæst. 1. art. 2. optimè docent, Divinæ Paginæ testimonia non indicare figuras, sed officium: *Non enim Cælum (itā scribunt) Tabernaculi, tentorii, aut fornicis nomine significant, ad indicandam ejus figuram, sed officium: quod videlicet sicut camera, & tentorium eos, qui ingrediuntur, obtegit, itā Cælum omnium rerum, quæ ipsius amplexu continentur, operimentum est.* Adjungunt interpretationem Divi Augustini 2. de Genesi ad literam cap. 9.: *Deum extendisse Cælum sicut pellem, ad fabricandi facilitatem significandam: quòd tam facile Deo fuerit, illam Cœlestis Mundi immensitatem condere, quàm facile nobis est complicatam pellem extendere.* Ulterius in eodem loco dicit Divus Augustinus, ut patet in cursu Auctoritatis, allatæ Cameræ similitudinem desumptam esse ex miraculosa septuaginta duo Interpretum Versione, & etiam secundum literam acceptam non impedire eos, qui Cælum sphericam figuram habere dicunt. Amplius distinguatur similitudo, & secundum propriam significationem sumatur, & apparebit non esse opus laborare pro explicandis Auctoritatibus Sacris, quia similitudo non importat totalem convenientiam, sed suo modo, adeoque non possunt favere Adversariis pro suo Voto. Quando igitur Auctor Scripturæ dicit: *Extendens Cælum sicut pellem, vel expandit sicut Tabernaculum* ly sicut dicit non Pellem, aut Tabernaculum, sed aliquid aliud, quod Pelli, aut Tabernaculo aliquo modo comparari possit, & quia Cælum ut Pellis extenditur, ipsum extensum est, rursusque, quia Cælum se habet ut tectum, & quidem Castrense, propterea dicitur Cælum extensum ut Pellis, & expansum, ut Tabernaculum.

Expendatur alia Auctoritas secundi Libri de Genesi ad literam cap. 18., & in ea duo ponderemus. Primum est de rebus obscuris nihil esse temerè credendum. Secundum est, nihil posse detegi contrarium tam Libris veteris, quàm novi Testamenti, quando in quæstionibus propositis,

fitis, & obscurissimis, veritas diuturnitate temporis, & assiduo labore innotescere posset. Hæc duo liquidò apparent in Textu Divi Augustini, & quomodo favere possint Galileo, nobis non constat, tum quia non est sermo de rebus obscuris, inter quas non potest reponi motus Solis, & Anima Brutorum, tum quia expressè dictus Augustinus habet, quòd labores, & diligentiae futuræ in qualibet scientia non poterunt invenire aliquid, quod Sacris Libris fuerit contrarium; Sanctum Augustinum fuisse maxime circumspectum, prudentem, & accuratum, nemo unquam dubitavit, nec dubitabit; sed aliud est eundem Sanctum in rebus obscuris physicis circumspeditione multa incessisse; aliud est, in rebus apertis, & manifestis pariter physicis eodem modo scripsisse, aut oppositum sensisse: quod nunquam inveniemus. Quando noster Sanctus, & Doctor ità loquebatur, ut dictum est, quærebat, utrùm Stellæ essent animatæ, nec ne, quod tunc temporis erat indefinitum, & obscurissimum; non quærebat utrùm Anima esset in Brutis, nec utrùm Sol moveretur, quæ erant tunc temporis notissima, & in Scholis Theologicis, & in Scholis Philosophicis. Quamobrem, cum nulla paritas intercedat inter hypothesein, & hypothesein, non cognoscimus æqualitatem illationis.

Eisdem vestigiis insistendum est pro responsione ad aliam Auctoritatem Sancti Patris Augustini in primo Libro de Genesi ad literam cap. 18. Equidem nunquam possumus, acquiescere in progressu Galilei, nam pari pede incedit in rebus obscuris, ac in rebus manifestis. Sanctus Augustinus totus est in persuadendo, ne simus præcipites in definiendis rebus physicis obscuris, & a nostris oculis remotissimis, ne discussa diligentius veritate, non quæ Scripturarum possit esse Sententia, sed nostra corruat interpretatio; a simili non transit ad res physicas manifestas; nulla enim in his cogit necessitas, ut simus circumspecti in præcipiti affirmatione, vel negatione; nam rei perspicuitas hunc evertit progressum. Imponatur finis huic Sermoni hoc modo. Quando res physice sunt obscuræ, non est quidquam temerè determinandum, quando autem sunt manifestæ, quid agendum? In primis non debemus esse præcipites. In secundis non licet, a litera recedere, & sequi id, quod est in opinione quorundam Astronomorum; adeoque illos æqualiter errare, credimus, qui contra Divum Augustinum nimis festinant in interpretatione rei obscuræ, ac qui recedere conantur a litera manifesta in materia physica, ac æqualiter omnes sibi tribuere, opinamur, cum nimis cognoscere, & intelligere, credant.

In eodem Capite, & Libro Divus Augustinus occasione Creationis Lucis adducit hanc propositionem: *Tamdiu non esse contra Fidem, donec veritate certissima refellatur*; Alibi Sermonem habentes de propositionibus physicis, an sit de Fide, nec ne, distinctionem Divi Thomæ, &

Theologorum communiter attulimus ; addimus postea, considerantes Caput 18. duodecimi Libri Confessionum ejusdem Sancti Patris Augustini, in quo explorat: *Quis error innoxius in Scripturis* : propositiones physicas Sacrae Scripturae esse ita dubias, ut diversa intelligi possint probabiliter tamen esse vera, distinximus, & diximus, in hoc casu Judicium esse incertum, & cum formidine partis oppositae, ac proinde propositiones ita obscuras neque esse de Fide indirecte ; sed praedicta Doctrina Divi Augustini non currit in casu praesenti, nam intelligitur de re dubia ; motus autem Coelorum, & Astrorum, nec non Anima Brutalis est res aperta, & perspicua, & cum sint hujusmodi, non possumus, nec debemus sine paralogismo procedere, & admittimus libenter: *Tamdiu non esse contra Fidem, donec veritate certissima refellatur*. Etiam indirecte, quando diversa intelligi, possunt.

Verba autem, quae sequuntur, manifestant, quod, si cognosceretur aliquid tractu temporis, vel a Philosopho, vel ab Astronomo, quod pugnare videretur contra Scripturam, tunc accusanda esset nostra ignorantia, non Divina Scriptura: *Quod si factum fuerit (sunt verba Divi Augustini) non hoc habebat Divina Scriptura, sed hoc senserat humana ignorantia*; quae verba parum favent Copernicanis, & Cartistis, nec non omnibus aliis, qui in rebus physicis parum Scripturae Divinae tribuunt, immo acriter retundunt, qui praesumunt Naturae penetralia cognoscere, & habere demonstrationes etiam contra illas propositiones physicas, quae in Scripturis, vel indicantur, vel aperiuntur.

Progressus ejusdem Auctoritatis semper confirmat, quod dictum est, nempe Divum Augustinum scripsisse de rebus obscurissimis, & in suppositione, quod istae possint demonstrari, quae omnia sunt maxime ponderanda. Addit in eodem loco Divus Augustinus, quod, si Fides Scripturae non esset semper intemerata, de aliis Mysteriis posset dubitari: *Cum enim quemquam de numero Christianorum in ea re, quam optimè norunt, errare deprehenderint, & vanam Sententiam suam de nostris Libris asserere, quo pacto illis Libris credituri sunt, de Resurrectione Mortuorum, de spe Vitae aeternae, Regnoque Coelorum, quando de his rebus, quas jam experiri, vel indubitatis numeris percipere potuerunt, fallaciter putaverint, esse conscriptos?*

SECTIO III.

An idem modus loquendi servandus sit in Historia Physica, ac in Historia Humana.

Causa questionis est, quia Sanctus Hieronymus, ut dictum est, notavit in Scriptura Sacra, multa referri juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur; & non juxta quod rei Veritas continebat. Sanctus etiam Augustinus in Psalmum 66. videtur dubitare, an quæ dicuntur in Psalmo de Serpente, & de Aquila sint a Sancto Propheta enunciata potius secundum famam hominum, quam secundum veritatem.

Equidem non sine fundamento propositum est istud questum, quia Sanctus Hieronymus adversus Helvidium docet, opinionem Vulgi veram Historiæ Legem esse: *Denique* (sunt verba Divi Hieronymi) *excepto Joseph, & Elisabeth, & ipsa Maria, paucisque admodum, si quos ab his audisse, possumus, existimare, omnes Jesum Filium existimabant Joseph: intantum, ut etiam Evangelistæ, opinionem Vulgi exprimentes, quæ vera Historiæ Lex est, Patrem eum dixerint Salvatoris, ut ibi &c.* Si igitur opinio Vulgi vera Historiæ Lex est, non est mirum, si in Sacris Paginis multa historicè sint relata ex Vulgi existimatione; sed hæc Regula Divi Hieronymi non tollit difficultatem propositam; ratio nostra est, quia Sanctus Hieronymus loquitur de Historia Humana, quemadmodum eodem modo locutus est in Hieremiam libro 5. cap. 28. quando Ananiæ meminit, qui Propheta tunc Populo videbatur, licet non esset Propheta; & similiter quando in eodem loco scribit multa in Scripturis Sanctis diu juxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, & non juxta quod rei veritas continebat. Propterea in Sanctum Matthæum cap. 14. habet: consuetudinem esse Scripturarum, ut opinionem multorum narret Historicus &c. Omnes istæ Auctoritates videntur, de Historia Humana valere; non de Historia Physica, in qua nulla necessitas cogit sese temperare ad Vulgi captum, qui, cum nihil sciat, non potest in Historia Physica fidem mereri, secus autem in Historia Humana, cujus ortum, & progressum sæpe non ignorat, vel saltem testari, potest; quicquid publicè in aliqua re asseratur; in qua cognitione ad minimum veritas extrinseca continetur.

Neque obest Auctoritas Sancti Job cap. 26. num. 7. asserentis: *Qui extendit Aquilonem super vacuum &c.* Nam, licet in hoc loco Sanctus Job loquatur secundum cognitionem Vulgi, ut patet communiter ex

Interpretibus, & præcipuè ex Divo Thoma in prima Parte quæst. 68. art. 3. &c. Nihilominus, cum non omnes res physicæ sint equaliter considerandæ, propterea prædicta Auctoritas nihil officit. Sunt enim quædam res physicæ, de quibus æqualiter loquuntur docti, & indocti, vulgares, & non vulgares Homines; sunt aliæ, de quibus est inæqualis sermo inter Viros doctos, & indoctos, vulgares, & non vulgares Homines, ut constat de motu Cælorum, & de Brutorum Anima &c. In primo casu sese accommodare vulgari captui, non importatur error, & est loquendum cum Vulgo, cum non alia occurrat loquendi forma apud omnes pro cognitione rei; unde, si opus esset phiala pro delatione Vini, aut Aquæ, nemo etiam doctissimus peteret phialam plenam, sed vacuam, quamvis esset plena aere, & vacua tantum Vino, vel Aqua &c. Quapropter non est spernendum cogitatum, quod est allatum de distinctione Historiæ humanæ, & Historiæ physicæ in Sacris Paginis contentæ, in ordine ad opinionem Vulgi. Idem prorsus poterimus producere, si præter expositionem Divi Thomæ adduceremus aliam expositionem super Job Philippi Presbyteri pagina mihi 103.

Superiùs tactum est aliquid, dubitative tamen, contra modum loquendi juxta Vulgi captum, salvisque distinctionibus allatis addimus, majus præjudicium nasci posse ex accommodatione ad vulgares Homines, quam ex accommodatione ad Homines doctos; ratio nostra est, quia Homines docti possunt cognoscere errorem, consequenter opinionem amittere, quam de Scriptura habebant, cognoscentes ipsum errare; sed Vulgus in aliorum Sententia acquiescit sive bona, sive mala fuerit, & sequitur Pecudum more sine examine, ad quod non habet aptitudinem, nec idoneitatem ullam ob cognitionis defectum. Ulterius in expositione allata videtur ordo inversus, quia Vulgus instruitur ab Homnibus doctis, non Homines docti instruuntur a Vulgo; contrarium videretur habere locum, si necessitas urgeret sese temperandi ad Vulgi captum, ac si Homines docti debuissent a Vulgo dirigi.

Nostris diebus observamus, Lectionem Bibliorum in vernaculas linguas converforum esse prohibitam, hæc prohibitio confirmat, quæ dicta sunt, & excludit Vulgus a Sacra Lectione. Observamus etiam, Divum Hieronymum egrè tulisse, valdeque absurdum judicasse, quod Sacræ Scripturæ artem omnes vulgares Homines sibi vendicarent, & quamvis eo tempore non legatur prohibita versio in proprias, & peculiare cuique Genti linguas, immo permissa, ut legitur apud Sixtum Bibliothecæ Sanctæ libro 6. tom. 2. annotat. 152. p. 318. &c. nihilominus certissimum experimentum ostendit, vulgarium Hominum Turbam ex prædicta permissione in multos, & detestabiles errores corruisse, dum Sectores, Fullones, Coriarii &c. vulgari Scripturarum translatione freti audebant temerè de rebus Fidei juxta suum captum, satius in-

infantiam, ut loquitur Sixtus Senensis loco citato judicare. Quocirca primum Principes Christiani, & in Hispania, ut Pater Medina testatur, Ferdinandus, & Helisabetha hanc Legem edixerunt, ne Libri Sacri verterentur in linguam maternam: legimus postea Clementem VIII. suum calculum addidisse, ut patet in Regula 4. Indicis Librorum prohibitorum. Videatur Pater Justinianus de Sacra Scriptura libro 1. Parte 1. cap. 9. p. 30. qui ulterius addit, sufficere vulgaribus Fidelibus: *Scire Doctrinam Catholicam, & explanationes audire Evangeliorum, aliarumque Sententiarum Scripturæ Sacræ a suis Parochis, & aliis Concionatoribus*. Et fortè Hebraicum Vulgus distinguebatur specie a nostro Vulgo? ità ut ille non posset errare, nostrum autem, & modernum e contra? fortè illud non erat prophanum, e contra nostrum? Certò scimus, Divum Ambrosium nuncupasse Scripturam Mare. Sanctum Basilium cuidam vulgari Homini, & Valentis Imperatoris Culinæ Præfecto respondisse: *Tuum est de pulmentis cogitare, & non dogmata divina decoquere*. Scimus, neminem absque Doctore, & prævio Magistro Scripturarum notitiam posse, sibi comparare, & Divus Hieronymus hoc testatum reliquit, qui Gregorium Nazianzenum, & Didymum Cathechistas habuit: *Nil mihi profuit Hebræorum eruditio, & ab Adolescentia usque ad hanc ætatem quotidiana in Prophetis, Evangelis, Apostolisque meditatio*; & hæc sunt verba Divi Hieronymi relata a Patre Justiniano de Sacra Scriptura libro 1. Parte 1. cap. XI. p. 38. Ex quibus omnibus concludenter inferitur, Sacros Scriptores non scripsisse pro captu Vulgi, potius credimus, meliores Doctores se habere, ut vulgares Homines ad percipiendam Scripturam. Sanctus Augustinus in duodecimo Libro Confessionum cap. 25., ut dictum est, apertè confessus est, nonnisi stultos Homines posse affirmare, se penetrare Sententiam Moysis in tanta diversitate interpretationum, quæ literæ Genesis attribui, possunt.

Non possumus, nec debemus negare, quandoque Scripturam Sacram sese accommodavisse vulgari opinioni, ut quando dicitur apud Divum Lucam cap. 3. nu. 23.: *Et ipse Jesus erat incipiens quasi Annorum triginta, ut putabatur, Filius Joseph &c.* Eodem modo Ananias appellatus est Propheta, & Herodes dicitur contristatus, quia ex Divo Hieronymo: *hoc discumbentes putabant &c.* Præterea ipsa Beatissima Virgo vulgari sermone usa est, dum dixit: *Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te*. Apud Sanctum Lucam cap. 2. nu. 48. idque ex plurimis aliis locis confirmari potest. Ceterum oportet distinguere res physicas ab Historia humana; in illis non est equa necessitas, ut in hac, quia ut dicitur ex Divo Hieronymo, & sæpè repetit Melchior Canus: *Vera Historiæ Lex est Vulgi opinio*, idest Historiæ humanæ, non Historiæ physicæ, quam vulgares Homines omnino ignorant.

Placet autem distinguere pro meliori notitia: aliud esse scribere ad captum Populi, aliud esse scribere secundum opinionem Populi. Utrumque verificari in Sacris Literis constat, sed utrumque sine distinctione, & universaliter non est admittendum. Multa scripta esse in Sacra Scriptura ad captum Populi nemo est, qui possit negare; etenim illæ Leges, & illa Præcepta, quæ debent inservire Populo, debent etiam scribi cum proportionem ad illius capacitatem, secus nihil proficerent, sed omnia Mandata, & omnia Myſteria, quæ in Sacris Paginis continentur, omnia sint accommodata vulgari captui, omnino imus inficias; audemus dicere, neque ab Hominibus doctis penetrari potuisse, & Spiritum Sanctum consultò unà cum profunditate obscuritatem miscuisse ob rationes assignatas. Multa similiter alia sunt scripta secundum opinionem Populi, ut dictum est, & communiter Expositores docent; nos attulimus supra Doctrinam Divi Thomæ, & aliorum in prima secundæ quæst. 98. art. 3. ad secundum, quando respondet, quomodo Dominus locutus fuerit Moyſi facie ad faciem, sicut loqui solet Amicus ad Amicum suum, & ait, Scripturam loqui secundum opinionem Populi, qui putabat Moyſem ore ad os loqui cum Deo; & sane cum Populus sit rudis, non poterat alium sibi loquendi modum persuadere, quam illum, quem servat Amicus cum Amico; ceterum an iste modus scribendi in Sacris Paginis sit universalis, an tantum in materia historica humana, dubium est apud nos, & credimus hanc methodum servatam esse in Historia humana, non in Historia physica, five in re physica obiter scripta in Sacris Literis. Et hæc secundum expositionem communem, quam non impugnamus; quando autem consideramus verba Exodi cap. 33. nu. 11. quæ sunt: *Loquebatur autem Dominus ad Moyſen facie ad faciem, sicut solet loqui Homo ad Amicum suum.* Animadvertimus, hunc sermonem esse similitudinariam, & rursus importare præsentiam Domini loquentis, & Moyſis audientis, quo modo, non solum loquitur Populus, sed Gens docta.

Utrumque res sit, nos non possumus ex dictis universaliter concludere, semper Auctores Sacros respexisse captum Populi, & semper expressisse opinionem Vulgi, sed cum limitatione, & moderatione procedendum esse, monemus, ne plurima errata contingant. Hinc, cum distinctione de opinione Vulgi sentiendum est, qua similiter Divus Hieronymus exponitur, dum ait, ad veritatem Historiæ satis esse, si ea, quæ Auctor affirmat, vera a Vulgo esse credantur: distinctionem nos supra attulimus; necnō breviter repetimus cum Melchione Cano lib. XI. cap. 5. p. 586. docente, propositionem Divi Hieronymi tunc verificari, quando Vulgi opinio, ut in aliquo sensu vulgari vera sit, licet universaliter, & omnino vera non sit, ut Christum esse Filium Fabri, ad differentiam alterius propositionis fundatæ in opinione Vulgi, quæ

nunquam verificari possit, cum semper falsa sint verba, quibus exprimitur, ut Christum esse Joannem Baptistam, vel Hieremiam, vel unum ex Prophetis. Itaque indistincte de captu Populi, & opinione Vulgi sentiendum non est, & prout multi loquuntur, & explicant Scripturas juxta captum Populi, & juxta opinionem Vulgi. Addimus, Populum instruendum esse a Magistris, & ideo erant Conciones, & Scribæ, de quibus legatur Sigonius de Republica Hebræorum lib. 4. cap. X. & lib. 6. cap. 3. ubi apparet Populum recepisse ab ore Moysis, Josue &c. Præcepta Legis, & Interpretationes ex Scribis; similiter ex Philone Judeo habemus in Vita Moysis lib. 3., Judeos habuisse suas Scholas, in quibus Divinæ, & Humanæ res proponebantur: Nam, (inquit Philo) *destinata oppidatim sacris præcationibus loca, quæ profen-chas Vulgus nominat, quid aliud sunt, quam Scholæ, in quibus Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Justitia, Pietas, Sanctitas, omnisque Virtus discitur, quæcumque ad humana, divinaque negotia requiritur.* Legimus ulterius, non omnia Populo debuisse revelari, sed quedam tantum ex Sanctis Hilario, & Origene apud Melchiorum Canum libro 3. de Locis Theologicis, Fundamento 4.: *Moysem non Legem solam, sed secretiorem Legis enarrationem in Monte divinitus accepisse: præceptum autem ei a Deo, ut Legem quidem Populo scriberet, Legis autem occultæ Mystéria ipse Ministro suo Josue, hic deinceps succedentibus Sacerdotum primioribus, magna silentii religione revelaret.* Etiam habemus non Libri vitio, sed legentis imbecillitate quosdam Libros Canonicos nonnullis subductos fuisse. Sanctus Gregorius Nazianzenus, & Sanctus Hieronymus testantur non omnium Librorum Sacrorum tractationem omnibus ætatibus permissam apud Hebræos. Regula 136. apud Ruizium in Bibliotheca Sancti Dominici de Arte interpretandi Sacram Scripturam. Theophilus Raynaudus Partitione 1. Erotemate 15. ita testatur: *Et tamen Hebræos olim arcuisse Juvenes ante annum ætatis trigesimum a lectione Canticorum Salomonis, & quarundem aliarum Scripturæ partium, quod posset ea lectio damnosior illis esse, quam fructuosior, si corticiniimum inhaerentes, ad medullam non pervaderent.* Et hoc ex variis Scripturibus collegit prædictus Raynaudus, præcipue ex Sancto Hieronymo, & Nicephoro, Gregorio &c. pro Libris Sibylliacis: lepidissima est Historia, quam idem refert de Femina Calviniana, quæ cum inter legendum locum illum Sapientis: *Melior est iniquitas Viri, quam Mulier benefaciens*: non posset intelligere, exclamavit hoc non esse verbum Dei, sed Diaboli, & defixo cultro Sacram Paginam transfixit. Eadem ratione instituti fuere quindecim Viri Sacrarum pro Libris Sibylliacis, quorum meminit Divus Augustinus de Civitate Dei libro 6. cap. 3., & latius Commentatores ejusdem Sancti Patris super eundem Librum, & Caput. Sanè, ut habet Sanctus Mattheus cap. 7. num. 6.:

Non

Nolite dare Sanctum Canibus: neque mittatis Margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos &c.

Non hæc diximus, ac si nihil esset exaratum in Sacris Literis juxta captum Vulgi, & opinionem Populi, ac more humano, sed ut moderate procedant nonnulli, qui nimia facilitate superare conantur difficultates tam physicas, quam morales captu Populi, & opinione Vulgi. Divus Joannes Chrysostomus hanc veritatem docuit, & divinam Scripturam in duas Classes divisit, quarum una continet recondita, & altioris Sapientiæ Mysteria, neque omnibus pervia, neque omnibus scitu necessaria; tales sunt Epistolæ Divi Pauli majori saltem ex parte, de quibus Sanctus Petrus loquens, ait: *Charissimus Frater noster Paulus secundum datam sibi Sapientiam scripsit Epistolas, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & ceteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem.* Altera Classis aperta est, & clara, complectens prima Principia rerum credendarum, & præcipua bene vivendi Præcepta, & exempla cognitu facilia, ut sunt morales Sententiæ, Historiæ &c. & secundum hanc distinctionem est incedendum. Quod etiam ex Divo Augustino Epist. ad Volusianum patet p. 576.

Demum ad peritiorem notitiam Scripturarum pro rebus physicis observandum est, non æqualiter res physicas referri in Sacris Literis; modò enim hieroglyphice exprimuntur more Ægyptiorum. Clemens Alexandrinus in libro quinto Stromatum p. mihi 162. hanc considerationem affert occasione Librorum, qui maximas obscuritates habent: *Non vesci Porco, neque Aquila, neque Accipitre, neque Corvo.* Nam Porcus, quidem, quod est Animal voluptati deditum, & immundum, ciborum cupiditatem, & salacem in re venerea libidinem, & inquinatam significat intemperantiam. Materialemque, & in luto jacentem, & quæ ad cædem pinguescit, & interitum. Sequitur idem Clemens Alexandrinus: *Rursus autem permittit vesci iis, quæ habent fissam ungulam, & quæ ruminant, significans, inquit, Barnabas, oportere adhærere iis, qui timeant Dominum, & in corde meditantur eam, quam acceperunt verbi distinctionem: iis, qui loquuntur, & servant Domini justificationes: iis, qui sciunt, quòd meditatio est opus lætitiæ, & qui verbum Domini ruminant.* Quid verò est, quod fissas, & duplices habet ungulas? Quòd justus, & in hoc Mundo ambulat, & sanctum expectat sæculum. Deinde subiungit: *Videte quàm pulchrè Legem Moses tulerit. Sed undenam illis venerit in mentem, ut hæc cogitarent, nescire præcepta intelligentes, loquimur, ut Deus voluit.* Propterea Aures nostras, & Corda circumcidit, ut hæc intelligamus. Quando certè dixit. *Non vesceris Aquila, Accipitre, & Miluio, & Corvo.* Non adhærebis, inquit, neque assimilaberis his Hominibus, qui labore,

re, & sudore nesciunt sibi parare victum, sed in rapina vivunt, & in iniquitate. Aquila enim rapinam; Accipiter autem injustitiam; & Corvus avaritiam, & plura habendi cupiditatem significat.

Id, quod dictum est, fundamentum habet in Levitico Cap. 11. quod hieroglyphica doctrina exaratum fuisse, probatum est ex Clemente Alexandrino, quem sequutus est in Bibliothecæ Sanctæ Libro secundo p. 90. Sixtus Senensis. Quocirca & ex notitia, quam habebat Moyse de disciplina Egyptiorum, & ex Auctoritate clarissimorum Virorum non est dubitandum de hieroglyphica disciplina in Sacris Literis in ordine ad res physicas (quamvis parabola, sive similitudo ab ipso hieroglyphico parum differat.)

Modò eedem res physicæ similitudinarie (ut notat Causinus) in Sacris Paginis referuntur. Plurimæ, & plurimæ sunt similitudines, quæ passim leguntur in Scriptura Sancta ex rebus physicis desumptæ. Quemadmodum desiderat Cervus ad fontes aquarum, ita desiderat Anima mea ad te Deus. In Psalmo 101. nu. 7. & 8.: *Similis factus sum Pelicano solitudinis, & factus sum sicut nicticorax in domicilio. Vigilavi, & factus sum sicut Passer solitarius in tecto.* In Deuteronomio cap. 32. nu. 11. *Sicut Aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portavit in humeris suis.* In Numeris cap. 23. nu. 22. & seq.: *Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est Rhinocerotis.* Paulò infra: *Ecce Populus, ut Leena consurget, & quasi Leo erigetur: Non accubabit, donec devoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.* In Evangelio secundum Mattheum cap. 13. n. 31. *Simile est Regnum Cælorum Grano Sinapis, quod accipiens Homo seminavit in Agro suo: quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit, majus est omnibus oleribus, & fit arbor, itaut Volucres Cæli veniant, & habitent in ramis ejus.* Cap. 17. nu. 19. *Si habueritis fidem, sicut Granum Sinapis &c.* Eadem similitudo de parvitate Grani Sinapis repetitur in Divo Marco cap. 4. nu. 31., & a Divo Luca cap. 13. nu. 19., & cap. 17. nu. 6. quocirca tam in Veteri, quam in Novo Testamento sunt plurimæ, & plurimæ Parabolæ, sive similitudines in rebus physicis fundatæ.

Verum, sicut certum est, multas similitudines, & Parabolas in Sacris Literis reperiri a rebus physicis excerptas, ita incertum est, vel saltem potest esse dubium, an sint juxta Vulgi opinionem saltem nonnullæ exaratae. Cardinalis Bellarminus in explanatione Psalmi 57. num. 4., & 5. explicans verba Psalmistæ: *Furor illis, secundum similitudinem Serpentis, sicut Aspidis surdæ obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis sapienter.* Sentit, Davidem cum Vulgo locutum fuisse, & an veritas sit, an fabula, quicquid de Aspide dicitur obturante Cauda aures suas, ne exaudiat vocem in-

cantantis non est sollicitus; verba Patris Bellarmini sequuntur. *Utrum sit verum, an fabulosum, quod dicitur de Aspide claudente sibi aures, ne audiat maleficium Incantantium, non multum refert ad hujus Psalmi explanationem. David enim similitudinem ducit ab eo, quod Vulgo fertur. Monet etiam Sanctus Augustinus, non ideo approbari incantationem Veneficorum, quia David inde similitudinem accepit: nam, & Dominus in Evangelio similitudines duxit a Judice injusto, qui nec Dominum timet, nec Hominem reveretur: & a Villico iniquitatis, qui donando bona Domini sui, Amicos multos sibi conciliavit: & ab illo, qui invento Thesauro in Agro alieno, continuo emit Agrum illum, ut Thesauro solus potiretur; nec tamen approbavit injustitiam Judicis, nec fraudes Servorum, nec astutiam Cupidorum.*

Duo prædicta Auctoritas docet. Primum est, similitudinem deduci a Davide ab eo, quod Vulgo fertur, consequenter Sacros Scriptores interdum inter scribendum non rececisse a vulgari sententia. Secundum est, similitudines in Sacra Scriptura cautè usurpandas esse; & universaliter etiam Parabolæ, seu similitudines non omnino adæquantur rebus, quibus accommodantur. Hoc optimè proponitur a Joanne Drieto de Regulis, & Dogmatibus Sacræ Scripturæ libro tertio cap. 4. apud Alardum Aemstelredamum in selectis Similitudinibus, sive Collationibus tum ex Bibliis Sacris, tum ex Veterum Orthodoxorum Commentariis Tomo primo p. 135.: *Ad intelligendum vires, & significationes parabolarum, id præcipue in omnibus observandum est, ut diligenter consideremus intentionem, propter quam parabola ipsa est assumpta, scientes non esse necessarium, ut omnes illius partes gerant similitudines earum rerum, propter quas ipsa est composita. Sequitur ex Divo Chrysostomo: Omnis parabola obliquo, & figurato modo rerum quarundam naturam manifestat; & ideo non oportet (inquit Chrysostomus) neque nimia cura in singulis parabolarum verbis anxium esse, neque ea, quæ in illis sunt, secundum totum, quod dicitur, investigare, neque omnia opera, & officia ad imitandum sumere. Inferius pagina 136. deinde & hoc sciendum est, quod in parabolis sint posita quædam, non ut significant, aliquid, sed ut series corporalium rerum constet, juxta Augustini Sententiam dicentis: in parabolis quædam admiscuntur, ut expleatur narrationis ordo. Sic est Præceptum Christi dicentis: Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava, methaphoricè dicitur pro eo, quod est, humanam laudem in tuo jejunio studeas, contemnere, ut cum jejunas letum, & festivum te esse, monstres. Hic jam si ultra progredieris inquirens, quidnam per faciem Christus intellexerit, quid per ungere, quid per Caput, non est quidem improbanda pia, & studiosa sciendi indagatio, sed tota propositio intellecta in omnibus, quæ Scriptura per se singulatim exposuit, cavenda est curiosa perscrutatio, & defensio pertinax, in quod pia quadam ratione inventum fuerit.*

Hanc

Hanc considerationem in proposita Controversia utilem esse, inficiabitur nullus, qui materiam attento animo considerabit, cum in hac a communi Doctorum calculo non recedamus, qui in Parabolis docent, voces in sua propria significatione non esse sumendas, sed in sua significatione figurata, ut patet apud Patrem Justinianum libro primo, parte prima cap. 14. p. 47. & pro veritate Scripturæ Sanctæ salvanda in rebus physicis sufficit aliqua veritas, vel allegorica, vel symbolica, vel physica, consequenter cum Vulgo, vel juxta Vulgi opinionem sine aliqua nota scribere, poterant de rebus physicis, quamvis Vulgi opinio non esset physicè vera, quia multis vicibus sufficiens est veritas mystica, sive tropologica, sive anagogica &c.

CAPUT TERTIUM

SECTIO I.

An aliqua res physica clarè, & literaliter exprimantur in Sacra Scriptura.

Multa jam in præcedentibus Capitibus sunt enunciata, probataque; ut ex iis satis constat, quantum sit in hac rerum universitate Sacris Dogmatibus Scripturæ tribuendum: nunc recta methodus expostulat, ut ad rem nostram propius accedamus, & an res physicae absolutè, & sine ullo vestigio similitudinis, aut hieroglyphici ab Auctoribus Sacris exponantur, videamus oportet. Exempla plurima possunt adduci. Anima vivens Brutorum; motus Solis; ingressus omnium Fluminum in Mare &c. quando enunciantur, non concipitur necessitas alicujus figurati sermonis, sed purissima Historia, quam non constat ex Vulgi opinione, Sacros Auctores descripsisse, sed ex specie infusa a Deo; & maxime si de Anima vivente Brutorum sermo sit, quæ verba notanda sunt ad Doctrinam motus Solis, quia posset aliquis opinari, Deum permisisse Josue scribere Historiam, non pro veritate rei, prout est in se, sed prout Josue locutus fuerat, quamvis etiam hoc effugium nullum sit, si attendatur universus Scripturæ contextus, quia alibi sine consideratione proposita motus Solis adducitur in Ecclesiaste primo cap. num. 5. in Psalmis &c.

Verum ab Adversariis magis urgentibus quæremus, quo fundamento
ad.

admittant Moysen, Josue &c. scripsisse secundum Vulgi opinionem: nobis videtur, quod æqualiter alii negare possint, quod ipsi fidenter asserunt, ac sine ulla probabili ratione distinguunt. An demonstratio suadeat potius affirmantem, quam negantem partem, hoc opus, hic labor: supponuntur demonstrationes, non habentur; & gravissimi Astronomi nobiscum sunt. Ulterius major est Auctoritas Scripturæ, quam omnis humani ingenii perspicacitas; Divus Augustinus 2. de Genesi ad literam cap. 5. Quapropter si deficit fundamentum asserendi, scriptum esse secundum erroneam Vulgi opinionem, opinio contraria non erit spernenda; immo hæc ex Sacris Paginis majus habet fundamentum, quam opposita, ratio nostra est, quia inter regulas, quæ communiter asseruntur pro recta methodo explicandi Sanctam Scripturam, & judicandi de veritate, est mira concordia, quæ in Sacris Paginis est, ut habet Divus Augustinus de Civitate Dei lib. 18. cap. 41., & hæc non solum elucet in motu Solis, sed & in Anima Brutorum, quæ & in Genesi, & aliis in locis Scripturæ evidenter proponitur. Et quando de sensu literali Sacræ Scripturæ occurreret dubitatio in locis, de quibus est sermo, etiam alibi, nec ad Cartistas, nec ad Copernicanos pertineret expositio; ita sentimus, etiamsi non versemur in materia Fidei, & Morum, in qua decrevit Concilium Tridentinum; sed in materia physica, quæ requirit suas ponderationes, & licet non sit comparanda cum materia Fidei, & Morum, pro qua primario Deus instituit Sacram Scripturam, attamen non est a quovis Magistello quocumque modo tractanda, & exponenda, cum sit & ipsa per accidens, & indirecte de Fide, ut communiter docent Doctores; sunt enim multi, qui ferè spernunt Auctoritatem Sacræ Scripturæ in rebus physicis, & qui dum audiunt aliquem, suam Scientiam munientem eisdem, ferè rident, & subsannant, ac si Sacra Eloquia in rebus physicis nullius sint roboris, & pudor sit in Scholis eadem referre pro tuenda, vel infirmanda aliqua opinione. Nos monere, atque illos id sentientes docere, oportet, ut meliori, & saniori judicio impofterum utantur, & semper recolant, Deum esse Auctorem Librorum Canoniorum; consequenter in omnibus suis partibus veritatem continere.

Pater Ricciolus pluribus in locis suorum Operum occasione motus Solis expendit istud Argumentum. In Apologia pro Argumento Physio-mathematico contra systema Copernicanum cap. 7. p. 105. ait: *Sexto dicimus, licet primaria intentio Dei, qui est Auctor Sacræ Scripturæ, fuerit, docere Homines, quæ ad salutem æternam, atque adeoque ad fidem, veramque Religionem, & Mores veris Dei Cultoribus convenientes pertinent, & revelare obscura ea mysteria, quæ sunt per se de Fide, nec lumine naturali certò sciri possunt; multa tamen esse, quæ licet lumine naturali attingi possint, ex Sacra tamen Scriptura confirmari possunt, & evadere*

de

de Fide per accidens, quatenus revelata obscure a Deo. Hæc distinctio, quam Theologi communiter adducunt, & de qua verba fecimus ex Divo Thoma in prima Parte quæst. 32. art. 4. cessaret, saltem magna ex parte, hoc est in ordine ad res physicas, quia sequeretur, Scripturam Divinam esse falsam, & proinde non esse de Fide per accidens, & indirectè, quatenus scilicet continentur in Sacra Scriptura, in qua nihil falsum potest, contineri; libenter disceremus discrimen inter Animam Brutorum, motum Solis, & generationem Samuelis ex Helcana, prout referuntur in Sacris Paginis, hæc omnia tam vera, quam altera res reperitur in Scriptura, & tamen Doctores docent, generationem Samuelis ex Helcana esse de Fide indirectè, eodem modo erit de Fide Anima Bruti, & motus Solis, & tamen si verum esset, Sacros Scriptores non scripsisse in rebus physicis secundum rei veritatem, non essent res physicæ indirectè, & per accidens de Fide contra communem distinctionem. Etiam si fuisset aliqua necessitas sequendi, captum Populi, & opinionem Vulgi, fortè iste scopus non potuisset absolvi sine errore, & mendacio? fortè non apparet, Sacram Scripturam interdum referre vulgarem opinionem, expressè nominando Vulgus etiam Populum? sed quid? Deus indiget formulis loquendi? est ne restricta, & limitata sua infinita facundia? nunquam arbitrabimur captum Populi, & Vulgi Sententiam potuisse, esse causam erroris, mendacii, & falsitatis, & eò magis, quia agitur de summa veritate immittente species, aut dictante verba Sacrae Paginæ usque ad apices, hoc est non solum res, & sententias, sed singula verba usque ad minimos apices suppeditante, si credimus Annato in Methodico ad positivam Theologiam Apparatu lib. 2. art. 6. p. 75. editionis Venetæ Pauli Balleonii 1701.

Idem Pater Ricciolus in Almagesto novo, parte posteriore lib. 9. sect. 4. quæst. 2. cap. 38. sustinet, Sacram Scripturam docere res physicas, & astronomicas, & probat Auctoritate Apostoli ad Romanos 1. nu. 20.: *Invisibilia enim ipsius &c.*, & refert multos Doctores gravissimos, qui eandem tuentur Conclusionem, & quamvis Copernicanis concedat, finem Scripturæ non esse, erudire in rebus physicis, & Astronomicis, distinguit tamen, ut dictum est supra, & concludit, nunquam posse dici, Sacram Scripturam etiam in physicis continere falsum.

In Apologia prædicta duas considerationes addit, quæ nobis videntur, esse multi roboris cap. 7. p. 105. editionis Venetæ. Prima est, difficultatem cognitionis motus Terræ, & Solis quietis non fuisse causam, cur se accomodaverit Deus, ut ajunt, captui Populi. Secunda est, Deum prævidisse controversiam de Automatis, & de motu Terræ, adeoque potuisse imaginationem popularem alio modo dirigere infinita sua Sapientia, quam de facto fecerit. Verba doctissimi Patris sunt: *Neque bis regulis obstat difficultas concipiendi mente, seu imaginandi mo-*

tum Telluris, & Solis quietem, ob quam difficultatem videtur Deus debuisse, se accomodare captui Populi, cui videtur Sol oriri, & occidere, Tellus autem stare. Multa enim alia captu difficiliora revelavit, cujusmodi est peccatum originale sine actuali culpa posterorum Adæ &c. Deinde cum ex una parte prævideret Deus controversiam hanc de Sole, ac Terra excitandam, potuerintque de his ita in Sacra Scriptura loqui, ut salva veritate non deciperemur ex ejus loquendi modo, & difficultatem imaginationis popularis aliquo indicio levare, & tamen toties Solis motum, & stabilitatem Terræ nobis asseruerit, absque ullo indicio contrariæ hypotheseos, non est dicendum, eum subticuisse veram hypotheseos, eò quod Vulgo difficilis creditu visa sit: præsertim cum docti Viri facile possent persuadere imperitis Telluris motum, si illum Deus in Scripturis indicasset, & loco motus diurni Solis dixisset; Terram quotidie Dei præcepto verti, & Soli obviare, ut ab ejus radiis illustretur successive, vicesque diei, & noctis suo motu peragat.

Et quamvis Pater Ricciolus loquatur de motu Solis tantum, attamen Doctrinæ, & Considerationes propositæ suo modo habent locum in controversia de Automatis, tum quia potuisset revelare Machinam sine Anima, nec oppositum dicere: tum quia Auctoritas Sacrae Scripturae in utraque Quæstione locum habet, & semper docti Viri potuissent imperitis persuadere Machinam, si aliter credidissent, aut Animam non cognovissent. Quamobrem considerando res phylicas in Sacris Literis absolute, & ab Auctore Sacro ad libitum propositas, non possumus, non sentire, literaliter esse intelligendas, & nunquam exponendas esse juxta captum Populi, aut Vulgi cognitionem, ideoque recedendo a vero sensu, quem litera importat. Audiant nos Animæ generosæ, & Sacrarum Literarum cultrices, & libenter nobiscum conveniant, nec non prolixitati plurimum condonent, quia nunquam prolixitas est accusanda, quando de re gravi verba fiunt, & quamvis multi oppositum sibi persuaferint, non ut eisdem obviam eamus, scribimus, sed ut contrariam Sententiam velut Sacrae Paginae veritati magis favorabilem, & consonam defendamus, & insinuemus.

Multis, & multis vicibus finem scribendi in Sacris Literis juxta Vulgi opinionem, & nobiscum meditantes, quæsimus. Quorsum Spiritus Sanctus locutus est, non permisit, Scriptores suos loqui, & scribere juxta Vulgi opinionem? aut finis est docere Populum, aut simpliciter, & tantum referre, idque ad libitum *ex propria mente* unà tamen cum Spiritus Sancti assistentia. Si finis est docere Populum, impium est credere, Spiritum Sanctum docere falsum; si finis est tantum, & simpliciter referre ad libitum, cum hoc non possit fieri sine assistentia Spiritus Sancti, sequitur, assistentiam prædictam impedire errorem, & mendacium. Hæc opinio de assistentia videtur habere locum in rebus physicis,

cis, & propterea docent Viri eruditi non pauci cum Senensi, Cano, Bellarmino, Vega, & aliis, quos notat Annatus secundo Libro de Scriptura Sacra art. 6. p. 75.: *In rebus familiaribus, & naturaliter notis, plura esse in Scriptura Sacra non a Spiritu Sancto dicta, sed ab ipsis Scriptoribus Sacris ad libitum expressa, assistente tamen Spiritu Sancto, & providente, ne quid falsum, vitiosum, aut quocumque modo reprehensibile; ut v. g. rem pro re, verbum pro verbo, vel literam pro litera scriberent.* Habet inquam locum secundum opinionem relatam Doctrina proposita, nam vel res physice sunt ad libitum propositae, & tunc currit Argumentum propositum, & assistentia a nemine negatur, vel omnia, nedum quò ad res, & sententias, sed etiam quò ad singula verba fuerunt a Spiritu Sancto dicta, ut tenet Pater Antonius a Matre Dei Carmelita Discalceatus in Præludiis Isagogicis ad Sacrorum Bibliorum intelligentiam Præludio 1. Dubio 2., & Annatus loco citato usque ad minimos apices innixus Auctoritati communi Doctorum, & Scripturæ, (quamvis nonnullæ Auctoritates videantur nobis partiales) ut Isajæ cap. 5. Hieremiæ 13. 14., & alibi. Ezechielis cap. 6. Amos cap. 2. Oseæ cap. 3. Abdiæ cap. 1. 2. Sancti Chrysostomi Homil. 22. in Genesim, Sancti Hieronymi in 6. Matthæi, & in cap. 3. ad Ephesios, Sancti Augustini Epistola 14. Sancti Gregorii in Præfatione Libri moralis Expositionis in Job &c., & tunc magis urget Argumentum, aut saltem æqualiter probat, nunquam posse errorem, & mendacium etiam in rebus physicis cogitari. Quocirca, si res, & Sententiæ fuerint a Spiritu Sancto dictatæ: *usque ad minimos apices*, si ad libitum expressæ cum afflatus Spiritus Sancti nunquam defuerit, sequitur idem, quod conclusum est, nimirum Sacram Scripturam etiam in rebus physicis esse infallibilem.

Neque opponatur, retulisse ad libitum quidem, sed ex opinione Vulgi, & ideo taliter se gessisse, ut accomodaret se Vulgo, permittente etiam hoc Spiritu Sancto, & similiter assistente, etenim hæc oppositio sine fundamento proponitur, nam quando hoc modo refert Sacra Scriptura, semper ita refert, ut non ex se, sed ex Vulgi Sententia referre videatur. Ità etiam sensit Melchior Canus lib. XI. de locis Theologicis cap. 5. pagina 586. quando loquitur de opinionibus falsis in Sacra Scriptura contentis: verba sunt: *Atque hujusmodi opiniones (idest falsæ) semper Auctores Sacri ita referunt, ut non ex se, sed ex Vulgi nomine retulisse videantur; quod in motu Solis, & in Anima Brutorum non contigisse, verba Sacri Textus manifestè aperiunt.*

Ulteriùs accomodare se Vulgo respicit modum docendi, non Doctrinam, hoc est ut Scriptores se accomodent Vulgo, debent ita scribere, ut intelligantur a Vulgo, sed non debent proponere Doctrinam falsam, unde in ordine ad ea, quæ tradita sunt in Sacris Literis prædi-

Et accommodatio importat, ut tali modo tradantur, ut Vulgus saltem aliquo modo intelligere possit ea, quæ traduntur; non autem importat, ut, quæ traduntur, sint falsa. In nullo ordine Scientiarum reperiuntur Scriptores, qui velint scribere falsitates, ut præcisè se accommodent vulgaribus Hominibus, & postea Scriptores Sacri, & Divini falsitates eadem de Causa scriptis mandabunt? In aliis Libris res ista esset absurdissima, & in Sacris Paginis liceret? Nos, ut verum fateamur, censemus, non posse interpretationem adductam ita faciliter admitti; quemadmodum multi supponunt, & docent.

Addere tenemur, esse omnino improbabile, Sanctissimos Scriptores voluisse, se adaptare populari voci, & Viros doctos omittere; etenim tam Populus, quam Homines docti fuissent in isto progressu decepti, & veritas nulli fuisset aperta. Quotiescumque res physicas in Sacra Scriptura contentas animadvertimus, toties formamus hoc dilemma. Aut illi Scriptores Divini, & illuminati ignorabant, & sciebant, se ignorare res physicas, quarum meminerunt, aut non ignorabant. Si ignorabant, cur assererebant id, quod nesciebant? Cur non confitebantur propriam inscientiam, aut non omittebant id, quod non sciebant? & præcipuè quando ad libitum scripserunt. Si non ignorabant, cur scripserunt contra propriam cognitionem? Natura illo tempore erat eadem, ac nunc: & si Animalia nunc censentur Automata, etiam tunc fuissent talia; si Sol nunc concipitur, non moveri, etiam tunc non movebatur; quapropter si Natura semper est eadem, & Scriptores Sacri non ignorabant res physicas ab eisdem expressas, sequitur, scripsisse contra propriam cognitionem diversimode scribendo, ac est, ac etiam prout erat. Hæc Methodus omnibus præbet occasionem errandi Homini- bus vulgaribus, & Homini- bus doctis; Blanditiæ populares in concursu veritatis sunt penitus fugiendæ, & Homines docti, qui ex principiis rerum physicarum possunt detegere errorem, summam Auctoritatem negligere, poterunt, fabulam existimantes, quidquid a principio veritatis emanat; itaque neque pro Vulgo, neque pro doctis Viris scripsissent Sacri Scriptores, si in rebus physicis errassent. Aliud dilemma, sed parum differens potest proponi. Aut prædicti Scriptores retulerunt, & scripserunt ex propria cognitione, aut non. Si primum, certum est cum assistentia, ut docent Doctores, si secundum, adhuc non excluditur assistentia. Hic notandum, non omnia, quæ continentur in Scripturis Sacris, a Sacris Scriptoribus fuisse visa, & facta propria, nam nonnulla scripta sunt ex propria cognitione, ut est Historia Josue de Sole, alia, quæ fuerunt a Deo revelata, nulla propria præcedente cognitione, ut quæ scripta sunt a Moyse de Creatione, & a Prophetis de Incarnatione &c. aliaque audita fuere ab eisdem Scriptoribus, ut communiter asseritur de Divo Luca, quem credunt a-

Divo Paulo, & ceteris Apostolis Evangelium didicisse; ita Sixtus Senensis libro primo suæ Bibliothecæ p. 48. Federtinus in Prolegomenis Biblicæ Sapientiæ p. 151. In omnibus autem habuerunt Scriptores Sacri assistentiam divinam, ne error contingeret. Prædictus Pater Antonius a Matre Dei Discalceatus Carmelita in Præludiis suis, Præludio primo, dubio secundo assignat modos diversos, quibus Sacri Scriptores impellebantur, & movebantur a Deo ad scribendum, & primus est, quando res, quæ scribebatur, ignota erat Scriptori, & solum ab eodem cognoscebatur ex Dei revelatione. Secundus est, quando Deus Scriptoris mentem, & animum ad scribendum impellebat, sive rei scribendæ, naturali, sive supernaturali modo fuerit parva notitia. Tertius est, quando non solum Deus ad scribendum impulit, sed etiam ut hoc, vel illud scriberent, inspiravit; non enim prædicti Scriptores omnia, quæ vel viderunt ipsi, vel cognoverunt ab aliis, vel ex Dei revelatione acceperunt, literis consignarunt. Quartus est, quod speciali Dei providentia, & assistentia fuerint adjuti; ne in illis, quæ naturaliter noverant, vel ex Dei revelatione acceperant, errarent. Multis vicibus scribebant id, quod non sciebant, attamen ob assistentiam, & species infusas errare non poterant, unde etiam si Moyses, Josue &c. ignorarent naturam, ob assistentiam, & species infusas nullo pacto a veritate recedere poterant; & si ipsi ignorabant, non ignorabat qui assistebat, & species infundebat; semper Scriptores Sacri fuerunt instrumenta Spiritus Sancti; de natura autem instrumenti est, quod semper moveatur a principali Agente, ut habet Divus Thomas in secunda secundæ, quæst. 173. art. 4. quando de cognitione Prophetarum verba facit.

Prolixitati plurimum esset condonandum, quia Controversia præfens ferè tota dependet a communi interpretatione de Vulgi opinione, Captu, & Sententia, quam si minus tutam invenerimus, aliorum tenebimur, Animum convertere, & fortè melius explicare Divinas Literas.

Pro complemento non omittamus aliam Auctoritatem Sancti Patris Augustini, quæ continetur in Commentario Psalmi 77. sanè Auctoritas tanti Viri maximoperè attendenda semper est, sed in Psalterio censura non caruit. Sixtus Senensis Bibliothecæ Sanctæ libro 4. p. 391. ita de Psalterio Divi Augustini scribit: *In Psalterium continvæ, & integræ Expositionis Tractatus, sive enarrationes 205., quas partim Presbyter, partim Episcopus usque ad exitum Vitæ pro concione enarravit, nullo servato ordine, modò hunc, modò illum pertractans. Nos Tractatus pii, & benevoli Auditores, ex ore ejus collectos, in integrum, & ordinatum, quale nunc habemus, Corpus digesserunt. Genus expositionis ubique allegoricum, & morale est, literalis intelligentiæ parum attingens; strictius*

& accuratius in primis aliquot Psalmis, in posterioribus fusius, & in longas digressiones excurrrens. Hieronymus in Epistolis ad Augustinum taxare videtur hos Commentarios tanquam nimis obscuros, & in nonnullis etiam a recta linea, & a sua, Græcorumque omnium Tractatorum mente discrepantes. Suspicio, Hieronymum desiderasse in his Enarrationibus explanationem Psalmorum juxta Hebraicæ veritatis puritatem, & Græcorum Expositorum Sententiam. Sed, cum Augustinus Hebraici sermonis esset ignarus, & in Græcis literis non sic esset instructus, ut Græca Commentaria libera manu posset evolvere; necesse fuit, illum sepe ex inopia literalis intelligentiæ a vero, ac proprio literæ sensu ad extortas allegorias deflectere.

Nos non debemus, laborare pro alia responsione, sed quoniam Divus Augustinus tanti faciendus est, ut in ejus verbis omne possibile studium sit collocandum, propterea aliquantulum hic immorari, non displicet. Pater Bellarminus in Commentario prædicti Psalmi observavit Signa, & Prodigia, qui fecit Deus adversus Pharaonem, donec tandem eum cum Exercitu suo demerferit in Mare, describi in Exodo cap. 7. ad 14.; & Davidem non meminisse omnium signorum, sed præcipuorum, neque ordine illa enumerasse, sed ut sibi visum est. Addit, Davidem addidisse, quod Moyfes omiserat, unde vers. 52.: *Et occidit in Grandine Vineas eorum, & Moros eorum in pruina.* De hac re agitur Exodi 9. ubi non fit mentio pruinae, sed solius Grandinis; ita refert Pater Bellarminus, ita ut verissimum sit, quod habet Divus Augustinus in Commentario Psalmi, nonnulla in Psalmo reperiri, quæ non sunt in Exodo, quod legitur apud alios Expositores, præcipuè apud R. P. Michaellem Ayguanium Bononiensem nu. 1326. tom. 1. Sed hoc non est considerandum, quia aliud est, historiam exactè referre, aliud est scribere nonnulla mirabilia Dei, quorum obliti sunt Hebræi, cum eos educeret de Ægypto, immo observat idem Pater Bellarminus in vers. 54.: *Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per Angelos malos; & ita commentatur: In hoc versiculo generatim complectitur Propheta omnes alias plagas, quas omiserat, ut ulcera, vesicas, & alia id genus &c.* Quare pro majori notitia distinguendum est; aliud esse non inveniri omnia in Psalmo, quæ sunt in Exodo, aliud est, aliter inveniri. Quod omnia, quæ sunt in Exodo, non inveniantur in Psalmo, mirum non est, quia in Libro Exodi principaliter quæ eveniunt, scripta sunt, cum sit Liber historicus, in Psalmo hujusmodi necessitas non habetur; licet prima facie historicus appareat, idcirco Pater Bellarminus scribit; videtur enim Psalmus totus historicus esse, atque hoc solum compositus, ut Populus agnoscens beneficia Dei, & ingratitude nem veterum Israelitarum, qui propterea graviter puniti sunt, discat sequi potiùs Legem Dei, quàm Exempla majorum. Successivè idem Pater Bellarminus adjungit, in eodem Psalmo adumbrari Regnum Christi:

Cete-

Ceterum non hoc solum Davidi propositum est in hoc Psalmo (idest referre historiam) sed etiam adumbrare Regnum Christi, qui ex Tribu Juda, & Familia David existens finem dedit Veteri Testamento, & Novum longe excellentius, & felicius inchoavit.

Ex his apparet, tam in Exodo, quam in Psalmo sine contradictione referri plagas, quibus Egyptum Deus percussit, omissio enim, & additio contradictionem non importat, quod ipsum in Testamento novo, & præcipue in Evangelistis apparet, quando Passionem Domini Nostri Iesu Christi describunt, præterquamquod est dubium cum decem plagis principalibus alias includi, & involui. Id notat noster Ayguan. in eodem Psalmo, & tomo 1. 13 28.: *Ponitur hic quarta plaga eruginis, de qua in Exodo non fit mentio. Ibi enim ponuntur solum decem plagæ notabiles, cum quibus est dubium alias plagas fuisse; quæ in Exodo scribuntur.* Verum hic non est incongruum, animadvertere diversitatem temporum posse parere aliquam diversitatem ob varietatem, cui sunt obnoxia Lingua, hinc est dubium, an Lingua fuerit diversa in diversis Regionibus; similiter varietates Regionum, ac methodi, qua scribitur, diligenter sunt considerandæ, ne multiplicentur sine necessitate, cogitata. Medina de recta in Deum Fide hic referatur p. 208. B. Alterum, quod notari oportet, & ex quo secundæ Objectionis Judaicæ calumnia diluitur, est Sancti Spiritus, qui verus Sacrarum Scripturarum est Auctor; propterea consuetudo, qua non modo Linguarum, sed & eorum, quæ in eadem Scriptura scribenda, quasi calamis utitur, naturam, aut proprietates evertit: cum enim Isajam, Hieremiam, Oseam, Amos, & ceteros Sanctos Prophetas divinæ revelationis Ministros assumeret, non novam ejusdem loquendi rationem, aut phrasim infudit, sed veterem illam, quam quisque vel educatione, vel demum arte, & studio sibi comparasset, quod verborum nimirum parum esset sollicitus, in eisdem servavit. Quis enim non videt, quam inter Sanctos Prophetas, & reliquos veterum Sanctarum Scripturarum Auctores, vel Lingua candore, vel Styli eloquentia multum intersit? ex his patet, potuisse dari diversitatem in lingua, si esset communis, ut in latina evenit. Hoc notanter asseritur, quia Davidis Theologica Poësis permittit vocabula etiam figurata alias omittenda in pura Historia, quod etiam nostris diebus est in usu apud Poetas ob necessitatem metri. Si hoc non placeat, concludatis cum Coqueo in Divum Augustinum de Civitate Dei cap. 43. lib. 16. Tres plagas apparenter omittas a Moyse in Exodo ad decem reduci, quas idem Moyses recenset. Citat Pererium in Exodum disputatione 12. in cap. 7.

Ut ex toto removeatur difficultas proposita occasione Auctoritatis Divi Augustini in Commentario Psalmi 77. asserentis Divinam Scripturam in multis locis Prophetarum Eloquiorum aliquid dicere,

quod in illa re gesta, quam videtur commemorare, non invenitur; immo & aliter esse, invenitur; oportet recolere Auctoritatem adductam ad prophetica Eloquia tantum reduci; in quibus verificatur, aliquam rem gestam, quam viderunt, commemorare, non inveniri, immo & aliter esse, optimè exemplificat Divus Augustinus versiculo 8. Psalmi 71. *Et dominabitur a Mari usque ad Mare, & a Flumine usque ad terminos Orbis Terrarum*, quod (ut ait Divus Augustinus) in illo Salomonis Regno constat, non esse completum. Id tamen non importat aliquem defectum, nec ullam in Sacris Paginis contradictionem, quia Salomon fuit apertissima Christi figura, & in Christo Domino visus est impleri propheticum Eloquium, & hoc non solum in Psalmo 77. retulit Divus Augustinus, sed etiam in 17. lib. de Civitate Dei cap. 8. ubi hæc leguntur: *In quo* (idest in Psalmo 71.) *tam multa dicuntur, quæ omnino ei* (idest Salomoni) *convenire, non possunt, Domino autem Christo apertissima perspicuitate conveniunt, ut evidenter appareat, quod in illo* (idest in Salomone) *figura qualiscumque adumbrata sit, in isto autem* (idest in Christo) *ipsa veritas præsentata. Notum est enim, quibus terminis Regnum conclusum fuerit Salomonis: & tamen in eo Psalmo legitur, ut alia taceam: dominabitur a Mari usque ad Mare, & a Flumine usque ad terminos Orbis Terræ; quod in Christo videmus, impleri. Ex his patet enunciari ex figura, quicquid verificari debeat de figurato.*

Qui desiderant pinguiorem notitiam in hac re, legant Coqueum in Divi Augustini locum relatum de Civitate Dei; ibi enim apparet Psalmum 71. non de Salomone, sed de Christo intelligendum esse, & citantur Arnobius, Justinus in Dialogo cum Tryphone, Tertullianus lib. 5. contra Marcionem cap. 9. Hieronymus, Theodoretus, Cassiodorus, Beda, Euthymius, Naimo, Remigius, Rupertus, & Galatinus lib. 4. cap. 26.: *Ita scribit Divus Augustinus in illum Psalmum.* Apud eundem Coqueum legitur, Salomonis nomen in Inscriptione Psalmi fortassis non esse nomen proprium, sed patronymicum: *Sic apud Hebræos propria pro patronymicis, & gentilitiis passim usurpantur pro Salomone, Salomonide, idest Salomonis Filio, Nepote, Prole, idest Christo a Salomone orto, vel appellativum pro pacifico, idest Christo Rege verè pacifico, ut in Canticis Canticorum.* Salomon enim accipitur pro Pacifico, seu Pacificum sonat, si interpreteris. Idem omnino habet Titelmanus Psalm. 71.

Pro confirmatione eorum, quæ dicta sunt de prophetici Eloquiis, legatur etiam Caput 9. ejusdem Libri 17. de Civitate Dei ejusdem Sancti Patris Augustini, ubi patet, in Psalmo 88. omnia intelligi de Domino Jesu, seu nomine David, & conveniunt communiter Patres Theodoretus, Basilus, Euthymius, Hieronymus, & noster Aygvan. Si tamen animum convertamus ad Auctoritates Angelici Doctoris, nemi-

ni

ni dubium erit, quin Moyſes rudi Populo locutus ſit; difficultas, noſtro iudicio, in hoc non conſiſtit, quòd Populus eſſet rudis, & quòd oportebat imbecillitati ejuſdem condeſcendere; ſed conſiſtit in hoc, quòd, ut rudis Populus reddatur capax eorum, quæ dicuntur, non ſunt res diverſimodè proponendæ, ac ſunt; nimirum, ut rudis Populus erudiatur; erudiendus eſt pro veritate, & non loquendum eſt ei ſecundùm ſuam cognitionem, ſive bonam, ſive malam, ſed ſecundùm rei veritatem; accomodandus eſt quidem ſermo ruditati Auditoris, quemadmodum de Chriſto Domino Servatore noſtro legimus, qui non ad alium finem in parabolis loquebatur, niſi ut ſermo ejus poſſet intelligi a Populo, & Turbis; in parabolis autem, & ſimilitudinibus ſemper Veritas continebatur; quocirca, licèt fuerit neceſſitas conſiderandi imbecillitatem Populi, & exprimendi res pro captu ejuſdem, nulla tamen fuit neceſſitas recedendi a veritate; & dictum eſt pro captu ejuſdem, quæ verba non ſunt univerſaliter admittenda, quia multa a Moyſe referuntur, quæ nec a doctiſſimis Viris percipiuntur, & quamvis concedatur cum Divo Chryſoſtomo, quem ſequitur Divus Thomas in prima Parte quæſt. 67. art. 4. quòd ſpiritalis Natura, ideſt Angelica ſit prætermiſſa a Moyſe in Creatione rerum ob periculum Idolatriæ, & proclivitatem ad eandem, idcirco rudi Populo nihil aliud, niſi corporalia fuiſſe propoſita, attamen res corporales ita ſunt a Moyſe deſcriptæ, ut magna ex parte non ſolùm a rudi Populo, ſed nec a doctiſſimis Viris intelligi, potuerint, & etiam nunc non poſſint; & quamvis veriſſimum ſit, Moyſen cum rudi Populo locutum fuiſſe, & imbecillitati ejuſdem condeſcendiſſe, illa ſolùm ei proponendo, quæ manifeſta ſenſibus apparent, ut habet idem Divus Thomas in prima Parte quæſt. 68. art. 3. Nihilominus hæc ſunt cum limitatione accipienda, quia ſtatim non eſt inferendum, Populum fuiſſe capacem rerum deſcriptarum a Moyſe. Pro Genetiſis obſcuritate legatur Divus Auguſtinus in 12. de Confeſſionibus cap. 25., & apertè concludit, ſtultum eſſe, temerè aſſumere in multiplicitate Scientiarum, quæ haberi poſſunt de mente Moyſis, quam earum idem potiſſimùm habuerit, tantùm proinde abeſt, ut rudis Populus ſuprema Dei arcana Moyſi revelata potuerit attingere, & Moyſen rudi Populo propterea condeſcendiſſe, ut intelligeret, quæ ab eo proponebantur. Duo itaque ſunt ex præhabito ſermone deducenda. Primum eſt, rudi Populo non eſſe niſi vera manifeſtanda. Secundum eſt, ly *condeſcendere* non importare tantam in Moyſen perſpicuitatem, ut rudis Populus potuiſſet intelligere omnia, quæ ipſi divinitùs revelata, & rudi Populo expoſita fuere.

Ceterum hæc dicta ſint ad enervandam illationem, quam Neoterici cogitarunt pro ſuſtinendis ſuis hypotheſibus contra motum Celorum, & Animam Brutorum, & huiuſmodi alia, quæ pro rudi Populo enun-

cia-

ciata fuisse, credunt, quæ ulterius confirmari possunt ex Historia Josué, qui non loquebatur cum rudi Populo, quando præcepit Soli, ne moveretur, quod ipsum de Davide, & aliis Scriptoribus Sacris sentiendum est.

Aliam considerationem adjungere non displicet. Multa sunt, quæ Sanctus Moyses in suis Libris conscripsit. Alia sunt physica, (quæ & historica suo modo sunt) alia sunt historica tantum, alia sunt legalia, quæ scilicet ad Legem pertinebant. De omnibus istis non est æqualis sermo instituendus. Quæ sunt physica, sive percipiuntur a Populo, sive non, nihil refert, cum Populus nunquam fuerit sollicitus de cognitione rerum physicarum. Quæ verò spectant ad Historiam, & ad Legem, maximè debent a Populo quæri, tum pro moribus, tum pro cognitione Dei, & salute Animæ, & pro hisce rudi Populo debebat condescendere Moyses, ut Legem sibi traditam a Populo intelligeretur, quemadmodum in Historia morali, sed in Historia physica res aliter cogitanda est; etenim sive rudem Populum consideravisset, sive non, nullus inde profectus oriebatur, neque poterat, oriri.

Quamobrem concludi, potest, Moysen condescendisse Populo in his, quæ spectant ad salutem, non in his, quæ spectant ad res physicas, quas magna ex parte omisit, tum quia de his ex professo non agebat, tum quia nihil profuit saluti, licet sciverit. Ita Magister Sententiarum distinct. 14. p. 146.

Prædictis Doctrinis solvuntur, & explicantur omnes aliæ Auctoritates ejusdem Doctoris Angelici, & notanter adversatur proposita distinctio, quomodo nimirum ad Fidem pertineant res physice in Sacris Paginis contentæ, de qua re supra non solum ex Divo Thoma in Summa, sed ex aliis Doctoribus communiter. Et hoc asseritur occasione Doctrinæ desumptæ ex Quæstionibus disputatis de Creatione Materiæ informis, quæst. 4., ubi quamvis dicatur, *Stellas apparenter moveri*, at tamen *ly apparenter* explicandum est, non ut Copernicani dicunt ex motu Terræ, sed explicandum est ex motu Coeli, in quo sunt, & quoniam Coelum movetur, Stellæ autem per se non moventur, idcirco dicuntur Stellæ a Divo Thoma, moveri *per accidens*, & *apparenter*, & hoc legitur loco citato clarè, & perspicuè: *Secundum autem Sententiam Aristotelis*, (sunt verba Divi Thomæ) *Stellæ fixæ sunt in Orbibus, & non moventur nisi motu Orbium secundum rei veritatem.*

Explicantur similiter aliæ Doctrinæ allatæ de rebus physicis obscuris, & manifestis, & quid de omnibus sentiendum sit a Catholicis, ex Divo Augustino determinatum est, addentes nonnulla cogitata, quæ plurimum illustrare videntur Controversiam propositam; maximè si consideretur, ad quid teneantur veri Catholici circa Auctoritatem Scripturæ, præcipuè quando agitur de rebus physicis, aut manifestis, aut obscuris.

SECTIO II.

*Examinantur Auctoritates Sacra Scriptura
in Rebus physicis etiam ex qualitate
Scriptorum, maxime cum assi-
stentia Spiritus Sancti.*

Valeant illi Philosophi, qui audientes in materia physica Auctoritatem Divinae Scripturae, ridere videntur, immo subsannare Relatores ejusdem, asserentes in rebus physicis Sacram Scripturam non esse attendendam, cum sit ejusdem Auctoritas potissima pro salute Animae, non pro cognitione rerum physicarum, quibus licet concedatur, ex professo Sacras Literas de eisdem non agere, si obiter tamen quandoque earundem meminere, mentiri nequit. Accedit qualitas Auctorum Sacrorum Librorum etiam independentem a Spiritu Sancto. Fortè Moyses non erat Summus Philosophus? Idem de Davide, & aliis dicendum est. Quando etiam (quod nullatenus est cogitandum) solus Moyses esset Auctor rerum physicarum, vel David, adhuc Auctoritas istorum Virorum non esset subsannanda, quantopere tribuitur Platoni, Democrito, Aristoteli &c. & in omnium Scholis celebres sunt istorum Virorum Sententiae, & Opinionum: & Moyses, Davidis &c. qui longè superant cognitiones praedictorum Philosophorum, erunt spernendae? unde ut melius coerceatur multorum libido, ita ratiocinandum est. Aut res physicae attribuendae sunt Moyse, Davidi &c. tantum, & in hoc casu constanter dicimus, praedictas Auctoritates esse saltem aequalis ponderis, nisi dixerimus, & melius, majoris, quam Aristotelis, Platonis, & aliorum; non enim erant praedicti Scriptores Fabrilignarii, aut Cerdones, sed insignes, & doctissimi Viri. De Moyse testatur Divus Stephanus Act. Cap. 7. Virum fuisse doctissimum. Et eruditus est Moyses omni Sapientia Aegyptiorum, & p. 2. Philo Judaeus de Opificio Dei in principio. At Moses tum philosophiae fastigium assecutus, tum oraculo de praecipuis Naturae Arcanis, edoctus, animadvertit, duo esse in rebus necessaria. Idem in Libro de eo, quod deterius potiori insidiari soleat, testatur in Aegyptum eloquentia adepta profectum cum sophistis congressum fuisse. Nec prius in Aegyptum proficiscitur, conflicturus cum ejus Regionis Sophistis, quam egregie meditatus differendi facultatem, omnes elocutionis ideas common-
stran-

strante, absolventeque Deo, per impositionem manuum Aaronis, quem Moysis fratrem, solet Os, & Interpretem, & Prophetam appellare. Idem de Vita Moysis libro primo. Itaque humeros, & Geometriam, universamque Musicam, & Rhythmicam, Armonicam, Metricam, sive Contemplativam, sive per instrumenta, vocesque prominentem se variis modis, accepit ab Aegyptiis Doctoribus: & insuper occultam Philosophiam descriptam literis (ut vocantur Hieroglyphicis) hoc est notis Animalium, quæ ipsi venerantur etiam pro Numinibus. Reliquas liberales Artes Græci docebant: ex propinquis autem Regionibus evocati, Assyrii suas literas, Chaldæi Sideralem Scientiam. Hanc, & ab Aegyptiis didicit, Mathematicæ cum primis deditis: observantque quid utrisque conveniat, in quo discrepent, intactus a contentionibus veritatem quærebat: quippe qui nihil præter eam admittebat, longè aliter quàm isti, qui accepta semel qualiacumque dogmata obstinatè defendunt, sive probata, sive improbata more Causidicorum mercenariorum jus, & Equum negligentium. Idem in Libro de Sacrificio Abellis, & Caini. At Moses verisimilia, credibiliaque, sed meram veritatem consecratur. Verum non est opus cumulare Auctoritates, omnes Libri testantur maximum Moysis ingenium, maximam ferè in omni disciplinarum genere cognitionem, in arte Historica, Poetica, Oratoria, Morali, & Theologica ex Huetio in demonstratione Evangelica, propos. 4. habetur Philosophiam Platoniam, & Peripateticam a Moyse derivasse, & ex Possevino in Bibliotheca selecta lib. 2. cap. 3. deprehenditur, in Mathematicis disciplinis multopere profecisse.

Atque hæc pauca indicavimus de Moyse, sed quid de Salomone sentiendum? Josephus octavo Antiquitatum Judaicarum libro cap. 2. quod est de Sapientia Salomonis, & prudentia, & divitiis ita scribit: *Salomon verò pulcherimum quiddam, ac maximum petiit, quod & Deus libentissimè largitur, & Homini est utilissimum. Non enim aurum, aut argentum, aut alias id genus divitias, ut Homo Juvenis petiit. Nam hæc sola Vulgo Hominum videntur expetenda, hæc sola divina munificentia digna. Sed da mihi (inquit) Domine mentem sanam, & intellectum bonum, ut his acceptis Populum hunc verè, ac justè judicare valeam. Hac postulatione delectatus Deus, pollicitus est, se etiam alia, quæ non petierat, additurum, divitias, & Gloriam, sed ante omnia talem intellectum, ac Sapientiam, qualem ante hoc nemo habuerit, vel Regum, vel privatorum. Inferiùs in eodem capite: Tanta autem fuit Sapientia, & Prudentia, quam Salomon divinitus acceperat, ut omnes Priscos superaret, atque etiam Aegyptios, qui omnium Sapientissimi habentur, longè post se relinqueret. Præcellebat etiam eos, qui per idem tempus in maxima opinione Sapientiæ fuerunt apud Hebræos, quorum nomina non tacebo. Et sequitur idem Josephus referens dotes, & cognitiones Salomonis ita insignes, &*
ex-

excelsas, ut ferè humanum captum superare videantur. Refert Cadrenus, Ezechiam librum Salomonis cremavisse, in quo remedia Morborum incisa erant; at Populus ex his remedia Morborum petens, a Deo sanitatem poscere, negligebat p. 89. 19.

Nolumus tamen acquiescere in Auctoritate Josephi, quamvis sit celebris, & Auctoris præstantissimi, qui ob ingenii gloriam Statuam meruit Romæ, ut habet Divus Hieronymus ante opera in testimonio Josephi &c. Dictum est, nos non acquiescere, quia nonnulla de Salomone referuntur ab eodem Josepho potius corrupta, vel addita, quàm vera, ut sunt illa de Compositione Incantationum, quibus morbi censebantur pelli unà cum Dæmonibus, quæ a Bellarmino parum verisimilia creduntur; *Sed (ut idem ait) si ve sint vera, si ve falsa, certum est, ea hoc tempore non extare, & fortasse ex verbis Josephi occasionem accepisse aliquos perditos Homines tribuendi Salomoni Librum perniciosissimum, qui inscribitur Clavicula Salomonis.*

Et meritò non acquiescimus in Auctoritate Josephi, quia Sacræ Literæ, & infallibiles testantur de Salomone talem, & prodigiosam Sapientiam, ut nemo similis, nec antea, & postea fuerit. In tertio Regum cap. 3. legitur Salomonis incomparabilis Sapientia. Textus Divinus est, qui loquitur: *Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: postula quod vis, ut dem tibi. Et ait Salomon: tu fecisti cum servo tuo David Patre meo misericordiam magnam, sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate, & iustitia, & recto corde tecum: custodisti ei misericordiam tuam grandem, & dedisti ei Filium sedentem super Thronum ejus, sicut est hodie. Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David Patre meo: ego autem sum Puer parvulus, & ignorans egressum, & introitum meum. Et servus tuus in medio est Populi, quem elegisti, Populi infiniti, qui numerari, & supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo Servo tuo Cor docile, ut Populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum, & malum. Quis enim poterit judicare Populum istum, Populum tuum hunc multum? Placuit ergo sermo coram Domino, quòd Salomon postulasset hujusmodi rem, & dixit Dominus Salomoni: quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut Animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi Sapientiam ad discernendum judicium: ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens, & intelligens in tantum, ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit &c. Capite quarto ejusdem Libri: Dedit quoque Deus Sapientiam Salomoni, & Prudentiam multam n.ais, & latitudinem cordis quasi arenam, quæ est in littore Maris. Et præcedebat Sapientia Salomonis Sapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum, & erat Sapientior cunctis Hominibus: Sapientior Ethan, Ezrahita, & Heman, & Chalchol, & Dorda filiis Mahol: & erat nominatus in universis Gentibus per circuitum*

Locutus est quoque Salomon tria millia Parabolas : & fuerunt Carmina ejus quinque , & mille , & disputavit super Lignis a Cedro , quæ est in Libano , usque ad Hyssopum , quæ egreditur de pariete : & disseruit de Jumentis , & Volucris , & Reptilibus , & Piscibus . In Capite nono eiusdem Libri in secundo Paralipomenon cap. 9. In Testamento novo in Evangelio secundum Lucam cap. 11. confirmatur Sapiencia Salomonis , & latissimè colliguntur Auctoritates , & discutiuntur in eodem argumento a Patre Joanne Pineda de rebus Salomonis .

Quicquid dictum est de Moyse , & Salomone , etiamsi æqualiter de aliis Scriptoribus Sacris probari non possit , attamen certum est , fuisse Viros doctissimos , & quorum Auctoritates sunt magni ponderis etiam in rebus physicis ; unde prosequentes nostrum Institutum possumus , & debemus tutò concludere , Auctoritates Moyfis , Salomonis , Davidis &c. esse æqualis , immo majoris ponderis , quàm sint Auctoritates Platonis , Democriti , Aristotelis &c. in rebus physicis , quando etiam considerantur , ut Doctores sinè Afflatu supernaturali , & tantum ut Doctores celebres ex proprio labore , & studio .

Si postea considerentur , ut insignes Scriptores , & Doctores ex Afflatu supernaturali , nonne erit præceps iudicium existimare , Auctoritates eorundem esse comparandas cum Platone , Democrito , Aristotele &c. , & esse in rebus physicis fallibiles ? Esto , quod Afflatus Divinus non sit primò directus ad rem physicam manifestandam ? Duo sunt consideranda in hac secunda parte Argumenti . Cognitio Auctoris ex proprio studio , & Afflatus Divinus , & ambo sunt , aut erunt minoris roboris , quàm Sententiæ aliorum Doctorum . Nos credimus , in hac re non esse immorandum , & gravi censura dignos esse , arbitramur omnes illos , qui nobiscum non sentiunt .

Verum quidem est , Auctoritates Sacras pro Sapiencia Salomonis alatas probare Sapienciam supernaturalem , non acquisitam , consequenter primam partem Argumenti ex illis non manifestari , unde addere , necessarium est , Scientiam Salomonis esse Scientiam infusam non simpliciter , sed per accidens , & eundem sua Scientia non cognovisse Conclusiones ; habebat tamen habilitatem pro cognoscenda veritate earundem , & proinde eadem Scientia erat humana , & utebatur discursu , & nisi labore exercuisset proprium ingenium , errare potuisset . Pineda prima 115. propterea idem Pineda p. 114. cognitionem Salomonis docuit , esse humanam , quantum ad naturam cognitionis , & modum .

Ad confirmandam Doctrinam Scriptorum Sacrorum , ne videantur vulgares Homines in Doctrina sinè illustratione divina , opportunum est , adducere nonnullas Auctoritates , quas Sacri Scriptores adducunt , & receperunt ex profana lectione . Divus Paulus in priori Epistola ad Corinthios Sententiam Menandri Poetæ refert , & est : *Corrumpunt*

bonos mores colloquia mala. Infertur ex hoc, Divum Paulum Menandrum Poetam legisse, adeoque non fuisse Virum rudem, & indoctum, independentem ab illustratione supernaturali. Idem Sanctus Apostolus Paulus in Actis Apostolorum cap. 17. nu. 28. ostendit, se legisse Aratum his verbis: *In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: ipsius enim, & genus sumus;* Propterea ad Titum scribens cap. 1. utitur testimonio Epimenidis: verba Sacri Textus sunt: *Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum Propheta: cretenses semper mendaces, malæ bestiae, ventres pigri.* Interpretes in hoc loco communiter conveniunt Apostolum, nomine, *dixit quidam ex illis* intelligere Epimenidem, qui fuit Paganus Vates. Vocat autem quendam ex illis, & ita scribit, & exponit Ambrosius Catharinus in suo Commentario ad prædictam Epistolam; *Erat enim Cretensis ille Poeta.* Amplissimum addit testimonium Pater Medina de Recta in Deum Fide libro 6. cap. 13. p. 208. B. his verbis. *Sed & Paulus Apostolus Vas electionis, cum tamen præter Sancti Spiritus familiare magisterium, humanis quoque disciplinis haberetur doctissimus, ut ex frequentissimis ejus hyperbatis constat, sermonis elegantia non multum delectat:* Idque potissimum elucet, dum scribit ad Romanos, ut observat Deupeus de Thematibus. Nec quicquam obstat ejusdem Sancti Apostoli Auctoritas in secunda ad Corinthios cap. X. nu. 11.: *Præsentia autem Corporis infirma, & sermo contemptibilis.* Sicut nec alia exarata in 11. ejusdem Epistolæ nu. 6.: *Nam & si imperitus sermone, sed non scientia in omnibus autem manifestati sumus vobis.* Etenim prima Auctoritas intelligitur de illis, qui falsò eundem accusabant, sicut patet ex attenta lectione Epistolæ, & ex communi sensu Expositorum, & proinde dicebat, si Epistolæ sunt graves, & fortes: *Quales sumus verbo per Epistolas absentes, tales, & præsentis in facto.* Altera, quæ succedit, facilliter etiam tollitur inè contradictione, nam tunc Divus Paulus locutus est, & scripsit ut verus, & sincerus instructor, pro casu omittitur eloquentia, vel possumus etiam arbitrari ita illis videri, ad quos scribebat. Ambrosius Catharinus in Commentario ait: *Non puto, Beatum Paulum se fateri, esse imperitum sermone, cum esset Prædicator eximius, sed ita illis videbatur, ad quorum opinionem loquitur: quia sermo ejus habebat simplicitatem spiritualem, & non secularem illam affectam redolebat eloquentiam.* Sic enim accidit veris, & puris Prædicatoribus, qui sincere student, suadere veritatem, cujus simplex debet esse oratio. At quoniam Scientia potius desideranda est ab Evangelizante, quàm fructus sermonis: ideo addit: *sed non Scientia.*

Considerentur itaque singulatim Scriptores Sacri, & nemini dubium erit, quin ferè omnes fuerint Viri docti, magis tamen, & minus etiam in rebus physicis. De Moyse, Salomone, & Davide facta sunt verba.

De

De Josue ità scribit Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis : *Omnino credibile est, Josue Ministrum, discipulum, & successorem Mosis imitari voluisse Dominum, & Magistrum, & Prædecessorem suum, ut, sicut ille ad æternam memoriam literis mandaverat res gestas in Populo Dei usque ad sua tempora, ità & ipse faceret, cùm ei nec Scientia, nec Assistentia Spiritus Sancti in scribendis Sacris Historiis defisset.* Moyse de rebus physicis erat maximè instructus, idem videtur esse dicendum de Discipulo, præcipuè cùm res físicas tangat, quas ignoravisse, non est verisimile.

Dictum est, Josue nec scientiam, nec assistentiam defecisse, quod cùm dupliciter intelligi possit, necessarium est, distinguere, ut semper appareat, nunquam erravisse. Assistentia itaque potest duobus modis intelligi, vel in ordine ad veritatem Historiæ, vel in ordine ad causam Historiæ. Quicumque contendunt motum Terræ, possunt objicere, assistentiam non defuisse pro describenda veritate Historiæ, ne laberetur aliquis error in descriptione, defuisse autem assistentiam in causa Historiæ. Ceterum hæc distinctio non concordat cum Textu, quia quotiescunque Historia est descripta cum assistentia, semper ruit motus Terræ, & Solis motus est concedendus; ratio est, quia Historia importat majorem longitudinem diei ob Solis motum impeditum, tum tantum refert Historia majorem longitudinem diei, sed unà causam exprimit, nempe retardatam, seu fatius impeditam Solis motionem, quæ tollit omnem difficultatem, cùm Sol sit immediata causa diei.

Nec obest, quòd Deus sese accommodaverit ingenio Scriptorum, quia hoc intelligitur in Sermone, non in Sententiis, idcirco videmus, modum scribendi esse diversum, ut de Isaja, Hieremia, Ezechiele &c. exemplificari potest, qui in stylo, & dicendi modo non conveniunt. Primus est elegans; secundus incultus, & penè subrusticus. Tertius nec satis disertus, nec admodum rusticus est, & ex utroque temperatus. In Scriptura tamen Sacra, quamvis reperiantur formulæ scribendi diversæ, unà tamen est mirabilis consonantia, ut notant Sancti Patres, & communiter Sacri Expositores, quamobrem licet Auctor Sacre Paginæ sese accommodaverit Scriptorum ingenio, id intelligendum est in Sermone, non in re; & Sententiis; & ratio idem persuadet, quondam Sententiæ particulares potuissent interdum a veritate recedere, & fuisset maximum absurdum, primam veritatem sese accommodare particulari opinioni, quæ falsa esset, seu repugnat, Summam Veritatem sese accommodare falsitati; & quid operata esset Assistentia, quando potuissent labi, aut propter proprium defectum, aut alienum. Nonne turpissimum est, admittere Spiritum Sanctum assistere suo Scriptori a veritate recedenti: & sanè in hypothesi assistentiæ, quæ certissima, & indubitata est, nemo potest aliter ratiocinari, nisi ut supra dictum est, Assistentiam Spiritus Sancti hoc robur habere, & habuisse certum est,
ut

ut nunquam permittat, vel permiserit errorem; tunc enim in casu erroris fuisset superflua, & undique otiosa assistentia supposita: explicatur a pari; si in aliquo negotio contingeret error cum assistentia aliqujus cognoscentis errorem, tam erraret, qui assisteret, quàm qui negotium principaliter ageret; idem verificaretur de Scriptoribus Sacris, quando qui assistit, & sine dubio cognoscit errorem, permetteret errorem; assistentia enim nihil influeret; consequenter esset superflua, & otiosa, quod est contra commune Dogma de necessaria assistentia, ne labatur error. Quando admittitur assistentia, cessat propria cognitio, & Scriptor scribit motus, ne a veritate deficiat. Nos diximus supra cum communi Voto Sacrorum Expositorum, Sacros Scriptores vel scripsisse, quæ non noverant, ut de Prophetis constat, quibus revelata fuere magna ex parte, quæ scripta sunt ab eisdem, & David de se ipso testatur idem, quando ait: *Incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*, vel scripsisse, quæ noverant, & in hoc casu non sine speciali assistentia scripserunt, qua mediante directi sunt ad ea scribenda, ne invisis, aut alio modo acquisitis cognitionibus deciperentur, aut fallerent, seu deciperent; unde de Josue potest formari dilemma, quod etiam ceteris accommodari potest: vel motio Solis, dictante Deo est exarata, vel assistente tantum, utroque modo esset impossibilis error. Sanctus Augustinus ad Divum Hieronymum scribens ait: *Si in aliquo Sacro Libro, vel minima falsitas reperiretur; totius Libri certitudo periret, & nisi Scriptor Sacer peculiari Spiritus Sancti assistentia dirigeretur; etiam in iis, quæ vidit, & novit facile per oblivionem, aut affectum non purum in aliquam falsitatem incideret, ut fit subinde apud Historiographos*. Quocirca quando Sacri Scriptores rerum physicarum meminerunt, vel locuti sunt de eisdem sine cognitione earundem, vel cum cognitione, vel secundum opinionem Vulgi, nimirum ut eidem aliquo modo se accommodarent. Omnibus istis modis vel habuerunt assistentiam divinam, vel non; si primum, etiam in rebus physicis non potuerunt errare; si secundum, Sacra Pagina non erit indubitatae Fidei, & standum erit Scriptoribus secundum propriam cognitionem, quæ non excludit errorem; tunc enim considerarentur, ut particulares Doctores, de quibus non posset affirmari, aliquibus exceptis, Scientia infusa per accidens, consequenter pura cognitio naturalis in materia physica, & erroribus obnoxia; eosdem scripsisse de rebus physicis sine cognitione earundem, hoc non est cogitandum; neque putandum est cognovisse res physicas, & postea oppositum scripsisse ad Vulgum, quia contra propriam cognitionem scripsissent: scripserunt itaque cum cognitione, & hæc cognitio sine assistentia est fallibilis, multoque magis si dirigatur a Vulgo.

A pari potest confirmari, assistentiam videlicet non esse in rebus physicis, sed solum in materia Fidei, & morum, quemadmodum contingit

in Conciliis, in quibus admittitur assistentia pro Fide, non pro Disciplina. Divus Augustinus secundo Libro de Baptismo, cap. 3. habet: *Ipsa plenaria Concilia sepe priora a posterioribus emendantur; quum aliquo experimento rerum aperitur; quod clausum erat, & cognoscitur, quod latebat*: Si verum est, ut habet Canus Cabasutius, effatum Divi Augustini non aliter intelligendum esse, quàm in rebus disciplinæ, vel facti, aut personarum; non verò in definitionibus circa Fidem, cum hæ sint in Ecclesia immutabiles; neque de Concilio Generali a Romano Pontifice confirmato, benè verò si non fuerit a Pontifice confirmatum, tunc enim prius emendatur per posterius Concilium, Canus libro 5. de Locis Theologicis cap. ultimo ad X. p. 359. ubi expressè respondetur Divo Augustino; ità a pari ratiocinantes possumus asserere, Scripturam Sacram habere assistentiam in materia Fidei, non in rebus physicis.

Nonnullæ responsiones propositæ difficultati assignantur. Prima est, duplex intercedere discrimen inter Sacros Auctores, & Summum Pontificem, Patresque Concilii; ità legitur apud Melchiorum Canum de Locis Theologicis lib. 5. cap. 5. p. 319. Primum est, quòd Auctores Sacri ex proxima Dei vel revelatione, vel inspiratione scribunt Catholica Dogmata; nec egent exteris ad scribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione argumentantur; secus Pontifex, & Concilia se habent, etenim humana via incedunt, & rationem sequuntur argumentando, & ità verum a falso discernendo. Secundum est, quòd Scriptoribus Sacris Dei spiritus adest in singulis; etiamne in minimis rebus? etiam. Ità Canus loco citato, qui sequitur, dicens: *At Patribus Synodi spiritus veritatis non est præsens in omnibus, sed in rebus solum ad salutem necessariis. Quod enim in Symbolo Athanasii dicitur, Carnem, & Animam unum esse Hominem, id non oportet, verum esse, quamvis cum Athanasio Concilium Nicensem consensisset. Nam utrum Homo partes illæ complexæ sint, an non sint, ad Philosophiæ rationem pertinet, non Fidei: quare Philosophorum Quæstio est, non Fidelium &c.* Et quemadmodum hoc asseritur de Conciliis, ità potest affirmari de Scripturis Sacris, nimirum, quòd in eisdem multa sint ad Philosophos spectantia, non ad Fidem, & consequenter non habere omnia particularem Sancti Spiritus assistentiam.

Eadem, & alia nonnulla discrimina tradit Pater Bellarminus in suis Controversiis tomo 1. lib. 2. cap. 12. Centrov. 4. ubi habetur sermo de Conciliorum Auctoritate, & præcisè quæritur: *An sit major Auctoritas Concilii, quàm Sacra Scripturæ*, & quinque discrimina assignat. Primum est, quòd Scriptura est verbum Dei immediate revelatum, & scriptum quodamodò Deo dictante, non ità Concilium; hoc enim tantum declarat, quodnam sit verbum Dei traditum, vel scriptum, & quomodò intelligi debeat, & per ratiocinium deduci Conclusionem. Se-

cun-

cundum est, Scriptores non multum laboravisse in suis Libris edendis; secus Patres Concilii rem ipsam ferunt disputando, legendo &c. Tertium, in Scriptura nullum posse errorem contingere, sive de Fide, sive de Moribus agatur, sive affirmetur aliquid generale, & toti Ecclesiae commune, sive aliquid particulare ad unum tantum Hominem perti- nens; non ita se habent Concilia in Judiciis particularibus, sicut & in Præceptis Morum, quæ non toti Ecclesiae, sed uni tantum, aut alteri Populo proponuntur. Quartum est, quod in Scriptura non solum Sen- tentiæ, sed singula verba sunt de Fide: In Conciliis autem maxima pars actorum ad Fidem non pertinent. Quintum est, quod Scriptura non eget approbatione Pontificis, ut sit authentica, sed tantum, ut innotescat ejus Auctoritas; Concilia autem non sunt tuta, nisi a Ponti- fice confirmantur.

Cognita, & explicata differentia, quæ intercedit inter Scripturam Sacram, & Concilia, statim occurrit responsio ad objectionem proposi- tam, nimirum Sacros Scriptores habuisse assistentiam non solum in his, quæ pertinent ad salutem, Fidem, & Mores, sed etiam in his, quæ sunt physice considerationis, quæ propterea dicuntur de Fide per ac- cidens, & indirectè, ut nonnunquam dictum est, & idem sermo valet de Historia Sacra, de qua possumus concludere, non omnem esse de Fide directè; sed aliquam esse de Fide indirectè, ut Canem Tobiae mo- visse Caudam &c.

Adhuc autem non acquiescit animus in prædicta responsione. Vide- tur enim supponere, quod quæritur, an in rebus physicis fuerit assisten- tia, necne; consequenter revertit Argumentum ex Concilio, in quo si quæ non pertinent ad salutem, non sunt de Fide, & possunt quan- doque esse falsa, ita & æqualiter possumus arbitrari, res physicas non pertinentes ad salutem potuisse scribi sine assistentia, & quandoque fal- sas esse, & idcirco Auctoritatem Scripturæ in rebus physicis nullam esse.

Respondetur primò, temerarium esse, opponi communi, & commu- nissimæ opinioni Patrum, & Sacrorum Expositorum, qui docent, as- sistentiam fuisse in omnibus, etiam in minimis usque ad apices. Hic in- veniuntur duæ opiniones, ut dictum est. Altera, quæ tenet, Scripturam totam dictatam fuisse, & revelatam. Altera quæ sustinet, Scriptores Sacros scripsisse ex revelatione, & ex propria cognitione nonnulla, in quibus scribendis non egebant speciali revelatione, egebant tamen Spi- ritus Sancti præsentia, & auxilio, ut licet humana essent, & naturæ ratione cognita, divinitus tamen sine ullo errore scriberentur. Legi- mus, prædictas opiniones esse præcipuas, & palmares inter Sacros Do- ctiores, & hisce opponi, non est tutum. Scimus, nonnullos recedere, inter quos Henricus Olden Doctor Parisiensis relatus a Domino Ludo-

vico Elia Dupin in Prolegomenis ad Bibliā lib. 1. cap. 2. §. 8. quo in loco specialiter agitatur nostra Quæstio, sed sua Fundamenta non sunt tanti roboris, ut nobis persuadeant oppositum, quamobrem argumentum desumptum ex communi Doctorum opinione nostram Sententiam veram esse, ostendit.

Probatur secundò assistentia etiam in his, quæ naturali lumine nota erant; nam deficiente assistentia facilè esset aliquod mendacium, potissimum in his, quæ humano more scripta sunt. Hoc autem non est cogitandum: Canus libro 2. de Locis Theologicis cap. 16. ubi referuntur Argumenta eorum, qui tenent Sacros Auctores in libris Canonicis non semper Divino Spiritu fuisse locutos, tandem in fine Capitis ita concludit: *Verum a contraria parte illud facit, quod si in Libris Canonicis aliqua humano more, & spiritu, vel scripta, vel commemorata fuissent, nihil obstare videretur, quo minùs in iis aliquod esset mendacium. Jam si errorem aliquem in Scripturis Sacris agnoscimus, earum Auctorem Spiritum Sanctum esse, quis credet?*

Non possumus rejicere, prædictam Doctrinam passim reperiri apud Sanctos Patres, sed, qui contrarium sentiunt, & præcipuè quando sermonem faciunt de rebus physicis, non erubescunt dicere, multos esse tam in veteri, quàm in novo Testamento errores, consequenter ille cardo, cui innituntur, qui nostram tuentur opinionem, nullius est roboris apud Adversarios, qui concedunt errorem in rebus physicis, aliisque etiam Historicis, & solum admittunt infallibilitatem in materia Fidei, & Morum.

E contra nos non debemus acquiescere in prædicta instantia; considerantes enim verba, & Sententias Scripturæ Sacræ in nostra materia, videlicet physica, manifestè distinguimus, quandoque res physicas non esse ab Auctore Sacro propositas, ac si ipse solus easdem scripsisset; sed ex ore Dei easdem recepisse, & Posteris tradidisse, in quo casu Adversarii non possunt se tueri. Afferamus loca, quæ nobis favent.

In Genesi cap. 1. hoc evidentissimum est: *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super Terram, & universa ligna, quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam, & cunctis Animantibus Terræ, omnique Volucris Cæli, & universis, quæ moventur in Terra, & in quibus est Anima vivens, ut habeant ad vescendum.*

In Isaia cap. 1. nu. 2. & seq.: *Audite Cæli, & auribus percipe Terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivit, & exaltavit: ipsi autem spreverunt me. Cognovit Bos possessorem suum, & Asinus Præsepe Domini sui: Israel autem me non cognovit, & Populus meus non intellexit.*

Neque dicatur, ita locutum esse Deum, ut sese accomodaret cogni-
tio-

tioni Hominum, qui tunc temporis ita credebant, primò quia Spiritus Veritatis nunquam debet dici, quod sese accomodet falsitati, & mendacio; implicat enim summam Veritatem associari vulgari falsitati. Secundò nulla erat necessitas addendi illa verba, *& in quibus est Anima vivens*. Quando præcisè erat describendum alimentum Animalium, poterant eadem verba omitti, & melius, quàm sese accomodari vulgari falsitati. Tertiò optimè noverat Deus, cui omnia sunt præsentia, opinionem contrariam de Automatis cum caterva Doctorum esse futuram; itaque quare potius meminisse debuit opinionis vulgaris illorum, Hominum, quàm aliorum nostri temporis? Quartò, quando etiam vellemus in physicis recedere a Scriptura Sacra, & eandem interpretari, ut dictum est, requireretur demonstratio rigorosissima a priori, quæ demonstraret necessitatem interpretationis; hæc autem demonstratio desideratur. Quis unquam demonstravit, non dari Animam in Brutis? audivimus quidem, immo legimus, Cartistas, & alios sentientes Bruta esse Automata, eorundem rationes pluries consideravimus, sed nunquam demonstratam esse opinionem Automatum a priori, legimus, vel audivimus, & si consideretur demonstratio a posteriori, potius hinc demonstrari Animam eandem, sæpè animadvertimus. Idem sermo suo modo institui potest de motu Solis, & Gassendus affirmat, hætenus motum Terræ non esse demonstratum.

Alia Auctoritas desumpta ex Isaja ostendit, verum esse id, quod propugnamus. Comparat Deus cognitionem Bovis, & Asini cum cognitione Israelitarum, ac si isti pejores essent Jumentis, & magis ingrati sint, quàm Bruta erga suos Dominos. Quale robur haberet ista comparatio, si Bruta nihil cognoscerent? Formetur sermo hoc modo. Bos revera non cognoscit Possessorem suum, neque Asinus Præsepe Domini sui; Israelitæ autem me non cognoscunt, hoc discursu ostenditur ne ingratitudo Israelitarum? valet ne progressus sermonis divini? nos pro veritate propriam inscientiam confitemur.

Effugium Adversariorum est, Bovem non revera cognoscere, supponi tamen cognoscere a Vulgo, & juxta hanc suppositionem procedere comparisonem, seu in hac suppositione fundatum esse discursum divinum, & sufficere, quod verificetur ex parte Vulgi.

Verum, cum comparatio, ut docent Doctores sit cognata quædam, inter res similes affectio, cum scilicet res inter se, ob quandam similitudinem componuntur, non esset adæquata comparatio, quando Bruta essent tantum Automata; hic enim non cognoscerent, & Israelitæ cognoscerent, unde nulla esset comparatio, quia Bruta non cognoscerent, Israelitæ autem cognoscerent; & ut illa habeat locum, oportet, ut ambo cognoscant tantum suum modum, non quòd unum cognoscant, aliud non; secus sermo nullius esset roboris, & quod asseritur de sup-

positione Vulgi nihil afficit, quia est cognitio attributa, & supposita, non vera, & realis, qualis requiritur, ut allata comparatio probet.

Est præterea consideranda veritas, aut falsitas suppositionis, hoc est, vel suppositio de cognitione Bovis, & Asini juxta Vulgi opinionem est vera, vel falsa; si vera est, non poterunt Adversarii confugere ad responsionem, quam communiter adducunt, nempe Spiritum Sanctum, & consequenter suos Scriptores instrumentarios sese accommodavisse cognitioni, & credulitati Vulgi insipientis, & ignorantis Boves, & Asinos non cognoscere: si falsa, quomodo poterit concedi, Spiritum Sanctum velle adhærere vulgari Sententiæ omnino falsæ; fortè suprema, & prima Veritas eget, & egit suppositionibus falsis pro confirmandis, & probandis suis Sanctissimis Documentis? fortè non potuit, nec poterit persuadere suum Populum absque eo, quod eundem sequatur in suis erroribus?

Quando dictum est, Spiritum Sanctum sese accommodavisse captui vulgari, id valet pro sermone, non pro sensu, & sententiis, secus magna ex parte Sacrarum Scripturarum labefactaretur Auctoritas, & Divus Augustinus apud Canum libro tertio de Locis Theologicis ait: si in Sacro quovis Libro una quælibet falsitas reperitur, totius Libri certitudo interit.

Observat ulterius idem Canus, nonnunquam Sacras Scripturas opinionem Vulgi retulisse, sed etiam addit hujusmodi opinionem ab Auctore Sacro ita referri, ut non ex se, sed ex Vulgi sententia retulisse, videatur. Exemplum luculentissimum habetur in Evangelio secundum Mattheum cap. 16. nu. 13. & seq.: *Venit autem Jesus in partes Cæsareæ Philippi: & interrogabat Discipulos suos, dicens: Quem dicunt Homines esse Filium Hominis? At illi dixerunt: alii Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Hieremiam, aut unum ex Prophetis. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi.* Similiter quando Divus Paulus in Actis Apostolorum cap. 17. nu. 18. *Novorum Dæmoniorum videtur Annunciator esse, dicitur, tunc ex Vulgi opinione Sacra Pagina evidenter loquitur, & inducitur Vulgus per illa verba: Alii verò &c.* Idipsum colligitur ex eodem loco, ut patet ex his verbis: *Quidam autem Epicurei, & Stoici Philosophi differebant cum eo, & quidam dicebant. Quid vult semini verbius hic, dicere?* Aliis vicibus sequitur Sacra Pagina vulgarem opinionem, quæ absolute falsa est, in aliquo tamen sensu est vera, ut cum dicitur, Joseph esse Patrem Christi, juxta Vulgi sensum est falsum, sed tamen in aliquo sensu sine falsitate dicebatur Pater, nec in hoc loquendi modo ullum adest mendacium, quoniam secundum aliquam nominis significationem verum est, Sanctum Joseph Christi Patrem esse, & propterea Beata Virgo dixit: *Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.*

te. Sermone Vulgi quidem, sed verè tamen, ut scribit Canus lib. 11. de humanæ Historiæ auctoritate cap. quinto.

Ceterum si Bestiæ sunt Automata, in quo sensu poterunt dici cognoscere? an juxtà credulitatem Vulgi tantum, neutiquam? ratio est, quia quando Vulgus credit tantum, & non adest aliquod motivum, seu titulus, quo Bestia verè dicatur, cognoscere, opinio Vulgi non erit sufficiens tantum, ut Bestia dicatur, cognoscere, sicut Sanctus Joseph, licèt ad Vulgi sensum diceretur Pater Christi Domini, non sustineretur modus loquendi sinè falsitate, quando secundum aliquem modum non esset verè Pater: modò cum paritas non currat de Automatis, idest in aliquo sensu vulgari non verificetur, verè cognoscere secundum Cartistas, nec Sacra Pagina loquatur ex Vulgi opinione, indicando præcisi- sèntià Vulgus sentire, sequitur, Bruta non posse dici, cognoscere secundum Vulgus, quotiescumque Scriptura eisdem attribuit cognitionem.

Volumus alia ratione, quamvis tacta, valida tamen, & efficaci ostendere, methodum Scripturæ non esse vulgaribus cognitionibus ità tribuere, ut easdem etiam falsas, vel sequatur, vel enunciet pro quadam accommodatione. Observamus, Creationem rerum a Moyse descriptam tot, tantisque difficultatibus involutam, ut nullo modo possit dici Auctorem, & Scriptorem se accommodavisse cognitioni Hominum, tam doctorum, quàm indoctorum. Divus Augustinus labyrinthum agnoscens, alio modo non evadebat, nisi asserendo, *Veritas tamen est in Scriptura*. Id ipsum habetur pluribus in locis apud Divum Thomam, præcipuè in prima Parte quæst. 67. & sequ.: ubi cognoscitur diversitas opinionum, & consequenter obscuritas, nullo habito respectu ad Populi captum. Hinc quæst. 68. art. 2. in responsione concludit cum Divo Augustino, secundo super Genesin ad literam: *Quod major est Scripturæ Auctoritas, quàm omnis humani Ingenii capacitas*. Sequuntur in eadem prima Parte Quæstiones, & Articuli; & quoniam gravissimæ interdum urgent difficultates, propterea tantus Doctor acquiescit in Auctoritate Scripturæ, & ait: *Sed in contrarium sufficit auctoritas Scripturæ*. Ut patet quæst. 70. art. 1. art. 2. quæst. 71. 72. Tanta est Auctoritas Scripturæ, ut ipsa sola sufficiat.

Et quamvis constet, Sanctos Patres admittere, Scripturam locutam fuisse secundum opinionem Populi, & ferè temerarium sit recedere, ut multis testibus confirmat Raynaudus de bonis, & malis Libris, partitione prima, Erotemate XX. nu. 416. p. 242. &c. attamen, quando versamur in sensu Scripturæ pio, & secundum quem evitantur multæ difficultates, & robur Scripturæ sustinetur, credimus, non esse piaculum aliquo modo recedere, nec vitio debet verti. Hinc observamus, Divum Thomam in primam secundæ, quæst. 98. art. 3. ad secundum, non omnino acquiescere in expositione, quòd Moyses locutus sit a facie ad fa-

ciem secundum opinionem Populi, qui hoc putabat, sed addit, per visionem faciei posse etiam intelligi quandam eminentem contemplationem, & familiarem infra Essentiae Divinae visionem. Et plures alii Doctores nomine visionis intellexerunt cogitationem, seu imaginationem, quam pro viribus nostris de Deo capimus. Videatur Sixtus libro 6. suae Bibliothecae annotatione 182.

Transitum faciamus ad aliud motivum, & concedatur Adversariis, non per modum assertionis, sed disputationis, Sacras Literas non habere in omnibus, & quibuscumque suis partibus assistentiam Sancti Spiritus, seu omnem Sacram Literam, seu omnes Libros Canonicos in omnibus suis partibus non esse scriptos cum assistentia, sed tantum cum simplici permissione, ut de ceteris humanis rebus essent; adhuc non est verisimile, Deum permisisse, Sacros Auctores in Libris Canonicis scribere aliquid, quod undique veritati non responderet; ratio est, quia non distingueretur quid ex Deo, quid ex Homine esset, quid Auctor ex revelatione Divina, quid cum assistentia, quid ex permissione, & ex proprio spiritu, ingenio, & cognitione pertulisset, & data suppositione, quod nonnunquam erravisset, statim cetera revelata, aut alio modo scripta cum assistentia perirent. Nunquam potuimus concipere Auctores Sacros elevatos ad scribendum Libros Canonicos, ut ea, quae omittere sine periculo poterant, aut addidisse, aut cum certitudine scripsisse cum manifesto periculo causae, quam mentibus Hominum imprimendam susceperant. Igitur qui negant assistentiam, & permissionem negare non possunt, oportet, quod confiteantur etiam levibus in rebus, & nihil ad salutem nostram pertinentibus, Libros Canonicos ab omni errore immunes esse, ab omni falsitate alienos, non solum ab ea, quae mentiendo promitur, sed & ab ea, quae obliviscendo succedit ob eam maximam rationem, quam Divus Augustinus attulit, nempe si minima falsitas, aut error reperiretur, totius Libri certitudo interiret; detecto enim errore, vel falsitate in una parte, illico insurgit occasio dubitandi de reliquis. Hec autem sufficiant, quia paucissimi sunt, qui negant assistentiam, & qui in rebus levibus, & nihil ad salutem, & mores pertinentibus negant, perstringuntur a Cano libro secundo de Locis Theologicis cap. 17. ubi probatur, singulas particulas Librorum Canonicorum, Spiritu Sancto assistente, scriptos fuisse.

Quarto, demonstratur Assistentia ex Propheta Amos. Hic, ut omnes Expositores Sacri scribunt, non erat Propheta, neque Prophetae Filius, sed Homo plebeus, & Pastor ruborum mora vellicans subito, & divino miraculo in ordinem Prophetarum vocatus fuit, omni scientia, & facultate destitutus, & nuncupatus Armentarius, quod Bobus pascendis incumberet, lingua tardus, sermonis proprietate carens, & omnino ingenii inculti Homo, & tamen ex Armentis hunc Deus elegit,
& Ar-

& Arcanorum suorum Interpretem misit in Samariam ad prophetandam Iram Dei. Quamvis hic Propheta sine literis scripserit, & elevatus a Deo ad prophetandum non fuerit; non proinde existimandum est, naturali cognitione de Orione, & Arcturo verba fecisse, sed sentiendum est, æqualiter de omnibus a se enarratis locutum fuisse, unde non solum assistentia, sed revelatio huic Prophetae auxiliatrices manus fuisse pro complendo suo Libro, & quando in Cap. 5. dixit nu. 8.: *Facientem Arcturum, & Orionem, & convertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem*. Quæ verba Arcturi, & Orionis supponunt cognitionem physicam, quam nullatenus habebat, divino afflatu scripsisse, dicendum est, consequenter oportet concludere etiam in rebus physicis vel revelationem, vel assistentiam, vel utrumque non deficere, & si in uno loco Scripturæ, quemadmodum in hoc firma est Conclusio, universaliter, & indubitanter idem erit in omnibus admittendum.

Hoc ipsum persuaderi potest præclarissima Auctoritate Sancti Hieronymi ad Marcellam, quæ est: *Si contra Scripturarum Auctoritatem redditur ratio, quantumcumque acuta sit, vera esse non potest*. Quæ maximè attendenda in rebus physicis ob hoc potissimum fundamentum, quod scilicet *Scrutator Majestatis opprimitur a Gloria*, ut in Proverbiis cap. 25. nu. 27. legitur, & ubi est ratio, fides languet, quare, ubi est ratio, & acuta, ibi rerum physicarum consideratio occurrit. Eadem de causa quando Theologi, & Commentatores Sacrarum Literarum, quærent, in quibus Sacra Scriptura ceteras Scientias antecellat, respondent, ut legere est apud Durandum de Sancto Porciano in Præfatione ad quatuor Libros Sententiarum nu. 5.; Sacram Scripturam cæteris Scientiis præstare in celsitudine dignitatis, in plenitudine bonitatis, in certitudine Veritatis, & in voragine profunditatis; & quando ab eodem Magistro signanter expenditur certitudo Veritatis nu. 10. comprehenduntur etiam res physicæ; verba citati Doctoris sunt: *Tertio excellit omnes alias scientias in certitudine Veritatis, quam habet ex formali ornamento, quod notatur ibi, revelans. Quæcumque in Sacra Scriptura traduntur, aut solum, aut principaliter divina Revelatione tenentur: talia autem certissima sunt. Ratio hujus est, quia supremum inferioris deficit ab infimo superiori. In omni enim genere visa sunt certiora, auditis, sed audita a Deo quamvis sint infima in gradu certitudinis in illo genere cogitationis, tamen certiora sunt, & veriora his, quæ sciuntur, & videntur a nobis in lumine Creaturæ rationalis, unde clarè, & certè Auctoritati Divinæ cedit ratio*. Hugo tertio de Anima relatus ab eodem Durando optimè monet. *Quod quicquid docetur in Sacra Doctrina veritas est, quicquid percipitur bonitas, quicquid promittitur, felicitas est*. Et sanè docetur Anima Brutorum in Genesis cap. primo, quapropter, si non daretur in rerum Natura, constaret de documenti falsitate, quod horrorem incutit,

cutit, nam Deus est Veritas sine fallacia, Bonitas sine malitia, Felicitas sine miseria.

Nec dicatur, excitatam fuisse quæstionem, utrum sensus Scripturæ Sacræ peti debeat ex intentione Scriptoris, an ex intentione Spiritus Sancti. Sanctus Augustinus XI. de Civitate Dei cap. 19. hisce verbis: *Ad id perveniat, quod sentit ille, qui scripsit*, videtur velle indicare, sensum Scripturæ sumendum esse ex intentione ipsius Scriptoris. Coqueus in prædictum locum Divi Augustini respondet, in hac quæstione nullam prorsus esse debere difficultatem, cum is sit verus sensus Scripturæ, qui intentus est a Spiritu Sancto, & similiter sit verus sensus Scripturæ, quem sibi Scriptor ipse proponit; ratio est, quia sensus Scriptoris non potest esse alius, quam sensus Spiritus Sancti, & quamvis omnia in Sacris Paginis contenta non fuerint revelata divinitus, sed multa audita, alia visa, attamen in omnibus scribendis adjuti fuere a Spiritu Sancto, ita ut nullo modo possent errare. Sanctus Augustinus 2. de Doctrina Christiana cap. 6., & libro 3. cap. 27. ait eos, qui Divinas Literas scrutantur, nihil aliud conari: *Quam ut agnoscant eorum voluntatem, a quibus fuerunt conscriptæ, & ex eorum voluntate divinam voluntatem.* Legatur Coqueus loco citato, ex quo prædicta sunt desumpta.

Colligimus nos ex Veritate Doctrinæ allatæ, quod si intentio Scriptoris est eadem cum intentione Spiritus Sancti, non fuisse liberos Scriptores in scribendis illis rebus, quas scripserunt, siue fuerint revelatæ, siue visæ, siue auditæ; & quamvis concedamus, Sacros Scriptores condescendisse nonnunquam imbecillitati Populi, & secundum opinionem ejusdem quandoque locutos fuisse, etiam in hoc casu intentio Scriptoris non fuit diversa ab intentione Spiritus Sancti, consequenter illa accommodatio cum Populo nunquam fuit erroris, aut falsitatis capax, quia sequeretur, quod intentio Spiritus Sancti sese accommodavisset errori, & falsitati, quod nullo modo cogitari, & concipi debet.

SECTIO III.

*Considerantur, & explicantur plures modi
loquendi Sacra Scripturae ad inventum
etiam pro rebus physicis.*

Um strepitus Adversariorum fundetur in modis loquendi, qui reperiuntur in Sacris Literis, necesse erit, nonnullos breviter considerare, & ad bonam frugem reducere, sicque cessabit occasio dubitandi, & opponendi veritati semper augustæ Sacrarum Paginarum; cognoscimus, tantam Provinciam non posse laconicè absolvi; quædam tamen considerationes ad ulteriorem tractatum sternent, & preparabunt iter.

Alii sunt modi loquendi in Sacra Scriptura, qui sunt literaliter falsi; interpretativè autem sunt veri; exemplum sit de Moyse, quem, ut supra diximus, loquutum fuisse cum Domino a facie ad faciem, testantur Sacrae Literæ. In his verbis non est veritas, nisi interpretativa, ut dictum est, juxta quam salvatur veritas modi loquendi, & evitatur falsitas secundum opinionem Populi, quem ajunt ita sensisse, & ita loquutum fuisse, & utroque modo nunquam secundum rei veritatem, & semper secundum propriam ignorantiam. Quis audebit imitari Populum in sua caligine? Si sciebat, quid esset Deus, non poterat dicere a facie ad faciem: si ignorabat, quomodo poterat idem asserere; & in hoc bivio admittere tenemur, Sacros Scriptores cum Populo locutos fuisse, quando sermo ejus a veritate penitus recedebat?

Alii sunt modi, in quibus Sacri Scriptores videntur dubii, & incerti in suis descriptionibus. Afferamus Auctoritates, deinde nostra cogitata. In Evangelio S. Lucæ cap. 1. nu. 56.: *Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus.* Apud Sanctum Joannem cap. 2. nu. 6.: *Erant autem ibi lapideæ Hydriæ sex posite secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas, vel ternas.* Apud eundem cap. 6. nu. 10. *Dixit ergo Jesus: facite Homines discumbere. Erat autem fenum multum in loco. Discubuerunt ergo Viri, numero quasi quinque millia.* Apud eundem cap. 19. nu. 14.: *Erat autem Parasceve Paschæ hora quasi sexta, & dicit Judæis: ecce Rex vester.* Apud eundem cap. 1. nu. 14.: *Et vidimus Gloriam ejus, Gloriam quasi Unigeniti a Patre plenum Gratiæ, & Veritatis.* In Genesi cap. 3. nu. 22.: *Fecit quoque Dominus Deus Adæ, & Uxori ejus Tunicas pelliceas, & induit eos: & ait. Ecce Adam, quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum, & malum.* Ne-

Nemini itaque est occultum, similes loquendi modos reperiri in Sacris Paginis, & dubitationem inferre; dubitativus autem sermo errorem non excludit, & consequenter ostendit secundum opinionem Vulgi, Sacros Auctores magna ex parte scripsisse, vel saltem humano more, & sine assistentia multa literis tradidisse: an Spiritus Sanctus ignorabat mensuram hydriarum? An caperent singulæ metretas binas, vel ternas? Et ita de cæteris discurrendum.

Nimis prolixa esset oratio nostra, & fortè etiam extra Institutum, si vellemus diligenter ponderare, & conciliare prædictas Auctoritates. Qui hac voluntate tenentur, adeant communiter Sacros Interpretes, nec non qui apparentes contradictiones tollunt, qui ferè sunt innumeri. Nostrum munus interea sit, ostendere, seu indicare, quòd ex dubitativo, & incerto sermone non inferatur error, & falsitas; ratio est, quia aliud est, quòd non asseratur aliquid, aliud est, quòd certò exprimatur aliquid. Primum communiter admittitur sine errore, maximè si non sit materia definita, nec sit necesse definire. Secundum potest esse sine, & cum errore. Primum sine vitio in Sacris Paginis reperitur. Secundum cum errore nunquam. Hinc quando legitur in Sacris Literis quasi, aut vel &c. cum ex istorum terminorum vi nec reprobetur, aut approbetur aliquid, sequitur, non esse aliquid falsum, adeoque sine vitio similem loquendi modum habere locum in Sacris Literis, & Sancti Spiritus assistentiam suum effectum sortiri, impediendo ne in re Scriptori incognita fallibilis expressio contingat.

Ex hac consideratione inferitur, Sacram Scripturam absolutè loquentem de re aliqua etiam in materia physica non posse mentiri; ratio est, quia sicut videmus, in re incognita Scriptori Spiritum Sanctum permisisse incertitudinem sermonis sine assertionem ad evitandam falsitatem; ita non est opinandum, permissurum fuisse asserionem, quando assertio esset omnino falsa, ut de motu Solis, & Anima Brutorum asseritur. Et sanè, si perpendatur iste progressus, robur illationis non poterit negari. Scriptor Sacer vel sciebat, vel ignorabat mensium numerum, quo Sancta Maria mansit cum Sancta Elisabetha, & ita discurrendum est de numero metretarum, qui requirebatur adimplendas Hydrias. Si sciebat, sine dubio enunciavisset, & non scripsisset cum particulis *quasi, vel &c.* quæ demonstrant deficientem Scriptoris notitiam. Quamobrem secunda pars dilemmatis est certa, nimirum Sacrum Scriptorem ignoravisse numerum & Hominum, & metretarum &c. In hac tamen facti summi ignorantia hoc est animadvertendum, Spiritum Sanctum non permisisse Sacrum Scriptorem errare, qui propterea scripsit non asserendo, ne unquam oriretur minima falsitatis suspicio, eoque magis ex scribendi forma placuit, & permessa est, quia supernaturali Revelatione non erat opus, pro cognitione certi numeri metretarum, &

Populi. Quæ in Scriptura continentur, sunt in duplici differentia: quædam enim sola Revelatione nobis innotescunt, & hæc tantum sunt a Spiritu Sancto: quædam alia cognitione naturali possunt obtineri, hoc est oculis videri, auribus audiri, manibusque attrahi. Hæc, ut scribantur, non egent supernaturali Lumine, & expressa Revelatione, egebant tamen Sancti Spiritus præsentia, & auxilio particulari, ut scriberentur sine errore. Cognoscitur ex hoc sermone, Sacros Scriptores non esse semper instrumenta Spiritus Sancti, quia sicut est duplex cognitio supernaturalis scilicet, & naturalis, ita distinguendum est de instrumento, nam in ordine ad cognitionem supernaturalem purum est instrumentum; in ordine verò ad cognitionem naturalem est instrumentum, & non instrumentum pro evitando errore, si qui potuisset contingere; non instrumentum, quando sine errore poterat de re naturali scribere; & Divus Thomas supra relatus, hoc est in secunda secundæ quæst. 173. art. 4. expressè loquitur de Prophetis docens: *In Revelatione Prophetica moveri mentem Prophetæ a Spiritu Sancto, sicut instrumentum deficiens respectu principalis Agentis.* Quando autem Scriptores Sacri loquuntur de rebus physicis, vel habent cognitionem de his, vel non. Si primum non videntur, posse denominari instrumenta. Si secundum, ut de Propheta Amos dictum est, erunt instrumenta, prout etiam erunt talia, quando res physicae fuerint revelatae; si autem non fuerint revelatae, sed acquisita, non est necessitas concludendi tunc esse instrumenta Spiritus Sancti, nisi largo modo, quo res omnes conficiuntur permissione Divina. Quid enim opus est, quod Spiritus Domini loquatur per suum Scriptorem, quando Scriptor habet naturaliter illam cognitionem? Tunc enim Scriptor loquitur ex vi cognitionis naturalis, non ex vi manifestationis Divinae, ut de Prophetis constat, & David hinc monebat: *Incerta, & occulta sapientiae tuæ manifestasti mihi.*

Cognoscitur ulterius ex dictis, varios esse loquendi modos, & quidem vulgares; hoc est tam est modus vulgaris loquendi dicere, Hydrias capere tres, vel binas metretas, aut discubuisse Viros quasi quinque millia &c. quàm sit vulgaris loquendi modus asserere, Solem oriri, & occidere. In uno casu, ut evitetur falsitas, numerus non definitur. In altero casu, ubi absolute loquitur Scriptor, censendum erit mendacium? absit ab omni mente. In uno casu tanta est sollicitudo, ne contingat falsitas, & in alio permetteretur absolutus loquendi modus cum falsitate? quotiescumque Auctores Sacri aliquid ignoraverunt, cum limitatione sunt loquuti, ut exemplificatum est, & aliis vicibus hanc eandem methodum non servavisse, credendum erit? quid influeret assistentia Spiritus Sancti, quando absolute loquuti fuerint, & cum mendacio? vel etiam sola permissio in Libro Canonico destinato ad regimen Fidei, & Morum quid operaretur? sanè incertitudinem, & confu-

fusionem pareret. Immo ad hunc finem concedimus, quod omnes norunt, & sine dubitatione ab omnibus admittitur; nimirum finem Sacrarum Paginarum esse instructionem pro cognoscendo Deo, pro salute Hominum, & pro Moribus salutaribus, & non Doctrinas physicas proponere, & docere, adeoque non esse mirum, si in istis respirent Scriptores Sacri. Cantilenam hanc quotidie Cartistæ, & Copernicani repetunt, & posset idem opponi de re historica, & exclusa est fundamentis superius adductis, maxime illo, quod ex distinctione Copernicanorum, & Cartistarum interiret certitudo Libri Canonici; modò addere tenemur ex Divo Thoma in prima Parte quæst. 1. art. 5. ad secundum sæpè miseri cum Documentis Sacris aliquid ad physicas Disciplinas spectans, & hoc ad maiorem manifestationem eorum, quæ in Sacris Paginis traduntur, & quomodò huic fini inservirent, quando res physicæ, quarum fit mentio in Sacris Paginis, essent falsæ. Expediit, Doctrinam Divi Thomæ literaliter adducere, ut omnes valeant suo ingenio facere satis: *Ad secundum dicendum, quòd hæc scientia (idest Sacra Doctrina) accipere potest aliquid a physicis Disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quæ in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia ab aliis scientiis, sed immediatè a Deo per revelationem. Et ideo non accipit ab illis scientiis, tanquam a superioribus, sed utitur eis tanquam inferioribus, & ancillis, sicut architectonica utuntur subministrantibus, ut civilis militari. Et hoc ipsum, quod sic utitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiam ejus, sed propter defectum intellectus nostri: qui ex iis, quæ per naturalem rationem, ex qua procedunt aliæ scientiæ, cognoscuntur, faciliùs manu ducitur in ea, quæ sunt supra rationem, quæ in hac scientia traduntur.*

Inferimus ex hac Doctrina, quicquid dictum est, nempe nec consentaneum, nec verisimile esse posse, res physicas in Sacra Doctrina tactas, ut faciliùs, quæ sunt supra rationem, attingantur, nunquam debere suspicionem falsitatis continere. Volumus unica similitudine demonstrare deformitatem, quam pareret mendacium in supposita distinctione Cartistarum, & Copernicanorum. Supponatur Magni Principis Orator, qui in alterius Principis Regia residens mandata sibi commissa exerceat, & data occasione de Viribus, & Potentia sui Domini verba faciat, si in relatione exorbitet, risum movet. Comparentur Sacri Scriptores cum Terreni Principis Oratore. Illi, ut extendant Omnipotentiam sui Regis, retulerunt omnia posse, nimirum Solis cursum inhibere, quandocumque voluerit, Animas cognoscentes creavisse, & in Homine, & in Brutis, & hujusmodi innumera, si fortè contingeret, hæc falsa detegi, statim Scriptoris Fides non deficeret? Illico risus non concitaretur? Hæc similitudo nobis sufficere videtur, ut firmiter teneamus, res physicas in Sacris Paginis relatas, sive ad magnitudinem
Dei

Dei indicandam, five ad ingratitudinem mortalium exponendam, five ad alios Scriptorum fines manifestandos pro cognoscenda tamen & Iustitia, & Omnipotentia Divina, non debere ullo pacto falsitatis notam habere.

Alii sunt modi, quibus Sacri Auctores utuntur in proponendis, & repræsentandis rebus utilibus, & isti modi nonnunquam sunt fabulosi, & quamvis sint tales, adhuc tamen verum sensum continent. Divus Thomas in Epistolam primam ad Timotheum cap. 4. lectione 2. considerans verba Apostoli: *Ineptas autem, & aniles fabulas devita*. Distinguit de fabulis repræsentantibus Veritatem, & non: primas habere locum in Sacris Paginis nemo est, qui dubitet, non secundas; multa Exempli adducemus ex eisdem deducta post Doctrinam Divi Thomæ: *Ostendit (sunt verba Sancti Doctoris) quid vitandum sit, quia fabulae ineptæ, & inanes. Fabula enim secundum Philosophum, est composita ex miris, & fuerunt in principio inventæ, ut dicit Philosophus in Poetica, quia intentio Hominum erat, ut inducerent ad acquirendum Virtutes, & vitandum vitia. Simples autem indocuntur melius repræsentationibus, quàm rationibus. Unde in miro bene repræsentato videtur delectatio, quia ratio delectatur in collatione. Et sicut repræsentatio in factis est delectabilis, ita repræsentatio in verbis, & hoc est fabula, scilicet dictum aliquod repræsentans, & repræsentando movens ad aliquid. Antiqui enim habebant aliquas fabulas accommodatas aliquibus veris, qui veritatem occultabant in fabulis. Duo ergo sunt in fabula, quod scilicet contineat verum sensum, & repræsentet aliquid utile. Item quod conveniat illi Veritati. Si ergo proponatur Fabula, quæ non potest repræsentare aliquam Veritatem, est inanis, sed quæ non propriè repræsentat, est inepta, sicut Fabula de Thalmuth.*

Quando itaque Apologus continet verum sensum, & repræsentat aliquid utile, & convenit illi veritati, quam volumus repræsentare, Apologus non est vitandus, & a Sacris Scriptoribus admissus, secus si deficient conditiones propositæ, quia nihil docendum a solida veritate alienum. Itaque si Sanctus Apostolus Timotheum instruit, ut Judaicas fabulas, quæ tunc in promptu erant, evitent, similiter & alias Paganorum, quæ utinam exustæ essent, ut notat Ambrosius Catharinus in hunc locum Divi Pauli, ac alias Muliercularum aniles relationes, quæ verè sunt deliramenta, hac potissimum ratione docet, esse fugienda, quia nihil jubet, esse miscendum Sermonibus Sacris, quod a veritate recedat, & repetit eandem Doctrinam ex Divo Paulo idem Catharinus in prædictam Epistolam, & mirificè ita scribit: *Non enim ejus generis est Christi veritas, quæ persuaderi obliquis viis ferat. Nam si quis Virgilio carmina torqueat ad veritatem Incarnationis: aut Scripturam aliter clare dicentem ad alium quiddam, quantumvis sit verum, hic profectò talis ali-*

aliter docet, quàm debet, & malè facit. Unde fabulas removet primum, Apostolus: & de Judaicis fabulis eum loqui, puto, ut ad Titum Episcopum Cretensem expressè scribit &c. Quod ipsum repetitur in Commentariis ejusdem Catharini ad Titum p. 439. Ità credendum est in universa Scriptura Sancta, nihil esse, quod veritati non sit conforme: si Auctores novi Testamenti tantopere fuerunt alieni a fabulis ineptis, & anilibus, idem oportet affirmari de veteri; sunt enim hæc opera unius Auctoris, & infallibilis, unde nullibi error, falsitas, vel mendacium, nec permixtio veri cum falso debet admitti, & interdum in Scriptura Sacra inveniuntur fabulæ, etiam istæ continent veritatem suo modo, ut dictum est ex Divo Thoma.

Sequuntur alia Exempla, quibus ostenditur in Testamento veteri usus Apologorum. In Proverbiis cap. 30. nu. 15.: *Sanguisuga duæ sunt Filiæ, dicentes: Affer, Affer.* In 4. Regum cap. 14. nu. 9.: *Carduus Libani misit ad Cedrum, quæ est in Libano, dicens: Da Filiam tuam Filio meo Uxorem.* In Isaja cap. 11. nu. 6.: *Habitabit Lupus cum Agno: & Pardus cum Hædo accubabit: Vitulus, & Leo, & Ovis simul morabuntur, & Puer parvulus minabit eos &c.* Similes Apologi alibi leguntur in Sacris Paginis; & nemini dubium, quin sæpè fabulæ in eisdem proponantur, sed fabulæ debent esse aptæ, & proportionatæ, verum sensum habentes, non aniles, & chimericæ, idest meræ Nugæ Siculæ genæ, & quas Divus Hieronymus vocat Hyberas Nugas, hoc est portentosas Nænias, ut apud Guiliandum p. 320. has Apostolus omnino reprobat, quæ sicut reprobantur in novo Testamento, ità & in veteri; immo Divus Petrus in Epistola secunda cap. 1. doctas fabulas non admittit, licet ingeniosæ fuerint, & multa arte confictæ: *Non enim* (inquit) *doctas fabulas sequuti notam fecimus vobis Domini Nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam:* Quem locum exponens Claudius Guiliandus in Canonicas Apostolorum septem Epistolas ità scribit: *Quod vidimus, testamur vobis, & annunciamus. Non autem fabulas doctas arte confictas, quales sunt Muliercularum Næniæ, Poetarum Figurata, & Philosophorum vanæ Disputationes, speciem quidem veri habentes, sed vanitate Hominum, & mendaciis involutæ. Nos verò nihil tale docuimus, tanquam ex Tripode, aut vano aliquo, & superstitioso Oraculo depromptum, sed ex confesse Veritatis consensu.* Tanta est attentio, quam habuerunt Sancti Apostoli, & Evangelistæ, tanta fuit assistentia, ut in conscribendo novo Testamento nullum prorsus erratum contigerit, quod si in novo Testamento, hoc est indubitatum usque ad apices, idem & in veteri firmiter tenendum est, evenisse, non solum in ordine ad morale, sed etiam in ordine ad physicum, ità ut nullatenus sint audiendi, qui in rebus physicis Sacras Literas postponunt; & quomodo possent probare Auctores Sacri ex rebus physicis Potentiam, & Notitiam

etiam Dei, quando essent falsæ? Si eædem proponuntur relative, non principaliter (quod concedimus) inepta esset illa relatio, quæ non haberet fundamentum verum. Invisibilia Dei, quæ sunt Sapientia, Bonitas, Potentia &c. per visibilia falsa debent manifestari? v. g. potentia Dei in longissima die Josue debet cognosci ex falsa causa enarrata ab eodem Josue? Quando quis esset certus de falsitate causæ, nonne posset dubitare de veritate totius Historiæ, & ita paulatim infirmare vim totius Sacri Textus? Amplius quomodo probaretur verum miraculum, si in narratione esset falsitas? Si factum deficeret? An opinio Scriptoris salvat id, quod successit, quicquid sit de causa ejus, quod successit? Nos difficulter adhæremus huic responsioni, ratio est, quia, qui scribit, etiamsi scribat secundum propriam cognitionem, debet esse cautus, ne erratum committat, sed in nostro casu aliquid ulterius urget, ut non solum diligentia, scientia, & attentio Scriptoris consideranda sit, sed assistentia, quæ operatur, ut Scriptor non sit liber in scribendo, & propterea ut non possit ullo pacto errare in quacunque materia, quam scribendam assumit. Objicere, assistentiam non esse in rebus physicis necessariam, hoc non placet, nec potest dici conditio Libri Canonici, non requirit hanc responsionem ob suam certitudinem, quam debent habere in omni parte sive morali, sive physica. Accedit, quod multæ res physicæ sint a Deo revelatæ, & scriptæ a Sacris Scriptoribus ipso dictante, ut dictum est de Anima vivente Brutorum, & de cognitione Bovis &c.

Sanctus Thomas in secundam ad Thessalonicenses lectione secunda, occasione Signorum, & Prodigiorum mendacium, quorum meminit Apostolus de Miraculo mendaci verba facit, quorum plurima ostendunt, enarrationem Josue debere esse veram in omni parte, secus dubitari posset de veritate Miraculi; verba Divi Thomæ sunt: *Miraculum mendax dicitur, vel quia deficit in vera ratione facti, vel a vera ratione miraculi, vel a debito fine miraculi. Primum fit in Præstigiis, quando per Demones illuditur aspectus: ut aliud videatur, quàm est: sicut Simon Magus fecit decollari Arietem, & postea ostensus est vivus, & Homo decollatus est: & postea Homo, qui credebatur decollatus, ostensus est vivus, & creditus est resuscitatus. Et hoc faciunt Homines commutando phantasmata, & decipiendo. Secundo modo, illa dicuntur miracula impropria, quæ plena sunt admiratione, quando effectus videtur, & ignoratur causa. Quæ ergo habent causam occultam alicui, & non simpliciter, dicuntur quidem mira, & non miracula simpliciter. Sed quæ simpliciter causam occultam habent, sunt propriè miracula, quorum est ipse Deus Gloriosus, quia totum ordinem naturæ creatæ transcendunt. Aliquando verò fiunt aliqua mira, sed non præter ordinem naturæ, sed occultas causas habent: & hæc multò magis faciunt Demones, qui virtutes naturæ sciunt, & qui habent*

bent determinatas efficacias ad speciales effectus, & hæc faciet Antichristus: sed non qui habent veram rationem miraculi, quia non possunt in illa, quæ sunt supra naturam. Tertio modo dicuntur miracula, secundum quod sunt ordinata ad attestandum veritati Fidei, & ad reducendum Fideles in Deum, Mat. ult. Domino cooperante, & confirmante sermonem sequentibus signis. Sed si alicui adest gratia Miraculorum, & non utatur eis ad hoc, miracula quidem sunt vera quo ad rationem rei factæ, & quo ad rationem miraculi, sed sunt falsa quantum ad finem debitum, & intentionem Dei. Sed tamen hoc non erit in Antichristo, quia nullus contra Fidem facit vera Miracula, quia Deus non est testis falsitatis. Unde aliquis prædicans falsam Doctrinam non potest facere Miracula, licet aliquis, habens malam vitam, posset.

Quilibet potest, ex prædicta Auctoritate colligere ex motu Terræ veritatem Miraculi debilitari, quod nunquam cogitandum, & eò magis, quia Deus non obedivisset voci Josue, si petitio fuisset inanis, & falsa; habemus pro nobis Sacri Textus perspicua, & manifesta verba, quæ sunt: *Stetit itaque Sol in medio Cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea tam longa dies, obediens Domino voci Hominis, & pugnante pro Israel.* Aut ista obedientia supponitur fundata in veritate Naturæ, aut in falsitate. Si primum, Sol movetur, si secundum, quomodo concipere possumus, Deum veritatis concurrere ad id, quod non fit in rerum natura, & est falsum. Alibi videmus, responsum fuisse, nescitis quid petitis, quod etiam verificaretur de Josue, quando Terra moveretur, & non Cælum; non possumus ulterius arbitrari, Josue ignoravisse id, quod petiit, maxime cum esset illuminatus, & loquutus esset cum Domino in die, qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel. Multa alia possent proponi pro veritate hypothesis istius physicæ, sed ad alia, ut transeamus, oportet.

Alii sunt modi parabolici, sive similitudinarii, & frequentissimi tam in Veteri, quam in Novo Testamento. Collegit utriusque Parabolas Alardus, ad quem Lectorem remittimus. Nobis sufficiat interea temporis indicare, omnem Parabolam in Sacra Doctrina contentam esse suo modo, & quantum ad aliqua veram. Videtur iste Sermo durus, & prædictis oppositus, cum Sacra Pagina in omni sua parte sit vera. Ut concilientur, quæ dicuntur, afferamus Auctoritates, & cogitata Sanctorum Patrum. Divus Cyprianus pag. mihi 362. in expositione Symboli Apostolorum ait: *Cum proferuntur exempla, non per omnia similitudinem servare possunt rei illius, cui præbere putantur exemplum, sed unius alicujus partis, pro qua videntur assumpta, similitudinem tenent; v. g. ut cum in Evangelio dicitur: Simile est Regnum Cælorum fermento, quod abscondit Mulier in farinæ mensuris tribus. Numquid putamus, Regnum Cælorum sic per omnia simile esse fermento, ut & substantia illa pal-*
pabi-

pabilis sit, ac fragilis, ut acida fieri possit, & corrupta? an ad hoc solum exemplum istud videtur assumptum, ut ostenderetur, ex parva prædicatione Verbi Dei humanas mentes Fidei fermento posse coalescere? similiter & cum dicitur: Simile est Regnum Cælorum reti misso in Mare, quod ex omni genere piscium attrahit, & in hoc nunquid putandum est, quod nature lini, quo rete aptatur, ac nodis, quibus maculae nectuntur, Regni Cælorum substantia per omnia conferatur? an ad hoc solum videtur assumpta comparatio, ut ostenderet, quia sicut rete de profundo Maris pisces adducit ad litus, ita de profundo hujus sæculi errore humanæ Animæ Regni Cælorum prædicatione liberantur? ex quibus constat, exempla non in omnibus his, quorum exempla sunt, esse similia. Alioquin, si eadem essent omnia, jam non exempla dicrentur, sed ipsa potius res, de quibus agitur, viderentur.

Hæc Divus Cyprianus, quæ tamen non delent omne dubium contra nostram Sententiam usque ad apices defendentem in Sacris Paginis veritatem; nam diximus, Parabolam quantum ad aliqua veram esse; non explicavimus autem quantum ad reliqua, an sit vera, vel falsa.

Divus Augustinus sensit, in Parabolis quædam inveniri, quæ aliquid non significant, consequenter non ordinari ad illum finem, qui in Parabola intenditur, unde in hoc casu dubium erit de veritate. Ex eodem tamen Doctore respondetur, verum quidem esse in parabolis quædam admisceri, sed hanc mixtionem mysticam esse, nimirum ut expleatur narrationis ordo.

Joannes Driedo de Parabolis Evangelicis ex prædicto Sancto Doctore habet: deinde & hoc sciendum, quod in parabolis sint posita quædam, non ut significant aliquid, sed ut series corporalium rerum constet, juxta Augustini Sententiam dicentis: in Parabolis quædam admisceri, ut expleatur narrationis ordo. Et secundum istam expositionem nihil omnino erit superfluum in Parabolis, quamvis in eisdem admitteretur aliquid, quod non significaret; & ratio est, quia integer narrationis ordo expletus multum ad persuadendum confert, maxime si temporis circumstantiæ, & varietas Personarum considerentur.

Ex eodem Driedo animadvertendum est ad cognoscendam Parabolarum veritatē, & causam; & scopum Parabolæ considerandum esse; preterea observandum, variis Parabolis varia mysteria ansam dedisse, quemadmodum constat de variis Parabolis explicantibus Regnum Cælorum, v. g. Simile est Regnum Cælorum Thesauro abscondito in Agro. Simile est Regnum Cælorum Homini negotiatori &c. Simile est Regnum Cælorum Homini Regi, qui voluit rationem ponere cum Servis suis &c.

Advertit etiam idem Driedo, varietatem Personarum, errorum, & cognitionum Parabolas diversas induxisse, unde in fine Tractatus de Parabolis Evangelicis ita concludit: *Hactenus de Parabolis, quas Domi-*

nus noster Christus diversas proposuit Populo Judæorum, ut juxta vulnerum varietates sit & medicina diversa. Quemadmodum diversus est Hominum stomachus, alii amaris, alii dulcibus, alii austerioribus, alii lenibus delectantur cibis: ita & varius est Hominum Animus, alii duris comminationibus, alii consolationibus, alii correptionibus indigent, & secundum varios Hominum Animos, varias Christus proposuit Parabolas ex rebus corporalibus, & visibilibus sumendo similitudines, quibus vel timore, vel amore moneatur Animus super rebus spiritualibus.

Hæc pauca retulisse de Parabolis, placuit, ne quis præcipiti pede curreret in Judicio Parabolarum, & ut semper constet, in medulla Parabolæ summam veritatem contineri. Verum tamen est, nonnullas Parabolas nobis Homuncionibus obscurissimas esse, v. g. in Sancto Luca cap. 15. nu. 4.: *Quis ex vobis Homo, qui habet centum Oves: & si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam?* In eodem Capite nu. 8. *Aut quæ Mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit lucernam, & evertit domum, & quærit diligenter, donec inveniat?* Præterea in Sancto Matthæo cap. 25. nu. 1.: *Tunc erit simile Regnum Cælorum decem Virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obviam Sponso, & sponsæ &c.* Unde Joannes Driedo loco citato de Parabolis Evangelicis, quando prædictas, & alias considerat Parabolas, in eam descendit Sententiam, arduum opus esse, in Parabolis omnia explicare posse: *Hæc, & hujusmodi (sunt verba citati Auctoris) si velimus singula exactè perscrutari, & similia prorsus invenire in rebus, propter quas assumantur Parabola, laboriosa res erit, & nimis forsitan curiosa.* Et eadem de causa monuit Divus Chrysostomus apud eundem Driedo, non oportere nimia cura, in singulis Parabolarum verbis anxium esse.

Nihilominus tamen omnia Christi Domini verba in omnibus Parabolis sunt suspicienda, & respiciunt diversas Turbæ cognitiones, ex quibus maximè pendet diversitas Parabolarum etiam in ordine ad unam, & eandem rem. Adnotare pariter licet, quandoque Parabolas involvere particulares eruditiones, quemadmodum illa de decem Virginibus, quam ex antiquo Ritu sumptam esse testatur Divus Hieronymus apud Natalem Alexandrinum in Divum Matthæum.

Accedat, alias eruditiones tunc temporis notas potuisse Parabolis occasionem præbere, nisi velimus adjungere, arbitrium assimilantis nos liberare ab inquisitione, cur centum nominentur Oves, & non plures, & quòd decem Drachmæ, & non quinque &c.

Alii sunt modi probabiles, qui tamen ut tales admittuntur in Sacris Paginis. Probabile autem est, non quod falsum sit, sed quod non est certò verum; unde Aristoteles in primo Topicorum ait: *Probabilia autem sunt, quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut sapientibus: & iis vel omni-*

omnibus, vel plurimis, vel maximè probatis, & cognitīs: & Niphus in primum Topicorum commentans Aristotelem ait: Probabilia, ut probabilia, nec vera, nec falsa esse, sed aliqua vera, aliqua falsa. Quare, si in Sacris Paginis referuntur Doctrinæ probabiles, referuntur Doctrinæ, quæ non sunt omnino certæ, & consequenter poterit in eisdem reperiri falsitas. Quòd autem in Sacris Literis reperiantur Doctrinæ probabiles, testatur Divus Thomas in prima parte quæst. 1. art. 8. ad secundum, cujus verba sunt, & inde est, quòd etiam Auctoritatibus Philosophorum Sacra Doctrina utitur, ubi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum decimosextimo inducit verbum Arati, dicens, sicut, & quidam Poetarum vestrorum dixerunt, Genus Dei sumus. Sed tamen Sacra Doctrina hujusmodi Auctoritatibus utitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus.

Respondetur, probabile in Scriptura Sacra referri de mente aliena, aliud enim est, quòd Divus Paulus loquutus fuerit probabiliter ex se, aliud est, quòd alienam opinionem, ut probabilem retulerit. Primum non apparet, nec potest dici. Benè verò secundum. Quando itaque Divus Paulus utitur testimonio Arati, utitur testimonio extraneo, quod, licet verum sit, in Scriptura tamen Sacra consideratur tantum ut probabile, quia est testimonium unius Poetæ, quod in Sacra Scriptura non habet locum, nisi probabilem, & tantum adjuvat assertionem Apostoli, non theologicè probat eandem, quamvis effatum Poetæ sit verum, & ratione Creationis, & ratione Similitudinis Hominis cum Deo.

Doctores considerantes quæ dicta sunt, adducunt rationem, & est, rationem humanam in Theologia semper esse extraneam, & locos ex Philosophis, Poetis &c. ex propriis meritis semper suppeditare argumenta probabilia; posse quidem eadem ex revelatis confirmari, quemadmodum constat in Auctoritate Arati, sed tunc Auctoritas Poetæ, vel Philosophi magis juvat; nunquam autem ex propriis procedit, quicumque ita procederet; & ideo quicumque de hac materia verba faciunt, universaliter concludunt, rationem humanam non esse proprium locum Theologicum, & similiter non esse Argumentum infallibile in his, quæ pertinent ad Fidem, sed tantum topicum, quia, quæ per se spectant ad Fidem, superant captum humanum, & Naturæ vim, consequenter humanæ Speculationes nequeunt Theologica demonstrare: & hæc leguntur apud Patrem Dominicum de Marinis, & alios communiter in primam partem Divi Thomæ, uti nos vidimus in Bibliotheca Patrum Dominicanorum.

Hucusque varios modos loquendi, & scribendi observavimus in Scripturis Sacris semper conjunctos cum veritate suo modo, nunc ad alios faciendus est transitus.

Divus Thomas scribit, modum Sacræ Scripturæ esse quadruplicem,

scilicet narrativum in Historiis, admonitivum, exortativum, & præceptivum in Lege, & Libris Salomonis: disputativum in Job: deprecativum, & laudativum in Psalmis; ita Divus Thomas in principio Prologi super Psalmos. Prosequamur breviter istos modos, & confirmemus in omnibus veritatem.

Modus narrativus, qui & Historicus nuncupatur, in Sacra Scriptura est infallibilis. Divus Thomas in prima parte art. primo, in quo quaeritur, an Paradisus sit locus corporeus, & respondet dicendo; *quod sicut Augustinus dicit XIII. de Civitate Dei, quæ commodè dici possunt de intelligendo spiritualiter Paradiso, nemine prohibente dicantur: dum tamen illius historiae fidelissima veritas rerum gestarum narratione commendata credatur. Ea enim, quæ de Paradiso in Scriptura dicuntur, per modum narrationis historicæ proponuntur. In omnibus autem, quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas Historiæ: & desuper spirituales expositiones fabricandæ.*

Hæc est maxima, & incomparabilis differentia inter Historiam humanam, & Historiam divinam. Prima innititur Fidei Humanæ, hoc est Fidei conjunctæ cum dubio, & in essentia non distant ab opinione. Secunda verò Fidei Divinæ, quæ omnem excludit formidinem, & ideo definitur assensus verus, certus, firmus sinè aliqua formidine, seu & brevius: est assensus certus, non evidens. Hæc differentia, quam omnes unanimi consensu admittunt, ostendit infallibilitatem in Historia Divina, ita ut sinè magna confusione Historiæ Humanæ cum Divina non possit admitti error in Divina.

Sed ulteriùs procedamus ad confirmandum assumptum. Quando Historia Veteris Testamenti in aliqua sui parte etiam minima claudicaret, idem posset dubitari de Historia Novi Testamenti, & hoc dato, quot angustias pateretur Animus Fidelis in præcipuis nostræ Fidei Mysteriis? ubique admittenda est veritas infallibilis, & veritati utriusque Historiæ non satis est, si quæ Auctores Sacri firmant, vera a Vulgo esse, credantur, quando ex natura sua essent diversa ab ejusdem Sententia, ita Melchior Canus libro undecimo cap. 5. p. mihi 586. ad septimum, ubi sic legitur: *Certè si consuetudinis Scripturarum est, ut opinionem multorum sic narret Historicus, quomodo eo tempore ab Hominibus credebatur: omnia, quæ de Nabuchodonosoro, Dario, Cyro, Alexandro, Sansone, Machabæis Scriptura refert, poterit quis inficias ire, quod videlicet Auctores Sacri ea narrarent, quæ vulgo erant persuasa, non quæ vera esse, ipsi crederint. Quod quàm sit auditu horribile, ac pertimescendum, nemo Fidelium non videt.*

Et quicquid de Cyro, Dario, Machabæis &c. exemplificavit Canus, nos eisdem motivis extendere possumus ad ea, quæ in Sacris Literis physicè narrantur, ratio est, quia si quæ physica sunt, ita referret Hi-

Historicus, ut ab Hominibus eo tempore, & a Vulgo credebatur, de ceteris in Scriptura contentis hoc idem verificaretur, vel saltem posset verificari cum maxima ejusdem jactura. Equidem non potuimus potior rem rationem distinguere, quare scilicet in Historia physica, seu & melius in iis, quæ physicè referuntur in Libris Sacris, Auctores Sacri ea scripserint, quæ Vulgo erant persuasa, & non in Historia Cyri, Nabuchodonosori &c. æqualiter inceserint.

Multi, ut dictum est, præcisè attendentes res physicas, in eam Sententiam devenerunt, Auctores Sacros vulgaribus opinionibus in eisdem rebus physicis sese accommodavisse. Idem prorsus nos possumus repetere de aliis cognitionibus historicis, & hisce principiis tota ferè everteretur Scriptura: ratio videtur manifesta, quia admissa distinctione, seu expositione, quòd in rebus physicis Scriptores Sacri sese accommodaverint vulgari Sententiæ, idem cogitari poterit de rebus Cyri, Machabeorum &c., & ità paulatim paulatim universa concidit Scriptura.

Neque ulterius opponatur, Sacram Scripturam non esse institutam ad docendum res physicas, quoniam potest æqualiter replicari, neque eandem institutam esse ad aperienda Gesta Cyri, & Machabeorum; & si ista refert cum veritate, & non juxtà Populi Sententiam, idem sentiendum erit de rebus physicis. Opinamur, ad eundem finem Sacram Scripturam accipere aliquid a physicis disciplinis, & a quamplurimis Historiis in eadem contentis ad majorem manifestationem eorum, quæ in eadem Sacra Scriptura traduntur, & quando in omnibus veritas non contineretur, frustraretur finis, quia non manifestarent id, ad quod manifestandum assumuntur.

Patet ex dictis, Scriptores Sacros in Historia tradenda non sese accommodavisse vulgaribus sermonibus, sed Spiritu Sancto assistente Historias suas literis mandavisse, & idcirco Historias in Divina Scriptura contentas non solum narrare, sed & probare, certissimum est; quia Historia humana ideo non probat, & narrat solum, quia ex Quintiliano est proxima Poetis, & quodammodo Carmen solutum: legatur prædictus Auctor in X. libro Institutionum Oratoriarum cap. 1., ubi sic habet: *Historia quoque alere Orationem quodam molli, jucundoque succo potest: verum & ipsa sic est legenda, ut sciamus, plerasque ejus Virtutes Oratori esse vitandas: est enim proxima Poetis, & quodammodo Carmen solutum, & scribitur ad narrandum, non ad probandum, totumque opus non ad intuitum rei, pugnamque præsentem, sed ad memoriam posteritatis, & ingenii famam componitur: ideoque & verbis remotioribus, & liberioribus figuris narrandi tedium evitat.*

Hæc sine dubio fuit opinio Quintiliani, quam Canus libro XI. Locorum Theologicorum cap. 4. sufficienter non labefactat, etiamsi ad-

mitteretur inter Historicos probatos, & graves unanimis consensus; ratio nostra est, quia semper innituntur Fidei humanæ, quæ nunquam excludit formidinem, secus Fides Divina, cujus ratio formalis est Veritas Divina, quæ nunquam admittit formidinem de opposito. Hæc est vis Fidei Divinæ, & Auctoris Sacrarum Paginarum, qui Deus est, cujus Auctoritas summa est, & Fides intemerata; & quamvis varii fuerint Scriptores Sacri, scripta tamen non sunt eorum, qui circumferuntur, nisi materialiter. Pater Justinianus de Sacra Scriptura lib. 1. parte prima, cap. 2. ita testatur: *licet scripserint Moyses, Prophetæ, Evangelistæ, Paulus, & alii Sacræ Scripturæ Libros, atque Epistolas: non tamen Moysis, aut cæterorum Libri, aut Epistolæ sunt dicendæ, sed Libri, aut Epistolæ Dei, cum in illis non solum Sententiæ, sed etiam verba singula, & apices, Deo dictante, scripti sint. Apostolis tamen, Prophetis, aliisque Sacris Scriptoribus ita usus est Deus, ut sicuti supra innuimus, servato cujusque eorum ingenio, omnia scribi voluerint.*

Scimus, hanc opinionem, ut etiam tactum est supra, non esse communem inter Doctores, inter quos nonnulli sustinent, non omnia in Sacra Scriptura esse dictata, præcipue res familiares, & naturaliter notas, bene verò omnia esse scripta cum assistentia, attamen hæc, quæ ab omnibus admittitur, sufficit, ut modus historicus, sive narrativus Sacræ Scripturæ sit infallibilis, & probet, quamvis non evidenter, & propter hanc infallibilitatem non possumus tollerare multos Scriptores, qui ex profanis Auctoribus conantur corrigere Sacrum Textum, cum prorsus e conversò res debeat considerari, & non solum Historiæ, quarum fit mentio in Scriptura Sacra, debent esse amussim ad dirigendas aliorum Scriptorum Historias; sed cætera quæcumque in Libris Sacris extantia, tanto studio debent observare, ut hinc veræ directiones sint sumendæ, non tantum in linea morali, sed in physica.

Remanet hæc difficultas superanda. Dictum est supra, quæ extranea sunt in Sacra Scriptura, esse tantum probabilia, modò, cum plurimæ Historiæ in Sacris Paginis relatæ sint extraneæ, certò non probabunt; probabile enim, & certum opponuntur; non quòd probabile non possit esse certum, sed quia ut probabile potest etiam esse falsum, & consequenter non verum, neque certum.

Respondetur distinguendo: aliud enim est, quod Historia profana in Sacris Libris scripta sit certa, & infallibilis, & de Fide indirectè ratione loci, in quo scribitur; & aliud est, quod Theologicè certò probet; primum est verum, nimirum Historiam esse certam. Secundum autem, quod scilicet Theologicè certò probet, non admittitur; ratio est, quia prædictæ Historiæ sunt extraneæ, adeoque probabiliter tantum evincunt, & quicquid dictum est supra de Testimonio Arati apud Divum Paulum, habet similiter in presenti casu de Historiis profanis, in Sacris Libris registratis opportunum locum.

Suc-

Succedunt alii modi Sacrae Scripturae, scilicet admonitivus, exortativus, & perceptivus, qui observantur in Lege, & Libris Salomonis. Omnes isti modi veritatem continent, sicut deprecativus, & laudativus in Psalmis, & alibi, & de istis modis neque Adversarii contendunt; concedunt enim, moralem Provinciam respicere, non physicam, de qua altercatio est.

Supereft modus disputativus in Job, qui moralis est, & de quo non est sermo. Monere tamen tenemur, in Job naturae cognitionem inveniri, Ethicam, Theologicam, Dialecticam, & Historicam, itaut Pineda in cap. 8. Praefationis nu. 1. 2. post auream Origenis Auctoritatem, quae est: *Divina Scriptura, Mundus est intelligibilis, suis quatuor partibus, veluti quatuor Elementis constitutus, cujus Terra est veluti in medio, instar centri Historia; circa quam aquarum similitudine Abyssus circumfunditur moralis intelligentiae. Circa Historiam, & Ethicam, veluti duas praefati Mundi inferiores partes, Aer ille naturalis scientiae circumvolvitur. Extra autem omnia, & ultra, aethereus ille igneus Ardor Empyreii Caeli, hoc est supernae contemplationis Divinae Naturae, quam Theologiam nominant, circumglobatur.* Sequatur, & scribat idem Pineda: *Partes has singulas, non in singulis Scripturae Libris inveniunt, sed in aliis aliis. Nos in Jobo universas.*

Equidem verissimum est, Job omnis generis notitiam praeferre in suo Libro, sed aequè verissimum est, Delio narratore opus esse ad illam sibi comparandam, & Nicetas apud Pinedam in Praefatione cap. 8. precabatur ipsum Job, ut in complanatam viam deduceret: & sanè hæret Animus in lectione tanti Viri.

Inter nostros Scriptores Franciscus Wallesius Vir, & in Sacris, & in profanis Rebus Eruditissimus de Sacra Philosophia, a Capite quadragesimo secundo ad Caput quadagesimum sextum inclusive, in quibus multa non prætereunda Physico ostendit, legendus est, & ne actum agamus, quæ a tanto Viro conscripta sunt, nullatenus repetere decrevimus. Nonnulla tamen hic a nobis non sunt omittenda. Primum est, universaliter in lectione Sancti Job diligenter animadvertendum esse, & quid dicatur, & a quo dicatur; habita enim hac distinctione, multa intelliguntur, quæ secus possunt errores parere, & non solum in Libro Job hoc annotandum est, sed alibi; sæpè enim introducuntur ad loquendum Personæ, quorum verba sunt a veritate aliena, in quo casu colligendum est, non esse verum id, quod illi dixerint, sed tantum verum esse, illos ita loquutos esse, & multa Exempla possunt adduci in Job, ubi Amici ejusdem referuntur, cum suis Auctoribus. In novo Testamento apud Divum Matthæum cap. 16. nu. 13. & seq. *Venit autem Jesus in partes Cesareæ Philippi, & interrogabat Discipulos suos, dicens: quem dicunt Homines, esse Filium Hominis? at illi dixerunt: alii*

Joan-

Joannem Baptistam, alii autem Eliam, alii verò Hieremiam, aut unum ex Prophetis.

Itaque in Lectione Sacrarum Literarum hoc frequenter est memoria tenendum, & distinguendum, quid Dominus dicat, quid Persona introducta, quid Vulgus, quid Satanas, cujus interdum pronunciata commemorantur, & necesse est, ne labantur errata, diligenter ad hæc omnia animadvertere.

Immo plurimum conducit prædicta distinctio ad cognoscendam Doctrinam revelatam, & inspiratam; ratio est, quia, ut dictum est supra, probabilior est opinio, quam opposita, nempe Sacram Scripturam totam usque ad apices non esse dictatam, & consequenter Sacros Scriptores quandoque laboravisse, & cogitavisse, ut opportunè scriberent, Audiatur Bellarminus in explicatione Psalmi 44. *Eruclavit Cor meum verbum bonum, dico ego opera mea Regi. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Verba Auctoris citati sunt: hi duo versiculi continent Præfationem totius Psalmi; in qua Præfatione Propheta docet, hunc Psalmum esse meram Prophetiam a Spiritu Sancto dictatam, nihilque hic esse ab ingenio suo elaboratum: quamvis enim omnis Divina Scriptura sit Verbum Dei, & a Spiritu Sancto inspirata: tamen multum interest inter Prophetias, & Historias, vel Epistolas: nam in edendis Prophetiis Sacri Scriptores non laborabant cogitando, & discurrendo, & ad memoriam aliquid revocando; sed simpliciter loquebantur, vel scribebant, quæ Deus illis ostendebat: quod de Hieremia testatur Baruch, Hierem. 36. Quod videlicet ita loqueretur, ac si in Libro aliquo legeret, quod dicebat. Sed cum Sacri Scriptores scribebant Historias, vel Epistolas; inspirabat quidem illis Deus scribendi voluntatem, eosque dirigebat, ut rectè, & sine errore ullo scriberent; sic tamen ut etiam ipsi memoriam exercerent, & ingenium, ut recordarentur res gestas, & cogitarent rationem, & ordinem scribendi: quod de se testatur Auctor Libri secundi Machabæorum cap. 2. sequitur Bellarminus exemplificans de Davide: David igitur, cum in Psalmis cantabat Historias beneficiorum Dei, vel calamitatum suarum, aut etiam totius Populi, memoriam, & ingenium exercebat, & non sine proprio labore Psalmos componebat, quamvis a Deo semper excitaretur, & dirigeretur: cum autem meras Prophetias caneret, vel scriberet, ut in hoc Psalmo fecit, nihil suum agnoscebat, nisi simplex linguæ, vel manus ministerium. Hoc igitur est, quod in hac Præfatione dicit, quod ipse idem clariùs explicuit in secundo Libro Regum Cap. 23. cum ait: *spiritus Domini loquutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.*

Addimus, ne prefata Doctrina errandi occasionem præbeat, non omnem Historiam contentam in Sacris Literis esse reponendam sub censura Bellarmini, cum Historia Creationis fuerit a Deo immediatè, & Sanctus Moyses cognitionem de Ortu Mundi &c. a Deo receperit, non
fimi-

similis sermo est instituendus de Historia Machabæorum, & præcipue secundi Libri, in cujus secundo Capite meminit Auctor multi laboris, & multæ lectionis, ut scriberet: *Considerantes enim multitudinem Librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum, curavimus volentibus quidem legere, ut esset Animi oblectatio: studiosis verò, ut facilius possint memoriæ commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causa suscepimus, non facilem laborem, immo verò negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpsimus. Inferius: Veritatem quidem de singulis Auctoribus concedentes, ipsi autem secundum datam formam brevitati studentes.*

Secundum est, in puris Verbis non esse sistendum, nam, ut Divus Hieronymus refert apud Philippum Pinedam in Præfatione cap. 8. num. 4., Liber Job est lubricus, obliquus, schematicus &c. Hieronymum (inquit Pineda) *librum hunc obliquum, lubricum, schematicum, & dum aliud loquitur, aliud agentem dicit; ut si velis Anguillam, aut Murenulam, strictis tenere manibus, quanto strictius presseris, tanto citius elabitur.*

Dum Lectio Sancti Job est ita mirabilis, ne præceps sit Lector in iudicio, & nunquam de falsitate in re physica dubitaret, si rectum sensum tangeret. Legimus multos, & doctos Viros de Thesauris Nivis, & Grandinis nostræ cognitioni propositos a Sancto Job cap. 38. nu. 22. & loquente ex ore Dei ita: *Numquid ingressus es Thesauros Nivis, aut Thesauros Grandinis aspexisti?* Varias Sententias exposuisse Philippus in Job lib. 3. cap. 38. p. 175. Contendit, de Voluntate, & Dispositione Dei verba Sancti Job esse intelligenda: *Hi Thesauri nominati, non in aliquo immenso, & capaci loco sunt, qui moles, & congeries intra se habeat conditas Nivium infinitarum, de quo olim hæ coacervata species, cum Deus voluerit, proferantur, sed in ejus Voluntate, & dispositione sunt constituti, sicut in alio loco ait: & species Agri mecum est.*

Auctores de saggi di Naturali Esperienze intorno a gli Artificiali Agghiacciamenti p. 129. referunt prædictam Auctoritatem, & videntur innuere verba Sacræ Scripturæ, posse intelligi de quadam substantia propria, & reali instar Ignis, & Lucis, quæ in aliquo Mundi loco conservetur, velut in Centro suo, & Thesauro.

Verum hæc non decrevimus opiniones Doctorum considerare, & recensere, figimus tantum pedem in difficultate gravissima, quam indicat Sacer Scriptor de Nive, & Grandine, ex qua possumus, & debemus inferre naturæ obscuritatem cum maxima admiratione, propter quorundam infirmum captum, qui hallucinantur, credentes penetralia Terræ verè cognoscere. Pater Resta in sua Metheorologia Lib. tertio, Tractatu 4. cap. 7. p. 895. ita Caput inchoat Job 38. *Quærit Dominus, de cujus utero egressa sit Glacies, & Gelu de Cælo quisnam genuerit. Ar-*
duum

duum asserens, veram scire causam, quam Philosophi temerè, nimia fiducia promittunt.

Sì Deus olim reprehendit Hominum inscitiam, & temeritatem, qua Naturam se nosse putant, & objecit illis reconditam ejusdem cognitionem, non solum pro Nive, Grandine, & Gelu, sed etiam pro aliis rebus physicis, v. g. *Numquid ingressus es profunda Maris, & in novissimis Abyssis deambulasti? numquid considerasti latitudinem Terræ? Indica mihi, si nosti, omnia: per quam viam spargatur lux, & dividatur Æstus super Terram. Quis dedit vehementissimo Imbri cursum, & viam sonantis Tonitruum. Quis sit Pluvie Pater, & quis genuerit stillas Roris.* Hæc, & multa alia physicae Considerationis tanguntur in Libro Job, & simul indicatur, eundem Sanctum Virum eadem ignorasse, quapropter nos possumus ita ratiocinari; Deus interrogat Job, an unquam aspexerit Thesauros Grandinis &c. quasi diceret: credis ne, scire causam Grandinis, & Nivis, & aliarum rerum physicarum penetrare notitiam? etsi Job ad miraculum doctus, & tantopere privilegiatus a Deo, ut omnes scribunt, non habuit notitiam prædictam, arbitrabimur nos, Homunciones ita arcana naturæ cognoscere, ut possimus tutò concludere, Sacram Scripturam de rebus physicis malè sentire. Scimus, plurimos Homines plus sibi tribuere, quam par sit, & impetu potius, quam ratione moveri, sed scimus etiam, Sapientiam cum temeritate non commisceri, ut prudenter monuit Cicero pro Murena. Philippus in cap. 38. Job certò concludit, quæ creavit Deus, soli Deo nota esse, & re vera vix aliqua oculo rationis attingi possunt.

An tempore Job multa erant obscura, quæ diuturnitate temporis sunt manifesta? Non est inverisimile quotidie naturam aperiri. Multa ferunt anni venientes commoda secum, multa dies, multa litura coeruit. Ista autem cogitata non possunt universaliter admitti, an Mundus nunc sit doctior, quam tempore Moyse, vel Jobi, nolumus interea temporis determinare; possumus quidem & rationabiliter credere, fuisse Viros doctissimos, ita sentiunt Viri gravissimi, ita interrogationes a Deo factæ ipsi Job efficaciter persuadent; non enim sunt interrogationes faciendæ Hominibus indoctis, & ab eisdem interrogationibus cognoscitur, plurima de natura ipsum Job latuisse; cæterum, quando in Job, Moyse, vel alibi in Sacris Libris absolutè aliquid pronuntiatur in materia physica, tunc sinè dubio assentiendum est propositioni; ratio est, quia Auctor Sacer, ut Minister non posset errare, etiamsi ex se illam materiam physicam, de qua loquitur, ignoraret.

Demum animadvertendum, Librum Job esse plenum figuris, & coloribus rethoricis, ita communiter Interpretes. Sanctus Thomas in 3. lectione super Job: frequentissimæ etiam figuræ leguntur in aliis Libris Sacris, quæ diligenter sunt ponderandæ etiam in materia physica, &
red-

reddere debent Lectorem maximè cautum, ne statim judicet. Theſauri Nivis, & Grandinis quot parere poſſunt dignas interpretationes abſque eo, quòd myſtica veritas ullo modo lædatur? & ità ſentiendum eſt de aliis pluribus interrogationibus, quæ factæ fuerunt ipſi Job.

Hucusque varios modos ſcribendi in Sacris Paginis contentos obſervavimus, & unà indicavimus, Scriptores Sacros fuiſſe doctos in lectione profana, & in rebus phyſicis, & opportunas diſtinctiones adduximus. Poſſemus eruditionem Scriptorum Sacrorum confirmare ex Libris Regum, ex Libris Paralipomenon, Eſdræ, Judicum, Ruth &c. in quibus ſingulares Hiſtoriæ referuntur ad noſtram eruditionem conſcriptæ. Ezechiel fuit ità profundus, & myſticus, ut apud Hebræos Rabbinos, teſtante Sixto Senenſi primo Bibliothecæ Sanctæ libro p. 40., traditione cautum eſſet, ne quis unquam auderet primum Libri Capitulum explicare, nec finem, hoc eſt octo poſteriora Capita, niſi trigeſimum ætatis annum impleverit, ex quo confirmatur, Scriptores Sacros non ſeſe accommodaviſſe capacitati Vulgi. De Eſaja ſcribit Divus Hieronymus apud eundem Sixtum in eodem loco p. 38., quòd *quicquid tantus Prophetæ de Phyſicis, Ethicis, Logicis, & quidquid Sanctarum Scripturarum Myſteriis poteſt humana lingua, & mortalium ſenſus accipere, complexus eſt ſumma præ cæteris Prophetis venuſtate ſermonis, & urbana diſtinctionis elegantia.*

Particulares Auctores magno labore, & accurato ſtudio collegerunt Herbas biblicas, alii gemmas, eaſque præſertim, quarum Divus Joannes Apoſtolus in ſua Apocalypſi meminit: ità Franciſcus Rueus. Alii Animalia deſcripſerunt biblica, alii Figuras annotarunt, ut nemini dubium eſſe poſſit, Biblia omnis generis eruditione, & doctrina eſſe reſerta, & Canonicos Scriptores Viros fuiſſe doctiſſimos. Levinus Lemnius in explicatione Similitudinum, ac Parabolarum, quæ in Bibliis ex Herbis, atque Arboribus deſumuntur, cap. 1. oſtendit, Prophetas omnium rerum cognitione inſtructos fuiſſe; verba prædicti Auctoris ſequuntur: *Sacros verò Vates, præter exactam divinitatis cognitionem in naturæ rebus exquisitè verſatos, nec ullius diſciplinæ fuiſſe rudes, vel illud argumento eſt, quòd ex intimis, atque arcanis Naturæ ſimilitudines, & comparatione deſumant.*

Hac de cauſa Biblia maxima in exiſtimatione apud omnes Nationes ſemper fuere. In eadem omni tempore ſcripſere Viri Clariſſimi commentando, interpretando, głoſſando, & dilucidando. Ab eiſdem primi nominis Philoſophi lac receperunt, ex quo ſumma eorundem Auctoritas etiam in rebus phyſicis deducitur, & philoſophicè tantum loquendo. Joannes Franciſcus Picus de Studio Divinæ, & humanæ Philoſophiæ libro 2. cap. 2. noſtram aſſertionem confirmans ait: *Quis unquam Philoſophus de rerum natura abſolutius Moſe tractavit? Quis ſapient-*

piantiùs, atque prudentiùs? Quando & rudis, & subtilissimus quisque ex eo hauriat pro suę mentis captu. Extendit idem Picus suum sermonem ad Historiam, ad Amorem, ad Rhetoricam, & probat Divina Eloquia in his omnibus excellere. De Arte Rhetorica ait: Ubi exquisitior Ars Rhetoricę non fictę, non calamistratę, sed verę, quàm in Prophetis, quàm in Paulo Apostolo conspicitur. Hinc didicere, qui habitati sunt inter Gentes sapientissimi, unde exclamat Tertullianus, Sophistas, Poetas, Philosophos de Prophetarum Fonte potasse. Successivè refert, Platonem, Pythagoram, & alios famigeratissimos Viros plurima in suas Philosophias de Mosayco Textu transtulisse.

*Ad eloquentiam Sacrę Scripturę ostendendam quid sibi evenerit, ità narrat: Legebam superioribus diebus fortè per otium Tusculanam illam Ciceronis questionem, ubi maximo effert præconio verba Æschinis adversus Demosthenem invehentis, tanquam magnam, & vim, & artem contine-
rent, eaque diligenter examinavi: nec multo post tempore desumpsi in manus Esajam Prophetā Hebręo Populo minantem: nulla ferè similitudo: adeò hic vehemens, sublimis, copiosus, resonans, terrorem incutiens, & veram artem undique spirans. Quanam rogo comparatio inter Oratoria illa tela ipsius Æschinis, & Demosthenis, aut alicujus alterius Oratoris a fabulosa Græcia celebrati, & hæc nostri Prophetę verba. Quę successivè a citato Auctore referuntur, & considerantur juxtà vulgatam Æditionem, ubi miratur eloquentiam, & quidem senilem, quam in sua propria, & primæva lingua obtinuit Sacer Textus, non perdidisse etiam in peregrina.*

Idem Joannes Franciscus Picus in eodem 2. libro de Studio Divinæ, & humanæ Philosophiæ cap. 3. ostendit, Fidem non modò majorem, sed nec parem ullis Scriptoribus habendam esse, quàm iis, qui Divino Instinctu Sacras Literas nobis tradiderunt, & ratio adducitur ab eodem Doctore, & est cùm soli emaculati fuerint mendaciis. Observat idem errata gravissima in Aristotele, Platone, Averroë, Avicenna &c.: Omnes autem divinorum Librorum etiam ab inimicis veridici habitati sunt. Etsi hæc verba dura sunt, saltem novimus, omnes objectiones contra Sacras Literas formatas penitus deleri, non ità, quę contra Platonem, Aristotelem &c. concludit idem Picus: Quare sive ipsam in Doctrinam, sive Auctorum mores, & ingenia a mendaciis custodita pensemus, Sacrę Literę mirum in modum Doctrinam Gentium excellunt. Quod adeo perspicuum apparuit, ut ipsi Philosophorum Duces & sequuti eas sint, & admirati. Et hoc ipsum alibi ab eo repetitum legitur.

*Neque tantum Auctores veteres, sed & Moderni Philosophi, & Mathematici Doctrinæ Mosayce plurimum tribuerunt. Edmundus Dickin-
sonus in suo libro inscripto Physica Vetust, & Vera, sive Tractatus de
Naturali Veritate Hexaemeri Mosayci cap. 4. p. 51. in fine concludit:*

His

His ergo premissis, & circumspectis omnibus, atque subductis rationibus; hanc ego summam feci Conclusionum mearum. Mosaycam nempe Philosophiam prout antiquissimam, ita & cum rerum natura, rectissimaque ratione maximè congruentem esse; adeoque non tam difficilem intellectu fore, quin ab idoneis Interpretibus optimè dilucidari possit; immo jam nunc (nisi me meæ fallant conceptiones), per sequentes explanationes aptè, perspicuè-que dilucidatam esse. Non attulimus prædicti Auctoris Conclusionem, ad insinuandam approbationem, sed ut ostendamus etiam in physicis, Mosaycum Textum esse suspiciendum.

Inter Mathematicos sunt plurimi, qui ex Mose sua Cogitata deducunt: meminimus supra Tæchonis, nunc addimus Keplerum in Paralipomenis ad Vitellionem, quibus Astronomiæ Pars Optica traditur, & præcipuè cap. 6. p. 222., & 223., & hæc referimus non animo approbandi, quia sive benè, sive malè intulerint, hoc ad nos non pertinet, qui solum studuimus demonstrare, Moysen etiam in Physicis ab omnibus observatum fuisse. Tantopere Sacri Textus in rebus physicis fuerit considerati, ut gravissimi Scriptores docuerint, & tradiderint, ita cavendum esse, ob lesionem Sacræ Doctrinæ ex novitatibus Philosophicis sive directè, sive indirectè, ut locus fiat confixioni, quotiescumque ex novitate philosophica infertur Sacris Literis manifesta contradictio; ita sentit, & scripsit Pater Theophilus Raynaudus de Bonis, & Malis Libris Partitione prima, Erotemate 20.: *Sic (inquit prædictus Auctor) Copernicus, & alii, qui frigidis quibusdam ratiunculis ducti, Cælorum immobilitatem, & Terræ stabilitatem recens invexerunt, quia apertè adversantur Scripturis, Cæli, ac Solis gyrationem; Terræ verò in æternum stantis firmitatem tradentibus, jure sunt explosi, eorumque Tractationes confixæ.*

Quamobrem ex dictis necessariò colligendum est, Auctores Sacrarum Paginarum tam physicè, quàm moraliter esse attendendos, cum hoc tamen discrimine, quod morale sit necessarium simpliciter pro salute, non ita physicum, licet verum, quicquid sit indirectè, ut dictum est ex Divo Thoma, & aliis. Non est itaque dicendum pro motu Solis, Anima Brutorum, istorumque cognitione, Sacram Paginam nihil probare, cum non sit instituta ad hunc finem, etenim quamvis verissimum sit, non esse institutam ad rerum physicarum instructionem, attamen etiam æqualiter verissimum est, non esse institutam ad enunciandas falsitates in rebus physicis, vel historicis &c., & quando nonnulli Doctores cogitaverunt, Sanctos Scriptores sese temperavisse ad vulgarem captum, & non loquutos fuisse, quatenus res secundum se sunt, & prout de ipsis verba Astronomi, & Philosophi facere possunt, sed prout apparent, & quemadmodum vulgaris loquutio est, maximè hallucinati sunt, quia, ut sæpè dictum est, nulla necessitas occurrit, quæ persuadeat

deat similem loquendi modum; præterquamquod vel apparentiæ sunt veræ, vel falsæ. Si primum, nulla responsio est allata. Si secundum, recurrunt omnia, quæ dicta sunt supra. Concludamus itaque, summam Auctoritatem Scripturæ Sacræ in rebus physicis, summam cognitionem Auctorum Sacrorum Librorum in eisdem, immo maiorem, quàm habuerint Doctores Gentium, & nostri; & maximum errorem non solum inter Catholicos, & Orthodoxos, sed etiam inter cæteros quoscumque recedere a disciplina physica exarata, & contenta in Sacris Literis, & omnino irridendos esse omnes illos, qui audientes in materia proposita Auctoritatem Divinam fugiunt, vel subsannant, ac si Fabulas Romanenses audirent; esset enim præjudicio veritati aliquid physicum referri in Libris Sacris, aut Auctores eorundem Librorum essent Viri Rudes, & inepti non comparandi cum Philosophis Gentium, & nostris, quod omnino insipidum est, & eadem, quæ dicta sunt supra, abundè convellunt. Rogamus interim Orthodoxos, qui meliora senserint, & cognoverint, nos illustrent, cùm pro veritate tantùm ea, quæ cogitavimus, Literis commiserimus.

Et hæc de Auctoritate Sacræ Scripturæ in Rebus Physicis.

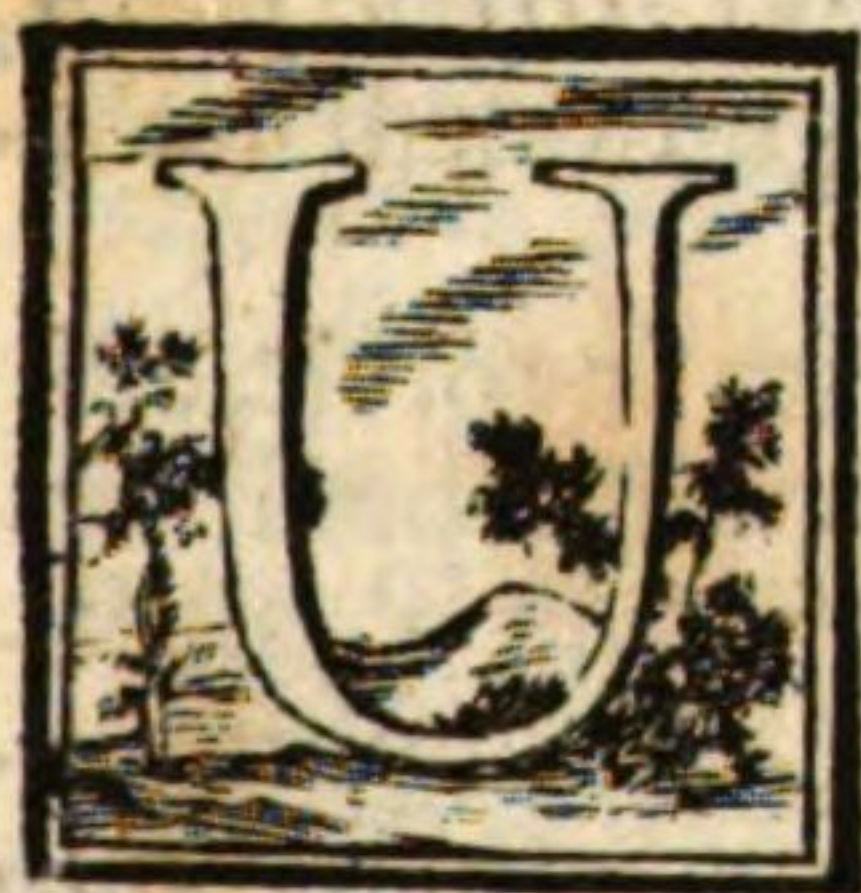
DISPUTATIO TERTIA.

An Animæ Brutorum educantur
de potentia materiæ.

CAPUT PRIMUM

SECTIO I.

*Unde, & quomodo Anima Brutorum
sit cognoscitiva.*

UT ab Auctoritatibus Virorum magni nominis exordiamur; Le Grand in Dissertatione de carentia sensus, & cognitionis in Brutis hæc habet, ostendit, rei corporeæ naturam in hoc præcisè sitam esse, quòd longitudinem, latitudinem, & profunditatem includat, sive quòd sit res extensa, nam aliud non est tribus dimensionibus constare, quàm extendi, & aliud non est extendi, quàm illas tres proprietates involvere; Corpori, seu materiæ ex diametro res spiritualis opponitur, cujus natura in cogitatione posita est, quæque omnem longitudinem, latitudinem, & profunditatem excludit.

Prosequitur ex præsupposito principio, Brutorum Animam, qualiscumque fingatur cum Cartesio, Fabro, Gassendo &c. cogitationis esse expertem, & non judicii modo, sed & cujusvis simplicis perceptionis. Addit rationem, quæ est: Nam qualiscumque Anima ipsis inesse fingatur, vel sanguis per universum Corpus circumactus, ut vult nobilissimus Cartesius: aut ignis purus, flammulæve, omnes ejus partes vivificans, & inspirans, ut Fabro, & Gassendo placet, admittere cogimur, hujusmodi Animam corpoream esse, nec aliquid a materiæ indole alienum includere. Quippe licet sanguis in corde rarefactus, in Spiritus Animales abeat, qui venti subtilissimi instar in cerebrum ascendunt, & per nervos in musculos

feruntur. Licet Flammula illa ex partibus subtilissimis componatur, quæ tamquam e crassiori massa emergens, rerum spiritualium, ut ita eloquar, agilitatem æmuletur; non tamen ob id materialis esse desinit; nec accidentariæ illæ qualitates eam supra corporis conditionem evehunt. Quare si materiæ denegatur cogitatio, & res extensa inepta est, quæ rei, quæ ipsi contingit, conscientiam habeat, & illud quoque a materia removendum erit, quantumcunque subtili, & per totum corpus aliquod se diffundente. Partium enim tenuitas non materiæ rationem tollit, & sat est, ut quid extendi possit, ut materia dicatur, & ejus imbecillitatem participet, & induat.

Hæc Antonius Le Grand in Dissertatione citata; & eadem difficultas proponi potest in Scholis eorum, qui docent, Animas Brutorum educi de potentia materiæ, nam in hac hypothese non possunt ex materia recipere, quicquid materia non habet; modò cum materia videatur incapax cognitionis, fortè non poterunt, qui ita sentiunt, explicare, & defendere cognitionem in Brutis. Confirmat idem Doctor, ex Natura Cognitionis Votum suum, & ait p. 20.: *Nomine cognitionis intelligendum esse id omne, quod sic a nobis est, ut ejus immediatè conscii simus: adeo ut cogitare, seu cognoscere, aliud non sit, quàm eorum, quæ in nobis sunt, perceptionem habere, quod locum habere contendit tam in cognitione reflexa, quàm in quacumque alia perceptione, & cognitione: nam quo pacto, inquit, illi rei actionis, passionisve sensus attribui potest, si se agere, aut pati nesciat?* unde concludit, omnem cognitionem includere conscientiam.

Post hæc ait, omnem cogitationem, quæ conscientiam involvit, esse duorum generum; actiones scilicet, & passionēs: dicuntur passionēs perceptionum, sive cognitionum species, quæ in nobis sunt a potentia, quam habemus percipiendi, & cognoscendi, & tales operationes in quatuor species dividuntur, nempe in intellectum purum, quo species rerum tam materialium, quàm immaterialium percipiuntur; in sensum tam externum, quàm internum ita nuncupatum; in imaginationem, quæ sub se sensum habet communem; & in memoriam, sive reminiscētiā, qua deprehendimus, aliās nos habuisse eandem cognitionem. Circa verò cogitationes, quæ actiones dicuntur, censet prædictus Auctor, ad voluntatem pertinere, & ait: *Cogitationes, quæ actiones dicuntur, sunt omnes nostræ voluntates, quia eas experimur ab Anima nostra directè provenire, & a qua sola pendere videntur. Ad has judicia nostra, inclinationes, appetitiones, omnesque voluntatis nostræ motus referuntur, qui nunquam non potentiam volendi, & se determinandi comitantur. Et illæ, esse in nostra potestate, dicuntur.*

Totus autem videtur Auctor relatus, ut patefaciat, materiam passivam esse, & omnis incapacem actionis, contra nonnullos, qui tenent, mate-

materiam non posse statui otiosam, & inertem, quia ad compositi constitutionem concurrat; hoc autem præstare non posset, si merè passiva esset: istud autem principium non admittit Le Grand, & ostendere conatur, materiam ignavam esse, & non minùs motus, quàm cognitionis incapacem esse. *Norunt omnes Philosophi, si quid de materiæ indolenorunt, illam potentiam esse, & in hoc potissimum a re intellectu illi discrepare, quòd hæc sit actus, illa autem potentia, hoc est, si res probè apprehendatur iners, otiosaque moles, & omnem actionem refugiens. Nam illud inter substantiam cogitantem, & extensam intercedit, quòd cogitatio semper menti præsens est, motus autem non nisi corpori contingit, dum nimirum ab Agente externo impellitur, & vim aliud corpus movendi mutuatur.*

Munit prædictam Sententiam de inertia materiæ, Auctoritate Aristotelis pluribus in locis. Hic de generatione, & corruptione ait: *materiam nudam, ac per se tantummodo passivam esse, rursus in eodem tractatu docet, pati, & moveri proprium materiæ esse, movere verò, & agere alterius esse potestatis.* In Metaphysicis scripsit, Veteres esse rejiciendos, quòd solam materiam consideraverint in Physicis, neglecto primo motus principio. In Meteorologicis statuit, nec formam, nec motum materiæ competere, nisi in quantum aliunde imprimitur. In Physicis probavit, nullum Corpus a se ipso moveri, & Animantia ipsa, quæ sponte moveri videntur, ab alio quoque moveri; & sequitur Le Grand: *Nam cum octavo Physic. cap. 2., cum Vulgo sibi objecisset, quòd Animal priùs, quiescens, postea moveatur, & ambulet, nullo, ut videtur eorum, quæ extra sunt, movente.* Respondit illico Philosophus, hoc falsum esse: *cernimus, inquit, semper aliquid eorum, quæ innata sunt Animali moveri: hujus autem motus non ipsum Animal est causa, sed id fortè, quòd ambit.*

Et postquam probavit idem Auctor, res corporeas, & materiam ipsam inertem esse, & nulla vi motrice præditam esse ab intrinseco, illico transit ad demonstrandum, non esse posse cognitionis capacem: fundamentum est illud idem, quòd supra tactum est, scilicet: *Nam quid cognitionis habet extensio cum perceptione? quæ affinitas, quæ relatio inter mentem, & corpus intercedit? & demptis convenientiis genericis, in cæteris toto Cælo distant.* Hisce annectit hoc Argumentum: *Si extensioni perceptio tribui potest, aut illi tribuitur tanquam aliquod ejus essentiam constituens; aut tanquam proprietas, quæ ejus essentiam comitatur; aut denique tanquam modus, sive accidens, quòd illam denominat.* Non potest autem cogitatio, ut essentielle attributum corpori convenire, quoniam inde sequeretur, corpora omnia cogitatione imbuta esse, ac proinde non tantùm Bruta, sed & Arbores, Lapides, saxa cognitione essent prædita. Non etiam ut essentiæ proprietas; quia cum proprietas omni, soli, & semper conveniat, sequeretur, quòd facultas perceptiva omni rei materiali com-

peteret, atque nullum adeò vile corpus existeret, cui cogitatio non tribueretur. Non denique tanquam modus substantiam efficiens; quoniam ea est modi indoles, ut licet subiectum absque modo intelligi queat, non autem viceversa modus absque subiecto; sed clarè, & distinctè concipere possumus cogitationem, secludendo omnem substantiam corpoream; immo negando talem in rerum natura existere: Igitur cogitatio ne quidem ut modus materiae attribui potest; ac proinde cogitatio rei materiali prorsus est extranea.

Deinde solvit Argumentum Henrici Regii contra prædicta, & opinionem recenset Domini Hobbes, qui non cognovit necessitatem immaterialis principii pro cognitione, seu cogitatione, sed voluit, cogitationem posse esse motum corporeum, & ideo prædictus Dominus Antonius Le Grand Domini Hobbes hypothesim examinat, & falsam esse censet, tum quia cogitatio non potest constitui in motu locali, ut sensus, & exenpificavit Hobbis, tum quia, aut partes materiae minutissime divisæ, quas *Monadas* appellat, sunt illæ, quæ separatæ inter se percipiunt, & sensus sunt capaces, aut ex eisdem particulis minimis compositum est id, quod cognitionis est capax. *Neminem arbitror* (sunt verba Le Grand) *adeò fore Atomis Amicum, ut earum cuilibet intelligentiam assignet; nam quis credat exiguam, quam fingere possumus materiae particulam, sensu donari, & objectorum impressiones ad extra venientes percipere, & meditari? Si autem totum solummodo istis Monadibus constans sentit, & intelligentia imbuatur; qua ratione, quo artificio fieri potest, ut ex rebus insensibilibus alia sensus capax oriatur? Quomodo ex varia Atomorum coitione, quæ omnis qualitatis ex partes sunt, Animal cogitans, idest, videns, audiens, percipiens &c. exurgeret potest? pro auxilio Auctoritatis Plotini innititur: quæ est. Si quis assereret, concurrentes Atomos efficere Animam, ille passionis consensione, naturæque copulatione refellitur: quippe cum non fiat per totum, unum, & compatiens ex corporibus non patientibus, nec ullam unionem admittentibus, ipsa verò Anima sit, sibi metipsi omnino compatiens.*

Nec adheret Gassendo Epicurum sequenti asserentem, Atomum quidem unam sensus expertem esse, nihil tamen obstare, naturam ex pluribus Atomis certa ratione commixtis resultantem, alterationis, & sensus capacem fieri. Quo circa ex Gassendo, ideo corpora aliqua sentiunt aliqua non, propter diversam compositionem Atomorum, in qua diversa compositione est certa in hoc, & certa in alio corpore commixtio, ex qua nascitur, & non nascitur sensus; hinc ait, sensibile, & insensibile non plurimum inter se distingui, sed ferè ut accensum, & non accensum; & sicuti patet, lignum ex face accendi, & flammam in novo ligno, aut alio corpore progigni, ita nihil prohibet, rem sensibilem ex insensibili fieri, & ex re mortua vivam enasci. Id ipsum confirmat Auctoritate Lucretii in secundo libro de rerum natura.

Er.

*Ergo uti omneis natura cibos in corpora viva
Vertit, & hinc sensus animantium procreat omneis,
Non alia longè ratione, atque arida ligna,
Explicat in flammis, & in igneis omnia versat.*

Quibus carminibus vetustissimus Vates indicat, Carnem vivam ex Pane, Herbis, & aliis sexcentis rebus non sensibilibus efformari; non minus, quàm ex ligno flamma educitur, & ignis, cujus particulæ quamdiu immerse sunt in ligno, otientur, & torpent, explicatæ autem lucent, & calefaciunt, immo sentire dicuntur animantes Corpus Animalis, vegetantes, ac perceptionem impertientes.

Et quamvis concedat Gassendo, multa explicata a corporibus vim habere, quam antecederent non habebant, ut patet de igne, & luce, attamen contendit, non hinc solvi difficultatem, quæ potissimum urget in proposita controversia, & est. Non exponitur, nec declaratur, quomodo particulæ igneæ, quæ seorsim sumptæ non sentiunt, neque percipiunt, sentiant autem, & percipiant, quando conjunguntur, & vinculo associantur: Nam quæri adhuc potest (& sunt verba Le Grand) *quanam ratione ex Monadibus illis commixtis perceptio oriatur, & ex earum unione tanta vis accedat, ut quæ prius insensibiles erant, sensitive reddantur; & in hac re non possumus non approbare progressum ipsius Antonii Le Grand, qui ulterius pro se adducit Auctoritatem ipsius Gassendi, quam invenimus in libro X. Diogenis de Physiologia Epicuri, quando de sensu verba facit, & notanter quærit: Qui fieri possit, ut res sensibilis, sive sensus capax ex insensibilibus gignatur* pagina mihi 270. Auctoritas autem est hæc: *Sanè fatendum est, inquit, non videri, quamobrem speremus, posse rem manifestam fieri; quando aut longè fallimur, aut fugit omnino humanam solertiam, capere, quæ textura sit, contemperatioque, sive flammula, ut censeretur Anima, ac sentiendi principium valeat, sive partis, aut organi, quo animato, vegetatoque animo, ut sentiat, utatur. Quare, & hæc solum propono, seu potius balbutiens attingo, ut quatenus licet insinuem progressum, quo res videntur evadere ex insensibilibus sensibiles, ac potissimum cum natura non soleat ab uno extremo, nisi per gradus aliquos inter medios transire ad aliud. Ità nimirum exempli gratia evadunt fructus Arborum ex acerbis dulces, ex inolentibus odorosi, ex viridibus flavi, progressu adeò impercepto, ut sub initium nihil discernatur illius qualitatis, quæ functa est: sub fine plerumque nihil ejus, quæ initio fuit, ut proinde intelligamus, rem insensibilem evadere sensibilem progressu quodam consimili, quem profectò non sit humanæ opis observitate.*

Et Gassendum nos possemus roborare dubitatione, & solutione, quæ fit in Scholis Peripateticis de mente materiali, quomodo scilicet fieri possit, ut res ita nobilis, & mirifica, sicuti est materialis mens, & adeò distans ab Elementorum substantia existat, & nascatur ex mixtura eo-

rum. Adducitur responsio Alexandri, quæ est, non esse a ratione alienum ortum mentis materialis ex mixtione Elementorum, quia perfectissima mixtura tantas vires obtinere potest, ut procedere ex ea possit mens materialis, ut a simili declaravit ex Elementis ipsis, quæ inter se quidem diversa, ac contraria sunt, & tamen nascuntur ex prima, & minima mixtione, ac compositione quatuor primarum qualitatum, & sicut modica, rudisque compositio quatuor primarum qualitatum tantum efficit varietatem in Elementis, ita paulò major, & perfectior efficit mixta inanimata, adhuc perfectior stirpes, & rursus alia perfectior Bruta Animalia; unde mirum non erit, immo ratione valde consonum erit, ex perfectissima inter omnes mixtione nasci posse omnium rerum, mortalium, & caducarum perfectissimam mentem, nimirum materialem, qua Homines sumus. Nec est a ratione alienum, ex perfectiori mixtione perfectiorem formam oriri; etenim quò magis refranguntur Elementa, & miscentur eadem perfectius, nobilior forma ex eadem mixtione derivat, & ratio est: *quia quò magis remittuntur vires eorum, & temperantur; eò magis receditur a contrarietate, & unitati appropinquatur: quò vero magis horum utrumque est, eò nobilior est forma. Itaque Deus, quia ab omni contrarietate est remotissimus, ac verè unus; ideo etiam est forma nobilissima, ac præstantissima, vel forma potiùs omnium formarum, & terminus omnium terminorum.* Et hæc leguntur apud Antonium Montecatium in tertium de Anima pag. 78.

Opinionem Alexandri nos attulimus, ut aliquo modo pateat, Gassendi Doctrinam ab aliis indicatam fuisse, non tamen animo approbandi Alexandri Sententiam, quam, ut erroneam rejiciunt Philosophi Catholici hoc fundamento, quòd Animas rationales constituat formas corruptibiles, & eductas de potentia materiæ, sicut reliquas omnes corporum; ita observat Toletus in tertium de Anima cap. 4. Textu 8. quæst. 10. pag. mihi 137.

Diximus, & quidem maximo fundamento, Le Grand optimè impugnare Gassendum, quoniam in proposita controversia rem attingere non videtur: est enim maxime dispar ratio inter fructus, qui maturescunt, seu inter transitum fructus acidi, seu austeri in dulcem, & inter rem insensibilem, & sensibilem; oportet tamen commendare Gassendum, qui gravissimam cognoscens difficultatem expressis verbis scripsit, se in proposita controversia balbutire; & ideo laudamus Antonium Le Grand, qui cognovit suis exemplis, Gassendum parùm proficere; nam fructus saporem, & colorem mutant ope caloris, coctionis, defecationis, uno verbo, & melius, beneficio fermentationis, quæ nullatenus videtur habere locum in rebus sensitivis; non enim hinc explicatur quomodo plura, & plura, sive hæc, & alia corpuscula simul juncta, simul combinata, & vario modo commixta sensitivam facultatem

tem valeant producere. Addit rationem hanc Le Grand pag. 41.; *Quia quum conscientia, ut prænотatum est, & in cognitione, & sensatione includatur, non possunt Atomī, seu materiæ Monades eam dispositionem sortire, aut ita inter se coire, ut illam affectionem in corpore pariant, utpotē soli substantiæ immateriali propriam, & ab ea inseparabilem.*

Sanē non possumus in hac parte non commendare ipsum Le Grand contra Gassendum, quia, sive fructus saporem mutant, & odorem in hypothēsi qualitatum cum Peripateticis, sive ipsam mixturam heterogeneam consideremus, ac separationem, & exaltationem ejusdem ponderemus, etenim quovis modo procedamus, effectus sensitivi nequeunt a pari explicari cum maturatione pomorum, & hujusmodi aliis exemplis, & primo in hypothēsi qualitatum, quia effectus sensitivi superant omnes qualitates, sive primas, sive secundas, ita vulgariter denominatas, quemadmodum egregiē docuit Divus Thomas in secundo contra Gentiles cap. 63. quando contra Galenum ostendit, Animam non esse complexionem numero primo ait: *Ostensum est enim supra, quod operatio Animæ vegetabilis, & cognitio sensitiva excedit virtutem qualitatum activarum, & passivarum, & in superiori capite 62. quod est contra opinionem Alexandri de Intellectu possibili num. 4. scribit: Impossibile est igitur a cōmixtione Elementorum causari aliquam virtutem cognoscitivam, & num. 5., si principium alicujus operationis ab aliquibus causis procedit, oportet, operationem illam non excedere causas illas, cum causa secunda agat virtute primæ. Operatio autem Animæ nutritivæ etiam excedit virtutem qualitatum elementarium. Probat enim Aristoteles in secundo de Anima, quod ignis non est causa amenti, sed concausa aliquo modo: principalis autem causa est Anima, ad quam comparatur calor, sicut instrumentum ad Artificem. Non igitur potest Anima vegetabilis produci ex cōmixtione Elementorum: multo igitur minus sensus, & intellectus possibilis. Eandem Doctrinam inculcat aliis in locis Sanctus Præceptor. In secundum librum Sententiarum Distinct. 17. quæst. 2. art. 1. in corpore, ubi probatur contra Alexandrum opinantem, intellectum possibilem nihil aliud esse, quàm præparationem, quæ est in natura humana ad recipiendam impressionem intellectus agentis, & hanc esse virtutem corporalem consequentem complexionem humanam. Hinc Sanctus Thomas non solum refert prædictam Sententiam, sed etiam confutat, & ab Aristotele dissentire, probat, quia Aristoteles vult, quod intellectus possibilis recipiat species intelligibiles; præparatio autem non est receptiva; sed magis præparativa. Præparatum autem hac præparatione est corpus, vel virtus in corpore, & ita illud, quod recipit formas intelligibiles, esset corpus, vel virtus in corpore, quod Philosophus improbat. Addit in eodem loco idem Sanctus Doctor hanc sequelam, quam ejusdem verbis hic propono, scilicet: sequeretur, quod intellectus possi-*

bilis non esset Virtus cognoscitiva. Nulla enim Virtus causata ex commixtione Elementorum est cognoscitiva, quia sic qualitas elementorum ageret ultra suam speciem, quod est impossibile. Idem repetitum aliis vicibus legitur, quando idem Sanctus verba facit de opinione Alexandri, ut constat in tertio contra Gentiles cap. 42. de Veritate quest. 18. art. 3. ad secundum &c., & apud Commentatores ejusdem Sancti Præceptoris potissimum in secundum contra Gentes, capite citato 63. apud R. P. Franciscum Ferrariensem, qui fuit olim Magister Generalis Ordinis Predicatorum, Hic enim literam Divi Thomæ liquidò exposuit, & exposuit, Doctores oppositum sentientes cum Galeni opinione relata confundere materiale cum formali, verbi gratia, si sermo sit de temperamento, huic attribuendæ sunt passionēs quantum ad id, quod est materiale, & sicut disponenti; Animæ autem, quantum ad id, quod est formale, & tanquam principali agenti.

Totum id, quod dictum est contra Gassendum ex Divo Thoma, & aliis, observamus communiter a Peripateticis propugnari in Tertium de Anima. Pater Dandinus digressionē 22. pag. 1790. Materiam omnis cognitionis incapacissimam esse, docet, & ostendit: *Quoniam, inquit prædictus Auctor, insipiens quiddam, & judicii, atque apprehensionis expertus est Materia; & Averroes quoque in digressionē ad sequentem Textum Materiam dicit, neque comprehensivam esse, neque distinctivam. Quapropter cognitio omnis elevatione constat à materia, formæque sine Materia susceptione &c.*

Et quamvis omnes Expositores Aristotelis præcisè loquantur contra Alexandri positionem de materialitate intellectus patientis, attamen Doctrina, quam adducunt, est etiam potens contra Gassendum, nimirum probat, ex re insensibili non posse resultare rem sensibilem; etenim sicut materia non potest elevari ad intellectualia, ita neque ad sensibilia distinguenda, & cognoscenda.

Quare vel cum Cartesio est neganda cognitio in Brutis, vel admittenda est Anima immaterialis, & non deducta de re insensibili, ut ponit Gassendus, & tunc occurrunt aliæ, & gravissimæ difficultates; unde ex quocunque latere insurgunt angustiae, quæ nostram curtam cognitionem patefaciunt, & eò magis, quia inter sensus, & intellectum non modica intercedit similitudo; etenim sicut intellectus, ut intelligat, recipit species sine materia, ita sensus, ut sentiat, easdem æqualiter recipit, & proportionē illi respondet: modò, si in Brutis nihil esset nisi materiale, aut species non reciperentur, aut si reciperentur, ob suam tenuitatem incassum reciperentur, velut in speculo, hoc est sine cognitione, & distinctione. Quis autem affirmabit, æqualiter per oculum Animalis Bruti terminare speciem ad retinam, ac ex aliquo objecto ad speculum? sanè arbitror, maximam debere admitti disparitatem, præ-

cipue cum terminatio ad retinam non sit ultima, sed hinc per nervum opticum ad principium nervorum, quod indicat, non ut in Homine æqualiter, sed suo modo, & proportionabiliter cognitionem aliquam distinctivam, & apprehensivam nunquam ex re insensibili productam, & derivatam.

Nec obest, ex re insensibili posse resultare rem sensibilem, quemadmodum ex materia non sarcotica materia sarcotica, sive ex medicamento non sarcotico sarcoticum, aut ex rebus fetidis odor resultat, ut patet etiam in Sacris Paginis, quando de Galbano boni odoris fit mentio in Exodo cap. 30. num. 34. Similes instantiæ videri poterunt apud Sanctorium in primam Fen. Avicennæ quæst. 26., quæ sane multi ponderis sunt ad persuadendum æqualiter, ex re insensibili posse produci rem sensitivam.

Ceterum bene dictum est, allatas, & alias similes instantias nihil probare pro Gassendi Sententia, immo paritates esse nullas, constanter sustinemus, quia non est eadem ratio rerum, quæ sunt immateriales quantum ad suam originem cum rebus, quæ sunt omnino materiales. Quando consideramus medicamentum sarcoticum ex non sarcotico resultans, tunc versamur inter materiale, & materiale, & non excedimus Sphæram materialitatis, quemadmodum & hoc ipsum evincunt aliæ instantiæ adductæ a Sanctorio, Gassendo, & aliis, sed par ratio non invenitur inter insensibile, & sensitivum, inter immateriale, & materiale; & ratio est, quia, ut res aliqua materialis, & heterogenea acquirat diversam naturam, sufficit, ut partes ejusdem diversimodè moveantur, & fermententur cum diversa separatione, exaltatione, aut pressione earundem. Res ita non se haberet, si ex materiali immateriale produceretur, nam quævis separatio, & fermentatio relinquit corpus materiale magis, aut minus maturum, magis, & minus perfectum &c. semper in omnibus suis partibus materiale, & quicquid resultat ex novo modo nixtionis, licet sit diversum, non est tamen ita diversum, ut materiale non sit, & ut insensitivum non sit. Quamobrem Gassendum deferere tenemur, nisi aliæ similitudines, & instantiæ adducantur pro eodem.

Confirmatur, seu magis explicatur nostra Doctrina ex natura fermentationis, quæ nihil aliud importat, quam motum intestinum particularum, seu principiorum cujusvis corporis per mutationem in aliud; ita legitur apud Villisium de Fermentatione cap. tertio, quod interea admittitur, ut suppositum. Modò intestinus motus particularum, seu principiorum cujusvis corporis insensitivi non potest causare nisi mutationem insensitivam, seu materiale in corpore non habente sensum, non talem mutationem, ut ex insensitivo fiat sensitivum, seu sensus capax; & ratio est evidens, quia motus particularum nequit
ali.

aliquid aliud efficere nisi id, quod natura partium requirit; natura particularum est materialis, & insensitiva, non poterit ergo causare sensum: præterea motus intestinus particularum, vel ordinatur ad maiorem partium miscellam, & compositionem, vel ad quarundam præcipationem, vel ad aliarum exaltationem, vel ad dissolutionem, coagulationem; quovis ex motibus allatis, vel alio quopiam proposito a Doctoribus, qui loquuntur de Fermentatione, non explicatur transitus ex insensitivo ad sensitivam, propterea fermentatio non erit via pro explicando prædicto transitu.

Possumus quidem, immo debemus concedere, talem, vel talem partium dispositionem ad sensitivam formam requiri, sed quòd talis, vel talis partium dispositio sit ipsa forma sensitiva, hoc utique difficillimum est percipere, immo impossibilis est perceptionis, si indifferenti animo consideretur. Animus quidem in paritatibus adductis distinguit varia complexa particularum, modò cum prædominio aliquarum, modo sine, modo in mixto, velut in utero prægnanti inclusas, modò explicatas, & conspicuas, & semper insensitivas, cujuscumque conditionis fuerint, quod ipsum ab inductione magis elucescit; supponantur ope motus intestini exaltatæ particulæ salinæ; eritne sensus in sale? Admittatur altera suppositio cum exaltatione Ignis, Sulphuris, Spiritus, Aquæ, aut Terræ; fortene in istis erit principium sentiendi? Credant, qui volunt, nos omnino ab istis recedimus. Si singulis prædictis principiis exaltatis non convenit: fortene conveniet harmonizatis, ut sic loquar, primaria sentiendi facultas? Neque in hoc acquiescimus. Rationes Divi Thomæ in secundo contra Gentiles cap. 64. exaratae sunt sufficientes pro negando principio sensitivo in harmonia; nam, ut inquit præfatus Sanctus Præceptor, qualium esset particularum harmonia sensus, aut intellectus? in prædicto cap. n.2.: *Ratio Harmoniæ magis convenit qualitatibus corporis, quàm Animæ. Nam sanitas est quædam harmonia humorum: fortitudo nervorum, & ossium: pulchritudo membrorum, & colorum: non autem potest assignari qualium harmonia sit sensus, aut intellectus, & cetera, quæ ad Animam pertinent: ex his, & aliis, quæ brevitatis gratia omittuntur, concludit Sanctus Doctor, Animam, tam sensitivam, quàm rationalem, non esse harmoniam contra Empedoclem, & contra Dinarcum, & hoc ipsum apud alios Doctores copiosè perlegi potest.*

Hinc deducitur, difficillimum esse salvare, & explicare, quomodo Anima sensitiva Brutorum educatur de potentia materiæ; ratio est, quia, si ex insensitivo nequit elici sensitivum, aut ex immateriali materiale, neque Anima sensitiva Brutorum educetur de potentia materiæ, & tamen legimus apud Doctissimos Viros, Animam Brutorum educi de potentia materiæ; deinde eandem Animam esse debere aliquo modo immaterialem ob cognitionem, quæ non potest competere substantiæ omnino materiali, & corporeæ.

Ut

Ut nodus iste Gordianus solvatur, operæ pretium est, ex precipuis Scholarum principiis nonnulla repetere, quæ progressum nostrum illuminare poterunt.

D. Thomas pluribus in locis statuit, Immaterialitatem alicujus rei esse rationem, qua res ipsa cognoscitiva sit, quod legitur in suo Testamento, idest in Summa, scilicet in prima Parte, quæst. 14. art. primo in Corpore, ubi concludit, in Deo esse Scientiam perfectissimo modo, quia Deus est omnino immaterialis, hinc infert, non posse dari substantiam cognoscentem, nisi eadem fuerit immaterialis, & secundum modum immaterialitatis resultare modum cognitionis. Textus Divi Thomæ ita rem nostram explicat, ut esset piaculum eundem omittere, vel solum locum, ubi reperitur, referre: Unde (sunt verba Divi Thomæ) & supra diximus, quod formæ, secundum quod sunt magis immateriales, secundum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem. Patet igitur, quod immaterialitas alicujus rei est ratio, quod sit cognoscitiva, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Unde in secundo de Anima dicitur, quod plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem. Sensus autem cognoscitivus est, quia receptivus est specierum sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitivus, quia magis separatus est a materia, & immixtus, ut dicitur in Tertio de Anima. Unde cum Deus sit in summo Immaterialitatis (ut ex superioribus patet) sequitur, quod ipse sit in summo cognitionis.

Idem Sanctus Doctor in quæstionibus disputatis de veritate quæst. 2. articulo 2. eisdem principiis progreditur, & prædictam assertionem memorat, & quoniam ex litera tanti Doctoris semper aliquid emicat, idcirco eandem referam, nullo prorsus mutato verbo. Et ideo erraverunt antiqui Philosophi, qui posuerunt simile simili cognosci, volentes secundum hoc, quod Anima, quæ cognoscit omnia, ex omnibus naturaliter constitueretur, ut terra terram cognosceret, aqua aquam, & sic de aliis: putaverunt enim, quod perfectio rei cognitæ in cognoscente habeat esse determinatum, secundum quod habet esse determinatum in propria natura, non autem ita recipitur forma rei cognitæ in cognoscente; unde & Commentator dicit in Tertio de Anima, quod non est idem modus receptionis, quo formæ recipiuntur in intellectu possibili, & in materia prima: quia oportet in intellectu cognoscente recipi aliquid immaterialiter, & ideo videmus, quod secundum ordinem immaterialitatis in rebus, secundum hoc in eis natura cognitionis invenitur: plantæ enim, & alia, quæ infra plantas sunt: nihil immaterialiter possunt recipere, & ideo omni cognitione privantur, ut patet secundo de Anima. Sensus autem recipit species non secundum materiam, sed sine; sed tamen cum conditionibus materialibus. Intellectus autem etiam a conditionibus materialibus depuratas species recipit; Similiter est etiam ordo in cognoscibilibus. Res enim materiales, ut Commentator di-

cit, non sunt intelligibiles, nisi quod nos faciamus eas intelligibiles: Sunt enim intelligibiles in potentia tantum: sed actu intelligibiles efficiuntur per lumen intellectus agentis, sicut & colores actu visibiles per lumen Solis; sed res immateriales sunt intelligibiles per se ipsas, unde sunt magis notę secundum naturam, quamvis minùs notę nobis. Quia igitur Deus est in fine separationis a materia, cum ab omni potentialitate sit penitus immunis, relinquitur, quod ipse est maximè cognoscitivus, & maximè cognoscibilis: unde ejus natura secundum hoc, quod habet esse realiter, secundum hoc competit ei ratio cognoscibilitatis: & quia secundum hoc etiam Deus est, secundum quod natura sua est sibi, secundum hoc etiam cognoscit, secundum quod natura sua est maximè cognoscitiva. Unde Avicenna dicit in octavo sue Metaphysicę, quod ipse intellector, & apprehensor sui est, eò quod sua quidditas est spoliata rei, scilicet a materia, quę est ipsemet.

Uniformitas prædictę Doctrinę, tam ex Summa, quam ex Quæstionibus disputatis desumptę habetur alibi in Adversariis Divi Thomę, nimirum in Commentariis super Magistrum Sententiarum, super libros de Anima Aristotelis, & alibi, quamobrem firmum est, in Schola Divi Thomę, & communiter Thomistarum, immaterialitatem alicujus rei esse rationem, quare sit cognoscitiva.

Nec obest nobis, voluntatem, & alia esse immaterialia, & tamen non esse cognoscitiva; & licet verum sit, omne cognoscitivum esse immateriale, non tamen e contra, omne immateriale est cognoscitivum; ratio est, quia, ut immateriale sit cognoscitivum, debet esse proportionatum, & tale, & ex natura sua potens cognoscere: certum enim est, omnia immaterialia non esse unius naturę; unde concluditur, non sufficere immaterialitatem, ut res aliqua, licet sit immaterialis, quod simul sit cognoscitiva.

Joannes a Sancto Thoma in primam Partem quęst. 14. disp. 6. art. 1., ait, quod si voluntas, & charitas &c. non sint cognoscitivę formaliter, & primariò, sunt tamen cognoscitivę consecutivę, vel radicaliter, quia radicanur, vel consequuntur, vel ordinantur ad cognitionem; voluntas enim, & charitas, licet non sint formę cognoscitivę, sunt tamen inclinationes consecutę ad intellectionem, & Divus Thomas non assignavit pro ratione cognoscibilitatis immaterialitatem quamcunque, sed primam, & radicalem, non consecutam, & secundariam, sicut voluntas se habet respectu intellectus.

Sed altera insurgit difficultas contra prædicta, & est, rem immaterialem posse educi ex materiali. Id patet ex speciebus intentionalibus, quę sunt spirituales, & immateriales, & tamen educuntur ex rebus corporeis, & materialibus: a pari quid obstat, ne Anima sensitiva Brutorum educatur de materia insensitiva, & ita principium Gassendi poterit recurrere, scilicet posse rem sensibilem, sive sensus capacem, ex insensibilibus, sive insensitivis gigni.

Hic

Hic opere pretium est non nulla recolere. Primum est, maximam esse diversitatem inter rem materiale, & immateriale, ac inter rem sensibilem, & insensibilem, & admissa etiam immaterialitate, ex materialitate adhuc negari posset sensibile ex insensibili, ratio nostra est, quia immaterialitas ex materialitate est immaterialitas comparativa, non absoluta, & entitativa, & suo modo potest dici, comprehendi sub materialitate, quia materialitate representat, non ita se haberet sensitivum, si ex insensitivo oriretur, quia nunquam comprehenderetur sub insensitivo, & toto semper Celo distaret, ut lumen a tenebris, interque nulla affinitas, nec in esse representativo, neque in esse formali, quod non verificatur de specie intentionali, quæ aliquo modo est materialis, etiamsi intentionalis, & spiritalis dicatur ob maximam suam tenuitatem, & motus velocitatem, quamvis Arriaga dicat de Anim. Disput. 4., Sect. 4. sub Sect. 2. nu. 192., quod querere, an species productæ ab objectis sint istis subtiliores, esse questionem de pura voce, in qua aliqui valde inutiliter defatigantur; immo addit, se nescire quid per subtiliores velint dicere, & statim postea distinguendo, respondet dicendo, si per subtiliores, intelligant perfectiores, certum esse, species non esse subtiliores, ratio est, quia non potest effectus perfectior esse causa adæquata. Si autem per subtiliores intelligant magis proportionatas ad immediatè efficiendam cognitionem, tunc admittit, species objectis esse subtiliores; ratio est, quia sunt magis proportionatæ ad cognitionem, quàm objectum: *Neque, inquit, est inconueniens, ut res minus perfecta potens sit efficere aliquem effectum, quem res perfectior producere non valet, & consequenter non est inconueniens, ut effectus sit aptus immediatè ad alium effectum producendum, ad quem non sit apta ejus causa &c.* Hæc est Doctrina Arriagæ, quæ apud me peperit admirationem, & hujus causam prætereo ob venerationem tanti Viri.

Sanè post Aristotelem innumeri Doctores Antiqui, & Moderni eandem Doctrinam sunt professi; immo, & ante Aristotelem plures, & plures Philosophi in eadem Sententia fuere, nimirum Leucippus, Democritus, Epicurus, Plato apud Scaligerum adversus Cardanum de subtilitate, qui citat Platonem in Thimæo Exercitatione 32., & in Theæteto post medium apud Guevaram, primo libro de interiori sensu, Tractatu 3. cap. 1. p. 65., & istorum sectatores, & inter Patres, Anselmus, Damascenus, Augustinus, Thomas, Bonaventura &c., ita ut specierum intentionalium hypothesis, & subtilitas ferè communis sit. Lucretius Canus, quarto de rerum natura libro, tenuitatem Imaginum describit; Eundem Auctorem observavit Gassendus, & Vatis Carmina retulit. Diogenes Laertius apud Lambinum libro quarto in Lucretium de rerum natura, pag. mihi 424.: *Atqui, & formæ sunt simili figura predite, atque ipsa solida corpora subtilitate, & tenuitate longe*
di-

distantes ab iis, quæ oculis cernuntur &c. has autem formas Idola, idest Simulacra, seu Imagines appellamus. In eodem lib. paulò infra pag. 434. ex eodem Laertio vertit Lambinus. Deinde Imagines tenuitatibus inexpressabilibus constare nihil eorum, quæ sunt in promptu refellit.

Probatur non solum auctoritate, sed experientia Teloscopii, cuius beneficio nostris diebus multa in Cælo sunt detecta, & fortè etiam detegentur, quæ præteritis temporibus latuerunt, & modò latent. Ratio deducitur ex tenuitate specierum, quæ non erant aptæ movere sensum ob distantiam, & parvitatem syderis, & ideo nobis erat occultum, deinde manifestum redditum a Teloscopio, quia species ope ejusdem condensantur, & multiplicantur in densiori diaphano, idest in vitro, consequenter reduntur aptæ, ut sensum movere valeant, accedente etiam vitri figura, in cuius centro unitæ species, efficaciores redduntur, & melius representant non dissimili modo, & radii solares, dum calefaciunt, & nonnunquam comburunt. Ex quibus confirmari potest illorum Sententia, tam inter Antiquos, quàm inter Modernos, ut legere est apud Albertum Secundo de Anima, Tractatu tertio, Cap. 6. Gianninium de speciebus spiritalibus cap. 25. Gassendum in primo Tomo Philosophiæ Epicuri p. 131. p. 114., Grimaldum de Lumine, Colore, & Iride Propos. 38., & sequentibus, nimirum quòd species intentionalis, præcipuè visibilis, nihil aliud sit, quàm lumen a rebus ipsis coloratis, vel diffusum, vel saltem reflexum, cum tamen modificatione, prout apparenter reperitur in lumine colorato, quod in nostris vigiliis oculorum, & mentis indicavimus, & probavit Grimaldus loco citato.

Sed redeamus ad tenuitatem specierum, istarumque admirandam subtilitatem, quæ tanta est, ut omnem modum excedat juxta Epicurum, & cum ab apparentibus objectis maxime distent, in instanti moveantur, & in sensibus recipiantur; hinc Aristoteles in Tertio de Anima Textu 38., & lectio 13. apud Divum Thomam, quando probat, Animam esse quodammodo omnia, non tamen secundum Antiquos, ita arguit: *Atqui necesse est, aut res ipsas, aut formas in Anima esse; At non sunt in ea res ipsæ profectò. Non enim ipse lapis in Anima, sed forma lapidis inest. Quare Anima est ut manus: Manus enim instrumentorum est instrumentum, & intellectus formarum est forma. & sensus itidem sensibilium forma.* Itaque, si intellectus est potentia receptiva omnium formarum intelligibilium, & sensus est potentia receptiva omnium formarum sensibilium, oportet concludere, tantam esse earundem formarum, seu specierum tenuitatem, & subtilitatem, ut eandem inexpressabilem vocent nonnulli graves Scriptores cum Lucretio, & cum isto traiectionem specierum comparent cum lumine solari. Hinc Gassendus loco citato ait: *Declarare volens Epicurus, qui fieri possit, ut Simulacra*
inest.

ineffabili pernecitate transferantur, duo habet quasi fundamenta; unum, ipsam pernecitatem atomorum, ex quibus constant; alterum, earum tenuitatem.

Secundum autem recolendum est, quod data suppositione immaterialitatis specierum adhuc Gassendus non potest defendi pro productione rei sensitivæ, & insensitivæ, quia sive iste Auctor admittatur cum Epicuro, sive secundum propriam, quam tangit mentem de luce, semper species est affinis principio, a quo digreditur. Epicurus enim cum Platone, & Empedocle censuit, Imagines esse substantiales effluxus, & ipse Gassendus ab Aristoteleis, non ab Aristotele in hoc recedit, quod species sint mera accidentia, quæ nihil substantiæ defferant, & concedit, Sententiam Epicuri satius posse defendi, quam oppositam Aristoteleorum. *Si quidem trajectio, impactio, reflexio, compressio, deductio, ceteraque huiusmodi nullo negotio intelliguntur, assumendo Imagines esse substantiales effluxus; hæc sunt verba Gassendi, si postea Sententia ipsius Gassendi admittatur, quæ speciem esse lucem, contendit: At ego quidem existimo, nihil esse aliud Imagines, quam lucem, sive ex lucidis corporibus directam, sive ex ceteris reflexam, allapsamque ad oculum; ita scripsit Gassendus loco citato, tunc recurrit Doctrina a nobis proposita de materialitate specierum, & istarum immaterialitate solum receptiva, unde Argumentum a paritate pro re sensitiva ex insensitiva, sicut species oriuntur ex objectis nullum est, etiamsi sequeremur ejusdem Sententiam de origine specierum. Et ne quidquam deficiat pro corroboranda nostra Sententia, afferenda sunt verba Gassendi pro corporeitate specierum. Itaque in Tomo 1. pag. 141., sic concludit de luce: In hisce, inquam, similibusque non hæreo; sed adnoto solum, quod minus dubitemus, esse lucem quidpiam corporeum, lucisve radiis tenuissimas esse tenuissimorum corporum series, idque ex Sententia non modo Epicuri, & Democriti, verum etiam Empedoclis, dum apud Aristotelem lucem esse effluxionem, dixit, ac idcirco in medio comensuratos porulos, per quos transitus ipsi liber in oculum pateret, exegit; immo & Platonis, quatenus voluit ipsum quoque colorem effluentem quandam flammulam esse. Adnoto, inquam, id probari, eò maximè Argumento ante indicato citrà Imagines, quod luci ea competant, quæ nisi corpori competere non possunt. Hactenus Gassendus primo Tomo pag. 142.*

Ex quibus possumus multo jure deducere, similitudinem allatam de speciebus nihil opitulari illis, qui vellent tueri sensitivum ex insensitivo, uti Gassendus docuit, consequenter considerata tantum materia in Brutis, & non apparente in eisdem origine sensationis, Bruta cum Cartesio erunt Automata.

SECTIO II.

*An sint admittendæ species pro cognitione,
& sensatione.*

ANtequam ulterius procedamus, ne quis crederet id, quod dictum est de speciebus visibilibus, de omnibus speciebus esse intelligendum, juxta vulgatam Sententiam, tenemur exponere, nonnullos Auctores non convenire in numero specierum, nam Arriaga disp. quarta, pag. 486. de Anima admittit species pro oculis, & auribus tantum, negat autem in gustu, olfactu, & tactu. Alii, ut Ochamus Gabriel, Gregorius Serbellonus de Anima, Disputatione secunda, quest. 2. artic. 3., & 4. denegant omnibus potentiis externis species, & quamvis nos supra meminimus de specie visibili, hanc tamen limitavimus, vel saltem locuti sumus secundum aliorum opinionem, quæ poterat supponi, ut aliud probaretur. Interim autem, si id, quod arridet, exponere debemus, non erubescimus confiteri, non dari species in sensibus externis, & apparentiam speciei visibilis ansam dedisse errori, seu credulitati specierum. Hoc, quod maximopere observandum est, tetigit Magister Durandus de Sancto Porciano lib. 2. dist. 6. quest. 6. num. 10., ubi sic habet: *Istæ autem species originaliter introductæ videntur esse propter sensum visus, & sensibilia illius sensus. Color enim videtur facere speciem suam in medio, & organo, sicut sensibiliter apparet in retractione, quæ est in speculo. Nisi enim istud fuisset, forsitan nunquam fuisset facta mentio de speciebus requisitis ad cognitionem.* Et in hoc multum tribuimus Durando, ipsique concedimus, apparentes species visibiles tam Antiquis, quam Neotericis occasionem dedisse admittendi species in omnibus sensibus internis, & externis, etiam si gravissimas patiantur difficultates, & ut ingenuè loquamur, nullatenus intelligantur, ac fortissimis Argumentis impugnentur, ut legere est apud prædictum Durandum loco citato, Serbellonum, Du-Hamelium, & alios plures &c. nec in suppositione, quod sint, patet modus, quo ex oculo, aures intus penetrent, & ad cerebrum ferantur, quo ibi detineantur, nidulentur, & hospitentur: sanè nunquam credimus, aliquem, repetitis sectionibus, unquam vidisse speciem coloris in cerebro; fortè in transitu ex oculo in cerebrum mutat naturam? aut volumus philosophari ratione, & experientia, aut ad placitum, quodlibet fingendo, & hoc secundo modo non arbitrabitur

Ho-

Homines velle discurrere; si autem primò, ratio nulla est, & experientia est æquivoca, ut tactum est. Scimus, & concedimus, aliquid debere asservari in potentiis internis, ut constat ex memoria, & hoc ex sensibus externis procedere debere, sed quid istud sit, & quomodo penetret, quomodo ibi conservetur; an sit species decantata, & descripta; an quid aliud, putamus, soli suo Auctori innotescere. Nimia facilitate legimus, Doctores, & Scriptores confugere ad species, sed firmiter credimus, potius sequi vulgarem Sententiam, quàm eandem intelligere. Quæ species verborum est? Nimirum quid a verbis producit, etiam quando non exprimuntur, seu non articulantur, sed clauso ore formantur, & tamen in hoc casu etiam memorantur. Illa Lapidis, vel Montis &c. in Speculo, vel in Aqua potest imponere, & de facto imponit, sed verborum, & precipuè non articulorum durissima est positio; quæ figura, quod Idolum potest representare characteres non expressos; a simili arguit Du-Hamel primo libro de Corpore Animato cap. tertio, dum ait: *An calor ipse per quiddam aliud percipitur? Quæ figura, quod Idolum calorem exprimet?* concludit: *Facebant ergo illa Philosophiæ ludibria, quæ nemo cogitando, aut disputando assequi possit.* Adeoque in Nominalium Sententiam propendet, & probabiliora censet cogitata Democriti, & Epicuri, qui species, seu Images a corporibus natas tenuissimæ entitatis, & in Sensoria propagatas pro cognitione; ideoque vulgariter intentionales vocatas omnino negat, & magis laudat prædicta cogitata, quàm Peripatetica.

Verùm, quoniam versamur in quæstione, quæ communem ferè habet plausum, & cujus terminus in ore omnium est, nobis erit plurimum condonandum, licet controversiam ex professo non agitemus, sed obiter de eadem verba faciamus, si nonnulla motiva attulerimus, & quæ tacta sunt, semper magis confirmaverimus.

Diximus, non patere modum, quo species visibilis in suppositione, quod sit, penetret in cerebrum, vel penetrare valeat: a simili id demonstratur; sicut enim eadem species recepta in Speculo terminat in superficie Speculi, & partem ejusdem opacam non penetrat, ita res in oculo succedit, species per humores oculorum ad choroidem usque pervadit, a choroide, & retina, quomodo per nervum opticum permeare possit, doceant alii, & ad principium nervorum pervenire, libenter disceremus. Equidem sicut a tergo Speculi non apparet species in superficie ejusdem lævi, & lucida terminata, ita in nervo optico, & in istius continuatione usque ad originem nervorum, & ultra species nunquam apparuit, nec apparebit: mille tentamina fuere irrita, & sectum principium nervorum, secti nervi optici, nunquam ostendere poterunt transitum speciei visibilis ex loco suæ sensibilis terminationis per nervos ad principium, omni adhibita diligentia, & omni arte ser-

vata; & quicquid dicitur de specie visibili, idem habet locum in aliis sensibus, unde & pro sensu externo, & pro sensu interno specierum hypothesis valde lubrica est.

Scimus ex opposita parte non deesse argumenta, quæ suam merentur considerationem, potissimum urgeant, quæ dormientes experimur, & quæ memoria suppeditat, quæque a præcitato Durando tanguntur dependenter a speciebus, licet species negaverit; quamobrem in eodem loco supra relato nu. 14. ait: *Est tamen advertendum, quod licet in nulla potentia sensitiva, vel intellectiva sit species ad representandum ei suum objectum; tamen in spiritibus corporeis non sentientibus remanent quandoque species, seu impressiones sensibiles, abeuntibus sensibilibus, quæ, dum nobis dormientibus, vel vigilantibus objiciuntur organis interiorum sensuum apprehenduntur; & si in eis sistat cognitio, decipimur, existimantes rerum imagines esse veras res exteriores. Si verò cognitio non sistat in eis, sed apprehendantur, ut imagines aliarum rerum, non decipimur, sed sunt nobis principium memorandi.*

Verum quicquid sit de mente Durandi, phenomena, quæ sunt proposita de dormientibus, & de memoria, ab omnibus admittuntur, & explicantur in hypothesis specierum. Quamobrem, & pro speciebus, & contra species, non desunt argumenta maximi ponderis; sentire contra communem opinionem requirit maximum examen, spernere e contra validissimas rationes, non est prudentis Viri. Quid igitur deffiniendum in hoc ancipiti itinere? Colligere opiniones cum manifestis contradictionibus non est nostri instituti, legatur Serbellonus de Anima Disput. 3. quæst. 2. art. 4. &c. solum nobis liceat breviter cogitata quædam proponere ad indagandam magis, non ad determinandam veritatem. Qui negant species in sensibus externis, quomodo possint easdem admittere in sensibus internis, nisi cum istis asserantur concreatæ, senticosum nimis est, & maxime cum ex communi Doctorum Sententia, sensus externi sint portæ, a quibus sensus interni quicquid habent, recipiunt. Et nos, qui contra species in sensibus externis pugnavimus, tenemur diversimodè sentire, ac communis opinio docet de sensibus internis; & sanè, nisi dentur species pro sensibus externis, quomodo admitti poterunt in sensibus internis?

Oportet itaque, ut nostram hypothesis proponamus ad salvandum ea, quæ nobis dormientibus contingunt: loquemur namque semper probabiliter tantum; quandoquidem si quid difficile, & obscurum est, præsens materia est difficillima, & obscurissima; opinamur igitur in sensibus externis Animam excitari a præsentia objectorum sine alicujus speciei transmissione, sed solo tactu, aut luminis, aut aeris, aut alterius Corporis juxta varietatem sensuum, & organorum, animamque excitatam in uno loco, absque eo, quod ab eodem loco transferatur ali-

ali-

aliquid in cerebrum per nervos, recipere, & cognoscere objectum; sufficit enim, ut hoc eveniat, ut Anima in sensu externo sit, & videat, vel audiat &c. objectum in proprio sensorio; eadem Anima, quæ est in sensorio externo, est eadem, quæ est in sensorio interno, unde non est necesse, quod aliquid transmittatur ad hoc ex illo, cum sufficienter Anima instruat in oculo, vel in aure &c. pro visione, vel pro sono. Verum quidem est, non cognoscere in oculo, vel in aure &c. sed tantum in his partibus affici a presentia objecti, sine necessitate alicujus speciei, quæ repræsentetur eidem Animæ pro cognitione; non enim ad alium finem species est inventa, nisi ad repræsentandum objectum, & ad faciendum ipsum præsens intellectui in Homine, & propterea dicitur Vicaria objecti. Modò, cum objectum repræsentetur Animæ in sensorio externo, se ipso sine alia productione speciei imperceptibilis cognoscetur, & hinc sequitur, in cerebro non esse necessariam speciem pro cognitione ejusdem objecti. Hic observamus, prædictam Doctrinam tantam fuisse a Patre Arriaga in Disputatione quarta de Anima sect. prima, subseptione 5. nu. 47. ubi ponit tertiam conclusionem, quæ est: In gustu, olfactu, & tactu non dari species impressas, & ait, hanc opinionem esse communem, & probat, quod hujusmodi objecta non percipiuntur, nisi sint contigua ipsis potentiis: *Atqui quando sunt vicina, possunt per se ipsa immediate concurrere ob propinquitatem*, qua deficiente in visu, & auditu, species cogitatae sunt respectu visus, & auditus, non respectu aliorum sensuum &c.

Ex hac Arriagæ Doctrina, quæ dicitur communis ab eodem, ut dictum est, objecta posse per se immediate concurrere ad producendum effectum suæ cognitionis, quatenus nimirum immediate appellent ad sensorium externum, ubi Anima existens, & recipiens modificatum appulsum reddatur apta, & capax, ut idem objectum cognoscere valeat in alio loco, non minus, ac spiritus, qui in uno loco perficitur, in alio exercet suam operationem, verbi gratia, Spiritus Animalis in Sententia illorum, qui eundem admittunt, recipit suam vim, & robur in cerebro, & tamen motum, & sensum exercet in musculis, & membranis, ita Anima instruitur in sensoriis externis, nempe videt in oculo, audit in aure &c. non tamen cognoscit, se videre, & audire in oculo, & aure &c. sed in cerebro, in quo est alia fabrica, consequenter aliæ dispositiones pro cognitione, quæ non sunt in oculo, & aure etiam pro potentiis inorganicis, quemadmodum in deliriis res manifestatur.

Anima igitur existens, & informans sensoria externa, instruitur ab istorum sensationibus, & a præsentia suorum objectorum, sine alicujus speciei intentionalis necessitate, in cerebro exercet cognitionem, seu cognoscit, & discurret, & id, quod vidit, audivit, in se retinet, & conservat pro cognitione in loco distincto a sensorio externo.

Si non omnes, saltem plurimi tenentur ad nostram hypothese[m] confugere, maximè qui negant species in gustu, olfactu, & tactu. Isti Doctores non possunt asserere, transire ex naribus, lingua, & cute speciem, & per nervos deferri ad cerebrum, ut objectum proprium ipsorum representetur, & fiat præsens intellectui, quia ab istis Doctoribus negantur species in enunciatis sensibus. Quid ergo secundum eosdem transmittitur pro prædicta repræsentatione, sanè quid transmittatur, negata specie non est facile intelligere, consequenter non erit facile intelligere, quid repræsentetur, nec erit facile admittere, an aliquid repræsentetur. Et ut clariùs sermo procedat, ita loquamur, aut aliquid repræsentatur, dum Animal cognoscit, aut nihil. Si aliquid, quid est? In gustu, olfactu, & tactu, non potest dici species, cum in prædictis sensibus non sint, nec dentur juxta communem Sententiam ex Ariaga. Si nihil, ergo fit cognitio sine repræsentatione per speciem, & in hoc bivio nostra hypothesis plurimùm conducit, cum sine positione speciei, quæ difficillima est, & sine transitu, qui similiter a nullo intelligitur, explicatur, quomodo objectum representetur, & fiat præsens potentiis internis, concurrentibus nimirum objectis per se immediate, in gustu, olfactu, & tactu, ac mediante lumine in visu, & aere in auditu. Idcirco, ut testantur Conimbricenses in secundum librum de Anima cap. 6. quæst. 2. articulo 1. ubi plures referuntur, qui species de medio tollunt inter Antiquos, & Modernos, scilicet Porphyrius, Plotinus, Galenus, Durandus, Ochamus, Gabriel, Gregorius &c.: *qui, ut sensus in objectis sua ferantur, sat esse putant, si intra debitam distantiam constituta sint*. Notanter scribunt prædicti Patres in eodem loco; a nobis nullatenus omittendum multis de causis, Thomam Garbium docuisse, species visivas ad actum videndi non requiri, & hanc Sententiam de negatione speciei visibilis se defendisse, testatur prædictus Auctor Bononiæ in Celeberrimo Doctorum confesso, ut videre est in ejus Summa lib. 1. Tractatu 5. quæst. 63.

Scimus, inter Doctores negantes species, alios confugere ad motionem fibræ, alios ad motionem spirituum. Omnes autem isti difficultatem non evacuant, cum nec motu fibræ, nec motu spirituum objectum representari possit. Representatio enim importat similitudinem rei, quæ representatur, & hujusmodi similitudo nec consistit in motu unius, nec in motu alterius, quid enim motus alicujus objecti visibilis potest efficere, ut similitudinem ejusdem in primo sensorio pariat? Nec instantiæ, quas afferunt Cartistæ, quicquam profunt; audiat Henricum Regium in Fundamentis Physices cap. XII. pag. 253. ita scribentem: *Quòd autem ad sensus excitandos, nec species intentionales, nec qualitates spirituales, nec aliæ res non intelligibiles requirantur, sed solus motus localis, ejusque varietates, hic sufficiant ex titillationis, doloris, sonorum,*

& luminis, ab objecto corporis motu orti, perceptione est manifestum. Ictus enim pugni, oculo vehementius illatus, facit etiam in tenebris, scintillarum, & variorum colorum sensationem; Idem aures feriens producit perceptionem soni; Idem alia corporis parte exceptus excitat dolorem; frictio laterum, & plantæ pedis facit titillationem. Immo in singulorum sensuum explicatione postea patebit, motum localem in iis fieri, nec quicquam præterea in iis posse, demonstrari. Porro varii isti motus, organis recepti, & menti in Sensorio communi oblatis diversas tales sensationum cogitationes nullam aliam ob causam excitant, quàm quia a natura ita comparati sumus.

Communiter legimus eandem Doctrinam apud alios Modernos, apud Du-hamel de Corpore animato, libro primo, cap. 2. nu. 3., qui motum prædictum similitudine cujusdam fluctuationis, aut undulationis explicat. Hic motus (inquit) illa impressio quasi per manus traditur communi sensorio ob ipsius Animæ Corporeæ continuitatem: idque velut fluctuatione quadam, vel undulatione efficitur. Possemus cumulare alias Auctoritates, sed hoc est superfluum, demonstramus etiam, Veteres in sensationibus cognovisse motum, sed non acquievisse in motu. Aristoteles semper maximus inter Philosophos, etiam nostris diebus, si attento animo lectitetur de Memoria, & Reminiscencia cap. 2. hoc expressis verbis proponit: *Dubitabit autem utique aliquis, quomodo passio quidem præsentem, re verò absente, meminit, quod non præsens manifestum enim, quod oportet intelligere talem aliquam factam per sensum in Anima, & in parte Corporis habente ipsam, velut picturam quandam, passionem cujus dicimus, habitum esse memoriam; factus enim motus imprimit, velut figuram quandam sensilis, sicut sigillantes annulis. Quocirca nihil novi proponunt Moderni, dum ad motum, & impressionem confugiunt pro explicandis sensationibus. Aristoteles præter motum, & impressionem addit figuram, & vult: Motum imprimere, velut figuram quandam sensibilem, sicut sigillantes annulis. Unde adest motus, per Aristotelem mediante motu aliquid imprimitur, quo patimur, & id, quod imprimitur, est figura similis objecto. Divus Thomas in Commento de Memoria, & Reminiscencia, lectione tertia est audiendus: Dicit ergo (idest Philosophus) primo manifestum esse, quod oportet intelligere aliquam talem passionem a sensu esse factam in Anima, & in organo corporis animati, cujus quidem Animæ memoriam dicimus, esse quandam quasi habitum, quæ quidem passio est quasi quædam pictura; quia scilicet sensibile imprimit suam similitudinem in sensu, & hujus similitudinem anet in phantasia, etiam sensibili abeunte. Et ideò subjungit, quod motus, qui fit a sensibili in sensum, imprimit in phantasia, quasi quandam figuram sensibilem, quæ manet sensibili abeunte, ad modum, quo illi, qui sigillant cum annulis, imprimunt figuram quandam in cera, quæ remanet, etiam sigillo, vel annulo remoto &c.*

Quamvis autem meum munus non sit de Illustrium Virorum Sententiis judicare, interea tamen teneor asserere, Cartistas suo motu, quem non distinguunt ab impressione, nihil omnino explicare; fundamenta nostra sunt hæc. Motus sive constituatur in fibra, sive in spiritu etiam modificatus ab objecto, non explicat quomodo formæ rerum sint in Anima, non explicat objecti repræsentationem, & quicquid supponitur communiter necessarium ad memoriam, & ad cognitionem. Id ostenditur ex divisione motus, etenim sive asseratur latio, sive alteratio, nunquam motus poterit repræsentare objectum. Non latio, quia hæc est tantum actus Motoris, & mobilis secundum locum, unde in latione non intelligitur repræsentatio objecti, sed solum diversitas loci, sive sermo sit de latione secundum naturam, sive de latione violenta pendente ex Motore externo. Idem sermo verificatur de pulsione, quæ est species lationis; quapropter, si considerentur motus locales, non potest concipi actus repræsentationis objecti, sed tantum actus mobilis, ut mobile est prodiens ex Motore pro attingendo termino ad quem, nimirum intelligitur fibra, vel spiritus moveri usque ad principium nervorum, & ultra cum mutatione loci, saltem minima, & cum repræsentatione.

Ceterum cum legamus, Sententiam de motu fibræ plurimis non arridere, cum non intelligant, quomodo fibra nervea possit moveri ob defectum tensionis necessariæ ad communicandum motum suo principio, quoties fuerit tacta in aliqua sui parte; ita Du-hamel de Corpore animato lib. 1. cap. 3. nu. 8. figamus pedem in motu spirituum, quem perniciosissimum supponimus in Corpore, & a quibus Du-hamel eodem loco omnem sensum absolvi, credidit; referamus itaque prius verba ipsius Du-hamel, deinde quid nobis cogitandum sit. Verba prædicti Auctoris sunt: *Neque id tamen concedimus sola motione, ita sensum omnem contineri, ut nervus in aliqua sui parte percussus in sua origine tremat quodammodo, & sentientem facultatem excitet. Præterquam enim nervi non adeo intenduntur, id longe videtur probabilius, spiritus in nervorum fibrillis contentos ab objecto repelli, eo, quo infra dicturi sumus, modo. Nec quicquam tanta facilitate rerum externarum impressiones potest excipere, ac Spiritus illi subtilissimi, qui omnia corpora, ut substantiæ tenuitate, sic motus agilitate vincunt; quique adeo sentientis Animæ, & contextum efficiant, aut certè sunt illius organa primaria, illius mandata deferunt, & motum omnem, ac sensum perficiunt.*

Modò, quid nobis sit cogitandum, addamus, & omissio illo quodammodo tremore fibræ nerveæ in sui principio excitante facultatem sentientem, qui non solum est impossibilis, sed admirationis plenus, de spirituum motu verba faciamus. Aut spiritus tantum movetur in organo externo ab objecto, & defertur per nervorum fibrillas ad cerebrum, ibique continvat suam motionem impressam; vel unà cum Spiritu asso-

ciatur aliquid, quod sensum in cerebro perficiat. Si primum asseratur, nihil exponitur; quia, aut motus spiritus propagatur usque ad principium talis Sisygiæ nervorum, ibique sistit, aut ad alia principia combinationum nervorum extenditur. Ut asseratur primum, nullum est fundamentum, si postea propagetur ad alia principia combinationum nervorum, erit maxima confusio in sensationibus, & hoc confirmari potest; etenim, vel motus ab objecto externo est modicus, & levissimus, vel mediocris, vel magnus. Si modicus, non percipitur quomodo extendi possit usque ad primum sensorium per nervorum fibrillas, maxime si consideretur distantia, & conditio loci, per quem fit motus, cum sit densus, & ferè impervius, ex quo concipitur, quòd licet modus inchoaret, non continvaret, quia semper impulsus impressus, paulatim deficeret, & ad terminum præscriptum non perveniret. Equidem quis unquam poterit intelligere, levissimam plumam levissimo tactu tangentem digitos pedis, posse ita spiritus afficere, ut momento temporis per cecos nervos ferantur ad cerebrum? Idem sermo repetendus est, si motus non sit levissimus, sed mediocris, & pejùs res se habet, quando motus est magnus, nam in hac hypothese, admissa propagatione motionis spirituum usque ad cerebrum, loco sensationis naturalis excitaretur confusio in principio nervorum a magno spirituum motu; unde, si primi motus non sufficiunt, & ultimus confundit, per motum spirituum non sunt explicandæ sensationes.

Neque Doctrina proposita infringi potest ex comparatione luminis, quòd momento temporis diffunditur per medium; nam maxima est disparitas inter propagationem luminis, & motum spirituum, & disparitas cognoscitur. Si nervi cum aere comparentur, & Spiritus cum lumine. Bone Deus, an hæc inter se aliquam habent convenientiam, aut analogiam? Scimus, in Schola Græca celebrem fuisse irradiationis hypothesein; sed scimus etiam, gravissimis difficultatibus vexatam, & nostris diebus ferè ab omnibus convulsam esse. Spiritus ex Galeno sunt aere crassiores, & evaporationes momentaneæ, quæ multis imponunt, non sunt tales, ut sine examine acquiescere debeamus; de his verba fecimus in nostris Vigiliis, ad quas signanter in parte secunda Apologetica. Non intendimus tamen negare maximam Spirituum subtilitatem, sed nunquam comparandam cum lumine, aut effluviis magneticis, & hujusmodi, quæ tantam habent subtilitatem, ut ferè captum superent, nec eorundem veloces motus infirmare, sed tantum proponere instantaneos motus, quales experimur in sensationibus, a motu spirituum non proficisci, ut multi recentiores autumant.

Addimus, eosdem negantes species intentionales, clanculum easdem diversis verbis amplecti. Du-hamel de Corpore animato libro 1. cap. 4. nu. 1. ita scribit: *Objectum itaque, ut eò, unde sumus egressi, reverta-*

mur, vim suam, quaecunque illa sit, seu qualitas, seu motus, seu effluxus substantialis in sensorium immittit. Hoc quicquid est, nervum, aut membranam ferit, per spiritus usque ad nervorum principia propagatur, ac tanquam typus, vel Character cerebro imprimitur; paulò inferiùs idem, Auctor in eodem cap. 4. nu. 3. ità scribit: Vix aliud quicquam ab objecto in sensuum organo præter motionem quandam, aut affectionem proficiscitur. Hæc itaque ad sensus interioris organum, per nervorum fibras, & spirituum quendam resultum traducitur. Hinc ad eam cerebri partem, quæ imaginum est custos, eadem motio perlata, quoddam sui vestigium cerebri substantiæ impressum relinquit, phantasma solet appellari.

Quando indifferenti animo consideramus Doctrinam prædictam, non possumus omnino acquiescere; nam quomodo potest dari una pars, quæ custodiat Imagines, si ex sensibus externis ad internos non deferuntur Imagines? An sunt ibi congenitæ, aut quomodo ibi producuntur? Si sensus externi sunt velut fores Animæ, quæ ab objectis pulsantur. Ex eodem Du-hamel lib. 1. cap. 3. num. 7. deberent ex eisdem Imagines ad cerebrum deferri, & non videtur dissentire ipse Du-hamel eodem loco, quando externos sensus nihil aliud esse contendit: *quàm instrumenta, quibus utitur Anima, ut rerum sensibilibus impressiones percipiat, & inferiùs addit: sed nullus sensus, nulla apprehensio, nullum adeo iudicium subsequitur; nisi illæ impressiones ad præcipuam Animæ sedem perveniant*: Et explicare impressiones, vestigia, typos sinè Doctrina communi videtur opus quasi impossibile. Quid est ille Character, ille typus, qui cerebro per spiritus communicatur, & imprimitur? Existimant nonnulli, species intentionales esse ludibria, inter quos Du-hamel libro primo de Corpore animato cap. 3. num. 1., & sanè eadem phrasi possunt denotari aliorum multorum cogitata.

An fortè modus, quo Spiritus in nervorum fibrillis contenti sunt, & ab objecto repulsi, parit typum, characterem, & particulare vestigium? Hæc responsio cogitari potest, sed an cogitatio sit fundata, dubitari licet; concipi quidem potest motus, Spiritus intra poros fibræ velocior, & tardior; utrùm autem hinc typi diversi specie nascantur, non est facile ostendere. Nec ipse Du-hamel, ut dictum est supra: *vix aliud quicquam ab objecto in sensuum organa præter motionem quandam, aut affectionem proficisci, concedit.*

Est motio, quæ fit, & motio in spiritu, & hæc magna, vel parva, aut mediæ naturæ; nec aliud importat affectio; & idem in spiritu evenire, verisimile est, ac in aere, quando Campana exigua, vel magna pulsatur; aer tunc magis, aut minus movetur, & soni diversi excitantur; consideramus ulterius ab objecto non tantum spiritus in nervorum fibrillis contentos moveri, sed quoscunque in sensorio hospitantes, ex quo possemus indagare, an qui in membranis continentur, repellantur, ut
qui

qui in nervorum sunt fibris. Locus non est dubitandi, omnes repelli in hypothefi, & diverfum modum motus recipere, juxta diverfitatem. fructuræ, & hinc probabiliter confufionem oriri poffe, fi vera effet hypothefis, quam nos effe falſam, arbitramur.

Ceterum, qui defiderant in re præſenti ulteriorem indaginem, dignentur perpendere, motum propositum effe ſimplicem motum, ſeu motum tantum ſine addito, non aſſociatum, hoc eſt moventur tantum. Spiritus localiter, & nihil ſecum ex ſenſorio deferunt, ſeu typum, ſeu Imaginem, quod in dilemmate cogitato continetur. Cum itaque nihil ſecum deferant, ſimplex motus remanet conſiderandus, qui licet etiam admitteretur, propagari per nervorum fibrillas, uſque ad primum ſenſorium, utique nihil eidem imprimeret, ſed tantum novus motus ibi excitaretur, qui vicinis partibus, ſeu ſpiritibus communicaretur ſine forma alicujus ſenſationis; immo, cum omnes nervi ab eodem principio derivent, & inter ſe communicent, in particulari Sizygia nihil proprium produceretur, quod eſſet cauſa talis, & talis ſenſationis. Nec Adverſarii poſſunt confugere ad Imagines aſſociantes Spiritus, quoniam eaſdem negant, nec ad typos impreſſos cerebro a Spiritibus, etenim, ut dictum eſt, typi difficulter explicari poſſunt ſine imaginibus, & ulterius, ſi Spiritus aliquem typum imprimerent in ſubſtantia cerebri, inſtar annuli in cera, vel ſigilli, univerſa nervorum radix typis afficeretur, & ſenſibiliter, quod nemo nec vidit unquam, nec ſomniare poteſt, & ruruſ nullum ens poteſt imprimere, quod non habet, probandum eſſet, Spiritus habere typos.

Si poſtea affirmaretur, typum conſiſtere in modo motus, quemadmodum aſſeritur de ſono, quem in tremulo tantum motu particularum. aeris conſiſtere fatentur Cartiſtæ, & juxta varietatem motus tremuli ſonorum differentias produci, adhuc non evitarentur difficultates propoſitæ; præterea arbitramur, Spiritus in corpore non tanta libertate poſſe moveri, ut moventur in aere particulæ aeris quaquaverſum; coercentur enim a corpore, in quo continentur, ſive fuerit nervaceum, ſive membranaceum, unde in forma ad Argumentum neganda eſt paritas.

Aliis vicibus diximus, & nunc repetimus, in nervis malè ſupponi motus oppoſitos, hoc eſt contra methodum naturæ, & OEconomiam Animalis, nam ſequeretur maxima confuſio ob motum ſurſum, & deorſum in nervis, & quo tempore diſtribueretur ſpiritus deorſum, impediretur a motu ſurſum neceſſario ad ſenſationem: ampliùs quandoque impediretur omnino alter ex prædictis motibus, quando ſenſationes fierent, verbi gratia Homines, aliaque Animalia, quæ de die continuo vident, continuo haberent ſpiritus repulſos, & ita deſtitueretur ſenſorium ſpiritibus, quando eiſdem indigeret pro actuatione ad videndum.

Tot

Tot cogitata nobis persuadent, non esse faciliter admittendum resultum spirituum, seu spiritus in nervorum fibrillis contentos ab objecto repelli, & ad interioris sensus organum traduci. Quod insuper confirmari potest, si natura objecti universaliter consideretur, in qua vis repulsiva non potest ullatenus supponi; verbi gratia in tactu aquæ calidæ, quis unquam proponeret, spiritus repelli? & si in hoc casu spiritus non repelluntur, quomodo fiet sensatio? Idem in olei amygdalini dulcis retentione in ore dicendum occurrit, quod non suspectam tantum, sed falsam hypothese[m] de repulsione demonstrat. Idem in levissimæ plumæ tactu, in rei duræ, & mollis tactu, in olfactu rei suavis &c.

Igitur pro sensationibus faciendis, spiritus non repelli ab objecto constat, consequenter infirma redduntur, quæ ex hypotesi sunt deducta, nempe spiritus repulsos quoddam vestigium cerebri substantiæ imprimere, & sensationes nihil aliud esse, quam motiones spirituum; & juxta harum diversitatem, diversas fieri sensationes. Sunt quidem duæ opiniones, & ambæ celebres, & propugnatae a Viris doctissimis de modo, quo sensationes fiunt, nimirum de motu spirituum, & de motu fibræ nerveæ, sed cum neutra placeat, gravissimisque difficultatibus utraque obvolvatur, tenemur recedere, & alium sensationum modum proponere, sed antequam hoc munus expleatur, altera pars Argumenti, seu dilemmatis propositi est consideranda.

Diximus, motum spirituum, sive latio fuerit, sive alteratio, nunquam posse representare objectum. Primam partem absolvimus; secundam nunc aggredimur, & in hac eadem non esset multum laborandum, quia quotiescunque spiritus non possunt traduci per nervos ad primum sensorium, sive alterentur, sive non, pro hypothese[m] sensationis allata a Du-hamel, nunquam poterunt inservire, & si adhuc admitteretur alteratio in sensorio, cum hæc non sufficiat ad sensationem, parum prodesset, etiamsi probaretur. Nihilominus, ut omnis pro viribus cognitio innotescat, distinguendum est de alteratione; aut enim nomine alterationis intelligitur spiritalis quædam permutatio, & representatio, qualem dicimus, esse illuminationem per luminis præsentiam, aut quid aliud. Hanc alterationem posse dari in spiritibus, ut datur in medio ad repræsentandum objectum visibile, imus inficias, etiam suo modo, & per quandam similitudinem; ratio est, quia non concipitur, quomodo spiritus possit acquirere esse repræsentativum, ad quod faciendum necesse est, ut evadat Imago objecti; neque Doctores hanc ad sensationem necessariam autumantes credidere, spiritus ob objectis ita disponi, & alterari, ut induant eorum Imaginem, sed vel motum, vel speciem juxta varias opiniones attulere; afferantur instantiæ in particularibus sensationibus, ut magis veritas appareat. Quando spiritus in visione alterarentur alteratione spiritali, ut aer; quando illuminatur, incassum al-

alterarentur: etsi suo modo fieret alteratio; quia hujusmodi alteratio non posset cerebro communicari, ut dictum est, ob naturam spirituum, & structuram nervorum; & rursus, vel conservarent alterationem prædictam necessariam ad videndum, vel non conservarent. Si primum, appareret sensibiliter in spiritu visivo ob lumen; hujusmodi autem conservatio non apparet, & deberet apparere, ut in lapide Bononiensi. Si secundum, incassum alterarentur, cum id, quod non conservatur in nostro casu, non possit præstare suum effectum. Non quid aliud, quia, non est assignabile, aut non est sufficiens, quare &c.

Nonnullæ ex prædictis rationibus valent in sensibus, gustus, tactus &c. accedit, quod objectum sapidum in lingua, tactile in cute, ut possit, & debeat introducere alterationem spiritalem, opus esset, ut ad tantam subtilitatem perveniret, ut ejusdem minime particule lumen quasi æmulerentur; non opinamur autem, tantam subtilitatem esse necessariam pro gustu potissimum, quia statim ac corpus sapidum admoveatur linguae, statim sapor cognoscitur, & non est probabile tam brevi temporis spatio, tantam divisionem in minimis factam fuisse, ut possit rationabiliter dici, alterationem spiritalem inductam fuisse ad promovendum gustum.

Scimus, calorem, & odorem miram subtilitatem habere, & proinde analogice posse comparari cum illuminatione, adeoque spiritus ab objectis posse spiritualiter alterari. Verum concedamus, in calore, & odore (quod extendi potest ad auditum) dari tantam subtilitatem, ut spiritualis immutatio possit in sensorio ab objecto sensibili promoveri, adhuc dicimus, hoc non esse necessarium, cum in tactu rei mollis, & duræ; levis, & asperæ; siccae, & humidæ; calidæ, & frigidæ &c. non possit verificari alteratio spiritualis, licet perfectissima sensatio fiat.

Doctrina proposita, ut melius percipiatur, hoc dilemmate explicetur. Aut alteratio spiritualis, quæ supponitur necessaria pro sensatione est admittenda in spiritu, aut in objecti particulis, aut in ambobus; non in spiritu, quia deberet unà assignari principium potens spiritus spiritualiter alterare, hic autem non occurrit, nisi objectum, dum fit sensatio, quod additur sensorio, & cum objectum non habeat hanc vim alterandi spiritualiter ipsos spiritus, sequitur, posse quidem fingi, sed non probari alterationem spiritalem in spiritu, tempore sensationis. Amplius si admitteretur alteratio spiritualis in spiritu, prædicto tempore, quid prodesset?

Ideo enim introduceretur hujusmodi alteratio, quia supponeretur, spiritum sic alteratum repræsentare objectum, sed istud cogitatum nullius est roboris, quia repræsentatio objecti non dependet a sola subtilitate spiritus, sicut ab eadem dependet spiritualis alteratio.

Non in objecti particulis, quia, ut dictum est, maxima subtilitas obje

si simpliciter non requiritur ad sensationem, & quando etiam esset necessaria, tantum involveret maximam objecti divisionem, non ejusdem repræsentationem; particulæ enim ad minimum divisæ alicujus objecti tantum abest, ut repræsentent objectum, ut potius ejusdem dissolutionem demonstrent, consequenter non habeant illum nexum, & ordinem, quem antecederent habebant, adeoque sine istis nequeant objectum repræsentare. Et prædictæ rationes arguunt, quod etiam si admitteretur alteratio spiritalis, tam in spiritu, quam in objecti particulis, adhuc sensatio non fieret, nec posset prædictis alterationibus explicari.

Transeamus ad alias alterationes, & expendamus, an objecta ita spiritus alterare possint, ut valeant repræsentare objectum. Observamus, Doctores præter alterationem spiritalem admittere aliam alterationem, quæ importat permutationem unius consimilis substantiæ in aliam, ut nubes in aquam, sanguinis in carnem, quæ alteratio nuncupatur ab Aristotele, primo Physicæ, textu 63. alteratio secundum materiam. Præterea docuerunt etiam Doctores, pro alteratione intelligi permutationem factam secundum magis, & minus in eadem specie motus, quemadmodum Medici ajunt, pulsum esse alteratum, quando est magis, & minus concitatus, & hæc eadem Doctrina proposita est ab Aristotele in quinto Physicæ, textu 19., ubi habetur: *Quæ autem est in eadem specie mutatio, secundum magis, & minus alteratio est, & dicitur alteratio, quia permutatur constitutio, ordo, & dispositio motus, quæ sunt qualitates, & conditiones ejus.*

Demum cum Aristotele voluerunt, alterationem maximè propriè usurpari pro permutatione qualitatum tertiæ speciei, quæ competit primis qualitibus, & aliis denominatis secundis.

Istæ sunt alterationes, quas ita considerare debemus, ut inde quærere possimus, an in sensationibus Spiritus alterentur, & quomodo Aristoteles in secundo de Anima, textu 37. scripsit, sensum videri alterationem quandam: *Sensus enim quædam alteratio esse videtur*; & quamvis in citato textu dubitativè loqui videatur, attamen in textu 57. ejusdem libri secundi de Anima, absolute, & sine dubio loquitur, & de alteratione perfectiva regulas tradit, quæ sensationi competunt. In aere, dum ex tenebricoso illuminatur, id elucet, cum sit illuminatio alteratio perfectiva; conditiones autem cognoscendi hanc perfectivam alterationem adducit exemplificando in aere. Primò, quod ab aere nihil positivi removeatur, cum tenebræ sint mera privatio. Secundò, quod aer tenebricosus illuminetur, non a contrariò, sed a Sole, aut a Candelæ actu existentibus. Tertiò, quod per illuminationem aer non tendat ad interitum ullum, sed ad perfectionem.

Præmissa hac Doctrina, Peripatetici considerant, alterationem attingere facultatem sentiendi; primò, ratione Spirituum ei inservientium;

tium; secundò, ratione proprii organi; ità Piccolomineus de Rerum definitionibus in Annotationibus ad nomen ly ALTERATIO, *ut pertinet ad Spiritus* (sunt verba ejusdem) *sola eorum effusio, vel contractio, non est alteratio, sed motus secundum locum, tunc solum adest alteratio, dum Spiritus excalescunt, vel refrigerantur, vel suo calore partes alterant, in quas effunduntur. Ut verò pertinet ad propria Instrumenta, ea, & per Spiritus, & per vehemens insensibile alterari possunt. Insuper in sensu, & disciplina locum habent, tum alteratio quædam spiritalis, tum latio spirituum, tum aliqua per primas qualitates alteratio, vel ex spirituum agitatione, vel ex alio pendens. Haftenus Piccolomineus. Nos de alteratione spiritali diversimodè locuti sumus, & sufficienter; superest, ut expendamus, an Spiritus ab objectis ità alterari possint, ut sequatur permutatio substantiæ, quæ vocari possit alteratio secundum materiam. Du-hamel solam repulsionem cognoscit. Apud alios non legimus prædictam alterationem necessariam pro sensatione. Idem interrogati responderemus, addimus rationem, & est. Si Spiritus in sensatione alterarentur secundum materiam, sensatio fieret absente objecto, non fit sensatio absente objecto, ergo neque Spiritus in sensatione alterantur secundum materiam ab objectis. Quòd fieret sensatio, absente objecto patet, quia alteratio, secundum materiam, supponeretur necessaria ad repræsentandum objectum, quare cum absente objecto repræsentaretur objectum per alterationem prædictam, absente objecto fieret sensatio; & confirmatur, quia, aut introducta prædicta alteratio conservaretur post introductionem, aut non. Si primum, fieret sensatio, absente objecto, quoniam adesset quicquid requireretur ad sensationem, tam in organo sensationis, quàm in primo Sensorio, idque valet, etiam si ad breve tempus conservaretur alteratio prædicta. Si secundum, cum nihil sit asserendum sine suo fundamento, negatio importat, ut ratio assignetur, quare alteratio supposita non conservetur, quod faciliter nequit ostendi, nam illud subjectum, quod aptum natum est alterari, aptum natum est conservare alterationem ad multum, vel breve tempus, juxta naturam suam, & juxta formam alterationis; id constat in Aqua, Lapidibus, Vinis &c. sed multò magis id evincitur, quia Doctores, quando loquuntur de alteratione secundum materiam, exemplificant de alteratione, quæ durat, ut Nubis in Aquam, & Sanguinis in Carnem; nec alio modo ratiocinandum est, quia prædicta alteratio importat versionem secundum materiam, ità Aristoteles loco citato, primo scilicet Physicorum, textu 63.: *Alia verò alteratione, ut quæ vertuntur secundum materiam.**

De alia alteratione, quæ dicit permutationem factam secundum magis, & minus in eadem specie motus, verba non facimus, cum ea sufficiant, quæ proposita sunt de latione; quemadmodum omittimus alium modum

modum alterationis, significantem permutationem qualitatū tertiæ speciei, ex quo nemo cogitare possit, alterationem, quæ fit in Spiritibus ex hypothesi, dum fiunt sensationes, spectare ad primas, aut secundas, ita denominatas qualitates. In auditu, & olfactu res est perspicua, cum spiritus odorosus, & sonorus non sint necessarii ad audiendum, & olfaciendum in tactu, & gustu: res similiter non est obscura, quia licet spiritus incalescant, dum res calidæ tanguntur, & refrigerentur e contra; attamen nunquam erit opinandum, calorem, frigus, aut aliam ex primis qualitatibus ita nuncupatis causam esse, qua cognoscamus, nos sentire calorem, frigus: & fortè in visu, spiritus illuminantur, ut aer? & statim cessat alteratio absente Lumine in spiritibus, ut in aere? ita opinentur, qui volunt: nos pro certo autumamus, spiritus etiam illuminatos ex suppositione amittere debere hanc conditionem in primo Sensorio, seu in origine nervorum optico- rum, quæ semper est obscurissimus locus, ad quem non habet accessum lumen. Est præterea dubium, an instar aeris illuminari possint ipsi spiritus; cum non componantur ex aere tantum, sed ex alia materia fortè illuminationis incapaci; quapropter cogitatum de subita cessatione illuminationis in Spiritibus, absente lumine, esset probandum ab illis, qui illud proponerent. Demum Spiritus illuminatio non esset causa, cur nos cognoscamus, nos videre, cum aliud sit, lumen esse necessarium ad videndum, aliud lumen esse id, quo cognoscimus nos videre, quod est præcipuum in materia sensationum.

Itaque cum neque species, neque motio fibræ nerveæ, aut Spirituum, neque istorum alteratio explicent sensationem, & transitum ex Sensorio externo ad internum, seu quid communicetur ex illo ad istud, omnis conatus est adhibendus, ut res obscurissima, & arctissima tantillum aperiatur, & illustretur.

SECTIO III.

*Proponitur propria opinio de modo Cognitionis,
& Sensationis sine speciebus.*

Rogamus omnes, ut æquo, & benigno animo nostram hypothesim recipiant, aut saltem commiseratione tangant, quam non ad definiendum in re omnium fortè obscurissima, sed ad excitandum meliores Animas, si quæ sit occasio excitandi, proponimus.

Plausibilior Sententia ita tacta fuit ab Henrico in quodlibetis, quodlibeto

libeto 5. quæst. 14. ut scripserit, has species excogitatas esse tantum ad fugam difficultatum, non autem quod efficacitatem aliquam habeant ad res intelligendas. Ceterum species, quæ a nobis nunc considerantur, non sunt rejectæ ab Henrico, ut constat in Commento prædicti quodlibeti, edito a Vitali Zuccolio.

Itaque quomodo sine speciebus impressis, & expressis Animalia, & Homines cognoscant, explicatur, asserendo, ut Homines, & Animalia cognoscant, & sentiant, sufficere præsentiam objecti, & debitam dispositionem Sensorii, sine aliqua Imagine objecti, producta ab eodem pro ejusdem repræsentatione. Quando igitur objectum sensibile fit præsens Sensorio cuicumque secundum modum requisitum a Sensorio, & secundum materiam ipsius objecti (cùm omnia Sensoria, & objecta non convenient) Anima, quæ informat Sensoria, excitatur a præsentia objecti sensibilis, hinc istud recipit, & cognoscit, ideoque Anima in oculo videt, in aure audit, in lingua gustat &c. Hanc facultatem, quam Anima habet in determinatis Sensoriis gustandi, videndi &c. in actu exercito, dum vis ipsius in effectum exeritur, idest in actu secundo, habet ubique in actu signato, seu in actu primo, & ideo non exeret ob defectum organi, seu instrumenti. Hoc docuit Aristoteles, & ratio evidenter indigitat, cùm Anima ab organis non recipiat suas facultates, sed ex natura sua habeat, & idcirco Aristoteles in secundo libro de Anima tex. 82. ex Averroë docuit, Animal ubique non audire, quia ubique non est organum proportionatum, licet sit potentia: *Sonativum igitur (inquit Aristoteles in textu citato) est, quod motivum est unius aeris continuatione usque ad auditum: Auditus autem connaturalis est aeri; propterea autem quod in aere est motu exteriori, qui intra est, movetur. Unde non undique audit Animal, neque quocunque transit aer: non enim ubique habet aerem, quod moveri debet secundum partem, animatumque est, sicut pupilla humidum.* Alia translatio apud Averroem, magis perspicua adducitur: *Habens igitur sonum est movens unum aerem secundum continuationem quousque perveniat ad auditum. Et auditus est copulatus cum percussione, quia est in aere; & ideo non in omni loco audit Animal; neque in omni loco transit aer; membrum enim motum, & anhelans non in omni loco habet hoc, sicut dispositio videntis apud humorem.*

Averroës considerans illa verba: *Et ideo non in omni loco &c.* scribit, quia necesse est, ut in hoc sensu sit aer continuus cum aere extrinseco, in quem cadit percussio, ideo Animal non potest audire in omni loco, sed in locis, in quibus nihil dividitur inter aerem percussum, & aerem in sensu auditus, neque ex omni membro auditur, sed ex membro, in quo transit aer, scilicet auris. Idem exemplificat de pulmone, & oculis: *Membrum enim (sunt verba ejusdem Averroë in eodem loco) per quod anhelatur, non est quodcunque membrum sit, sed membrum proprium, scilicet pulmo,*

*mo, & similiter est dispositio videntis in comparatione ad humorem glaciale-
lem, scilicet quòd visio non aptatur ei, nisi per membrum, in quo est hu-
mor diaphannus aptus ad recipiendum colores, verbi gratia humor glacia-
lis, & ideo Animal carens istis instrumentis, caret istis sensibus.*

Doctrina proposita evincit, Animam ubique non exercere suas facul-
tates ob defectum organi, non ob defectum potentiae, & ideo, si auris
esset in pede, vel oculus; pes, & audiret, & videret, cum nihil ipsi
deesset, nisi auris, vel oculus; potentia autem adest, & non excercet,
quia est organica, & visio, & auditio requirunt conjunctum, hinc
communiter dicitur, quòd, si oculus esset in pede, pes videret, & ideo
non videt, quoniam, ut dictum est, in pede non est oculus, etiamsi in
pede sit potentia videndi, saltem fundamentaliter.

Quando igitur Anima excitatur in aliquo organo ad aliquam sensa-
tionem ab objecto praesente, hujusmodi motio, etiamsi materialis sit,
ratione organi concurrentis, unitur Animae rationali, & cuicumque
Animae, licet rationalis non sit, beneficio praedictae unionis objecti cum
organo, & Anima fit, quòd Anima in se retinet, & recipit actionem
objecti, productam ab objecto in organo; & quamvis actio objecti in
organo intrinsece sit materialis, nihilominus Anima recipit hanc actio-
nem, & eandem distinguit, cum sit causa, cur organum operetur.
Neque dubitandum est, quin Anima cuncurrat una cum organo ad sen-
sationem, sed diversimode, Anima est principium, ut quo, composi-
tum autem est principium, ut quod; hinc organum animatum, quod
est compositum, active operatur in sensationibus, & Anima est ratio
formalis, cur organum operetur, sicut est ratio formalis, cur sit anima-
tum: ratio vero formalis constitutiva alicujus principii immediate cum
illo concurrat, quocirca, & Anima, & Organum concurrunt ad sensa-
tiones per modum unius indivisibilis principii; ex Anima enim, & Or-
gano fit unum indivisibile complexum vitale, quod operationes sensiti-
vas elicere aptum natum est, & propterea, neque Anima sola, neque
organum solum, sed simul Anima, & organum sentiunt. Quando igi-
tur unum indivisibile principium constituitur pro sensationibus elicien-
dis, videtur, non posse distingui operationes sensitivas, sed aequaliter
debere considerari potentiam, & organum sub ratione organi animati,
consequenter non erit improbabile, illam motionem, quae fit in orga-
no, in Anima simul fieri, & retineri in eadem: quid enim aliud impor-
tat operationem materiale recipi in organo animato, quam recipi in
Anima, & organo? & sensationem fieri in organo sensitivo, quam
fieri in organo habente principium sensitivum? Iste modus loquendi,
qui difficultatem non admittit, aperit viam ad credendum, & autu-
mandum, objectum sensibile aequaliter afficere organum, & potentiam
sensitivam, & sicut organum movetur ab objecto sensibili, ita poten-
tiam

tiam moveri ab eodem, non est dubitandum, cum hoc tamen discrimine, quòd licet sensatio sit operatio conjuncti, principaliter tamen sensatio debetur potentiae; minùs principaliter, & integrè, seu totaliter organo animato; & quemadmodum in organo fit motio, ita in potentia excitatur eadem motio, quæ sensatio est, & cognitio objecti sensibilis præsentis: ex quo sermone patet, non esse opus speciebus delatis ad primum sensorium, sed sufficere motionem in organo, & potentia, ut sensationes fiant sinè speciebus, immo sinè motione spirituum, & fibræ nerveæ, usque ad primum sensorium; ratio est, quia Anima sufficienter instructa in sensorio externo, non eget aliquo additamento, ut videat, verbi gratia cognoscat, & cognoscat se videre, cum una sit indivisibilis in Homine, divisibilis in Brutis, & Anima indivisibilis in Homine, adeoque tota in toto, & tota in qualibet parte recipit, & retinet in una parte, quicquid exercet in alia; & propterea, si non exercet in oculo auditum, id non est ex defectu potentiae auditivæ in oculo, sed ex defectu auris, quod ipsum de aliis potentiis sensitivis dicendum. Anima itaque, imbuta cognitione sensitiva in organis sensitivis, cum recipiat, & retineat in eisdem partem cognitionem, hæc erit sufficiens, ut in cerebro memoriam, & alias operationes exercent, ob dispositiones, quæ sunt ibi, & non alibi sinè speciebus, & aliis indicatis a Gassendo, & Cartesio, & id valet etiam in hypotesi divisibilis Animæ in Brutis, ob continuationem ejusdem Animæ.

Nec obest prædicto sermoni, nihil materiale posse Animæ associari; Anima enim, cum spiritualis sit, non potest informari ab entitate materiali, nec aliquod materiale potest ipsi inherere, adeoque in Schola Peripatetica cogitatae sunt species intentionales, quæ cum Anima proportionem habere dicuntur; secus motiones excitatæ ab objecto sensibili, quæ sunt omnino materiales.

Ceterum in eadem Schola Peripatetica urget difficultas, quia, licet species dicantur intentionales, nihilominus sunt materiales, & speciosum nomen intentionalitatis non aufert istis naturam materialitatis, ut dictum est suprâ; immo difficultas magis urget contra Peripateticos, quàm contra nos, quia nos non dicimus, aliquid Animæ associari in sensationibus, sed solum dicimus, præsentem objecto visibili, Animam videre, & distinguere objectum præsens visibile, nec non retinere operationem, & juxta præstitam operationem in sensorio Animam ex natura sua locupletari cognitione objecti visibilis; prædita Anima prædicta cognitione, eandem asservat, & in diversis organis eadem utitur juxta naturam organi, verbi gratia in memoria pro actibus memorativis, & in aliis organis cerebri, præcipuè ubi fiunt somnia; quamobrem secundum hanc hypotesim nulla est necessitas specierum, & una cessat fundamentum ponendi imaginativam tanquam thesaurum specierum, nec

non intellectus agentis actionem, & munus deputandi videlicet species, ut pro cognitione reddantur aptiores.

Et quamvis motio parta ab objecto in organo communicetur Animæ, non imprimit tamen Animæ aliquid materiale, sed tantum excitat unam cum organo potentiam ad videndum, & gustandum, in quo munere, & ipsum organum animatum concurret, quo sine Anima non videt, non gustat &c. unde iste progressus sensationum est: objectum sensibile movet sensorium; sensorium animatum ita operatur, ut Anima sit conscia operationis, hæc operatio remanet in Anima; & hoc sufficit, ut sine speciebus Anima possit operari in cerebro mediantibus cognitionibus acquisitis in sensoriis externis; & istæ cognitiones acquisitæ in sensoriis externis se habent sicut objecta ad intelligendum sine necessitate phantasmatis particularis, & distincti pro intellectione, & in hoc partim recedimus, & partim non a Doctrina communi, nempe Animam indigere corpore sicut instrumento, & sicut objecto in ordine ad aliquas operationes, ut est visio &c.; non indigere autem corpore, ut instrumento, sed ut objecto tantum in ordine ad omnes, sicut est intellectio, quæ non est per organum corporale, licet indigere dicatur objecto corporali, quia secundum allatam suppositionem phantasmata non sunt necessaria ad intellectum, sicut colores ad visum; cessant enim phantasmata, demptis speciebus, & admissa tantum cognitione in Anima, acquisita in sensoriis externis.

Quando Doctores quærent, cur Anima non intelligat in pede, respondent, non intelligere in pede, quia in pede non adsunt dispositiones existentes in capite; unde, licet in pede Anima rationalis naturaliter sit, & intellectiva, tamen non intelligit ob defectum dispositionum, ita docent Philosophi. Arriaga in Physicis Disput. 14. Sect. X. num. 150. pag. 317. Idem Doctor Disputatione 3. de Anima, Sect. 1. subsectione 4. pag. 478. sustinens Sententiam illorum, qui tenent, potentias Animæ identificari realiter cum eadem, adducit præclaram Divi Augustini Auctoritatem desumptam ex eodem de Spiritu, & Anima cap. 4., & 13. quæ nobis plurimum favet, & est: *Anima, quæ secundum sui operis officium variis nominibus nuncupatur, dicitur namque vitalis, dum vegetat; Spiritus, dum contemplatur; sensus, dum sentit; animus, dum sapit: ista tamen non differunt in substantia, sicut in nominibus, quoniam Anima ista, una Anima est.* Idem confirmatur ab Isidoro, & a Divo Bernardo, immo probatur rationibus ab eodem Arriaga.

Interea nos non volumus ex professo discutere hanc quæstionem, maximè inter Doctores agitatam, nec etiam cum eodem Arriaga ad alia transire, quia limites nostræ disquisitionis excedunt; nobis sufficit, probabilem suppositionem attulisse, ut nostrum sermonem roborare possimus, nimirum, Animam rationalem esse ubique in corpore cum
suis

suis potentiis, seu informare totum cum omnibus suis potentiis, & esse totam in toto, & totam in qualibet parte totaliter, hoc est non tantum totalitate essentiae, sed etiam totalitate virtutis, quicquid plurimi in contrarium asserant, potius respicientes exercitium, quam potentiam, & actum secundum magis, quam primum. Quocirca, si tota Anima est in toto, & in qualibet parte totaliter totalitate essentiae, & virtutis in oculo, aure &c. ita locupletatur cognitione objecti visibilis, & soni &c. ut in alia parte non egeat alio additamento, ut aliud munus exercere possit, quia ideo in oculo non cognoscit se videre, licet in ejusdem potentia sit totum id, quod requiritur ad hoc praestandum, quia deficit alia dispositio, quae solum est in cerebro, & propterea in cerebro tantum cognoscit se videre, & audire, non in oculo, & aure. Opinamur ex praedicto sermone, posse probabiliter deduci, Animam in oculo habere potentiam auditivam, & in aure visivam &c. & conditione organi non exerceri visionem in aure, nec auditum in oculo. Limitatur itaque, & restringitur virtus Animae a particularibus partibus, & organis, & multiplex ejusdem vis ubique non manifestatur, quia ubique non sunt organa, & dispositiones pro exercitio. Hinc Aristoteles in tertio de Anima, textu 37., & sequenti optimè insinuavit, Animam quodammodo omnia esse, cujus Sententia praedictae opinioni favere videtur: *Nunc (sunt verba Aristotelis) autem, quae de Anima dicta sunt recapitulantes, dicamus iterum, quod Anima entia quodammodo est omnia. Aut enim sunt sensibilia ea, quae sunt, aut intelligibilia. Est autem scientia quidem scibilia quodammodo, sensus autem sensibilia. Quomodo autem hoc sit, oportet inquirere. Secatur igitur scientia, & sensus in res, qui quidem potentia est, in eas, quae sunt potentia; qui vero actu, in eas, quae sunt actu. Animae autem sensitivum, & id, quod scire potest, potentia haec sunt: hoc quidem scibile, illud vero sensibile. Necesse est autem, aut ipsas, aut formas esse, ipsas igitur non; non enim lapis in Anima est, sed forma. Quare Anima sicut manus est, manus enim Instrumentum Instrumentorum est, & intellectus forma formarum, & sensus forma sensibilibum.*

Aperit multa praesentis Textus expositio. Primò observamus, Philosophum loqui in recto, Animam scilicet quodammodo omnia esse; in hac propositione duo sunt consideranda. Primum est *ly quodammodo*; secundum est: *Animam omnia esse*; non enim absolute est omnia, sed quodammodo. Si itaque Anima est quodammodo omnia, erit absque dubio talis, quo ad essentiam suam, & potentiam suam. Detur Anima quodammodo omnia quo ad essentiam, & potentiam; ubi erit Anima, ibi erunt quodammodo omnia non actu, sed potentia, quemadmodum explicat Divus Thomas in tertium de Anima, lectione decimatertia, pag. mihi 116. ubi notat ex Aristotele, etiam Antiquos Phi-

lofophos credidiffe, Animam effe quodammodo omnia, fed cum eodem optime distinguit, non effe quodammodo omnia actu, fed potentia; non absolute, fed quodammodo, cum Anima non fit Aqua, vel lignum &c. fed potentia ad ipfa tam fenfibia, quam intelligibilia, non absolute fit fenfibile, & intelligibile, fed fuo, & quodam particulari modo; etenim Anima fingulari fua natura fibi accomodat fenfibile, & intelligibile, & ad fuum captum contrahit, non recipiendo fpecies ab objectis, fed contrahendo id, quod præsens fit organo, quod cognitione ita immutatur, ut Animæ hæere poffit, & hæc eft melior expositio, quam admittere fpecies immateriales ex objecto materiali; nihil enim dat, quod non habet. Immo, fi confiderentur, quæ communiter proponuntur de intellectu agente, depurante fpecies a materialitate, Sententia allata non erit aliena a communi opinione, Animam fcilicet, cognoscendo, immutari quodam particulari modo ab objecto, quatenus fcilicet fui adhæfione ipfam Animam, tanquam potentiam ad actum reducit: etenim potentia eft quodammodo omnia, ut fuffinet Dandinus, quæ ad præfentiam objecti fit actus; quamobrem id, quod alii in fenfu communi, & intellectu concipiunt, nos in fingulis organis fenfitivis concipimus, & admittimus, non tamen per fpecies, fed vi & potestate propria, dum omnia fentiendo, & cognoscendo, eadem omnia in fe ipfam transfert, & accomodat fingulari quodam modo, & inexplicabili ob conditionem Animæ a noftris fenfibus recedentem.

Ex eadem animadverfione deducimus, Animam omnes partes informare, effe in fingulis partibus totius fecundum effentiam, præfentiam, & virtutem, non diffimili modo, ac Sol, qui uniformiter in fingula univerfi influit; etfi diffimiles hinc oriantur effectus, id ex varia fingulorum difpofitione dependet, non ex Sole.

Secundò observamus, Aristotelem docere, non lapidem, fed formam lapidis effe in Anima. Hic multi Interpretes indiftinctè fumunt formam pro fpecie, ac fi dixiffet Aristoteles, non lapidem effe in Anima, fed fpeciem lapidis, ita Toletus in Com. T. 37. tertii libri de Anima. Dandinus in fecundum de Anima, digreffione tertia, in qua fpecierum intentionalium nomenclatura abfolvitur pag. 1146., & fequenti, ubi legitur: *Denique appellatur forma finè materia, quod fenfilem qualitatem absque fubjecto, in quo re ipsa continetur; renunciet fenfui.* Cottunius in tertium de Anima ad Textum 38. Conimbricenses, & alii innumeri in eodem loco, & verfiones nonnullæ Textus pro forma fpeciem habent, ut apud Averroem legere eft &c.

Nos non audemus contra præclariffimos Viros quicquam determinare; folummodo dubitare nobis liceat, an forma in hoc loco pro fpecie intentionalì, ficut hæc communiter ab Aristotelicis explicatur, & pro ut etiam adducitur in prædicto textu ab Aristotele, etiamfi non fecundum

dùm omnes versiones sit accipienda, & explicanda. Nonne possumus arbitrari, formam lapidis duobus modis usurpari posse. Uno modo actu transmissa ab objecto: altero modo potentia excitata a præsentia objecti. Quid significaret, Animam esse quodammodo omnia potentia ex natura sua, quando solum passivè reciperet formam, & non activè potentia esset in Anima forma lapidis, aut ligni &c.? Si sensus Aristotelis tantum esset, Animam esse quodammodo omnia entia, quatenus omnia entia per suas formas transmissas ab objectis inhærent Animæ, nonne sequeretur, materiales formas posse subjectari, contineri, recipi, & conservari in Anima spiritali, & immateriali, quod quàm sit difficile captu nemo est, qui non cognoscat.

De natura specierum, & formarum, nempe quòd materiales sint, & solummodo dicantur intentionales ob tenuitatem, superius dictum est: Nunc duas amplissimas auctoritates addere non displicet. Prima est Jacobi Zabarellæ inter Peripateticos, Viri non mediocris famæ. Hic de Sensu agente cap. 3. pag. mihi 428. docet, parvam esse, & prorsus æquivocam similitudinem inter species, & substantias spirituales: Verba ejusdem sunt: *Adde, quòd illa cum substantiis spiritalibus similitudo parva admodum est, & prorsus æquivoca, nil enim, quod ejusdem nature sit potest divinis substantiis, & his materialibus idem competere: quare alia prorsus spiritalitas est in substantiis a materia abjunctis per essentiam, alia in his speciebus sensilibus, quæ licet non a materia, in qua recipiuntur, sed a producente pendeant, tamen existere absque materia recipiente, non possunt.*

Altera est Patris Hieronymi Dandini de Anima libro secundo, Digressionem 30. pag. 1146. ubi sic legitur: *Dicitur etiam spiritalis, non quòd a materia sit libera (promitur enim a materiali objecto, atque in medio, & organo materiali suscipitur) sed vel quòd subito, ac temporis momento producat (quo pacto etiam vulnus a sclopeto illatum esset immaterialle) vel quòd perquam tenuis sit, & cum materia minùs, quàm objectum permixta, vel quòd nullam realem, physicam, & corrumpentem perpeffionem adferat, quod non placet ob excellentiam quarundam specierum in materia opposita: immo neque id afficiat, in quo suscipitur, nam oculum non ideo album nominamus, quòd albi speciem susceperit. Nec sua distinctione evitat difficultatem Pater Bernardus de Rojas Art. XXI. octava objectione, asserens, species eatenus dici a materialitate objecti depuratas, quatenus non continent ipsam materialitatem, seu quidditatem materiale objecti, sed quatenus eam repræsentant, eo ferè modo, quo colores in exigua tela extensi, Vallium, & Montium vastitatem exprimunt ità, ut talis pictura in esse repræsentativo habeat quidem eandem latitudinem, ac Montes, & Valles, quæ per ipsam repræsentantur, non autem in esse corporeo, & materiali. Propterea Montis cognitio, seu visio, quæ est species expressa, differt ab ipso Monte*

in esse corporeo, & materiali, non in esse repræsentativo, concludit tamen idem Pater, speciem, aut visionem non ideo esse incorpoream, aut spirituales, sed quoniam crassitiem, aut corporeitatem objectorum non continet, sed tantum repræsentat, & in esse repræsentativo solum dicitur habere magnitudinem, & conditionem objecti materialis. Hinc terminat solutionem objectionis octavæ, scribens, speciem *non esse suo objecto perfectiorem, immo potius adeo imperfectiorem, ut ad ipsum comparetur tanquam figura ad figuratum.*

Diximus, & benè, prædictum Auctorem non evitare difficultatem, quia per eundem adhuc species est materialis, licet non habeat totam materialitatem objectorum; dicimus etiam, phenomena Speculorum, Aquarum, & hujusmodi aliorum corporum fallaci Doctrinæ ansam dedisse, quia id, quod observatur in prædictis corporibus, non succedit in nervis, & in primo sensorio, unde paritates, consideratis considerandis, penitus corruunt. Dicimus tertio, non facile percipi posse, quomodo species repræsentare possint id, quod non habent; non habent quidditatem materiale objecti, & eam repræsentare poterunt? fortius urget instantia, si consideretur, debere easdem repræsentare objectum, secundum rei veritatem, secus sensationes non essent veræ, sed dolosæ, & deficientes. Modò, ut repræsentetur objectum secundum rei veritatem, necesse est, ut repræsentetur secundum omnes, quas habet conditiones, situs, distantiae, magnitudinis, corporeitatis &c. quas nequit species secum ferre: non corporeitatis, quia dicunt, species crassitiem, & corporeitatem objecti non continere: non distantiam, quia hæc non pertinet ad objectum, consequenter nequit produci ab objecto, ut similitudo, quod etiam de situ valet. De magnitudine etiam difficultas est, quia id, quod exiguum est, sicut species in oculo, secundum rei veritatem, non exprimit magnitudinem objecti, sed per quandam similitudinem tantum; hoc autem modo repræsentare, non est repræsentare secundum rei veritatem, quod in nostro casu est omnino necessarium, quando credimus, sensum omnino repræsentare veritatem, quod penitus asserendum est, ne in omnibus nos decipi, affirmemus. Ipsa magnitudo objecti nobis alterius dubitationis ansam præbet, & est, quomodo objectum magnum producere possit exiguissimam speciem, quæ objecti magnitudinem exprimere, & repræsentare valeat. Scimus, prædictum Patrem Bernardum de Rojas loco citato opinatum fuisse, rem in nostro casu æqualiter posse evenire, ac in coloribus dispositis in exigua tela, qui, verbi gratia, Vallium, & Montium vastitatem nobis exhibent, etiam si in esse corporeo, & materiali, longè distent a Montibus, & Vallibus. Ceterum maximam intercedere disparitatem inter picturam Montis, & Vallis, ac sensationes, firmiter est opinandum, nam repræsentatio Vallis, & Montis est prorsus æquivoca;

ca; repræsentatio autem objecti per speciem in Sententia eorum, qui eandem admittunt, non debet esse æquivoca ob rationem superius insinuatam de necessitate veritatis in sensatione. Quicquid dictum, & cogitatum est de magnitudine, figura, situ, & distantia &c. inculcari poterit, & qui plura desiderant in hac Controversia, legant Thomam Gianninium in Disputatione de Lumine, & Speciebus Spiritualibus, in cujus lectione plurima apparent, quæ instituto proposito non modicum favent, & præcipue cap. 29. pag. 127.

Tertio observamus, comparisonem, quæ licet nunquam rigorosè accipiatur, sed aliquo modo, nihilominus etiam ex comparisonibus Mens Auctoris concipitur. Philosophus itaque postquam suam Doctrinam tradidit, nempe postquam docuit, Animam esse quodammodo omnia, & postquam insinuavit, non lapidem esse in Anima, sed formam lapidis, statim exemplificat suam Sententiam, & ait: *Quare Anima, sicut manus est, manus enim instrumentum instrumentorum, & intellectus forma formarum, & sensus forma sensibilibum.* Ad similitudinem igitur manus, quæ est instrumentum instrumentorum, intellectus est forma formarum, & sensus forma sensibilibum; si constabit, quomodo manus sit instrumentum instrumentorum, illico etiam patebit, quomodo intellectus sit forma formarum, & sensus forma sensibilibum. Interpretes Aristotelis cum aliqua diversitate exponunt prædictam comparisonem. Averroes, commentans mentem Philosophi, ait, esse impossibile, ut ipsum Ens sit intellectum, aut sensatum per suam formam, & suam materiam, ut Antiqui opinabantur: *Tunc enim* (sunt verba Averrois) *quando lapidem intelligeret: Anima esset lapis, & si lignum, esset lignum; remanet igitur, ut illud, quod existit in Anima de entibus, sit forma tantum, non materia. Et hoc intendebat, cum doceret, lapis enim non existit in Anima, sed tantum ejus forma; deinde narravit, quod ista esset causa, quare Anima recipit multas formas diversas; ut manus, quæ est instrumentum recipiens omnia instrumenta, & ideo omnia est, quasi manus.*

Sanè, an hæc interpretatio sit clausis oculis admittenda, valde dubitamus, etenim manus non recipit omnia instrumenta, nisi prius eadem confecerit, præterea Anima est quodammodo omnia ex Aristotele; quomodo ergo poterit comparari cum manu in sensu proposito, si manus non quodammodo recipit omnia instrumenta, sed absolute, & perfecte? Si dicamus, manum non esse ullum in se instrumentum, tamen omnia instrumenta posse conficere, & omnium rationem inducere, consequenter paritatem non esse actu considerandam, sed potentia, ac si dixisset Philosophus, sicut Anima est potentia omnia, ita manus est potentia omnia instrumenta, sed etiam hoc modo interpretatio videtur claudicans, quia licet Anima sit omnia potentia, est tamen talis quodammodo; non ita manus, non enim quodammodo facere, &

recipere omnia instrumenta, sed absolute, & perfecte.

Dandinus in tertium de Anima ad textum 38. pag. 2139. observavit, similitudinem allatam a Philosopho inter manum, & Animam, non esse accuratam, sed potius in analogiam, quam similitudinem: *ut quod manus est in genere instrumenti, quod pertinet ad efficientem causam; hoc Anima sit in genere suscipientis, & materiae; dum manus omnia procurat, & efficit, animaque formas omnes suscipit.*

Pro veritate loquentes, non possumus acquiescere in prædictis expositionibus, & modus loquendi Peripateticus fovet difficultates, nam in recto, ait: *Manus est instrumentum instrumentorum, & intellectus forma formarum, & sensus forma sensibilibus*; & ex versione Sophiani apud Averroem de Anima: *Intellectus est species specierum, & sensus species sensibilibus*; sed, quicquid sit de istis versionibus, & expositionibus, quia credimus, & admittimus, in translationibus multa contineri valde dissona a mente Philosophi, ut patet præcipue apud Sophianum, & Averroem, qui non dicunt absolute, Animam esse manum, nec dicunt, Animam esse sicut manum, sed Animam esse quasi manum, & ly quasi plurimum modificat comparisonem, attamen semper dubium remanet quomodo intellectus sit species specierum, & sensus species sensibilibus, quia tantum species recipiat; Ollæ, Utres &c. quia recipiunt Aquas, Olea &c. non dicuntur, nec dici possunt in recto, Ollæ sunt Aqua, Utres sunt Olea, bene recipiunt Aquam, Olea &c., ita a pari de Anima dicendum, etiamsi admitteretur, species recipere.

Cogitavimus contra communem expositionem, intellectum, & sensum esse formas &c. non quod recipiant formas: nimis enim impropria est locutio, & ad Philosophum non pertinens; sed quod dent esse sensibilibus, & intelligibilibus, alias incapacibus, ut possint hærere Animæ: ceterum hæc etiam expositio est difficilis captu, cum non constet, quomodo impertiri possint esse intentionale sensus, & intellectus rebus materialibus pro sensatione, & intellectione. Qui cum Philosopho tenent, Animam esse quodammodo omnia, possent hariolari, Animam motam a præsentia objecti excitari, & excitatam dare esse sensibili, & intelligibili proportionatum pro sensatione, & intellectione, quod habeat in potentia, seu id omne, quod est in Anima in potentia excitatum, & motum a præsentia objecti sensibilis, reducitur ad actum, & fit sensibile, ac intelligibile: occurrunt diversæ similitudines, quæ quidem sunt rudes, sed suo modo exponunt modum, quo res contingere possit, sine tot speciebus, & muneribus intellectus agentis &c. quæ potius ad Fabulas Romanenses pertinere videntur, quam ad veram Philosophiam. Horologium manuale integrum in suis partibus ab extrinseca clavi ita disponitur, ut omnes particulae, quæ non erant in motu, moveantur post usum clavis; ita probabile est, Animam suo modo redol-

lere Horologium benè constructum, sed absentibus objectis externis eandem Animam otari; accedentibus eisdem, ac clavi externa excitari, sentire, & cognoscere; est ne impossibile, Animam, quæ est quodammodo omnia, posse reduci ad actum ab objecto externo? Est ne impossibile, Animam esse quodammodo omnia, Animam esse potentia omnia, & consequenter posse reduci ad actum ab illa motione, quam parit objectum in organo? Si nos pacato animo rem exploremus, videbitur assertio probabilis, non quòd motio sit sensatio, ut Cartesius, & Asselæ cogitarunt, sed quòd, mediante motione, Anima excitata sentiat, seu eliciat actum sentiendi ex natura sua.

Quicumque desiderant propositæ Doctrinæ majorem confirmationem, advertant, ità se posse habere Animam ad objectum externum, sicut se habet fistula ad Fistulantem, sive Fistulicem. Hic nullam speciem introducit in fistulam, sed tantum movet aerem suo flatu, & inde sonus producit. Similiter rem se habere in sensationibus probabile est. Objectum movet sensorium animatum; Anima in sensorio animato mota excitatur, & hujusmodi excitatio nil aliud importat, quàm quòd actu sentiat, quando antecederet tantum potentia sentiebat, quemadmodum aer in fistula solummodo potentia erat sonorus, & fit sonorus accedente motu fistulantis. Idem observare est in Organis musicis pneumaticis: digiti, & manus, quæ movent pinnas organicas, & folles, promovent sonum, & harmoniam sine speciebus sonoris, sed movendo aerem mediantibus pinnis, & follibus, & juxta diversitatem tuborum, fiunt soni diversi, sicut fiunt sensationes diversæ, juxta diversa sensoria, & diversas motiones. Quis negaret, aerem contentum in tubis non esse potentia sonorum, & fieri actu sonorum ex motu pinnarum, & follium? Eadem similitudo currit in Anima, quæ est potentia omnia sensibilia, & cognoscibilia, & fit sentiens, & cognoscens actu ab objecto præsentem mediatè, vel immediatè afficiente, vel tangente organum, seu sensorium animatum; dicitur mediatè, vel immediatè ob differentiam, quæ intercedit inter sensibilia; alia enim immediatè tangunt organum sensus, ut quæ ad gustum pertinent, alia mediatè, ut sunt visibilia, quæ oculum non tangunt, nisi mediante lumine.

Non recedentes itaque a paritatibus allatis, concludimus, Animam nostram, quæ est quodammodo omnia, excitari per sensus instrumenta, & velut tangi ob objectis in organis animatis, sicut tanguntur pinnae, & folles, ex quibus sonus promovetur sine speciebus, & quemadmodum tactis modò his, modò illis pinnis organicis, aut foraminibus in fistulis, pro artificis arbitrio, & ingenio, diversi eduntur soni, ità ad præsentiam objectorum tanguntur sensoria animata, & prout hæc varia sunt, ità variae fiunt sensationes, quia variis modis Anima reducitur ad actum. Unde sensationes non fiunt per receptionem, sed per re-

ductionem ad actum ex presentia objecti externi moventis immediatè, vel mediatè organum ipsum, ex qua motione sequitur id, quod explicatum est. Et iste modus explicandi rem obscurissimam, & difficillimam videtur probabilior (etiam in Sententia eorum, qui negant species) quàm ille Thomæ Gianninij de Lumine, & Speciebus Spiritualibus cap. 29. pag. 128. scribentis: *Sensum sentiendo recipere non rem, neque speciem, sed actum sentiendi, qui species potest appellari.* Nos autem non possumus adherere huic opinioni; ratio est, quia actus sentiendi est actus Animæ, & non distinctus ab Anima, consequenter est in Anima, absque eo, quod recipiatur in Anima; quicquid enim est in Anima, ineptè dicitur recipi in Anima, quasi non esset in Anima, ut Aqua in Vase; non enim dicitur recipi in Vase, quando est in Vase; similiter de actu sentiendi loquendum esse videtur.

Quando etiam consideramus naturam formarum materialium, quæ non possunt subsistere, & conservari sinè materia, multò magis persistimus in nostra Sententia, & cognitiones, & sensationes sinè speciebus, quod est idem, ac dicere sinè formis provenientius ab objectis materialibus admittere tenemur. Si dicatur, hoc ad Animam pertinere, nimirum conservare formas ab objectis productas; in tali casu concedimus, posse dici; sed quod possit probari; hic erit nodus. Observamus in suppositione specierum, in qua responsio robur habent, species in speculo, in aquis, & in corporibus aliis levibus, ac etiam diaphanis non subsistere, & postea subsistent in Anima, absente objecto producente; major est proportio formæ materialis ad speculum, quàm ad Animam, & tamen si non conservatur in speculo, nec in eodem subsistit sinè presentia objecti, quomodo poterit alibi subsistere, & conservari sinè materia, seu objecto producente; etiamsi admitteretur receptio in Anima, adhuc remaneret difficultas de conservatione, quemadmodum videmus non subsistere, nec conservari in speculo, licet in speculo recipiatur. Zabarella de sensu agente cap. 3. nobis plurimum favet. Hic distinguit spiritualitatem substantiarum immaterialium a spiritualitate specierum sensibilium, quas contendit, non posse existere sinè materia recipiente; verba laudati ab omnibus Auctoris sunt hæc: *Adde quòd illa cum substantiis spritalibus similitudo parva admodum est, & prorsus æquivoca, nil enim, quod ejusdem naturæ sit, potest divinis substantiis, & his materialibus idem competere: quare alia prorsus spiritualitas est in substantiis a materia abjunctis per essentiam, & alia in his speciebus sensibilibus, quæ licet non a materia, in qua recipiuntur, sed a producente pendeant, tamen existere absque materia recipiente, non possunt.*

Quenam autem sit materia opportuna ad recipiendum, & representandum, dictum est; sed quæ sit ad conservandum idonea, supponunt potius, quàm ostendant specierum fautores. Nos interim, nisi diuturnitas

tem-

temporis, & alie præter allatas rationes nobis oppositum demonstrent, credimus, & arbitramur, species nullibi, nec in Anima posse conservari. Videtur hæc Doctrina paradoxa, nihilominus ex natura specierum constituta in fieri, plurimum innotescit; ejusdem Zabarellæ aliam Auctoritatem hic adducimus, ex qua nostra Sententia illustratur: *Quoniam (inquit) hæc, de quibus loquimur, species sensibilia naturam habent constitutam in fieri, non in facto esse, nam in perspicuo species coloris non est fixa, tanquam jam facta, sed fit continue.* Sequitur inferius, quod etiam signo manifestissimo deprehendimus; *subtracto enim objecto materiali, desinit eodem momento, & evanescit species, & imago ejus tum in medio, tum in organo.* Quamobrem, si species non est fixa, tanquam jam facta, sed fit continue, & si subtracto objecto materiali desinit eodem momento species, tum in medio, tum in organo potissimum visivo, vix poterit concipi, quomodo in Anima conservari possit, & quomodo debeat admitti Thesaurus specierum. Non est difficultas spernenda desumpta ex observatione oculi animati recipientis quidem id, quod vulgariter species denominatur, & nullatenus conservantis. Anima in oculo non conservat speciem visivam, licet oculus sit proprium organum visionis, & postea arbitramur conservare in cerebro, quando non constat transitus ex oculo in cerebrum, nec locus, nec modus conservationis in cerebro; sanè multa quotidie fingi, non est qui dubitare debeat, maxime quando res raptim non considerantur. Effectus memoriæ, & reminiscentiæ esset efficax ad aliquid persuadendum, si multis vicibus non esset æquivocus; & quoniam multis vicibus ignorantes veram causam censemus, & judicamus de effectu id, quod non est, mirum postea non est, si theorias construimus, quæ toto Cælo a veritate distant.

Cogitavimus ulterius, illos Scriptores, qui docent, Animam conservare species in cerebro, non posse respondere difficultatibus, nisi petendo principium, aut confugiendo ad occulta principia. Natura Animæ, est eadem ubique, hæc non conservat species in organis propriis, & postea alibi conservabit? hoc est, non conservat species, ubi recipere, eadem dicitur, & postea conservabit in cerebro? eadem Anima, quæ est in lingua, in oculo &c. non conservat in lingua, in oculo &c. species, & postea conservabit in cerebro? fortè ad locum erit confugiendum, in quo statuitur Thesaurus specierum. Istæ sunt densissimæ obscuritates, nunquam supponendæ, & admittendæ, quando aliæ occurrunt viæ, quibus explicari possunt phænomena, si non evidenter, saltem probabiliter, & majori probabilitate, quàm in opposita Sententia.

Voluit Aristoteles in tertio de Anima, Intellectum, cum omnia intelligat, non mistum esse debere, quemadmodum Anaxagoras contra
Empe-

Empedoclem docuit. Hinc Conimbricenses in Commento ita scribunt: *Cum intellectus omnia intelligat, esse in potentia omnia, idest, ad recipiendas omnium intelligibilium imagines: & eis quodammodo dominari. Nam si quid eorum esset, percipere omnia non posset; quia, ut cum alienum quid est in potentia, synceram aliorum perceptionem impedit, sicut patet in gustu, cujus organum si bilioso humore affectum sit, aliarum rerum sapes non dignoscit.* Quicquid explicant Conimbricenses exemplo gustus, locum habet in aliis sensibus, & si natura servat suam proportionem inter sensus externos, & internos, oportebit ita ratiocinari: Sicut species in sensu aliquo externo impedit potentiam, dum est praesens, ne distinguat; hoc est, sicut species servatae in organo sensuum externorum impediunt cognitionem sensitivam, quare species omnes conservatae in aliqua parte determinata cerebri non impedient cognitionem intellectivam? Aequaliter nos debere procedere in sensibus externis, & internis, videtur maxime rationi consentaneum; omnis enim probabilitas insinuare videtur, intelligere, esse, sicut sentire, & ita se habere sensum ad sensibilia, sicut intellectum ad intelligibilia; quamobrem, si in sensu externo nihil asservatur, ne id, quod asservaretur, impediret cognitionem potentiae, eodem modo existimandum est de sensibus internis, adeoque a pari concludendum erit, non esse necessariam specierum existentiam in cerebro pro internis sensibus. Neque quidquam nostram hypothesein turbare poterit necessitas specierum pro sensibus externis, quia, ut dictum est, necessitas specierum pro sensibus externis est potius supposita, quam probata, & innumeri Doctores eandem recipiunt. Quare Argumentum nostrum videtur, esse nervosum, & uti pluralitas specierum simul in sensu externo impedit sensationem, eadem in cerebro impediret nobiliorem operationem.

Possent aliquis cogitare, & dicere, confusionem orituram esse, si in parte determinata cerebri species reciperentur, & conservarentur; non sic, si recipiantur, & conserventur in Anima. Haec responsio potest eludi dupliciter. Primo, distinguendo de potentiis organicis, & inorganicis. De his non loquimur, quia sunt altioris indaginis. Intellecta considerantes credimus, non posse conservare species sine confusione; immo nullatenus posse conservare. Potentiae organicae sive in cerebro, sive alibi fuerint, necessario dependent ab organo, & ideo denominantur organicae, unde sicut extra cerebrum non conservant species, & confusio oritur, si aliqua non sit vieta, ut in gustu patet, ita oportet a simili inferre de potentiis organicis, quae sunt in cerebro. Secundo, Anima sensitiva, quae est eadem in cerebro, & in oculo &c. non conservat species in oculo, & postea conservabit in sensu communi; non conservat in nervo optico, auditorio &c. & postea conservabit in principio

cipio istorum. Nos ponderamus duo in prædictis potentiis, Animam, & organum: Anima non conservat species in organis externis, uti nec organum animatum: & hinc debebimus opinari, organa animata in cerebro easdem conservare, & non confundere? Si aliqua posset cogitari differentia, fortè ex organo esset petenda; ceterum, cum organum sit fibra nervea, sive complexum fibrarum nervearum, hoc nequit constituere cogitatam differentiam, quia fibra nervea non conservat speciem extra cerebrum, probabiliter neque conservabit in cerebro, etiamsi in cerebro habeat aliquem modum diversum suæ existentiae; ratio est, quia, sicut modus diversus in organis externis non ostendit conservationem specierum, ita non debemus existimare, aliquem alium modum diversum in cerebro posse esse institutum ad prædictam conservationem. Præterea modus diversus non est penès structuram essentialem, quæ esset necessaria, si daretur proposita differentia, sed tantum penès id, quod necessariò consequitur, aut necessariò accidit; sive enim fibra sit longa, aut brevis; circularis, aut non; crassa, aut tenuis: hinc non infertur ratio substantiæ diversa, quæ esset necessaria, si aliqua fibra conservaret speciem, aliqua non.

Demum, si quis pertinaciter in prædicto modo persisteret, quærendum esset ab eodem, unde haberet notitiam talis modi; quia, sicuti sine fundamento adduceretur, ita absolutè posset negari. Igitur negata conservatione specierum, etiam in hypothesi, quod essent, melius est alia via incedere, quàm per hypothesein earundem; asserendo, Animam esse quodammodo omnia; non esse actu omnia, sed potentia, fatentur omnes cum Philosopho; & Montecatinus in tertium de Anima, textu 57. pag. 464. explicat, Animam esse omnes res, quas cognoscit, suscipiendo species omnium earum. *Quòd verò (sunt verba prædicti Auctoris) esse res omnes animam, quas cognoscit, dicamus ex eo, quia species suscipiat omnium illarum; quamobrem constat, Animam esse quodammodo omnia, eatenus scilicet, quatenus illarum rerum, quas cognoscit, potest species recipere, & potentiam extendi tantum ad receptionem specierum, secundum communioem Sententiam, ut videre est apud Alexandrum primo de Anima. Nos autem dubitamus, potentiam alio modo exponendam esse, non per receptionem specierum, sed per reductionem ad actum ex præsentia objecti. Henricus in Quodlibetis, Quodlibeto quinto, quæst. 17. accedere visus est ad tactam opinionem, & Vitalius Zuccolius in Commentario conatur explicare mentem prædicti Henrici, dicens, Henricum negantem species, intelligendum esse de impressis, non de expressis, & textus ipsius Henrici desumptus ex loco citato mentem ejusdem liquidò manifestat. In dissolutione (inquit) hujus quæstionis non est difficultas alia, quàm illa, quæ tacta est in argumento, quo scilicet agente Intellectus de potentia intelligente fiat actu intel-*

intelligens. Et propter fugam hujus difficultatis, non propter notitiam aliqujus causalitatis, quam species, sive similitudo rei intellectui impressa operaretur in Intellectu ad actum intelligendi, introducta est opinio de ipsis speciebus intelligibilibus impressis. Unde ostendendum est, quod hujusmodi species, si ponantur, non operantur ad eliciendum actum intelligendi, ut propter ipsum non oporteat, eas ponere; immo etiam ipsis positis oportet, ponere aliud motivum ad eliciendum actum intelligendi, quod etiam sine ipsis æqualiter natum est, ipsum elicere, ac cum ipsis: Quo investigato patebit, quod omnino frustra, & otiosum sit ponere illas, & esse similiter, si sunt. Quare cum non sit ponere, aliquid esse frustra in fundamento naturæ, & creaturæ; nullo igitur modo ponendum est, in virtute intellectiva esse aliquas hujusmodi species. Et nos supra probavimus auctoritate, & ratione, esse impossibiles hujusmodi species impressas, nempe ostendimus, non dari similitudines rerum exeuntes ab objectis extrinsecis, & receptas in organo, vel potentia, per quas sensus, & intellectus formaliter constituentur in actu, sicut per expressas species, idest per similitudines rerum, quæ fiunt a potentia immediate, & per quas potentia formaliter constituitur in actu, & in intellectu dicuntur verbum mentis, sicut in sensu dicitur ipsa sensatio.

SECTIO IV.

An saltem admittenda sint aliqua species innata in Anima.

Um ex dictis excludamus receptionem specierum, & admittamus reductionem ad actum, oportebit in aliquibus convenire cum Platone negante infusionem novæ speciei, & innatas, seu concreatas species admittente; sequitur enim ex dictis, tribus modis explicari posse, Animam esse quodammodo omnia, nec non Animam ob objectis externis affici, aut per species innatas cum Platone, quæ ab objectis externis excitantur, ut promovetur ignis a silice; vel per species impressas cum Aristotelicis; vel per motiones cum Cartesianis. Quos quidem modos difficultatibus plenos annotavimus, & non satisfacere perspeximus. Ceterum, si ex predictis opinionibus aliquam, tanquam verisimiliorem eligere deberemus, utique magis assentiremur Platoni, quàm Aristoteli, & Cartesio. Serbelonus in Logica, Disputatione quarta, de Tertia operatione Intellectus, quæst. 4. art. 2. testatur, opinionem Platonis rejectam fuisse

fuisse ex natura Scientiarum, ex essentia Animæ, & qualitate unionis ipsius cum corpore; addit successivè hæc verba. *Verùm non satis firmiter ipsam excludere videntur; nisi nostris fundamentis niti velint.*

Sed si ipse Serbelonus in alienis argumentis non acquieverit, nec nos in ejusdem Auctoris rationibus pedem figimus; fatemur quidem, totam hypothese[m] Platonice[m] non esse veritati, ac fidei conformem, & constanter sentimus contra Platonem, Animam rationalem, juxta Fidem nostram non præexistere, sed instanti unionis cum corpore creari a Deo in materia disposita, cui tanquam forma unitur, attamen quando creatur, non posse speciebus congenitis decorari; non percipimus, nec cognoscimus repugnantiam, quare hoc non possit tempore creationis fieri.

Sanè quando legimus Maximum Tyrium in sermone XXVIII. potiora invenimus fundamenta, quàm quæ communiter traduntur a Peripateticis, libenter omittimus prædicta fundamenta, ne nimis excrescat libri moles. Scimus difficultatem, quam experimur in comparandis scientiis, nihil favere Peripateticis, quia a simili eandem eludit Tyrius: *Similiter ratio* (sunt verba ejusdem) *pregnantem animum, doloribusque plenum obstetricatur.* Ulterius, si considerentur species concreatæ, & congenitæ materiæ immersæ, faciliter cognoscentur difficultatum fundamenta, quibus scientiæ acquiruntur. Sunt enim velut sepultæ, & obrutæ, consequenter nequeunt in libertatem reduci, nisi labor accedat. Aristoteles ipse in primo Metaphysicæ, textu 1. docuit, omnes Homines natura scire desiderare, sed quot labores sunt necessarii, ut scientiam acquiramus; & desiderium illud innatum, de quo Aristoteles loquitur, observamus in multis, & multis ita enervatum, ut nullatenus appareat, & potius animi alienatio, quàm ejusdem propensio ad scientias innotescat ob difficultates, & etiam, quia in eisdem nequit reduci ad actum naturalis inclinatio.

Divus Thomas in Commento cognovit, aliquos Homines propter difficultatem perveniendi ad finem, scientias non consequi. A pari non sufficit habere species innatas, ut faciliter scientias nobis comparemus, oportet amplius, ut non sint graviter, & plurimum materiæ immerse, ut ex objectorum propositione possint elici; nec non aliæ conditiones possunt conjungi, quæ in uno subjecto facilitatem, in alio difficultatem producant. Hinc quotidie constat, multos Homines ad scientias promptissimos esse, alios non æqualiter, & quod majoris est considerationis, multos multò plura concipere, & scire, quàm sensus obtulerint, vel Præceptores tradiderint. Quicumque plura desiderant, legant Platonem in pluribus locis, & præcipuè in libro de Virtute, in quo querit, an tradi Doctrina possit, ubi pluribus exemplis, & observationibus proposita hypothesis ostenditur. Idem in Theateto, sive de scientia libro constat, & observavit Joannes Huarte in examine ingeniorum

rum humanorum cap. i., in quo legitur, Socratem obstetricis filium fuisse, & similiter ipsum obstetricavisse, seu obstetricationis officium gessisse, nimirum intentio Platonis, & Socratis hæc erat, ut quemadmodum Mater Socratis non poterat in non gravida Muliere partum adjuvare, ita Socrates in suis discipulis non poterat partus intellectus, five scientiam promovere, quando intellectum gravidum non habebant. Hac de causa, neque Athenis, neque Cratippi disciplina instrui potuit Marcus Ciceronis filius. Huarte cap. i. Et quamvis historiæ Xenocratis, Cleantis, Demosthenis &c. apud eundem Huarte in eodem libro, & capite citato, primo intuitu oppositum evincere videantur; nihilominus in data suppositione diluuntur; omittendo igitur responsionem ipsius Huarte, dicimus nos, ingenia Xenocratis, Cleantis, Demosthenis &c. fuisse gravida, sed graviditatem fuisse diuturnam; ut enim hæc in Animalibus, alia est brevis, alia longa, ita in intellectu humano rem se habere verisimile est; & hæc diversitas a materia dependet; hæc enim causat impedimentum: ex quo fit, ut intellectus citius, vel tardius pariant. Hinc propter superabundantem humorem Pueri non possunt ratiocinari, & Philosophus ebrius, etiamsi habeat habitum philosophandi, philosophari tamen minimè potest; quamobrem non est improbabilis sententia Platonis, licet multa ingenia sint tarda, & tarditas insinuare videatur acquisitionem de novo, cum potius tarditas qualitatem impedimenti denotare valeat.

Nec obstat in hypothesi, quoquo modo vindicata, defectus reminiscentiæ, qui non daretur, si species rerum essent Animæ rationali concreatæ, etenim difficultas, quæ fieri potest in Schola Platonis, vix, aut nullum habet locum in limitatione nostra superius proposita, nempe, quod Anima rationalis non præexistat, ut malè Plato arbitratus est, sed quod juxta fidem nostram in instanti generationis creatur a Deo in materia disposita, & cui tanquam forma uniatur; quo posito cessat difficultas de necessitate reminiscentiæ, & ratio est, quia statim ac creatur Anima cum speciebus, statim unitur corpori, in quo est impedimentum pro exercitio, consequenter species, quæ sunt concreatæ, cum non possint ob materiam, & superabundantem humorem exire in actum secundum, tenentur velut sepultæ manere; & solum ibi in actu primo conservantur. Data postea opportuna occasione, & superato impedimento excitantur, & constituuntur in actu secundo; hinc apparet, non debere dari reminiscentiæ, & recordationem earum rerum, quarum nunquam fuit exercitium, adeoque neque scientiarum, licet istarum species supponantur concreatæ cum Anima.

Confirmatur Doctrina relata, quia, ut quis dicatur reminisci, necesse est, ut ea, quæ una vice mens tenuit, iterum in mentem revocentur; hoc est, quod prius cognovimus, & cujus præcedentem habuimus

notitiam, alia vice repetatur; sed in nostra limitatione orta tamen ex suppositione Platonica species Animæ rationali concreatæ, nunquam fuerunt prius excitatæ, & constitutæ in actu secundo, & postea sepultæ; quamobrem secundum nostram limitationem deduci nequit, scire nostrum esse quoddam reminisci.

Exclusa itaque reminiscentia, non proinde excluduntur species concreatæ, quarum multa constant fundamenta, & quamvis nonnulla sint superius relata, attamen eadem roborare placet communi observatione, quam in presenti controversia adducit Huarte in Opere, & loco descripto, & est, plurimis ingeniis illud ipsum contingere, quod contingit illis, qui alicujus rei obliviscuntur; si enim rei oblitæ aliquod vestigium, aut verbum proponatur, illicò deducunt totum id, quod superest, & deficit.

Idem in ingeniis fecundis omnino observatur, etenim ex paucis documentis, & regulis a Præceptoribus indicatis, multò plura inferunt, & deducunt; e contra omnis diligentia frustratur in ingenio Bæotino, hinc Vates: *Bæotum in crasso jurares aere natum*. Est etiam commune aliud: *Nihil invita dices, faciesve Minerva*. Omnes Scriptores observant, & docent, hanc veritatem dari, nimirum ingenia fecundissima, & alia maximè infecunda; alia, quæ superant Magistros; alia, quæ nihil omnino intelligunt, & ad scientias penitus inepta. Sanctus Augustinus in quarto libro Confessionum, cap. 16. in hac re mirabilia scribit, & non ex aliis recepta, sed in se ipso experta, & visa in principio capitis, ait: *Et quid mihi proderat, quòd annos natus fermè viginti, cùm in manus meas venissent Aristotelica quædam, quas appellant decem Categorias (quarum nomine cùm eas Rethor Cartaginensis Magister meus buccis typho crepantibus commemoraret, & alii, qui docti habebantur, tanquam in nescio quid magnum, & Divinum suspensus inhiabam) legi eas solus, & intellexi! quas cùm contulissem cum eis, qui se dicebant vix eas Magistris eruditissimis, non loquentibus tantùm, sed multa in pulvere depingentibus intellexisse; nihil inde aliud mihi dicere potuerunt, quàm ego solus apud me ipsum legens cognoveram &c.* Numero 3. in eodem libro, & capite: *Et quid mihi proderat, quòd omnes libros artium, quas liberales vocant, tunc nequissimus malarum cupiditatum servus per me ipsum legi, & intellexi, quoscunque legere potui! & gaudebam in eis, & nesciebam, undè esset, quidquid ibi verum, & certum esset? dorsum enim habebam ad lumen, & ad ea, quæ illuminant faciem; unde ipsa facies mea, qua illuminata cernebam, non illuminabatur. Quicquid de arte loquendi, & differendi, & quidquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de numeris sinè magna difficultate nullo Hominum tradente intellexi, scis tu Domine, Deus meus; quia & celeritas intelligendi, & disputandi acumen donum tuum est; sed non inde sacrificabam tibi.* Illa verba: Nullo Hominum tra-

dente. Ostendunt fecunditatem, & graviditatem intellectus, & Animę prerogativas, quę non est ut tabula, in qua nihil sit pictum, ut legitur apud Aristotelem in tertio de Anima, textu 14.: *Oportet autem sicut in tabula, in qua nihil est scriptum actu, quod quidem accidit in ipso intellectu; sive, ut habetur in antiqua translatione apud Divum Thomam: Oportet autem in se ipso nihil esse, perinde atque in tabula nihil est actu scriptum, antequam in ipsa scribatur. Hoc enim in ipso fit, atque accidit intellectu.* Verba hæc Aristotelis sunt coherentia suę hypothese scientiarum de novo acquisitarum, & hæc quotiescunque infirma est, omnes illationes vacillare tenentur. Verum tamen est, species, quas cum Platone admittimus, & actu in Anima existentes, modicam, vel nullam vim habere, nisi excitentur. Jamblichus apud Dandinum in tertium de Anima, ad textum propositum, com. 90. digressionem 25. explicat Axioma Aristotelicum non de privatione, sed de vitio; hoc est, contendit, in intellectu aliquid esse, sed malè scriptum; verba apud Dandinum sunt hæc: *Non inquam scriptum non esse, sed malè scriptum, quod exiles, & obscuras literas habeat.* Paulò inferiùs: *Quare ut ejusmodi vocem minus acutè, & distinctè audimus, & tabellam exilibus, atque obscuris inscriptam literis legendo non percurrimus, sed in singulis hæremus verbis; ita intellectus, etsi rerum rationes habeat ex sese, quia tamen obscuras habet, tenues, minimèque conspicuas; nequit eas ratiocinando percurrere; immo nec eas, nisi aliunde adjutus agnoscit.* Addit exemplum, quod sanè lepidum, & mirabile est, deductum ex succo ceparum, quo inconspicuas literas in charta formamus, solo calore visibiles: *Cujus rei (inquit) exemplum illud fuerit, quod sunt, qui chartę inscribant literas succo cepæ, sed hæ non videntur, nisi calefiat charta.* A simili ratiocinatur de speciebus innatis, quas licet habeat Anima, attamen non manifestantur, nisi promoveantur, & excitentur a sensibus externis. Jamblichus aliqua diversitate exposuit similitudinem, sed diversitas intentionem nostram non immutat. *Sic formę in intellectu passibili inscriptę (& hæc leguntur apud Dandinum ex Jamblichō) nisi in agentis intellectus conspectum veniant, non leguntur; sicut nec cernuntur colores, nisi lumine solis illustrati.* Eadem fuit Marsilio Ficino Sententia ad caput quartum libri Theophrasti de Phantasia, & Intellectu, & Prisciano quoque fuisse videtur ad caput novum ejusdem libri, dum Animam dixit etiam, cum nihil cognoscit actu, esse tamen omnia secundum perfectionem essentialem, & permanentem, & potestate solùm accidentaria ad actionem, quæ ea cognoscat actu, & cap. 18. Theophrastum Interpretem adducit intellectum secundum essentiam quidem perfectas habere species, at non planè sibi unitas, & individas, antequam a primo intellectu perficiatur, & quasi conscribatur. Nec sum sollicitus de responsionibus Dandini, quia assumo Doctrinam Jamblichi, prout mihi favet, non prout possit esse consona

Aristoteli, necne &c. similiter, qui cum Aulo Gellio Noctium Atticarum libro 13. cap. 2. animadvertunt similitudinem Ingeniorum cum pomis, non possunt propositam Doctrinam non commendare. Dixerunt enim Viri celebres, & doctissimi in Ingeniis idem reperiri, quod in pomis est. Hæc dura, & acerba nascuntur, postmodum fiunt mitia, & jucunda absque ulla extrinseca additione, ita ingenia nascuntur, melius formantur cum sua perfectione, quæ tractu temporis maturescit, augent similitudinem his verbis: *sed quæ gignuntur statim vitæ, & mollia, atque in principio sunt vivida; non matura mox fiunt, sed putrida;* quod dies comprobatur, nam observatur ingenium præcox, quod solitæ maturitatis tempore putrescit, metaphoricè tamen.

Omittamus autem ingeniosa Doctorum placita, & quod certum est, sit metrum, & norma ad indagandam veritatem. Certum est, inter ingenia, quædam dari, quæ sua vi inveniunt, & imaginantur excogitata, & nova; tantæ felicitatis oportet assignare principium, quod necessario debet esse innatum; quæcunque enim, quæ neque a Præceptore, nec alio modo intrant in Animam, principium intrinsecum habere, necesse est, quod maxima probabilitate erit fecunditas ex Platone allata. Singularia exempla proponuntur in hac materia. Vives in secundum librum de Civitate Dei Divi Augustini ad caput 17. tam mirabilia refert de Budei ingenio, ut scribat: *Et hæc quidem omnia tanta, & tam admirabilia, ipse per se sine Magistro ullo perdidit: felix, ac secundum Ingenium, quod in se uno invenit & doctorem, & discipulum, & docendi viam, rationemque. Et cujus decimam partem alii sub magnis Magistris vix discunt, ipse id totum a se Magistro edoctus est.* Et quidquid Vives de Budeo testatur, de aliis referre possemus, si opus esset.

Et hæc de opinione Platonis, quæ comparata cum Aristotelica videtur probabilior; sive nobilitatem, & excellentiam Animæ consideremus, quæ verisimiliter debet esse perfecta in sui creatione, & non ut Tabella, in qua nihil sit scriptum; sive modum ponderemus, quo per species acquisitas Peripatetici contendunt, Animam erudiri, quod sanè non est difficile, sed impossibile captu.

Scimus, Divum Thomam, cujus Doctrinam venerati sumus, & veneramur, in prima parte, quæst. 84. art. 3. Sententiam Platoniam evertisse, & nonnulla fundamenta proposuisse, quæ videntur excludere species innatas, & Animæ naturaliter inditas, quia, si res ita se haberet, non oblivisceretur; maximè cum Homo non obliviscatur earum rerum, quas naturaliter cognoscit; & præterea, quia deficiente aliquo sensu, deficit scientia eorum, quæ pertinent ad illum sensum. Si autem Animæ essent inditæ omnium intelligibilium species, & rationes, effectus prædictus non observaretur, quia cæcus, verbi gratia, natus haberet scientiam colorum. Omni tamen adhibita reverentia.

credimus, Argumenta Divi Thomæ posse solvi. Quando enim Anima est impedita, & ferè obruta, ut diximus ex Platone, etiam si habeat species naturaliter inditas, tamen naturaliter non poterit cognoscere; majus enim supponitur impedimentum, quàm robur, & vis speciei naturaliter inditæ. Nec urget, *inconveniens esse, quòd naturalis operatio alicujus rei totaliter impediatur per id, quod est sibi secundum naturam*; nam id, quod est naturale, potest esse tale in ordine ad unum, & non naturale in ordine ad alterum; arbitramur enim id, quod impedit in primis annis cognitionem, & specierum excitationem, non esse quidem naturale pro munere tacto, sed esse naturale pro aliis necessitatibus naturæ. In fructibus immaturis quid simile observatur, status principiorum fructus immaturi est naturalis, si spectetur præcisè tempus immaturitatis, aliud verò tempus, si consideretur, nempe maturitatis, non est naturalis. Id, quod impedit maturitatem, est cruditati naturale, & naturaliter impedit maturitatem; quare quod est secundum naturam, in aliquo statu potest impedire naturalem operationem, seu naturalis operatio potest impediri per id, quod est sibi secundum naturam, ut maturitas impeditur a statu principiorum, quando res est naturaliter cruda. Accedit, opinionem Platonis limitatam a nobis non affici ab oblivionis difficultate.

Alterum, quod succedit de effectu deficientiæ alicujus sensus æqualiter, non movet pro contraria opinione; ratio est, quia non sufficit secundum nostram hypothesein, quòd species sint naturaliter inditæ, ut habeatur cognitio: requiritur ulterius, ut excitentur a sensibus, & promoveantur ab eisdem, non dissimili modo, ac constat, non sufficere characteres esse succo cepæ formatos in charta, ut appareant esse visibiles, sed amplius requiritur calor; ita non sufficit, species esse connatas Animæ, seu eidem concreatas; requiritur ulterius, ut excitentur a sensibus, vel ut calore characteres manifestentur in casu allato. Sunt itaque species in Anima, uti characteres inconspicui in charta, & nisi reducantur ad actum, non præstant suum effectum.

Arguitur insuper ex præstantia Animæ; est enim natura sua perfecta in ordine intellectualium naturarum, oportet igitur, ut intrinsecè sit in eadem quicquid requiritur ad illam perfectionem; non haberet autem intrinsecè quicquid requiritur ad perfectionem intellectualis naturæ, si nihil in eadem esset depictum, & si esset velut Tabella rudis, & orbata omni Imagine. Apparet etiam in omnibus rebus naturalibus proprias virtutes inditas esse, quibus operantur, & in Animalibus instinctus observantur, qui non nisi a speciebus innatis proficiuntur. Id ipsum in fructibus elucescit, qui ab extrinseco calore magna ex parte actuantur, & complentur; etiamsi intrinsecum eisdem non desit principium, sed opus est extrinseco auxilio excitante, & promovente comple-

plementum maturitatis, aut removente impedimentum, ne idem intrinsecum principium obrutum remaneat, sed conspicuum fiat, & ceteris prædominans reddatur, quod Plato rationabiliter cogitavit, & Aristotelem simul approbavisse, observavit Jacobus Mazzonius in Opere de triplici Hominum Vita, & præcipue in Methodo Vitæ contemplativæ, quando præcisè Platonis, & Aristotelis concordiam de Reminiscentia disciplinarum prosequitur, & concludit num. 4320., & num. 4321. ubi refert doctrinam Aristotelis exaratam in septimo Physicorum, textu 20., quo in loco Philosophus conatur ostendere, Animam non alterari, dum scientiæ acquiruntur, sed scientias consequi alterationem in alio factam, idest in parte sensitiva. Quoniam autem textus Aristotelis multa continet scitu dignissima, judicavimus opportunum, literaliter eundem referre. *At verò neque in intellectiva parte Animæ est alteratio. Sciens enim maximè eorum, quæ ad aliquid dicuntur. Hoc autem manifestum est. Secundum enim nullam potentiam motus fit in nobis scientia, sed cum exstiterit aliquid. Ex ea enim, quæ est secundum partem experientia, universalem accipimus scientiam. Neque itaque actus generatio est: nisi quis & respectiorem, & tactum generationes dicat. Tale enim est actus. Quæ autem a principio acceptio scientiæ nec est generatio, nec alteratio. Nam, quia quæta est, residetque Anima, sciens fit, & prudens. Ut igitur, neque cum dormiens excitatus est aliquis, aut ebrius esse desiit, aut agrotans revaluit, factus est sciens, quamvis prius non poterat uti, & secundum scientiam agere, sed abeunte perturbatione, & ad tranquillitatem veniente mente inerat potentia ad scientiæ usum, sic utique hujusmodi aliquid fit id, quod est a principio in scientiæ existentia. Perturbationis enim quies quædam est, & tranquillitas. Neque igitur pueri possunt, quid discere, neque judicare sensibus, similiter atque seniores. Multa enim perturbatio circa ipsos fit motus. Sedantur autem, & desinunt perturbari, aliquando quidem a natura, aliquando verò ab aliis: in utrisque autem his alterari aliquid accidit, sicuti cum excitatur, & fit vigilans ad actum. Manifestum est igitur, quod alteratio in sensibilibus est, & in sensibili parte Animæ, in alia autem nulla, nisi secundum accidens.*

Probat iste textus, opinionem Platonis non fuisse ex toto ab Aristotele rejectam, & improbabilem judicatam, & Divus Thomas in Commentario prædicti textus confirmat Aristotelem hic scripsisse secundum mentem Platonis. Quod autem (sunt verba Divi Thomæ) Aristoteles hic de acceptione scientiæ dicit, videtur esse secundum Platoniam opinionem. Posuit enim Plato, quod, sicut formæ separatæ sunt causæ generationis, & existentia rerum naturalium per hoc, quod materia corporalis participat aliquantulum hujusmodi formas separatæ; ita sunt etiam causa scientiæ in nobis per hoc, quod Anima nostra eas aliquantulum participat, ita quod

ipsa participatio formarum separatarum in Anima nostra est scientia.

Tam Plato, quàm Aristoteles admittunt impedimentum in corpore, a quo species obscurantur, & quasi sopitæ redduntur, sive sit nutrimenti affluentia, sive sit alterius uberius humoris copia: unde hæc suppositio in utraque Schola est certissima. Differentia, quæ intercedit inter Platonem, & Aristotelem est hæc, quòd Plato velit impedimentum species animis nostris inditas a principio afficere; Aristoteles autem e contra contendat, species per externos sensus in internos illapsas, vel non posse conservari, quemadmodum in Aqua, aut Cera liquefacta &c. evenit, dum sigillum in eisdem imprimitur, quod nullatenus retinetur, vel non posse ad usum reduci ob internorum sensuum officinas perenni motu agitas, & diffuentes. Hinc ortum est axioma Peripateticum: *Animam sedendo, & quiescendo fieri prudentem, & scientem*, cujus axiomatis non solum meminit Aristoteles in relato textu, nu. 20. septimi Physicorum, sed etiam in secundo de Anima, textu 58., quia tantum post quietem, & sedationem, ac tranquillitatem sensuum scientia in nobis est; non autem per motum, & alterationem, quæ sicuti impediunt in Sententia Aristotelis specierum receptionem, ita in Sententia Platonis earundem inditarum excitationem, & aduactionem; ex quo patet, scientiam non consistere in tumultu, & agitatione, sed hæc sequi; proinde Divus Thomas in Commentario scribebat, acceptionem scientiæ non esse alterationem, sed sequi alterationem; & paulò inferiùs in eodem Commentario ait: *Sic enim verum erit, quòd accipitur scientia a principio non per generationem alicujus scientiæ in Anima, sed solum per quietationem corporalium, & sensibilibus passionum, quibus impediatur Anima scientia uti.*

Ex prædictis colligi potest sententiam Platonis, cum limitatione a nobis posita, & in sensu dicto, non esse omnino postponendam; & omnibus illis Doctoribus agendas esse gratias, qui species de medio sustulerunt; & loquimur tam de illis, qui species sensibiles negarunt, quàm de aliis, qui in Theologicis, dum quærent, an Angeli intelligant res alias a se per suam essentiam, an per rerum similitudines, multa referunt, quæ ad questionem de speciebus sensibilibus non parum pertinent; & sicut Doctor sollemnis in loco citato credidit, Angelos habere habitum scientialem concreatum, per quem sint ipsis præsentia intelligibilia, ita nos sine gravi absurdo possumus arbitrari, species concreatas, & impeditas, quemadmodum exposuimus; aut si admitteremus cum aliis, Angelos cognoscere per species sibi concreatas, de qua relativissimè omnes Theologi, quare non possumus a simili ratiocinari de Anima nostra, & ceteris paribus concludere cum Platone. Non enim, ut probant Theologi, de Angelis videtur rationi consonum, Animam rationalem ab initio esse insipientem; præterea concedunt omnes, medium

dium cognoscendi debere esse proportionatum principio cognoscenti, & idcirco species denominant intentionales, spirituales, & immateriales, & quot effugia habent in suis Scholis Peripatetici, ut immaterialitatem specierum tueantur adæquatam intellectui possibili, quæ, an vera sint, & an debeant cæcis oculis admitti, relinquimus aliis determinandum. Possumus confidenter asserere, species Aristotelicas nunquam proportionari cum Anima, hoc est nunquam in immaterialitate convenire cum immaterialitate Animæ; sed quid aberravimus dicentes, esse immateriales? Nunquam sunt, & possunt dici tales, sunt quidem in Sententia Aristoteleorum perquam tenues, & cum materia minùs quàm objectum permixtæ, quod nihil aliud involvit, quàm esse minùs materiales, quàm ipsum objectum; quare concludere debemus, species sensibiles non esse proportionatas Animæ rationali, & nullo modo esse formas sinè materia. Daniel Malonius in secundum librum Sententiarum, Disp. X. pag. mihi 144. ad sextum: *Species, quas res creatæ emittunt ex se sunt materiales, & corporeæ, & ideò nihil mirum est, si intelligere non possunt Angeli per ipsas*. Ceterùm audiamus Psalmistam: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Psalm. 4. Et Divus Paulus ad Romanos 2. 15. ait: *Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, Testimonium reddente illis conscientia ipsorum &c.* Sunt enim Animis nostris indita quædam principia, quæ negari non possunt, ideoque, & habitus primorum principiorum sunt nobis ingeni a natura, quicquid scribant in principio Conimbricenses in tertium de Anima, cap. 8. quest. 1., & eadem est ratio de habitibus, ac de speciebus. De Homero legatur Tiraquellus de Nobilitate. Noster principalis scopus est ostendere, species sensibiles (etiãsi concederentur) non posse proportionari Animæ, cum enim sint materiales, & intellectus omnino Spiritualis; ac inter objectum materiale, & corporeum nulla sit proportio, non potest inferri, species, licet maximè tenues, immediatè agere posse in intellectum penitus immaterialem. Amplius nos convenimus cum Angelis in intelligendo juxtà illud Divi Gregorii in Evangelia, Homilia 29. *Omnis autem Creaturæ aliquid habet Homo. Habet namque commune esse cum lapidibus, vivere cum Arboribus, sentire cum Animalibus, intelligere cum Angelis*. Itaque, si Angeli conveniunt cum Homine in intelligendo, poterunt etiam convenire in Sententia probabili, quòd scilicet species sint in omnibus concreatæ. Nec remorari potest ascensum diversitas modi; libenter enim conceditur modus diversus, ut in Lapidibus, Arboribus, & Animalibus observare est, in quibus licet sit commune cum Homine esse, vivere, & sentire, sunt tamen diversi modi essendi, vivendi, & sentiendi, & genericè tantum convenientes: & quare non possumus talem convenientiam genericam concipere inter Hominem, & Angelum? Qui dicunt, Angelos intelligere per species

concreatas, in hac concreatione specierum non admittant imperfectionem; secus assererent, qui nobiscum in Homine easdem inditas admitterent, & imperfectio in Homine supra est tacta. Hinc ad superandam in hoc imperfectionem, requiritur Natura, & Ars; prima requiritur pro perficiendis organis, & pro superanda colluvie humorum congenitorum. Secunda pro excitandis speciebus; quamvis enim Natura compleat organa, & vincat superfluos humores, attamen, cum isti nunquam ex toto ob novam generationem superentur; fit, ut requiratur excitatio, quæ cum labore succedit; unde ex hoc sermone cognoscitur, nunquam species concreatas in Homine esse in tota libertate, ut sunt in Angelis, & propterea inter Angelum, & Hominem dari diversos modos cognoscendi, etiamsi in creatione specierum non distinguantur, ac Homines indigere pro sua cognitione calcaribus, & evocatione, quam consequuntur, beneficio sensuum, non ita Angeli.

Patres Conimbricenses in tertium de Anima, cap. 8. quæst. 1. pag. 473., & sequenti, nostram quæstionem suo more discutunt, & pro utraque parte argumenta referunt; tandem concludunt, Animæ intellectivæ non infundi species in ipso ortu; & sanè multa sunt motiva ab eisdem proposita, quæ remanent ex dictis soluta. Addere tenemur, Animam intellectivam, non ideò uniri corpori, ut species a sensibus recipiat; quamvis Conimbricenses loco citato contrarium asserant: *Si Anima intellectiva (itè scribunt) non acciperet species a sensibus, sed aliunde, non esset cur Societatem Corporis affectaret, ac materia uniretur*: adducunt Divum Thomam pro se in prima parte quæst. 84. art. 3. ubi ait: *Præcipue autem hoc videtur, inconveniens esse, si ponatur esse Animæ naturale corpori uniri.*

Non dubitamus, Animam naturaliter corpori uniri; dubium nostrum est, utrùm uniatur ad accipiendas species a sensibus introductas. Equidem dubium videtur esse considerandum, quoniam frustra in utero uniretur fœtui, & partui usque ad determinatum tempus; quid simile inferendum esset in stolidis, fatuis, & dementibus, in quibus, si dicatur, ratione instrumenti lèdi operationes, quamvis species introducantur; cum in contraria hypotheli possit affirmari, species inditas non posse excitari; responsio adducta nihil concludit. Et de Partu, & Fœtu, si dicatur a Paripateticis, non frustra uniri, quia Anima non solum recipit species pro cognitione, sed ampliùs est principium vitale, & ideò in Fœtu, in Utero, & Partu, usque ad determinatum tempus, Anima non unitur corpori ad recipiendum species a sensibus pro cognitione, cum usque ad determinatum tempus nulla sit cognitio, etiam in partu, cujus sensitivis potentiis, licèt species in Schola Aristotelica obviæ fiant, non tamen ob cognitionem representantur, & recipiuntur; sed ut in speculo necessitate structuræ agunt.

Plurima Argumenta posse in utraque Scola Platonis, & Aristotelis afferri, & vicissim solvi, optimè cognoscimus, & confitemur: ceterum ex regulis generalibus habetur, ad cognoscendam veritatem unius hypothesis non unum, vel alterum Argumentum esse ponderandum, sed omnia simul Argumenta esse considerata, & ex omnibus simul majorem, & minorem probabilitatem esse inferendam, etiamsi unum, vel alterum Argumentum possit retorqueri, vel vinci in contraria Schola, potiùsque apparenter, quàm verè.

Cùm igitur in præsentì quæstione magis urgeant Argumenta pro Platone, quàm pro Aristotele, omni jure tenemur concludere, probabiliùs esse, Animam non uniri corpori, ut species a sensibus recipiat, sed ad alios fines, & probabiliùs esse, Animam uniri corpori, non ut corpus Animæ, sed ut Anima corpori plurimùm impertiatur. Legatur Dandinus secundo de Anima, Digressione X. pag. 836.

Considerantes etiam inter ultima motiva illud, quod ex Partu deductum est usque ad determinatum tempus, debemus profequi Platonem, & non Aristotelem; ratio est, quia natura odit actiones frustraneas; quando autem Partus recens editus aperit oculos, non potest non admittere species visibiles, & sinè cognitione; cur tunc temporis species introducuntur in oculum? diversis vicibus meditati sumus hujusmodi introductionem, & finem, qui non apparuit; repræsentatur oculo Partus objectum hujus, vel illius conditionis, & semper sinè cognitionis fructu, & idem est, si fuerit Adamas, sive Pyrum. In hac rerum caligine nonne superflua est specierum admissio? & idem motivum non ruit, si imperfectum asseratur organum, tunc enim species tantùm deberent introduci, quando spiritus est effectus.

Itaque, si consideretur opinio Platonis, & universaliter difficultates animo revolvantur, quæ sunt contra Platonem, & comparentur cum difficultatibus, quæ sunt in hypothesis Aristotelis, si candidè loqui velimus, prout ad Philosophum spectat, qui magis veritatem respicere debet, quàm Platonem, & Aristotelem, majori probalitate donatur opinio Platonis, quàm opinio Aristotelis, semper tamen in sensu dicto.

Tandem quis est, qui negare velit, multa cognosci sinè speciebus? Anima nostra cognoscitur; & ex qua similitudine? cognoscitur imperfectè, & unde imperfecta similitudo? Idem de Angelis est affirmandum, ac aliis substantiis separatis, & materiæ expertibus; nec satisfacit responsio, quam adducunt Conimbricenses in tertium de Anima, cap. 5. quæst. 3. art. 3. pag. 433. ad 5., quòd cognitio substantiarum separatarum, licèt non sit a sensu proximè, est tamen a sensu remotè, consequenter non a specie propria, sed a specie illativa; sed hæc responsio est nulla; quia, si verum sit, ex una re inferri aliam, tunc cùm una species non possit aliam producere, ruit responsio. Quod patet ulterius, nam
una

una species aliam produceret, verbi gratia, quando videmus Imaginem in speculo, in hoc casu objectum productivum speciei in speculo, causaret speciem in speculo, & species in speculo produceret aliam speciem in oculo, quod non videtur habere rationalem locum; ita res se haberet in intellectu, nam ex specie propria alicujus rei nasceretur alia species, quæ esset causa cognitionis alterius rei distinctæ a cognitione parta per speciem propriam, & sensibilem alicujus.

Hoc autem, quàm sit absurdum, & ferè imperceptibile patet, quia, si species emanans ab objecto posset aliam speciem producere, hæc aliam, & hæc rursus aliam efficeret, quod non potest esse veritati conforme; optimè convellit Gassendus Tomo 1. pag. 131. speciem unam producere aliam. Equidem non apparet, quomodo una species possit effectivè aliam producere, aut per emanationem; non primo modo, quia talis modus esset vel per calorem, frigus &c., vel per austerum, acidum &c., quod non intelligitur, posse evenire, & tamen vera efficientia per principia tacta non producit, nisi per effectum ejusdem speciei. Dicendum clariùs. Principia, quæ sunt in objecto producente speciem, non possunt producere aliquid, quod sit extra spheram suæ activitatis, si producerent speciem, ergo concludendum, principia, quæ constituunt objectum, non posse speciem producere. Major est certissima apud omnes. Minorem ostendimus ita. Principia, quæ constituunt objectum producens speciem, non possunt producere Imaginem, seu Simulacrum repræsentativum objecti in medio, & hoc probatur. Principia constituentia objectum aliquod, si recedant ab eodem, non possunt recedere unita, ut servant Imaginem, & Simulacrum ejusdem, ergo, si aliter recederent, agerent extra spheram suæ activitatis; species autem est unita in suppositione, quod sit species: quamobrem est concludendum, a principis constitutivis objecti, speciem, quæ est corpus unitum, seu quid unitum, non produci. Quod principia constituentia objectum non possint recedere unita ab eodem objecto, patet, quia sunt maxime tenuia, & activa, & quæ sunt hujusmodi, huc, & illuc feruntur; disgregantur, nec unitatem servare possunt. Corpora, a quibus aliquid transpirat, nostrum progressum confirmant, nam materia, quæ transpirat, non remanet unita, sed distrahitur; effluvium corporis odorì, nec repræsentat corpus odorum, nec unitum fertur per medium; prout de specie asseritur ab ejusdem fautoribus, & hæc est activitas principiorum, quæ indicat diversum modum operandi, ut contingit in specie arguente, quod principia objecti in productione speciei agerent extra spheram suæ activitatis.

Et sanè hæc argumentandi forma plurimùm convellit Adversarios; maxime autem Epicurum, Democritum, Leucippum, Lucretium &c. qui persuadere conati sunt, species esse corpuscula ab objecto in sensum

immiffa; quod cogitatum, ficut confutatum eft ab aliis nervosè, & a nobis, ità non fubfiftit id, quod defensores Sententiæ Epicuræ adducunt ad confutandum Argumentum propositum, nempe corpuscula spontè ab objectis fegregata in aere concrefcere, & formam eorundem redolere. Legimus apud Gaffendum, duobus modis poffe intelligi Sententiam Epicuri. Primò per direptionem ab extimis fuperficiebus corporum. Secundò per fpontaneam quandam, quafi eruptionem, concretionemve in aere. Quocunque modo explicet Epicurus, certum eft, Sententiam propositam non poffe defendi, & ex omni parte effe labilem; nam quomodo poteft concipi, Simulacra e corporibus avolantia, ex atomis constantia fervare poffe eundem positum, & ordinem partium, quem in fui direptione in corporum fuperficiebus habebant? Aut tota fuperficies unita recedit, aut principia fuperficiem constituentia. Si tota fuperficies unita recedit, quomodo confervari poteft in motu? quomodo a ventis, ab aere, a lumine corpuscula minima, & maxime tenuia fuperficiem formantia disjungi non poterunt, & huc, & illuc non diftrahi? Unde habebunt tantum nexum? feperatur fuperficies a corpore, cujus eft fuperficies, & minima corpuscula ipsius fuperficiei, ità cohærebunt, & quafi glutine quodam unientur, ut in medio nullatenus fegregari poffint? Qui Romanenfes Fabulas amant, hæc fequantur cogitata. Idem fermo valet, fi tota fuperficies unita non recedat, fed tantum ejusdem principia; & minus intelligibile efferet, fi principia fuperficiei fegregata recederent ab objecto, & poftea in medio unirentur non diffimili modo, ac in nubibus obfervare licet, in quibus multæ figurationes apparent; etenim licet hoc cogitatum contineatur in Lucretio; attamen cum diverfa fit ratio de fpeciebus, & de figurationibus nubium, fimilitudo allata nihil eft ad rem, cum aliud fit minima cafu figurari in nubibus inftar Canis, vel alterius corporis, & aliud fit neceffariò, direptionem fieri ab extimis fuperficiebus, aut eruptionem quandam, & concretionem novam poft primam formationem in objecto. Non negamus, spontè in aere, ex concurfu quodam minimorum repræfentari poffe aliquod corpus apparenter; bene negamus, corpora antecedenter unita fub una forma difgregari, ut iterum uniantur ad eandem formam recipiendam, & repræfentandam: præterquam quòd fpecies non eft corpus apparens, fed eft homogeneous cum objecto, & ejusdem fpeciei cum eodem, quicquid in oppofitum fentiat Dandinus, & corpus inftar Canis in nube non poteft appellari fpecies, quoniam non dependet ab objecto in fieri, & confervari; fecus fpecies fenfibiles: etenim productio Imaginum in nube eft fortuita; fpecierum autem eft neceffaria ad præfentiam objecti, & ex his quanta intercedat diffimilitudo inter apparentias nubium, & fpecies, omnes noviffe poterunt.

Gaffendus ipfe, qui partes Lucretii tuetur, & qui in hac, de Specie-

rum

rum Natura, quæstione Epicurum deferere videtur, comparans Epicuri opinionem cum Aristoteleorum Sententia, magis videtur propensus ad commendandum Epicurum, quàm Aristoteles. Verba Gassendi sequuntur: *Ut modum faciam, omnia hæc, & similia incommoda, vel dividantur, vel leviora fiunt in ipsa Epicuri Sententia &c.* Et paulò inferius. Et de opinione Epicuri hic agitur, cui cum sua sit probabilitas, & longè quidem major, quàm vulgaris Sententiæ &c.

Alii, qui probant, species non produci ab objecto effective, procedunt secundum hypothesim primarum qualitatum, quam qui amant, poterunt eadem uti, & Auctores illos adire, qui ita procedunt, inter quos Serbellonus de Anima Disputat. 2. quæst. 2. art. 3., nobis placuit alia via incedere, & præter dicta addere, quòd species, si effective produceretur ab objecto, non dependeret in conservari ab objecto; ratio est, quia quicquid producit ab objecto per veram efficientiam, debet instar objecti subsistere, & de speciebus sensibilibus conveniunt Doctores; quomodo igitur poterunt species ab objectis effective produci, & postea tantopere differe ab objectis, ita, ut non possint conservari sine præsentia objecti; eoque magis amplectimur hanc opinionem, quia species sensibilis, licet dicatur forma sine materia, axioma non habet locum, nisi comparative. De forma nemo dubitat; Materiam etiam non negant plurimi Doctores, tantum asserunt, esse tenuissimam, & hoc probatum est supra; nec non confirmari potest ex Gassendo loco citato, qui Aristoteleorum Sententiam in hoc approbare nullatenus potuit, cum observaverit, quæ speciebus ascribuntur corporibus convenire. *Mirum est, qui illud venire potuerit in Magnorum Virorum mentem; cum meris accidentibus ea tribuant, quæ nisi meris corporibus convenire non posse manifestum est. Moveri enim, seu subjectum localis motus fieri, impingi in corpus, & ab eo repelli, dilatari fieri, & angustius, cæteraque istis affinia, neque sine corpore esse, neque intelligi sanè possunt.*

Ecquis negare poterit, species non esse materiales, maxime cum intellectus agens supponatur illuminare phantasma, & depurare idem a conditionibus materialibus, ut species associetur intellectui possibili pro cognitione, sub ratione universali? Etiam in Sententia eorum, idem infertur, qui tenent ab intellectu agente, ut a causa principali produci speciem in phantasmate, quæ deinde recipiatur in intellectu possibili, ut per ipsam hic exeat in actum cognitionis. Istæ, & aliæ similes opiniones de Officio intellectus Agentis non sunt introductæ, nisi, ut cognoscatur, improporcionatam esse speciem sensibilem intellectui possibili ex sua natura immateriali, & incorporeo; & hoc probavit Philosophus, quando docuit, omne receptivum alicujus debere esse nudatum, & privatum illo; ut oculus cum sit receptivus coloris, debet esse privatus colore, ita de aure, lingua &c. nam intus existens prohibet

hibet extraneum. Cum autem intellectus possibilis debeat intelligere, omnem naturam sensibilem, & corpoream, debet esse denudatus, & privatus omni natura sensibili, & corporea; consequenter nec erit elementum, nec ex elementis compositus, sed ens purum, spirituale, aptum natum cognoscere omnia sensibilia, materialia, & corporea. Hec Doctrina legitur communiter apud Peripateticos; & Divus Thomas in libro tertium de Anima Aristotelis, lectione 10., pag. mihi 108. ostendit, Aristotelem cogitavisse intellectum agentem, ut res sensibiles abstraheret a materia: *Sed quia Aristoteles (inquit Thomas) ponit, quod quidditates rerum sensibilium sunt in materia, & non intelligibiles actu, oportuit, quod poneret aliquem intellectum, qui abstraheret a materia, & sic faceret eas intelligibiles actu; & quemadmodum lumen reddit colores visibiles actu, illustrando aerem tenebrosum, ita intellectus agens facit res materiales intelligibiles actu, illustrando Phantasmata conservata in phantasia.*

Juxta prædictam Doctrinam, nonnulli crediderunt, intellectum agentem esse superfluum, ita Durandus, & alii apud Albertum Magnum, Serbellonus loco citato &c. & fortè non sine jure, quia cum sit Intellectus agens immaterialis, & Spiritualis, ac Intellectus possibilis, poterunt illustrari Phantasmata ab hoc, sine necessitate multiplicandi intellectus, & sanè multi graves Doctores in hac Sententia fuerunt, considerantes ea, quæ in rebus corporeis per diversas potentias perficiuntur in incorporeis copulari, & ad unius facultatis vim reduci, ut constat de duplici appetitu sensitivo, qui sub unam voluntatem cadit &c. & in hac opinione fuit etiam Divus Thomas secundo contra Gentiles, cap. 100.

Quamobrem materialitas specierum videtur esse communiter admissa. Nec obstat speciei visibilis, ita vulgo denominatæ, instantanea transmissio, quæ immaterialitatem arguit, quia ex hujusmodi motu potius deducitur, non esse speciem, quàm e contra. Ulterius aliæ species convenirent in motu, & tamen species soni, odoris &c. ut species visus non feruntur; addimus, unde tantam motus pernecitatem reciperent species, an a principio a quo, an a medio, an a termino ad quem? Non a termino a quo, quia nihil dat, quod non habet, nec potest iste terminus communicare suæ similitudini id, quod ipse non participat, etiam si supponerentur tantum partes tenuissimæ, & volatiles recedere, quod est difficile captu; tum quia non potest intelligi, quomodo hujusmodi particulæ semper essent dispositæ ad motum, quavis hora, quovis momento, prout tenentur asserere, qui species explicant per substantialem effluxum; quia quavis hora, & quovis momento species ab objectis emittuntur; tum quia, ut dictum est, impossibilis est unio, & impossibile vinculum istarum particularum subtilissimarum, & tenuissi-

marum, a quo principio impediretur disgregatio earundem, ita, ut a termino a quo ad terminum ad quem nihil penitus a se invicem discedant. Nos interim fatemur, nihil intelligere, & hypothesim allatam, esse ita obscuram, & difficilem, ut necessario sit deferenda; tum quia, si terminus a quo imprimeret prædictum motum, imprimeret tantum in particulis externis; ita scripsit Lucretius.

Dico igitur rerum effigias, tenuesque figuras

Mittier ab rebus summo de Corpore earum.

Et quomodo talis motus est concipiendus, & admittendus in summo cortice objecti, & non in penetralibus ejusdem? Moventur, & detrahuntur particulæ de superficie objecti, quod significat de summo cortice, aut de summo Corpore, juxta varias editiones, & varia exemplaria, & particulæ, quæ non sunt de summo cortice, erunt omnino immunes ab aliqua notabili motione, & impulsu? Ipsæ similitudines, quas adducit Lucretius, infirmant illud principium motus, quod nos querimus; quamvis enim multæ res mittant ex se corpora quædam partim, diffusa, tenuia, & rara, ut lignum in ignem coniectum mittit fumum, Ignis vaporem, seu calorem partim magis contexta, & spissa, ut Cicadæ tunicas tenues æstate deponunt, ita certæ Imagines a rebus fluere, siue motum, siue naturam Imaginis spectemus, non est credendum; nec repetendum, nullam disparitatem afferi posse, quare membranæ de Vitulis nascentibus, tunicæ de Serpentibus, & Cicadis, fumus de ligno, & similibus magis cadant, & defluant de rebus, quam quæ sunt pertenuia, & persubtilia, ut Imagines, nam instantiæ solum probant, dari corporum effluvia, & quædam alia corpora in sui dissolutione plurimum vaporis emittere, nec non alia, & præcipue Animantia, quædam exuvia, & spolia deponere; etenim siue tempus, siue modum, siue motum, siue necessitatem consideremus, multum distant instantiæ, & quæsitæ similitudines ad inferendam paritatem pro imaginibus.

Procedentes ulterius cogitavimus, Adversarios nihil posse lucrari, si dicant, species semper esse in medio, nam quomodo, & qua spe motus in medium delata sit, & unde motus principium receperit, non constat. Ex hoc motivo aliquid aliud considerandi præbetur occasio. Si species essent in medio, & non quavis occasione repræsentandi discederent ab objectis, raro, vel nunquam suum repræsentandi effectum præstarent; ratio est, quia vix possent conservari in medio, ut directè tenderent ad visus organum; & hæc instantia valet potissimum de specie visibili; etenim, & a motu medii, & a motu aliarum specierum rectum iter plerumque impediretur. Id elucet in speciebus soni, & odoris; quotiescunque enim in medio sunt multi soni, & multi odores, isti invicem ita infringuntur, & perturbantur, ut cesset certa distinctio. Hunc effectum non observamus in specie visibili; oportet igitur quære-

re;

re; unde derivet hujusmodi differentia, & consequenter licet dubitare de specie in medio, & de principio movente speciem. Dubitatio augetur, quia, si omnes species visibiles essent in medio; ut tenentur asferere, qui pernecitatem motus non explicant; aut moverentur in medio, aut non; si primum, confunderentur; & consequenter essent superflue, cum cessaret effectus. Si secundum, quale esset illud principium, quod redderet easdem immobiles, aut principium a quo, aut medium? In neutro cognoscitur hæc vis, & facultas reddendi immobiles species visibiles. Principium a quo post productam similitudinem nihil aliud effecit. Medium est in continuo motu, quare nec principium a quo, nec medium potest reddere speciem visibilem immobilem.

Dices, ita conservari ab objecto, ut si objectum fuerit immobile, & species erit immobilis; verum hoc necessario non sequitur, cum non sit impossibilis causa immobilis, & effectus mobilis, maxime si occurrat aliquid impedimentum, & effectus jungatur alteri, ut in nostro casu est, si medium consideretur; præterea objectum visibile non semper est immobile.

Hæc ratiocinia demonstrant, species visibiles non esse perspicuas, & istarum Fautores maximis torqueri difficultatibus, inter quas nolumus hanc omittere, & præcipue, quia de motu verba facimus. Supponamus speciem visibilem, quæ recto tramite feratur ad aliquem terminum, in transitu per medium non solum debet apparere in termino, ad quem directe transmittitur, sed etiam transitus per idem medium lateraliter deberet innotescere, hoc autem nunquam legimus observatum, nec vidimus. Et, ut clarius præsentis Argumenti robur fiat, accipiantur duo specula, quorum alterum objecto visibili directe opponatur, & in quo terminetur, ac recipiatur species, & imago objecti, ut supponitur ab hoc transmissa, & producta; alterum speculum primo lateraliter accommodetur, & diligenter observetur, an aliquid speciei visibilis terminatæ in primo speculo, manifestetur in proximo, vel paulò distante speculo. Omnis adhibita diligentia nihil manifestat, & tamen deberet aliquid lateraliter per transitum: ex quo habetur motivum vehementer dubitandi de existentia speciei visibilis, & de motu ejusdem, ab objecto per medium, scilicet per aerem ad terminum. Aliam placet adjungere considerationem. Species sunt similitudines objectorum, a quibus recedunt. Species itaque corporum lucidorum medium, per quod transeunt, deberent illuminare, & hoc nullatenus observatur. Cerei accensi, Planetæ lucidissimi, etiamsi speciem transmittant in maximam distantiam juxta Peripateticos, non propterea illuminant medium, quamvis per istud species diffundant.

Transitum faciamus ad medium, & quæramus, an a medio species vi-

visibilis velocitatem sui motus recipiat. Verum quidem est, medium moveri, & in Sententia opposita deferre speciem, sed etiam verum est, non tam velociter moveri, sicut species visibilis, quæ instar luminis diffunditur per aerem sinè ulla mora sensibili, aut cum brevissima temporis successione, ut ex motu locali habetur.

Dicimus etiam, non moveri a medio, nam quando medium violenter movetur ad unum terminum, adhuc sinè difficultate species visibilis movetur ad oppositum; verbi gratia supponatur species meridionalis, & motus violentus in medio ad meridiem, & septentrionem, adhuc species meridionalis perniciosissimo motu defertur ad septentrionem; hæc observatio, quæ est certissima, suadet medii motum, nullum prorsus habere commercium cum motu speciei; quamobrem, si concederetur species visibilis, hæc non haberet velocitatem sui motus a medio. Et quoniam opinati sunt nonnulli, habere a lumine, propterea hæc Sententia, est simul impugnanda, & cum hoc munus adimpleverit Pater Franciscus Maria Grimaldus in sua Physico-Mathesi de Lumine, Colore, & Iride, ideo remittimus Lectorem ad prædictum Auctorem proposit. 38., & 40. In his locis Auctor citatus ex professo rem discutit, & phenomena explicat.

De termino ad quem non sunt facienda verba, quia in hoc cessat motus directus; & a corpore, in quo motus cessat, non est quærendum principium velocitatis ejusdem, nisi de reflexo sermo institueretur; quam considerationem omittimus interea, quoniam de hoc secundo motu quæstio non est principaliter proposita.

Hæc pauca dicta sunt occasione negandi, speciem unam speciem aliam producere posse effective. Nunc prosequentes Argumentum inchoatum observamus, neque per emanationem, unam speciem posse aliam producere. Id patet, quia species non producitur per emanationem a subiecto, ergo minus una species erit per emanationem ab alia; antecedens patet, quia principium emanationis est principium receptivum, secus qualitates transirent de subiecto in subiectum. Gassendus ita impugnat productionem unius speciei ex alia, ut nullus contrariæ assertioni remaneat locus. *Esto id verò, detur (sunt Gassendi verba) objectum primam speciem producere; ista tamen species quomodo tam citò absolvit tyrocinium, ut scitè adeo penicillum usurpet, ac imaginem sibi adeo similem exprimat? Tertia verò, & decima, & millesima, & centies millies millesima, ab objecto, quomodo nihil eorum obliviscitur, quæ antecedentes omnes egerunt, sed exprimit ita ad unguem? Quid dico autem centies millies millesimam? Cum innumerabilia sint puncta, quæ in non magna objecti ab oculo distantia intercedunt; cum longè innumerabiliora in ea, qua absunt sydera; & necessarium tamen sit in totidem punctis novas productiones ex ordine fieri, atque adeo aliis, aliisque temporibus peragi; neque*

que omninò posse objectum momento, ut tamen experientia fit perspicuum; videri. Quæso, & omnes istæ species, cum ex nihilo non producantur, unde nam ergo producantur? Educuntur, inquiunt, ex aeris potentia. Sed ut prætereamus, quæ aliàs adversus hujuscemodi educationem deduximus; requiro dumtaxat, quænam esse hæc possit adeò expedita aeris potentia? quænam dispositio adeò comparata ad omnem prorsus speciem? Quonammodo uno, eodemque momento ex eadem parte aeris educi possit species non modo Solis, & Lapidis; Hominis, & Stipitis; Capitis, & Pedis; verùm etiam Picis, & Navis?

Patet ex his, specierum hypothesim pati graves, immo gravissimas difficultates in quocunque modo explicandi earundem productionem, & propagationem. Quod non solum habet locum in speciebus sensibilibus, sed etiam in intelligibilibus acquisitis per sensum. Si enim negantur species in sensibus externis, Intellectus non poterit intelligere beneficio specierum, quas ipsi sensus suppeditaverint; & quotiescunque ex sensibus species non recipit Intellectus, ex quo fonte species, quæ supponuntur in Schola Peripatetica in Intellectu, originem suam trahent? quocirca opinio Platonis recurret non solum secundum nostram opinionem, verùm etiam secundum Sententiam omnium illorum, qui negant species sensibiles; inducimur etiam ad hanc opinionem amplectendam, quia in Sententia illorum, qui admittunt species sensibiles, simul non negant, aliquid materialitatis easdem semper habere, adeoque non posse concurrere ad cognitionem Spiritualem Intellectus, & eidem associari, cum nihil materiale possit concurrere, ut causa principalis ad productionem Rei Spiritualis, aut Intellectui pro cognitione associari. Qui recedunt a Platone, & negant species sensibiles, & unà intelligibiles, & deindè omnem activitatem objecti phantasie actibus tribuunt, gaudeant suis illationibus, quas libenter fatemur non intelligere.

Prima difficultas nobis remanet superanda, & est. Si non dantur species sensibiles, cur dentur sensus. Angeli ideo dicuntur, habere species concreatas, quia in Angelis non sunt sensus. Modò cum in Homine, & Brutis sint sensus, non videtur ulla necessitas in istis ponendi species concreatas.

Respondetur, sensus in Homine, & Brutis posse concipi necessarios, vel ad deferendas species, vel ad easdem excitandas.

Argumenta hucusque allata negant introductionem, & delationem. Supereft excitatio, quæ non est in Angelis necessaria, quia species concreatæ in istis non sunt impeditæ, ut in Hominibus, & in Brutis, quorum formæ in istis magis, in illis minùs immiscentur materiæ, idcirco ob hujusmodi mixtionem est necesse, ut species concreatæ excitentur, non minùs, ac ignis in lignis, filice &c. contentus a motu, & attritu

alterius corporis promovetur; & quamvis Anima humana non communicet materiæ corporali in intellectu, seu operatione intellectuali, attamen, cum Intellectus non sit idealiter in Homine, sed verè, & realiter, oportet credere, quòd immergatur in materia, etiamsi non indigeat organo ad operandum; & sanè observatur in infirmitatibus, ætate decrepita &c. ob constitutionem morbosam, & effætam corporum species acquisitas secundum alienam opinionem impediri, & cognitionem cessare, ità possumus probabiliter dicere, species concreatas a conditione corporum obscurari, & indigere excitatione; quapropter licèt Anima intellectiva in cognitione non communicet cum materia, ut intellectiva est, aliququaliter tamen immergitur in materia, & quamvis non dependeat ab organo, ut intellectiva est, ut talis tamen informat, cum Anima rationalis sit intrinsecè intellectiva.

Divus Thomas in secundo contra Gentes cap. 68. ostendit, qualiter substantia spiritualis intellectualis possit esse forma corporis, & distinguens de formis, ait: *Super autem omnes has formas invenitur forma similis superioribus substantiis etiam quantum ad genus cognitionis, quod est intelligere; & sic est potens in operationem, quæ completur absque organo corporali omninò, & hæc est Anima intellectiva; nam intelligere non fit per organum corporale, unde oportet, quòd id principium, quo Homo intelligit, quod est Anima intellectiva, & excedit conditionem materiæ corporeæ, non sit totaliter comprehensum a materia, aut ei immersum, sicut aliæ formæ materiales, quod ejus operatio intellectualis ostendit, in qua non communicat materia corporalis, quia tamen ipsum intelligere Animæ humanæ indiget potentiis, quæ per quædam organa corporalia operantur, scilicèt imaginatione, & sensu, ex hoc ipso declaratur, quòd naturaliter unitur corpori ad complendam speciem humanam.*

Hæc Divus Thomas, ex quibus id, quod supra diximus, confirmatur; etenim licèt verum sit, intelligere non fieri per organum corporale, impeditur tamen a corpore, ut ostendunt exempla allata, & aliququalis immersio in materiam, quæ requirunt, ut species concreatæ non possint nisi excitatæ operari. Hinc Doctores docent, Intellectum, quamdiu est intra Corpus, imperfecto modo operari, quia non est liber ab impedimentis, quæ a materia corporea procedunt.

Demum succedunt motiones, quas non sufficere, seu nihil explicare superius probatum est; solum hinc addimus, motiones tributas Cartesio a Platone deductas fuisse in Philebo, ubi Socrates ità docet: *Motum autem in communi corporis, & Animæ passione factum, si sensum vocaveris, baud ab re nominabis.* Sequitur Protarchus, & ait: *Vera loqueris.*

Prolixus iste sermo patefacit, species innatas magis esse probabiles, quàm acquisitas, & motiones.

Ceterum quid opus erat tam longa digressionem specierum, quando Ani-

Animæ Brutorum educerentur de potentia materiæ? quod est idem, ac dicere, Animas Brutorum esse materiales, consequenter cognitionis incapaces, ut in limine quæstionis ex aliorum mente retulimus, ubi etiam legitur ex præcipuis Scholasticis, Immaterialitatem esse radicem cognitionis, & sensus, & ex principio insensitivo non posse elici principium sensitivum. Fuit tamen iste progressus inutilis, saltem pro illis, qui sustinent, Animam Brutorum esse omnino materialem, & cognitionis incapacem, quandoquidem ex communi omnium Philosophorum Sententia species sensibiles pro cognitione admittuntur. Quamobrem, vel oportet negare sensibiles species in Brutis, quod non potest fieri, nisi ab Acephalis, ut demonstrant sensoria oculorum, in quibus imago rei cernitur; vel admittenda est Anima cognoscens in Brutis, aut per species acquisitas, aut innatas, juxta tamen indigentiam Animalium, cum in omnibus æqualiter non ponantur, sicut in Sententia opposita æqualiter non acquiruntur. Idem de motionibus dicendum, contra illos, qui tenent, sensus fieri per motionem, maxime cum similes motiones fiant in Brutis, ac in Homine.

CAPUT SECUNDUM

SECTIO I.

*Proponuntur, & examinantur varia Sententiæ
de educatione Animæ Brutorum.*

Um omnium maxima, & per difficilis sit, quæ circumfertur, de origine Brutorum Animæ quæstio, haud inutile arbitror, si paucis, ut soleo, hoc ipso capite inquiram, an Brutorum Animæ educantur de potentia materiæ, & an error sit profiteri, Brutorum Animas per creationem haberi.

Primum quidem discutitur ab omnibus, & cum tanta varietate, ut arduum sit, illud intelligere. Sennertus in Hypomnematis Physicis, Hypomnematē 4. cap. 4. ex professo, quærit, an Animæ educantur e potentia materiæ, & in eodem loco observat prædictam varietatem, & obscuritatem: *Ut verò (inquit) isti, qui educationem formarum e potentia materiæ statuunt, suam opinionem explicent, variè, & miserè se torquent: ut fit, ubi rei nihil subest, & dum rem explicare conantur, eam potius implicant, quàm explicent, ut ex Auctoribus modo allegatis, Toletō*

primo Physicorum cap. 9. quæst. 19., & primo de Generatione, & Corruptione cap. 3. quæst. 2. Perrerio lib. 5. Physicorum, cap. 22. aliisque videre est, quorum verba transcribere non placet, & tandem ubi anxie in omnem partem se vertunt illa verba Thomæ ex prima Parte quæst. 98. art. 2. ad secundum reponunt formam educi de potentia materiæ nil aliud esse, quam aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia. Verum an istud mentem veritatis avidam satiet, lectori judicandum relinquo, sed quomodo hæc aliis satisfaciant, cum nec sibi ipsis satisfaciant?

Adducit successive Auctoritates, & verba formalia prædictorum Doctorum, qui cognoverunt, & confessi sunt, educationem de potentia materiæ esse rem difficilem captu, nec non observat Doctrinam Fortunii Liceti de Spontaneo viventium ortu, quam nervosè rejicit. Hæc omnia possunt legi apud prædictum Sennertum sine alia repetitione, qui concludit: *Præter materiæ dispositionem esse aliquid formale in semine, actionis causam, & præter materiæ dispositionem opus esse alio, a quo res in actum (perfectum puta) deducatur; & patibilis principii propensionem non esse sine certa forma. Et potentiam, de qua loquuntur, necessario tandem explicant non de potentia passiva, sed de activa, quæ facit, ut id, quod est in actu primo, sit in actu secundo, seu in actu simpliciter; ita, ut quæ Anima destituebatur organis ad operandum necessariis, jam iis instruat, ut operari possit.*

Difficultates, quas in proposita cotroversia cognovit Sennertus, alii Doctores patefecerunt, dum in explicatione Axiomatis, formas nimirum educi de potentia materiæ, scribunt, multos Auctores laborare pro auferenda obscuritate præsentis rei. Inter alios Svarez, inter Scriptores Societatis Jesu Vir celeberrimus ita loquitur. Hic in Disputationibus Metaphysicis Disp. 15. Sect. 2. pag. 322. colligit. *Ex his etiam constat, propriè de his formis dici non creari, sed educi de potentia materiæ, & quid sit (educi de potentia materiæ) in quo explicando multi laborant, tum in primo Physicorum, tum in septimo Metaphysicorum.*

Convenit tamen cum Divo Thoma in prima parte, tam in quæstione citata nonagesima art. 2. quam in quæst. 45. art. 8. ex tanti enim Doctoris principiis statuit, formas non creari, hoc est non fieri ex nihilo, consequenter debere educi, potest hoc modo argui ad probandam educationem formarum materialium. Quicquid est, aut creatur, aut educitur, formæ materiales non creantur, ergo educuntur, & quidem de sinu materiæ. Antecedens manifestatur, quia formæ materiales non producuntur ex nihilo sui, & subjecti, sicuti requiritur ad creationem, quæ communiter definitur, quod sit productio rei ex nihilo sui, & subjecti. Quod formæ materiales non producantur ex nihilo subjecti, & sui, patet, quia formæ materiales intrinsecè dependent a dispositionibus, & istæ intrinsecè dependent a subjecto; unde non potest dici, formas fieri

ex nihilo subjecti. Rursus non fiunt ex nihilo sui, quia in Sententia probabili formæ aliquo modo præexistunt in materia. Nos quæstiones hinc cumulare non intendimus, solummodo tangemus Durandum, Albertum, Aureolum Commentatorem, aliosque insignis nominis Doctores, quorum communiter Philosophi meminerunt, inter istos Pater Soto breviter, & doctè super primum Physicorum, quæstione septima, varios modos proposuisse pro explicanda præexistentia formarum in materia, sed quicquid sit de prædictis modis, nobis interea sufficiat, hinc haberi, non creari formas, quia non producuntur ex nihilo sui, & subjecti. Prædictis cogitatis addamus, subjectum concurrere ratione subsistentiæ tanquam terminum intrinsecum formæ, & terminus intrinsecus se tenet ex parte rei terminatæ, ut censeatur illius proprius, quotiescunque concurrat naturaliter, & juxta indigentiam intrinsecam rei; quapropter forma propriè non producet ex nihilo sui, cum fiat ex subjecto, a quo habet terminum proprium sibi connaturalem.

Dum igitur probatum est, formas non creari, in qua conclusione omnes conveniunt, sequitur, easdem educi de potentia materiæ. Quocirca finè fundamento non incedunt Doctores, quando pro educatione formarum contendunt, & Aristoteles ipse in secundo de generatione Animalium cap. 3. affirmat, solam formam humanam extrinsecus accedere, idest neutiquam e materiæ sinu, ut reliquas formas educi; verba Aristotelis loco citato, scilicet in secundo de Generatione Animalium cap. 3. sunt hæc: *Restat igitur, ut Mens sola extrinsecus accedat, eaque sola divina sit, nihil enim cum ejus actione communicat actio corporalis*; quam Doctrinam sustinent omnes, intelligendam esse de Intellectu humano contra Pomponatium in defensorio cap. 13. adversus Augustinum Niphum, ut notarunt Bonara, Possius in suis Tabulis Verbo *Mens*. Conimbricenses in Physicorum libros 1. cap. 9. quæst. 14. art. 5. pag. 241. Serbellonus in Philosophia Ticinensi in octo libros Physicorum Disp. 1. quæst. 4. art. 4. Pro Aristotelica propositione legatur Zabarella de Mente humana cap. 9. Piccolomineus de Humana mente cap. 17. habet in Theorematicis 60. quorum lectio est dimissa.

Verum quidem est, Doctrinam communem de educatione formarum ex sinu materiæ ob maximam difficultatem, quam involvit, diversimodè explicari; non enim multi intelligunt, quomodo formæ, quæ non sunt in materia, educantur ex eadem, aut quomodo materia concurrat, an activè, an appetitu naturali, passivè recipiendo formas, an mediantibus dispositionibus Agentis, quibus subjectum permutetur. Piccolomineus de prima Rerum Materia lib. 5. cap. 24. ait pro Physica rerum generatione tria requiri. Commune efficiens, commune subjectum, & efficiens proprium, quod per formam propriam ad opus proprium contrahit, & commune efficiens, & commune subjectum. *Agens itaque proprium,*

primum conspirante communi per primas qualitates, ut per instrumenta permutat subiectum, quod penitus ex facultate, & potestate, ac virtute suæ formæ generat sibi simile, ad quam generationem conspirat ipsa materia, quæ subicitur, permutatur, & sua potentia inclinat ad formam, conspirat forma Agentis sua virtute, & conditione, cum enim sit actus, & quædam participatio boni, conditio boni est fecunditas, & suimet propagatio, ideo generatio dicitur opus naturalissimum, cum prodest ex conditione naturæ, ut est participatio boni. In hac productione non calor agentis transit in patiens, non enim forma ex materia pendens ex una materia transit in aliam, sed calor agentis per contactum patientis, conspirante patiente, similem generat. Hinc dicitur educi ex potestate materiæ, non quia in ea præfuerit, sed quia ab agente per subiecti permutationem efficitur. Quod dixi de calore, intelligatur de cæteris qualitatibus, quæ disponentes subiectum virtute agentis sunt tanquam semen futuræ formæ substantialis, quæ gignitur. Ità patet, quomodo generatio distinguatur a creatione, quæ non exposcit permutationem subiecti, nec facultatem Agentis proprii, & dispositionem per accidentia, tanquam per semen, adeò ut virtute proximi agentis consimilis educatur forma cum interitu alterius, sed absolute ab agente primo induuntur. Deinde reducit ad bonum sensum Sententiam de inchoatione formarum, considerando potentiam materiæ, quatenus mediat inter non esse penitus, & esse actu; & magis accedit ad actum, quam ad non esse penitus, hinc dici potest quædam inchoatio, de qua apud Auctorem loco citato.

Hunc modum explicandi educationem de sinu materiæ Henricista, quidam modernus in sua Philosophica tripartitione, libro secundo, qui est primus Physicorum Disp. 2. quæst. 4. propugnat ad mentem Henrici, cuius verba adducit, quæ sunt: *Formas præexistere in subiecto partim ab intra, scilicet in potentia, & partim ab extra, scilicet peragens subiectum transmutans, ut forma, quæ in ipso prius erat in potentia, fiat in actu; & explicat suum Præceptum hoc modo: Quotiescunque subiectum aliquod alteratur, & tali alteratione disponitur, & ex tali dispositione resultat in ipso forma aliqua, tunc forma illa dicitur educi de potentia materiæ, seu subiecti, exempli gratia, Ignis agit in lignum, expellit frigiditatem, remouet humiditatem, inducit calorem, & siccitatem, hac facta alteratione statim forma ignis producitur, & sic dicitur educi de potentia ligni. Quasi ex naturali sequela succedat forma post præcedentes dispositiones, & alterationes subiecti. Et sanè hic modus melior est, quam illorum, qui tenent, materiam concausantem in suo genere, sive materiam suscipientem, ut voluit Gabriel in 2. disp. 1. quæst. 1. apud Serbellonum tomo 1. pag. 463., vel formarum dependentiam a materia tam in esse, quam in conservari, aut naturalem potentiam subiecti, qui modi ab eodem Henricista impugnantur, & optimè, & istius rationibus eluditur*

tur etiam Soto, qui super primum Physicorum quest. 7. pag. 90., & ait, formam præesse in potentia materiæ nihil aliud esse, quàm dependere in fieri, & esse a materia in genere causæ receptivæ, & passivæ.

Quod naturali sequela succedat forma, confirmat Philosophus in imminentibus his verbis. *Itaqueeductio considerata ex parte formæ, nihil est aliud, quàm consecutio naturalis, & necessaria ipsius formæ ad suas dispositiones, quæ sunt instar ejusdem seminis; explicatur a pari: sicut Agens tendere dicitur in finem, quando disponit media necessaria ad consequendum finem, seu cum fine connexa, quibus positis necessariò finis consequitur, ità dispositioni forma necessariò succedit.*

Scimus, impugnari prædictam Sententiam, tum quia prædictus modus explicandi potius ostendit formam produci ex potentia dispositionum, & agentis, quàm educi de potentia materiæ, tum quia Sennertus Hipomnemate relato contendit, opinionem de educatione formarum è sinu materiæ non posse explicari, etiamsi considerentur dispositiones agentis; progressum Sennerti hic referre nolumus; tantùm id, quod concludit his verbis. *Et quocunque modo dispositio illa ad formam explicetur, cum successivè per partes fiat, & gradus ultimus ejusdem generis sit, & perfectionis cum præcedentibus, actum rei constituere, & substantiæ essentiam dare non potest.* Et in semine observat, præter materiæ dispositionem, debere statui aliud principium, quod forma nuncupari debeat, hinc in eodem hypomnemate cap. 4. probare conatur, semen esse animatum. *Verùm quocunque se vertant (ait prædictus Auctor hypomnemate 4.) res eò redit, ut confiteri necesse habeant præter materiæ dispositionem esse aliquid formale in semine actionis causam, & præter materiæ dispositionem, opus esse alio, a quo res in actum perfectum deducatur.*

Convenimus cum Sennerto, difficilem esse explicationem Doctrinæ Peripateticorum; formas scilicet educi de potentia materiæ. Id etiam elucet ex diversis modis, quibus utuntur Doctores, ut idem Axioma ad bonam frugem reducant, nec non ex conditionibus, quas diversimodè referunt Perrerus libro quinto de Communibus rerum Principiis cap. 22. P. Angelus Maria Ventura primo Physicorum lib. quest. 4., & alii, ut enim planius intelligatur Axioma, assignant proprietates, quas habent omnes formæeductæ de potentia materiæ, & in istis assignandis non conveniunt, ut dictum est. Quo circa in hac controversia cum sint varii, & diversi Doctores, tam antiqui, quàm moderni, & nihil hucusque sit definitum, evidenter concluditur obscuritas.

Gassendus inter Recentiores negat educationem formarum de potentia materiæ, & in decimum Librum Diogenis Laertii considerat duplicem potestatem materiæ, de qua communiter Scholæeductivam nimirum, & receptivam. Eductiva nuncupatur, quatenus forma potest vi agentis ex materia educi. Receptiva, quatenus materia potest ean-

dem formam ex se eductam recipere. Et continere aliquid eductiva potentia importat habere actu in se, quod possit exinde extrahi, & educi. Exemplificat idem Scriptor de crumena, in qua sunt nummi aurei, vel &c. Hec dicitur continere eductiva potentia nummos aureos, quia ex eadem possunt extrahi, secus nisi actu prædictos nummos crumena non contineret, non possent nummi ex ea auferri, neque posset dici, crumenam eosdem continere eductiva potentia. Auctores autem, qui dicunt, formam educi de potentia materiæ, non concedunt, materiam habere in se actu formam, unde infert, si materia non habet actu formam, non poterit forma ex materia educi, æquè, ac non potest aureus nummus ex crumena vacua extrahi. Secundo loco considerat potentiam receptivam, quæ nihil aliud significat, quàm posse aliquid recipere, & inherens eidem exemplo crumenæ dicit, crumenam vacuam posse nummos recipere, & hanc potentiam fatetur, non sufficere, ut e crumena nummi educantur, quoniam ex crumena vacua possent educi nummi aurei, quia eadem posset recipere, & quidem hic sermo nunquam currere potest. Crumena vacua potest recipere nummos aureos, ergo ex crumena vacua possunt extrahi nummi aurei. Hinc concludit. *Quamobrem cum id sit absurdum, absurdum quoque videri potest, educi posse ex materia formam, quod in materia potentia receptiva contineatur.*

Non possumus inficiari, quin eductio prædicto modo exposita sit deformis, & turpis, sed quorundam Auctorum progressus est huiusmodi, ut Sententiæ nonnullæ labefactentur, aliàs ad aliquem bonum sensum reducendæ.

Nunquam erit animus digladiandi cum Gassendo, qui inter modernos non infimæ notæ Auctor est, tantùm mihi liceat exponere comparisonem de eductiva potentia cum crumena actu nummos aureos continente parùm firmam esse, sicut principium; unde illatio deducitur, non esse multi ponderis, nempe continere aliquid eductiva potentia nihil aliud esse, quàm habere actu in se, quod possit exinde educi; etenim continere aliquid eductiva potentia, non tantùm importat habere actu, quod possit educi, sed sufficit, quòd in se habeat virtute illud, quod possit extrahi; præterquamquod inter Sententias relatas constat, nonnullos Auctores, & quidem gravissimos præexistentiam formarum, incompletarum tamen admisisse in materia; ex quo habetur, Impugnatores alicujus Sententiæ non debere tantùm impugnare unum modum particularem, sed universaliter debere animadvertere, quicquid in illa questione proponitur, ut hoc pacto veritas meliùs elucescat.

Cum itaque aliquid in alio possit contineri bifariam, & actu, & virtute, seu potentia. Primo modo, ut nummus in crumena. Secundo modo, ut triangulus in quadrangulo, dualitas in unitate, ternarius in dualitate &c. nullus capio, quomodo continere aliquid eductiva potentia

tia importet præexistentiam actualem, & non possit importare præexistentiam virtuale.

Ad penetrandam mentem alicujus Philosophi oportet ejusdem principia pervolvere. Aristoteles, qui fuit primipilus in axiome de educatione, in secundo de Anima, textu 54. duplicem potestatem distinxit. Unaque respondet actui primo. Alteraque correspondet actui secundo. Prior potentia solet appellari potentia prima, & potentia remota, seu potentia ad esse. Posterior verò dicitur potentia secunda, seu potentia ad operari, solet etiam nuncupari potentia formæ ad operationem, sicut prior potentia subjecti, & materiæ ad formam, ut legere est apud Aristotelem, exemplificat Philosophus in eodem textu his verbis: *Est enim sic sciens aliquid, sicut si dicamus Hominem scientem, quoniam Homo scientium est, & habentium scientiam*; quorum verborum sensus est, Hominem maxime rudem, aut puerum esse potestate scientem, & posse scire, cum natura eorundem sit capax, & susceprix scientiæ. Potestas hæc dicitur remota, & essentialis, quia dicit carentiam non solum operationis, & actus secundi, sed habitus quoque, & actus primi, qui operandi est principium. Et hæc potentia accommodatur naturæ, dum ad omnes naturales formas potentiam habere dicitur, quod ipse Aristoteles innuit in textu: *quia genus hujusmodi, & materia est.*

Hic necesse est inquirere, quid importet naturalis aptitudo, seu appetitus in materia ad formam, an tantum dicat capacitatem ad recipiendum, an ulterius importet aliquod principium activum, quo una cum agente reddatur capax ipsius formæ, quod est idem, ac quærere, an habeat potentiam passivam tantum, an habeat activam, & passivam simul. Educere aliquid, ubi est potentia passiva tantum, hoc vix intelligitur, sed educere aliquid, ubi sit potentia activa, & passiva simul, hoc quidem videtur, accommodari posse nostræ cognitioni. Exemplum ab Aristotele allatum favet prædicto cogitato, etenim Homo rudis potestate sciens non tantum habet naturam capacem, & susceptricem scientiæ, sed simul cum hac potentia passiva habet activam, qua fit sciens; hoc est habet principium intrinsecum, quo fieri potest sciens, & nullatenus est, ut crumena ad continendam, & recipiendam pecuniam. Consideramus, ex omni materia non resultare æqualiter omnes effectus, nec omnes formas æqualiter educi ex omni materia.

Si quis quærat causam, cur ex ligno arido educatur ignis, & non ex plumbo, adamante, & hujusmodi, statim occurrit responsio, asserendo, lignum aridum comburi, & accendi, non adamantem, quia illud est aptum recipere dispositiones pro igne, aut etiam ex se actuari pro combustionem, non ita adamas; & unde procedit hæc diversitas? ex principis intrinsecis, quæ sunt diversa in uno, & altero corpore, & quæ habent unam, & alteram activitatem.

Quic-

Quicquid dicitur de materia proxima, quod a nemine negari potest, suo modo locum habet de materia communi, & prima, cum & ista habeat appetitum physicum explicatum ab Aristoteleis per ordinationem quandam in suum finem. Modò substantia ordinata in aliquem finem non potest non habere characterem, signaturam, & affectionem pro consequendo fine, in quem ordinatur. Hæc autem non possunt intelligi sine dispositionibus, saltem imperfectis, & remotis ad formas. Aristoteles ipse præfere faciem huic solutioni, nam in secundo Physicorum, textu 38. docet, effectus communis causam assignandam esse communem, & particularis particularem, seu sicut in particularibus, & determinatis materiis dantur præexistentes dispositiones, ita in materia prima in ordine ad formas in communi est probabilis præexistentia, saltem imperfecta, & remota alicujus seminalis dispositionis ad omnes formas; & iste sermo non videtur alienus a probabilitate, quia, ut se habet materia particularis ad formam particularem, ita materia communis ad communem. Verba Aristotelis sunt: *Oportet autem semper causam uniuscujusque summam quærere, ut & in aliis, ut Homo ædificat, quoniam ædificator est; ædificator autem est secundum ædificandi artem; hæc igitur prior causa est, & sic in omnibus. Amplius aliæ quidem genera sunt generum, aliæ autem singularia singularium, ut Statuarius quidem Statuæ, hic quidem bujusce, & potentiæ quidem possibilem, actu autem existentes ad actu existentia.*

Volumus probare nostram Sententiam aliis Auctoritatibus, quæ nobis magis arrident, etiam si quærere veritatem, vel non, axiomatis de educatione formarum ex potentia materiæ, magis debeamus de materia proxima, quam de remota, & prima, cum hæc sit abstracta, & considerationis metaphysicæ. Aristoteles igitur in primo Posteriorum Analyticorum textu 33. ponit hoc principium: *Impossibile autem universalis speculari, nisi per inductionem, quoniam, & quæ ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis voluerit nota facere.* Ista Auctoritas nobis patefacit, quomodo debeamus ex materia proxima de materia prima, & remota ratiocinari, & si in materia proxima invenimus, & experimur dispositiones perfectas pro introducenda forma, ita ut possit de hac dici, formas educi de potentia materiæ, ita de materia remota, & prima possumus suo modo deducere. Interdum in materia proxima est tanta dispositio, ut sine aliquo agente extrinseco educatur forma, ut in feno quotidiana experientia demonstrat. Secus deficientibus activissimis dispositionibus combustibile non comburitur, sed est potentia tale. Si combustibile haberet actu ignem, combureret se ipsum, & nihil indigeret ignis actu existentis, ut scribit Aristoteles in secundo de Anima textu 52. Idem Aristoteles in octavo Topicorum tueretur, dum de Propositionibus inductivis verba facit.

Ex eadem materia proxima ordinata ad formas particulares per dispositiones perfectas intelligimus, in materia prima contineri suo modo omnes formas, cum & hæc sit ordinata a natura ad omnes formas, sicut particularis ad particulares; & ordinatio, quam habet a primo movente, sufficit, ut formæ dicantur, educi de potentia materiæ; etiam si in hac non sint incohamenta formarum cum Alberto, & nostris diebus cum Burgundicis Tomo 4. Tractatu 1. pag. 56. S. Thomas lib. 20. in 5. Methaphysicæ, sed tantum dispositio activa, & passiva, quam ordinatio involvit.

Præterea nonne docent communiter Peripatetici, formam præexistere in materia secundum potentiam proximam, quando per qualitates est disposita, & inclinata ad formam? Iste sermo accommodatur materiæ primæ suo modo, quia habet potentiam remotam sine proximis dispositionibus; & quemadmodum potentia proxima inducta a dispositionibus proximis efficit, ut formæ educantur de potentia materiæ proximæ, cur non potest cogitari, potentiam remotam cum dispositione remota, quæ dicit, non esse satis ad operandum preparatam materiam, significata per ordinationem, esse principium, ex quo educantur formæ, ceteris tamen paribus? Videatur Soncinas in septimo Metaphysicæ quest. 27.

Ulterius Pater Soto super primum Physicorum quest. 7. pag. mihi 91. probat, ex dependentia in esse, probari dependentiam in fieri, & cum nemine dubitante omnes formæ præter Animam rationalem dependeant in esse a materia, infert, omnes formas præter Animam rationalem in fieri ab eadem materia dependere, quod est educi de potentia materiæ, probat Argumentum suum ita: *quia cum fieri sit esse acquirere, unaquæque res, ut habet esse ita fit, & consequenter quicquid dependet in esse, dependet etiam in fieri*, ita P. Soto.

Possent responderi, non habere formam esse a materia, sed tantum recipi in materia, adeoque non sequi formam, ut habet esse, ita & fieri, quia dependet in esse a materia in genere causæ receptivæ, & passivæ, ut relatus Doctor docet in eodem loco; fieri autem importat causam activam, & efficientem, & idem Soto concedit, formam dependere a materia in fieri, & esse in genere causæ receptivæ, & passivæ, & expressè ait, non dependere in genere causæ efficientis, sed in genere causæ materialis: *quod est genus causandi passive*; & hic modus nihil aliud dicit, quam causalitatem materiæ in sola formæ receptione consistere.

Quærentes alii causalitatem materiæ, hanc considerant in fieri, & in facto esse. Primam volunt, consistere in concursu materiæ ad educationem formæ, sustentando actionem agentis educentis. Secundam, esse actualem sustentationem formæ jam educatæ, cui se prebeat materia

ria non solum tanquam partem subjectivam compositi; sed etiam ut id, per quod forma materialis subsistit. Quando itaque probaretur, concursum materiæ ad educationem formæ, & non solum in sustinenda actione agentis educantis, sed in recipienda istius actione, ut id, quod est remotum, fiat proximum, & ordinatio ut sic, fiat talis ordinatio, tunc non esset spernenda Sententia de formarum educatione ex potentia materiæ.

Posterior potentia est, qua id, quod habet habitum, & formam actus primi, non operatur per eum, sed operari potest; exemplificatur in Grammatico, Musico &c., qui adhuc Grammaticus, & Musicus &c. est, dum nihil de Grammatica, aut Musica cogitat, aut facit; sufficit, ut sit talis, quod, quando voluerit, operari possit, & operari potest, quia formam habet, & habitum. Utramque potentiam nos docet Aristoteles in secundo de Anima, textu 55. verba Aristotelis sunt: *Uterque autem horum non eodem modo potens est, sed ille quidem, quia genus huiusmodi, & materia est. Hic autem, quia volens, potens est speculari, nisi aliquid prohibeat eorum, quæ extrinsecus.*

De hac potentia non est sermo, cum ab omnibus concedatur, difficultas est de prima, & quando conceditur materia prima, & forma, secundum Systema Aristotelicum, tunc est disputandum, & querendus est sensus Aristotelis, qui meo Marte est clarus, & apertus, nam ponit in materia prima potentiam ad formas, ut in Homine, & Pueropotentiam ad scientiam. Homo autem rudis, & Puer non solum non habet habitum, seu caret habitu, sed habet intrinsecam aptitudinem, & quidem activam, ut possit habitum recipere; unde sicut concurrit Homo ex se ad acquirendum habitum, quamvis detur dependentia extrinseca, ita materia prima se habet in ordine ad formam. Quando autem hæc negatur, sicut materia prima, ut Cartesius, Boyle &c. tunc alia via incedendum est. Philosophi Burgundici etiam si de formarum origine ab Aristotele dissentiant, nihilominus tribus conclusionibus putant, magnam, & obscuram questionem posse dirimi. Prima sit: *Formas rerum vite expertium e materia educi, in qua erant potestate, non actu.* Explicant prædicti Philosophi suam Conclusionem, & ajunt, formas ex partibus materiæ quadam ratione inter se dispositis prodire, verbi gratia, quando ex cera variæ figuræ formantur, hæ figuræ ex cera eruuntur ob novam, quam acquirit cera, partium dispositionem, cui determinata succedit figura. Concludunt, formas corporum educi ex materia, non quod in materia lateant, & deinde, vel ab agente, vel sponte in lucem prodeant, sed quod materia disponatur, innovetur, & formetur. Gassendus tamen in Tomo 1. pag. 210. non adhæret prædicto loquendi modo, ut dictum est; censet enim, absurdum esse, educi posse ex materia formam, quod in potentia materiæ receptiva contineatur; & qua-

& quatenus Mercurii Statua potest formari ex ligno, non admittit, formam Mercurii esse potentia in ligno, quia effigies Mercurii non est nova, & distincta a ligni substantia, seu universè figura non est distincta ab ea re, quæ figuratur, proinde ait: *Ideo non est mirum, si rem tueantur, quæ non possit intelligi.* Verùm prædicti Philosophi, an possint admitti dubitamus, quia per formam intelligunt ens respectivum, quod ex multis certa ratione dispositis, seu ex variis proprietatibus ad certas operationes disponentibus debent emergere; sed an benè, vel malè censerint, nolumus interim indagare, & quoad Gassendum attinet, credimus, opus esse aliquo criterio, quia figura est terminus quanti, hoc autem distinguitur a suo termino.

Secunda Conclusio est: *Formæ Viventium magis propagatione quadam, & sui divisione, quàm sola educatione procreantur.* Hanc Conclusionem inter Veteres fuisse Themistii magni nominis Peripatetici: testantur in sua Philosophia Veteri, & Nova prædicti Philosophi Burgundici in Physica generali cap. 3. Inter modernos Scaliger, Sennertus, & citati Philosophi ratiocinarunt, nec non crediderunt, Formas Viventium præter esse respectivum, habere quoddam absolutum, quod arbitrantur, & maxima, ut aiunt, probabilitate propagari, & sui divisione multiplicari; exemplificant dicentes, cum Glande formam Quercus, cum Ovo formam Pulli traduci, & omnino omnia semina esse animata. Addunt, exemplificari non posse, quo tempore, aut forma Quercus glandi, aut forma Pulli ovo adveniat, *neque enim expectandum est, donec arbor sit in ramos effusa, aut pullus sit omnibus suis organis introductus; sed jam adest vita cum germen erumpit, aut cor in pullo, primo, aut altero die incubationis micat.* Ergo longè probabilius est, formam cum ovo traduci, quàm eam e sinu materiæ tantummodò erui: ità sentiunt, & scribunt prædicti Philosophi, & adducunt observationes, quas indagavit Joseph de Aromatariis in Epistola de Generatione Plantarum ex Seminibus, præmisso Discursu de rabie contagiosa, & ante hunc Julius Cæsar Scaliger de subtilitate ad Cardanum exercitatione 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. &c. quibus in locis plurima lectu digna continentur, etiam ad mentem Aristotelis; & formam Animalium, & Plantarum non educi, sed emergere docet. Ceterum est *emersio potius, quàm educitio*: ità loquitur, & scribit eadem exercitatione 6. 5. 9. 11. traductionem exemplis conatur disponere. *Gignit autem (inquit) Animam Anima sui promotione, eadem sane ratione, qua in accretionibus induit se se in alimenti materiam novam, & habemus præ oculis exemplum, quemadmodum a Lampadis flamma flammam excipimus, illa nihilominus integra remanente.* Excipitur semper ab hoc sermone Anima rationalis, quæ nec educitur, nec emergit, & ità senserunt prædicti Philosophi, omisso Sennerto, qui per traductionem eandem propagari voluit contra Fidem, con-

contra PP., & meliora Philosophiæ, & Teologiæ dogmata.

Equidem Sennertus neque defendi, neque excusari potest, cognovit tamen ipse, suam opinionem non esse firmam, & in Hypomnematis 4. cap., 14. conclusione ita scripsit: *Ac proinde & ego forsitan falli, & errare potui, & inferius. De eo tandem solemniter protestor, me Animæ humanæ præstantiam, & excellentiam, atque a Brutorum Animabus differentiam agnoscere, & fateri eam solam Dei Imaginem gerere, a corpore suo separabilem, & immortalem esse; ideoque (si quid dictum, quod non spero) quod hanc Animæ prærogativam re vera impugnare possit, id me indictum velle. An verò propagatio per translationem id faciat, & an propterea necessario statuendum sit eam ^{ἀπορίας} a Deo corporibus nostris infundi, de eo suum cuique iudicium relinquo. Ego quid mihi probabile videatur, liberè dixi.* Hæc dixisse consultò, non displicet, ut Viri de re medica optimè meriti protestatio innotesceret, damnamus errorem, sed Animum ejusdem minimè pertinacem tenebamur exponere; addimus, inter Catholicos esse opinionem, Animam rationalem fieri posse a Deo per educationem hoc fundamento, quod sit in potentia obedientiali, consequenter privari posse subsistentia propria, & terminari aliena; proinde communicari poterit Animæ rationali subsistentia materiæ, quod est idem, ac dicere produci posse concurrente materia ad sustentationem ipsius, qua ratione diceretur educi, non creari &c. Serbellonus de Cælo disputatione unica, quæst. prima, art. 2., cujus Sententiam ad erudiendum animum retulimus, ad quem finem amena, & docta simul est lectio Claudii Berigardi in Circulo Pisano, Circulo XX. Partis sextæ, pag. mihi 720., ubi variæ referuntur de origine Animæ humanæ Sententiæ, immo, & Patrum varia cogitata, inter quæ alia manifestabant propriam inscientiam; alia diuturnitate temporis correctæ, & emendatæ.

Tertia Conclusio est: *Probabilius est, formas viventium educi e sinu materiæ, quàm creari, aut generari.* Equidem ista Conclusio vix cohibet cum prima; nam in hac Auctores Burgundici probabiliorē existimant educationem, quàm translationem. In secunda autem magis translationem, quàm solam educationem. Sed ipsi Auctores cognoscentes aliqualem scissuram, addiderunt, hanc Conclusionem superiori non esse contrariam, quia a superiori, & transductio, & educio continetur, quod videtur esse superfluum: verum sanè est, in tertia Conclusionē sermonem esse comparativum, sed in comparatione allata probabilior est educio, quàm transductio. In secunda autem probabilior est transductio, quàm educio, cum in ordine ad creationem possit esse æquè probabilis educio, quàm transductio. Præterquamquod quicquid generatur, non educitur ex sinu materiæ in Sententia eorum, qui admittunt hæc principia. Ut ostendant prædictam Conclusionem, admittunt in Elementis

tis rationes seminarias viventium, aut actus quosdam initiales, & inchoatos cum Alberto Magno. Præterea volunt iidem, ita ex non vivente fieri viventem, ut res opaca fit lucida, sic formæ viventium beneficio agentis fiunt sensibiles, non minùs, ac ignis educitur è ligno. Istæ, & aliæ rationes, quæ constant ex dictis, sufficiunt Burgundicis pro tertia Conclusionem modo exarata &c.

SECTIO II.

*Exponitur propria opinio de productione
Animæ Brutorum.*

Post aliorum opiniones tenemur nostram proponere, & considerata diversitate formarum arbitramur, non æqualiter de omnibus formis esse sentiendum. Quicquid igitur nobis videtur probabile, sequentibus theorematis explicatur.

Primum sit, Animas Brutorum non educi de potentia materie, sed specie quadam creationis a Deo produci. Diximus *specie quadam creationis*, nam non ostendimus, esse propriam, & rigorosam creationem, quæ est ex nihilo, & non præsupponit antecedentes dispositiones, sed impropriam, & lato modo; quatenus cum non possit ex sinu materie Anima Brutorum educi, ideò Deus eam immediate producit ex materia disposita, & hinc mirabiles ejus operationes, quæ excedunt materiam. Hoc Theorema nedum est contra Philosophos Burgundicos, sed innumeros alios. Probatur non solum auctoritate, sed ratione. Auctoritas est ipsius Scoti, ut legere est apud Patrem Philippum Fabrum Faventinum Theoremate 69. quo in loco referuntur fundamenta ipsius Scoti, ex quibus concludit, omnem Animam Animalium habere esse a Deo immediate. *Ex quo loco* (inquit Faber) *apertè patet, ipsum* (idest Scotum) *tenere, nedum Animam rationalem immediate provenire a Deo, sed Animam sentientem, & universaliter Animas Animalium.*

Hanc Sententiam, quam sustinuit Scotus, propugnarunt alii Doctores, & S. Thomas in prima Parte, quest. 118. art. 1. meminit prædictæ opinionis, & ait: *Respondeo dicendum, quòd quidam posuerunt, Animas sensitivas Animalium a Deo creari.* In secundum Librum Sententiarum dist. 18. art. 3. dicit, non fuisse Doctores uniformes in translatione Animæ sensibilis, & addit, non solum Philosophos fuisse discordes, sed etiam Magistros, idest Theologos. Verba D. Thomæ sunt hæc:

Qui-

Quidam enim Philosophi, ut Plato, Avicenna, & Themistius posuerunt omnes Animas a principio separato esse, quod quidem principium Plato Ideam posuit, Avicenna intelligentiam Agentem, & Theologi hanc viam tenentes, ipsum Deum. Quocirca non desunt Auctoritates tam Philosophorum, quàm Theologorum, qui Animas Brutorum creari crediderint.

Etiam omnes illi tenentur creationem tueri, qui tenent, materiam, habere tantum potentiam passivam, & receptivam formarum. Campanella de Statu rerum lib. 2. cap. 3.

Succedunt rationes, quibus eadem Sententia demonstratur. Operationes Brutorum excedunt virtutem elementorum, ergo operationes Brutorum tenentur dependere ab alio principio, quàm ab Elementis. Quòd operationes Brutorum excedant virtutem elementorum, patet ex sagacitate eorundem in omni specie, ex observationibus, & historiis allatis, ad quas confugiant Lectores: itaque, si dependent ab alio principio, quàm ab Elementis, non educuntur de potentia materiæ, sed erunt immediatè a Deo per quandam speciem creationis.

Hoc Argumentum proponitur a D. Thoma in secundo contra Gentiles cap. 63., quando ab eodem impugnatur Galenus, quòd Anima non fit complexio.

Secundum Argumentum. Assignetur prima causa in Animalibus Brutis nutritionis, motus localis, augmentationis &c. Hæc vel convenit cum corpore, vel est quid ejusdem rationis cum corpore, quod nutritur, movetur, augetur &c., vel est quid diversæ rationis: non primum, quia confunderetur efficiens cum effectu, produciens cum producto; v. g. supponatur principium nutritionis caro, subjectum nutritum caro; in hoc supposito non distinguitur efficiens ab effectu, etsi dantur nutritio, augmentatio, & motus &c. oportet, istos effectus habere causam, quæ differat in esse a corpore, quod movetur, nutritur, & augetur: igitur oportet, istud principium esse diversæ rationis, aut non convenire cum re nutrita, mota, vel aucta, nempe debet esse tale, ut nutriet, & non nutriatur; augeat, & non augeatur; moveat, & non moveatur. Aristoteles in octavo Physicorum t. 33. concludit, omne, quod movetur, ab aliquo moveri: *Si igitur omnia, quæ moventur, aut natura moventur, aut præter naturam, & violentia: & quæ vi, & præter naturam, omnia a quodam, & ab alio: eorum autem, quæ natura rursus, & quæ a se ipsis moventur, ab aliquo moventur, & quæ non a se ipsis, ut gravia, & levia (aut enim ab eo, quod generavit, & fecit grave, aut leve, aut ab eo, quod impediens, & prohibens solvit) omnia utique, quæ moventur, ab aliquo moventur; & oportet, quòd ab aliquo quoquo pacto distincto moveatur; alias, ut scribit, & notat P. Soto in Commentario ad prædictum textum: propositio non fuisset digna.*

gnatanta disputatione, tam in octavo citato libro, quam in fronte septimi: nimirum omne, quod movetur, ab alio moveri, sive motor fuerit extrinsecus, ut in rebus inanimis, sive intrinsecus, ut in Animalibus, a re etiam, quæ movetur, distinctus.

Hac Doctrina supposita, quam omnes Peripatetici, ut inconcussam admittunt, necessario infertur, Animalia habere partem moventem, & motam, & illam a re mota distingui. Materia, seu corpus Animalis est, quod movetur. Aliud principium ejusdem est, quod movet, & diversæ naturæ a corpore, quod movetur; si enim esset ejusdem naturæ cum corpore, quod movetur; non esset necessarium aliud principium, quod moveret, aut nullatenus fieret motus.

Itaque, si principium, quod movet, est diversæ naturæ a corpore, quod movetur, concludendum erit, a diversa origine procedere, & id, quod movet, & id, quod movetur; consequenter Animam, quæ est id, quod movet, a materia maximè differre; & non potest maxima hæc differentia rectè ex maxima probabilitate explicari, nisi principium movens extrinsecus accedat; unde colligitur, Animam Brutorum extrinsecus advenire, quod est idem, ac dicere, esse a Deo.

Scimus, nonnullos loco principii extrinsecus advenientis, & moventis confugere ad calorem spirituum, ignem, & hujusmodi. Sed Aristoteles in secundo de Anima t. 40., & 41. proponit hanc opinionem, & rejicit: verba Aristotelis sunt, quæ sequuntur: *Videtur autem quibusdam ignis natura simpliciter causa nutritionis, & augmentationis &c.* id legitur in tex. 40., in sequenti verò, idest in t. 41. ita respondet: *Hic autem concussa quidem quodammodò est, non tamen simpliciter causa, sed magis Anima.* Idem Philosophus in secundo de Partibus Animalium c. 7.: *Quod enim nonnulli statuunt importunè, Animam esse ignem, aut aliquam ejusmodi vim, meliùs fortasse dixeris, Animam in quodam ejusmodi corpore constare, cujus rei causa est, quòd ad exequenda animæ officia calor omnium maximè administrandi vim obtinet. Cùm enim officium Animæ sit alere, & movere, hæc ea ipsa facultate potissimùm efficiuntur. Igitur Animam esse ignem, arbitrari simile est, atque si ferram, aut asciam, fabrum, aut artem fabrilem esse, ideo arbitreris, quia opus non nisi junctis his efficiatur.*

Hæc eadem opinio placuit Galeno, & in libro, quòd animi mores corporis temperaturas sequantur cap. 4. nec aerem, nec ignem solùm, vult, esse Animam. Neque enim aerem solùm, dicere Animam licet, neque ignem: & immediate assignat rationem, & est: *Cùm nec Animalis corpus calidum, frigidum ve ad summum appareat.*

Quicquid dictum est de motu, verificatur de nutritione, augmentatione &c. etenim & ista sunt motus, & ut tales debent habere partem motam, & moventem, idest partem, quæ nutriat, & partem, quæ

nutriatur, & principium convertens partem nutrientem in nutritam.. Idem sermo faciendus est de augmentatione, & in ordine istarum partium sunt nonnullæ, quæ excedunt vires materiæ; unde non possunt educi de sinu materiæ, quare oportet confugere ad aliquod aliud principium, quod summa probalitate est extrinsecum. Quod totum ita liquidò exponitur. Certum est, principium movens esse principium regulans, & disponens materiam regulatam, & dispositam, & etiam certum est, nihil regulare, & disponere se ipsum; unde materia regulata, & disposita debet regulari, & disponi ab alio, & principaliter, & instrumentaliter. In artificialibus id elucet; nam materia Horologii regulatur, & disponitur ab Horologiario, ita materia Scamni, Tabulæ lignæ disponitur, & regulatur a Fabro lignario, qui operatur viribus a materia non pendentibus. Idem observare est in rebus naturalibus. Vegetatio plantarum, maturatio fructuum, productio lapidum, & gemmarum, ut omnes agnoscunt, & confitentur, procedunt a principio extrinseco, a quo complementum lapides, & gemmæ recipiunt, & istud principium non ex illo sinu derivat, a quo materia fluit, & ideo Philosophi spiritum mundi, animam mundi, calorem Cœlestem admitterunt pro quibuscunque generationibus. Platonici animadvertentes id, quod hucusque dictum est, Animam mundi cogitaverunt; cum Platonici Stoici, & Pythagorici convenerunt. Averroes numero Cœli non recessit. Inter Poetas Virgilius 6. Æneidum cecinit.

*Principio Cælum, ac terras, camposque liquentes
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque Astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet,
Unde hominum, & pecudum genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus
Igneus est illi vigor, & cœlestis origo.*

Idem placuit Manilio in secundo libro Astronomicon, & secutus est Stoicos, ut notat Joseph Scaliger.

*Cum Spiritus unus
Per cunctas habitet partes, atque iniget orbem
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.*

Verum quidem est, non convenire Doctores in explicanda Anima mundi; attamen ferè omnes convenire in admittenda causa superioris ordinis, quæ ex sinu materiæ non educatur: & cui attribuendi admirabiles effectus, quotquot observantur in natura, & qui soli materiæ ascribi non possunt. Nec obstat Sacra Genes prædictæ determinationi de Anima Brutali, dum ait: *Producat terra Animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub fir-*

mamento Cæli. Etenim Sacra Genesis variè exponitur. Nonnulli crediderunt, Sacram literam ità exponendam esse, videlicet non quod Aquæ, & Terra, propria virtute elementari Plantas, & Animalia efficerent, sed quòd ex aqua, & terra, tanquam Fœtus ex utero exirent, & emergerent Plantæ, & Animalia: & hæc responsio non videtur irrationalis, etiam si Divus Augustinus, & cum hoc D. Thomas in prima Parte, quæst. 70. art. 2. arbitrati sint, Sacrum Textum causaliter esse intelligendum, nempe quòd Deus tertia die dedisset virtutem terræ producendi herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum: quod & de aliis relatis auctoritatibus videtur posse concludi, & secundum istum modum explicandi Sacram Literam, Animalium Animæ educerentur de sinu materiæ, non crearentur: secus juxta primum.

Uterque modus non videtur aptari posse Divinæ Literæ, nam legitur, Deum creavisse *cete grandia, & omnem Animam viventem, atque motabilem, quam produserant Aquæ in species suas, & omne volatile secundum genus suum*. Quomodo accommodatur, Deum creavisse id, quod Aquæ produserant: si omnis Anima vivens, atque motabilis erat ex Aquis producta, quid opus erat creatione? Aliquid esse extra causam, antequam creetur, repugnat in terminis, sicut præexistere, & postea creari: etiam si admittetur in prædicto loco, creationis nomen rigorosè non sumi, quemadmodum omnes Sacri Expositores hic notant.

Liceat nobis aliquid aliud divinare, supponendo semper, quod ritè arcana Scripturarum explicare ad imbecillitatem humanam non pertineat, nisi fuerit illuminata. Censemus itaque in proposita difficultate, posse aliquod lumen haberi ex ipsa Sacra Scriptura. In secundo Capite Genesis habetur: *Istæ sunt generationes Cæli, & Terræ, quando creatæ sunt in die, quo fecit Dominus Deus Cælum, & Terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis, priusquam germinaret*. Illud idem, quod affirmat Sacra Genesis de virgultis agri, probabiliter opinamur, posse de Animalibus cogitari, & quemadmodum omne virgultum agri erat in terra, antequam oriretur, & omnis herba regionis, priusquam germinaret; ità Animalia, seu omnis Anima vivens, atque motabilis in Aquis.

Nec dicatur, omnem Animam viventem, atque motabilem perstitisse in Aquis potentialiter tantum, non actu, ut de virgulto Agri censet D. Thomas in prima Parte, quæst. 74. art. 2. ad 1. cum D. Augustino, nam alii Auctores gravissimi, & Sancti, ut testatur idem S. Thomas in eadem prima Parte, quæst. 71., & quæst. 72. in Conclus. producta fuere Animalia terrestria actu, & non est major ratio de istis, quam de aliis, consequenter non fuit Elementis concessa virtus producendi Animalia. Eadem die sexta creavit Hominem, & non potentialiter, sed actu, ità de ceteris animantibus sentiendum est, & quamvis perfectissimus

gradus vitæ sit in Homine ad differentiam Animalium Brutorum, & ideo Moyses non dixerit, vitam Hominis produci a Terra, vel Aqua, sicut ceterorum Animalium, sed a Deo; attamen, quia gradus vitæ cuiuscunque Animalis est nobilior, perfectior quocunque elemento, maxime probabile erit, Animalia quæcunque non producta fuisse ab Elementis, potius ab eisdem distincta diebus enunciatis in Sacra Genesi; eoque magis arridet prædicta Doctrina, quia Doctores in creatione distinguunt triplex opus, scilicet opus creationis, opus distinctionis, & opus ornatus: & hæc divisio fundatur in Scriptura Sacra, potissimum ex primis verbis secundi capitis Sacræ Genesios, quæ sunt: *Igitur perfecti sunt Cæli, & terra, & omnis ornatus eorum, complevitque Deus die septimo opus suum, quod fecerat*; non tamen cessando, sed absolvendo, ut septuaginta dixerunt apud Sixtum Senensem libro quinto, annot. 23. Quamobrem perspicuum est, opus creationis statim non fuisse completum, sed spatio septem dierum suam perfectionem, convenientem decorem, & ordinem recepisse. Et hoc cogitatum non tantum remanet probatum ex auctoritate allata secundi Capitis Sacræ Genesios, sed ex toto capite primo, quia terra erat inanis, & vacua, divisit lucem a tenebris, divisit Aquas ab Aquis, congregationes Aquarum appellavit Maria, & aridam vocavit Terram; & si distinctioni opponitur confusio, sequitur, a principio fuisse confusionem, successive res creatas fuisse distinctas, & ornatas. Linus apud Edmundum Dickinsonum in Tractatu de Naturali Veritate hexaemeri Mosaici cap. 17. quod est de Aquis Chaoticis; & Elementaribus in initio suæ Cosmogoniæ docet: *Tempus aliquando fuisse, in quo mixta fuerunt omnia*; deinde mentem eadem separavisse. Hanc eruditionem apud alios eruditos Viros legimus, apud Poetas præcipue, qui postea more suo poetico, multa miscuerunt arbitrio suo, & semifabulas texerunt, ut videre est apud Hesiodum in Theogonia p. 82. apud Ovidium primo Metamorphoseon libro in limine, qui est secutus Hesiodum, & apud Raphaelem Regium in Commentariis ad Ovidium.

Itaque, si omnia fuere creata, quamvis plurima informia, & confusa, non oportet admittere, elementis Aquæ, & Terræ vim Animalia producendi fuisse tributam, cum nullum elementum Animalia generare, & producere possit; ita sentit Edmundus Dickinsonus de Opere quinti diei n. 2.

Et quidem mirabilis Textus S. Moysis opinionem tactam confirmat: etenim expleto die quinto, ait: *Dixit quoque Deus. Producat terra Animam viventem in genere suo, Jumenta, & Reptilia, & bestias terræ secundum species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & Jumenta, & omne reptile terræ in genere suo.* Nam Deus licet dixerit: Producat terra Animam viventem &c. attamen eandem postea fecisse constat, & hæc duo ponderare debemus. Primum,

mum, quod Deus præceperit terræ, ut produceret Animam viventem. Secundum, ut ipse Deus immediatè fecerit bestias terræ. Universus tamen contextus videtur, Deum, mediante terra, produxisse Animam viventem &c.

Edmundus Dickinsonus de opere quinti diei, in tractatu citato concludit, per productionem nihil aliud intelligi, quàm nutritionem, & incrementum. *Quo circa* (inquit) *prout dictum est, facere, ut reperiuntur Reptilia, vel ut exirent, & producerentur alia omnia animantia, nihil aliud fuit, quàm ut Aqua, & Terra per succos suos, quos expansi (vel aeris, ut loquuntur) vis elastica protrudebat in poros Animantium, sic adaugerent eorum materiam, ut animæ sensim vires sibi corporeas acquirerent, & ita natæ, vel repere, vel serpere, vel volare, vel gradiri valerent; non quod isthæc elementa motum darent animanti naturæ, sed materiam solummodò ad instrumenta talium motionum fabricanda præbebant.* In hac tamen Sententia non fuit sibi constans, ut nu. 4.

Potest ad hanc distinctionem præsens negotium contrahi, asserendo, duplicem esse productionem. Prima a nobis dicta quoad essentiam. Secunda quoad conservationem. In principio rerum prima productio fuit immediatè a Deo. Secunda verò ab Elementis, & idè, quando dicitur: *fecit Deus bestias terræ &c.* sensus est, Deum produxisse bestias terræ quantum ad essentiam animæ viventis, elementa autem concurrissse quantum ad conservationem: unde quando dicitur: *producant Aquæ reptile Animæ viventis &c. producat terra Animam viventem &c.* sensus est, quantum ad secundam partem distinctionis, non autem quantum ad primam. Nec novus est iste modus explicandi vim verbi *produco*. Etenim quando Galenus exposuit Sententiam Hippocratis, exaratam in sexto de morbis vulgaribus, comment. 5. t. 5. ubi dicit: *Hominis Anima semper producitur usque ad mortem; sin autem igne excanduerit, simul cum morbo, & Anima corpus depascitur:* expressè docet per *ly producitur*, intelligi posse, vel generatur, vel augetur, vel conservatur alimento, & anhelitu; & in hoc sensu verum est, Animam semper produci in corpore.

SECTIO III.

*An Instinctus, Motusque Spei, Metus, &
Letitia importent aliquam Cogitationem in Brutis.*

Duo fundamenta hîc expendentur, quæ satis conferent ad intentum nostrum; primum quidem ex instinctu, quem in Animalibus concedit Cartesius, & ex quo admittit instinctum, quæri rationabiliter potest, an possit Animal esse automa, & simul habere instinctum, cujus rei notitia, ut funditus percipiatur, oportet prius locum Cartesii, quando Animalium instinctum proponit, adducere; deinde, an automa sit capax instinctus, seu an possit dici, automa habere posse instinctum.

Cartesius itaque prima parte suarum Epistolarum 54. ad Magnatem quendam conscripta p. 107. manifestè admittit in Brutis instinctus. Denique, ait, *instinctus quoad mortuos suos sepeliendos ferantur, nihil habet, quod magis miremur, quàm canum, aut felium instinctus, qui excrementa sua sepulturi, terram scalpunt, quanquam illa ferè nunquam sepeliant; quod probat illos id ex instinctu tantùm, & de eo non cogitantes facere.* Hoc ergo solùm dici possit, quòd licet Bruta nihil agant, quod probet illa cogitare, tamen quia corporis illorum organa a nostris valde diversa non sunt, conjicere licet, aliquam esse cogitationem hisce organis adjunctam, quemadmodum in nobis experimur; licet illorum cogitatio sit imperfectior nostra; ad quod nihil est, quod respondeam, nisi quòd, si illa cogitarent, ut nos, Animam etiam, ut & nos, immortalem haberent; quod non est verisimile, nam nulla est ratio, cur de quibusdam Brutis potiùs, quàm de omnibus id credam, per multa autem ut ex. gr. ostrea, spongia &c. nimis imperfecta sunt, quàm, ut hoc de iis judicare queat.

Hæc habet Cartesius Epistola relata 54., quæ, an sibi consonent, quærendum. Primò dicit, instinctum Animalibus esse concedendum. Secundò negat in eisdem cogitationem, etiamsi admittat instinctum. Tertio, quod sine admiratione legi non potest in sua hypothesis, manifestè sibi contradicit, quia modò negat in Brutis cogitationem, ut ex illis verbis. *Et de eo non cogitantes facere;* modò eandem in eisdem concedit, ut ex verbis, *licet illorum cogitatio sit imperfectior nostra;* & responsio de immortalitate nimis est effæta, ut infra ostendetur, etiam auctoritate Henrici Mori.

Primum punctum non controvertitur: Animalia Bruta habere instinctum; immò Doctores distinxerunt de duplici voluntate, quarum alteram nuncuparunt ab electione, alteram ab instinctu. Prima vigilantibus nobis lucet, & in solis rationem habentibus reperitur. Altera verò in dormientibus, & Brutis a Doctoribus admittitur. Scaliger de subtilitate ad Cardanum exercit. 339. meminit prædictæ distinctionis his verbis: *Voluntas quædam cum electione, ut in homine sapiente, alia ab instinctu, ut infanti recens nato ad sugendum lac.* Post Scaligerum Andreas Laurentius, & Joannes Riolanus eandem doctrinam repetunt. Ille variis in locis suæ Historiæ Anatomicæ lib. 4. cap. 5., & quæst. 1., & lib. 9. quæst. 19. Iste in Anthopographa lib. 5. cap. 3., qui modus distinguendi plus tribuit Brutis, quàm simplex instinctus. Successivè superest inquirere, quid sit instinctus. Hunc dicunt latine lingue Scriptores, nihil aliud esse, quàm instigationem, stimulationem, irritationem, sive afflatum ad aliquid agendum. Vossius in Etymologico linguæ latinæ verbo Instigo, ita scribit: *Item verbale instinctus, quod est instigatus, incitatus, stimulatus, ut apud Livium lib. 5. divino Spiritu instinctus, sive substantivè incitatio, stimulatio. Est enim instinctus impulsio naturæ.*

Audiantur Philosophi, qui altiori indagine de Instinctu verba facere tenentur; & etiam Theologi idem Argumentum consideraverunt. De omnibus istis verba sunt habenda. Pater Campanella de sensu rerum lib. 1. c. 7. definit instinctum ita: *Ergo instinctus est impulsus cognoscentis naturæ; sed quoniam in eodem capite, & lib. prædictus Auctor multa censet probata, quæ apud nos non sunt probata, operæ pretium duximus de Instinctu loqui secundum aliorum placita.* Gerson apud Joannem Altenstaig in suo Lexicon Theologico verbo Instinctus, de Instinctu naturæ, loquens ex prædicto Doctore, ait: *Instinctus naturæ proprius, & intrinsecus est inclinatio fortis rei, competens essentialiter sibi, & intrinsecè ex dono Dei ad finem suum mediatè, vel immediatè consequendum.*

Hæc descriptio nobis non sufficit, quia non probat contra Cartesium; immo cùm in eodem loco legatur: *Appetitus naturæ idem esse cum instinctu naturali;* cùm appetitus naturæ conveniat rebus inanimatis, poterunt Bruta esse Automata, & habere suos instinctus, & propterea Cartesius benè admittere poterit in Brutis instinctum, & simul negare cognitionem sensitivam in eisdem, asserendo, esse pura Automata.

Hanc opinionem observamus apud Patrem Campanellam in eodem primo libro de sensu rerum cap. 8. fuisse nonnullorum Doctorum, ut habetur ex sequentibus ejusdem verbis: *Conantur alii (ita legitur in limine capitis) ostendere instinctum exstare in natura absque ratione, & sensu; nam magnes trahit stupidum, insensatumque ferrum, & ipse ad polam mirabili instinctu perpetuò dirigitur.*

Quapropter Argumento ab instinctu non excluditur Cartesius, nisi aliquid aliud addatur pro cognitione instinctus. Itaque nostro munere facientes satis concedimus, de instinctu, & appetitu confuse admodum loqui Doctores, & sepe pro appetitu naturæ intelligere instinctum, & e contra, nec importare cognitionem, ut dictum est supra, & postea legimus apud Piccolomineum de rerum definitionibus in Annotationibus Appetitus p. 173. illud idem, quod tactum est: *Appetitus rerum per naturam, naturæque instinctum operantium non sequitur cognitionem proximè, hoc est competentem appetenti, sed longè, hoc est competentem duci naturæ, & dirigenti, nimirum divinæ menti cuncta prænoscenti, & ordinanti.*

Ad rem hanc maximè pertinet, quod scribit Lessius de Providentia Numinis lib. 1. nu. 99., ubi docet, Bruta nec cognoscere finem suarum operationum, nec cogitare, hoc esse ad illud utile, aut hoc propter illud esse faciendum: *Non enim (sequitur prædictus Doctor) norunt araneæ ad quid textus telæ sit utilis, aut quo ordine in illa continuanda sit procedendum. Nec apiculæ cur tali forma struant favos, aut quid inde commodi percipiant. Nec ullum Animal cur comedat, cur bibat, cur generet, cur sobolem alat, cur fugiat, cur sua, seque defendat. Denique nullius rei, quam gerit, finem, aut rationem novit; & tamen tanto ordine, tanta industria, & ratione omnia gerit, ac si perfecta ratione præditum esset: undè aliqui veterum putarunt, omnia Animalia ratione esse prædita, etiam si sermone nobis noto destituta essent, qua de re Plutarchus libellum conscripsit; sed falsa, & ridicula est sententia.*

Necesse est ergo, sit mens aliqua omnibus Brutis prædens, omnium actiones gubernans, quæ quid singulis ad vitam, & incolumitatem, & ad naturæ propagationem conveniat, optimè noverit, & quibus mediis, & functionibus ad illa sit perveniendum: per quam mentem omnium actiones in proprios, vel distinctos fines sint ordinate.

Addit idem Lessius, eandem mentem omnibus Brutis præsentem, singulis pariter Brutis proprios, & accommodatos instinctus inservisse ad omnia prædicta multa obeunda, & huiusmodi instinctus instar rationis eadem dirigere contendit: & quoniam nu. 101. directionem distinguit, propterea Auctoris relati verba hic referre non displicet: *Quod autem per istos instinctus in suis actionibus ita procedant, ac si mente prædita essent, ratio ejus est, quia sunt impressiones quedam rationis divinæ, & providentiæ, unde ita dirigunt operationes, sicut ipsa ratio, & providentia divina, si animantibus insita esset, vel illis, ut instrumentis uteretur, dirigeret. Deinde idem Auctor distinguit modos, quibus res diriguntur ad suum finem consequendum; & ait: Duobus modis potest res aliqua ratione, & arte in operando dirigi, & in finem tendere. Primò proximè tanquam instrumentum ab Artifice motum: sicut penicillus a Pictore.*

Secundò mediante vi impressa, quæ rationis sit quoddam vestigium, & imitatio. Hoc modo moventur Animalia, & diriguntur a Divina Providentia. Diriguntur itaque ratione in omnibus non inherente, sed invisibiliter assistente, & præfidente, non sicut nuda instrumenta proximè ab Artifice mota, sed mediante vi impressa, quæ vis artis formam retinet in operando. Hoc sensu dixere Philosophi, opus naturæ esse opus intelligentiæ, quia ab intelligente per vim impressam natura in omnibus dirigitur.

Exemplificat suam hanc Doctrinam idem Pater, Simias, & Canes in medium adducens, & sicut prædicta Animalia saltant, & ludunt cum spectantium voluptate, & quæstu Domini, ita disparata ab Hominum industria, etiam si ars, qua tripudiant, non Brutis inhæreat, sed præsideat, & istorum phantasie quoddam vestigium crebro usu impresserit; ita mens suprema Brutis omnibus præficiens eorundem actiones gubernat, mediante vi impressa, quæ humanæ arti proportionem respondet.

Tandem concludens, quid sit instinctus, & in quo consistat, ait nu. 103.: *Consistit autem primariò in dispositione phantasie, qua fit, ut ipsa certo modo, pro tempore, & loco (quando res postulat) aliquid, ut conveniens, aut noxium apprehendat. Secundariò tum in appetitus inclinatione, tum in quadam dexteritate, ac habilitate exequendi. Et paulò antè scripserat: Hic instinctus, quatenus conficit opus artificiosè (ut in aranea telam, in ape favum) est participatio quædam, & vestigium artis divinæ, non universè, sed speciatim, ut consideratur in isto opere. Ut autem facit accommodatè ad finem, est simili modo specimen quoddam, & vestigium divinæ providentiæ.*

Equidem in hanc arenam non descendimus, ut omnium opinionum acrobologiam institueremus; nihilominus placet interdum aliquid addere; Patrem Lessium optimè probare providentiam Numinis, libenter concedimus, quæque est ita nota, perspicua, & manifesta, ut non possit, nisi a protervis, & Atheis negari.

In prædicta tamen lectione non arridet, Animalia Bruta mente præfidentem habere, a qua omnes eorundem actiones gubernentur, maximè cum ex eodem Auctore habeant vim impressam, velut quoddam rationis vestigium, & hanc impressionem esse inherenter, patet, non invisibiliter assistentem, ut idem ait: immo videtur prædicta Doctrina parùm constans, & ratio est, quia opponuntur impressio, & assistentia; alterum enim ex his est extrinsecum, alterum intrinsecum, & similiter istæ duæ propositiones ex diametro se tollunt. Natura Brutis proprios, & accommodatos instinctus inservit, qui instar rationis dirigunt, hinc natura dirigit Bruta invisibiliter facultate assistente, & præfidente.

Confirmantur, quæ dicta sunt ex Canibus, & Simiis, quæ ex edu-
ca-

catione aliquid intrinsecum recipiunt, ex crebro usu impressum, quod postea est principium saltus, ludi, & aliarum operationum, quas ad imitationem efficiunt.

Volumus pacato animo Patri Lessio concedere, araneas, & apiculas non cognoscere ad quid telas conficiant, seu ad quid textus telæ sit utilis, aut cur tali forma struant favos, aut quid inde commodi percipiant, aut cui bono mel sit institutum &c. de quarum rerum institutione, & fine utinam adæquatè scirent Homines docti, & acuto ratiocinio utentes, sed negamus, ità se habere, sicut se habet penicillus in manu Pictoris; plurimæ enim conjecturæ demonstrant, non esse Animalia comparanda cum instrumentis Artificum, nec eodem modo de Animalibus erga Deum sermonem esse instituendum, ac de penicillo erga Pictorem, tum quia omnes, qui propriè loquuntur de instinctu, intelliguntur de potentia, & dote intrinseca, & naturali expressa per vim impressam, & insertam sufficienti activitate dotatam, juxtà indigentiam speciei, ad differentiam materiæ, quæ non potest propriè habere instinctum ad formam, cum habeat tantum potentiam passivam; tum quia non debemus æqua manu metiri Animalia, Plantas, & Mineralia &c. ità ut proprietates in omnibus debeant denominari instinctus propriè, quicquid sit abusivè, quia variæ corporum structuræ variis nomenclaturis ansam præbuere, nec Plantæ dicuntur habere instinctum ad suos fructus edendos, nec sarfa parilla dicitur habere instinctum ad superandam luem Gallicam &c.; & quamvis instinctus possit denominari proprietas, non tamen omnis proprietas est instinctus; & Doctores, qui introduxerunt instinctum in Animalibus, quid diversum a proprietate tantum intellexerunt, idcirco quicquid de sarfa parilla, & Plantis dictum est, illud ipsum de Metallis, Lapidibus &c. dicendum, quæ variis proprietatibus gaudent, non instinctu; unde non arbitramur, posse dici hoc, vel illud minerale, hanc, vel illam operationem efficere ob instinctum sibi insertum: addimus, quòd si Animalia essent puræ Machine, malè dicerentur, habere intrinsecum instinctum, quia tunc non distinguerentur ab artificialibus, quæ nullum impetum innatum habent ad hoc, vel illud, quatenus ab arte, sed omnium hujusmodi principium est in aliis, & extra. Hec est Doctrina Philosophi propugnata a Cæsalpino in 3. suarum questionum Perip. quest. 1. p. 50., & 53., & quis unquam crederet habere Horologia instinctum ad pulsandas horas, aut Navim ad iter faciendum per aquas?

Quamobrem contra Cartesium tenemur concludere, dum instinctum in Animalibus admittit, aut impropriè, & abusivè sensisse de instinctu, qui in Automatis non datur, aut falsis aliorum suppositis adhesisse, & fortè aliquorum, qui instinctum confunderint cum proprietate, unde Cartesio, aut ab aliis, aut a se ipso decepto in cognitione instinctus non est.

est quidquam tribuendum, & consequenter, dum statuit, Bruta esse Automata, non potest simul admittere, habere instinctus.

Confirmatur noster progressus ex ferè communi Doctorum calculo, inter quos emicant Thomistæ, duce D. Thoma. Hic in tertium librum Sententiarum dist. 26. qu. 1. ad 4. ita scribit: *Sicut Animalia cognoscunt rationem convenientis, & nocivi, non per inquisitionem rationis, ut Homo, sed per instinctum naturæ, qui dicitur æstimatio; ita etiam cognoscunt aliquid, quod futurum est, sine hoc, quod cognoscant rationem futuri, non conferendo presens ad futurum, sed ex instinctu naturali secundum quod aguntur, ad aliquid agendum, vel ex impulsu naturæ interioris, vel exterioris: sicut quando agunt aliquid ad præcavendum de futuris, quæ dependent ex motu Cæli, quasi ex eo impulsa; unde ex eorum operibus Homines possunt aliquid scire de hujusmodi futuris, sicut nautæ præsentunt tempestatem futuram ex motu Delphinorum ad superficiem aquæ ascendentium, & formicæ veniente pluvia reponunt granum in Cavernis.*

Sententiam hanc non mutavit prædictus Doctor Angelicus in Summa, scilicet in prima parte quæst. 78. art. 4. in corpore Conclusionis, ubi legitur hoc principium, nempe quod *ad apprehendendum intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimativa*, ut patet in Ove venientem Lupum fugiente, non propter indecentiam coloris, vel figuræ, sed propter innatam inimicitiam, & in Ave colligente paleam, non propter aliquam delectationem sensibilem, sed propter utilitatem nidificationis, quod motivum non mediocri robur recipit ex diversa materia, quam Bruta feligunt pro conficiendis nidis. Has operationes indigere principio, omnibus notum est, quod in Brutis æstimativa nuncupatur, in Homine autem cogitativa, ita D. Thomas loco citato. *Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est, nam alia Animalia percipiunt hujusmodi intentiones solum naturali quoddam instinctu, Homo autem per quandam collationem: Et ideò, quæ in aliis Animalibus dicitur æstimativa naturalis, in Homine dicitur cogitativa, quæ per collationem quandam hujusmodi intentiones adinvenit.*

Avicenna, cui plurimum tribuit D. Thomas, cognovit æstimativam, & solet ex eodem ita definiri, nimirum, quod sit *Virtus Animæ sensitivæ, apprehendens de sensato, quod non est sensatum sub ratione delectabilis, vel detestabilis, seu convenientis, vel inconvenientis.* Hanc definitionem æstimativæ Avicennisticam desumpsimus ex Arnau in Tomo sexto sui dilucidi Philosophiæ Syntagmatis, libros de Anima complectentis qu. 16. art. 3., & in hoc articulo explicatur, & defenditur Doctrina D. Thomæ, & sanè apud innumeros Doctores nunquam dubitatum fuit, quod instinctus sit æstimatio, & vis Animæ sensitivæ, qua naturaliter apprehenditur nocivum fugiendum, & conveniens amplectendum: *Itaque* (scribit Arnau) *impulsus, seu instinctus naturæ est ipsamet inclinatio ad*

bonum conveniens, & consequenter fuga ab inconvenienti; ex qua procedit, quod Bruta deinde moveantur ad motum. Quod longè aliter est in Homine agente per inquisitionem, & consilium, seu collationem intentionum. Sequitur idem Auctor, ostendens discrimen inter cogitativam, & æstimativam, & ait: Unde in Homine cogitativa, quæ confert, non distinguitur ipsa ab æstimativa, ut diximus de phantasia respectu imaginative. Sed cogitativa est, ut perfectio, & complementum ipsius æstimativæ, quia in Homine est nobilior modus operandi, ex propinquitate ad intellectum, sed non absolute, ut est Virtus sensitiva ipsius Animalis. Unde cum agit quasdam actiones, non ut Homo est ratione utens, sed Hominis sine consilio, & inquisitione, dicitur agere instinctu nature, sicut alia Animalia.

Scimus, omnes Doctores non ita de sensibus internis discurrere. Multi enim, & multi sunt, qui æstimativam negant. Zabarella de facultatibus Animæ cap. 12. acerrimè D. Thomam impugnatur, Guevara de interiori sensu lib. 1. tract. 7. cap. 2., & sequenti conatur ostendere unitatem sensus interioris de mente Aristotelis, etiam inter nuperrimos Doctores, hæc Sententia applausum habet, ita constat, sensisse Arriagam Disp. 5. de Anima, Sect. 4., ubi legitur, maximum diffidium esse inter Doctores de numero sensuum internorum: hæc sunt ejusdem verba: *Alii Auctores eos sensus redigunt ad quatuor, alii ad tres, ad duos alii, alii denique ad unum, ut nulla sit Sententia sine Patrono.* Quod ipsum Conimbricenses in tertium librum Aristotelis de Anima cap. 3. quæst. 1. art. 1., & seq. admodum eruditè prosequuntur. Concludit tamen, quod licet dentur diversæ operationes internæ, unicum tamen esse sensum omnium illarum operationum principium. Ità similiter Serbellonus in sua Philosophia Ticinensi Tom. 2. de Anima, Disp. 2., quæst. 2. art. XIV. Burgundici Tom. 6. cap. 6. quo Tomo Physicæ pars tertia de Corpore animato continetur. Cardosus in Philosophiæ liberæ lib. 5. quæst. 28. ubi multi alii referuntur pro eadem opinione, ut Murcia, Aversa, Oviedo, Dondinus &c., & forsan omnes illi, qui nomine diversarum potentiarum, non intelligunt diversas facultates, sed potius diversa munera.

Sed quomodocunque res sit, nostra interim non interest, quærere ex professo, & diligenti indagine, an detur æstimativa, nec ne in Brutis. Sufficit enim cognoscere ex proposito discursu, æstimativam, seu instinctum non admitti a Doctoribus propriè, & non abusivè loquentibus in rebus inanimatis, consequenter absurdum esse sermonem, ponere instinctum in Animalibus, & unà asserere, eadem Animalia Bruta esse Automata.

Aliud sequitur fundamentum ex eodem Cartesio desumptum, & profectò contra eundem Cartesium. In eadem Epistola 54. primæ partis ad Magnatem quendam conscripta admittit in Brutis Animantibus spei, metus, aut lætitiæ motus; ad istos tamen eliciendos cogitatione neutiquam

quam egere contendit: Si enim, ita scribit Cartesius, doceatur pica, dicere Domine sue advenienti B, id aliter fieri non potest, quam efficiendo, ut hec prolatio vocis fiat motus ex aliqua passionum ejus proficiscens; erit, nempe motus spei, quam de esca habet, si semper assucta fuerit, hoc prolato, aliquid delicatioris escæ accipere; pari ratione ea omnia, quæ docentur Canes, Equi, et Simiæ, aliud non sunt, quam illorum spei, metus, aut letitiæ motus, ita ut ad hæc facienda cogitatione neutiquam egeant.

In hac Auctoritate continentur plurima, quæ, nisi nos fallant conjecturæ, maximopere enervant Cartesium. Primum admittit, Bruta capacia esse alicujus instructionis, & Picas, Canes &c. aptitudinem habere ad aliquas disciplinas. Hinc nos inferimus, non esse pura Automata, & hunc progressum Viri doctissimi admiserunt, ut concederent Animam in Brutis. Hanc eandem Animam cogitare suo modo, crediderunt insignes Philosophi, Divus Thomas, quando in prima parte qu. 78. art. 4. docet, Animalia Bruta apprehendere intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, beneficio æstimativæ naturalis, non est alienus ab hac positione, nimirum quod Animalia Bruta suo modo cogitare possint. Deducitur hæc Doctrina ex eodem loco citato in responsione, ad quartum, ubi habetur, quod licet intellectus operatio oriatur a sensu; tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest: *Et similiter æstimativa, licet inferiori modo.* Æstimativa igitur inferiori modo agit, quam cogitativa, & hæc distinguitur ab illa, ut dictum est ex Arnu, ut perfectum ab imperfecto, quocirca ex hisce principiis non potest non deduci aliqualis in Brutis cogitatio, & licet non inveniant Bruta per collationem, attamen in sua æstimativa cognoscunt aliqua, quæ sensus nullus percipit; immo, cum æstimare sit judicare quoddam, verisimile videtur, a prædicta operatione cogitationem aliqualem non esse excludendam.

Nostri hæc Teoria confirmari potest ex Aristotele in secundo libro de Anima t. 162., in quo ita legitur: *Quoniam autem visus maxime sensus est, et nomen a lumine accepit, quoniam sine lumine non est videre, et quoniam immanent, et similes sunt sensibus, multa secundum ipsas operantur Animalia; alia quidem, quia non habent intellectum, ut bestiæ; alia verò, quia obruitur aliquando intellectus passione, aut egritudine, aut somno, ut Homines.*

Non debemus dissimulare, Auctoritatem Aristotelis infirmam esse contra Cartesium, & tantopere infirmam esse, ut Cartesiani cum omnium admiratione delineandam curaverint Cartesii imaginem libros Aristotelis pedibus conculcantem, ut apparet in editione quarta principiorum Philosophiæ Amstelodami anno 1664. in primo folio.

Nos autem non opponimus Cartesio nudam Aristotelis Auctoritatem (quamvis hæc nunquam sit temerè spernenda) sed opponimus Aucto-
ri-

ritatem unà cum ratione. Cum igitur Aristoteles observaverit, & viderit, Animalia Bruta habere oculos, aures, nares &c. non potuit cum omnibus non sentire, eadem videre, audire, odorare &c. secus natura nos luderet, & deciperet, si fabricavisset in Brutis oculos, & aures, quæ non viderent, nec audirent, & quando res diversimodè se haberet, possemus asserere, etiam in Homine non inservire ad videndum, de qua re turpe est sermonem instituere. Itaque Aristoteles dubitare non poterat, Animalia Bruta videre: dicamus ergo videre; & cum non possint videre, nisi moveant, necesse erit, oculos, aures, nares movere, dum vident, audiunt, odorant &c. hoc est, quod advertit Aristoteles in secundo de Anima t. 16 r., dum definit Imaginationem, seu Phantasiam his verbis: *Imaginatio utique erit motus a sensu secundum actum factum*; & cum uno moto moveatur aliud, necesse erit, motum sensus communicari parti internæ ad aliquem finem, & quod in prædicta parte interna sit alia potentia, quæ sensus externi impulsu, & motum recipiat pro regimine Animalis; cui bono inserviret artificiosa, & mirabilis corporum structura, & manifestus oculi, auris &c. cum cerebro consensus per nervos, quando organa externa, dum agunt, & moventur, non communicarent aliquid partibus superioribus, seu ipsi cerebro? Evidens igitur est, dari in cerebro aliquod organum, seu aliquam partem aptam moveri ab his, quæ aliis organis externis apparent, seu ab eisdem organis motis a propriis objectis.

Cartesius hanc Doctrinam de motu causato ab organo externo non potest negare, & Cartesiani eundem communiter admittunt. Superest explicare, cur motus huiusmodi causatus ab organo externo, scilicet ab oculo, aure, nare &c. in organo interno, ita propagetur ab organo externo ad internum. Absque dubio non potest statui, hoc commercium incassum instrui, & absque difficultate debet supponi ad regimen, & Brutorum directionem, prædictam unionem, & correspondentiam institutam fuisse. Quomodo autem possent dirigi, nisi aliququaliter cognoscerent. Ità docere videntur innumeri Doctores, quando quærunt, cur phantasia data sit Animalibus, & respondent, datam esse, ut per eam Animalia intellectus expertia regantur. Directio enim, & gubernatio actionum non potest dari facultati omnino cecæ, sed facultati cognoscenti, quæ in Brutis est phantasia, ut in Hominibus est intellectus. Quocirca, si Cartesiani admittunt motum in cerebro productum ab oculo, nare &c. admittunt illud idem, quod Aristoteles cogitavit de phantasia; si postea volunt negare, in prædicto motu nullam esse cognitionem, poterunt etiam negare, motum objecti visibilis in oculo non inservire visioni, & ità Bruta oculis suis non videre, naribus suis non odorare, & auribus suis non audire &c. Hoc ipsum, ut melius innotescat, ita differamus. Vel
Bru-

Bruta suis oculis vident, vel non vident: si primum, ad nobiliorem partem pertingere debere motionem ab oculo factam, necesse est, ut visio fiat, ut communiter docent, & demonstrant Philosophi, & hoc dato Cartesiani tenentur admittere Phantasiam, cum terminus motionis externæ institutus ad commodum Bruti pro proprio regimine, ut scilicet visis, & odoratis uti possint. Si secundum, oportebit negare usum oculi, & continuationem motionis ab organo externo ad internum; quod structuræ repugnat.

Quæ omnia, si vera sunt, uti plusquam probabiliter credimus, non erit alienum a veritate, Bruta aliquo modo cogitare de rebus sensitivis, & sua phantasia sensitiva, quæ valde distat a deliberativa, quæ rationalis est, distinguere lapidem a pane, hunc ab hoste, solo auditu.

Plinius loquens de Felibus in X. Historiæ naturalis Lib. cap. 73., observans eorundem actum in capiendis avibus, & muribus, ita eleganter scribit: *Feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepant avibus! quam occulto speculatu in musculos exiliunt! Excrementa sua effosa obruunt terra, intelligentes, odorem illum indicem sui esse.*

Plinianæ eloquentiæ plurimum esse tribuendum omnes norunt, sed historica hæc relatio est vera, nempe feles interdum videre murem, & ob situm, vel ob aliquod foramen, rimamve non posse eundem insequi, & aggredi: in hoc casu Feles non desinit custodire locum per aliquod temporis spatium, etiam effatu dignum, ut expectatio possit ipsis esse proficua. Interim, dum hæc aguntur, nimirum, dum Feles non recedunt a situ, in quo mus videtur abscondi, vel fugere, nullatenus eundem videntes, aut expectant futuram prædam, vel non. Si primum, non possunt expectare futuram prædam, nisi aliqua cogitatio uncula ipsos detineat; in motu enim esse ad futuram prædam, nihil aliud importat, quam suo modo cogitare eandem: ex quo etiam deducitur, instinctum esse quasi cæcam naturam, ut nonnulli Philosophi credidere. Si secundum, si non expectant murem, cur ibi morantur? Cur post temporis lapsum ad pristinum locum regrediuntur? Hujusmodi phenomena explicare sine Anima sensitiva, sine cognitione ejusdem ordinis non solum difficile, sed impossibile est.

Possent aliquis opponere, ideò feles morari post absconditum, vel fugaculum murem, non quia scilicet hunc viderint, sed quia muris odor perseveret nares Felium afficere, unde ex hac motione fit, ne recedant. Hæc oppositio nihil enervat propositam rationem; quoniam odor in automate nihil omnino operatur. Præterea, aut Feles naribus suis sentiunt odorem muris, & ut sibi gratum distinguunt, vel non. Si odorem sentiant, & ut sibi gratum instinctu solo agentes distinguant, oportet concludere, non esse puras machinas, & si secus, nulla erit odoris operatio, & titillatio, nec ulla causa moræ. Nec dicatur, effluviis

vi coarceri, ut a magnete ferrum, quia præsente mure, nunquam recederent, quod non evenit.

Totum hunc progressum observamus in eisdem Animalibus, & Canibus, & aliis, quando famescunt, & vident suos Custodes, vel Dominos cibum assumere, tunc temporis hæc Bruta penes mensam, vel alium locum persistunt, immoto corpore, oculis fixis, vel si moventur, cruribus stimulant comedentes, ac si ab eisdem peterent alimentum: sciremus libenter, an in hoc statu cogitent de esca, & an cognoscant, posse sibi ipsis escam concedi.

Dicimus, quod sentimus, Bruta incassum ibi non morari, distinguere locum a loco, expectare id, quod vident, & hæc omnia aliqualem cogitationem involvere, cum a prædictis operationibus externis fere impossibile sit segregare motus alios internos externis correspondentes, inter quos cogitatio secundum modum locum habet, seu locum habere, valde probabile est; & ad hoc confirmandum apparatus partium internarum intra cranium mentiri, non finit, nec non necessaria connexio, & series rerum, quæ fiunt a Brutis in casu proposito, inferunt aliquid, quod Machinis puris accommodari nequit, & consequenter aliquam speciem, & cogitationem de cibo.

Fortius urget alia instantia, quæ apud nos evidentissima est, quando Picas docemus vocabula quædam, constans est observatio, prædicta Animalia attendere, & verba, quæ proferuntur, diligenter aucupari, retinere, & discere, aurem admove, non huc, & illuc vagari, sed loquentem aspicere, & excipere, ac instar auditoris se præbere. Quomodo potest evenire, ut discant nostra verba, & non attendant? Quomodo evenire potest, quod huiusmodi, & alia similia Animalia attendant, & non cogitent? Attendere ex sui natura hoc importat, & Grammatici, inter quos Sipontinus, non dubitarent de hoc loquendi modo. Verba Sipontini sunt: *Attendo composita sunt attendo, quod est cogito, & quasi animum intendo*. Paulò inferius: *Hinc attentos dicimus auditores, qui ad ea, quæ dicuntur, intendunt animum*. Quare, si Picæ, & alia similia Animalia, ut Psittaci, Sturni, Corvi, Luscinie &c. loquuntur, & ut loquantur, attendunt, cogitare etiam suo modo necesse est.

Aliam hic addamus instantiam, quæ suo modo cogitare Bruta, liquiddò firmat. Canes, Feles, & alia Animalia, si clausum ostium inveniant, per quod intrare solebant; quantopere strepunt, ut impedimentum removeant, ne eorundem progressus retardetur, Canes latrant, Feles miaulant, cruribus, & unguibus lacerant, & impetunt, ut sibi via preparetur.

Omnes isti conatus, vel conjunguntur cum aliqua cogitatione, vel non. Si primum, Cartesius est deponctanus. Si secundum, omnes con-

natus erunt in natura brutali sine fine, & sine cognitione; quomodo potest probabiliter concipi, Brutum valide moveri adversus ostium, & nullatenus cogitare de ingressu? Immo ex modo, quo se habet Brutum in casu proposito, patet discrimen de cogitatione, & cogitatione, ita Homo cessat a pulsatione, distinguit horas &c. non Brutum.

Pari pede currit instantia de mirabili arte nidificandi, quam profequitur Rorarius pag. mihi 60., & sequenti libro primo in Opusculo ad hoc Argumentum spectante. Hanc avium solertiam nullam supponere cogitationem futuræ proles supponant, qui volunt. Nos arbitramur, vix posse moveri ad prædictas operationes, sine aliquali lumine proles, & quando istud deesset, non distingueretur unum tempus ab altero, quod necessarium est distinguere cum discrimine a Machina.

Scimus communem responsionem de instinctu, de quo verba sunt facta. Adjungimus prædictum Rorarium tam in primo libro, quam in secundo libro operis enunciati, admirabiles Brutorum effectus ad instinctum non reduxisse, sed nobiliorem, & superiorem causam eorundem admisisse. In lib. 1. p. 50. post relatam historiam cujusdam Canis, ita scribit: *Si memoratus Canis naturam ducem secutus dumtaxat fuisset, quid amplius egisset, quam a Domino minimè recedere?* Legatur historia apud suum Auctorem, quæ sanè mirabilis est, & ostendit, solo instinctu vix explicari posse phenomena Brutorum. In lib. 2. pag. 79. quando considerat Hirundinum diligentiam eo tempore, quo pulli volare incipiunt, non solum illius, quæ ova fovet, sed & aliarum in auxilium advenientium, negat his verbis instinctum: *non mediùs fidiùs naturæ instinctu scire possunt, quid alibi pullorum agatur, nisi ab aliis certiores priùs factæ.*

Animus noster non est velle tueri commenta Rorarii; tantum proponere nobis sufficiat, cogitationem aliquam non esse a Brutis removen-
dam, & communem Doctrinam de instinctu hispidam esse; & si altera propositio, quæ hic refertur, non admitteret difficultatem, quemadmodum non admittere videtur; nostræ hypothese probabilitas semper magis appareret. Propositio est hæc: *Nemo potest quærere, nisi cogitet.* Bruta quærere, omnes illi tenentur concedere, qui Brutorum operationes observant. Aldrovandus noster de Canibus, & Felibus verba faciens, investigare hæc Animalia docet. Hic autem non est terendum tempus, cum omnibus notum sit, Bruta quærere, & hinc altera pars evidens redditur, nempe cogitare: quid enim *aliud est quærere, quam quæ sit res aliqua, investigare*: ita Sipuntinus, & Vossius in Ethymologico linguæ latinæ vult, quærere in prima sui significatione de ijs dici: *qui operam dant, ut res amissas recuperent.* Dare operam multa Bruta, ut res amissas recuperent, est certum in Canibus, quando amittunt Dominum; in Felibus, si mures capti fugiant; in aliis Belvis, si filii, seu pulli

auferantur; & etiam si non amiserint aliquid, adhuc quærent, ut in Canibus Venaticis patet. Itaque Bruta quærere est indubitatum, & hinc sequitur, cogitare; sed cum moderatione de quæsitis, & cogitatis Brutorum sentiendum est, ne incidamus in errorem Rorarii, quod *Animalia Bruta ratione utantur melius Homine*. Hic error est tam gravis, ut nullo modo possit ad bonam frugem reduci: sicut opposita opinio est erronea, eadem Animalia esse pura Automata, ut mirabiles eorundem operationes, ut puta *quærere* suo modo, *cogitare* persuadent, natura quadam cæca, seu instinctu omnia fieri in Brutis absque ulla apprehensione, & iudicio non credunt cordatissimi Viri, & vix potest concipi, insensatam Machinam efficere posse, quæ narrantur de Brutis, & observantur in eisdem, aut eadem posse ab eadem procedere, & derivare. Discrimen inter Machinam, & Machinam, nobis innotescit, proinde nihil mirum, si una Machina obtineamus unam operationem, & quidem multò nobiliorem altera ob diversum, & nobilius artificium in illa, quàm in altera: & nunquam erit in controversia id, quod tangitur de diversis operationibus ob diversitatem Machinarum: difficultas erit, an nobilissima inter Machinas possit esse principium totale operationum, quæ dicuntur ab eadem fieri: & notanter dictum est: *totale*: quia nemo unquam negavit necessitatem structuræ, siue Machinæ ad operandum. Quod autem sola Machina non sufficiat, ex dictis patet, & etiam, quia Machinæ necessariò operantur. Videmus autem Bruta, ut Canes, qui positis eisdem circumstantiis, modò moventur, modò non.

Duas hic naturas advertimus, extrinsecam unam, & intrinsecam aliam. Hæc ut cæca non potest esse regulatrix operationum, quæ observantur. Illa verò non est probabilis, etiam si Pater Lessius mentem superiorem admiserit omnibus Brutis præsentem, ac si opus esset, hanc mentem superiorem debere esse sollicitam de telis aranearum, aut de apium alvearibus, & huiusmodi.

Quòd autem in Brutis sit aliqua vis impressa, quæ sit rationis quoddam vestigium, ut idem Lessius persuadere conatur, & mediante hac impressione Bruta mirabiliter operentur, ac si ratione prædita essent, vix admittitur; hac enim Doctrina nihil cognoscerent Bruta, & operarentur, ac si rationem haberent, sed non haberent: distinguuntur enim hæc duo, operari ordinatè cum ratione, & operari ordinatè, ac si ratio adesset. Prima operatio nunquam potest esse mechanica, bene verò secunda, etiam si operatio fiat cum tali directione, & ordine; ac si fieret cum ratione, quod finè difficultate non admittitur, quia directio, quæ dependere debet a ratione, non potest fieri finè eadem: & ideo multi, & multi Doctores observantes Brutorum operationes, ità directas, & ordinatas, ut fortè melius ab Homine non dirigerentur, &

ordinarentur; probabiliſſimè ſtatuerunt, Bruta non carere omnino ratione, quemadmodum ſupra indicatum eſt ex Wallefio, Plutarcho, & aliis, quos ſequitur Petrus Michael Heredia in tractatu de natura Delirii, & ejus cauſis cap. VI. in quo quæritur, an in Brutis dentur deliria. Hic Auctor in eodem loco adducit Auctoritatem Galeni in principio libelli, cujus titulus eſt Suaſoria ad artes oratio cap. 1., quam Auctoritatem omittere nolumus, & ſequitur: *An Animantium generi, quod irrationale appellatur, nulla omnino data ratio ſit, ſanè dubium eſt, nam eſi caret ea, quæ in voce verſatur, quam ſermonem nominant, quæ tamen animo concipitur, quam ratiocinium dicunt, ejus fortasſe particeps omne genus Animalium eſt, quanquam aliis partius, aliis liberalius!* Paulo inferius ait: *Quandoquidem ceteræ animantes omnes paucis quibuſdam exceptis, artium expertes conſpiciuntur, eademque paucæ, quæ artes aliquas tractare videntur, has natura potiùs quàm inſtituto conſecutæ ſunt; tandem in fine capitis concludit. Ob eam igitur rem quanquàm rationis particeps ſit reliquum Animantium genus, Homo tamen cum longè ceteris ſit ratione præſtantior ipſe unus excellentiæ magnitudine Animal rationale nuncupatur.*

Neque obest, quod docet Ariſtoteles in ſecundo lib. de Anima t. 157., & ſecundùm aliam diſtributionem in tertio de Anima, eodem tamen textu apud Conimbricenses, quorum verſionem hîc adducimus: *Verùm opinionem quidem ſequitur fides: quippe cùm fieri nequeat, ut hiſce quiſquam non credat, quorum habet opinionem. Beſtiarum autem fides quidem nulli; imaginatio verò compluribus ineſt. Præterea fides opinionem omnem ſequitur, perſuaſio fidem, ratio perſuaſionem. At imaginatio quidem quibuſdam Belvis ineſt, ratio autem nullis.* Non obest, inquam, prædicta Doctrina Ariſtotelis, quia, ſicut imaginatio omnibus Brutis ineſt, aut perfectæ, & diſtinctæ, aut imperfectæ, & confuſæ; ita poſſumus arbitrari cætera, quæ negantur a Philoſopho in Brutis, eodem modo in eiſdem, nimirum imperfectè, & confuſè reperiri, loquendo tamen ſecundùm principia Philoſophi; & probatur noſtrum hoc dubium ita. Cui bono inſerviret ſpecierum a ſenſibus externis, & a ſenſu communi tranſmiſſio, & earundem conſervatio (quæ ad phantaſiam pertinet) quando ſaltem imperfectè, & confuſè non haberent uſum illarum; & ſicuti in Homine ob nobiliorem, & organizationem, & formam uſus ſpecierum importat fidem, opinionem, & perſuaſionem perfectam, & propriam: ita in Brutis ob imperfectiorem formam, & materiam poterit prædicta omnia efficere propriè, & imperfectè.

Poteſtne negari, Bruta cicurari, & diſciplinæ capacia eſſe? Ex hoc nonne ſequitur, Brutis aliquam rationem ineſſe, & aliquid poſſe ipſis perſuaderi, & conſequenter opinari, & credere, quæ vident?

Plures Philoſophi arbitrati ſunt, difficultatem propositam evitari

posse, dicendo, Bruta cicurari, & disciplinæ capacia videri, non ex vi cognitionis, nec ex vi alicujus rationis, sed solum assuefactione quadam causante inclinationem: & citatur communiter pro hac responsione Philoponus, ut legere est apud Toletum in tertium de Anima t. 156. cap. 3., & apud alios. Nos autem vix admittere possumus Philoponum, quia sine aliquo vestigio rationis non potest concipi, Animalia esse disciplinabilia, quo circa, aut Animalia Bruta non sunt disciplinabilia, & hoc est contra communem Sententiam, & experientiam, aut sunt disciplinabilia, sicut re vera sunt, & ita aliquod rationis lumen habebunt: quia quomodo potest introduci disciplina sine mente, & quomodo potest dari mens sine aliqua contemplatione? Et quomodo poterunt hæc verificari sine ratione? Deducuntur hæc omnia ex principio celebri, quod est repugnare, dari sensum absque aliqua mente, de quo principio omnes Doctores conveniunt. Porphirius, Plutarchus, Wallerius, Heredia, & ipse etiam Hippocrates hoc voluit innuere, dum in secunda aphorismorum sect. t. 6. sic habet, Homines non sentire, quando mens ægrotat.

Argumentum igitur Aristotelis; In quo est opinio, in eo est fides: In quo est fides, in eo est suasio: In quo est suasio, in eo est ratio. In nullo Bruto est ratio, ergo in nullo Bruto erit opinio, fides, persuasio &c. valet, si de prædictis rigorosè, & perfectè loquamur; non autem, si imperfectè, & confusè. Et omnes illi Doctores, qui tenent probabilissimum esse, Bruta non carere omnino ratione, & sunt plures, & plures, tenentur hac via incedere.

Ipse etiam Philoponus torqueri potest, quia quomodo possit introduci assuefactio sine aliqua cognitione, & ratione, non est facile concipere. Ex Aristotele in 1. Artis Rhetoricæ cap. 10. Consuetudo non potest introduci, nisi ex repetitis actibus. *Consuetudine verò, quæcunque idè faciunt, quoniam sæpè fecerunt*, & quando quæ sæpè fiunt, non cognoscuntur fieri, non possunt dici assuescere, ut si sæpius claudatur ostiū, ostium non dicitur assuefieri, quia non est capax actuum, qui fiunt, dum sæpè clauditur: quocirca, quæ non habent cognitionem, non assuescunt.

Confirmatur ex Divo Thoma in prima secundæ, quæst. 5., art. 2., & alibi ex eodem Doctore, qui sua Axiomata, & principia deduxit ex Philosopho in secundo Moralium cap. 1., ubi sic scribit: *Nil enim ex iis, quæ natura fiunt, assuescere aliter potest, ut lapis, cum natura deorsum feratur, nunquam sursum feri assuescet: neque si millies quispiam eum sursum proijciendo velit assuefacere, neque ignis deorsum feri; neque aliud quippiam aliter, quàm natura comparatum sit, unquam assuescet, neque igitur natura, neque præter naturam Virtutes hæc in nobis acquiruntur; sed cum idonei ad eas suscipiendas natura scimus, assuetudine perficimur.* Bruta autem cum assuescant, habebunt idoneitatem ad suscipiendam consue-

fuetudinem : hæc idoneitas importat cognitionem , quæ cum Animalibus connascitur , & gradatim perficitur . Antiqui Philosophi volebant , animos habere semina , igniculos , & scintillulas ; in Tusculanis Cicero lumina naturæ in eisdem admittebat : quam opinionem licet reprobet Aristoteles , animos comparans ceræ , aut chartæ puræ , prima tamen opinio non est negligenda , ut legere est apud Ciphanium in lib. 2. Ethicorum in Comment. cap. primi , qui similiter cum prædictis Philosophis sentit , & ait : *Quæ Stoicorum Sententia omnibus quidem vulgè nunc est in ore .* Semina autem , igniculi &c. non important tantum cognitionem puram , sed cognitionem cum aliquali distinctione , & in hac distinctione comprehenditur aliquod lumen rationis , v. g. Canes , Felles &c. distinguunt Panem a Saxo , Boves , Pecora &c. unam herbam ab alia . Ut hæc Animalia distinguant , requiritur principium potens distinguere . Principium autem potens distinguere sine ratione , saltem aliquali , nobis videtur non esse probabile . Ulterius id evincitur ex distinctione , quam observamus , cognoscere Bruta inter illos , qui ipsis blandiuntur ; & illos , qui eadem flagellant , & huiusmodi distinctiones comitem habent rationem ; nam saxum , v. g. non comeditur a Cane ob odorem , & duritiem ; secus caro , panis &c. & illecebræ , & blanditiæ non vitantur a Brutis , quia non inferunt dolorem , ut flagella : ex vi igitur cognitionis sensitivæ Bruta unum sequuntur , aliud vitant cum ratione pariter sensitiva , quæ tantum extenditur ad materiale , non ad formale , ob defectum intellectus ; quando enim cognitio sensitiva , & ratio similiter sensitiva est sola , idest sine intellectu , est curta : & ideo rectè statuerunt Doctores , mores Animalium comparatos cum nostris non esse veros mores : idest secundum proprietatem tales , sed potius secundum similitudinem , ut habet Divus Thomas in tertio Sententiarum dist. 23. quæst. 1. art. 4. , ob defectum partis intellectivæ , ad quam spectat formas rerum indagare , v. g. in casu proposito , quare durum sit saxum , & quid sit saxum , aut flagella contendant , dolorem inferant , & Bruta non cognoscunt . In his sufficit , quod verificetur , dolorem sentire , & dolorem esse sibi ipsis nocuum &c. & ad hoc stabilendum requiritur cognitio sensitiva , una cum ratione sensitiva ; nimis enim obscure , & modicè loquuntur , qui dicunt , Bruta a natura tantum agi . Heredia non acquiescit in communi responsione , & ait : *Confugiunt ad instinctum Philosophi , quasi cæca natura , & absque ulla apprehensione , & iudicio fierent omnia dicta , vel instinctus naturalis aliud esset , quàm eorum , quæ sunt , cognitio verissima , & certa .* Nos convenimus cum Heredia probante , in Brutis dari deliria , ut patet ex hydrophobia in Cane , consequenter non esse improbabile , ratione potiri , & respectu instinctus legitur , quod supra .

Quæ dicta sunt de ratione sensitiva , fiunt rata ex amplissima Aristotelis

telis auctoritate in octavo de Historia Animalium cap. 1. in initio. *Generatio, & reliqua Animalium natura ita se habet. Actiones autem, & vitæ, pro moribus, victuque differunt; sunt enim, vel in plurimis ceterorum Animalium vestigia morum animi humani; quanquam hæc apertius in homine discernantur. Inest urbanitas, feritas, clementia, acerbitas, fortitudo, ignavia, metus, fidentia, ira, malitia, atque etiam prudentiæ Imago inest in multis, quemadmodum cum de partibus docerem, exposui alia enim, eò quod magis, minusve habeant, comparatione hominis differunt; homoque ipse cum multis aliis Animalibus ita dissidet: quippe cum aliqua ex his magis in Homine habeantur, aliqua in ceteris Animalibus latius; alia verò differant proportionem, ut enim in Homine ars sapientiæ, prudentia, sic in nonnullis Brutis inest vis quædam ejusmodi, altera naturalis. Constat hoc ita esse planè argumento puerilis ætatis, in qua futurorum habituum quasi vestigia, & semina videris; & tamen nihil per id tempus Animam Hominis differe a Belvarum Anima prope dixerim. Itaque nihil remotum a ratione est, si partim eadem, partim similia, partim ex proportionem in ceteris Animalibus habentur.*

Voluit alibi idem Philosophus, & præcipuè in secundo de Anima, t. 27., Bruta percipere jucundum, & molestum; verba Aristotelis sunt: *Animalia verò cuncta unum ex sensibus habent, tactum, inquam, ipsum, atque cui sensus inest, ei voluptas etiam, & dolor est, & perceptio jucundi, atque molesti. Quibus autem hæc insunt, ea cupiditatem etiam habent. Hæc enim appetitio est ejus, quod afficit voluptate. Hæc Philosophus ex Argyropoli versione apud Divum Thomam, & melius evincitur nostrum institutum ex alia versione, quæ dicitur antiqua apud eundem D. Thomam, & est. Animalia autem omnia habent unum sensum tactum. Cui autem sensus inest huic, & tristitia, & lætitia, & dulce, & triste. Quibus autem hæc, & concupiscentia. Delectabilis enim rei appetitus est hæc.*

Optimè novimus Auctoritatē Aristotelis in presenti controversia contra Cartistas parvi momenti esse, sed non adducimus nudam Philosophi Auctoritatem, arbitramur, rationem in Auctoritate contentam nobis prodesse; non credimus, sensum in Animalibus posse negari, & hoc probavimus ex structura, & organis sensuum, quæ sicut in Homine ostendunt sensus, ita pariformiter in Animalibus quibuscunque eosdem manifestabunt. Arguamus igitur cum Aristotele hoc pacto. Cui competit tristitia, & lætitia, voluptas, & dolor, ei competit etiam cupiditas, idest ipsius jucundi appetitus, & e contra molesti aversio, & fuga; sed omnibus Animalibus competit lætitia, & tristitia; voluptas, & dolor; lætitia, & voluptas, cum objecta jucunda sunt præsentia; tristitia, & dolor, cum objecta adversa tanguntur; ergo omnibus Animalibus competit cupiditas, seu jucundi Appetitus, & molesti aversio. Probat ulte-

ulterius Aristoteles suam Doctrinam in sequenti textu, num. 28. ex tactu, qui sensus alibi est: & hæc sufficiat indicare, ut cognoscatur ratio sensitiva in Brutis, nam quomodo potest dari fidentia, & metus &c. enumerata superius ab Aristotele; perceptio jucundi, & molesti &c. sine ratione? Hæc omnino non possunt dari sine distinctione, & fundamentum distinctionis est ratio.

Cartesius ipse in prima parte Epistolarum, Epist. 54. ad Magnatem, quendam conscripta, non potuit negare in Brutis motus spei, metus, letitiæ &c. verba citati Doctoris sunt: *Si doceatur pica dicere dominæ suæ advenienti B, id aliter fieri non potest, quam efficiendo, ut hæc prolatio vocis fiat motus ex aliqua passionum ejus proficiscens; erit nempe motus spei, quam de esca habet, si semper assueta fuerit hoc prolato, aliquid delicatioris escæ accipere; pari ratione ea omnia, quæ docentur Canes, Equi, & Simiæ, aliud non sunt, quam illorum spei, metus, aut letitiæ motus, ita ut ad hæc facienda cogitatione neutiquam egeant.*

Admittit igitur Cartesius passiones in Brutis, admittit in eisdem vim consuetudinis, & postea determinat, esse Automata, ac si ad constituendum Automa sola privatio cogitationis sit sufficiens, quod nullatenus est admittendum.

Si non esset defectus miscere unam quæstionem cum alia, hic opportunum esset ostendere, quod spes, metus, letitia &c. non sint motus sine aliqua cogitatione, v. g. quando in Pica excitatur motus spei, quam de esca habet, si nihil cogitaret de esca, nec haberet motum spei, cum spes referatur ad escam. Verum hic aliquo modo recedimus a Doctrina Divi Thomæ in 1. 2. quæst. 40. art. 3. ob ea, quæ dicta sunt de instinctu; quicquid autem sit de prædicta Doctrina, statuimus, motum spei consequi antecedentem motum cognitionis, & appetitum sensitivum non posse intelligi, nisi præcedat motus cognitionis, quem ille sequitur, sicut effectus. Hanc Doctrinam expressè tradit D. Thomas in 1. 2. qu. 28. art. 1. expressissimè de veritate, quæst. XV. art. 3. ubi distinguitur duplex apprehensiva, scilicet inferior, quæ est sensitiva, & superior, quæ est intellectiva; & duplex appetitiva, scilicet inferior, quæ vocatur sensualitas, & superior, quæ dicitur voluntas. In utraque appetitiva, hoc est commune, quod in neutra potest esse aliquis motus, nisi præcedat aliqua apprehensio; appetibile enim non potest movere appetitum, vel inferiorem, vel superiorem nisi apprehensum; prosequitur eandem Doctrinam quæst. 23. art. 1. quo in loco disertissimè, & doctissimè distinguit de appetitu, & naturali, & animali, & rationali, sive intellectuali, & quoniam Doctrina D. Thomæ plurima illustrat, & sternit viam ad captum nostræ controversiæ, idcirco ad litteram duximus opportunum huc referre textum D. Thomæ, qui machinam destruit: verba Divi Thomæ sunt: *Et quia cujuslibet rei tam*

materialis, quàm immaterialis est ad rem alium ordinem habere, inde est, quòd cuilibet rei competit habere appetitum vel naturalem, vel Animalem, vel rationalem, seu intellectualem; sed in diversis diversimodè invenitur. Cum enim res habeat ordinari ad aliam rem per aliquid, quod in se habet, secundum quòd diversimode in se aliquid habet, secundum hoc diversimode ad aliud ordinatur. Res ergo materiales, in quibus est quicquid eis inest, quasi materiae obligatum concretum non habeat liberam ordinationem ad res alias: sed consequentem ex necessitate naturalis dispositionis, unde hujus ordinationis ipsæ res materiales non sunt sibi ipsis causæ, quasi ipsæ se ordinent in hoc, ad quod ordinantur: sed aliunde ordinantur; unde scilicet naturalem dispositionem accipiunt, & ideo competit eis habere tantummodo appetitum naturalem. Substantiis verò immaterialibus, & cognoscibilibus est aliquid absolute non concretum, & ligatum ad materiam, & hoc secundum gradum suæ immaterialitatis, & ideo ex hoc ipso ordinantur ad res ordinatione libera, cujus ipsæ sunt causæ, quasi se ordinantes in hoc, ad quod ordinantur; & ideo competit eis voluntariè, & spontè aliquid agere, aut appetere. Si enim arca, quæ est in mente Artificis, esset forma materialis habens determinatum esse, non inclinaret nisi secundum modum suum determinatum, quam haberet: unde non remaneret Artifici liberum facere Domum, vel non facere: vel facere sic, aut aliter: sed quia forma Domus in mente Artificis est ratio Domus absoluta, non se habens, quantum est de se magis ad esse, quàm ad non esse, nec ad sic, quàm ad aliter esse, respectu accidentium dispositionum Domus, remanet Artifici libera inclinatio respectu Domus faciendæ, vel non faciendæ. Quia verò in substantia spirituali sensitiva, licet recipiantur formæ rerum sine materia, non tamen omnino immaterialiter, & absque materiae conditionibus, ex hoc, quod recipiuntur in organo corporali, idè inclinatio in eis non est omnino libera: quamvis in eis aliqua libertatis imitatio, vel similitudo sit. Inclinantur enim per appetitum in aliquid ex se ipsis, in quantum ex apprehensione aliquid appetunt: sed inclinari in id, quod appetunt, vel non inclinari non subjacet dispositioni eorum, sed in natura intellectuali, ubi aliquid perfecte recipitur immaterialiter, invenitur perfecta ratio liberæ inclinationis, quæ quidem libera inclinatio rationem voluntatis constituit; & ideo rebus materialibus non attribuitur voluntas, sed appetitus naturalis; animæ vero sensitivæ attribuitur non voluntas, sed appetitus Animalis: soli verò substantiæ intellectivæ attribuitur voluntas, & quantò est immaterialior, tantò ei magis competit ratio voluntatis.

Addit aliquid aliud in quæst. 25. art. 1. ubi repetit, appetibile non movere appetitum, nisi apprehensum; deinde distinguit de apprehensione spectante ad intellectum, & ad sensum: Nam sensus est apprehendere hoc coloratum; intellectus autem ipsam naturam coloris. Amplius insinuat, per apprehensionem distinguere unum ab alio: & propter hoc appre-

apprehensione indiget, per quam delectabile a non delectabili distinguat. Immo præter hæc principia habet aliud, a quo tenemur recedere, & est, Bruta post apprehensionem delectabilis de necessitate feri in illud: *Non enim* (sunt verba S. Doctoris) *potest Brutum Animal inspiciens delectabile, non appetere illud.* Cujus contrarium experientia sæpissimè demonstrat, non enim Feles semper in Mures exiliunt, nec Bruta semper ad præsentem cibum moventur.

Ex his Doctrinis ex tanto Doctore deductis, destruitur Cartesius, & cogitatio infertur. Sed ad infirmandum timorem, quem multi habent, & primo intuitu habere possunt de nimia illatione, hoc est, quòd Brutis nimis tribuatur, oportet distinguere de cogitatione, sicut S. Doctor suo acumine distinxit de apprehensione, quarum altera pertinet ad sensum, ut dictum est; altera ad intellectum; ità non videtur esse piaculum, admittere duplicem cogitationem, quarum altera sit sensitiva; altera intellectiva. Et sanè nos, ut animum nostrum syncerè aperiamus, non invenimus obicem, qui non permittat ità distinguere, videlicet quòd detur una cogitatio, quæ sit intra sphæram sensitivam, & adhuc etiam restricta in genere sensitivo, v. g. Feles non moventur, nec appetunt omnem cibum, nec omnem potum; vinum fugiunt, poma cruda averfantur, & ità de reliquis aliis Animalium speciebus; quocirca licet admittatur a nobis cogitatio in Brutis, hæc tamen admittitur sensitiva, & maximè restricta in suo genere. Altera cogitatio, quæ est intellectiva, pertinet ad Hominem, & elevat sensitivam, quæ in eodem ad omne sensibile extenditur.

Prædictis addere non displicet observationem communem, quæ cogitationem aliquam in Brutis arguit. Dum nonnulla Animalia ex uno loco in alium salire conantur, si fortè obicem videant, aut alicujus rei periculum inspiciant, majorem, aut minorem spatii mensuram metiri observantur, ut tutius, & sinè periculo objecti saliant, & antequam saltum ipsum determinent, cogitabundi videntur. Hæc observatio est communis, & quotidiana, & si volumus ex effectibus causas scrutari, & inferre, non erit improbabilis aliqua sensitiva cogitatio.

SECTIO IV.

Adducitur aliud fundamentum ex loquela Brutorum contra Cartesium pro aliquali eorundem cogitatione.

Argumentum Cartesii, quod Bruta non loquantur, non ex defectu organorum, sed ex defectu cogitationis, quamvis validissimum nuncupetur a suo Auctore, a nobis tamen facillimè eluditur; primò negando suppositum, quod est, Bruta non loqui; habent enim suum modum loquendi, & omittendo fabulas Melampi, Thiresiæ, Appollonii, Thyanei, Democriti &c., de quibus inter veteres Porphyrius tertio lib. de abstinentia ab esu carniū. Plinius lib. X., cap. 49., & lib. 29. cap. 4., quæ extenduntur ad captum hujusmodi certum est, dari Brutorum loquelam, quam auctoritatibus, historiis, ratione, & experientia comprobari, firmat Fabricius in particulari libro de Brutorum loquela, ad quem eruditum, & doctum Scriptorem adeat noster Lector, & quem multi Doctores sequuntur cum modico discrimine. PP. Magistri Bartholomeus Mastrius de Medula, & Bonaventura Belluto de Cetana de Anima Disputatione 5. quæst. 3. art. 2. Cardosus in Philosophia libera lib. 6. qu. 83. Secundò dicendo, naturam nihil frustra facere: incassum autem instituisset latratus, mugitus, rugitus, ululatus, balatus &c., quando nihil significarent, quando nihil exprimerent, quando non essent soni regulati. Prædictus Fabricius cap. 2. operis citati, contendit, Brutorum loquelam esse vocem articulatam articulatione propria ab Hominibus diversa, unde tenet, quodlibet Animal propriam vocem articulatam habere, quemadmodum Homines suam propriam habent, nec mirum hoc esse debet; natura enim est fertilissima, & copiosissima Mater, cui non desunt diversi modi exprimendi rerum affectiones. In ipsa specie humana quot voces diversæ, quot characteres inventi, & cogitati sunt ad significandos animi conceptus. Auctor naturæ, qui omnem artem superat, diversas voces non potuerit invenire, & formare nobis obscuras, & penitus ignotas? Et etiamsi nos homunciones easdem non intelligamus, non propterea ex nostra caligine debemus easdem negare: audiatur Fabricius cap. 1. relati operis circa finem, ubi ita legitur: *At differentia loquelæ Hominis a fistula & ceteris ea est, quod Hominis articuli literæ sunt, fistulæ autem, & ceterorum alii,*
at-

atque alii. Propterea non est, ut hoc loco dicas, Bruta loquela destitui, quod literas non exprimant, quæ articuli sunt, & locutionis elementa, quoniam literæ vocis humanæ articuli sunt, & humanam loquelam tantum conformant, & producant. Cæterorum verò Animalium, seu quique articuli sunt ab Hominibus omnino diversi, & proprietate quadam invicem discrepantes. Unde articulata sua cujusque Animalis vox est, quemadmodum nobis nostra. Sequitur removendo tacitam objectionem: Tametsi prima facie inarticulata Hominibus cæterorum Animalium vox videtur, quod literis careat, id, quod ex Hominum nationibus plenius confirmatur. Etenim est literata, & articulata sua cujusque vox est, nobis tamen illiterata, & inarticulata esse videtur, v.g. Syriorum, aut Hebræorum, aut Persarum, quod articulos, seu literas in ea non distinguamus, neque animadvertamus. Unde ferunt Historia Attilæ populos Hunnos ab Italis non loqui, sed latrare visos esse, quemadmodum fortè illis nostra nihilominus apparuerit: quæ magis nobis cæterorum Animalium inarticulatam apparere par est. Quod si ad Bruta ferre judicium deceat, & illis utique nostra, sicut nobis sua inarticulata vox censebitur, atque apparebit: propter quam causam si tu improprie appellandam esse Animalium loquelam dixeris, quod humanis distinguatur articulis, ego similiter improprie vocem appellandam esse concessero, quod proprios Brutorum articulos habeat; ideoque Aristoteles per similitudinem, fistulam, & Lyræ vocem, concentum, & locutionem habere prodidit.

Nolumus in hoc loco hanc alteram quæstionem discutere, an Animalia Bruta loquantur, nec ne; & an istorum voces sint articulate. Nunc enim supponimus, loqui, & articulate loqui cum Fabricio, cujus fundamentum a Varrone in quinto de lingua latina lib. non infirmatur; quoniam a Brutis nostra vocabula rectè, & suo loco non collocantur, ut patet in Pica, quæ verba prolata suo quæque loco non ponit, sed de propriis vocibus non possumus ita discurrere; & hoc dicimus juxta observationes communes, quicquid sit de rariis, & præcipuè de illa Psitaci, quam ex Bannisio refert Rorarius in secundo libro. Quod Animalia Bruta sepe ratione utantur melius Homine pag. 76. Fides semper sit penes Auctorem, nec nos quicquam promittimus: Narrabat (scribit Rorarius) Jacobus Bannisius, cui (quemadmodum nosti) vel dicenti, vel scribenti in primis fides habebatur; vidisse apud Hispanum Mercatorem Antverpiæ Psitacum, qui latinè salutanti, latinè redderet salutem; multaque hispana, multaque belgica lingua proferret. Illud erat præcipuum, quod cum Christianæ fidei symbolum exprimere vellet, nullum intermittebat verbum usque ad illud. Et in unum Dominum Jesum Christum; si quis verbum interposuisset, omisso illo, sequens necitebat, alternis verbis dicere contendens: veluti, si Credo in unum, quispiam dixisset, subjungebat Psitacus, Patrem Omnipotentem; dixisset ille factorem Cæli, & Ter-
ra:

re: addebat Psitacus: visibulum, & invisibulum; non poterat (addit Rorarius) absque verborum intellectu, & præcognito sensu hoc agere: quòd si aliena, & quæ ad se minimè spectant, intelligunt, cur non eorum, quæ sua sunt, mutuam quandam habere intelligentiam credere possumus?

Miranda sanè res est, & ferè incredibilis, sed data hypothesi, quòd Historia esset sublestæ fidei, adhuc de propriis vocibus non videretur, esse dubitandum, maximè cum sint institutæ ad proprium commodum, & ad indigentiam propriæ speciei, adeoque paucae voces erant Brutis necessariae, quia necessitas eorundem est restricta, & juxtà necessitatem voces sunt formatæ; ideoque in aliis magis, in aliis minùs conceduntur; prout eadem varia necessitas urget. Observavit, & optimè Fabricius in opere citato cap. 3. varias in Gallina voces: *Unde non mire- ris (ait) si Gallinam audias, alios promere articulos, dum Ovum emit-tere cupit; alios, dum emisit; alios, dum pullos ad se allicit; alios, dum ob terribile aliquod imminens eos a se fugat; alios, dum cubitum vadit; alios, dum exurgit; alios, dum cibum petit; alios, dum est assecuta, & alios denique secundùm varios affectus ità exostulantes. Quod ipsum, & nos per otium audivimus.*

Tanta verò loquendi fecunditas non est in omnibus Animalibus, unde Boves, Oves &c. non ità copiosè exprimunt suos affectus ad differentiam Gallinarum, quod observavit ipse Fabricius cap. 4. ejusdem operis: *Unde (inquit) Boves, Oves, Cervi, Lepores, & alia rudiora loquelam quidem obtinent, sed eam non admodum exactam, ac multifor- mem &c., & non tantùm adest prædicta diversitas inter Brutum, & Brutum; sed ulteriùs aliud discrimen innotescit, quòd alia, ut dictum est, capacia sint articulationis humanæ ex arte, alia non, Ovibus, & Bo- bus, non æquè, ac Picis, & Psitacis insinuari possunt voces humanæ.*

Magna quidem; immo maxima est diversitas inter Bruta, omnia ta- men suo modo loquuntur, & omnia exprimunt suos affectus, qui intel- liguntur ab individuis ejusdem speciei. Quod vel in ipsis Piscibus veri- ficatur, qui usu loquelæ, ac vocis orbari ex toto, non debebant, ut probavit Fabricius in opere toties citato cap. 4. p. 326. ex amplissima Auctoritate Aristotelis, quæ legatur apud eundem Fabricium. Et illud idem, quod in diversis speciebus Volatilium, & Terrestrium Anima- lium observamus, & arbitramur, illud idem arbitramur, & observa- mus in diversis speciebus Aquatilium cum discrimine a specie humana, cujus omnia individua, & ex institutione humana, ut notat D. Thomas in primum Perihermenias, parte prima, col. 4. F, non se intelligunt, quia Hominum loquela est artificialis, Brutorum autem tota est materialis; nisi quis, & optimè diceret in specie humana linguarum varietatem, & confusionem in peccatorum remedium originem habuisse sanè, ut expresse legitur in Sacra Genesi cap. XI.: *Ab initio erat autem terra la-*

bii unius, & sermonum eorundem; & apud Philonem Judæum de confusione linguarum: Erat universæ terræ labium unum, & vox una. Postmodum mutatum fuit universæ terræ labium unum, & vox una, & facta est confusio, ut non audiret unusquisque vocem proximi sui. Et hoc, ut observat Divus Augustinus in XVI. de Civitate Dei cap. 4. ad coerendam superbiam imperantis Ædificium turris: Erigebat (inquit Divus Augustinus) ergo cum suis populis turrem contra Dominum, qua est impia significata superbia. Merito autem malus punitur affectus, etiam cui non succedit effectus. Genus verò ipsum penè quale fuit? Quoniam enim Dominatio imperantis in lingua est, ibi damnata est superbia, ut non intelligeretur jubens Homini, qui noluit intelligere, ut obediret Deo iubenti.

Unde non est locus dubitandi, ante constructionem turris Babel unam fuisse omnium Hominum naturalem linguam; eademque mortales omnes loquela usos fuisse, ut sentiunt communiter PP., & Doctores, Divus Chrysostomus, D. Augustinus, Alphonsus Castrensis &c. quicquid Philastrius scripserit de notitia omnium linguarum in omnibus Homini- bus ante, & usque ad turris constructionem; quam opinionem existimat, esse hæreticam prædictus Alphonsus Castrensis lib. 9. adversus hæreses apud Sixtum Senensem in Bibliotheca Sancta lib. 5. Annotatione 97. Sed hæc raptim dicta sunt, sicuti raptim tangimus, mutationem vocum in Hominibus quidem fuisse, non in Brutis; & qui contrarium sensere, inter Mesthographos referantur; quemadmodum de linguarum confusione notat Philo Judæus.

Formetur igitur ex dictis hæc hypothesis, omnibus Animalibus, Hominibus, & Brutis vocem a natura concessam esse ad exprimendos suos affectus; quamobrem, si Bruta loquuntur, cogitare suo modo necesse est; & quomodo potest concipi, communicationem affectuum posse fieri sine antecedente cogitatione? Aut Bruta sua loquela communicant, aut non. Si primum, opus erit concludere aliqualem in Brutis cogitationem. Si secundum, cur conceditur loquela Brutis? Videtur, non esse dubitandum, quòd quemadmodum Hominibus datus est sermo, ut inter se communicarent suæ mentis conceptus, ita Brutis verisimile est, voces suas fuisse a natura concessas, ut suo modo, & sibi invicem in eadem specie pro modulo suæ cognitionis sensitivæ communicarent, quicquid operæ pretium erat communicare.

Nec opponatur articulatio ad significandum, qua deficiente in Brutis secundum aliquos inferre poterunt similiter nonnulli, nihil voces Animalium Brutorum significare; etenim præterea, quæ dicta sunt ex Fabricio, quem amplectimur, & sequimur in hac parte; addimus ad significandum, non esse opus præcitata articulatione, quod intelligitur simpliciter. Id probatur ex fletu, & risu; sunt enim isti motus, & affectus diaphragmatis, & musculorum producti a diversis causis, gaudio
sci

scilicet, & dolore, sine aliqua articulatione, & significativi doloris, vel gaudii; unde non est necessaria articulatio, in aliquo tamen sensu, ut vox sit significativa. Præterea alii motus in Brutis sunt significativi, cur ergo motus oris, diaphragmatis, & muscutorum ad vocem concurrentium non erunt significativi? Hæc ratio videtur palmaris, & a Cartesii Doctrina non est aliena, nam ipse Cartesius in Epistola 54. parte prima, pag. 107. ad Magnatem quendam conscripta, admittit in Brutis motus spei, metus, & lætitiæ; & tales non possunt denominari, nisi significarent spem, metum, & lætitiā, cum aliqua cogitatione sperantis, metuentis, & lætantis, ut deducitur ex eodem Cartesio de Passionibus p. 2. art. 48., & 61. Quare, si dantur motus in Brutis significantes spem, metum, & lætitiā, debebunt alii motus similiter esse significativi, consequenter voces Animalium erunt significativæ: & quomodo poterunt esse tales, nisi aliqua cogitatione secundum modum suum præcedente, quod confirmatur ex diverso modo formandi suas voces, ut supra retulimus de Gallina ex Fabricio, & communiter ab aliis observatur in variis Animalibus, & refert Cardosus in Philosophia libera lib. 6. qu. 85., quæ interdum voces valde querulas emittunt, & in lachrymas prorumpunt, ut scribit Jorsius de fletu, quicquid sit de vero fletu, an ad similitudinem, hæc enim est altera quæstio.

Interea sufficiat nobis, mutare voces ipsa Bruta juxta varietatem causarum, quæ contingunt, has distinguere, voces diversas promere, quæ fieri non possunt, nisi cognitio, & cogitatio intra lineam sensitivam haberetur. Quamobrem a Cartesio omnino recedendum est, dum ait loco citato: *Pari ratione ea omnia, quæ docentur Canes, Equi, Simiæ &c. aliud non sunt, quàm illorum spei, metus, aut lætitiæ motus, ita ut ad hæc facienda cogitatione neuntquam egeant: & absque eo, quod doceantur (in qua disciplina recurrunt contra Automata, quæ dicta sunt) naturaliter habent motus amoris, & lætitiæ maximè significativos.*

Ut clariùs autem progrediamur, distinguendum est de voce literata, & articulata, ac de voce non articulata, & non literata; plurimi enim possent primo intuitu opinari, voces non articulatas, & non literatas nihil significare, ad differentiam articulatarum, & literatarum, quibus competat aliquid significare, & tamen deciperentur, si ita cogitarent, nam tam voces articulatae, & literatae interdum nihil significant, sicut *Plisri*, quàm voces non articulatae, & illiteratae, sicut *sibilus* pro nihilo factus; e contra sicut voces articulatae, & literatae fere semper significant, ita non articulatae, & illiteratae, in Homine quandoque, in Brutis semper significant, ut gemitus infirmi, qui cum naturaliter significet, est idem apud omnes; & si significant prædictæ voces illiteratae in Homine, cur debemus opinari, non significare in Brutis? Audiatur D. Thomas in primum librum Perihermenias, lectione 2., ubi

ita scribitur: Si Homo uteretur sola cognitione sensitiva, quæ respicit solum hîc, & nunc, sufficeret sibi ad convivendum aliis vox significativa, sicut & ceteris Animalibus, quæ per quasdam voces suas conceptiones invicem sibi manifestant; sed quia Homo utitur etiam intellectuali cognitione, quæ abstrahit ab hîc, & nunc, consequitur ipsum sollicitudo non solum de præsentibus secundum locum, & tempus, sed etiam de his, quæ distant loco, & futura sunt tempore.

Conveniunt alii Doctores. Conimbricenses in Commentariis, in quem Librum de interpretatione cap. 2., qui sonos Bestiarum naturaliter significare docent, & ideo, quia Homini soni non sunt impositi ad significandum, non posse dici nomina, cum hæc ex instituto significant.

Teodatus Offius in Cadmeia Segea p. 24. tenet, vocabulum, quod a voce derivat, posse significare non solum ea, quæ sunt vocis Hominis, sed etiam, quæ Animalium ratione carentium. Collegit in hac re varias auctoritates, & argumenta Cardosus in sua Philosophia libera libro 6. quæst. 85., quæ plurimum confirmant, quæ dicta sunt; concludit tamen, locutionem, ut & rationem soli Homini convenire, & ad solum Hominem propriè pertinere: Brutis verò adoptari propter quandam similitudinem: sed ista distinctio non prohibet, quin Brutis concedat vocem articulata, & significativam. Certum autem est (ita scribit prædictus Auctor) Bruta suos conceptus exprimere, aliisque manifestare, non solum gestu, visu, sed etiam voce multiformi, diversimodèque articulata; verum non pronuntiant illas literas alphabeti, aut vocales, aut consonantes, quas Homines exprimere constat; quamobrem Hominibus locutio propriè ascribitur. Inferiùs ait: Bruta quoque, & aves suas passiones mutuò explicant, cum diversimode ad cibum, ad societatem, ad fugam, ad coitum, ad viam incitentur, vocesque immutent. Addit ulterius in eodem loco: Verum mirari subit sapientis naturæ providentiam, quæ variis modis, ac instrumentis singulis animantibus sua distribuit signa, quibus animi affectus demonstrent, vocem nempe, sonum, gestum, aspectum, tactum, loquelam &c. & sequitur prædictus Doctor usque ad finem quæstionis, semper idem Argumentum comprobans, ut ex ejus lectione nullus supersit locus dubitandi, Bruta loqui, & loquela sua manifestare suas passiones voce articulata, quæ licet differat ab humana articulatione, non proinde neganda est in eadem articulatio, & quidem significativa: sicut enim characteres, & literæ diversarum nationum, immo, & signaturæ rerum omnium sunt diversæ; ita non est credendum, articulationem esse debere tantum restrictam ad literas, & characteres Hominum, sed in natura multos alios esse, & reperiri, & quidem valde diversos ab humanis; proinde nonnullos arbitramur, benè describere vocem articulata, quod sit signum a loquente prolatum
ad

ad significandum conceptus internos, necnon eandem benè dividi in articulatam humanam, & articulatam belvinam, etiamsi ista non habeat literas, characteres, & syllabas nobis notas, quibus vox articulata hucusque nota exprimitur. Ex his pariter distinguimus suspiria, gemitus &c. a latratu Canum, a rugitu Leonum, quia credimus, prædicta Animalia latrare, & rugire &c. suis particularibus characteribus a natura ipsis inditis, quod non de gemitu, & suspirio affirmamus; & ratio est, quia in Brutis, ut dictum est, observamus multiformem vocem, juxta varias occasiones, quæ nobis prebent motivum vocis articulatæ: res autem non ita se habet in fletu, immo potius in gemitu, si ve ejulatu, quem admittunt nonnulli in Brutis, non fletum, inter quos Cardosus lib. 6. suæ Philosophiæ, quæst. 88. quid simile tetigimus supra ex Nicandro Bossio in particulari tractatu de voluptate, & dolore, risu, & fletu &c. Ulterius movemur ad distinguendum suspiria, & gemitus &c. a consuetis vocibus Brutorum, quia in nobismetipsis experimur, fletum non esse vocem articulatam, hinc colligitur etiam, in Brutis debere esse talem. Ceterum voces ordinariæ, quæ a natura formantur pro quotidianis usibus, habere debent diversam considerationem, & consequenter non erit mirum, si inter voces articulas reponantur; vel ipsæ Brutorum voces, & quæ hic desunt pro articulatione in Brutis, legantur apud Fabricium in opere citato, cap. 1.

Advertendum tamen hic est, quod, etiamsi nos admittamus in Brutis articulas voces, non propterea concedimus omnes articulas voces, quas edunt, & præcipue ex disciplina, ut observare est in Psitacis, Corvis, Graculis, Picis, Alaudis &c. apud eadem Bruta esse significativas; ratio est, quia Psitaci proferentes verba ex disciplina propriè non dicuntur loqui, licet voces articulas, latinas, italas aut &c. proferant, quia non concipiunt, quæ dicunt, ita sentit P. Arriaga Disput. 13. sect. 1. subsect. 4. nu. 16. & seq., & sect. 2. num. 30., & quamvis sæpius ita distinctè voces proferant, ut de Pica cecinit Martialis.

*Pica loquax, certa Dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis Avem.*

Attamen propriè non dicuntur loqui ob rationem assignatam, quod non certificatur de propriis, & naturalibus vocibus, quibus exprimunt suos affectus, & concipiunt, quæ dicunt inter se. De nostris vocibus res ita non se habet, & proinde prædictus P. Arriaga loco citato scripsit: Unde licet proferatur a Psitaco vox aliqua Hispanica, vel latina, & ego percipiam illius significatum, non tamen dicuntur illæ voces propriè significare in actu secundo, quia Psitacus eas non intelligit. Pariter de infantibus, qui primùm addiscunt loqui, credendum est, nec enim intelligunt, quid repetant, nec volitionem Præceptoris percipiunt, quo pacto credidit prædictus Auctor, edoceri Bruta, etiamsi nos aliquid am-

amplius arbitremur in Bestiis, & præter sola verba in aliquibus aliquod aliud lumen habere, v. g. si baculus ostendatur Cani, quasi percipit, quid sit baculus, & fugit; si autem ostendatur ei liber, nihil percipit de libro; quod de Horologio, & innumeris aliis rebus potest exemplificari. Est enim nimis durum, quod, quando voco Canem, iste sola verba percipiat, & non aliquo modo etiam meam volitionem. In aliquibus Animalibus, v. g. in Pica, si sæpe dicatur italicè, *Putta*, arbitramur sola verba percipere, & differentiæ ratio est, quia omnia Bruta æqualiter ex sensibus non percipiunt: articulatur quidem vocem humanam, ut rectè scripsit Martialis, sicut dictum est, sed volitiones nostras non capit, ut nec cætera Bruta, quibus datum est repetere vocem humanam.

Mirandum tamen est, Canem, qui tantopere promptus est, & ostendit, plurimum percipere, & cognoscere voces humanas, non posse repetere, licet caudæ motu loqui videatur: ex hoc eventu hariolari possumus, omnium Brutorum organa non esse aliquo modo disparia, Canes enim, ut Picæ &c. non loquuntur, etiamsi majori docilitate sint præditi, quàm Picæ: hæc tamen intelliguntur in ordine naturali, ut observat Aldrovandus noster de Quadrupedibus digitatis viviparis libro tertio, dum de Miraculis, quæ mediantibus Canibus, Deus O. M. patravit, sermonem instituit, &, ut de Asina Balaam Sacra Monumenta testantur. In historiis etiam prophanis habemus, locutos fuisse Boves &c. ut narrat Livius Dec. 1. lib. 3., & Dec. 3. lib. 4., & 7. apud Cardosum, quod & legitur apud Julium obsequentem P. Africano, & C. Fulvio Conf. apud Martinum Del Rio in Disquisitionibus Magicis lib. tertio, quæst. 19., & alios communiter, qui ulterius addunt, prædictas locutiones Dæmoni ascribendas esse.

Definiatur itaque, Bruta loqui, & sua loquela exponere aliquid, & naturaliter significare. Hoc posito non poterunt non cogitare suo modo: potestne concipi, v. g. Canem latratu affectus suos exponere, aut aliquam necessitatem eodem manifestare, & nihil cogitare de illis, aut de hac?

Nunquam in illam ibimus Sententiam, respondent Cartiste, quia possunt etiam ictus Horologii significare, quamvis Horologia sint Automata, consequenter a simili latratu Canum possunt aliquid significare, etiam si Canes sint Automata; & latratu, mugitu, ululatu esse instar pulsationum Horologii, & tantum inter se differre, in quantum structuræ, & machinæ sunt inter se diversæ.

Respondetur, in hoc maxime Cartistas decipi, qui naturalia ab artificialibus non distinguunt; & hinc multæ, & multæ confusiones ortæ sunt. Hanc considerationem proposuit Aristoteles contra Democritum, & alios; & D. Thomas in primum de Generatione, & Corruptione.

ptione, lectione 5. t. 10. p. 6. explicat fallaciam hoc modo. *Credebant enim hoc accidere in rebus naturalibus, sicut accidit in Domo, vel Navi, & in huiusmodi, quorum forma constat in compositione, vel ordine: non enim fiunt, nisi per congregationem partium; neque corrumpuntur, nisi per segregationem: quaecunque autem alia transmutatio accidit præter solutionem continui, alteratio est. Hoc ergo est, ex quo procedit tota fallacia.*

Quando itaque volumus concludere in argumentatione, non oportet procedere ab artificialibus ad naturalia, ut in casu Horologii ad voces Animalium, quia prima instantia est artificialis, non ita id, quod comparatur ex Brutis: etenim voces Brutorum sunt signa naturalia, ictus autem, & pulsationes Horologii sunt signa ad placitum, & originem habent a principio extrinseco, secus autem voces Animalium ad differentiam vocum humanarum, quæ ex instituto dependent. Divus Thomas in primum de Interpretatione, sect. 4. *Fateor* (inquit Arriaga Disp. XIII. Logicæ sect. 1. subsektionem 3.) *tandem, esse aliquas voces, gemitus, & suspiria, quæ naturaliter repræsentant, vel mœstitiam animi, vel dolorem, vel lætitiā, ideòque communia sunt omnibus nationibus: quod etiam cernere, licet in Animantibus Brutis, quorum naturales voces eorum affectus repræsentant, non ex libera Hominum dispositione, sed ex ipsa natura vocum.*

Potest replicari pro Cartistis, inter signa naturalia quædam esse, quæ significant sine cognitione, ut est v. g. fumus, qui significat ignem, nubes pluviam, sanies, seu pus ulcus, pulsus irregularis motum cordis morbosum &c. igitur ex huiusmodi signis aliquis poterit suspicari etiam, voces Animalium ad hæc signa posse reduci absque eo, quod exprimant internos affectus eorundem, & cognitionem consequantur.

Ceterum & hæc oppositio diluitur, asserendo, verum esse, inter signa naturalia quædam esse, quæ significant sine cognitione in significante, ut fumus, qui significat sine cognitione in igne, alia verò esse, quæ significant cum cognitione in significante, ut gemitus infirmi; & ad hæc signa reducuntur voces Animalium. Præter hanc distinctionem, quæ sufficienter eludit difficultatem, addimus, signa naturalia, quæ excludunt cognitionem, non habere in se, nisi differentiam secundum magis, & minus, v. g. fumus magis, & minus est quantus, vel magis, & minus opacus &c. Voces autem Animalium, ut exemplificatum est supra, differunt plus, quam secundum magis, & minus. Præterea observavimus in Felibus videntibus aliquod objectum incongruum, vel læsionem aliquam patientibus, vel aliis de causis sibi nocuis, & molestis totum os aperire, & fortiter flatum emittere, quod signum toto Cælo differt ab ordinaria eorundem voce, & non solum efflat causis prædictis, sed etiam murmurat, si in ore Musculum, vel cibum habeat, præcipue si Catus alter cibum, vel prædam vellet, aut suffurari, aut potenter,

ter, & vi eripere. Tot voces habent Cati, & quas difficile est exprimere, ut etiam notavit noster Aldrovandus ex Aufonio, ut legere est de Quadrupedibus Digitatis Viviparis, libro tertio de fele cap. 10. Ubi, quando de natura, & moribus prædicti Animalis verba facit, ait: *Cum non sit facile vocem hujus Animantis exprimere: dicebat enim Aufonius:*

Et quicquid vocum bellua felis habet.

Habent præterea aliam vocem, quam exercent, dum ipsis blandimus, vel quando spontè gaudent.

Hæc instantia, quam attulimus de Fele, est ita potens, ut ostendat sinè dubio, voces Animalium esse significativas, & cum cognitione in Animali: & plurimum differe a signis naturalibus sinè cognitione in significante; unde latratus in Cane non ita significat existentiam caninam, sicut fumus existentiam ignis, sed aliquid aliud; & exemplum, quod ex felibus desumpsimus, in aliis speciebus Animalium manifestum erit, si diligenter eorundem voces observabuntur. Ex Fabricio, Cardoso, & aliis possunt colligi, sed in quo maxima diligentia est collocanda, idest, quod in Cato voces diversæ non differunt secundum magis, & minus, & modicum in eodem vocis tenore, sed ex toto differunt, & tanto discrimine, ut nullam inter se videantur connexionem habere, & a diversis speciebus procedere, quamvis oppositum nobis evidenter constet; *miulare* enim, *efflare*, & *murmurare* nullatenus conveniunt, & unamquamque vocem, in felium specie aliquid particulare denotare, est probabilissimum.

Cum prædictis igitur auctoritatibus, & rationibus, non sinè rationabili, & solido fundamento concludamus, Animalia cogitare, sed suo modo, sicuti suo modo loquuntur, vocibus articulatis, ut concedunt PP. relati Mastrius, & Bellutus loco citato: *Cum imaginatione aliqua, quia vox etiam in Brutis habet representare internos affectus*: & quomodo poterunt Animalia manifestare suos affectus, nisi cogitent de affectibus? Quomodo possent se invicem invitare ad propagationem, nisi cogitarent de propagatione? Quicumque observant in Brutis varios affectus, quos neque negat Cartesius in eisdem, observant similiter varias voces, & articulos, uti diximus: PP. relati exemplum addunt in Cane Heri cubiculum ingredi cupiente, qui primò edit articulatam vocem, desiderium indicantem, impedito ingressu, observant alium articulum sono graviori, ex desiderio, & dolore commixtum alterius affectus indicem; tandem observant ululatum, qui solum dolorem præfert.

Debemus hic addere, Canes habere alias voces a latratu distinctas, quæ non explicantur a Doctoribus, a nobis observatas.

Quando etiam verum esset, Bruta nullatenus cogitare, adhuc concluderetne Cartesius, Bruta esse pura Automata?

Respondetur negativè, quia ratiocinium Cartesii non habet, nec habere potest universalem consensum. Divus Thomas, quemadmodum scripsimus, negat cogitativam in Brutis, non propterea concedit, esse Automata; cum Divo Thoma sunt plurimi, & plurimi alii Doctores. Ex eodem Cartesio id evincitur, quia licet eidem concederetur, Bruta non cogitare, attamen, ut non sint Automata, sufficit, quod assuecant, sperent, metuant, lætentur, & doceantur; quæ omnia excludunt puram machinam.

Nec pro eodem Cartesio dicatur, motus prædictos spei, metus, & lætitiæ in Animalibus esse tantum tales per metaphoram, & similitudinem, sicut Aristoteles innuit in secundo de Anima t. 87. quando in fistulis quodammodo locutionem admisit. Verba Aristotelis sunt: *Vox autem sonus quidam est animati. Inanimatorum enim nullum vocem edit, sed secundum similitudinem dicuntur, vocem edere, ut tibia, & Lyra, & quæcunque alia inanimatorum extensionem habent, & melos, & loquutionem; videntur enim, quia & vox hæc habetur.*

Hæc, quæ dicta sunt, infringere possunt Cartistæ, opponendo affectus Brutorum, & istorum voces convenire in productione; sicut enim exhilaratur Canis ad præsentiam Domini, ita ut extrinseca præsentia Domini sit causa lætitiæ, ad præsentiam baculi fugit, aut ad strepitum, ita possumus arbitrari, Animalia ad præsentiam huius, vel illius objecti canere, aut latrare, aut diversas voces formare, ita ut hæc propositio sit universalis in Cartistarum Scholis, omnes motiones, & affectiones Animalium Brutorum non habere aliam causam, & alium impulsus, quam extrinsecum, quemadmodum sunt voces Organorum, Tibiæ, Lyræ &c.

Hæc est Philosophi Sententia, sed ex hac non arguitur paritas, quia valde differunt motus spei, metus, & lætitiæ in Animalibus a vocibus inanimatorum, v. g. a voce Tibiæ, Lyræ &c. Istæ enim sunt ab extrinseco, illi autem ab intrinseco, quemadmodum ex locis adductis Cartesii, scilicet de Passionibus p. 2. art. 58., & 61. constat. Placet aliquid addere, etiam si admittamus Doctrinam Philosophi de voce Lyræ, & Tibiæ per analogiam, & similitudinem non propriè; dicentes nimirum, Lyræ, Tibiam, & alia huiusmodi artefacta non voces emittere effectivè, sed tantum instrumentaliter; unde non Lyræ &c. debetur vox, sed Lyricini; hic enim, quatenus pulsatur Lyræ, Lyræ vocem producit, & Lyræ solum, ut instrumentum, concurrit. In Animalibus res diversimodè se habet, independenter enim ab extrinseco pulsante vocem edunt. Dicimus ulterius cum eodem Philosopho, differe Lyræ, & alia huiusmodi a vocibus Animalium, quia imaginatione significandi carent: optimè Dandinus ad text. citatum 87. 2. Libri de Anima. *Itaque cum vox dicitur sonus animatorum quidam, intelligendum est, eam esse sonum vocalibus instru-*

instrumentis formatum, cum imaginatione quidpiam significandi. Ejusmodi vocem inanimata non habent; si quidem nec ea instrumenta habent ad illam formandam necessaria, significandique imaginatione carent. Sonum dumtaxat, & strepitum edunt, non vocem, nisi similitudine quadam eorum, nonnulla, ut in musicis instrumentis tibia, & lyra, quæ humanam vocem imitantur.

Hanc propositionem nos non possumus absolute admittere, immo credimus, gravissimas difficultates involvere. Præter ea, quæ dicta sunt in progressu præsentis tractatus, addimus, Animalia Bruta sæpè edere letitiæ signa spontè, & sinè extrinseco impulsu. Id nonnunquam, & ferè semper observamus in Felibus, Canibus &c. In Vaccis observatur quærule vox, & lachrymæ sublato Vitulo; Canes, & Feles huc, & illuc agitantur, & moventur ad quærendos Catulos sublato, & interea temporis vocem mutant. Quando Canes, & Feles ostium aliquod clausum inveniunt, & obstrepunt pro ingressu, non moventur tunc a præsentia ostii clausi, tamen hoc quidem clausum causat strepitum, scilicet latratum, ejulatum &c. sed istæ voces ad alios fines ordinantur, & ut tollatur scilicet impedimentum pro consequendo alio fine, quem Brutum concepit. Nec semper præsentia Muris obligat Feles ad prædam Murium. Hæc autem est conclusio ita certa, & experientia quotidiana ita confirmata, ut non sit opus diutiùs in ea morari.

Si Belluæ, dum prædicta, & alia similia peragunt, cogitent, nec ne; Nos supra quid sentiamus, diximus. Verum tamen est, quòd, etiamsi non cogitarent, adhuc non possunt, nec debent dici Automata instar Horologii. In hac parte, quòd Bruta non cogitent, non videmus discrepantem D. Thomam, & innumeros alios Doctores ab ipso Cartesio, & Cartesianis communiter. Nos verò discrepamus a Divo Thoma, & Cartesianis, ut dictum est, ob aliqualem, quam admittimus in Brutis cogitationem; & hoc est primùm discrimen, quod est ponderandum inter nos, & alios, & ipsos etiam Cartistas, a quibus expressè recedimus; multò autem magis recedimus, quia ipsi Cartistæ contendunt, Bruta esse Automata, & admittunt in eisdem affectus, memoriam, & disciplinam, variasque voces, & hujusmodi, quæ omnino Automatis convenire non possunt. Varias voces considerat, explicat, & admittit Le Grand in Opusculo de carentia sensus, & in Brutis cognitionis; sed bona venia istius Scriptoris nihil ab eodem solvitur; nam quod asseritur ab eodem, varietatem vocum, variam supponere in organis dispositionem, non controvertitur. Primarium est, quod quæritur ipsarum passionum, & unde istæ immediate derivent, & procedant; & sicut in nobis alio modo amore incensi loquamur, alio, dum odio, ira &c., quæ passiones in nobis cogitationem comitantur, ita non est improbabile, ab aliqua cogitatione, restricta tamen in Belluis, procede-

dere. Nec paritatem enervat, quòd sepè non in nobis invitò exoriantur; & ità in Brutis res succedat, quia non est par ratio de Brutis, & de Homine in passionibus, quia Homo licèt vincatur interdum a passione, cognoscit tamen vinci, & interdum non vincitur: secus in Brutis, in quibus potissimùm sensus dominatur; & cogitatio, quæ a nobis in eisdem admittitur, est totaliter sensitiva, non ità in Homine ob presentiam superioris formæ. Quando itaque Le Grand scribit: *Diversa est igitur in Gallina pipatio, quia alia passione tangitur, dum in escam incidit; alia, dum milvum conspicit; alia, dum capitur; alia, dum pullos deducit; alia, dum cubat*: in eodem Animali diversas passiones admittit; oportet igitur, quòd admittat in Brutis diversos sensus, & diversas cognitiones. Quid enim sunt passiones, nisi diversæ affectiones, & diversi motus cogitationem comitantes: in Hominibus hoc non potest negari, consequenter a simili erit arguendum in Brutis secundùm magis, & minus, nisi insignis, & efficax ratio disparitatis adducatur, quæ expectatur, & desideratur.

Equidem, si corpus Bruti nil aliud est, quàm substantia formaliter extensa, non facile patebit in Schola Cartistarum, quomodo ab extensione reduplicativè prædictæ passiones oriri possint, cùm extensio hoc non importet ex sui natura; concedimus extensionem artificiosam, sed quòd ex hac sola tot varietates, quot observantur in Brutis originem trahant, constanter negamus: quocirca necesse est, in extensione mirabili, & artificiosa aliud primarium admittere, quod passionum sit radix; & eo magis, quia non sunt passiones metaphoricæ, & æquivoce, sed propriæ: v.g. spes, & tristitia, quam habent Bruta de esca, vel de occisione Catuli, non possunt dici metaphoricè de Brutis, quia quod convenit alicui secundùm propriam naturam, secundùm propriam inclinationem, propriè eidem convenit, non metaphoricè, & æquivoce.

Ut melius intelligatur proposita Doctrina, & convellantur responsiones, que possent adduci pro Cartesianis, distinguendum est de passione ex D. Thoma in 1. 2. qu. 22. art. 1. ubi habetur, quòd pati dicitur tripliciter. Primo modo communiter, quo omne recipere est pati, etiamsi nihil abjiciatur a re. Secundo modo propriè, & hoc modo aliquid recipitur cum alterius abiectione, & ità dupliciter hoc contingit; etenim vel id, quod abjicitur, non est conveniens rei, sicut cùm corpus Animalis sanatur; tunc enim patitur corpus, quia sanitas introducit, & ægritudo abjicitur, vel e contra; patitur enim corpus, dum accedit infirmitas, & sanitas recedit, & hunc modum passionis esse propriissimum, testatur D. Thomas loco citato: *Nam, & sunt verba ejusdem, pati dicitur ex eo, quòd aliquid trahitur ad agentem: quòd autem recedit ab eo, quòd est sibi conveniens, maximè videtur ad aliud trahi.*

Oportet autem cum eodem Doctore ulterius procedere, & conside-

rare in passione, & receptionem tantum, & receptionem cum transmutatione. Primo modo sentire, & intelligere est quoddam pati. Secundò modo importat passio receptionem, & transmutationem, consequenter non potest Animæ competere, ut primo modo, sed primo modo non est propriè pati. Hinc D. Thomas ait, passionem propriè dictam non competere Animæ, nisi per accidens, in quantum scilicet compositum patitur; & hoc etiam cum aliqua diversitate, nam quando hujusmodi transmutatio fit in deterius, tunc magis propriè dicitur passio, secus quando fit in melius, & propterea magis propriè dicitur passio tristitia, quàm lætitia.

Hæc D. Thomæ Doctrina, etiamsi probet, in passionibus Animam mutari ob compositi transmutationem, cum possent dici, esse corporum transmutationes secundum ipsas passiones, non idcirco sufficienter eluduntur Cartistæ, qui admittentes passiones in Brutis, etiam tenentur admittere secundum nos Animam in eisdem, unde alia Doctrina desumpta pariter ex eodem Doctore in eadem qu. art. 2. ostendemus passiones, quas admittunt Cartistæ in Brutis, Brutorum Animas manifestare. Sicut verum, & falsum non sunt in rebus etiam Animalium, ita lætum, & triste non possunt esse in rebus etiam Animalium. Primum conceditur ab omnibus, duce Philosopho in Metaphysicis lib. 6. t. 8., & ratio adducitur a Philosopho in eodem loco. Similiter nos ratiocinari debemus de lætitia, & tristitia, & ceteris passionibus, ut ajunt, appetitus sensitivi: ratio, quæ movet, est, quia prædictæ passiones non possunt esse in materia omnino sensus incapaci.

Quis affirmabit unquam, unum saxum aliud saxum odisse, aut unam plantam aliam plantam? Et e conversò lætari? Concupiscibile, & Irascibile tam in Homine, quàm in Brutis debent unum principium habere, quod distinguat, & cognoscat; secus nullum esset fundamentum amoris, vel odii, audaciæ, vel timoris &c. tale principium non potest esse, nisi Anima. Audiatur Donatus Acciajolus in lib. 2. Ethicorum in Com. cap. V. nu. 26.: *Verùm hic capitur affectus, ut est motio appetitus sensitivi ad prosequendum, aut fugiendum aliquid a nobis agendum: collocatur autem effectus talis in Anima, nam inanimata non prosequuntur, aut fugiunt, nec omninò propriè appetunt*; quæ verba cum debita moderatione de Brutis sunt intelligenda; & objectionibus, quæ possent fieri in oppositum, satisfaciunt; immo quicquid dictum est ex Acciajolo, legitur apud innumeros alios Doctores, non solum, dum commentantur Libros Morales Philosophi, sed etiam, dum ejusdem Libros de Anima interpretantur. Conveniunt enim, bonum cognitum per sensum dupliciter considerari, primo, prout est delectabile, conveniens ipsi Animali, & faciliter acquisibile. Secundò, prout est quidem bonum, sed arduum, & difficulter acquisibile, utroque modo statuunt, esse objectum irascibi-

lis, & concupiscibilis. Exemplo declaratur proposita Doctrina in Canine. Hic errans per Domum supponatur, invenire panem naribus, & oculis. Panis inventus sensibus externis movet alias potentias præcipuè internas, quæcumque sint, hinc concupiscibilis movetur, ut ad cibum convenientem naturæ, & sibi amicum feratur. Illicò, his præmissis, Canis recipit, & rapit panem, & incipit comedere; interea temporis, si alter Canis ab illo panem eripere tentet, statim irascibilis movetur, ut in Felibus patet, & hac mediante se defendere conatur, aut fugiendo, aut latrando, aut mordendo &c. ne ab ipso panis inventus auferatur; & probat multum, & multa hoc exemplum: probat enim, Canem distinguere panem a lapide, & cognoscere panem, ut cibum; quamvis postea plurima ignoret circa hunc, quæ utinam benè noscerent Homines: probat ulterius, eundem Canem errantem quærere alimentum, ex quo habetur, stimulari ad cibum, & nosse stimulum ad indagandum id, quod sibi conveniens, & necessarium est. Scimus communem responsionem ad hæc, & similia, esse Canem, & cetera Animalia ad prædicta ferri per instinctum. Hic non multum laborabimus in termino, cum nobis sufficiat ex prædictis operationibus innotescere aliquod rationis crepusculum. Hoc cogitatum totaliter non est nostrum, propositum fuit a P. Claudio Frassen in sua Philosophia Academica de Anima sensitiva articulo 1. §. 2. his verbis: *Cùm enim Bruta media stentur inter Homines, & Plantas, medium autem omne cum participet aliquid de extremis, non diffiterer ipsis inesse rationis aliquem radiolum, quem nonnulli naturalem instinctum nominant, quo objecta sibi convenientia prosequantur, & nociva fugiant.*

Amplius probat periculum cognitum a Cane, quotiescunque, vel Homo, vel alter Canis velit ab eo panem auferre; etenim tantoperè est sollicitus de proprio, & convenienti alimento, ut irascatur, latret, & mordeat, si, & quatenus opus fuerit; & extra hanc occasionem neque fugiet, neque latrabit, neque mordebit, quod cum distinctione intelligendum est, nam quando dictum est *extra hanc occasionem*; non simpliciter locuti sumus, sed cum relatione ad propositum casum; immo sæpius observatur, post oblatum alimentum, Canes, Feles &c. fugere, & clanculum comedere, ne ab ipsis illud auferatur; & tutius idem devorare valeant. Ex quibus evincitur in prædictis Brutis, non solum cognitio præsentis status, sed futuri, qui cogitationem non excludit. Casus descriptus non tantum apparet, si alimentum offeratur, sed multò magis, quando Canes, & Feles cibos furantur. Etenim illicò furtum exportant, se abscondunt, & comedunt; & quod admirationem parit, timent regressum in pristinum furti locum, ac si præviderent instantem penam. Quando hujusmodi eventus, qui quotidie sunt obyii, conjungerentur cum puro mechanismo, licerent multa alia cogi-

gitata, quæ consultò omittuntur. Nos tamen arbitramur, efficaciter probare oppositum, si non præoccupato animo ponderentur.

SECTIO V.

An ex structura, & Organis Brutorum arguatur aliqua cogitatio in ipsis.

Ipsæ Cartesius in Epistola toties citata, scilicet 54. primæ partis ad Magnatem quendam conscripta, quando consideravit structuram, & organa ipsorum Brutorum, & maximè perfectorum cum tanta similitudine, & analogia ad Hominem, ferè concessit totum id, quod nos propugnamus; solum timuit, ne, admissa cogitatione, & structura in Brutis, teneremur admittere Animam rationalem immortalem in eisdem. Nos prius textum Cartesii afferamus, ut innotescat, melius esse ex fonte bibere, quàm ex rivulis: & deinde respondebimus. Verba Cartesii sunt: Hoc ergo solum dici possit, quòd licet Bruta nihil agant, quod probet, illa cogitare, tamen quia corporis illorum organa a nostris valdè diversa non sunt, conjicere licet, aliquam esse cogitationem hisce organis adjunctam, quemadmodum in nobis experimur; licet illorum cogitatio sit imperfectior nostra; ad quod nihil est, quod respondeam, nisi quòd, si illa cogitarent, ut nos, Animam etiam, ut & nos immortalem, haberent; quod non est verisimile, nam nulla est ratio, cur de quibusdam Brutis potius, quàm de omnibus id credam; per multa autem, ut e.g. ostrea, spongiæ &c. nimis imperfecta sunt, quàm ut hoc de iis judicari queat.

Hoc Argumentum desumptum ex structura, & fabrica Brutorum a nonnullis Doctoribus consideratur, & proponitur ad inferendam existentiam Animæ Brutalis. Tetigit raptim hoc motivum in suis singularibus Andreas Libaccius parte 2. cap. 2. fusiùs, & asserendo, non referendo tantum. Prædictus Frassen art. 1. §. 1., qui maximè innititur organis, & operationibus Brutorum, probat partem affirmantem contra Cartesium. Summa argumentationis P. Frassen hæc est: Ubi sunt organa sensuum, & omnes actiones, atque indicia, quibus cognosci potest Anima, ibi aliquam inesse Animam, necesse est; sed in Belluis eadem ferè, quæ in corpore nostro cernuntur organa sensuum, eadem ferè structura in domicilium alicujus Animæ præparata, actiones iis penitus similes, quæ cognitione diriguntur, ergo aliqua inest Belluis Anima, unde omnes illi motus spontanei, atque voluntarii procedant.

Confirmat prædictum Argumentum ex structura deductum, & ait,
non

non constare fundamentum, quo in Homine eadem, vel similia organa inserviant ad sentiendum, & percipiendum, & non in Belluis: si aures, nares, oculi &c. in Hominibus reperiuntur ad videndum, audiendum, & odorandum, etiam in Brutis idem præstabunt: & cur odorabunt, videbunt, audient sine perceptione? Concludit: *Oportet igitur rationem, & sensum omnem exuerit, qui tam manifestæ veritati, & experientiæ audeat repugnare.*

Etiam si Frassen arguat strenuè contra Cartesium, & Cartistas, non respondet tamen Auctoritati propositæ, quod munus nunc nos absolvimus. Quando itaque dicit: *Bruta nihil agere, quod probet illa cogitare.* Respondetur, hoc esse penitus, penitusque falsum, etiam secundum præmissas Cartesii, quod & supra probatum est, & infra etiam confirmabitur. Post hæc transit ad considerandam Brutorum structuram, & videtur aliquantulum hæc contra propriam hypothesim, etenim videtur admittere aliqualem cogitationem organis Brutorum adjunctam, sed duo remorantur plenarium assensum; primum est, quod, si *Bruta cogitarent, ut nos, Animam etiam ut nos immortalem haberent*; quod nullatenus sentiendum est. Secundum, si cogitarent Bruta, non potius hæc, vel illa, quam omnia cogitarent, hoc autem de imperfectis non videtur posse judicari. Quare propter hæc duo motiva non acquiescit in structura Brutorum, quod videlicet debeat esse domicilium alicujus Animæ.

Nos autem summa facilitate prædictam Doctrinam eludimus, primò non sumus ita proni ad concedendum, organa Brutorum non esse valde diversa a nostris, credimus, & probavimus, quod licet extrinsecè quandoque convenire videantur, intrinsecè tamen toto Celo differre, patet ex nostris vigiliis oculorum, & mentis. Secundò malè infert Cartesius, quod, si cogitarent Bruta, cogitarent ut nos. Sufficit enim, si cogitant, cogitare suo modo; sicut enim eadem non habent eandem structuram cum Homine communem; sed tamen aliquantulum similem, ita non debent æqualiter cogitare, ac Homines, sed suo modo, & secundum indigentiam propriæ speciei. Ad cognoscendam viscerum naturam, non sufficiunt calor, figura, & hujusmodi, multa alia requiruntur, de quibus in nostris vigiliis; conveniunt sæpè in figura Columna Marmorea, & alterius naturæ, quamvis plurimum differant, & quod in artificialibus contingit, etiam in naturalibus observatur, ut in pomis, pyris, herbis &c. videre est. Tertiò dicit, non esse verisimile, Bruta habere Animam immortalem; iste modus loquendi non placet, quia est certissimum, Animam Brutorum non esse immortalem, sicut certissimum est apud nos, Bruta non cogitare, ut Homines. Si enim ita cogitarent, ut nos, fortè sequerentur, quæ proponit Cartesius, sed iste Doctor fortè non meminit, quod quando Bruta cogitarent, scripsisse, quod

quod imperfectiori modo cogitarent, quàm nos; & iste gradus cogitandi non importaret id, quod supponit, videlicet immortalitatem Animæ. Addit, nullam esse rationem, cur quædam Bruta cogitent, & non omnia, si necesse esset admittere cogitationem in Brutis. In omnibus autem non videtur probabile, cum quædam sint nimis imperfecta, ut sunt Ostrea, Spongiæ &c. de quibus ob suam imperfectionem iudicari non potest, quod cogitent &c. Huic Argumento respondent, omnia Animalia etiam imperfectissima suo modo cogitare, & secundum propriam indigentiam. In omnibus est probabilissimum, adesse cerebrum, in omnibus sensum, sed non æqualiter; secus non essent Animalia.

Locus tamen admirationi est, quod Des-Cartes tantopere tribuat cogitationi, ut, si Bruta cogitarent, quod, inquam, haberent Animam rationalem, ac si cogitatio sufficeret ad probandam Animam rationalem. Certè scimus, existentiam Animæ rationalis difficilimè probari, non ita difficile esse probare, Homines cogitare. Quare illa quæstio, quæ tantopere agitur, Utrum Anima rationalis possit demonstrari, & de qua integri, & pleni libri extant, ferè incassum ageretur, quia perspicuum, & manifestum est, Homines cogitare. Neque dicatur pro Cartesio, hunc scilicet loqui de cogitatione Brutorum, ac si esset talis, qualis est nostra, nam tunc intelligeretur rectitudo illationis ejusdem Doctoris. Siquidem nos opponimus de cogitatione Brutorum, nos posse dupliciter loqui, vel quod Bruta cogitent, ut nos, vel quod aliquo pacto cogitent, secundum proprium statum, & secundum indigentiam sue speciei. Quando Des-Cartes negavit, Bruta cogitare, & conatus est ostendere, esse pura Automata, negavit omnem cogitationem in Brutis.

Quando autem dicit, quod, si cogitarent, ut nos, quod Animam etiam, ut nos, immortalem haberent, excedit quæstionem; potest enim dari, quod cogitent, & non cogitent, ut nos, consequenter, quod habeant Animam diversam juxta apparatus sui corporis, quod valde distat a nostro, etiamsi aliqualem habeant in aliquibus similitudinem, & ex hac consideratione efficaciter eluditur Metaptosis, sive Transmigrationis, quod Argumentum ubique non legitur.

Henricus Morus Epist. 66. relata inter Epist. Cartesii prima parte, & ad eundem Cartesium conscripta refert prædictam opinionem Cartesii, deinde suum votum addit, quod quanti roboris sit, constabit ex sequenti lectione deducta ex citato Moro. Nobis licet non placeat, ad eruditionem tamen proponitur. *Sed video plane* (sunt verba Henrici Mori) *quid te hac adegit, ut Bruta pro machinis habeas; immortalitatis utique Animarumstrarum demonstranda ratio, quæ cum supponat corpus nullo modo cogitare posse, concludit, ubicumque est cogitatio, substantiam a cor-*
pa-

pore realiter distinctam adesse oportere, adeoque immortalem. Unde sequitur, Bruta si cogitent, immortales substantias sibi annexas habere.

Quid regerat prædictus Morus, modò sequitur. Atqui obsecro te, Vir perspicacissime, cum ex ista demonstrandi ratione necesse esset Bruta Animantia, aut sensu spoliare, aut donare Immortalitate, cur ipsa malles inanimes machinas statuere, quàm corpora Animabus immortalibus actuata præsertim cum illud, ut naturæ phenomenis minimè consonum, ità pline sit inauditum hætenus; Hoc verò apud Sapientissimos Veterum ratum sit, ac comprobatum, Pythagoram puta, Platonem, aliosque. Et certè Animos hoc adderet Platoniciis omnibus persistendi in sua de Brutorum immortalitate sententia, cum tam insigne ingenium eò angustiarum redactum sit, ut si Animas Brutorum immortales esse, non concedatur, universa Bruta insensatas machinas necessariò statuatur.

Nunquam hac via incedamus ad convellendum Cartesii progressum, concedamus itaque, cogitationem supponere substantiam a corpore realiter distinctam, & hanc Bruta habere, non proinde sequi, prædictam substantiam debere esse immortalem, & in hac parte nos putamus, sufficienter respondisse Cartesio; ratio est, quia Anima, quæ non educitur de potentia materiæ, nisi dispositivè, sed producitur a Deo; cum in conservari dependeat a subiecto, interit, illo destructo, aut existente sinè dispositionibus introductis ab Agente; debet ostendi, cogitationem non posse oriri nisi a radici immortalis. Præterquamquod de cogitatione distinximus, ut dictum est, & quamvis admittatur, aliquam cogitationem arguere posse radicem immortalem, non propterea extendenda esset illatio ad omnes cogitationes, & præcipuè sensitivas, & adhuc restrictas.

Neque solùm tolluntur fundamenta Cartesiana Responsionibus adæquatis, verùm etiam ex principiis ejusdem Cartesii confirmatur, Bruta cogitare. Ubi sunt motus de præterito, & futuro, ibi est cogitatio. In Brutis sunt motus de præterito, & futuro, ergo in Brutis est cogitatio. Major est certa, quia, ubi sunt motus de præterito, & futuro, ibi est inquisitio, sed ubi est inquisitio, ibi est cogitatio, ergo ubi sunt motus de præterito, & futuro, ibi est cogitatio. Major secundi Argumenti est indubitata; quid enim aliud est cogitatio, quàm inquisitio, & juxta diversitatem Animalium diversa; & quemadmodum observamus in nobis, cogitationem non excludere inquisitionem, ità de Brutis sentiendum est circa ea, quæ sibi conveniunt: & patet ab effectu, qui est optimus modus arguendi, Bruta quærere alimenta, Catulos prædam, Dominum &c. quapropter inquisitio non potest negari in Brutis. Hanc methodum procedendi non improbavit Cartesius, dum in Epistola toties citata ab organis Brutorum, quæ a nostris valde diversa non sunt, arguit, in eisdem contingere, quod in nobis experimur. Hoc tamen di-

ctum

etum sit, & valeat tantum, prout Cartesius argumentatus est, quicquid sit de vigore doctrinae in illationibus ab Animali ad Animal, de quibus alibi a nobis dictum est. Minor secundi Argumenti pariter est certa, & non indiget probatione, & quando opponeretur instinctus, de hoc, cum verba sint facta, non est opus quicquam repetere, tantum hic repetamus, instinctum, vel esse purum nomen ad evitandas difficultates inventum, vel non distingui a ratione, nisi secundum magis, & minus, ut notavimus ex Patre Frassen de Anima Sensitiva §. 2. pag. 651.

Modò descendamus ad ostendendam minorem primi Argumenti; continet enim duo, motus de futuro, & motus de praeterito, & ambos istos motus admittit Cartesius in Epistola 154. toties citata. In Picis concedit motum spei. *Si enim (inquit) doceatur pica dicere Dominæ suæ advenienti B. id aliter fieri non potest, quam efficiendo, ut hæc prolatio vocis fiat motus ex aliqua passionum ejus proficiscens; erit nempe motus spei, quam de esca habet, si semper fuerit assueta hoc prolato, aliquid delicatioris escæ accipere.*

Ex hac auctoritate elucent per Cartesium ambo motus descripti de futuro, & de praeterito, de futuro ex spe, & de praeterito ex memoria. Quare ex Cartesio non desunt in Brutis motus de futuro, & de praeterito, & ita remanet probata minor primi argumenti ex Duce adversariorum. Antonius Le Grand in particulari Opusculo de carentia sensus, & cognitionis pag. 111. impressionis Norimbergensis, Vulpium astucias explicans, contendit easdem non judicio, sed memoriae beneficio operari, & non cognitione, sed affectu impelli; volumus citati Auctoris verba referre, ut de se Lector ipse nostræ responsionis momentum percipiat, advertatque. *His præmissis (ita scripsit) ad Vulpes nostras revertamur. Vulpes igitur, quæ in tracia, amnibus congelatis se committere detrectant, ni prius de glaciei soliditate ipsis constet, non id judicio, sed memoriae beneficio peragunt: fieri enim potuit, ut excepto alias sub eodem tegumento, strepitu aquarum, in ipsas delaberentur, aliquodque inde corporis incommodum paterentur; vel quod brumali tempore, explorato aquarum cursu, frigore correptæ fuerint, cujus recordatio phantasiam feriens illas a natatu, ea tempestate deterrent. Quod verò ad glaciem aurem, crassitudinem exploraturæ admoveant, a timore provenit, quo excitati spiritus se in illos musculos conferunt, qui capiti inclinando famulantur, & ad aurem glaciei applicandam determinant. Unde liquet Vulpem eo in casu, non ratiocinio uti, sed affectu impelli, non cognitione polleere, sed sola passione ad tales motus agi.*

Utique Doctrina proposita est maximè senticosa; concedunt alii cum prædicto Le Grand in Vulpibus memoriam, concedunt sensum frigoris, cujus recordatio phantasiam feriat, concedunt timorem, & postea volunt in casu proposito, Vulpes non ratiocinio uti, sed affectu impelli,

pellī, non cognitione pollere, sed sola passione ad tales motus agi.

In hoc complexu non videntur omnia simul convenire, quæ a Cartesianis proponuntur, & Brutis attribuuntur. Si Animalia Bruta sunt Automata, quomodo memoria, sensus frigoris, phantasia &c. debent eisdem competere? Concedimus quidem ipsis, quando de ratiocinio verba faciunt, Bruta non habere ratiocinium perfectum, sed quod non habeant aliquod ratiocinium, sive ratiocinium imperfectum, quemadmodum a Doctoribus eisdem tribuitur voluntarium imperfectum, fanè non constat, & qui contrarium sentiunt, tenentur adducere disparitatem, quam difficulter assignabunt, nisi recesserint a communibus regulis.

In eodem complexu observamus, admittere Cartistas, Vulpes affectu, & sola passione agi, nullatenus cognitione, quocirca nobis occurrit locus opportunus querendi, an affectus, & solæ passiones sint tales equivocè, seu instar passionum, an re vera sint tales, ut asseruntur, & communiter recipiuntur: si non sint passiones, & veri affectus, sed instar affectuum, & passionum, omnia phenomena naturæ in Brutis deciperent, quod non est admittendum, & alibi confutavimus. Si postea sint veri affectus, & veræ passiones, istæ non possunt dari cum puro Automate, nam necessaria erit consequentia, si dantur in Brutis veri affectus, & veræ passiones, Bruta non erunt Automata, & si non erunt tales, uti dictum est, sed tantum ad instar, tunc natura deciperet in metu, spe, letitia Brutorum &c. nam nobis ostenderet id, quod re vera non esset in Animali, spem, letitiam, aut metum ostendente. Accedit, quod, si passiones prædictæ essent tantum æquivocæ, non operarentur Bruta juxta illas, & ad formam humanam, etiam sine præsentia objecti extrinseci, hoc enim certum est, præsertim in lætitia, tam spontè Bruta exhilarari, quam præsentē Domino, vel alio objecto, ex quo arguitur principium intrinsecum.

Ad distinguendum autem, an passiones Brutorum sint veræ passiones, an ad similitudinem, quæri posset, quid requiratur, ut sint, & dici debeant veræ, & quid non. Quid opus est, ut metus, vel amor &c. dicatur verus amor, vel verus metus, & non apparens, & ut talis agnoscat, non e contra.

Extrinsecè non apparet fundamentum asserendi, amorem Canis erga suos Catulos esse equivocum; immo, si animadvertantur, quæ eveniunt, dum Canis lac præbet, Catulos fovet, & amplectitur, & unà si eodem tempore alter Canis accedat ad nidum, vel Felis, vel aliud Animal, perdendæ prolis metu, simul defendit prolem, & offendere conatur aliud, sive suæ, sive alterius speciei Animal. Hic casus non caret debita consideratione, tam si alter Canis accedens ponderetur, quam si Animal alterius speciei animadvertatur. Pimo modo potest quæri, cur

Canis

Canis unum Canem amplectitur, & amat, alium offendit, & percutit; ad amandum unum Canem, & ad alium Canem offendendum, non requiritur tantum Canis presentia, sed aliquid aliud, quod timorem incutiat ex parte unius, & non alterius. Istæ non possunt sine alicujus Animæ existentia passiones haberi, & consequenter non possunt dari sine cognitione. Si postea Animal alterius speciei accedat, tunc est dubium, mechanicè tantum loquendo, quomodo ab Animalibus prædictis, ita commoveantur spiritus, ut partim disponantur ad amicam defensionem, partim ad offensionem. Legimus Le Grand in Opusculo de Carentia sensus, & cognitionis pag. 73. explicare motus, qui in Canibus fiunt per motum spirituum ab objectis excitatorum. *Adeò, ut omnes motus (sunt verba citati Doctoris) qui in Cane peraguntur, ab objectis excitentur, qui sensoriis recepti, spiritus determinant ad influendum in varias corporis partes, iis movendis aptas, & utiles.*

Legimus eandem Doctrinam propugnatam ab omnibus Cartistis. In fundamentis Physices cap. 10. Henricus Regius ait: *Et quoniam pori cerebri, à recepto objectorum motu aperti, non tantum in hos vel illos nervos, & musculos membris movendis aptos; sed etiam in diversas cordis aliarumque partium fibras, lætitiæ, tristitiæ, timoris vel iræ affectibus excitandis, & per gannitus, ejulatus, risum, rictum, vel lacrymas significandi idoneas desinunt.* Hanc autem Doctrinam non cogitaverunt Cartiste pro defendenda hypothese sui Præceptoris, sed eandem traditam, invenerunt ab eodem Cartesio pluribus in locis in Responsionibus quartis, pag. mihi 126. in Methodo &c. conclusit enim, in Brutis nullum principium motus adesse præter dispositionem organorum, & spirituum affluxum, & dispositionem organorum determinare motum spirituum ad hanc, vel illam partem ratione figuræ pororum partis solidæ, & figuræ spiritus. Hoc legitur in Methodo pag. 30., & explicatur similitudine cribri, quod inserviat variis speciebus frumenti a se invicem separandis per hoc unum, quod diversimodè sit perforatum.

Nos autem alibi impugnavimus hanc de separationibus hypothesin, & ita nervosè, ut adhuc desiderentur responsiones, quapropter, si deficiat structura determinans, aliud principium a nobis quærendum, & assignandum est, a quo affluxus spirituum reguletur, & determinetur potius ad unam, quam ad aliam partem.

Possumus nunc addere in casu supposito amoris, & odii, five amicæ defensionis, & acerrimæ offensionis causatæ ab objecto visibili ejusdem speciei, nimirum a Cane, quem nutriat Canis, & ab alio Cane extrinsecus adveniente, quem lactans insequatur, spiritibus in nervis opticis ita tumultuariè agitat, quod distincta offensio, & defensio non observaretur, si opus in spiritus tantum refundi deberet; ex una enim parte præsentia catuli harmoniam spirituum requireret pro amore; eorundem

dem spirituum harmoniam tolleret, & anomaliam, sive perturbationem produceret presentia Canis advenæ; unde potius confusiones, quam distinctæ actiones sequerentur; si ad spiritus tantum esset confugiendum, & in spiritus simpliciter opus esset refundendum.

Concludere itaque liceat ab organorum dispositione, & spirituum influxu non dependere operationes vulgò nuncupatas sensitivas, quod ipsum insequitur Pater Claudius Frassen loco toties citato, ad quem Lector accedat.

Verum sine alia consideratione, & quidem fortissima nolumus prætere præfens Argumentum de spiritibus, ita ut Cartesiani non possint sine difficultate incedere, quando ad solam partium dispositionem regulantem motum spirituum confugiunt, & purum mechanisum spiritibus, & organis explicare conantur. Cartesiani unà cum suo perspicacissimo Præceptore sunt nimis faciles in construendis suppositionibus. Duæ hic occurrunt quæstiones. Altera, an sufficiat proportio figuræ. Altera, an spiritus a cerebro influant, & huc, & illuc transmittantur; & in utriusque quæstionis conclusione Cartesiani videntur deficere, & quamvis quæ dicta sunt a nobis, alibi sufficere possent, attamen de ultimo quæsito nonnulla addere, vel satius hic referre placet. Tota Barbarorum Schola spiritus ad partes transmitti, & actiones spirituum influxu perfici contendit. Galenistæ oppositum sentiunt, etiamsi admittant, spiritum esse Animæ instrumentum, & validissimè suum institutum probant, tum quia repente communicatur motus, qui a spiritu corporeo expectari nequit, cum manifesto tempore egeat, tum quia ex ligaturis illicò motus cessat, adeoque non solum inter Antiquos Philosophos, & Medicos hæc pars videtur tutior, sed etiam inter Modernos. Pro Antiquis proponimus insignem Franciscum Wallesium in suis Controversiis Medicis, & Philosophicis, qui ex professo sequitur Galenum lib. 2. cap. 14. Pro Modernis Stenonem in Muscoli descriptione Geometrica; in qua legitur: *Atque ita abundè quidem demonstratum puto in omni musculo, dum contrahitur, tumorem contingere, etiam si nulla nova musculo accederet materia: id, quod me demonstraturum promiseram, tum quo pateret, ut ingeniosa sint, nondum tamen esse certa, quæ de novæ materiæ in musculum influxu a multis proponuntur, tum ut fabricæ novæ usus in motu musculorum explicando evaderet manifestus. Quod si jam demonstrarem quamlibet partem carnis in fibra motrice transversim dissecta pari ratione contrahi, ac contraheretur tota caro; idque resectis etiam arteriis, venis, & nervis, nihil amplius de eorum systemate restaret; cum nec fabrica ab illis proposita naturali fabricæ similis sit; nec argumentum quo novæ materiæ accessionem inferebant, certum; nec ipsa novæ materiæ accessio verosimilis &c.* Hoc autem argumentum plenius prosequemur in nostris observationibus, & considerationibus Anatomicis rarioribus.

Interim quicumque negarent Cartesio influxum spirituum, non male incederent, & ipse Cartesius deberet assignare aliud principium, a quo organorum dispositio determinetur; quod fortè non inveniret negata. Anima, nam dispositio organi determinatur, spiritus per Cartesium determinat, spiritusque movetur ab objecto extrinseco; & quotiescunque concedatur objectum movere spiritum in nervo, non sequitur hinc, moveri ad musculos, & istos vi nove materie accedentis contrahi, unde nihil aliud re manet quàm musculus, qui est determinatus, seu contractus absque eo, quod in Sententia Cartesii exponatur principium contractionis.

Neque nobis opponatur, Vulpes oculorum suorum fulgore Gallinas prosternere, ità Antonius Le Grand in Opusculo de Carentia sensus, & cognitionis §. 93.: *Quippe, inquit, Gallinæ ingesto per continuum fulgorem metu, & jam se ab hostibus captas existimantes, stuporem contrahunt, & spiritibus in confusionem actis, non corporis munia, non functiones naturales amplius obire queunt.*

Sic argumentari deberemus contra prædictum Philosophum pro Anima Brutorum, & pro cogitatione eorundem proprium Auctoris textum contra eundem adduceremus, & inter cetera, quibus inniteremur, potissima esset existimatio prædæ factæ ab hostibus, quæ existimatio nequit dari sine cognitione, & sine cogitatione.

Ulteriùs autem meditati sumus, similem responsionem non posse Canibus accommodari; etenim non currit par ratio unius Canis cum alio Cane, uti Gallinæ cum Vulpe; nam oculi Canis primò non scintillant, ut oculi Vulpis, secundò oculus unius Canis convenit in specie cum oculo alterius Canis, unde non posset imprimere in alium oculum ejusdem speciei, quicquid Vulpes imprimunt in oculo Gallinæ, supposita veritate Doctrinæ Antonii Le Grand, & hoc optimè constat, si fiat collatio unius Vulpis ad aliam. Demum spiritus in aliis Animalibus Solem intuentibus non confunderentur, si continuus fulgor Vulpis hoc posset efficere; videmus tamen Feles, & alia plura Animalia sine aliqua confusione, & pro avolatione Solem quotidie aspicere.

Nec ipse Antonius Le Grand, quando Canis latrantis eventum considerat, accedente peregrino Homine, recessit à prædicto cogitato, nam oculos Canis, ut scintillantes, non accusavit, voluit potius in odoratum, & insolitum faciei aspectum latratus causam esse reiiciendam. Quoniam autem pudet sine auctoritate scribere, idè in §. 59. citati Opusculi, in quo quæritur, unde oriatur motuum diversitas in Animalibus, quum Anima careant, ita de proposito casu Canis verba facit. *Si Herus forte Ædibus succedat, & Canis oculis commodum obiciatur, ità ab ejus aspectu, cerebri meatus aperiuntur, ut potè per consuetudinem sic dispositi, ut versus illum gressus dirigat, lætitiā testetur, & tremulo cau-*

de motu ei aduletur. Sin peregrinus ingrediatur, cujus vultus, corporisque habitus ignoti sint, ejus aspectus, insolitusque odoratus, ad motum contrarium Canem concitat, apertis scilicet musculis, qui latratui inserviunt, & ad morsus inferrendos, iramque patefaciendam auxiliantur. Omnino totus est prædictus Auctor in probando in relato paragrafo motuum diversitates in Animalibus Brutis musculorum opera, & spirituum Animalium influxu perfici sinè ulla cogitatione operationis, quam faciunt; sive fugiant, sive non; sed operationes omnes eorundem absolvi, quatenus talem habeant cerebri constitutionem, ut ejusdem pori alio, atque alio modo aperiantur; & hinc spiritus in varias fibras, musculos, & nervos diversimodè influant, pro ut organa ab objectis moventur; & quæ varias species deferant; exemplificat juxtà hypothesein, ut dictum est de Cane vidente Herum, vel non, ac etiam de Cane frigore correpto, ut vidente eminùs ignem, & adhuc recedente, pro ut enim objectum; idest ignis aperit meatus cerebri, ex quibus Spiritus Animales feruntur in musculos crurum, unde motus excitatur ad ignem: ubi postea Canis excipit calorem, tunc fit alia motio spirituum in alios musculos, & membra Canis prosternuntur; quemadmodum, si scintilla ignis in cutim profiliat, aut calor nimis urgeat, in hoc casu motus spirituum ad collum, oculos, & pedes fit, hinc Canis erigitur, ignem contemplatur, & citato gressu ab illo recedit.

Non animo impugnandi, sed addiscendi a Viro Clarissimo, hæc pauca afferamus, quæ inter se dissona sunt, & cum hypothese non videntur convenire. De motu Spirituum Animalium verba facit Le Grand, & ex Cartesio, & ex aliis, & eadem ferè leguntur apud Henricum Regium in fundamentis Physices pag. 240. cap. 10., ac si spiritus Animales ab objectis tantùm moverentur in varias fibras, nervos, & musculos. Absque eò, quod recoquatur Crambe, & admittendo suppositionem Arabicam, non erit verum, poros cerebri alio, atque alio modo aperiri ab objectis pro vario influxu spirituum; sunt enim pori prædicti semper aperti, nec indigent objectis, ut aperiantur, secus si tantùm influerent, quatenus ab objectis moverentur, partes independentes ab objectis moventibus essent paralyticæ, quia sinè influxu spirituum essent, quod omnino falsum est, quamobrem continuò influunt spiritus in partes.

An major copia Spirituum ex præsentia talis, vel talis objecti moveatur ad partem, hoc esset probandum, & non deessent multi sic opinantes, sed non deessent multi difficilem provinciam opposcentes; non enim faciliter potest demonstrari, præsentiam, v. g. Domini meatus cerebri magis aperire pro majori Spirituum transitu, ac si Spiritus ad poros, & ostiola essent prompti, & præsentia Heri tantæ esset efficacæ, ut posset agere in penetralibus cerebri, immutando capacitatem poro.

pororum ; si dicatur, per consuetudinem poros cerebri esse ita dispositos, ut magis aperiuntur, dum præsens est Dominus, quam dum est absens, etiam ab hac responsione non videmus superatam difficultatem, quia dispositio per consuetudinem non solum importat, ut facilius pori aperiuntur ; sed ut remaneant magis aperti per habitum ; & ex hac animadversione deducitur, quod tam præsente Domino, quam absente, Spiritus ad musculos accurrerent, qui letitiam denotant suo motu. Est insuper considerandum, directionem Spirituum ad hos, vel illos musculos, vel fortuito, & casu contingere, aut ordinatè. Primum non arbitramur, Cartistas cogitavisse unquam, aut etiam nunc cogitare ; cum opera naturæ nunquam deficient, & nihil sit in natura, sine natura regulante. Secundum, idest si ordinatè, vel ordo est a dispositione cerebri, & nervorum, vel a spiritibus, vel a præsentia Domini. Hæc sunt illa tria, a quibus ordo petendus est. Præsentia Domini posse movere spiritus oculi, disputationis gratia concedamus, quamvis sit difficile concipere, quomodo hoc eveniat. In nobis ipsis experimur innumera objecta aspicientibus, spiritus, aut non moveri, aut tali motu moveri, ut non sit probabile, motum ad necessariam metam pervenire pro actuandis musculis, quibus natura utitur, quando Animalia letantur : omittamus etiam hic in suppositione motus confusionem, quæ ex innumeris objectis visis simul posset probabiliter cogitari.

Omnia autem hæc motiva ad exercendum ingenium sint adducta, & a diligentioribus ingeniis disquirantur, & objecta extrinseca equali probabilitate, ac e contra movere spiritus in suis organis admittantur, v. g. objectum visibile in oculo, objectum sonorum in aure, objectum sapidum in lingua spiritus movere ; in hoc casu difficultas non spernenda reduceretur ad directionem spirituum, cum toto Cœlo inter se distent motio spirituum, & directio spirituum. Data itaque suppositione, quod spiritus moveantur ab objectis, remanet probandum, quod ab eisdem dirigantur. Equidem videmus illos, qui ludunt globulis minoribus, aut etiam majoribus, dirigere globulum ad quandam determinatum situm, sed ista determinatio, & directio derivat a cognitione dirigentis, & globuli sunt in ejusdem potestate. Spiritus autem non sunt in potestate Domini, nec omne objectum, quod movet Canem cognoscit. Concludamus igitur, non constare, quomodo objecta possint dirigere spiritus, etiam si concederetur, eosdem movere.

Amplius viderentur, spiritus in adducta suppositione cognoscere proprium motum, & distinguere determinatos terminos, si modò in has fibras, modò in alias influerent, quod est absurdum, & evitari nequit, quamvis consideretur diversus impulsus.

Postquam vidimus, præsentiam Domini non posse spiritus dirigere, videamus, an a se ipsis spiritus possint diriigi, & quæ mox dicta sunt, ne-

gantem partem probent ; addamus, spiritus esse mobiles, consequenter non posse a se ipsis moveri, sed ab alio, & quando etiam moverentur a se ipsis, non moverentur regulariter ob vim volatilem, & explosivam, quam habent ; præterea videtur omnino improbabile, quòd ordo in spirituum motu debeat communicari spiritibus in fine nervorum, & non in origine ; ex hoc motivo confirmatur, quod dictum est supra, præsentiam Domini, scilicet non dirigere spiritus, cum hæc agat (si tamen agit) non in principio nervorum, sed in fine, hoc est non agit in principio nervorum opticorum, sed in fine, nempe in extensione Retinæ, seu amphiblastroide ; si postea hinc aliquis motus propagetur ad principium, nos dubitavimus, & quando etiam removeretur dubium, si a principio nervorum opticorum transiret sufficienter ad alias combinationes nervorum pro effectibus, quos conantur explicare mechanicè Cartesiani, adhuc magis dubitandum esset ; ceterum consideratis considerandis nobis probabilius, & ferè certum videtur, nec præsentiam Domini posse spiritus dirigere, nec ipsos spiritus a se ipsis dirigi.

Illi processus ordinatissimi, qui in Brutis observantur, a Veteribus explicantur per inclinationem naturalem a summa arte institutam, unde Divus Thomas ait in prima secundæ, quæst. 13. art. 2. ut alibi scripsimus : *Quod sicut comparantur artificialia ad artem humanam: ita comparantur omnia naturalia ad artem divinam: & ideo ordo apparet in his, quæ moventur secundum naturam: sicut & in his, quæ moventur secundum artem, ut dicitur in tertio Physicorum, & ex hoc contingit, quòd in operibus Brutorum Animalium apparent quædam sagacitates, in quantum habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus, utpote a summa arte ordinatos, & propter hoc etiam quædam Animalia dicuntur prudentia, vel sagacia, non quod in eis sit aliqua ratio, vel electio, quod ex hoc apparet, quòd omnia, quæ sunt unius naturæ, similiter operantur.*

Hanc Doctrinam attulimus, ut omnes cognoscant, ab omnibus ordinatissimos processus Animalium Brutorum fuisse distinctos, sed ab omnibus non fuisse æqualiter explicatos ; Doctrinam Divi Thomæ, utpote Angelici Doctoris, summo opere veneramur, sed etiam concedimus, posse dici nimis esse generalem, quia ulterius quæritur præcisa ars divina in fabrica Animalium, quam neque explicant Cartistæ per præsentiam Domini, & spiritus Animalis ; & quamvis non sit irrationalis sermo artificialium ad artem humanam, & naturalium ad artem divinam, semper ceteris paribus, sicut explicantur artificialia comparata ad artem humanam, ita pro viribus sunt explicanda naturalia comparata ad artem divinam, modò artificialia explicantur mechanicè comparata ad artem humanam, ita conantur explicare naturalia Cartesiani comparata ad artem divinam.

Cete-

Ceterum non distinguimus hanc provinciam fuisse ab eisdem superatam, quia supponunt multa, quæ non probant, & potius cogitationibus procedunt, quàm argumentis, quem defectum non solum apud Philosophos, sed apud Anatomicos legimus, & indicavimus.

Si artificialia nos dirigere debent ad instituendum aliqualem sermonem de rebus naturalibus, & de ordine, quem in istis observamus, oportet concludere, quòd sicut in artificialibus ordo est ab artifice, ita etiam in naturalibus necesse est assignare unum principium, a quo regantur, & dirigantur eorum operationes. Multæ res moventur a ratione, licet rationem non habeant; exemplificat Divus Thomas de Sagitta, quæ directè tendit ad signum ex motione sagittantis, ac si ipsa rationem haberet dirigentem. Idem prædictus Doctor asserit de Horologio, & ceteris ingeniis humanis. Horologia enim, & cetera ingenia humana ostendunt rationem artificis, licet non habeant rationem, & quamvis verum sit, Horologia esse puras machinas, motus tamen Horologiorum non sunt purè mechanici; ratio est, quia in motu Horologii est virtus Horologiarii, & hoc novit Aristoteles in quarto Physicorum relatus a Divo Thoma in prima secundæ, quæst. 13. art. 2. ad 3. *Motus (inquit) est actus mobilis a movente, & ideo (addit Divus Thomas) virtus moventis apparet in motu mobilis, & propter hoc in omnibus, quæ moventur a ratione, apparet ordo rationis moventis, licet ipsa, quæ a ratione moventur, rationem non habeant.*

Considerata hæc Doctrina comparisonem allatam communiter a Cartistis non esse tanti roboris ostendit, sicuti ipsi supponunt, cum motus Horologii dependeat a virtute, & cognitione Horologiarii, & motus Sagittæ a cognitione Sagittantis; verum quidem est, virtutem Horologiarii esse extrinsecam; sed hoc non obstat, quin virtus motiva, & ratio Horologiarii sit in Horologio, licet Horologium rationem non habeat.

Raptim hæc dicta sint, & fiat transitus ab artificialibus ad naturalia, sic ratiocinando. Si artificialia in suis motionibus dependent a cognitione, & virtute Artificis, ita ut virtus moventis sit quodammodo in mobili, quid nobis erit autumandum de rebus naturalibus, & de istarum motionibus. Fortè a nulla ratione regentur? Et motus in nostro casu Brutorum habebunt minorem directionem, quàm Horologia, Sagittæ &c.? aut cum Lessio, quem supra citavimus, confugiendum est ad primam causam, & hæc semita Philosophis non arridet, & probabile est, causas naturales non deficere, quamvis obscurissimæ sint, aut cum Cartesio, & aliis ad objecta externa, & spiritus; & hæc via sentitosa est, immo impossibilis, quia, si v. g. præsentia Domini movet spiritus ad crura, etiam præsentia alterius objecti, verbi gratia baculi movet ad eadem crura spiritus, quare non erit probatum ab Adversa-

riis motum spirituum ad hanc, vel illam partem determinari a tali, & tali objecto; certissimum est ex observatione, Canes, & alia Animalia ex diversis objectis presentibus diversas partes movere, & latrare, & si quæ diversitas est, non est nisi ex parte modi, v. g. Canis ad presentiam Domini movet crura versus illum, letitiam testatur; & tremulo caudæ motu eidem adulatur. Idem Canis, si inveniat ostium clausum, movet crura ad ostium, totum corpus movet, impingit in ostium, caudam movet, & latrat; ex his patet, easdem partes movere Canem ad presentiam Domini, ac ad presentiam ostii clausi, & tota diversitas est ex modo, quem explicare beneficio objecti externi nobis persuademus, nec a Cartistis posse enodari, sicut nec ab eisdem credimus, solidè posse aperiri, quomodo ostium clausum dirigere spiritus, & poros cerebri, ut alio, & alio modo aperiantur, ut spiritus diversimodè in varias fibras, nervos, & musculos influant; latrant Canes presente Luna, latrant nocturno tempore accedente advena, latrant clauso ostio, latrant famelici &c. & a tot causis, tamque diversis ordinari possunt spiritus pro latratu? Si sagitta ordinatur ad metam, ordo est a cognitione sagittantis, sed quòd Luna, aut ostium clausum, aut alimentum pari pede moveant Canem, dicant alii, nos syncerè loquentes non intelligimus paritatem.

Videmus in Machinis artificialibus quanti roboris sit cognitio Artificis, & istius vis motiva reluceat, & perseveret in re artefacta, & postea volumus opinari, Machinas naturales non habere naturale principium movens intrinsecum potens ordinare, & regere omnes earundem operationes? Magis urget, quòd ab objecto externo nullius cognitionis prædito debeant ordinari motus spirituum tali methodo, & regula, ac si profundam haberent cognitionem. Miramur similiter, quòd ab objecto externo, & spiritibus suas deducant illationes, & postea aperto ore concedant, talem Canes habere cognitionem, ut distinguant Herum a Peregrino, adeoque in primo casu cerebri meatus aperiri per consuetudinem dispositos, ut spiritus dirigantur, ita ut influant ad musculos pro accessu ad Dominum, & ad partes, quibus manifestari possit letitia, ut relatum est supra, non ita in secundo ob defectum cognitionis, gratia cuius spiritus ad contrarium motum disponantur, apertis scilicet musculis, qui latratui inserviunt, moribus, & iræ. Nolumus prolixo sermone, quæ cogitarunt prædicti Doctores ad trutinam revocare. Indicare sufficiat, non posse intelligi, quomodo potius ab objecto externo, quàm a principio cognitionis moveri spiritus debeant; cognitionem in Brutis non negant Cartistæ, & quando hanc admittunt, nulla est necessitas objecti externi. Quòd hanc admittant, patet ex Antonio Le Grand in Opusculo citato de carentia sensus &c. pag. 73., ubi sic habet, & loquitur de Cane: *Sin peregrinus ingrediatur, cujus vultus cor-*

porisque habitus ignoti sint, ejus aspectus, insolitusque odoratus ad motum contrarium Canem concitat, apertis scilicet musculis, qui latratui inferviunt, & ad morsus inferendos, iramque patefaciendam auxiliantur. In hac Auctoritate expressa fit mentio de cognitione per illa verba: *cujus vultus corporisque habitus ignoti sint*; per alia similiter, quæ immediate sequuntur: *ejus aspectus, insolitusque odoratus*, idem infertur; etenim sine distinctione non possunt prædictæ operationes haberi, & ubi est distinctio, ibi est cognitio, & id, quomodo formæ materiales possint cognoscere, ostenditur alibi &c.

Nos recedentes ab instantiis, quas Cartesiani afferunt, demonstremus, eosdem decipi, & nostrum confirmemus institutum. Tam Le Grand loco citato, quàm Henricus Regius in Fundamentis Physices &c. docent, ex præsentia ignis Canem moveri ad ignem, reſeratis poris, per quos fluunt spiritus a cerebro in musculos crurum: *Ita (inquit prædictus Regius) exempli gratia, si Canis friget, & ignem in culina ex longinquo videat, objectum illud aperit illos in ejus cerebro poros, qui in musculos crurum desinunt, quo ille ad ignem currit.*

Supponamus primò, verum esse, determinatos cerebri poros aperiri ex præsentia ignis, & ex hac determinata reſeratione pororum spiritus influere in musculos crurum, & hinc sequi motum. Nobis hic videtur unum deficere, quod probationem desideret, & est hinc probata necessitas tendentiæ Canis ad ignem, quando Canis non distingueret ignem; & ratio est, quia actuatis musculis crurum potest Canis huc, & illuc moveri; quare potius ad ignem, quàm ad oppositum situm per suum mechanismum non explicant Cartistæ, indicant quidem actuationem, sed non determinationem ad particularem terminum, unde requiritur aliud principium cognoscens, & distinguens ignem, vel Herum, vel aliud objectum &c. quod principium est Anima. Dicamus secundò, suppositionem esse meram ideam, quæ ex facto probari nequit, neque verisimiliter; Anatome enim docet nervos opticos, qui ex igne viso, vel speciem, vel motum spirituum, vel fibrarum nervearum, juxta varias opiniones debent habere, & communicare suo principio, non probabiliter communicare motum sui principii, vel deferre speciem ad musculos, & nervos crurum, qui maximè distant a principio nervorum opticoſum; sunt enim nervi consulentes musculis crurum, propagati ex spinali medulla in loco valde distito ab origine nervorum opticoſum, quo circa etiamsi admitteretur ex ignis visione particularis reſeratio meatuum in cerebro, adhuc quomodo ista in particulari situ spinalis medullæ posset producere effectum de scriptum sine figmentis, libenter audiremus.

Ad meliorem captum istius cogitati animadvertendum est, distinguendum esse de parte cerebri, in qua meatus aperiuntur; vel enim est cor-

ticalis, vel medullaris, & hæc vel globosa, vel oblongata; viso eminus igne meatus partis corticalis aperiri fortè non dicent Cartistæ, quia apertio pororum partis corticalis non potest fieri ex igne in culina, vel alibi viso, ratio est, quia ex origine nervi optici ad corticem nulla est tendentia pororum, potius e contra, & hoc valet, quando admitteretur ex igne ad originem nervi optici aliqua motio, de qua re non modicum potest dubitari.

Hæc eadem ratio valet de medulla globosa, nempe quod non sit ordo a principio nervorum opticorum ad medullam prædictam, unde etiamsi aperirentur pori medullæ prædictæ, nihil prodesset, & ipsi Cartistæ hoc tam de cortice, quàm de medulla oblongata cogitatum nostrum admittunt, dum aiunt: *Objectum illud aperit illos in ejus cerebro poros, qui in musculos crurum desinunt*; & hæc sunt præcisa verba Henrici Regii in Fundamenti Physices cap. X. pag. 240., a quo non dissentit Le Grand in Opusculo citato §. 59., sive exemplum, sive modum explicandi consideremus; & sanè nullum occurrit dubitandi principium, quin ex origine nervorum opticorum ex Cartistis debeant aperiri pori in casu allato, quibus spiritus Animales transmittantur in spinalem medullam, cum iter per hanc sit ad crurum nervos, & musculos.

Tota itaque difficultas est de motione fibrillarum nervi optici, & hinc de aperitione pororum medullæ oblongatæ, & spinalis pro ingressu in particularem istius combinationem. Qui in re Anatomica est peritus, non tam faciliter concedit, a motione nervi optici poros medullæ oblongatæ pro transitu majoris partis spirituum ex cortice, & medulla globosa in medullam oblongatam, ut hinc in spinalem descendere possint, & quod difficilius est, in particularem combinationem ejusdem spinæ. Mirabile dictu est, spiritum Animalem, qui in probabili suppositione producit in cerebro cum dispositione, ut possit in combinationes nervorum transire, potius in unam se insinuet, & influat, quàm in alteram, v. g. ab optica combinatione ad ultimam ortam ex medulla oblongata mediant aliæ nervorum fizygiæ, & cur potius per unam, quàm per aliam feratur, non explicant Cartistæ; quemadmodum in longo spinalis tractu extra cerebrum, cur potius feratur ad ultimas nervorum combinationes pro motu crurum, seu ad illas præcisè, quæ crura Canum anteriora, & posteriora respiciunt, eademque actuant, quàm ad alias, vix percipi potest, & Cartistæ, qui suo mechanismo sibi persuadent, res obscuras enodare, in hac parte non cognoscimus satisfacere, & votum suum consequi.

Fortè poterunt Cartesiani confugere ad dispositionem partis, scilicet ad dispositionem cerebri, & nervorum, & hæc est tertia pars Argumenti propositi, in qua quæritur, unde derivet determinatio motus præsentis Domino in Cane: scimus, Cartesianos, & Mechanistas in hac difficul-

ficultate plurimum tribuere figuris, & opinari, ideo spiritus influere potius in hanc combinationem, quàm in aliam, quia combinationes sunt diversimodè configuratæ, & aptæ admittere spiritum hunc, non illum, quemadmodum communiter asseritur de glandulis, in quibus unus potius humor, quàm alter secernitur; quia deest proportio inter porum glandulæ, & humorem ob diversas figuras, & magnitudines &c. aut dicendum, sicut credimus, Cartistas posse respondere, aperiri poros tam cerebri, quàm nervorum ex præsentia Domini, & ità determinari motum Canis ad Dominum.

Istæ responsiones sunt verbales. Quid sentiendum sit de mechanico fundamento separationum desumpto ex figuris, & proportionibus istarum, & pororum, diximus in nostris Vigiliis, & Mentem Galeni aperuimus, ad quas &c. Nunc suppositis nostris fundamentis concludimus, determinationem quæsitam motus in Cane non posse deduci ex structura, siue ex dispositione pororum cerebri, & nervorum.

Addimus, maximam subtilitatem spirituum excludere vim cogitati, hoc est eadem non permittit, ut ratiocinari debeamus de insinuatione spirituum, ac de insinuatione humorum, & corporum crassiorum, cum tanta sit subtilitas eorundem, ut in omnes musculos, & membranas instar Ætheris, cujus omnia sunt plena, ingrediantur, quamvis pori, & figuræ sint diversæ. Quocirca videtur, esse definiendum, determinationem motus non posse desumi a parte, quæ non potest considerari ubi, & quando objectum habet summam tenuitatem, ità ut quælibet via ab eodem penetrari possit. Hanc tenuitatem considerans Galenus primo de symptomatum causis cap. 2. comparavit Ætheri: *Simili modo* (ait Galenus) *& Animalis spiritus, vel ad unguem purus est qualis Æther &c.*, & communiter Doctores, quando spirituum Animalium tenuitatem describunt, hanc Animæ proximam esse contendunt. Actuarius de actionibus, & affectibus spiritus Animalis cap. 6. ità scripsit: *Hinc porro enutrito cerebro Animalis denique spiritus generatur, in ipsius sinibus, cui jam Animæ nostræ actiones commissæ sunt, quum instrumentum factum sit dignitate primum, ac tenuitate affine.* Huc etiam referri possent multa, quæ adducuntur a Boyle de Effluviis, quibus patet, spirituum incredibilem esse subtilitatem, & absque resistantia posse per poros omnium corporum solidorum pertransire.

Debemus ex dictis inferre evidenter, vel saltem maximè probabiliter, spiritus ordinatè influere in partes, non ex natura spirituum, non ex dispositione cerebri, & nervorum, & non ex præsentia Domini, quæ erant tria proposita, & a nobis demonstrata, ut innotesceret, querendum esse aliud principium a Machina independens, quod regulet, & ordinet actiones Animalium Brutorum, quod procul dubio erit Anima, cum sinè ista nequeant explicari.

Pro appendice cogitavimus scribentes, quomodo præsentia Domini habeat vim aperiendi poros. Non enim percipitur, poros cerebri, & nervorum aperiri debere sine causa, & quidem immediata aperiente. Debet supponi effectus, & fanè notabilis, qualis est apertio pororum, & nulla causa in cerebro debet assignari? Mechanistæ, qui phænomena naturæ conantur explicare sine obscuritatibus, ea modis occultis nobis interea dignentur satisfacere, & illustrare, quomodo præsentia Domini agat mechanicè in cerebro, & nervis, aperiendo istorum poros. Actio Mechanica requirit principium mechanicum, quod an sola præsentia explicari possit, valde ambigimus, & dubium est majus in sententia corpusculari, & atomistica negante qualitates, quæ fortè etiam gratis adducerentur a Qualitatistis.

In Schola Corpusculari non improbabilius in suis principiis posset quis afferre a facie, & habitu Corporis Domini discedere continuo effluvia, quæ in cerebrum per oculos, nares &c. Canis, in istius cerebrum deferantur, & ab his aperiri poros ejusdem cerebri pro motu, quod ipsum observavit ex Cartesio Pater Joannes Vincentius in sua discussione Peripatetica, Parte quarta priorum Philosophiæ, sect. XXVIII. pag. 415. Equidem aliquod principium in Sententia Cartesiana est assignandum, qualitas non potest assignari, unde remanet solum effluvium.

Verùm nec istud effugium nostram mentem quietam facit; ratio est, quia non est verisimile a præsentia, & facie Domini diversa effluvia discedere, ac a præsentia, & facie alterius Hominis, & tamen quotidiana demonstrat experientia, a præsentia Domini diversimodè Canes moveri, ac præsentia, & facie alterius Hominis. Effluvia diversorum Hominum esse inter se tantopere diversa, ut debeant causare respectu unius signa amoris, & respectu alterius signa iræ, nequit faciliter ostendi, nisi ex rara, & abdita causa, quandoque etiam morbosa proveniret; nihilominus observamus, Dominos etiam infirmos a Canibus excipi blanditiis, & motibus festivis, immo in historiis passim legitur, Canes non abhorruisse Cadavera Dominorum suorum, ut apud nostrum Aldrovandum legere est de Quadrupedibus Digit. Vivip. libro tertio, de Cane in genere, Capite primo, ubi præcipuè tantus Scriptor fidelitatem, & amorem Canum erga Heros prosequitur.

Sed concedamus, ad veritatis indaginem, effluvia: quotiescunque pro motibus Canum non assignaretur aliud principium, quàm effluvium, istud necessariò debet operari, & semper æqualiter, suppositis supponendis, & remotis removendis. Hoc autem experientia eludit, etenim quandoque presente Domino Canis est festivus, quandoque non. Si Dominus fuerit absens, & postea regrediatur, Canis lætitiæ signa exhibet, post noctem matutino tempore idem succedit. Aliis horis vix præsentia Domini præstat similes effectus. Etiam in Felibus, aliisque Anima-

nimalibus non dissimiles observationes habentur. Domi *mea*, vel *nostra* adest, & vivit Felis, qui, dum nos videt summo mane post surrectionem, illicò se sternit, variè circumvolvitur, variosque motus edit, qui testantur blanditias, & hilaritatem, nunquam autem aliis horis diei idem efficit, nec semper omni die, sed interdum dumtaxat, & pluribus solummodò vicibus.

Quando descriptæ operationes essent mechanicæ, semper æqualiter succederent, & essent simpliciter necessariae, quemadmodum in Horologio contingit: hoc enim non una die pulsatur, altera non, vel una hora movetur, altera non, sed semper, & necessariò pulsatur, nisi fuerit impedimentum organicum.

Modò in nostris Animalibus vivis, & sinè impedimentis organicis (quæ nobis rationabiliter innotescant) observamus insignem diversitatem, & tantam, ut licet Dominus sit præsens, & Canis vocetur, quandoque moveatur, quandoque non. Credimus, ex hoc progressu evidenter constare, operationes Canum non esse mechanicas; & præsentiam Domini determinare interdum, seu determinare, quando determinat, quia cognita a Cane; quo pacto excluditur mechanismus ob cognitionem, quam habet Canis de Domino, secus si res ita non se haberet, difficile valde esset assignare fundamentum, cur potius moveatur ad Dominum præsente Domino, quam ad alium Hominem, vel situm; & argumentum brevibus verbis posset ita restringi. Aut præsentia Domini determinat, quia cognita, vel non; si primum, cognitio excludit machinam, si secundum, non explicatur determinatio; ratio est, quia per influxum spirituum ad musculos crurum intelligitur quidem actuatione eorundem musculorum, non determinatio actuationis ad hunc, vel illum locum.

Confirmatur Doctrina a nobis allata, & magis explicantur, quæ a nobis dicta sunt. Non enim opinamur, objecta externa non movere, sed sentimus, Animam sufficienter non determinari ab objecto, aut agente extrinseco, licet aliquàlter moveatur, & impellatur ab eodem. Id experimur in nobis, sive de objecto visibili, sive de objecto sonoro fiat sermo; movemur enim, & excitamur ab illis, sed non determinamur ab eisdem; adest siquidem aliud principium in nobis, quod determinat ad accessum ad rem visibilem, vel ad quærendum, unde sonus procedat; nec sufficit, quòd oculo representetur aliquod, & hoc ipsum invitet ad motum, requiritur actus executionis, in quo consistit determinatio, & iste actus ille est, qui dependet ab alio principio superioris conditionis, quam sit contextus materiæ, sive machina.

Nec dicatur, in Homine non controversi aliud principium a machina distinctum; nam responsio non valet secundum Cartistas in ipso Homine, quando agitur de operationibus sensitivis, quæ æquè censentur in
Ho-

Homine, ac in Brutis mechanicæ, & proinde nos concludimus, paritatem habere locum, quia sicut in Homine actus executionis requirit aliud principium a machina distinctum in rebus sensitivis; ita etiam in Brutis determinatio sola machina non poterit salvari, in quibus solæ operationes sensitivæ fiunt, aut saltem, quæ tales communiter denominantur.

Ulteriùs progrediamur. Si præsentia Domini unà cum structura tantum causarent motus descriptos, a quibus causis procederent motus illi, qui fiunt a Cane absente Domino, quando nimirum Canis amissum Dominum quærit? Tunc Canis sine præsentia Domini movetur, & movetur ob Dominum.

Similes instantiæ non desunt in aliis Animalibus. In Columbis, qui eminus regrediuntur ad suas turres, etiamsi easdem non videant; in feminis Brutorum, quæ dum amoris æstro agitantur, & quærent masculos suæ speciei, fortè nunquam visos, & e contra de masculis. Folia implerentur, si istud argumentum prosequeremur, omnibus notum, vel ipsis Lippis, & Tonforibus.

In hisce casibus principium movens non est extrinsecum, quemadmodum non est extrinsecum, quando somniant Bruta. Nec sunt somnia Philosophorum, qui docent, Bruta somniare. Nobis sufficit, esse probabilem opinionem, quæ neque per species conservatas, quas negant Cartistæ, neque pereffluvia in cerebris Animalium retenta possunt explicari, & consequenter requirant aliud principium.

SECTIO VI.

*An ex memoria sensitiva Brutorum arguatur
in ipsis Anima sensitiva.*

Eginus apud Antonium Le Grand in Opusculo multoties citato de carentia sensus, & cognitionis in Brutis §. 77., reperiri in Animalibus memoriam sensitivam, & §. 109. docet, multa opera a Brutis perfici sola memoria, & partium corporis dispositione.

Hæc Doctrina non evacuat instantias omnes adductas, cum non possit supponi memoria earum rerum quæcunque visæ sunt, vel per alios sensus tactæ.

Hac occasione mirari, immo suspicere debemus ingenium Cartistarum, qui admittunt memoriam sensitivam, idest rerum materialium, & postea negant Animam sensitivam.

Videamus nos, quomodo nonnulli ex Cartistis explicent memoriam sensitivam, & postea inferamus. Tam Henricus Regius, quàm Antonius Le Grand conveniunt in hoc, memoriam nihil aliud esse, quàm retentionem notarum, sive vestigiorum a motu objectorum oblato-
rum variis in locis impresso cerebri fibrillis: *Nisi enim* (inquit Regius) *rerum objectarum vestigia cerebro Animalis impressa, in eo aliquandiu retineantur, nullius rei Animal reminisci, nec de ulla re imaginari potest.* Et prout vestigia rerum cerebro firmitus, vel infirmius imprimuntur, hinc a prædictis Doctoribus explicatur fortior, vel debilior memoria; firmitus autem, vel infirmius imprimuntur, & ob cerebri constitutionem, & ob consuetudinem.

Explicat Le Grand, quid sint illa vestigia, quæ in cerebro retinentur ex objectis oblatis, & ait: *Quippe vestigia illa, ut fusè in Institutione Philosophiæ explicavi, aliud non sunt, quàm tramites quidam, quos spirituum Animalium cursus inter cerebri fibras reliquit, per quas prima vice transierunt.* Addit similitudinem, quam sic refert; *ad eum modum, quo plicæ in charta, aut linteo faciunt chartam illam, aut linteum, ad easdem, quas antea, plicas admittendus, magis idoneam, quam si nullæ plicæ fuissent: quo fit, ut fibræ cerebri, attrahendi, spiritusque determinandi virtute polleant, ut vice proxima, per eadem vestigia, eodem modo egrediantur, quo prima vice egressi sunt.* Adeo ut talis memoria sensitiva in cerebri partium dispositione consistat, ab objectis per sensus inducta. Concludit in eodem paragrafo ita: *Unde patet memoriam facultatem esse corpoream, quæ ope vestigiorum, quæ ex objectorum speciebus conservat, vim habet, eas imagines de novo excitandi, & rerum antea actarum ideas procreandi.*

Non est animus examinandi universum paragraphum ipsius Domini Antonii Le Grand; solum breviter tangemus valde obscuram expositionem vestigiorum. Recedunt Cartistæ a Peripato, istum accusantes ob obscuritatem in solo nomine consistentem, fortè non advertentes, æqualiter peccare, ac Peripateticos. Non est probabile, spiritus semitas sibi conficere, sed per confectas currere. Non est probabile, in itinere, ac in tramite spirituum memoriam consistere, neque minima probabilitate, quia cursus spirituum non determinat actionem, tantum dicit transitum spirituum per determinatas vias; determinatio autem aliquid aliud requirit præter mobile, & semitam; libenter, & necessario concedimus, cerebri dispositionem ad memorandum requiri, & propterea lapidis ictum, ægritudinis sævitiam, lapsum e summo loco, fumus Nicotianæ &c. quorum meminit Le Grand in Opusculo citato §. 77. memoriæ jacturam producere, sed an quia tramites invertantur in casibus prædictis, aut alio pacto impediatur memoria sensitiva, hoc est probandum; causales, quando non habent suum fundamentum, liberè debent negari.

Ad

Ad rem nostram præse accedamus. In hypothese allata non solum considerandus est trames, sed principium movens spiritum, spiritus ipse motus, & impressio, seu vestigium, & trames. Tria itaque sunt, quibus innituntur Cartistæ ad explicandam memoriam sensitivam; primo objecti oblatis motus; secundo ab hoc derivat motus spirituum; tertio a motu spirituum trames inter cerebri fibras relictus. Quando ab his tribus non probatur memoria sensitiva, ad aliud principium erit confugiendum. Memoria excludit præsentiam objecti moventis, & necessario objectum, cuius est memoria, debet esse præteritum actu non amplius movens. Idem sermo instituendus est de spiritibus, qui ab objecto præterito moveri nequeunt; id enim, quod non est, quomodo spiritus in Machina Brutali excitare possit, non patet, & arbitramur, Cartistas in prædictis non esse dubituros.

Difficultas est de motu præterito, & de effectu transacto tam objecti olim oblatis, quam de motu similiter spirituum antea producto ab objecto in cerebro, quem scilicet effectum mechanicum in hoc præstiterit, a quo identidem excitetur memoria sensitiva. Nemini dubium erit, quin Cartistæ sint promptè responsuri, effectum relictum a motibus prædictis esse tramitem a spirituum Animalium cursu inter cerebri fibras productum.

Hæc libenter addisceremus, an spiritus, qui potuerunt tramitem efficere, retineantur in tramite, nec ne. Quid senserit Henricus Regius, diximus supra, voluit enim, spiritus retineri, & tramites, seu vestigia conservari. Secus nulla esset memoria, nisi in cerebro a spiritibus, & objectis aliquid communicaretur, & communicatum conservareretur.

Ex his nonnulla sunt vera, nonnulla sunt falsa. Memoriam supponere retentionem, & conservationem rei memorandæ, non debet dubitari; sed an in tramite, & vestigio a spiritibus causato arcanum consistat, hoc est quærendum, & nos partem negantem constanter tuemur, tum quia trames a spirituum Animalium cursu inter cerebri fibras productus non est probatus, nec etiam verisimiliter probari potest; immo si Sententiam nostram liberè proponere debemus, crederemus potius (si spiritus prædictum effectum possent causare) quod tramites essent morbofi, & non naturales; tum quia, si tanta est vis spirituum, ut semitas inter fibras formare possint, possent unà ordinem, & texturam fibrarum cerebri alterare, possent similiter aliorum suum cursum dirigere, & non esset probabile, quod inter fibras cerebri coercerentur pro functione nobilissima, qualis est memoria sensitiva; tum quia motus spirituum inchoaret a sensoriis, v. g. ab oculo, aure &c. nam ubi primo agit objectum, ibi necessario debent spiritus moveri, objectum primo agit in sensorio, sive in organo sensus, quare & primo debent spiritus in organis, seu sensoriis moveri; modò, si vera esset hypothesis, oportet

teret, quòd spiritus moverentur ab organis ad cerebrum. Hic autem, motus non est verisimilis, cum a cerebro ad sensoria sit iter naturale, non e contra, scilicet a sensoriis ad cerebrum, & hoc Argumentum non est spernendum; nisi admittantur motus oppositi in eisdem fibris, quod non videtur, esse admittendum, etiamsi natura spirituum disputationi locum præbere posset; tum quia, si cursus spirituum tramites in cerebro posset constituere, posset similiter operari in fibris nervorum ad organa distributorum, quo concesso inverteretur ordo naturæ, ita ut non succederet effectus memoriæ in determinato loco.

Amplius considerantes Institutionem memoriæ, hæc debet habere suum organum, & suum locum, antequam spiritus moveantur ab objecto oblato; immo in ipso utero, & si fuissent necessarii tramites prædicti, natura consulisset, formando tramites absque eo, quod isti formarentur a cursu spirituum, & fortè natura non potuisset hac via incedere. Natura instituit facultatem memorandi tam insignem in Homine, & Brutis, & postea dependebit a cursu spirituum pro organo? Hanc methodum in aliis facultatibus, & potentiis non servat Natura, erit etiam probabile, neque in memoria habere locum, nisi evidenter probetur, & non per suppositiones quocunque modo cogitatas.

Persistimus in nostra Sententia, si connexionem naturalem fibrarum ponderemus, quam Natura velle abolere, & tollere spirituum cursu ad introducendam memoriam non est probabile; quemadmodum non est probabile, ab omnibus sensoriis æqualiter moveri spiritus, ut æqualiter tramites relinqui possint inter fibras cerebri. Neque solum istam considerationem proponimus ex parte spirituum, sed etiam ex parte objectorum, quæ magis, & minus movent sensoria, ita ut, quandoque ferè sit insensibilis motus; & tunc quis poterit rationabiliter arbitrari a motione insensibili producta ab objecto in sensorio, & cujus memoria vegeta conservatur, posse spiritus talem cursum recipere, ut tramites inter cerebri fibras relinquant? Sepissimè melius est propriam ignorantiam confiteri, quàm falsam Scientiam profiteri.

Concedimus Cartesio in dissertatione de methodo pag. 31., artificium corporum Animalium esse mirabile, & excedere captum humanum, eo magis, si fiat comparatio rerum naturalium ad artefacta, in quibus humanæ industriæ vires, licet sint plurimum excellentes, infinites tamen superantur a naturalibus. Verba Cartesii sunt: *Quod nullo modo videbitur mirum iis, qui scientes, quàm varii motus in Automatis humana industria fabricatis edi possint; idque ope quarundam rotularum, aliorumve instrumentorum, quæ numero sunt paucissima, si conferantur cum multitudine ferè infinita ossium, muscutorum, nervorum, arteriarum, venarum, aliarumque partium organicarum, quæ in corpore cujuslibet Animalis reperiuntur, considerabunt humani corporis Machinamentum, tanquam Au-*
to-

tomatum quoddam manibus Dei factum, quod infinites melius sit ordinatum, motusque in se admirabiliores habeat, quàm ulla, quæ arte humana fabricare possint.

Ex hac tamen animadversione Cartesiana, quam nos concedimus, nempe, quòd artificialia in ordine artificii longè superentur ab artificio naturali, non infertur id, quòd supponit Cartesius, & cum isto Schola Cartesiana, videlicet, quod operationes æqualiter fiant in naturalibus, & artificialibus, ut supra tetigimus ex Divo Thoma, & aliis, immo ex ipso Philosopho.

Nos considerantes ea, quæ relata sunt ex mente Cartesii, aliud cogitatum proponimus, & non recedentes a similitudine adducta inter naturalia, & artificialia, existimamus, parùm favere Cartesio, & intellectum posse ità ratiocinari. Sicut artificialia indigent regulante, & dirigente principio, ne Machina artificialis exorbitet, ut in Horologio, Navi &c. patet, quod principium regulans, & dirigens est extrinsecum, ità naturalia simili principio indigent, ne Machina naturalis aberret, quod principium est intrinsecum.

Et sanè hoc principium intrinsecum in machinis naturalibus non cognoscimus, a Cartesianis esse sufficienter exclusum, & quando Cartesius in parte quarta principiorum Philosophiæ attulit discrimen inter naturalia, & artificialia, nobis non omnino arridet. Ut autem Sententia Cartesii in prædicto discrimine innotescat, opportunum duximus ejus verba referre ex prædicto loco desumpta; sic itaque scripsit. *Atque ad hoc artefacta non parum me adjuverunt: nullum enim aliud inter ipsa, & corpora naturalia discrimen agnosco, nisi quod artefactorum operationes, ut plurimum peraguntur instrumentis adeò magnis, ut sensu facile percipi possint: hoc enim requiritur, ut ab hominibus fabricari queant. Contra autem, naturales effectus ferè semper dependent ab aliquibus organis adeò minutis, ut omnem sensum effugiant.*

In hoc discrimine deceptum fuisse Cartesium nemo est, qui non cognoscat, si animum advertit ad ea, quæ passim Philosophi docent de Natura, & Arte, quæ, cum non sint a Cartesio explosa, eadem indicavisse nobis sit satis, ex quibus patet, naturalia plurimùm differere ab artificialibus, & differentiam non consistere in majori, & minori organorum mole. Videatur Poncius in Physica de Natura, Disp. 7. quæst. ultima, Conclusionem primam. Serbellonus similiter in Physi. Disp. secunda, quæst. prima de Natura, & arte, art. 7. &c.

Verùm meretur maximam considerationem Doctrina Divi Thomæ contenta in secundo libro contra Gentes cap. 76., ex qua cognoscitur, principium Cartesii de distinctione inter naturalia, & artificialia esse infirmum. Docet itaque D. Thomas loco citato, formam, productam per artem, non habere virtutem producendi sibi similem per actionem

ar-

artis; secus formam naturalem per actionem naturalem habere virtutem producendi aliam sibi similem, ut forma Ignis in ferro candente, retinet virtutem activam producendi Ignem in materia disposita, & approximata, verba D. Thomæ sunt hæc in fine cap.: *Formæ autem artis non consequuntur actionem artis, sed solum similitudinem formalem; unde nec subjectum harum formarum potest per huiusmodi formas actionem Artificis facere.* Cujus loci expositionem optime tangit Pater Ferrariensis in suis Commentariis.

Hæc Doctrina Divi Thomæ ostendit, artificialia a naturalibus non differere solum mole, & numero; sed hæc, scilicet naturalia, habere unum principium, quo destituuntur artificialia, ideoque unum Horologium, una Navis, una Domus non producant alia Horologia, Naves, & Domos; bene verò naturalia producant sibi simile in specie, Ignis Ignem, Planta Plantam, Animal Animal. Hinc constat illorum, qui sequuntur Cartesium, & ipsius Cartesii deceptio non distinguens artificialia a naturalibus, nisi ut dictum est.

Scimus, aliquem respondere posse, Navem, Horologium &c. non posse producere aliam Navem, aliud Horologium, quia non habet partes ad productionem destinatas, sed tantum illas, quæ sunt necessariae ad suum esse artificiale, quod non indiget ex se propriè propagatione, cum hæc ab Artifice dependeat; Naturalia autem habent, & quæ sunt necessariae ad suum esse naturale, & quæ sunt necessariae ad sui propagationem, quæ ab arte non potest dependere, & omnes operantur mechanicè, sine alio principio, idest ope solius Machinæ.

Cæterum hæc responsio duplici de causa facile ruit, & quia, ut dictum est, neque artificialia carent regulante, & dirigente principio, quod ideo distinguitur a principio naturali, quia extrinsecum est, & naturale est intrinsecum, & servata proportionem suo modo distinctum a Machina, & quia in Sententia proposita non distinguitur instrumentum a principali Agente, & a causa efficiente; ambo enim requiruntur ad operationem, etiam in artificialibus requiritur instrumentum, & Artifex. Verum est, generationem in Brutis, & Homine, ac etiam in ipsis Plantis dependere, & fieri a quibusdam partibus ad hunc finem a natura formatis; verum similiter & huiusmodi partes in artefactis deficere ob defectum Artificis, qui non potest, & nescit partes propagantes in artificialibus construere, sed tam in artificialibus, quam in naturalibus præter instrumenta est aliquid aliud, adeoque debent considerari, & Horologiarius, & Nauta præter Navem, & Horologium; unde, quamvis sint in Homine, Brutis, & Plantis organa pro generatione, non sequitur, operationem esse tantum ope organorum, & consequenter mechanicam. Aristoteles, cujus alibi meminimus, in secundo de partibus Animalium, cap. 7. contra eos, qui tenebant, Animam esse

ignem, scripsit: *Simile esse, arbitrari Animam esse ignem, atque si Serram, aut Asciam Fabrum, aut Artem fabrilem esse, ideo arbitreris, quia opus non nisi junctis his efficiatur.*

Quamobrem, quia finē organis non potest fieri generatio, illicō non est inferendum, operationem esse tantum organicam, & mechanicam. Qui Animas admittunt, possunt dicere, tam Animam, quam instrumentum concurrere ad operationem, diversa tamen ratione, & utrumque principium in casu requiri ad generationem, Animam tanquam principium efficiens, instrumentum tanquam principium instrumentale; & quidem Cartesiani sua Doctrina non excludunt causam efficientem, nec opus vitale, quod est necessarium necessariō probandum ad constituen- dam puram Machinam, non excludunt principium actuationis organi, quæ non est ab ipso organo, sed a principio distincto ab organo, nihil enim actuatur a se ipso.

Aristoteles docet in secundo de Anima, quod, quo vivimus, & sentimus, esse formam, & actum; Cartesius docet id, quo sentimus esse organum tantum, excludens aliud principium. Peripatetici negant id, quo sentimus, movemur &c. esse organum tantum, cum organum non sit id, quo sentimus, & movemur solum &c. sed sit conjunctum, ut passim legitur in Divo Thoma. Cum eisdem dicamus, duobus modis aliquem dici scire, & duobus aliquem sanum esse. Ut aliquid sit sciens, requiritur scientia, & subjectum, illa ut actus, hoc ut subjectum, quod est Anima, in qua scientia recipitur. Similiter aliquis est sanus sanitate, tanquam forma, & corpore tanquam subjecto. Modò qui volunt recedere a Peripato, destruere tenentur hæc documenta, quod non est ita facile, cum principium sentiendi debeat distingui a subjecto sentiente, & principium movendi a remota, & principium generandi a parte generante, unde dicebat Divus Thomas in secundo contra Gentiles, cap. 70.: *Oportere, se ipsum movens componi ex duabus partibus, quarum una sit movens, & alia mota, & omne hujusmodi esse animatum.*

Aliud exemplum adducit Aristoteles in libro secundo de Anima, textu 24., ut concludat id, quod negant Cartistæ. Id, quo scimus, ex Aristotele dicitur dupliciter, vel ut forma, vel ut materia, hoc est duobus dicimur scire, quod unum est scientia, & aliud est Anima. Scientia est forma, Anima est subjectum, & quandoque dicimus, quod scimus per scientiam, quandoque per Animam, ut scribit Averroes in Com- mento prædicti loci. Anima in exemplo allato est ut materia, & subje- ctum scientiam recipiens, & scientia est ut forma recepta in Anima, & sanæ Animæ scienti aliquid additur, quod est distinctum ab Anima, & ab Aristotele dicitur actus forma, perfectio ipsius Animæ; nam sciens non dicitur sciens ab Anima tantum, sed ob scientiam, & Animam re- cipientem scientiam.

Quam-

Quamobrem si id, quo aliquid tale duplex est, materia scilicet, & forma, non possunt Cartistæ soli materiæ inniti, & consequenter solam Machinam proponere. Clariùs si id, quo aliquis dicitur operari, duobus modis dicitur; altero sicut forma, altero sicut materia, non tamen æqualiter, sed prout materia ex Aristotele, non oportet admittere tantum secundum modum, qui se tenet ex parte materiæ, sed insimul necesse est excludere primum, qui se tenet ex parte actus, in quo munere non distinguimus, Cartistas suas partes adimplevisse.

Regrediamur ad nostras considerationes contra Antonium Le Grand, & ostendamus, non explicare mechanicè memoriam sensitivam in Brutis, quæ licet sit facultas corporea, & organica, non propterea bene explicatur ab eodem per tramites desumptos, etenim vel tramites semper remanerent, & ita nunquam periret memoria, vel modò essent, modò non essent; & quando non essent, quomodo iterum formari possent, non constat, potissimum absente objecto, cujus memoria interdum excitatur, & recurrit, licet sit absens. Accedit, quòd infiniti tramites darentur pro multitudine rerum, quarum habetur memoria. Omnino non desunt plura, & plura motiva, quæ probant non solum in Brutis, sed etiam in Homine, in ordine tamen ad partem sensitivam, mechanismum non satisfacere, & præter fabricam corporum actiones non posse explicari sine alio principio, quod Anima communiter nuncupatur.

Cætera, quæ refert in relato §. 77. idem Antonius Le Grand, vel nihil probant pro suis vestigiis, ut quæ dicuntur de Fumo Nicotianæ memoriam perturbante, & in aliquibus abolente, vel non sunt consona principiis Cartistarum, quemadmodum sunt species suppositæ ex objectis productæ. Cartistæ enim negant prædictas species, & ipse Le Grand concedit, quando scribit: *Unde patet, memoriam facultatem esse corpoream, quæ ope vestigiorum, quæ ex objectorum speciebus conservat, vim habet, eas Imagines de novo excitandi, & rerum antea actarum ideas procreandi.*

Cartistas negare species, patet ex Henrico Regio in suis Fundamentis Physices cap. XII. pag. 253. Des Cartes in Dioptrica cap. 4. ubi expressè impugnat communem Sententiam de Imaginibus ab objectis formati, & ab organis sensuum exteriorum receptis, & hinc ad cerebrum beneficio nervorum transmissis, & cum istis Doctoribus conveniunt plures alii Recentiores. Maignan de Philosophia naturæ cap. 24. de corpore sensitivo clarissimè rem hanc expendit §. 24.: *Porro his motibus (sunt verba ejusdem) eorumque dicta propagatione ad cerebrum, fit omne id, quod communiter dicitur, fieri specierum intentionalium ab externo sensu ad internum emissionem, & irradiationem: quæ nomina rem quidem explicant, sed metaphoricè; neque enim physicè, & propriè loquendo, sunt hic Imagines*

ulla, vel pictura, aut sigillationes, per similitudinem aliquam ratione figuræ, vel substantiæ, sed solum sunt expressiones motuum, idest sunt motus cerebro communicati, similes eis, qui ab extrinseco suscepti sunt, & hac similitudine in cerebro exprimuntur motus, qui ab externo sensibili imprimuntur. Sicut etiam hi ipsi motus cerebri, aut spirituum in cerebro exprimuntur exterius motu linguæ, & labiorum edito ad formandam loquelam, in qua pariter sunt Imagines rerum, & signa, sed non cum similitudine, figura &c. ut dixi. Et hæc per transitum, & raptim dicta sint.

Concedamus nos Antonio Le Grand, memoriam sensitivam in Brutis esse, & debere esse organicam. Hoc dato, statim occurrit aliud dubium, quod maxime pertinet ad nostram quæstionem de Anima Brutorum.

Non dubitatur, Animalia Bruta habere memoriam, si quis enim hoc revocaret in dubium, similiter posset dubitare de Solis existentia. Quamobrem, ut noster progressus requirit, supposita memoria, quæramus, an hinc argui possit Anima. Cartistæ negant acerrime, ex quo potentia memorativa sit organica, & quamvis sit difficillimum assignare in sua Schola organum, & vestigia, quæ remanent in cerebro pro præteritorum memoria, nihilominus, quia memoria est organica in Brutis, & hoc de communi sensu Doctorum, licet sit arduum opus, explicare actum, non erit tamen impossibilis aggressus mechanisimi pro prædicta operatione, sicuti exponuntur ab eisdem Cartistis operationes aliorum sensuum mechanicè per motum &c.

Pater Joannes Vincentius in sua Discussionem Peripateticam, parte quarta, pag. 448. nititur probare, Cartistas per sua Automata posse salvare memoriam in Brutis: *Neque enim, ait, possunt assignari ullæ particulae cujuscunque figuræ, aut conditionis existant, quæ ab objectis emissæ per organa sensuum intromittantur, illasque Machinas, & Automata sic contutiant, ut veluti in Horologio laxata una rotula, in prædictos motus totum Animal solvatur. Objecta quippè in prædictis casibus tanto distant intervallo, ut nullam impressionem motus efficere valeant, vel si efficiant antea actis similem, necessariò cognitionem transactam inferant, ac proinde memoriam.*

Hanc considerationem, quæcunque sit, nunc omittimus, & examini non submittimus, cum difficile sit arbitrari, ipsos etiam Cartistas velle explicare memoriam corpusculis, & particulis.

Nos supponentes memoriam, & organum, volumus ostendere, hinc argui Animam sensitivam, quicquid sit de modo, quo memoria sensitiva excitatur, & de organo, quo utitur natura ad memorandum.

Quando memoria sensitiva excitatur, certum est, per eandem non præsentia, sed præterita, & absentia de novo repræsentari. Quomodo autem possit repræsentari, & recoli præteritum, & absens organo
pu.

purè mechanico, seu pura Machina. (Hic enim Machina, & Organum important unum, & idem quicquid in alio sensu de ambobus docuerit Vitruvius lib. X. cap. 1. suæ Architecturæ) non ita occurrit, sicut nonnulli fortè verbis possent confundere. Machinæ conceptus hoc nostrum cogitatum patefacit. Etenim Machina nihil aliud dicit, quàm fabricam, & organizationem, seu materiam hoc, vel illo modo dispositam; hæc autem apta quidem est recipere, & conservare aliquid juxtà naturam suam, sed quòd sit apta excitare, & opportunè id, quod latet, & longo temporis tractu, id non percipitur, posse fieri a solo contextu materiæ; & videtur, esse necessarium aliud principium excitativum actus præteriti, & absentis. Urget fortius motivum contra illos, qui negant species, non enim assignant aliquid, quod conservetur in Organo, & Machina pro memoria. Qui ad motus confugiunt, & ipsi claudicant, quia motus desinunt, impressiones cessant, & nihil omnino in istis ordinibus conservatur, quod memoriæ inservire possit. Quamobrem Machinam non sufficere pro explicanda memoria, confirmatur; quia nulla Machina fertur in præteritum, & absens objectum. Ocularis, auricularis, olfactiva &c. id evincunt, quomodo igitur memorativa Machina poterit attingere sola objectum præteritum, & absens?

Accedit juxtà Cartistas, prædictas Machinas, ocularem nimirum, olfactivam &c. non moveri nisi ab objecto externo. In memorativa objectum externum deest, a quo igitur principio movebitur? Ceteræ actiones organicæ excitantur, & promoventur ab objectis externis; & memoria sensitiva, quæ similiter organica est, erit municipalis? Sed a quo recipit istam municipalitatem? A specie, juxtà Cartistas, non potest dici, cum secundum eosdem species non dentur. A motu similiter nulla municipalitas potest procedere, quia, concessio etiam motu, secundum eosdem, hic non perseverat, & si perseveraret, semper esset memoria prompta ex eorundem principiis. Fortè erit ab Organo quæsita municipalitas? Neque hæc responsio adequat, quia sicut se habent Organa externa, ita & interna. Modò illa indigent præsentia objecti, ut agant, vel patiantur, etiam hæc indigebunt eadem, ut similiter agant, vel patiantur.

Equidem quæsimus multis vicibus solam disparitatem inter sensationes externas, & internas, vel inter Organa externa, & interna sensationum juxtà principia Cartesianorum, & non potuimus nobis ita satisfacere, ut quemadmodum præsentiam objecti externi requirunt pro Organis externis, ita pro internis non debeant admittere præsentiam objecti interni, aut saltem alicujus rei æquivalentis, quæ, cum non explicetur ab eisdem, oportet concludere, esse aliud principium, aut saltem debere dari aliud principium distinctum a Machina, quod simul sit principium memoriæ sensitivæ, & actuativum ejusdem, quod non erit nisi Anima.

Audivimus nonnullos ad spiritus confugere, qui identidem moti actuent Organum, & excitent memoriam, sed neque hæc responsio aridere potest, quia nequit explicari, quare spiritus modò actuent, modò non Organum, & præter spiritus actuantes requiritur objectum, quod ut præteritum non potest movere potentiam sensitivam internam. Quocirca requiritur aliquid amplius, ex quo memoria promoveatur. Et hoc aliquid amplius erit Anima.

Ulteriùs memoria esset fortuita, quando a solo motu spirituum dependeret, & non fieret cum attentione requisita ad eandem, quia spiritus ex sui natura sunt irregulares, & impetum faciunt, & nisi regulentur, ordinem non habent, & ità, si memoria sensitiva procederet a solo spiritu, esset fortuita, & non ordinata.

Concludamus, memoriam sensitivam maximè deponere Cartesianos negantes Animas Brutorum, cum non possint neque per motus, neque per species, neque per vestigia eandem explicare.

SECTIO VII.

An a partium dispositione, & spirituum affluxu haberi possit in Brutis quicquid habetur ab Anima.

Contra dicta in antecedenti Sectione posset aliquis opponere, in corpore spiritus a partium dispositione regulari, consequenter adesse principium directivum, quod est partium dispositio. Equidem hanc responsionem legimus in Cartesio in meditationibus de prima Philosophia, in responsionibus quartis, pagina mihi 126. his verbis conceptam: Unde concludere cogemur nullum planè in ipsis principium motus a nobis cognosci præter solam dispositionem organorum, & continuum affluxum spirituum, qui a calore cordis sanguinem attenuantis producuntur. Addit in hoc loco Des-Cartes, a nostra præoccupatione multa supponi fieri in Brutis, ac in nobis, etiamsi res diversimodè se habeat: simulque advertemus nihil nobis ante hac occasione dedisse aliud ipsis affingendi, nisi tantum, quòd illa duo principia motus non distinguentes, cum priusquam a solis spiritibus, & organis dependet in Brutis, tanquam in nobis esse videremus, aliud etiam, quod in mente, siue cogitatione consistit ipsis inesse inconsultè crederemus. Et sanè quicquid ità nobis ab ineunte ætate persuasimus, quantumvis postea falsum esse, rationibus ostendatur, non tamen facile, nisi diu, & fre-

frequenter ad rationes istas attendamus, ab opinione nostra deletur.

Hanc Cartesii considerationem consultò attulimus, ut simul moneamus, eandem causam esse multorum errorum, ut etiam nostris diebus vidimus, & publicè puniti fuere.

Exemplificat in eodem loco Des - Cartes Doctrinam propositam de sola partium dispositione, & continuo affluxu spirituum, motu cordis, ciborum coctione, nutritione, respiratione dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatione, cantione, & similibus. Verba Cartesii referuntur, ex quorum lectione plurimum illustrari potest responsio ad eundem: *Ne tamen (inquit) omnino nihil dicam, maximè notandum mihi videtur, nullos motus fieri posse tam in Brutorum corporibus, quàm in nostris, nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, adeò ut ne quidem in nobis ipsis mens immediatè moveat membra externa, sed dirigat tantùm spiritus a corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti spiritus ad multas actiones diversas aequè faciliè applicentur. Plurimi verò ex motibus, qui in nobis fiunt, nullo pacto a mente dependent; tales sunt pulsus cordis, ciborum coctio, nutritio, respiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio, & similia, cum fiunt animo non advertente. Cumque illi, qui ex alto decidunt, manus in terram præmittunt, ut caput tueantur; nullo sanè consilio rationis id faciunt, sed quia tantùm visio impendentis casus ad cerebrum usque pertingens spiritus Animales in nervos mittit eo, quo necesse est ad hunc motum, vel mente invita, & tanquam in machina producendum. Cumque hoc in nobis ipsis pro certo experiamur, quid est, quòd tantopere miremur, si lumen e Lupi corpore in Ovis oculos reflexum eandem habeat vim ad motum fugæ in ipsa excitandum!*

Hæc Doctrina Cartesiana multos habet nævos. Dispositionem partium, & spirituum affluxum requiri ad actiones, & operationes, nemo unquam dubitare potest. Difficultas est, utrùm hæc duo sufficiant. Spiritus ut instrumenta tam Philosophi Peripatetici, quàm Medici ultrò concedunt. Cartistæ negant, esse instrumenta, sed non probant, hoc autem necessariò probandum est, sicut a nobis in progressu præsentis tractatus necessitas alterius principii præter spiritum indicata est; oportet igitur, Cartistas demonstrare, spiritus non esse instrumenta, si volunt sua Automata tueri; immo Antonium Le Grand in Opusculo citato suspicimus nu. 55., qui dum spirituum Animalium indolem prosequitur, amplissimam Auctoritatem Galeni adducit desumptam ex primo de motu musculorum cap. 13., & eandem non convellit. Magis urget, Regium in Fundamenti Physices cap. X. pag. 159. docere, spiritus esse instrumenta.

Fortè spiritum sufficere ad motum, & non esse instrumentum alte-

rius principii, evinci poterit ex corde evulso ab Animali, & palpitante, etiam ab ipso Homine, in quo casu, uti & in motu peristaltico intesti-
norum, & aliarum partium idem inferri poterit.

Hanc instantiam alibi adduximus, sed placet hinc eandem roborare, tum exemplis Riolani, tum doctrina Cartesii de Homine, parte secunda, pag. 27. quem sequitur Pater Emanuel Maignan.

Riolanus in libro de Circulatione Sanguinis cap. 4. pag. 29. de motu Cordis evulsi varia refert exempla non spernenda, & a pulsifica vi procedere existimavit, & quoniam inter exempla a prædicto Auctore allata, est Cor humanum, opportunum duximus laudati Viri verba referre: *Accedit, inquit, quod evulsum Cor, & resectum a suis vasis in Animali vivente, supra Tabulam, vel manum aliquandiu palpitare deprehenditur, sine ullo sanguinis appulsu. Cor Salmonis exenterati aspersum aquosa sanie ejusdem Salmonis eviscerati, ultra diem vivere conspexit Constantinus, uti refert in supplemento Dictionarii Voce Salmo. Cor Hominis evulsum in iis, qui vivi expectorantur in Anglia, Verulamius, per quadrantem horæ vidit palpitare, dum Carnifex manu demonstraret: ergo facultas pulsifica Cordi insita est, & ab Anima dirigitur.*

Sequitur Doctrinam Cartesii R. P. Emanuel Maignan, qui in sua Philosophia cap. 13., & 14. sustinet, spiritus esse per se, & ab intrinseco mobiles, & juxta hanc Sententiam, non indigebunt alio principio movente. Quamobrem, si Cor evulsum, intestina extracta ab Animalibus viventibus moventur, ut quotidiana docet experientia, spiritus conclusi easdem partes movere poterunt, principaliter ob vim innatam, quam habent motricem, & non instrumentaliter; consequenter in corpore vivente, in quo non sunt multiplicanda entia sine necessitate, motus earundem partium erunt mechanici, hoc est a solo spiritu una cum dispositione partium.

Utranque objectionem facile est diluere. Prima, quæ robur habet in motibus partium e corpore vivente evulsarum, non requirit unam, & eandem responsionem, cum prædicti motus diversimodè contingant in diversis Animalibus, & diversæ etiam sint pro tali motu Sententiæ inter Doctores. In Serpentibus, Anguillis, & Insectis omnes partes post concisionem moventur, & diu; & opinantur, non tantum a spiritibus, sed a divisibilitate Animarum suarum procedere, quemadmodum contingit in Plantis, quarum plurimæ surculis propagantur, & in similem Plantam excrescunt: *Anima cum parte coherente avulsa*; ut scribit Sen-
nertus in Hypomnematibus quarto, cap. 8. Quo ad partes Animalium diversæ rationis, neque unanimes invenimus Doctores, nam inter istos quidam sustinent, Animalia perfecta non habere Animam divisibilem. Quidam alii tenent, habere Animam divisibilem, excepto semper Homine; & secundum hanc opinionem currit eadem responsio, ac de Plantis.

Ma-

Major difficultas est de Homine, cujus partes evisceratas sine dubio arbitramur, conservare per aliquod temporis spatium suum naturalem motum, quamvis in Verulamio in Historia Vitæ, & mortis non legamus id, quod refert Riolanus loco citato de corde. Simile tamen adducit, & est, prout *Hominem postquam eidem cor avulsum penitus esset, & in Carnificis manu tria, aut quatuor verba Precum auditum esse proferre*; quod ipsum in aliis legitur de capite amputato.

Hiscetamen omnibus nos respondemus. Ad id, quod de corde humano dictum est, & quod magis urget propter indivisibilitatem Animæ, dicimus, motus illos non esse vitales; ratio autem istius assertionis est, quia breviter durant. Cogitatum istud videtur, ulterius posse probari, quia verba precum, aut alia similia non solum a Reis proferuntur, quando cor tantum est avulsum, sed etiam quando caput est amputatum, in quo casu non potest dici ab Anima procedere, cum amplius non informet, quocirca, sicut verba a capite amputato prolata non sunt actus vitales, ita arbitrari licet, motum cordis humani separati a toto non esse vitalem, & si deberet esse vitalis, potius deberet talis denominari ad similitudinem, non ad æqualitatem.

An verò debeat appellari Mechanicus, hæc est altera pars in progressu præsentis sermonis considerata, & si non est vitalis, videtur esse inferendum esse mechanicum juxta Cartesium.

Definitio præsentis motivi est difficilis, nihilominus nonnulla proponam. Primum est, motus prædictos probabiliter non esse totaliter mechanicos, nec totaliter vitales, sed semivitales, aut semimechanicos; ratio nostra est, quia sunt motus inchoati in vita, & post vitam breviter continuantes, & terminantes, sicut contingit in pulsu Campanæ, quæ post receptum impulsu, adhuc durat moveri, & breviter pulsatur ob impulsu receptu, ita possumus existimare a virtute impressa, & communicata partibus, partes ipsas remoto principio virtuali posse aliquo modo moveri.

Idem Des-Cartes verisimiliter tenetur ita respondere, maxime in precibus, & motibus, qui proferuntur a capitibus amputatis, in quibus motus descripti non sunt necessarii, ut sunt motus cordis, Ventriculi &c. ac proinde vult, requiri aliud principium, quod dirigat Spiritus a corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti Spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur, & hoc principium ait, esse in Hominibus mentem, id est Animam &c.

Et cum motus linguæ, labiorum &c. in nobis a mente dependeat, ac in Capite separato nullo pacto sit mens, vel Anima, oportet credere, Spiritus antecederet ad amputationem fuisse directos ad linguam, & ad labia &c. pro articulatione vocum, quæ proferuntur a capitibus

amputatis, & consequenter inchoativè esse ab Anima, licèt absente, eo modo, quo supra explicatum est.

Eadem Doctrina Cartesiana habet locum in Brutis, si multi motus in eisdem considerentur, cùm non omnes sint æquales, & ejusdem rationis, non enim æqualiter Bruta movent Crus, & Cor, unde Cartesius ipse tenetur assignare principium distinctum pro motu cordis, & pro motu Cruris in Brutis, & si continuus affluxus Spirituum, & dispositio organi sufficit ex Cartesio pro motu cordis, cùm hæc duo non sufficiant pro motu Cruris, cùm crus non semper moveatur, ut Cor, tenebitur Cartesius, aut alter quicumque ejusdem doctrinæ Afsecla assignare disparitatem, & explicare, cur ad Cor sit continuus affluxus Spirituum; ad crus autem &c. non sit, sed quodocunque tantum moveatur; consequenter erit opus explicare, quale principium sit illud in Bruto, quod dirigit Spiritus in musculos Cruris, eosque determinet ad certos motus locales, quos vocant communiter spontaneos; qui motus, si finè alio principio determinante, & dirigente fierent, ut dicitur fieri motus cordis, utique semper fierent, ut sit motus cordis, adeoque Bruta semper ambularent, ut habent semper in motu ipsum Cor. Quamobrem Animam admitttere, necesse est, quæ dirigat, & determinet ipsos spiritus ad crura in ipsis Brutis, ac in ipso Homine.

Immo in isto, quando Anima non informaret omnes partes, & omnes operationes partium integrantium essent puræ mechanicæ, posset inferri, Hominem esse unum per accidens, & non per se, nimirum quia non esset inter partes Hominis vera unio, potius esset Homo unus complexus instar Domus, cujus partes non dicuntur continuæ, sed contiguæ, vel saltem se haberent partes Hominis, sicut se habent ramifici conjuncti in arbore cum ramis viridibus, aut cum trunco viridi.

Nemini dubium est, D. Renatum Cartesium admittere Animam rationalem, & hanc esse corpori unitam. Modò hæc unio, aut est, & sit cum omnibus partibus corporis, aut cum nonnullis tantum ex eodem Cartesio. Si primum, quid operatur in corde, intestinis &c. animatis? Sanè nihil, quando motus, nutritio, augmentatio &c. sunt operationes mechanicæ. Si secundum, recurrit argumentum mox adductum, & amplius additur, non esse facile ostendere Animam, quæ est unita corpori, & habet naturam, ut uniri possit uni parti, & non uniatur omnibus, & consequenter quando erit unita omnibus, non prætet aliquid in eisdem.

Quid sentiat Cartesius de unione Animæ rationalis cum omnibus partibus, sequitur indicandum. Variis in locis materiam hanc tangit. In Dioptrices cap. 4. docet, Animam sentire, non corpus, idque quatenus est in cerebro, non quatenus alia membra animat; cùm loco citato constet, animari totum corpus absolute; nam ita scribit: *Omnibus jam*

constat Animam, esse, quæ sentit, non corpus. Videmus enim, quoties illa, vel extat, vel alta contemplatione distracta, velut extra corpus ponitur, hoc totum torpidum sine sensu stupere, quæcunque etiam objecta admoveantur. Nec magis obscurum est, illam non propriè sentire, quatenus est in organis sensuum exteriorum; sed quatenus in cerebro, ubi illam facultatem exercet, quam nuncupant sensum communem. Sic vulnera, & morbi, quæ cerebrum laedunt in universum omnes sensus tollunt, quum corpus interea nihilominus animatum sit. Et nomine corporis non intelligi debet, & potest una, vel altera pars, nisi exprimatur.

Lodovicus de la Forge ad tractatum de Homine ejusdem Renati Des-Cartes, istius sequens Doctrinam, videtur esse propensus, ut admittat Animationem in illis partibus, quæ suo motu possunt cum cerebro communicare. Et quidem Cartesius loco citato, scilicet de Homine, voluit, Animam rationalem præcipuam suam sedem in cerebro habere; quando autem expendit verba: *Præcipuam illi sedem in cerebro dabit*, ita scribit: *Hoc est uniturus est ejus cogitationes non quidem immediatè cum motibus omnibus, qui in hac machina fiunt, sed cum illis tantum, qui cerebro communicari per nervos possunt*. Hic arbitramur, Auctorem de motibus voluntariis, & spontaneis intelligendum esse, non de naturalibus, quamvis isti etiam cerebro per nervos communicentur, quemadmodum nuperrimæ observationes docent, nimirum motum cordis, & consimilium partium a nervis magna ex parte procedere, & ab hac positione non est alienus Des-Cartes in eodem tractatu de Homine, parte quarta, dum scribit: *Sed maximè omnium exiguus ille nervus, qui in cor terminatur vim habens dilatandi, & constringendi &c.* unde ex hac Doctrina inferri poterit, motus naturales communicari cerebro, & per hanc communicationem non excludi Animam in partibus, quæ motibus naturalibus inserviunt.

Verùm hic nec Cartesius, nec Cartesiani acquiescunt, proinde in eodem libro de Homine, præcipuè in quadam descriptione annexa corporis humani, & omnium ejus functionum, in prima parte, quæ Præfatio nuncupatur, expendit, qui fiat, ut corporis functiones Animæ tribuantur; etiamsi non sint tribuendæ Animæ; & ait, id provenire ex præjudicio ineuntis ætatis, & ex ignorantia Anatomiae, & Mechanices, & quoniam ex verbis Auctorum mens eorundem melius colligitur; quàm aliis modis, idcirco opportunum duximus, Auctoris textum literaliter referre. Loco itaque citato nu. 2., ita scribit: *Verùm, quia ab ineunte ætate experti sumus motus ejus per multos obsequi voluntati, quæ ex Animæ facultatibus una est, hinc animum induximus, ut credamus, Animam esse illorum omnium principium. Ad quod etiam non parum contulit Anatomiae, & Mechanices ignorantia: cum enim in corpore humano*

nihil præter figuram ejus externam consideravimus, minimè imaginati sumus, inesse illi satis multa organa, quibus se ipsum tot diversis modis ultro moveret, quot illud moveri deprehendimus. Hicque error exinde confirmatus fuit, quòd judicaverimus eadem organa, quæ in vivis sunt, etiam in corporibus mortuis esse, atque iis, nihil præter Animam deesse, quæ tamen omni motu carent.

Mox subjungit, cur multi motus Animæ non sint tribuendi, & ait: Cùm e contrario, si naturam nostram distinctiùs cognoscere studeamus, manifestum sit, Animam nostram, in quantum est substantia a corpore distincta, vobis ex hoc solo innotescere quòd cogitet, hoc est, intelligat, velit, imaginetur, reminiscatur, & sentiat; omnes enim istæ functiones sunt cogitationum species. Cùmque aliæ functiones, quas ipsi nonnulli tribuunt, ut e. g. cor, & arterias movere, cibos in ventriculo concoquere, & similes, quæ nihil in se cogitationis continent, non sint nisi corporei motus, & magis consuetum sit, corpus unum ab alio corpore, quàm ab aliqua Anima moveri, minus profectò causæ subest, cur illas Animæ potiùs, quàm corpori tribuamus. Idem principium supra adductum, nempe omnes functiones, quæ nihil in se cogitationis continent, ab Anima non pendere, aliis rationibus probare satagit, & ex statu morbofo, & ex statu naturali, immo ex ipsa morte.

Statum morbosum, & naturalem ità inducit, & scribit: Experiri etiam possumus, quòd, si quando corporis nostri partes nonnullæ lesæ fuerint (e. g. si nervus punctus fuerit) inde fiat, ut voluntati nostræ, non ampliùs, prout solebant, obsecundent; quin immo, ut convulsivos motus ipsi contrarios patiantur. Quod quidem probat, Animam nullum in corpore motum excitare posse, nisi omnia organa corporea ad motum hunc requisita sint rectè disposita; sed e contrario corpus, cujus organa omnia ad motum aliquem disposita sunt, neutiquam egere Anima ad illum producendum; atque adeò motus omnes, quos a cogitatione nostra dependere, non experimur, non esse Animæ ascribendos, sed soli organorum dispositioni. Quin etiam motus spontaneos dictos ex hac organorum dispositione potissimùm procedere, quandoquidem a nobis quantumcumque volentibus sinè illa excitari nequeant, etiamsi ab Anima determinantur.

Sequitur consideratio ex Cadaveribus deducta propriis etiam ejusdem verbis relata: Et quamquam omnes isti motus in corpore desinant, cùm moritur, & ab Anima deseritur, minimè tamen inde sequitur, eam esse, quæ illos producat, sed solùm eandem esse causam, quæ facit ne corpus sit ampliùs idoneum illis producendis, simulque efficit, ut Anima ab eo recedat. Verùm fortè vix credibile videbitur, solam organorum dispositionem motibus, quia cogitatione nostra non determinantur, omnibus producendis sufficere. Et propter hoc hic conabor demonstrare, totamque corporis nostri machinam ità explicare, ut quilibet existimet, non magis Animam

nostram esse, quæ motus, quos a voluntate nostra regi non experimur, in illo existet, quàm esse aliquam Animam in Horologio, quæ efficiat, ut horas indicet &c.

Demum concludit prædictus Auctor suam intentionem, & compendiosè ob oculos ponit, quæ antecederent notavit, exemplificando ad meliorem captum. Dicit igitur primò, calorem, qui in corde est, esse *veluti primum mobile, ac principium omnium motuum, qui in ipsa Machina fiunt*. Sanguinem per venas refluxum ad cor ex omnibus corporis partibus esse prædicti caloris alimentum: Ventrículum, & intestina esse tubos exiguis foraminibus pertusos, per quos cibus elaboratus in venas transit, ad cor eundem rectà deducentes. E contra statuit, arterias esse alios tubos, quibus sanguis calefactus, & rarefactus in corde ad omnes corporis partes transmittitur, pro communicando calore, & materia alimenti eisdem. Præterea addit, vividioris sanguinis portionem ad cerebrum delatam per arterias *componere veluti aerem quendam, sive auram subtilissimam, quæ spirituum Animalium nomine insignitur*. Hos spiritus contendit cerebrum dilatare, atque istud idoneum, aptumque reddere ad recipiendas objectorum externorum, atque ipsius Animæ impressiones: *Hoc est, ut fiat sensus communis imaginationis, & memoriæ organum, sive sedes*. Insuper docet eosdem spiritus per nervos ex cerebro in omnes musculos decurrentes eosdem nervos disponere, ut sint organa sensuum exteriorum, nec non musculos distendere pro omnium partium motu: *Hæc sunt summatim omnia* (inquit Des-Cartes) *quæ hic describenda habeo, ut postquam distinctè cognoverimus id, quod in actionum nostrarum singulis non pendet, nisi a corpore, atque etiam id, quod pendet ab Anima &c.*

Ab hisce cogitatis non recedet Des-Cartes in aliis suis operibus, etiam posthumis, & maxime, quando prosequitur in Philosophando non esse inhærendum præjudiciis ætatis, aut Præceptoris Philosophiæ, & quod pejus est, sinè Religionis auxilio veritatem inquirendam esse.

Hanc Doctrinam ex parte veram esse, ex parte falsissimam esse cognoscimus; non enim negari possunt præjudicia ætatis, & Præceptoris, sed a vera Religione præjudicium aliquod procedere posse, est impium arbitrari; immo sinè ista multæ veritates non possunt cognosci. Istud autem punctum ità definitum est in Conciliis, & a Pontificibus, ut solis Hæreticis relinquatur locus opponendi.

Verum, an sit præjudicium ætatis, & Præceptorum, credere omnium motuum esse principium ipsam Animam, esto quòd concedantur aliqua præjudicia, hoc erat probandum ab ipso Cartesio. Si acutissimus iste vir admittit corpus animatum, aut admittit Animam in una parte tantum, aut in omnibus; prout supra dictum est. Si in una parte tantum, hoc malè cogitatum erit a Cartesio, cum sit definitum, Animam esse

formam per se, & essentialiter humani corporis. Nomine autem humani corporis non intelligitur una pars tantum humani corporis, sed totum humanum corpus, idest cum omnibus suis partibus integrantibus, & hoc non esset disputandum ob infallibilem Auctoritatem Ecclesiæ; ceterum quoniam Cartesius temerè sentit, esse Philosophandum *nullo implorato Religionis auxilio*; in Opusculis Posthumis Physicis, & Mathematicis, addemus aliquid aliud, quod demonstrabit, ipsum Cartesium in hac parte maximè deficere.

Et fanè nullus potest negare, quin Cartesius admittat unionem Animæ cum corpore; quamobrem, si Anima unitur corpori, cur potius uni parti, quàm alteri uniatur, non patet. Cartesius credidit in cerebro residere; non probavit, autem in aliis partibus non esse, & fortè hanc difficultatem prævidit ipse Vir Clarissimus, & in tractatu de Homine pag. 63. arbitratus est, Animam præcipuam sedem in cerebro habere: *Quando igitur Deus Animam rationalem uniet huic machinæ, ut postea dicere constitui, præcipuam illi sedem in cerebro dabit.* Præcipuam autem sedem constituere in cerebro, non est Animam in solo cerebro residere, sed principaliter tantum in cerebro esse, non exclusis aliis partibus minùs principaliter.

Considerari ulteriùs potest, omnes partes communicare cum cerebro per Nervos, Cor, Ventriculum, Intestina &c., quæ dicuntur agere præcisè mechanice a Cartesio. Modò quare hujusmodi motus debeant esse tantum mechanici, etiamsi communicent cum cerebro, alii non, ut motus muscutorum, qui in Homine voluntati obediunt, in Brutis spontaneitati, non facile percipitur; musculos convenire, qui rem Anatomicam intelligunt, conveniunt. Hæc convenientia importat, ut omnes aliquid ab Anima recipiant, cum aliqua tamen diversitate, juxtà indigentiam corporum, sed quòd unus musculus communicet cerebro per nervos, alius non, hoc cogitatum non respondet Historiæ Anatomicæ, quæ debet attendi in Conclusionibus Physicis. In statu morbofo ad distinguendos diversos sensus molestos partium prædictarum, tenentur communicare cerebro per nervos, & in statu naturali, quamvis non distinguatur aliquis sensus, nihil communicabunt cum cerebro per eosdem nervos, quos habent, & qui necessariò concurrunt ad suam constitutionem? Cartesius cognovit, & admisit, cor habere exiguum nervum, a quo vim recipere se dilatandi, & constringendi fatetur. Hæc vis se dilatandi, & constringendi est a nervo, qui communicat cum cerebro, idest cum parte, cui Anima est unita; unde cor evidenter communicat ex Cartesio cum parte animata, communicare autem cum parte animata, videtur indicare Animationem; confirmatur, quia nervi appellantur cerebrum elongatum; si ergo in cerebro non negatur Anima, tanquam forma informans, & ipsum cerebrum
ani-

animans etiam ex ipso Cartesio, non debet negari Anima in nervis omnium partium humani corporis, & consequenter saltem inadæquate, juxta principia Cartistarum Anima erit in omnibus partibus, istarumque operationes non erunt purè mechanice.

Dices, partes omnes communicare cum cerebro; cum sit opus spiritibus in eisdem pro quacunque actione, itaque, ut omnes operationes habeantur, partes communicant cum cerebro, quatenus recipiunt spiritus directos ab Anima in cerebro residente. Respondetur, hanc esse Sententiam Des Cartes in Responsionibus pag. mihi 126. cujus verba hic repetuntur: *Ne tamen omnino nihil dicam, maximè notandum mihi videtur, nullos motus fieri posse tam in Brutorum corporibus, quàm in nostris, nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iisdem etiam in machina peragi possent, adeò ut ne quidem in nobis ipsis mens immediatè moveat membra externa, sed dirigat tantùm spiritus a corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur.*

Equidem miramur, quomodo doctissimi Viri, qui suis hypothesebus sibi persuadent illustrare obscuritates naturæ, similes responsiones adducant; etenim, sicut probant, & admittunt Animam humanam in cerebro residentem, ita probant, & admittunt Animam sensitivam residentem in cerebro Brutorum, id patet, si ita ratiocinemur. In Homine præter dispositionem partis, & spirituum, requiritur principium, quod dirigat spiritus pro aliquibus motibus. In Brutis autem, cur non debeat admitti simile principium, vix potest concipi, & eò magis, quia motus Brutorum non sunt omnes unius, & ejusdem rationis, nec moventur, ut Horologia; Horologia enim semper æqualiter pulsant, ac horas indicant, non ita Bruta voces suas effundunt, sed inæqualiter, modò lentè, modò non; modò una forma, modò alia; nec satisfacit talis Machina, cum talis Machina semper æqualiter operetur, licet cum modo diverso, in quo modo diverso continetur æqualitas suæ operationis, nec ulterius fugit difficultatem, qui ad objectum externum movens confugit, nam Bruta præsentè Domino, modò moventur, modò non; igitur objectum externum necessariò non movet, sequitur, requiri aliud principium movens; non enim moventur crura æqualiter in Brutis, ac Cor, & quando quis verbis conaretur, ostendere in Brutis solam dispositionem partium sufficere pro recta distributione spirituum, quod meo Marte non est facile demonstrare, idem posset affirmari de Homine, quod & esset contra Cartesium, & insuper paulatim negaret Animam rationalem, quia sicut in Brutis sine necessitate Animæ sensitivæ, ut contendunt Cartistæ, spiritus rectè diriguntur pro functionibus quibuscunque, ita in Homine cessaret necessitas admittendi Animam, tanquam principium directivum spirituum, etiamsi certi motus in hisce

concedantur, quibus sunt analogi motus spontanei Brutorum.

Quando etiam argumenta prædicta non probarent, quòd nunquam concedemus, saltem Anima rationalis ex Cartesio est apta informare glandulam pinealem; & quare non alias glandulas? Si usus glandulæ pinealis id requirat secundum suppositionem Cartesianam, secundum alias suppositiones, & meliores, aliæ partes erunt animatæ, præcipue corpus callosum &c. Hisce cogitatis addere non convenit, glandulam pinealem secundum Warthonum de glandulis cap. 23. esse pallidi coloris, quod ipsum Vieussens in Nervographia universalis cap. 11. pagina mihi 71. approbat, dum ait, esse corpus subcinereum, unde glandulam pinealem convenire cum cortice est probabile, & mihi vel ipsi certè visa est partim corticalis, & partim medullaris, quare non magis aptam informari Anima, atque partes illas, quarum præsefert naturam, est credendum.

Verùm non quæramus fundamenta ex Cartesio, quæ probent Animam humanam informare alias partes præter cerebrum; ipse enim in quarta parte Principiorum Philosophiæ, nu. 189. confessus est, Animam humanam non tantum cerebrum informare, sed simul totum corpus; verba Cartesii sunt: *Sciendum itaque, humanam Animam, etsi totum corpus informet, præcipuam tamen sedem suam habere in cerebro.* In eadem parte idem repetit, nu. 196. his verbis: *Probatum autem evidenter, Animam non quatenus est in singulis membris, sed tantum quatenus est in cerebro, ea, quæ corpori accidunt in singulis membris, nervorum ope sentire.*

Hisce præmissis, si Anima est in toto corpore, v. g. in Corde, in Ventriculo &c. quid præstabit in ipsis istis partibus? Hoc est difficile concipere, quando partes puræ Machinæ sunt, cum in hoc casu functiones derivarent a sola structura, & nullatenus ab Anima. Opinari, quòd Anima informet cor, & nihil informatio cordis ab Anima efficiat, non est credendum, cum esset frustranea hujusmodi informatio.

Melius itaque erit, convenire cum ceteris, & dissentire a Cartesianis, asserendo nimirum, Animam esse principium vitale in qualibet parte, quod est idem, ac dicere, esse principium omnium functionum, quæ sunt a corpore, supposita tamen recta dispositione partium, cum respectu potentiarum organicarum nihil possit operari sine organo.

Hoc esse vitale, non solum constat ex concessa Animatione, sed etiam ex effectibus, qui non possunt procedere nisi ex eadem, v. g. in Homine, & Animalibus partes carnosæ deficiunt, & reparantur, immo sæpius sponte. Hoc etiam observatur in Plantis, quarum rami, si amputentur, iterum surgunt. Requiritur aliquod principium, quod istos effectus producat, & eosdem ex structura simplici, sive mechanica deducere, videtur admodum difficile; maxime, cum a simili id non possit

attingi, ut in Horologiis, Navibus, & omnibus artefactis videre est, quorum partes si frangantur, aut loco dimoveantur, aut carie corrumpantur &c. nunquam sponte restituantur, sicut in Homine, Animalibus, & Plantis contingit: & quemadmodum Artifice opus est, ut artefacta emendentur, ita in naturalibus necessarium est principium analogum, cui reparatio attribuat, & hoc esse Animam, videtur esse concludendum. Quare Animalia, & Plantas vivere, istorumque functiones esse vitales, patet.

Nec infringitur prædicta Doctrina, asserendo, eandem de pluribus Machinis verificari, non de omnibus, cum sint nonnullæ, quæ tales debent denominari ob singularem, quam habent prærogativam se reparandi.

Hæc responsio claudicat, tum quia non potest dari sine petitione principii, quia quæstio est, utrum Plantæ, & Bruta sint Machinæ, nec ne: quapropter non possunt adduci pro exemplo; nec talibus Machinis potest responderi, cum respondeatur, & asseratur id, quod est in quæstione, tum quia Cartistæ communiter, & ipse Dominus Des-Cartes, quando exemplificat de Machinis ad similitudinem Brutorum, exemplificat de Horologio. Id in multis locis insinuat, quos in præsentī tractatu retulimus: igitur, si Machinæ Brutorum, & Plantarum comparantur Horologiis, si hæc non reparantur, neque Bruta, neque Plantæ repararentur. Ex quibus evincitur in Brutis, & Plantis adesse principium reparationis, & quidem intrinsecum, quod desideratur in Horologio.

Quod istud principium intrinsecum reparativum sit, & debeat esse, diversæ rationis, aut superioris ordinis ab omnibus partibus, quæ Machinam constituunt, suadet a pari, & ex natura Machinæ. A pari, quia sicut in Machina artificiali principium reparans Machinam est distincti, & superioris ordinis, ac diversæ rationis a Machina artificiali, ita in Machina naturali censendum est, principium eandem reparans esse superioris, & distincti ordinis ab eadem, & consequenter esse partem distinctam ab eadem Machina. Suadet etiam idem ex natura Machinæ, quæ nihil aliud importat, quam conjunctionem perpetuam ex materia, ex qua Machina resultat. Conjectio autem materiæ excludit conceptum reparationis, sed tantum dicit unionem. Ulterius cum partes, ex quibus Machina resultat, sint diversæ, & possint omnes indigere reparatione, quænam esset, quæ alias repararet? aut, si de facto omnes interdum reparantur, actione indigerent, aut omnes haberent vim se restituendi; v. g. nervus haberet virtutem se reparandi, fibra carnea fibram carneam, membrana membranam &c., aut aliqua tantum pars daretur, quæ cæteras repararet; & hæc, aut diversæ rationis ab aliis, aut ejusdem: si diceretur, quod omnes, & singulæ partes opportunè se

restituerent, v. g. nervus nervum, membrana membranam &c., aut se restituerent, ut sunt mechanicæ, & hoc non ex natura præcisa Machinæ, aut ex alio capite distincto a Machina, & tunc istud aliud principium esset exponendum, & fortè coincideret cum Animasticis.

Dari aliquam aliam partem, quæ cæteras reparet, & ejusdem rationis, hoc sanè est somnium. Diversæ rationis importat principium Animasticum. Scimus, esse difficile explicare, quomodo hoc munus Anima præstet, sed multo difficilius est in hypotheli Machinæ, id exponere, cum, qui admittunt Animas, contendunt, has præesse corporum functionibus, non assistendo, sed informando; non ita partes Machinæ possunt se habere; nec constituuntur, ut præsent fabricæ, vel informant se invicem, benè ut constituent fabricam. Quamobrem probabilius est, dari unam partem, quæ cæteris præsit informando, cæteras reparet, & diversæ rationis a partibus reparatis. Nec satisfaciunt, qui ad spiritus confugiunt, ut infra demonstrabitur.

Confirmatur Doctrina allata ex determinato incremento, quod paulatim succedit, & fit in Homine, Brutis, & Plantis. Hæc omnia ex pusillo principio determinatis temporibus augentur, & post eadem acquisitam magnitudinem conservant. Hic progressus manifestat, non esse opus mechanicum ipsam augmentationem, sed præter materiam in corporibus prædictis adesse aliud principium, quod materiam disponat, & determinet; & totum id, quod dicitur de incremento, locum habet in reparatione, nam sicut cognoscitur necessitas alicujus principii distincti a Machina, quod hanc dirigat, & determinet pro incremento, ita necessitas omnis suadet principium distinctum a materia pro reparatione, cum non sufficiat materia, sed principium efficiens reparans; disponens scilicet, & determinans materiam, quemadmodum contingit in artificialibus, in quibus opus est Artifice, qui disponat, & determinet materiam.

Quæstionem tactam de termino accretionis communiter agitant Philosophi, & conveniunt, corpora non viventia non determinare sibi ullam magnitudinem, ultra quam non possint crescere; e contra corpora viventia determinare sibi certam magnitudinem, ultra quam non possint naturaliter augeri; & legimus apud nonnullos Philosophos prædictam determinationem ab Anima procedere, habente intrinsecus definitam, essentiam, & perfectionem, & circumscriptam, certo ac præfixo limite, ut ad eum modum operari possit, quo est determinata: legitur prædicta Doctrina apud Conimbricenses in Physices lib. 1. cap. 4. quæst. 1. art. 2. pag. 134. Poncium de continuo disput. 18. quæst. ultima, qui expressè ait, in corporibus viventibus requiri partium determinatam molem, ut apta sint ad functiones vitæ, secus non viverent. Hæc determinatio nequit procedere a materia non vivente, cum ab hac in quacunque

que parte actio procedere posset. Quicquid dicitur de duritie ossium, & caloris defectu &c. non debet considerari ut principale agens, sed ut circumstantia, & dispositio in materia, qua sine principale agens nequit operari.

Certum itaque erit, materiam requiri ad augmentationem, & nutritionem, sed non sufficere solam materiam ad statuendum terminum debitæ magnitudini, adeoque requiri aliud principium, quod ex Machina haberi nequit, etiamsi concedatur pars materialis, quæ sit pars Machinæ, quoniam hæc eadem pars materialis a se ipsa nequit recipere modum, prout similiter constat in artificialibus, in quibus materia semper determinatur ab Artifice.

Concedimus in Brutis, & Plantis materiam, & mixturam fluidam, quæ concurrit ad partem Machinæ, & amplius concedimus poros, & figuras ad provinciam mechanicam pertinere, sed regimen istius provincie mechanicæ importat altioris principii dispositionem, ut ex dictis inferitur: carneæ cordis fibræ, membranæ, nervi, arteriæ, & venæ ejusdem visceris continentur intra debitum modum naturalem, sicut Horologium intra debitum modum artificialem, & pulsatur, ac horas indicat ex vi structuræ, & Machinæ, sed structura, ut structura, & Machina, ut Machina recepit suum esse ab Artifice; unde in Machina est Artifex virtualiter, ita in Machinis naturalibus est virtus directiva, & modificans intrinseca, & immanens.

Mirum dictum, Horologium pulsatur, & non casu; Bruta autem, & Plantæ inferioris conditionis essent, quando non esset in istis virtus aliqua particularis, quæ regeret, & esset principium sensus, & motus, augmentationis, & nutritionis &c. naturæ universalis non meminimus, quia Philosophi pro operationibus particularibus corporum ad hanc particulariter non confugiunt.

Principium vitale a Philosophis diversimodè explicatur. Alii dicunt, esse illud, quod operatur actiones ex se immanentes, quæ actiones ideo sunt tales, quia ab intrinseco ita procedunt, ut talis operatio ab extrinseco esse non possit. Alii docent, esse principium movendi se ab intrinseco. Alii includunt quidem principium se movendi, sed volunt, istud principium dirigi ad perfectionem majorem, quam sit illa, quæ sibi debetur in instanti generationis. Utcumque res sit, nolumus hic hanc questionem ex professo discutere, & an detur unus conceptus vitæ univocus, communis omnibus hic non est quærendum; solummodo addemus, in Machinis nec esse principium intrinsecum motus, nec aliquod principium pro acquirenda majori perfectione, quam sit illa, quæ sibi debetur in principio suæ productionis, ita experimur Horologia, Naves, Organa, Caput Alberti Magni &c., & quascunque alias Machinas etiam perfectiores, nunquam acquirere majorem perfectionem, quam sit illa,

quam habuerunt tempore suæ productionis. Hoc autem cum non observemus contingere in Hominibus, Brutis, & Plantis, oportebit concludere a similitudine non esse Machinas; omnes enim norunt Homines, Bruta, & Plantas post instans suæ generationis quotidie magis perfici usque ad determinatum tempus, & hic effectus necessario postulat unum principium a materia distinctum.

Si dicatur, materiam esse ita determinatam, ut paulatim acquirat suam perfectionem, ut observatur in pomis, aliisque fructibus, in quibus sunt tempora cruditatis, & maturitatis; adhuc non tollitur Doctrina adducta, quia de perfectione possumus bifariam loqui; concedimus quidem, a solo motu particularum materialium posse aliquod corpus perfici, ut in Vino videre est, nec non in solidis substantiis, ut in piris, pomis, prunis &c. evenit, dum paulatim maturantur; sed quod a materia pura, & sola omnis perfectio corporum derivet, hoc non admittitur, quia in perfectione corporum, non tantum consideranda est motio particularum minimarum, verum etiam magnitudo, numerus, figura &c., quæ perficiunt corpora, & perfici non possunt a solo motu particularum materialium; concedimus, solam materiam suo motu sanguinem, v. g. perficere, sed solam materiam cor perficere, omnino negamus, cum sola materia non determinet magnitudinem cordis. Materia fanè requiritur; sed præter hanc aliud principium concurrit, & non tantum hoc verificatur in magnitudine, sed in situ, numero, & figura; requiritur enim principium figurans, situans, & numerans. In constitutione cordis necessarium est principium, quod distinguat Ventriculos, quod cor collocet in situ, quod cordi figuram conicam largiatur; sola autem materia passivè se habet, & obedit, recipiendo illam magnitudinem, situm, numerum, & figuram, quæ ipsi communicatur.

SECTIO VIII.

*Quodnam sit primum movens in Brutis,
an Anima, an Spiritus Animales.*

T dictis robur addamus, videndum est, quodnam sit primum movens in Brutis, quod Cartistæ docent, esse Spiritus Animales, quare Des - Cartes in tractatu de Homine, parte 1. pag. 27. sustinet hanc Sententiam, nempe Spiritus Animales esse primum, & maximum movens, quo moveatur Machina humana, & brutalis; explicat, dicens Spiritus, prout magis, vel minus ingrediuntur poros cerebri, & prout magis se insinuant in hos,

hos, vel illos nervos, vim habere mutandi figuras musculorum, consequenter omnium membrorum motus producendi; non dissimili modo ac in antris, & fontibus contingit, in quibus sola vis aquæ, quando ex fonte erumpit, sufficit, ut variæ in eisdem Machinæ moveantur, varii ludi efficiantur; quinimmo varia verba pronuncientur pro diversa organorum diversitate, & structura, per quæ aqua transit, & transmittitur. In tractatu postea de formatione Fetus, parte 1. pag. 194. concludit, Cor a calore moveri, eundemque calorem, qui in corde residet, esse veluti primum mobile: *Ut vero in primo limine (inquit) totius quam describendam habeo machinæ generalem motionem ob oculos ponam dicam hic calorem, qui in ejus corde est, esse veluti primum mobile, ac principium omnium, qui in ipsa fiunt, motuum*; paulò infra non recedit a Spiritu, ut dictum est, & calorem non esse diversæ naturæ ab alio quovis ex liquoris cujusquam, aut fermenti mixtura orto: ità in principio secundæ partis tractatus de formatione Fetus.

Hæc est Sententia D. Des - Cartes, quam tuentur, & illustrant communiter Cartistæ. Henricus Regius in Fundamentis Physices, Joannes Helfricus Jungken in Fundamentis Medicinæ modernæ Eclecticis in Parte Physiologica, cap. 2., Antonius Le Grand in Dissertatione de Carentia sensus, & cognitionis in Brutis §. 43. pag. 66., & §. 43. pag. 52., & seq., & alii.

In hac autem Sententia persisto, spiritum animale in Brutis, & Hominibus non esse primum movens. Argumenta, quæ mentem meam ad hanc partem disponunt, sunt diversa. Primum sit, quòd Spiritus Animalis nequeat esse principium dirigens, & regulans motus Brutorum, & Hominum, quotidiana enim experientia ostendit, Bruta habere suos motus regulatos; certis enim, & determinatis horis surgunt, & moventur ad cibum quærendum; certis, & determinatis horis moventur ad suum nidum, & ad sua diversoria, quandoque præsentem Domino moventur, quandoque non: omnes isti, & alii similes effectus a solis spiritibus procedere nequeunt.

Secundum Argumentum deducitur ex progressu Modernorum, qui ostendunt quidem necessitatem spiritus pro motibus, sed cum hanc eandem cognoverint, & admiserint Veteres, cum limitatione proposuerunt suam opinionem, nempe, quòd Spiritus sint instrumenta, & non primum movens. Hinc, ut Cartistæ, & alii firment suam Sententiam, necesse est, ut deleant hanc limitationem, & probent, solos Spiritus sine alio principio sufficere ad motiones, & alias corporum functiones, quod fortè non erit ipsis ità facile, sicuti faciliter asserunt, a solis Spiritibus motiones, & alias functiones fieri.

Nec satisfacit objectioni similitudo allata a Cartesio de Antris, & Fontibus, & cujus supra meminimus, in quibus ea sola vis, qua aqua

movetur, quando ex fonte erumpit, sufficit, ut variæ ibi Machinæ moveantur, quinimmo verba formentur, & alii ludi habeantur. Quod ipsum alii repetunt. Jungken loco citato: *Si automatum artificiale potentiam motivam consideramus, notabimus eandem ab elatere, vel aque, vel aeris, vel ignis dependere.*

Nos verò in hoc progressu aliquam fallaciam detegimus, & est, in prædictis Automatis artificialibus considerandum esse Artificem, aquam autem, aerem, vel ignem esse materiam ab Artifice directam, & regulatam, ut hinc mirabiles actiones, & operationes procedant, unde, licet in Automatis artificialibus desit principium intrinsecum dirigens, & regulans, adest tamen extrinsecum, quod æquipollet, & valet, ac si esset intrinsecum. Addimus in motibus artificialium continere virtutem Artificis, & ab hoc moveri; sicut moventur projecta ab impulsu sibi impresso, tanquam a virtute proxima. Quapropter in artificialibus non potest negari principium dirigens, & regulans. In naturalibus autem Machinis debet aliquod principium dirigens, & regulans inveniri, cumque sint superioris conditionis, quam artificiales, probabile erit, principium istud non debere esse extrinsecum; & non debere moveri Canem, Bovem &c. ut movetur Horologium, aut Navis: præterquamquod, uti diximus supra, admissio movente externo, & nullo cognito impedimento in mobili naturali, observamus, mobile moveri, & non moveri, ut Canis ad præsentiam Domini, qui licet sanus quandoque movetur, & cauda hilaritatem ostendit; non ita se habent Machinæ artificiales, quæ nunquam moventur sine movente extrinseco, & hoc præsepte non possunt non moveri, si tamen se applicet artefacto. In naturalibus autem Machinis res non æquo pede currit; quare tantæ diversitatis ratio non potest exponi, nisi per diversitatem principiorum, cum in Machinis naturalibus admissis omnibus requisitis ad motum moventur, & non moventur. Secus in Machinis artificialibus, in quibus positis omnibus requisitis ad movendum, necessario moventur.

Tertium, non recedendo a similitudinibus propositis, considero, Horologium, quod necessario requirit pondus, ut possit moveri; Spiritus æqualiter se habet in corpore Animalium; quocirca non erit spernenda similitudo inter pondus Horologii, & Spiritus Animalium; verum sicut in Horologio requiritur principium, quod regulet, & applicet pondus Horologio, ita in Animalibus requiritur principium, quod regulet, & disponat Spiritum: fatemur tamen, quod quemadmodum in Horologio præter pondus est necessarius minister applicans pondus, ita in Animalibus duo requiruntur Spiritus, & minister Spiritus, qui suo modo disponat de Spiritu, sicut disponit Custos Horologii de pondere. Ulterius observo, in Spiritu duo esse considerata, unum pro motu, alterum pro actuatione fibræ. Motus, ut sit regularis, expostulat prin-

cipium regulans, secus tumultuaria agitatione commoverentur ipsi Spiritus ex sua natura, & ita motus essent ferè semper irregulares. Porro actuatío fibræ a præsentia Spiritus videtur esse mechanica, quicquid sit de origine vitali; ratio est, quia, ut Spiritus inflet, & ingrediat-
 tur poros fibræ inflando, aut alio modo eandem afficiendo, non requi-
 ritur aliud principium, quàm materia, unde in operationibus corporis
 brutalis, & humani semper sunt duo distinguenda, & id, quod se te-
 net ex parte materiæ tantum, & id, quod superat conditionem mate-
 riæ, ut de Spiritu dictum, cujus particulæ explosivæ ingredientibus po-
 ros fibrarum necessariò ex materia sua tenentur inflare, & turgentiam
 inducere, non minùs ac vinum, vel aqua in pane, quando illis imbibit-
 tur; non ita tamen res se habet in dispositione Spiritus, qui non potest
 a se ipso regi, & regulari pro functionibus ordinatis corporis brutalis,
 & humani. Quamvis autem admittatur aliquid mechanicum, non
 proinde tollitur operatio vitalis, quoniam spectata origine operationis
 vitalis, operatio denominatur vitalis, & hæc est melior, & tutior Sen-
 tentia, quæ multis modis exemplificari potest; videre enim, audire &c.
 non dicuntur operationes, & passionēs Animæ tantum, sed conjuncti;
 conjunctum autem importat instrumentum, quod est mechanicum; ex
 hoc verò, quòd instrumentum sit mechanicum, non infertur, quòd ope-
 ratio sit mechanica, cum in instrumento duo sint spectanda, & id, quod
 convenit instrumento, secundum propriam formam, & id, quod eidem
 competit, prout movetur a principali agente; & hoc secundum est id,
 quod est denominativum actionis. Hanc Doctrinam delibavimus ex
 Divo Thoma in tertia parte, quæst. 19. articulo primo in corpore Con-
 clusionis, ubi ita legitur: *Actio ejus, quod movetur ab altero, est du-
 plex. Una quidem, quam habet secundum propriam formam, alia autem,
 quam habet secundum quòd movetur ab alio. Sicut securis operatio secun-
 dum propriam formam est incisio, secundum autem quòd movetur ab Arti-
 fice, operatio ejus est facere scamnum. Operatio igitur, quæ est alicujus
 rei secundum suam formam, est propria ejus, nec pertinet ad moventem,
 nisi secundum quod unitur hujusmodi re ad suam operationem; sicut calefa-
 cere est propria operatio ignis, non autem Fabri, nisi quatenus utitur igne
 ad calefaciendum ferrum. Sed illa operatio, quæ est rei solùm, secundum
 quòd movetur ab alio, non est alia præter operationem moventis ipsum. Si-
 cut facere scamnum non est seorsum operatio securis ab operatione Artificis,
 sed securis participat instrumentaliter operationem Artificis. Et ideò ubi-
 cumque movens, & motum habent diversas formas, seu virtutes operati-
 vas, ibi oportet, quod alia sit operatio moventis, & alia operatio propria
 moti, licet motum participet operationem moventis, & movens utatur
 operatione moti, & sic utrumque agat cum communione alterius. In eo-
 dem articulo ejusdem quæstionis ad secundum confirmat, quæ dicta sunt*

superiùs dicendo: *quod instrumentum dicitur aliquid ex eo, quod movetur a principali agente, quod tamen præter hoc potest habere propriam operationem secundum suam formam, ut de igne dictum est. Sic igitur actio instrumenti, in quantum est instrumentum, non est alia ab actione principalis agentis; potest tamen habere aliam operationem, pro ut est res quedam.* Et cum Spiritus sint res quedam, non erit mirum, si ipsis competat aliquid, quod re vera mechanicum sit, denominatum tamen vitale a principali agente, & cujus virtute instrumentum agit scilicet Spiritus.

Et hic non petitur principium, quia quotiescunque demonstratum est, Spiritus indigere directione; illicò admittendum est principium dirigens, quod erit principale agens, & Spiritus consequenter erit instrumentum, quemadmodum ferra, penna, & alia instrumenta artificialia se habent, quibus non attribuitur actio; sed Artifici; quamvis negari non possit, habere ex se aliquam virtutem, & ex se aliquid operari; id luculenter probat Pontius in Physica, Disp. X., quæst. 8., conclusione prima, de Instrumentis artificialibus, quod & in naturalibus locum habet, quicquid in oppositum alii sustineant; sed non est improbabilis prima opinio, & ratio est in nostro casu, quia etiamsi supponatur motio Spiritus ab alio, movens tamen non est causa, cur Spiritus inflet; habet ergo inflare ex se, & non ex movente, & penna, propria activitate expellit aerem, aut aliud corpus a loco, per quem transit; sic fistula organica admittit tantum aeris, & non plus; quibus exemplis utitur Pontius concludens, Instrumenta artificialia concurrere ad suos effectus ratione figuræ, & quantitatis absque alio concursu effectivo, præter illum, quem præstant ad expellendum aliud corpus a loco. Hujus opinionis meminimus non pro totali approbatione, sed ut constet, non esse omnino irrationabile nostrum cogitatum, nempe Spiritus in nostro corpore, licet dirigantur, habere tamen ex se aliquid mechanici, cujus ope operantur.

Quartum si considerentur, quæ corporibus insunt, constabit hypothesis Cartesii de Spiritu non regi. Galenus in primo de usu Partium, cap. 9. hoc examen instituit, & hujus Doctoris Auctoritatem hic placet adducere, ut quæ dicta sunt, confirmantur: *Ut autem sermo noster (sunt verba Galeni) methodo procedat, quæ corporibus insunt, omnia distinguamus. Insunt autem primum, & maximè temperamenta, quippe quæ propriam particularum substantiam complent. Corpus enim tale natura est, propterea quod caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate sic commixtum est; nam carni esse carnem, & nervo nervum aliorum unicuique id esse, quod est ob qualitatem quatuor prædictarum certam quandam temperaturam contingit. Hæc igitur eis secundum substantiæ rationem insunt. Consequuntur autem necessariò odores, sapes, colores, durities, mollities. Alia verò necessariò accidunt, positio, magnitudo, connexio, conformatio.*

Quo-

Quoties igitur omnium, quæ organis insunt, utilitatem diligenter es examinaturus, in primis disquire, per quod actionem nactum fuerit; magna enim ex parte per propriam substantiam invenies; aliquando autem etiam ob aliquod ex consequentibus, quemadmodum in oculis propter colorem. Deinde, & aliarum ejus particularum utilitatem singulatim disquiras, an scilicet ea propter actionem sit utilis, an propter eorum aliquid, quæ temperamenta consequuntur, ut os propter duritiem. Post hæc autem unum quodque illorum, quæ & totius ipsis organis, & eorum partibus accidunt, consideres, quæ (ut paulò ante dictum est) sunt positio, magnitudo, connexio, conformatio.

Galenicam hanc Doctrinam adduximus, non ut eandem omnino approbemus, sed ut innotescat ex mente Galeni, quam verissimam iudicamus, propriam nimirum substantiam partium actionis esse principium, qua suppositione præmissa, Spiritus non poterit esse primum movens: etenim id, per quod organum agit, est organi substantia, Spiritus non est organi substantia, quare Spiritus non erit id, per quod organum, agat.

Et quamvis a nobis non negetur, Spiritum concurrere ad actionem, attamen, quia actio magis dependet ab organo, quam a Spiritu, propterea concludendum est, organo deberi actionem primariò, non Spiritui, & consequenter magno jure Scholas docuisse, Spiritus esse instrumenta operationum, non prima moventia.

Si non placet prædictus loquendi modus, confugiamus ad principium constitutivum organi, quod certè debet assignari; & cum Spiritus non possint organa constituere, ut patet, si consideremus numerum, magnitudinem, situm, figuram, motus &c. erit necessarium supponere, adesse istud principium, quoniam, si datur fabrica, debet dari fabricator, ut si datur Creatura, datur Creator. Ex hoc sermone infertur, actionem attribuendam esse principio constitutivo, non Spiritibus, ratio est, quia illud est statuendum principium operationum, quod est principium organizationis; Spiritus non sunt principia organizationis, ergo neque operationis, nisi modo prædicto.

Confirmatur, quia ex communi Philosophorum voto, unde res habet, ut sit, inde quoque habet, ut operetur. Et qui dat esse, dat quoque consequentia ad esse. Spiritus si non dant esse, ut probatum est, neque erunt principium operandi, consequenter non erit Spiritus Animalis primum, & maximum movens, quo moveatur hæc Machina, ut habet Des Cartes.

Quintum. Illud debet statui principium operationum, quod operationes ipsas distinguit, Spiritus Animalis operationes non distinguit, igitur Spiritus Animalis non erit principium operationum. Ab artificialibus ad naturalia procedendo potest roborari Argumentum, quia in
ar-

artificialibus principium operationum est Artifex, distinguens operationem, non ferra, vel malleus &c. Idem dicendum esse videtur in Animalibus, in quibus illud erit principium operationum, quod ipsas operationes distinguit.

Dices, in Animalibus, etiam in ipso Homine dari multas operationes, quæ non distinguuntur; nec cognoscuntur; ut sunt multi motus intestini occulti, multæ coctiones &c. non erit itaque necessarium principium distinguens operationes, ut operatio habeatur, & propterea Spiritus Animalis poterit esse primum movens in Machina, etiam si non distinguat.

Respondetur distinguendo de subjectis, & de operationibus eorundem, inchoemus ab Homine. Hic non cognoscit omnes operationes, quæ fiunt in ipso, & audemus scribere, maiorem partem operationum, quæ fiunt in ipso, non cognosci ab eodem, saltem a priori, quicquid sit a posteriori. Secundo loco dicimus sufficere, ut cognoscantur operationes aliquo modo, idest imperfectè, & ita, licet Homo non cognoscat, & distinguat omnes operationes, quæ in ipso fiunt perfectè, cognoscit tamen, & distinguit imperfectè, quod nunquam attribui potest Spiritibus.

Verùm, quando etiam non cognosceret, aliunde nobis innotescit, aliud principium distinctum a Spiritu, quod concedit Cartesius, & est Anima informans, cui actio attribuenda est, cum sit superioris conditionis, & facultatis, ac sit Spiritus; & quando duo concurrunt ad aliquod opus, & actionem; præferendum est id, quod nobilius est, ac isti attribuenda est denominatio principalis actionis, ceteris autem minus principaliter, & instrumentaliter tantum.

Ab Hominibus transeamus ad Bruta, in quibus non possumus ita arguere, ut in Homine, cum in illis a Cartesio negetur Anima; nihilominus, cum ipse Cartesius a solo Spiritu non possit salvare, operationes procedere, tenetur aliud principium adducere, & assignare, quod erit primum movens. Quod Cartesius non possit uti solo Spiritu in Brutis pro explicandis operationibus Brutorum, patet ex dictis.

Inter operationes autem, quæ fiunt in Brutis (quod extendi poterit ad Homines suo modo, & uniformiter difformiter) aliæ sunt, quæ vegetativæ appellantur, & naturales. Aliæ sunt, & communiter denominantur Animales. Illæ tam in Homine, quam in Brutis nobis non advertentibus fiunt, & perficiuntur. Istæ in Hominibus habentur eisdem advertentibus, si non omnes, ut Noctambuli testantur &c. saltem ferè omnes. In eodem genere fiunt in Brutis; & sicut in Homine non dependent a Spiritu tantum, ita in Brutis similiter arguendum est, aut e converso, si solus Spiritus sufficit in Brutis, solus Spiritus debebit sufficere in Homine, quod, si concederetur, pessimæ hinc nascerentur consequen-

quentiæ, & præcipuè contra Animæ rationalis existentiam.

Quando igitur in Brutis solus Spiritus non sufficit, aliud principium admittendum erit, & hoc erit Anima, quemadmodum in Homine est Anima ipsa, rationalis in hoc, & sensitiva in illis. Et quotiescunque ratiocinii necessitas cogit admittere aliud principium pro actionibus Animalibus tam in Homine, quàm in Brutis, præter Spiritum etiam pro vegetativis non est confugiendum ad aliud principium, quàm ad Animam; eoque magis tenemur sequi hanc sententiam, quia hoc aliud principium, scilicet Anima, est potens, & adequatum ad omnes prædictas operationes exequendas, cum supponatur actus corporis physici organici.

Nec obest, quod Jungken opponit, scilicet *Medicorum vulgus* (ait) *ab Anima, & quidem rationali in Homine hoc esse contendit. Sed cum Anima merus sit Spiritus, & saltem cogitationibus perficiat, atque auctoritate propria gaudeat, hinc veluti immaterialis actionum organicarum directrix esse haud potest, cum saltem immaterialibus actionibus intellectui, voluntatique præses existat.*

Nihil, inquam obest; ratio est, quia Anima in Homine est forma informans, adeoque actionum organicarum potest esse directrix. Accedit, quòd non adducitur fundamentum, quare substantia immaterialis non possit actiones organicas dirigere, immo censemus, propositionem adductam esse ex omni latere suspectam ob summam, & primariam Dei custodiam, ob Angelorum curam, ob quam Hominum pedagogi sunt nuncupati, ob vexatos a Demone, de qua vexatione non desunt Historiæ sacræ, & prophanæ. In Evangelio Matthæi 15. Lucæ 11. &c.

Præterea, licet Anima sit immaterialis, adhuc tamen habet proportionem cum corpore; etenim verum quidem est, incorporeum, immateriale, & indivisibile non habere proportionem mathematicam cum eo, quod est corporeum, divisibile, & materiale, non ita tamen res se habet, si sermo sit de proportionem physica, quo pacto Anima rationalis, quæ est immaterialis, proportionatur corpori materiali.

Et, ut melius intelligatur adducta distinctio, sciendum est, quòd adaptari, & proportionari mathematicè non aliud importat, quàm adaptari, & proportionari secundum quantitatem eo modo, quo inter se adaptantur duæ Tabulæ bipalmares, vel duæ lineæ palmares &c. Ceterum proportio, & adaptatio physica non consistit in quantitate, sed in hoc, quòd inter duo, unum eorum sit potentia, & aliud sit actus, seu quòd unum sit perfectibile, & aliud perfectivum, ut observatur in corpore humano, quòd perficitur per Animam; hinc est, quòd Anima licet immaterialis, & incorporea, est tamen proportionata corpori, consequenter poterit ob talem proportionem dirigere actiones organicas.

Addimus, Doctrinam allatam ipsius Jungken non habere locum in Brutis, quorum Animæ ex communi Doctorum placito sunt materiales, & corporeæ, adeoque in istis multò magis poterunt esse directrices operationum organicarum.

Nec satisfaciunt Cartistæ, dum Cordis, & Arteriarum motum sola Machina cordis explicare conantur: plurimum in hac re laboravit secundum Hypothesin Cartesii in Methodo pag. 26. Le-Grand in Dissertatione de Carentia sensus, & cognitionis in Brutis §. 43., & sequentibus; sed an satisfecerit, nec ne apud nos dubium est, & non spernendum, quia non concipitur, quomodo ignis non lucens possit harmoniam cordis excitare, & continere, etiam si Machina cordis sit semper eadem, loquendo in statu naturali, quia secundum Cartesium, & Le-Grand, & alios non sufficit sola structura cordis ad istius actuationem, sed aliquid aliud, & hoc conceditur ab ipso Le-Grand loco citato, ubi sic ait: *Supponendum est igitur secundum Illustrissimum Cartesium in corde, parte scilicet Animalis principe, quendam ignem esse, non lucidum, eique non absimilem, qui in aqua forti, iniecta pulveris chalybei satis magna copia, excitatur; nec non illius, qui in fermentationibus animadvertitur, vel, ut nonnullis recentioribus placet, calorem quendam in corde sanguinis ope excitari haud multum ab eo abhorrentem, qui ex olei tartari, & olei vitrioli mistura oritur.*

Verum a quacunque causa nascatur cordis calor, sive ab igne Cartesiano, sive a salibus corrosivis, sive a sanguine circulante, sive ab alia causa nobis occulta similis tamen nature, semper verum erit, harmoniam motus cordis non posse proficisci, nec ab igne non lucente, nec a motu sanguinis, nec a fermentationibus, quæ in ipso fiunt; cum hæc omnia, & similia perennem rhythmum ejusdem causare, & producere non valeant; sunt enim omnes istæ causæ irregulares, & anomalæ, & nunquam erit credendum, aut cogitandum, naturam firmam, & statutum ordinem commississe causæ inæquali, & irregulari, ac inconstanti.

Admittimus quidem, calorem posse corpus, in quo dominatur, expandere; sed difficultas non est in dilatatione, sed in successivis dilatationibus, & constrictionibus, quas a prædictis causis nunquam derivabimus, & similiter opinatum fuisse Galenum, legimus in primo de causis Pulsuum lib. cap. 2., ubi ita habetur: dum præcipue causam explorat: *Atque hæc sit (& loquitur de causa) non proclivè inventa est. Unus nativum calorem, alius contensionem, alius temperamenti proprietatem, hic universam structuram corporum, ille Spiritum tantum. Est, qui quædam horum, alius etiam omnia simul affirmat. Et verò quidem etiam facultatem quandam nullo præditam corpore introduxerunt, quæ peculiaribus instrumentis motus, quæ retulimus utatur, vel omnibus, vel pluribus, vel uno.*

Docet hæc Galeni præclarissima Auctoritas, Cartistarum placita antiquo tempore cogitata fuisse, & nostris diebus revocata, Galeno non placuisse, ut ex sequentibus verbis elucet: *Hanc causam, quæ pulsus molitur, quæcumque illa sit, licet ejus non fugiat essentia, quæ facultatem habeat pulsus efficiendi, facultatem illam vocavimus, ut quamlibet puto aliam facultatem a facultate faciendi, cujus habet facultatem, solemus nominare. Alicujus enim est facultas, & ejus notio est relationis subjecta. Itaque quando essentia incognita nobis sit, hoc appellamus eam nomine.*

Et sanè quomodo potest unquam concipi, vel transitum sanguinis, vel calorem, vel Spiritum &c. posse ita æqualiter movere cor, sicut de facto movetur? Et ideo requiritur virtus superior, cui tantus ordo sit tribuendus, quam etiam quæsit Galenus, & invenire non potuit. Quam virtutem superiorem cognoverunt omnes illi, qui de conformationis principio verba fecerunt, & non acquieverunt in calore, vel Spiritu, & aliis hujusmodi principiis, quibus attribuerunt tantum vim instrumentalem, non minus, ac se habet ferra respectu Fabri lignarii: poterunt pro hac controversia legi Thomas Fienus in libro de formatione Fætus, quæst. 3., & alii, quos refert idem Fienus loco citato.

Convenimus quidem, & concedimus Antonio Le Grand: *Sanguinem fervore imprægnatum dilatari, & locum ampliore affectare. Caloris enim natura in motu sita est, eique maximè competit, corpora, in quibus dominatur, expandere, & eorum molem partium divisione augere &c.*, sed non sufficit explicare dilatationem, & expansionem, difficultas est in ordinata serie pulsationum, quam solo calore, sanguine, & igne non lucido, explicare non solum difficile, sed impossibile nobis videtur. Ideoque aliud principium, quàm mechanicum requiritur.

Nec alia responsio adducta ab eodem Le Grand enervat difficultatem; scribit enim, Diastolem cordis fieri: *Dum intra ejus ventriculos sanguine rarefacto mucro versus basim adducitur; Systolem verò, dum sanguine expulso, cor detumescit, ac sese explicat. Nam aliud non sunt Diastole, & Systole cordis, quàm ejus intumescencia, & subsidencia, dum nimirum protruso per vices sanguine, alternatim intumescit, & deprimitur.* Fortius arguere possumus, dicendo, sanguinem ad ostia cordis arietare, seu stimulare valvulas pro ingressu, eodem modo idem sollicitare cor pro ingressu, & quoniam hujusmodi stimulationes ordinatim, & successivè fiunt, hinc est, quòd ordinatus, & successivus sit motus cordis, & stimulatio prædicta est a quantitate sanguinis tam in ingressu, quàm in egressu, quæ non potest non producere rhythmum, & harmoniam, concurrente structura cordis, & valvularum, quæ irritata non potest aliud efficere, quàm id, quod in pulsu observatur, consequenter motus cordis erit mechanicus, & non vitalis.

Sanè Argumentum istud primo intuitu robur habere videtur, post-
mo-

modum, si ad trutinam revocetur, concidere, necesse est, & ratio est, quia etiamsi concederetur, valvulas tricuspidales aperiri ab impulsu sanguinis novi per cavam venam, & arteriam venosam reducti ad Cor, non tamen concedendum est, valvulas easdem opertas ab eodem sanguine irritari ad claudendum ostium; donec valvulae a praesentia sanguinis stimulari possint ad concedendum ingressum, hoc intelligitur, & sphincteris exemplo confirmari potest, sed quando sunt apertae, & a sanguine praesente nullatenus stimulantur, tunc debeant iterum ad suum statum pristinum redire, hoc non intelligitur; nec concipitur, a quo principio actuantur ad impediendum refluxum. Quod ipsum de semilunari- bus valvulis dicendum est; istae enim licet a Spiritu vitali, & sanguine irritari possint pro exitu, attamen ne in Cor idem Spiritus, & sanguis remeat, ab eadem irritatione pendere nequit.

Accedit aliud motivum non spernendum, & est, quod etiamsi aliqua- lis rarefactio sanguinis in cordis cavitatibus admittatur; nihilominus praedicta rarefactio non potest fieri tam brevi tempore, quemadmodum est illud, quod intercedit inter unam pulsationem, & alteram; conse- quenter non potest fieri, & concipi supposita irritatio, & stimulatio pro Diastole. Quamobrem apparent undique difficultates tam pro in- gressu sanguinis in Cor, quam pro impediendo recursum ejusdem sangui- nis in Cor; adeoque non explicatur motus cordis mechanicè, & satis erit appellare eundem vitalem, quamvis in hac motus vitalitate con- tingat tam ex parte structurae cordis, quam ex parte ipsius sanguinis ali- quid mechanicum. Structura cordis est mechanica, sed, cum haec a se ipsa non moveatur; hinc sequitur, quod motus ejusdem Machinae non sit mechanicus; eoque magis, quia, ut dictum est, non potest ordine suo moveri a Spiritu, vel a calore, vel a sanguine &c. similiter in sangui- nis fermentatione, quae fit in corde, operatio est tantum operatio de- pendens a sola sanguinis structura, & consequenter mechanica, non vi- talis, & praecipue haec ratio urget in Sententia illorum, qui negant san- guinem animatum; a simili autem non possumus procedere de corde, quod etiam ex Cartesio informatur Anima, & quando partes infor- mantur Anima, loquimur de Homine cum eodem, partes non operan- tur mechanicè, sed vitaliter; ut enim operatio sit vitalis, debet esse a principio vitali operante, Cor autem animatum in Homine est princi- pium vitale, seu saltem complexus ex organo, & Anima est principium vitale, igitur ejusdem operationes in Homine erunt vitales, nam illa ratio, seu principium, quod constituit organum animatum, illud idem constituit organum operans, & activum.

Duo itaque concurrunt ad operationem, Anima, & organum, illa principaliter, hoc minus principaliter. Anima est formaliter vita, & principium, quo corpus vivificatur. Corpus autem unitum cum Anima con-

constituit proximum principium operationis. Hinc Divus Augustinus 12. super Genesin, cap. 36. dicebat, *Hominem non sentire per corpus, sed Animam per corpus sentire*; non tanquam per instrumentum, sed per comprincipium in operationibus sensitivis, non in omnibus, ut in intellectione &c. Hæc autem Doctrina de comprincipio, & instrumento, quocunque modo excipiat, non excludit, in operatione vitali adesse aliquid mechanicum ex parte organi; cum organum animatum semper involvat operationem organicam, adeoque mechanicam, sed non tantum mechanicam, verum dependentem a principio vitali, a quo procedit activitas per Animam informantem, per quam organum redditur activum.

Videmus in artefactis suo modo Horologium, Navim &c. actuari ab Horologiario, & Nauta; materia enim, ex qua componitur Horologium &c. non est apta ex sui natura moveri taliter, & taliter, & horas indicare, pulsare &c. nisi disponatur, & ordinetur ab Horologiario. Modò dispositio, & ordinatio introducta ab Horologiario in materiam est virtus Horologiarii, quæ non minus continet in Horologio, ac virtus projicientis in projectis; & hodiernis diebus, quibus Horologia conficiuntur cum pendulo, id manifestum est, quod & de pondere, quod suo modo est instar projecti, verificatur; unde nec materia, nec forma Horologii; sive complexus ejusdem moveretur, nisi Horologiarius communicaret motum, vel movendo pendulum, vel applicando pondus, nam post impressum motum in pendulo Horologium integrum movetur, pulsat, & horas indicat. Quocirca, si observamus in artefactis, necessariam esse Artificis directionem, qua finem materiam esset iners, a pari in naturalibus debemus arguere, & præter materiam aliquod aliud principium admittere. Sola differentia hæc erit inter artificialia, & naturalia, quod artificialia pendent a principio dirigente, disponente, & ordinante extrinseco, non ita naturalia, quæ habent suum principium dirigens, disponens, & ordinans intrinsicum.

Transitum faciamus ad Cor Brutorum, postquam ostendimus, Cor humanum Anima informatum etiam ex Adversariis non operari mechanicè; & quæsitum habet locum, quia Bruta non dicuntur ab eisdem animata, ut Homines, unde cum Bruta non credantur a Cartistis animata, meritò videndum est, an Cor Brutorum moveatur mechanicè, & quidem in angusto res est, quando aliud principium non adducitur, quam Machina, seu structura, & confugere ad Animam, cum hæc sit in quæstione, nihil solvitur.

Cogitavimus itaque restringere Adversarios ex similitudine operationis, quæ fit in Homine, hoc est, sicut Cor Hominis motu Systoles, & Diastoles movetur; ita & Brutorum Cor, & quamvis non conveniat spe-

specie cor Hominis cum corde Bruti, attamen conveniunt in genere, ambo corda, & quod ad rem nostram facit, tam motus cordis humani est Dia stole, & Systole, quàm sit motus cordis brutalis, & quemadmodum supra ostendimus, Dia stolem, & Systolem ordinatam in Homine non posse a sola structura cum Spiritu, calore, & sanguine absolvi, ità ob similitudinem operationis concludendum est in Brutis, nempe istorum corda non posse moveri motu dilatationis, & constrictionis ordinatè a solo Spiritu, calore, & motu sanguinis. Hinc inferendum est, necessarium esse aliud principium, a quo motus cordis brutalis continetur, & ordinetur. Et præter dicta, quæ non sufficiunt, non occurrit aliud principium, quàm Anima &c.

Conantur respondere Cartistæ, inter quos Antonius Le Grand in Dissertatione de Carentia sensus, & cognitionis in Brutis, pag. 51., §. 41., & ait, ex similitudine nihil posse deduci; formalia verba relati Auctoris sequuntur: *Hinc videre licet, ut præmonui, quàm graviter decipiantur, sibi que imponant, qui ex eo, quod in Belluis motus humanis similes animadvertant, & organa in ipsis, ac in nobis similia contemplantur; imaginantur, motuum illorum idem esse principium, & sicut in nobis ab Anima proficiscuntur, ità & in Bestiis Animam similem debere assignari a qua eorum motus pendeant. Sed nos animadvertentes duo in nobis reperiri motuum nostrorum principia, mechanicum scilicet unum, & corporeum, quod a sola organorum dispositione, & continuo Spirituum Animalium affluxu pendet; cuique Animæ corporeæ nomen attribui potest; quippe Animæ sensitivæ essentia in vi motrice dumtaxat consistit. Aliud spirituale, & incorporeum nimirum mentem, seu Animam illam, quam, in præcedentibus, substantiam cogitantem definiimus, eo quod tota ejus natura, ac indoles, in cogitatione posita est &c.*

In his verbis non deprehendimus vim responsionis; immo potius cognoscimus, corroborari posse Argumentum nostrum, nam non solum in Belluis apparent motus humanis similes, sed & organa in ipsis, ac in nobis similia, ex quibus similia principia arguenda sunt, ex quibus operationes derivent. Nec duo, quæ possunt negari, nobis officiunt, nempe quòd neque cor in Homine moveatur ab Anima, & quòd Anima sit substantia cogitans tantum consequenter, quod tota ejus natura, & indoles in cogitatione posita sit; etenim ad primum dicimus, quòd Anima incassum informaret cor humanum, nisi ad vitalitatem, & motum ejusdem concurreret; præterea ex dictis patet, ejusdem motum non posse regulari mechanicè. Ad secundum respondemus, verum esse, Animam cogitare, sed quòd tota Animæ natura in cogitatione posita sit, hoc faciliter non admittimus, quia, licet verum sit, Animam cogitare, & cogitare aliud non importet, quàm eorum, quæ in nobis fiunt perceptionem habere; non tamen e contra, ut verum admittitur, Animam in-

for-

formare corpus tantum ad cogitandum, secus non tantum informaret totum corpus; sed cum sit Anima vitalis informans totum corpus, & reddere ipsum tenetur totum vitale. Anima in Homine ex Cartesio est forma informans, & vitalis, quare in Homine non solum precise informabit corpus pro cogitatione, sed reddet ipsum vitale; Supposito itaque principio vitali in parte, quomodo partes operabuntur tantum mechanice, & non vitaliter? Mirum dictu, quomodo Cartesius admittat, Animam informare corpus, & postea neget operationem vitalem; nam quid aliud est informare corpus, quam istud reddere vivens, aut eidem communicare virtutem activam? communicata autem virtus activa efficit, ut actio sit vitalis, adeoque non mechanica. Ulterius quid est informare? Informare non importat, nisi corpus animari, & Animam uniri, & communicare corpori suas facultates, & potentias, quibus operetur; non tamen secundum omnes potentias, quas habet; non enim informat, ut intellectiva, quo pacto non est corporis humani actus primus, seu forma informans, sed secundum potentias organicas; unde omnia organa animata proportionatas habent ejusdem Animæ potentias, quibus operantur, consequenter operationes eorundem dependent effective ab Anima, & proinde vitales denominantur.

Hinc Doctrina allata a Cartistis non videtur, esse multi ponderis, quod Animæ officium sit tantum cogitare; etenim cum Anima humana, & rationalis non solum habeat potentias inorganicas, sed unam organicas, id est potentias, quas sine organis exercere nequit, propterea omnes operationes, quæ fiunt in corpore, etiam si Anima non advertat, nec cogitet, erunt ab Anima, & proinde vitales. Quod Animæ essentia in sola cogitatione non consistat, probat Frassen de Anima, Sectione 4., §. 1., pag. mihi 693. ad quem &c., & P. Bernardus de Rojas, tit. 16. de formarum generatione, pag. 340. docet, Animam non esse rem cogitantem, sed rem potentem cogitare.

Distinguendum similiter est de operationibus, quæ fiunt in corpore; etenim aliæ sunt, quæ precise in fluidis fiunt, ut in chylo, sanguine, lymphis &c., & respectu istarum proni sumus, ut credamus, immediate ab Anima non proficisci, & ita plurimi, & plurimi Doctores tenent, sanguinem, lympham, chylum, cæterosque humores non animari. Conimbricenses testantur, majorem partem Theologorum pro hac parte contendere; legantur in primum librum de Generatione, & Corruptione, cap. 4. quæst. 24. art. 2. &c., quocirca, si humores, plusque probabiliter non animantur, eorundem motiones intestinæ non erunt animatæ, saltem immediate, adeoque operationes istorum non erunt vitales, ut sunt fermentationes omnes excitatæ in eisdem a propria heterogeneitate, ad quemcunque terminum tendant.

Aliæ postea operationes ad partes solidas pertinent, & omnes istæ sunt

vitales; ratio est, quia informantur Anima rationali, quæ est principium vitæ, & operationum vitalium, hinc motus cordis, intestinorum erunt vitales, & non mechanici, utpotè ab Anima informante derivantes, quæ secus esset, ut dictum est, stricta in parte, nisi esset principium activum, & actus primus corporis organici, vel nullatenus corpus informaret, quod neque Cartesius ait, quamvis sinè ullo fundamento restringat informationem ad glandulam pinealem in Meditatione VI. pag. 44.

Nec ullatenus obesse potest, Animam rationalem in sola cogitatione consistere; & cogitare, nihil aliud esse, quam conscium sibi esse ejus, quod intra se agitur, nam Anima rationalis, sive formaliter, sive eminenter sit sensitiva, & vegetativa, per diversas potentias, & organa exercet diversas operationes. Et hæc Sententia de unitate Animæ in Homine est adeo certa, ut aliqui existimaverint, esse de fide; pro hac opinione refertur Divus Thomas secundo contra Gentes, cap. 581. in p. parte, quæst. 76. art. 38., & in quarta disputatione de Anima, art. 11., & B. Albertus libro de origine, cap. 4. Hæc opinio legitur apud Serbellonum de Anima, disp. 1. quæst. 1. articulo tertio. Quicquid autem sit de Sententia Divi Thomæ, & Alberti locis citatis; attamen certum est, pluralitatem Animarum in Homine communiter reprobari, & multos Philosophos, & Theologos credidisse, eandem Sententiam hæreticam, alios verò temerariam, & in fide periculosam esse, consequenter oppositam esse Fidei Catholicæ maximè consentaneam. Legatur Poncius de Anima, disput. 1. quæst. 7. conclus. 1. Toletus in 2. de Anima, cap. 3. quæst. 7., & alii plures communiter, ubi constabit, unitatem Animæ in corpore humano admissam fuisse, & approbatam a melioribus Philosophis, & excerptam ex Conciliis, & Pontificum decretis, magna ex parte, ut habet Bellarminus de Scriptoribus Ecclesiasticis: *Neque duas Animas (scribit Auctor libri citati) esse credimus in uno Homine, sicut Jacobus, & alii Syrorum scribunt, unam Animalem, qua animatur corpus, & immixta sit sanguini, & alteram spirituales, quæ rationem ministrat; sed dicimus unam eandem esse Animam in Homine, quæ & corpus sua societate vivificet, & semetipsum sua ratione disponat.*

Præmissa hæc Doctrina Cartistas funditus convellit; nam, aut oportet, quòd recedant a dogmate Fidei consentaneo, quòd recedant a communiori Sententia, cujus opposita temeraria dicitur, aut quòd admittant, Animam rationalem non solum cogitare in corpore, sed cogitare, & simul totum corpus vivificare, seu Animæ rationalis essentiam in sola cogitatione non esse reponendam, sed actionum omnium, quæ fiunt in corpore, & præcipuè in partibus solidis ejusdem esse principium.

Animæ ita quæ rationalis munus non erit solummodo cogitare, sed vivificare etiam partes, unde operationes emanant vitales, quæ excludunt mechanismum Cartesianum. Et quamvis nonnulli opposuerint, implicare,

re, idem esse spirituale, & corporeum, adeoque Animam rationalem, non posse esse vegetativam, & sensitivam, cum vegetativum, & sensitivum sit materiale, & rationale sit spirituale; attamen hæc omnia, rationali Animæ, scilicet vegetativum, & sensitivum competere possunt secundum operationes, non secundum entitatem: *Anima enim rationalis* (ut ait Frassen) de Anima, conclusione 4. licet secundum suam entitatem sit spiritualis, secundum tamen suam operationem dici potest corporea; quippe cum corpus humanum informet, & actuet. Ergo licet *Anima rationalis* secundum suam entitatem spiritualis sit, secundum tamen operationes sensitivas, & vegetativas, nihil vetat, quominus materialis proferatur. Qui plura desiderat in hac materia, legat prædictum Frassen de Anima, & inveniet Cartistarum placita nonnulla penitus rejecta.

CAPUT TERTIUM

SECTIO I.

An, & quomodo Animæ Brutorum dici possint immateriales, ut sint cognoscitivæ.

UNum ex præcipuis fundamentis, quæ leguntur apud Cartesium, & Cartesianos pro neganda cognitione in Brutis, est Brutorum eorundem materialitas, etiam in suppositione eorum, qui Animas in Brutis admittunt: etenim Philosophum apud quemquam hætenus Brutorum Animæ materiales sunt dictæ, ac consequenter cognitionis capaces non sunt habendæ.

Principia, quibus procedit Cartesius ad suam hypothesein confirmandam, sunt hæc: In primis in Meditatione sexta, advertit magnam esse differentiam inter mentem, & corpus, in eo quod corpus ex natura sua sit semper divisibile; mens autem planè indivisibilis; nam sanè cum hanc considero, sive me ipsum quatenus sum tantum res cogitans, nullas in me partes possum distinguere, sed rem planè unam, & integram me esse intelligo: & quamvis toti corpori tota mens unita esse videatur, abscisso tamen pede, vel brachio, vel quavis alia corporis parte, nihil ideò de mente subductum esse cognosco; neque etiam facultates volendi, sentiendi, intelligendi &c. ejus partes dici possunt, quia una, & eadem mens est, quæ vult, quæ sen-

rit, quæ intelligit. Contra verò nulla res corporea sive extensa potest a me cogitari, quam non facile in partes cogitatione dividam, atque hoc ipso illam divisibilem esse intelligam: quod unum sufficeret ad me docendum mentem a corpore omnino esse diversam, si nondum illud aliundè satis scirem.

Est itaque celebris inter Cartistas propositio, corporis naturam in sola extensione, & Hominis naturam in sola Hominis cogitatione consistere: Nam, ut Regius exponit, posita, vel ablata extensione, corpus ponitur, vel tollitur; ita posita, vel ablata cogitatione, ponitur, vel tollitur mens humana. Nec quicquam præterea in ea demonstrari, vel opus est, vel potest; cum per hanc naturam ejus satis explicetur.

Ipse Cartesius ulterius exponit suum cogitatum in Principiorum Philosophiæ parte 1. num. 7., & 8. ubi prosequitur mentis naturam, & ejusdem a corpore distinctionem, & ait, perspicue apparere, nullam extensionem, nec figuram, nec motum localem, nec quid simile, quod corpori sit tribuendum, ad nostram naturam pertinere, sed cogitationem solam.

Explicat successive cogitationem, dicens. Cogitationis nomine intelligere ea omnia, quæ fiunt in nobis, nobis consciis; & ita intelligere, velle, imaginari, sentire idem sunt, ac cogitare, & ut clarius procedat, addit: Nam si dicam ego video, vel ego ambulo, ergo sum, & hoc intelligam de visione, aut ambulatione, quæ corpore peragitur: conclusio non est absolute certa, quia ut sæpè fit in somnis, possum putare me videre, vel ambulare, quamvis oculos non aperiā, & loco non movear, atque etiam fortè, quamvis nullum habeam corpus; sed si intelligam de ipso sensu, sive conscientia videndi, aut ambulandi, quia tunc refertur ad mentem, quæ sola sentit, sive cogitat, se videre, aut ambulare, est planè certa.

Cartesium illustrare conantur plurimi Auctores, inter quos Antonius Le Grand in Dissertatione toties citata de carentia sensus, & cognitionis in Brutis §. 17. &c., immo secundum varias Doctorum suppositiones de Anima Brutorum, confirmat, Animam eorundem esse corpoream, nec aliquid a materiæ conditione alienum involvere; hinc refert Sententiam Cartesii, qui Animam in sanguine constituit; Fabri, & Gassendi, qui in igne collocarunt, & secundum istas hypothesen infert, nunquam Bruta posse cogitare, cum semper importetur materia, & res corporea, cujus natura tantum dicit longitudinem, latitudinem, & profunditatem, seu extensionem, quæ prædictas tres proprietates involvit, & quibus res spiritualis ex diametro opponitur: Quicquid enim (sunt verba ejusdem) in re spirituali esse, agnoscitur, est, quod sit res cogitans, hoc est percipiens, affirmans, negans, volens, nolens &c. Quæ omnia citra omnem extensionis ideam, intelliguntur, nihilque cum divisibilitate, figura, situ, cæterisque alius corporis affectionibus affinitatis habent, ac proinde statuendum est, cogitationem attributum esse substantiæ,

nul-

nullam extensionem includentis, & viceversa extensionem attributum esse substantiæ nullam cogitationem admittentis &c.

Favent propositæ Doctrinæ quædam Divi Thomæ Auctoritates. In secundum librum Sententiarum, distin. 17. quæst. 2. articulo 1., ubi ita legitur: *Nulla enim virtus causata ex commistione Elementorum est cognoscitiva, quia sic qualitas Elementorum ageret ultra suam speciem, quod est impossibile.* Contra Gentiles lib. 2. cap. 62.4. *Adhuc agens est nobilius patiente, & faciens factò, sicut actus potentia. Quanto autem est immaterialius, tanto est nobilius: non potest igitur effectus esse immaterialior sua causa: omnis autem virtus cognoscitiva in quantum hujusmodi est immaterialis; unde est de sensu, qui est infirmus in ordine virtutum cognoscitivarum, dicit Aristoteles in secundo de Anima, quod est susceptivus sensibilibus specierum sine materia. Impossibile igitur est, a commistione Elementorum causari aliquam virtutem cognoscitivam.* Hæc Divus Thomas non solum locis citatis, sed alibi; hoc enim est perpetuum in litera Divi Thomæ, ut repetitæ in pluribus locis inveniantur ejusdem Doctrinæ; immo, & quæstiones integræ leguntur diversis vicibus propositæ, quia mens Divi Thomæ fuit ea coordinare, quæ diversis temporibus, & locis ab eodem scripta fuerant pro commodo privato, redigere tandem in unum corpus ordinatum pro commodo publico, ut apertè colligitur ex summa, quam neque morte præventus complere potuit, quicquid nonnulli strepant.

Verum quamvis D. Thomas ita scripserit, ut dictum est, non propterea opinandum est, prædictas Auctoritates favere Cartistis, & ut melius innotescat mens tanti Doctoris, advertendum est, D. Thomam Brutis concedere cognitionem, & sensum, quamvis idem gravissimus Doctor admittat, Animas Brutorum educi de potentia materiæ, in qua re sanè occurrit difficultas non spernenda, juxta principia ejusdem Doctoris, quia ex una parte concedit, immaterialitatem esse rationem, qua aliquid sit de ordine intelligentium, & cognoscentium, ita habetur in prima parte, quæst. 14. art. 1. pag. 79.: *Patet igitur (& sunt verba Sancti Doctoris) quòd immaterialitas alicujus rei est ratio, quòd sit cognoscitiva, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis, unde in secundo de Anima dicitur, quòd Plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem. Sensus autem est cognoscitivus, quia receptivus est specierum sine materia: & intellectus adhuc magis est cognoscitivus, quia magis est separatus a materia, & immixtus, ut dicitur in tertio de Anima.* Unde, cum Deus sit in summo immaterialitatis (ut ex superioribus patet) sequitur, quod ipse sit in summo cognitionis. Ex altera parte tenet, Animas Brutorum educi de potentia materiæ, consequenter esse materiales. Quòd autem admiserit, Animas Brutorum educi de potentia materiæ, & consequenter esse materiales, patet ex prima parte, quæst. 118. art. 1.,

ubi probat, Animam sensitivam non produci per creationem, sed causari a Generante tanquam principali agente, a Semine verò tanquam instrumento. Idem legitur in quæst. 3. de Potentia, articulo 11. in eodem loco ad 11. ait: *Unde nihil aliud est Animam sensibilem produci, quam materiam de potentia in actum transmutari. Ad septimum dicendum, quod Anima sensibilis, & vegetabilis de potentia materiæ educuntur, sicut & formæ aliæ materiales.* Et in quodlibetis quodlibeto 9., art. 11., & quodlibeto 11. art. 5. Ad primum, ubi expressè habet, quod *Anima sensitiva educitur de potentia materiæ in Brutis, in nobis verò non, sed est per creationem, cum ejus essentia sit essentia Animæ rationalis, quæ est per creationem; & ad quartum, & ideò non sequitur; quod si in Brutis educatur de potentia materiæ, quod etiam in Homine, quia in Homine est altioris speciei, & est per creationem.*

Ex his elicitur gravissima difficultas, & est, si Animæ Brutorum educuntur de potentia materiæ, & sunt materiales, quomodo poterunt cognoscere, & sentire, si radix, per quam Animalia cognoscunt est immaterialitas? Et hoc expressè tenet in citata quæstione de potentia ad 17. ubi sic *Virtus cognoscitiva negatur esse ab actione Elementorum, quasi Elementorum virtutes ad eam causandam sufficiunt, sicut sufficiunt ad causandam duritiem, & molitiem &c.*

Nemini dubium est, quin ex litera Divi Thomæ possint deduci aliquæ responsiones ad propositam difficultatem; juxta Doctrinam deductam ex prima parte sensui attribuitur cognitio, quia est receptivus specierum sine materia; ceterum an hæc responsio diluat propositum dubium, plurimum ambigimus, quia recipere species sine materia non importat, quod corpus susceptivum hujusmodi specierum sit cognoscens; id patet in Speculo, Aquis, Aere, Speculis species emittentibus, ceterisque corporibus lævibus, & lucidis; unde, & si Bruta recipiunt species sine materia, non videtur, quod inde necessariò inferatur, Bruta cognoscere. Cartistæ ipsi benè norunt, oculos Brutorum recipere species sine materia, & æqualiter oculos Hominum, non tamen propterea admiserunt aliquam immaterialitatem in Brutis, nec cognitionem; admiserunt quidem id, quod dicitur species, quemadmodum constat in Dioptricis Cartesii, quicquid sit secundum eundem de entitate, seu quidditate speciei, seu illius substantiæ, quæ species nuncupatur, sed ex eadem cognoverunt, non posse deduci cognitionem Brutorum. Amplius docuerunt, & maxima probabilitate, nisi dixerimus, certitudine, quemadmodum dictum est supra, imagines nervis ad cerebrum non transvehi, quod esset necessarium in hypothese cognitionis. Idem Des - Cartes in Dioptricis, cap. 4. id expressè docet: *Quum enim circa eas nihil considerent, præter similitudinem earum cum objectis, quæ repræsentant, non possunt explicare; qua ratione ob objectis formari queant, & recipi ab or-*

ganis sensuum exteriorum, & demum nervis ad cerebrum transvehi.

Libenter quidem concedimus immateriale excludens conjunctionem cum materia, & immateriale independens a materia in essendo, ut patet in Angelis, & in Anima rationali; sed de tertio gradu immaterialitatis, excedente nimirum conditionem materiæ in agendo, & recipiendo, valde dubitamus, etiamsi hoc pacto Anima sensitiva dicatur immaterialis; an benè, nobis non constat, & ratio est, quia, quod dicitur immateriale, quatenus excedit conditionem materiæ in agendo, & recipiendo, cum sit entitativè materiale, non potest concipi, quomodo possit cognoscere, & aliquem gradum immaterialitatis sibi adsciscere, sicut nec Specula, nec Aquæ cogitari possunt, habere aliquem gradum immaterialitatis, quamvis species intentionales recipiant.

Dices, non recipere modo repræsentativo, sed tantum in ratione entis; sed unde probatur, Bruta recipere species modo repræsentativo? Hoc negant Cartistæ, & sanè, nec species per nervos ad cerebrum devehuntur. Ulterius species intentionalis non est immaterialis, ut dictum est; unde quamvis admitteretur, nihil inde probari posset &c.

Sed quod expectat responsionem, est, unde immateriale hoc modo sumptum acquirat conditionem excedentem materiam, si secundum se, & entitativè est materiale. Anima sensitiva, quæ hoc modo dicitur immaterialis, quomodo acquirit conditionem excedentem materiam, si de potentia materiæ educitur? Hoc sanè principium adducitur ab illis, qui hunc tertium gradum immaterialitatis afferunt.

Legimus, nonnullos uti exemplo visionis dicentes, visio non elicitur medio calore, aut frigore, siccitate, aut humiditate, quæ sunt dispositiones materiæ, quocirca est manifestum, dari in Brutis operationes, quæ excedunt conditionem materiæ. Hæc autem instantia non evacuat difficultatem a nobis propositam, quoniam ex eadem non explicatur principium operationum excedentium conditionem materiæ. Principium hujusmodi conceditur entitativè materiale, & postea ab eodem derivare, & procedere dicuntur operationes distinctæ a materia, & independentes a qualitatibus, quæ sunt dispositiones materiæ. Sanè iste progressus tantam involvit caliginem, ut quotiescunque expendimus Doctrinam allatam, semper magis mens nostra in obscuritatibus resideat, cum non concipiatur, quomodo a substantia entitativè materiali possint derivare operationes independentes a qualitatibus ejusdem substantiæ entitativè materialis.

Nec tollitur difficultas, asserendo, Animam sensitivam non esse materialem immersivè, ac non esse materiæ totaliter immerfam, sed excedere ejus conditionem in agendo, & recipiendo, quia semper recurrit proposita dubitatio; & ratio est, quia nihil plus habere potest, quam habeat suum principium; unde, si educitur de potentia materiæ, debet

esse & entitativè, & immersivè materialis, nec agere poterit nisi secundum naturam principii, unde nascitur, quicquid sit de receptione, exemplo Speculi, & Aquæ &c. ista enim testantur naturam suorum principiorum.

Possimus addere, responsionem de non totali immersione involvere petitionem principii, etenim est deducta ex operationibus, quæ excedunt conditionem materiæ, & quoniam hinc insurgit motivum querendi, an principium prædictarum operationum sit materiale, vel immateriale, nihil solvitur, & respondetur id, quod quaeritur, dicendo, esse materiale entitativè, non autem immersivè, ac si non quaeretur, quod est materiale entitativè, potest esse non materiale immersivè.

Nobis constat, prædictam Doctrinam ab Angelico Magistro pluribus in locis insinuata in esse, & a Thomistis communiter propugnata, & venerationem Divi Thomæ, & Scholæ potius requirere silentium, quam discussionem; attamen cum ingenuitas nunquam receperit contumeliam, textus Divi Thomæ afferemus, & eosdem considerabimus.

De Spiritualibus Creaturis, quæst. unica, art. 2. expendit perfectiones formarum, & ait, quod *quanto aliqua forma est perfectior, tanto magis supergreditur materiam corporalem*; & id ostendit in diversis formarum ordinibus, primò docet, formam Elementi non habere aliquam operationem, nisi quæ fit per qualitates activas, & passivas, quæ sunt dispositiones materiæ corporalis. Secundò ait, formas corporum mineralium habere aliquam operationem excedentem qualitates activas, & passivas, & hanc contendit, consequi speciem ex influentia corporis celestis: exemplificat de Magnete trahente ferrum, & de Saphyro curante Apostemata. Tertiò transit ad Animam vegetativam, cujus operationibus inservire vult qualitates activas, & passivas organicas, & ulterius ab iisdem sustinet, Animam ipsam effectum proprium sortiri in nutritione, & augmentatione usque ad determinatum terminum, & ad alia hujusmodi complenda. Quartò verba facit de Anima sensitiva, quæ operatur independenter a qualitatibus activis, & passivis; sive cujus operationes ita se habent, ut ad istas nullo modo se extendant qualitates activæ, & passivæ, *nisi quatenus exiguntur ad compositionem organi, per quod talis operatio exercetur, ut audire, videre, appetere, & hujusmodi &c.* Quintò animadvertit, Animam humanam, quæ operatur excedendo materiam, & sine organo corporali, ut patet, quando intelligit, hinc esse Animæ humanæ super excedit materiam corporalem, & non totaliter comprehenditur ab eadem, etiamsi aliquo modo ab eadem attingatur; unde, idem Sanctus Doctor ait: *In quantum igitur supergreditur esse materiæ corporalis, potens per se subsistere, & operari Anima humana est substantia spiritualis. In quantum verò attingitur a materia, & esse suum communicat illi, est forma corporis; attingitur autem a*
ma-

materia corporali ea ratione, quòd semper supremum infimi ordinis attingit infimum supremi, ut patet per Dionysium septimo cap. de Divinis Nominibus, & ideo Anima humana, quæ est infima in ordine substantiarum spiritualium, esse suum communicare potest corpori humano.

Eandem Doctrinam habemus in secundo contra Gentiles cap. 68., & alibi, ex qua hanc Conclusionem firmam, & constantem in Scholis Thomistarum deducunt omnes ejusdem Doctrinæ Clientes; formas scilicet, quò perfectiores sunt, eò materiam corporalem supergredi; seu formas, quarum operationes excedunt conditionem materiæ, & ipsas secundum dignitatem sui, esse super excedere materiam, ut legitur in secundo libro citato, pag. 171. col. 3., & quamvis in eorundem Scholis Brutorum Animæ sint materiales, &eductæ de potentia materiæ, attamen aliquem gradum immaterialitatis in eisdem admittunt pro cognitione; unde immaterialitas, quæ concomitatur universaliter vim cognoscitivam, non est omnimodè separata a materia, nec minùs est obligata, & immerfa totaliter materiæ, secus Bruta nullum gradum immaterialitatis haberent, & proinde non cognoscerent; si itaque cognoscunt, cognoscunt ob aliquem excessum formæ supra materiam, & prout excessus prædictus major, & minor est, magis, & minùs supergreditur materiam, magis, & minùs forma immergitur materiæ, ac propterea major, & minor habetur cognitio in Brutis. Noster verò intellectus, quia totaliter supergreditur materiam, cum nulli organo materiali sit affectus, maximam cognoscendi vim habet.

Videtur verbalis hæc responsio; ratio nostra, quia, ut formaeducta de potentia materiæ supergrediatur materiam, & excessum aliquem habeat super eandem, requiritur principium, quod impertiatur, & communice vim supergrediendi, & excedendi materiam, ne hæc totaliter immerfa remaneat. Hoc autem principium non explicatur, nec quomodo forma Bruti acquirat excessum supra materiam, quamobrem non sine fundamento dictum est, responsionem apparere verbalem. Materia de potentia in actum deducta adhuc est materia, & non potest evadere diversæ naturæ, & conditionis, ac erat ante educationem, & id, quod educitur, debet redolere naturam materiæ, e qua educitur; hoc est actus ille, qui supervenit materiæ, debet esse omnino materialis, & nullum gradum immaterialitatis sibi adsciscere. Et hæc cogitata locum habent etiam, quando consideratur agens subjectum disponens ad actum; ab hoc enim nequit communicari materiæ id, ad quod ipsa materia est incapax.

Unica instantia potest adduci ad infirmendam propositam Doctrinam, & est, species intentionales, quæ dicuntur immateriales, produci ab objectis materialibus. Hinc Doctores docuerunt, dupliciter aliquam naturam immaterialem dici, aut secundum suam substantiam, aut secundum

cundum esse, ita legitur apud Ferrariensem in secundum contra Gentiles ad cap. 62., & quamvis species intentionales non dicantur immateriales secundum suam substantiam, ut sunt intelligentiæ, dicuntur tamen immateriales secundum esse, quia recipiuntur in re immateriali, videlicet in intellectu, unde res immaterialis potest oriri ex materiali, & consequenter formæ educæ de potentia materiæ poterunt supergredi materiam, istamque excedere, & cognoscere, si extendatur sermo ad formam Bruti.

Prædicta autem distinctio nihil videtur esse ad rem, quamvis Doctores arbitrentur, & scribant, species intentionales esse spirituales, & admittant immateriale secundum esse, quia, si denominantur immateriales, huiusmodi denominatio introducta est ob maximam tenuitatem, quam habent, ut dictum est, ac si verè essent immateriales; distinctio postea adducta de immaterialitate secundum esse respicit id, in quo recipitur, & cum id, scilicet intellectus, in quo recipitur species intentionalis, sit immaterialis, propterea species acquirit denominationem immaterialitatis, quamvis includat materiam, unde Ferrariensis loco nuperrimè citato explicans immateriale secundum esse, dicit, illam naturam dici immaterialem secundum esse, quæ licet in sua ratione materiam includat, habet tamen esse immateriale, sicut natura lapidis, in intellectu: *Lapis enim natura est essentialiter composita ex materia, & forma, & in sua ratione materiam includit, universalem tamen: ideo & existens in intellectu est materialis secundum essentiam, cum sit ejusdem rationis in intellectu, & extra intellectum: est tamen immaterialis secundum esse, quia esse suum non est in materia receptum, sed in re immateriali, scilicet in intellectu.*

Et hic modus explicandi confirmat nostram dubitationem, quia immaterialitas, quæ attribueretur formæ brutali, esset secundum suam substantiam, & hoc impium est, non secundum esse, quod tunc contingit, cum quid in substantia immateriali resideret, ut de specie intentionali dictum est, quapropter nulla paritas intercedit inter Animam Bruti, & speciem intentionalem; quis enim concederet, speciem intentionalem posse denominari immaterialem ob hoc, quia reciperetur in intellectu, qui est immaterialis, cum Animæ Brutorum non ita reciperentur in corpore brutali, quod undequaque est materiale, sicut species in intellectu non erunt immateriales secundum esse, unde si non sunt hoc pacto immateriales, fortè erunt secundum suam substantiam? Hoc autem impium, & hæreticum est, & si neutro modo; concludendum est, Animas Brutorum nullo modo esse immateriales.

SECTIO II.

An ex participatione Naturæ superioris, vel universalis, vel ex Anima Mundi haberi possit Anima sensitiva cognoscens in Brutis.

AD stabiliendam Animam sensitivam cognoscitivam in Brutis posset fortè recurri ad aliam Doctrinam Divi Thomæ, qui ait, formas Brutorum supergredi, & excedere materiam ob ordinem naturæ, qui importat, ut natura inferior participet aliquid de proprietate naturæ superioris. Utique videmus, naturam per gradus incedere, & gradus sibi invicem communicare. Hæc Doctrina legitur in quæst. disputatis de Potentia Dei, quæst. 5. art. 8. in responsione Conclusionis, ubi ita scribit: *Sed sciendum, quod corpus habet duplicem actionem, unam quidem secundum proprietatem corporis, ut scilicet agat per motum (hoc enim proprium est corporis, ut motum moveat, & agat.) Aliam autem actionem habet secundum quod attingit ad ordinem substantiarum separatarum, ut participat aliquid de modo ipsarum, sicut naturæ inferiores consueverunt aliquid participare de proprietate naturæ superioris: ut apparet in quibusdam Animalibus, quæ participant aliquam similitudinem prudentiæ, quæ propria est Hominum. Hæc autem est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quandam diffusionem similitudinis formæ in medio secundum similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu, vel intellectu, & hoc modo Sol illuminat aerem, & color speciem suam multiplicat in medio; uterque autem modus actionis in istis inferioribus causatur ex corporibus Cælestibus, nam & Ignis suo calore transmutat materiam ex virtute corporis Cælestis, & corpora visibilia multiplicant suas species in medio virtute luminis, cujus fons est in Cælesti corpore. Unde, si actio utraque corporis Cælestis cessaret, nulla actio in istis inferioribus remaneret &c.*

Eandem naturarum participationem insinuvavit Philosophus in 8. de Historia Animalium, cap. 1. cujus verba sunt: *Sed adeò de inanimatis paulatim, sensimque ad animata natura transit, ut continuatione ipsa lateat eorum confinium, & medium utriusnam sit extremi.* Præterit Aristoteles causam, sed effectum confirmat, naturas scilicet inferiores participare aliquid de naturis superioribus, ut patet ex progressu Plantarum ad Animalia, quod ipsum repetitum legitur in 4. de partibus Animalium, cap. 5. pag. mihi 517., & in hoc progressu, sive tran-

transitu a Plantis ad Animalia tanguntur confinia, seu aliququaliter miscentur juxtà vulgatum Axioma: *Naturam non transire ab extremo ad extremum, nisi per medium.*

Alibi autem omnes Philosophi, etiam duce Aristotele, admittunt consensum inter causas superiores, & inferiores; & docent, naturam universalem operari in particulari. Hanc eandem viam sequuntur communiter Platonici, unam naturam communem viventem, & intelligentem, quam Animam Mundi nominarunt, agnoscentes, & diversimodè explicantes eandem; sed quicquid sit de Platoniorum opinione, quæ in sensu proposito est contra fidem. Ità Serbellonus in Phys. Disp. 2. quæst. 1. art. 8. Est tamen certum, & communiter concessum præter causas, quæ in nostra potestate sunt, dari aliam causam superioris conditionis, & ordinis, a qua complementum recipiant inferiora quæcumque, & non solum complementum, sed naturam suam, & secundum hanc suppositionem non est improbabile, formas Brutorum supergredi, & excedere materiam, & quod non possunt habere ex sinu materiæ, ex qua dicuntur educi, habere ex natura universali concurrente ad omnes effectus universales.

Scimus, opinionem de natura universali in essendo esse valdè controversam, & fundamentis non infini ponderis a multis reprobari, cum extra singularia non detur ulla natura realis, & ab ipsis realiter separata, quod probat Poncius de universali ut sic, Disp. 3., quæst. 5. conclusionem 2. scimus etiam, varias acceptiones naturæ universalis posse ad bonam frugem rem controversam reducere, & Platonem malè relatum fuisse; immo nonnulli tenent, absurdam opinionem ipsi a Philosopho impositam fuisse; & testatur Poncius, ab errore aliquos Philosophos Platonem vindicavisse; addit idem Poncius loco citato hæc verba: *Nec revera est verisimile, Virum doctissimum Sententiam improbabilem tenuisse;* quamvis multi, & præclarissimi Familiæ Platonice Doctores vulgatam Platonis Sententiam sustinuerint, ut videre est apud Plotinum, Ferinum, & apud ipsum Virgilium, qui in sexto Æneidum, ità cecinit:

*Principio Cælum, ac terras, Camposque liquentes
Lucentemque Globum Lunæ, Titaniaque Astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per Artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet,
Inde hominum, pecudumque genus, Vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore pontus,
Igneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus:*

Hæc Carmina dum ponderant Virgilii Expositores, conveniunt omnes, in eisdem describi Sententiam Platonis, ità Lambertus Hortensius, Nascimbenius Ascensus, Cælius Phodiginus, Pater de la Cerda &c.

Vives similiter in Divum Augustinum lib. 8. de Civitate Dei, cap. 7. Amplius nonnulli Philosophi conantur Aristotelem in hanc Sententiam trahere saltem secundum aliqua, & quidem Aristoteles multis in locis, & naturam universalem, & quid divinum in inferioribus ex superioribus admittit, ita ut censura Poncii, & aliorum contra Platonem, & Animam Aristotelis contra eundem non sit admittenda universaliter. Censura Poncii cessat ex eodem Platone in 10. de Legibus pag. 1076.: *Constat, optimam Animam totius Mundi curam habere, concedendum esse.* Idem in Timeo pag. mihi 537. *Animam autem in ejusdem medio collocavit, perque totum tetendit, atque ea corpus ipsum etiam extrinsecus circumtextit &c.*, & pag. 540. *Postque igitur secundum Creatoris illius mentem tota Animæ constitutio absoluta fuit, mox omne corporeum intra ipsam effinxit, mediumque medio accommodans apto modulamine corpulavit &c.* Similiter in Epinemide pag. 1193. *Cum autem universi causa Anima sit &c.* Demum in Cratylo, & de mente Anaxagoræ idem legitur: *An non Anaxagoræ credis, rerum naturam omnium mente quadam, & Anima simul exornari, & contineri?* Et hæc sufficienter demonstrant Sententiam Platonis, & vindicant Philosophum ab impositione, ut constat ex lectione Timei, quem melius, atque alios intellexisse, & ob linguam, & ob familiaritatem Auctoris, verisimile est.

Sequuntur Auctoritates Aristotelis, demonstrantes naturam universalem, propugnantesque eandem; ita observarunt PP. Baranzanus, & Serbellonus loco citato; itaque in octavo libro Physicorum tex. 15.: *At verò nihil inordinatum est eorum, quæ natura, & secundum naturam fiunt. Natura enim causa ordinis est omnibus.* Hanc Auctoritatem considerans P. Baranzanus ait, non posse accommodari naturis particularibus, naturæ enim particulares per se non causant ordinem, sed confusionem potius, & perturbationem, cum pugnent ad invicem, & vicissim destruantur.

In initio primi libri de ortu, & interitu docet Philosophus, interitum esse naturalem. Conimbricenses vertunt: *De ortu autem, ac interitu eorum, quæ natura gignuntur, intercuntque, universim de omnibus, tum causas, tum rationes eorum distinguendo, dicamus oportet.* Infert Zabarella de mixti generatione, & interitu lib. 2. cap. 4. Naturam universalem, secundum Aristotelem, cum interitus non possit esse universalis, nisi secundum leges naturæ universalis, quæ statuit omne genitum esse aliquando interitum. Natura enim particularis, & propria mixtorum nollet putrescere, nec ullo modo interire, sed ex decreto naturæ universalis, quælibet res est interitui obnoxia, & tandem interit naturaliter ad differentiam combustionis, quæ est violentus interitus.

Eadem Doctrina proponitur a Philosopho in Physicorū lib. 5. tex. 57. ubi tam generationem, quam corruptionem distinguit in naturalem, & vio-

& violentam, & quid unaquæque sit, declarat, & naturam universalem, dari demonstrat. Sequuntur verba Aristotelis: *At si est, quod violentia fit præter naturam, & corruptio corruptioni contraria erit, ea, quæ est violenta, ut quæ præter naturam est, ei, quæ secundum naturam.* Sunt igitur, & generationes quædam violentæ, & non fato determinatæ, quibus contrariæ sunt eæ, quæ secundum naturam &c. verba illa, & non fato determinatæ; denotant generationes fatales, idest naturales, in quibus ordo a natura universali constitutus servatur.

Pariter de incessu Animalium cap. 9. scribit: *Natura autem nihil contra naturam facit.* Et hoc Axioma non videtur, posse intelligi, nisi de natura universali contra naturam universalem, non de natura particulari contra naturam particularem; hæc enim nisi impedita nihil unquam facit contra se ipsam, sed in natura universali unum est contra aliud non universale, sed particulare, ut ex rerum enumeratione patet, quamvis universaliter non possit dici contrarietas propria, cum non sint res institutæ, ut se destruant, potius ut se attemperent, & conservent, ut ostendit Aristoteles de Mundo ad Alexandrum cap. 6., in quo sensu axiomatis veritas elucescit, nimirum *natura nihil contra naturam facit*; & quamvis de venenis, & hujusmodi aliis substantiis oppositus sermo videatur institui posse, nihilominus adhuc de eisdem currit, & verificatur proposita Doctrina, nimirum in natura universali nihil esse contra naturam, & venena non esse venena, adeoque bene legitur apud Ettumulerum de Hygieina nomen veneni esse nomen respectivum, quoniam, si uni, vel alteri corpori venenum est inimicum, id est per accidens, cum in tota latitudine naturæ, seu in natura universali non sit venenum. Hinc egregie Divus Thomas in prima parte, quest. 49. art. 3. ait: *Qui autem posuerunt duo prima principia, unum bonum, & alterum malum, ex eadem radice in hunc errorem inciderunt, ex qua, & aliæ extraneæ positiones antiquorum ortum habuerunt: quia scilicet non consideraverunt causam universalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuum.* Propter hoc enim, si aliquid invenerunt, esse nocivum alicui rei per virtutem suæ naturæ, aestimaverunt naturam illius rei esse malam; quia si quis dicat, naturam ignis esse malam, quia combussit Domum alicujus pauperis. Judicium autem de bonitate alicujus entis non est accipiendum secundum ordinem ad aliquid particulare, sed secundum se ipsum, & secundum ordinem ad totum universum, in quo quælibet res suum locum ordinatissime tenet. Similiter etiam, qui invenerunt duorum particularium effectuum contrariorum duas causas particulares contrarias, nesciverunt reducere causas particulares contrarias in causam universalem communem; & ideo usque ad prima principia contrarietatem causis esse judicaverunt: sed cum omnia contraria conveniant in uno communi, necesse est, in eis supra causas contrarias proprias inveniri unam causam communem;

nem. Sicut supra qualitates contrarias Elementorum invenitur virtus corporis Cælestis.

Ostendamus successivè ex Aristotele, quid divinum in inferioribus ex communicatione superiorum. Hanc Sententiam aperuit Aristoteles in secundo de generatione Animalium, cap. 3. quando videlicet fecunditatem feminis explorat: *Inest enim in semine omnium, quod facit, ut fecunda sint semina, videlicet quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed Spiritus, qui in semine, spumosoque corpore continetur, & natura, que in eo Spiritu est proportionem respondens elemento stellarum, quamobrem ignis nullum Animal generat, neque constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis videtur; at verò Solis calor, & Animalium non modò, qui semine continetur, verùm etiam si quid excrementi sit, quanquam diversum a natura, tamen id quoque principium habet vitale; cæterum calorem in Animalibus contentum, nec ignem esse, neque ab igne originem ducere, apertum ex his est. Amplius in subsequentibus addit, in genitura divinam partem contineri mente comparandam: Corpus autem genituræ (inquit) in quo semen Animalis principii contentum una provenit, partim separabile a corpore, in quibus divina pars comprehenditur, qualis est, quæ mens appellatur: partim inseparabile &c.*

Et hanc partem divinam meliores Animæ cognoverunt, & admiserunt. Carpentarius in prima parte descriptionis universæ naturæ ex Aristotele in Scholiis cap. 4. pag. mihi 14. omnes naturales formas sua origine cælestes esse, ac divinas, fatetur, & quamvis Aristoteles, ut idem Carpentarius ait, soli menti prædictam originem tribuisse, visus sit; at tamen distinguens tuetur, & mentem, & ceteras formas origine sua cælestes, ac divinas esse, quia mens est talis, & in materia, & extra materiam, aliæ autem formæ sint tales in materia tantum. Quare (inquit) quanquam omnes naturales formæ sua origine cælestes sint, & divinæ, hoc tamen certa quadam ratione soli menti videtur Aristoteles tribuisse: quod illa etiam, quando in materia est, suæ tamen essentiæ & actionis divinitatem retineat ab illa separabilem, & separatam. Reliquæ autem in illa, ita sint divinæ, ut sine eadem, suæ divinitatis nullum possint argumentum edere.

Noluit tamen Carpentarius, omnes formas materiales ita esse divinas, ut extrinsecus adveniant in materiam preparatam, sicut de mente verificatur, immo easdem formas, licet divinas nuncupaverit, de materiæ tamen potestate excitari voluit, & divinitatem ex celestium orbium conversione pendere, arbitratus est; innititur Aristoteli in secundo Physicorum tex. 26., ubi habetur, Solem, & Hominem Hominem generare; præterea adducit Auctoritatem ejusdem Aristotelis in libro de Mundo ad Alexandrum cap. 6. quem esse Aristotelis, roborat testimonio S. Justini Martyris in Cohortatione ad Græcos pag. mihi 6. ita enim
le-

legitur in prædicto loco: *Hic omnium animantium naturas, tum aquatili-
lium, tum pedestrium, tum etiam in elemento spirabili victrantium segre-
gat, iisque spatia vitæ suis admetitur motibus. Ex hoc Animam ducunt
omnia; ab hoc Animam habent animantia; ex hoc denique miracula rerum
novarum existunt, quæ stasis temporibus efficiuntur. Et cap. 7. Quare
augustinus id, decentiusque existimandum est, Deum summo in loco ita esse
collocatum, numinis ut tamen ejus vis per universum Mundum pertinens,
tum Solem, Lunamque moveat, tum Cælum omne circumagat, simulque
causam præbeat eorum, quæ in terra sunt, salutis, atque incolumitatis;
& paulò inferiùs de formis verba faciens, ait: Illud autem Divinitati
maximè consentaneum, ut formas rerum omnium citra difficultatem, sim-
plicique motu absolvat.*

Habemus itaque ex Aristotele, formas habere unum principium su-
perioris conditionis, quàm sint materiæ rerum sublunarium, sive fuerit
Deus immediatè, sive mediatè, hoc est supra materiam a Deo virtutem
quandam in inferiora infundi, & per Astra, orbium motum, & elementa
ad res pervenire, seu in eadem transire, & communicari ad res ipsas per-
ficiendas, & quando etiam formæ educerentur de potentia materiæ,
non ex eadem educerentur reduplicativè, hoc est, non educerentur de
potentia materiæ, quæ esset propria materiæ, & ea formæ, sed educe-
rentur ex potentia indita, & infusa materiæ a causis superioribus, quod
est idem ac dicere, educerentur specificativè ex eadè potentia materiæ.

Hic modus ita propositus videtur probabilior, quàm alter, cujus
meminit Cornelius Gemma in lib. 2. Astis Cyclognomice cap. 5. in
fine, dum scribit: *Quin si libentiùs loqui cum Platonis liceat, videtur,
& rebus omnibus infusa divinæ mentis particula, quæ tamen animabus hi-
sce inferioribus non sese insinuat, ut Hominibus ratio, neque rursus assistit
proximè ut intellectus rationi, verùm ut phantasia potiùs rationalis,
ut exterior tantùm dux, ac gubernator quispiam, dispersas res in multitu-
dinem, pulchri rursus afflatu, continuaque per gradus similitudine in unio-
nem, atque consensum vocans. Eò, & illud fortè Maronianum spectat
esse Apibus partem divinæ mentis, & haustus æthereos &c. Et quod de
Apibus cecinit Vates, de Bombyce, Araneis, aliisque innumerabili-
bus Animalium speciebus, repeti posset, & quidem opinio Virgilii quon-
dam communis erat, & mille in locis legitur, Jovis omnia plena esse.*

Ut liberè scribamus, Aristotelis loquendi modus nobis aptior videtur
in relato libro de Generatione Animalium cap. 3. quando in formis, in
feminibus, in genituris quid divinum distinguebat, sed nunquam idem
Philosophus ausus est asserere, hoc divinum esse partem mentis, sed po-
tiùs existimavit, illud divinum esse ad similitudinem mentis, & idcirco
dixit, divinam partem, quæ comprehenditur corporibus, esse talem,
qualis est, quæ mens appellatur.

Et

Et sanè ex Astris, & Celorum conversione, ex materia sublunari nequit explicari origo Animæ Brutalis; & eædem prorsus difficultates, quæ excludunt materiam sublunarem, eædem prorsus tollunt de medio Astra; unde quemadmodum Cartesiani dicunt, Animam cognoscentem non posse educi de materie potentia, ita nos constanter asserimus, Astra, & Celos non posse producere Animam Brutalem sensitivam; nam sicuti non intelligitur, quomodo materia possit dare id, quod non habet, ita neque potest intelligi, quomodo Astra, & Celi efficere valeant id, quod ipsa non habent, seu producere, & tradere Brutis principium cognoscendi, quo ipsa Astra, & Celi omni cognitione destituti carent. Hinc Sol tantum non generat Hominem, sed Sol, & Homo simul generant Hominem; hinc pariter eluduntur omnes illi, qui animos nostros de substantia Astrorum decisos putant, ut Platoni tribuit Ludovicus Vives ad cap. 5. libri 8. de Civitate Dei Divi Augustini pag. mihi 732., seu qui de substantia celestium ignium decerptas portiunculas Animas esse crediderunt, quod similiter Platoni ascribitur a prædicto Auctore in lib. 22. cap. 10. de Civitate Dei.

Etiam si Celi constituerentur ex suppositione animati, quam suppositionem amplectuntur Chaldæi, & Ægyptii, ex quibus Plato sua desumpsit cogitata, ut habetur apud Cottunium ad secundum librum de Celo t. 16. quæst. unica, & apud Conimbricenses lib. 2. de Celo, tex. 6. cap. 1. quæst. 1. art. 1., ubi pro animatione Celi plenissima habetur eruditio, ita ut apud istos, & alios plures communiter legatur, opinionem de animatione Celi antiquorum animis adeo insedisse, ut *Anaxagoras* referente *Laertio* in ejus vita, & *Divo Augustino* in 18. libro de Civitate Dei cap. 41., quod solem, lapidem flagrantem, non verò Animal, neque Deum esse dixerit, impietatis apud Athenienses accersitus, ac deinde reus factus fuerit; immo apud eosdem constat, in eadem Sententia fuisse *Philonem* Judeum, *Rabbi Moysen*, *Avicennam*, *Algazelum*, *Alpharabium*, *Albumazarium*, *Ptolomeum*, *Origenem*, & quod majoris ponderationis est, *Divum Augustinum* tam in *Enchirid.*, quam supra *Genesis*, ut notant *Conimbricenses* loco citato, & alii, adhuc, inquam, ex ista suppositione (quam evidenter impugnarunt meliores Scholæ, *Divus Damascenus*, quem sequitur *D. Thomas* in prima parte, quæst. 70. art. 3., & multi alii Sancti Patres, inter quos est etiam *Divus Augustinus* aliis in locis, & ferè omnes Scholasticæ Theologiæ Professores, quemadmodum scribunt citati *Conimbricenses*) non probaretur Animæ Brutalis ortus ex Astris, & Celorum conversione, & ratio est evidentissima, quia prædictæ Animæ ex Celis traduci non possent in Bruta; tantum enim respicerent, & afficerent corpora celestia animata pro commodo eorundem, & non irradiarent in alia, sicuti a pari constat, si consideremus effectus animationis in Homine, isti non propa-

gantur extra Hominem, ità ut Anima Hominis possit animare Plantam, Metallum, vel aliud corpus; immanent in Homine, non transeunt extra Hominem, & idem in suppositione dicendum est de Cælis, & Astris, si Anima informarentur &c.

Idem sermo repetendus est in meliori Sententia de Anima assistente, sive motrice Cælorum, quam Divus Thomas propugnat in prima parte, quæst., & art. citatis, quem sequuntur innumeri Doctores. Hic idem Angelicus Præceptor, postquam probavit, nullius Animæ operationes posse competere Cælis, statim addit: *Relinquitur ergo, quòd propter solam motionem. Ad hoc autem, quòd moveat, non oportet, quòd uniatur ei, ut forma, sed per contactum virtutis, sicut motor unitur mobili;* paulò inferius probat necessitatem istius moventis, ità: *Quod autem corpora celestia moveantur ab aliqua substantia apprehendente, & non solùm a natura, sicut gravia, & levia; patet ex hoc, quòd natura non movet, nisi ad unum, quo habito, quiescit. Quod in motu corporum celestium non apparet, unde relinquitur, quòd moventur ab aliqua substantia apprehendente; & quamvis Sanctus Thomas ità senserit, ut dictum est; nihilominus concludit, inter Doctores ponentes Cælum animatum, & non animatum, parvum, vel nullum esse discrimen, & equivocè tantùm animata esse. Sic igitur patet, quòd corpora celestia non sunt animata eo modo, quo plantæ, & animalia, sed equivocè, unde interponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parva, vel nulla differentia invenitur in re, sed in voce tantùm; quicquid autem sit de prædicta opinione, & expositione Divi Thomæ, & aliorum, qui distinguunt de assistentia necessaria, ac naturali, & de assistentia spontanea, ac simplici, quam Cottunius ad secundum librum Aristotelis de Cælo, tex. 16. quæst. unica, sect. 6. proponit, & de quibus cogitatis nos tantùm ad eruditionem, cùm hoc Argumentum de animatione Cæli tantùm obiter tetigerimus, & attulerimus ad ostendendum, quòd data animatione Cælorum, secundùm meliorem Sententiam, adhuc ex Astris, & Cælis non possent propagari Animæ Brutaes, nam tam intrinseca, & informans ex hypothesi, quàm assistens Anima solùm pro commodo Cælorum esset instituta, & non posset ullo pacto explicari traductio ex illis in Bruta.*

Quando Doctores explicant traductionem Animarum, dicunt, ut colligere est ex Sennerto in Hypomnematis, aliquid animati transire ab uno corpore in aliud, & proinde docent, Animas propagari per semen animatum, excepta semper Anima rationali, de qua Fides Catholica diversimodè, & verè sentiendum esse docet. Quando itaque ab Anima Cælesti informarentur Bruta, oporteret traduci aliquid animati Cælestis in corpus Bruti pro istius animatione, quod omnino est imperceptibile, & ridiculum. Verum tamen est, Sententiam seminis animati nonnullis præbuisse occasionem audaciter pronunciandi traductionem.

Animæ rationalis, quod ipsum advertit Poncius disputatione 4. quæst. 4. conclus. 2. pag. mihi 803. Hic loquens de Sententia Sennerti, ait, ex animatione supposita feminis humani incidisse in errorem de traductione Animæ rationalis: *Hinc (sunt verba Poncii) impegit in errorem de propagatione Animæ humanæ per traducem, & non per creationem.*

Scimus, Fernelium de abditis Rerum causis libro 1. cap. 10. pro Cæli forma scripsisse, & omnia Animantia, ac Plantas a Cælo animari credidisse, nec tantum a Cælo, verum etiam ab Anima Mundi, juxta Platonicos, formas produci arbitratus est; sed ipse Fernelius partim ex dictis convulsus remanet, partim a Jacobo Auberto in suis Progymnasmatibus in librum ejusdem Fernelii de abditis Rerum naturalium, & Medicamentorum causis, ita ut prædictus Aubertus exercitatione decima. pag. mihi 44. scripserit: *Proinde toto Cælo errat Fernelius, qui libro primo de abditis rerum causis essentielles rerum naturalium formas in hæc inferiora subiecta modò e Cælo demitti, modò ab Anima Mundi induci, scriptum reliquit.* Sennertus ipse in Hypomnematis Physicis, Hypomnematibus 4. cap. 2. Fernelium de medio tollit non solum rationibus positivis, sed etiam ipsius Fernelii Argumenta evertendo.

Anima postea Mundi, a qua Avicenna suam Colcodeam deduxit, quæ formarum proma, & conda, immo verò fabra esset, ut loquitur Scaliger exercitatione 97., etiamsi multos famæ inventores, & Patronos habeant, sunt tamen res fictæ, nullius momenti, & nullius roboris, & tantum speciosis nominibus gaudent, ita sentiunt Scaliger loco citato, Aubertus exercitatione 10. suorum Progymnasmatum, qui contra Platonicos concludit: *Est igitur Chimæra in Platoniorum mente tantummodò ficta*, quod replicari potest de Colcodea, dicendo, est igitur Chimæra in Avicennæ mente tantummodò ficta.

Hypothesis nullam subsistentiam Animarum inductio manifestat, etenim Anima Mundi, vel esset de genere Animarum, quæ communiter admittuntur, vel esset municipalis conditionis, si hoc secundum dicatur, non debet dici sine fundamento, quod expectatur, & consequenter negari debet, esse particularis, & distincte nature ab aliis Animabus; si primum, Platonici, & Ferneliani Mundus Homo esset, nam Mundus haberet Animam, qualis est ea, quæ mens, & intellectus vocatur, ita testatur Aristoteles, hanc fuisse Platonis de Anima Mundi Sententiam, ut habetur in primo libro de Anima tex. 46.: *Primum igitur non bene est, dicere Animam magnitudinem esse; Eam enim, quæ universi talem esse vult, qualis est vocatus intellectus*; igitur, si Mundus haberet Animam juxta Platonem, & Fernelium, ac alios innumeros Doctores, Mundus esset Homo, ut etiam scribit Aubertus pag. 49., quæ opinio quantopere sit absurda, omnes illi novisse poterunt, qui nullam necessitatem istius Animæ adductam fuisse cognoscunt, & prout nostrum re-

quirit institutum, quomodo propagaretur, & animaret quæcunque Anima sunt prædita, loquendo singulariter de Brutis, cum ad Homines sermo Platonicus extendi non possit? Istorum enim Animæ habent aliunde originem, nimirum a Deo per creationem, ut est definitum: præterea quomodo posset intelligere, etiamsi intellectus sit inorganicus, cum hic nihil intelligat sine phantasmatis: Cottunius de Cælo pag. 409. aut ad intelligendum indigeat sensibus, & sensus organis, quæ nec Mundo, nec Cælis sine mythologia attribui possunt, nisi fuerit particularis intellectus, qui non constat.

Quicquid Franciscus Cataneus in præfatione ad librum Aristotelis de Moribus nihil, & nobis, & aliis potest officere. Hic, ut Mundi Animam insinuet, ita scribit: *Animam verò facile dabit is, qui animadvertet, non posse fieri, ut Cælum, ac reliqua divina corpora tam perspicaci ordine tantisper sine Anima permanserint. Non diffitemur, Hominem partem esse universi: Hominem verò Anima, menteque præditum: quomodo igitur asseremus, partem toto potiore, si hoc continet, illa continetur? Nam semper Anima præditum, eo quod est inanime, spectatius, nobiliusque est. Quapropter nemo sanæ mentis, ut diximus, inficias iuerit, Mundum esse Animal particeps vitæ, & intelligentiæ. Ab eadem, postea Anima naturam impregnari, seu gravidam fieri, idem testatur libro 2. de Amore cap. 2.: Anima igitur corpus producit, sed per proprium instrumentum, quod magnum seminarium, sive natura, sive Anima secunda appellatur: quod & princeps Anima gravidum facit seminibus rerum omnium producendarum in materiam; paulò infra explicat à pari Platonice Doctrinam: Pendent quoque ab eodem seminario processus seminum, velut a lumine radii, qui semper adsunt, immo semper inhaerent materiæ. Diximus, & rationabiliter, nihil officere, quia ordo rerum non requirit necessariam animationem, sed solum pendentiam ab uno principio, a quo statutæ sint leges, quæ præteriri nequeant, proinde videmus in tota natura, sive res sint animatæ, sive non, certam, & determinatam dispositionem, quæ nunquam, vel ferè nunquam alterationem recipit, juxta methodum, quam ab initio sui habuerunt ab Auctore naturæ: Non enim sunt extra naturam, quæ sunt in Mundo, ut scribit sapido sermone Julius Cesar Scaliger in quintum librum Theophrasti de Causis Plantarum cap. 1., & non esse extra naturam importat ab Auctore naturæ limitatum, & terminatum esse, ita ut termini, & limites ab eodem propositi præteriri non possint. Idem doctissimus Scaliger hoc docuit his verbis: *Si quidem natura Dei potestas est in secundis causis, quibus ipse certas constituit præscriptiones, & idem omnino constat in artefactis.**

Addit Cataneus, Hominem esse partem universi, & non posse esse probabile, partem esse toto potiore, hoc est Hominem esse animatum.

tum; Universum autem inanime esse, & consequenter Hominem esse nobiliorem, & spectatiorem Mundo.

Hanc difficultatem non timuerunt Viri celeberrimi. Divus Augustinus in libro de duabus animabus, cap. 4. ut legere est apud Conimbricenses ad librum secundum de Celo, cap. 1. quæst. 2. art. 2. pag. 185. Muscam Soli præferendam esse confirmavit; huic Axiomati similia sunt, quæ scripsit in undecimo de Civitate Dei, cap. 16.

Nec nos turbat obvia responsio, nimirum ita sentire omnes illos Doctores, qui corpora celestia inanimata faciunt, unde colligere Auctoritates, & effata ex illis, qui negant animationem Celi, & Mundi, est petere principium, & non destruitur Cataneus tenens Animam Mundi; satius dicendum de toto, & partibus esse diversimodè sentiendum, ac senserit Cataneus, nam si ve loquamur de toto universali, si ve de toto particulari, neque totum convenit cum partibus, neque partes cum toto; immo, quando totum est heterogeneousum, regula est infallibilis, partes scilicet non convenire cum toto, nec totum cum partibus; quapropter ratio Catanei, partem scilicet non esse toto potiore, nulla est. Hinc etiam eluditur Averroes, qui in secundo libro de Celo Com. 61. docuit: *Neceffe esse, ut nobilius animato sit animatum necessarium*; quasi quòd defendi non possit, Cælum nobilitate præstare alicui rei animatæ, nisi id Anima præditum sit, ut notant hic Conimbricenses de Celo lib. 2. cap. 1. quæst. 2. pag. 185., quod omnino falsum est, quia Cælum naturæ nobilitate potest præferri viventibus aliquo modo nobilitatis, non simpliciter; & Cottunius ad primum librum de Celo, quæst. 4. pag. 166., & seq., resolvit, aliud esse gradum entis, si ve gradum essendi, aliud modum entis, si ve modum essendi; primo modo omnia viventia sublunaria, Homo, cetera Animalia, & Plantæ sunt toto gradu perfectiora, & nobiliora Celo. Secundo modo corpora celestia sunt perfectiora Plantis, Brutis, Homine, & sic etiam forma Celi, secundum eundem essendi modum præstat formis, seu Animabus Plantarum, & Brutorum; non autem Animæ rationali.

Id, quod supra recensuimus ex Cataneo, legimus apud Thomam Campanellam in secundo libro de Sensu rerum, cap. 32., sed sicut Cataneus non nos movit, ita nec Campanella; volumus tamen ex eodem referre, Sacram Inquisitionem eundem in hac re interrogavisse, & acquievissè, & quoniam res huiusmodi est notatu digna, placuit ex suo Auctore excipere, & verbaliter referre: *Argumentum, quod contra me Sacra Inquisitio formavit, & penitus sibi satisfactum a me fuisse fatetur, hoc est; Quòd sequeretur, Vermes quoque, & Culices, aliasque feces Mundi informari ab hac Anima beata, sicut partes totius, ac proinde illius beatitudinem, sicut Homini convenire. Ego respondi, sequelam esse nullam, cum videamus tot pediculos, & Vermes gigni in capite humano, multosque alios*

Vermes intra Ventericulum, & viscera ejus, nec propterea bestiolæ istæ mente rationali Hominis informantur, nec ejus consilii, & beatitatis sunt participes. Sed tantum modò sensum brevem, propriumque aliarum bestiarum more habent. Sic intra Mundum bestiae nascuntur illa Anima beata non præditæ, sed suo quolibet peculiari sensu. Hæc Campanella.

Cui nos possumus facere satis, dicendo, Pediculos, Culices &c. in Homine non esse partes Hominis, sicut sunt partes totius Muscæ, Culices, Scarabæi &c., nec ulla paritas inter partes, quæ essentialiter spectant ad totum, & Animalia adventitia respectu Hominis, cujus non sunt partes ullo modo, sed fortuito ipsi contingunt, secus autem instituendus est sermo de Animalibus quibuscunque in tota latitudine naturæ, & respectu Mundi; istius enim sunt partes, & ut tales essentialiter debent totius Animam participare.

Accedit aliud non condemnandum motivum, & est. Quid est Mundus? Est *Machina*, seu *compositum ex naturis Cælestibus, & sublunaribus rectè ordinatis*; ita Cardosus in sua Philosophia libera lib. 3. quæst. 3. in principio; præterea. Quid est Anima Mundi? Nos non possumus melius eandem describere, & definire, quàm adducendo verba illa Aristotelis in primo de Anima libro, tex. 46. ubi scribit: *Eam enim, quæ universi talem esse vult, qualis est vocatus intellectus*: Plato ipse, & in Timeo, & Epinomide de hujusmodi Anima verba facit. In Timeo pag. mihi 537. describit fabricam Mundi, & Vitam, ait, in hujus medio Animam collocatam fuisse; verba Platonis sunt: *Animam autem in ejus medio collocavit, perque totum tetendit, atque eam corpus ipsum etiam extrinsecus circumtextit, Mundumque hunc unum, & solum, solitariumque, & circularem volvi in circulum statuit, qui propter virtutem secum ipse facile esse possit, nullius alterius indigens, satisque ipse sibi notus, atque amicus*. Sequitur in eodem loco Plato, Animæ Mundi essentiam, & compositionem describens; sed obscurissimo modo, ita ut Lectorem perspicacissimum ad eam remittamus. Hic alium ejusdem Platonis locum ex Epinomide desumptum referimus, ex quo patet, Cælestia corpora esse Animalia: Hæc, inquit, *Cælestia putamus, Animalia esse divinum Astrorum genus corpore pulcherrimo, Animaque beatissima, & optima constitutum*; Argumentum, quo Plato probat prædictam suam opinionem, est hoc: *Quod autem ordine in Cælo progreditur, id mentem habere, sufficienter eo vestigio demonstratur, quod per eadem semper, & similiter proficiscitur, agitque, & patitur eadem: Anima verò intellectum habentis necessitas omnium necessitatum maxima est; ducens enim, sed non ducta gubernat. Quando autem Anima, quæ res optima est, consilio secundum optimum intellectum se gerit, tunc sine persuasione id, quod verè secundum intellectum perficitur, necessariò eveniet, nec adamas solidius immobiliusque esse poterit.*

Ex Anima Mundi omnes inferiores Animas deductas fuisse, tenent Platonici, unde Ludovicus Vives in XXI. librum de Civitate Dei, cap. 11. quando ait, Divum Augustinum credidisse, Animas esse corporeas, juxta Aristotelem, & resultare ex substantia cœlestium ignium, seu esse ex istis ablatas particulas. Quoniam textus Commenti Vivis totam hanc rem continet, non displicet referre. *Nec mirum, si Augustino visus est Aristoteles, Animam facere corpoream, & ex quatuor Elementis coagmentatam tradere creditus est: nam cum Plato de substantia cœlestium ignium decerptas portiunculas animas esse existimet, syderaque ex quatuor illis, quæ suo more ponit, Elementis conflet, putavit Aristotelem non minus quatuor Elementa in Anima ab eo commisceri, quàm in Astris, unde est desumpta. Quam in re vir eruditissimus pariter, & ingeniosissimus captus est, seu potius capere alios, & Magistrum Platonem confutare tentavit, Quis enim credat tantum discipulum, tandiu auditum Præceptorem non intellexisse?*

Opponitur ex diametro Marsilius Ficinus, & in Argumento ad librum 9. Plotini contra Gnosticos cap. 5. vult cum eodem Plotino, Animam Mundi non esse corpoream, neque ex Elementis constitutam, & cap. xx. addit, Animam eandem Mundi esse sororem Animæ nostræ, & lumini comparandam esse, libro tertio Enneadis quartæ, cap. 4. Multa alia cogitata de Mundi Anima scripsit Plotinus, quæ recensere superfluum est. Est tamen certum, Platonicos hanc Animam admittere, & esse principium vitale per universum diffusum, secundum aliquos ex centro terræ, usque ad Cœli summas partes ex D. Augustino de Civitate Dei lib. 13. cap. 17. secundum alios ex syderibus ipsis, & superioribus corporibus in inferiora; & explicat Jacobus Mazzonius in Opere de triplici Hominum vita in methodo vitæ contemplativæ num. 2627. exemplo cordis, quod sicut ex Aristotele arteriis, nervisque vim suam fundit per omne corpus, & partes ejusdem, unde & pes animatus dicitur, mediante vi a corde diffusa, ita ab Anima Mundi, & ab Anima Celi in inferiora superioribus continua vis fluit, a quibus hæc actuantur, & vivificantur.

Et quoniam secundum prædictum modum fortè aliquod absurdum sequeretur, cum *Anima Mundi, velut intellectus sit, non ut Anima sentiens, aut appetens*; prout probant communiter Expositores cum Philosopho, quia, si esset vegetabilis, indigeret nutrimento, & si esset sensibilis, haberet organum ex Divo Thoma in primum de Anima, lectione octava, & si tantum esset, ut intellectus non posset vivificare Plantas, & Bruta: *Nolite fieri sicut Equus, & Mulus, quibus non est intellectus.* Psalm. 31. idcirco cogitandum, Animam Mundi secundum Platonem, esse eandem substantialiter in omnibus, diversam tamen quo ad operationes, seu quod vis intellectiva non sit præcisè intellectiva, sed ve-

lut intellectiva sit, & simul vivificativa, ex qua vi sensitivum, appetitivum, & desiderativum sequatur juxta dispositiones subjectorum, quæ ab eadem vivificantur, ut Anima nostra, quæ non intelligit in pede.

Hæc pauca dixisse sufficiat pro expositione opinionis Platonis, nisi cum Divo Thoma loco citato, & aliis placeret addere, Platonem sensum suum plerumque non exposuisse, nisi verborum ambagibus, & involucris, quare Divus Thomas loco citato scribit, Aristotelem quandoque reprobare opinionem Platonis. *Non quantum ad intentionem, sed quantum ad sonum verborum ejus; Quod ideo fecit, quia Plato habuit malum modum docendi; Omnia enim figuratè dicit, & per symbola docet: intendens aliud per verba, quàm sonent ipsa verba, sicut quod dixit, Animam esse circulum.*

Quocunque autem modo intelligatur opinio Platonis, est tamen certum, a plurimis, & non infimæ notæ Philosophis Animam universi reprobari, cum Mundus esset unus unitate formæ informantis, & esset superflua communicatio Animæ rationalis, quæ omnia cogitari non possunt. Mundus enim est tantum unus unitate primi principii efficientis, & ordinis, & est de fide, Animam rationalem creari. Et hæc præter alia argumenta, quæ consultò omittuntur ad eludendam Animam Mundi, non videntur esse negligenda. Accedit in Directorio Inquisitorum inter errores Averrois, & Algazelis reponi, quòd Cælum sit quoddam Animal, & quòd Corpora Cœlestia sint animata, quæ recollere necessarium fuit, ne amplius recoquantur ambages Platonice.

SECTIO III.

An Animæ Brutorum originem suam habeant a Deo.

Um Animæ Brutorum non educantur de potentia materiæ, neque ab Anima Mundi possint procedere, & derivare, reliquum est, ut disquiramus, an sit verosimile, easdem originem suam habere a Deo, quod quidem maximè probabile videtur, & plurimi Doctores sine aliqua censura hanc opinionem secuti sunt; ut Scotus est in secundo Sententiarum, dist. 18., & post hunc Doctorem alii plures ejusdem Familiæ. Divus Thomas in questionibus disputatis, Cap. XI. de Creatione in prima parte, quæst. 118., articulo primo. In secundum Sententiarum, dist. 18., quæst.

quest. 2. art. 3. In loco citato, uti, & in aliis citatis discutit hanc controversiam, potissimum in ultimo refert distinctas opiniones Doctorum, & ait, quosdam Philosophos, precipue Platonem, Avicennam, & Themistium admisisse, omnes Animas a principio separato esse, siue fuerit idea, siue intelligentia, addit nonnullos Magistros, seu Theologos hanc eandem viam tenentes, nempe quod Animæ omnes sint a principio separato, docuisse, hoc principium esse ipsum Deum. Quamobrem ex hoc discursu patet, non fuisse, nec esse irrationalem opinionem de origine Animæ brutalis a Deo, & quamvis D. Thomas contrariam Sententiam sequatur, nihilominus primi Doctores non sunt omnino rejiciendi, nec Divus Thomas ita suum placitum secutus est, quin visus sit aliququaliter laudare oppositum sentientes; proinde in prima parte, questione, & articulo citato scribit: *Respondeo dicendum, quod quidam posuerunt Animas sensitivas Animalium a Deo creari; quæ quidem positio conveniens esset, si Anima sensitiva esset res subsistens, habens per se esse, & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse, & operationem; ita per se deberetur ei fieri. Et cum res simplex, & subsistens non possit fieri, nisi per creationem, sequeretur, quod Anima sensitiva procederet in esse per creationem; sed ista radix est falsa, scilicet quod Anima sensitiva per se habeat esse, & operationem, ut ex superioribus patet; non enim corrumpetur, corrupto corpore &c.*

Constat ex prædicta doctrina, Animas Brutorum non creari, quia non habent per se esse, & operari. Quando verò in questionibus disputatis eandem controversiam de ortu Animæ sensibilis discutit, non solum adducit principium allatum, verum etiam addit aliam considerationem desumptam ex operationibus, quas non excedere ordinem naturalium principiorum contendit; & cum verba Divi Thomæ sint semper pretiosa, placet hic eadem transcribere: *Quæ quidem opinio (& est illa de origine formarum ex principio supernaturali) ex duobus præcipue ostenditur esse falsa. Primo quidem ex hoc, quod cum esse formarum naturalium, & corporalium non consistat nisi in unione ad materiam, ejusdem agentis esse videtur eas producere, cujus est materiam transmutare. Secundo, quia cum hujusmodi formæ non excedant virtutem, & ordinem, & facultatem principiorum agentium in natura, nulla videtur necessitas, eorum originem in principia reducere altiora.*

Et sanè hec duo motiva non sunt spernenda; cum autem nemini sit prohibitum, maxime in materia disputabili, & non definita, aperire sua cogitata, quid sentiamus, non gravabimur manifestare.

Primum itaque fundamentum, quod Animæ Brutorum non creentur, quia non habent per se esse, & operari, tanti roboris non est, ut etiam credere possimus, multa creari, quorum esse consistat in unione ad aliud; quare, etiamsi Animæ Brutorum non possint subsistere inde-
pen-

pendenter a corpore, & totum suum esse habeant, dum sunt, & remanent unitæ, attamen possunt dici, produci per quandam speciem Creationis a Deo. Nec hucusque cognovimus aliquam repugnantiam, quæ nos removeat ab hac opinione; & Doctrina Sancti Doctoris in prima parte, quæst. 45. art. 4. non impedit assensum, quia est Doctrina rigorosa, & propria, ut ipse ait, quicquid sit improprie, concedatur itaque, *creari esse quoddam fieri; fieri ordinari ad esse rei, vel illis proprie convenire fieri, & creari, quibus convenit esse*, suo, inquam, modo, sive subsistens, & per se solum, sive dependens, & unitum, quemadmodum in Brutis evenire dicendum est, quorum omnes operationes fiunt mediante organo corporali, ex quo omnimoda dependentia a corpore arguitur; nec secus cogitari potest, nam tunc Animæ brutales essent subsistentes, & convenirent cum rationali, quod est hereticum; unde nullo modo a corpore separari possunt, nec consistere sine unione ad corpus, nec operari sine organo, quod an conveniat cum immaterialitate, inferius discutitur.

Verum hic aliquis potest difficultatem proponere, & est: Si omnes operationes Animæ brutalis sunt corporeæ, quemadmodum necessario asserendum est cum communi, Anima brutalis nullatenus cognoscet, cum operatio cognoscitiva supponat, & dicat aliquid independens a corpore, & excedens vim instrumenti, saltem in agendo; quicquid sit in essendo; dependet enim a corpore in agendo, sed vis, quæ utitur corpore ad agendum, est independens a corpore, & superat corpus, & si sit dependenter a corpore, hoc erit ut instrumentum, quare illud principium, quod utitur corpore ad videndum, audiendum, distinguendum &c., debet esse alterius conditionis, ac corpus, & consequenter incorporeum erit, & immateriale. Verum est, omnes operationes Brutorum esse organicas ad differentiam operationum Hominis, quarum aliæ sunt organice, & aliæ inorganice; sed etiam verum est, operationes organicas Brutorum ad effectum, ut importent cognitionem, involvere necessitatem alicujus principii distincti a materialitate instrumenti; secus difficillimum erit concipere, quomodo Bruta cognoscere possint; & si nuncupantur organice, non ideo ita denominantur, quia destituantur supposito principio, sed quia non possunt exerceri sine organo, etiam si organum indigeat prædicto principio.

Divus Thomas cognovit hanc difficultatem, & docuit, posse solvi, distinguendo formas, seu ordines formarum, quam Doctrinam sequuntur communiter Thomistæ. Inveniuntur enim formæ, quæ se ulterius non extendunt, quàm ad id, quod fieri potest per principia materialia, seu quorum operationes a principiis materialibus totaliter dependent; tales sunt formæ Elementorum, & aliorum corporum mixtorum, quæ non agunt, nisi beneficio calidi, & frigidi, & hujusmodi formæ dicuntur penitus materiæ immerse.

Aliæ

Aliæ dantur formæ, uti sunt formæ Plantarum, & sunt Animæ vegetativæ, quæ agunt quidem mediantibus principiis materialibus, & qualitatibus prædictis, nempe calore, frigore, humiditate &c.; attamen aliquid aliud participant, quod non dependet a qualitatibus prædictis; unde Divus Thomas in quæstionibus disputatis de Creatione, art. 11. ait: *Attingit tamen operatio ejus ad aliquid, in quod qualitates prædictæ non se extendunt, videlicet ad producendum carnem, & os, & ad præfigendum terminum augmento, & ad hujusmodi, unde, & adhuc detinetur infra ordinem materialium principiorum, licet non quantum formæ præmissæ.*

Post has considerat formas Brutorum, nempe Animas sensitivas, quæ sunt superioris conditionis, ac sint Animæ vegetativæ, proinde non agunt per virtutem calidi, & frigidi de necessitate, quemadmodum constat in actione visus, imaginationis &c. quamvis ad hujusmodi operationes requiratur determinata temperies pro constitutione organorum, sine quibus Anima sensitiva nihil prorsus operari potest, unde, concludit, *non totaliter transcendit, idest Anima sensibilis, ordinem materialium principiorum, quamvis ad ea non tantum deprimatur, quantum formæ prædictæ.*

Demum de Anima rationali verba facit, ad cujus actiones non se extendit virtus calidi, & frigidi, nec operatur per virtutem elementarem, nec absolute indiget organo corporali; unde sola transcendit ordinem principiorum materialium ad differentiam Animæ sensitivæ, & vegetativæ.

Hæc habet Divus Thomas loco citato, & alibi repetita, ut in prima parte, quæst. 76. art. 1. in secundo contra Gentiles, cap. 68. &c., & ut magis innotescat nostra inscitia, tenemur palam confiteri, Divum Thomam ubique admittere formas, quanto sunt nobiliores, tanto magis dominari materiæ, minus huic immergi, & magis sua operatione, seu virtute materiam excedere, prout patet inductione a forma mixti ad Animam vegetabilem, sensibilem, & humanam. Quocirca hoc est principium Thomisticum: *Quod quanto magis proceditur in nobilitate formarum, tanto magis invenitur virtus formæ materiam elementarem excedere,* parte prima, quæst. 76. art. 1. pag. 327.

Itaque præsupposita prædicta Doctrina poterit responderi difficultati propositæ, asserendo, Animas brutales non esse ex toto immerfas in materia, consequenter excedere materiam elementarem, & virtutem calidi, & frigidi, immo facta comparatione ad formas mixtorum, & vegetabilium, cum nobiliores sint, tanto magis dominari materiæ, & suis operationibus excedere eandem, hoc est ita operari, ut operationes causari nequeant ex qualitatibus elementaribus.

Hæc responsio nobis non satisfacit, & ratio est, quia, si formæ tam
Bru-

Brutorum, quàm vegetabilium educuntur de potentia materiæ, non possunt in virtute sua superare materiam, aut saltem requiritur aliquid aliud pro validitate responsionis, & est necessarium exponere, unde formæ acquirant vim excedentem ipsam materiam, & a quo agente recipiant vim superandi qualitates elementares, & agendi supra virtutes earundem, & sermo iste tam habet locum in formis vegetabilium, quàm in formis Brutorum; orta enim testantur naturam suorum principiorum, & si materiæ Vires non extenduntur ad operationes Brutorum, neque formæ Brutorum erunt in potentia materiæ; corroboratur proposita assertio nostra, quia potentia materiæ, e qua educitur forma, vel est purè materialis, aut mixta; si est purè materialis, non poterit producere nisi formam materiale; forma autem materialis nequit esse principium operationum omnium, quæ sunt in Brutis, & præcipuè cognitionis sensitivæ; & hoc attingere visi sunt, qui docuerunt, Animas Brutorum non esse totaliter comprehensas a materia, aut ei immerfas: sed postea suam Doctrinam sufficienter non explicaverunt, cum opus sit adducere fundamentum sine petitione principii, unde formæ Brutorum habeant, quod totaliter non comprehendantur a materia, aut ei immergantur; & idem dicendum venit, si esset mixta, quia unde haberet illud esse mixtum, quod probabiliter partim esset materiale, partim immateriale? & hoc videtur innuere, qui triplex genus formarum induxit, materialium scilicet, immaterialium, & mediarum, quemadmodum sunt sensitivæ, ita D. Thomas in questionibus disputatis de Virtutibus in communi, art. 4. quæst. unica ad 4., ubi expressè docet, in formis inveniri quosdam gradus, de quibus ex eodem Doctore supra locuti sumus. Modò, prout ad præsens pertinet institutum; si dantur quædam formæ totaliter ad materiam depressæ, & quarum actio est materialis, & aliæ totaliter a materia liberæ, & quarum actio est absque corporis communione, ut de voluntate, & intellectu patet, & similiter aliæ, quæ mediæ sint inter prædictas, idest participantes naturam extremorum, vel medio modo se habeant, istarum operationes nec erunt totaliter materiales, nec totaliter a materia liberæ, consequenter operationes sensitivæ ex D. Thoma, nec erunt totaliter materiales, nec totaliter immateriales, sed partim materiales, partim immateriales, hoc autem non possunt habere ex materia, ex cuius sinu dicuntur educi, cum non possit ex materia sola explicari elevatio ad cognoscendum.

✧ Cum igitur principium de educatione ex potentia materiæ cum distinctione de formis ex eadem eductis, sed postea elevatis non conveniat, vel saltem connexam habeat maximam obscuritatem, patet ex distinctione formarum magis, & minus immerfis in materiam, vel nullatenus immerfis, non solvi dubium propositum, quomodo scilicet Bruta co-

gno-

gnosceret possint, si omnes eorundem operationes essent corporee, & eorundem Animæ educerentur de potentia materie; unde melius est quandam speciem creationis admittere, quàm educationem; quam Sententiam nullibi legimus, esse damnatam, & similiter melius est in Anima brutali aliquem gradum immaterialitatis concipere, quàm puram, & solam materialitatem pro solvenda difficultate proposita, & ad evitanda plurima absurda, quæ sequuntur ex contraria opinione. Verùm in Conclusionem nostram, quæ erit inferius, ostendemus, maximam probabilitatem præter ea, quæ dicta sunt de immaterialitate Animæ sensitive, de hac eadem immaterialitate, & ulterius assertionem nihil continere, quod pias aures offendere possit, & quod opponatur Ecclesiasticis Dogmatibus.

Aliud principium D. Thomæ in quæstionibus disputatis loco citato est, operationes Brutorum non excedere virtutem, & ordinem, ac facultatem principiorum in natura; consequenter eorundem originem non esse in altiora principia reducendam.

Hoc principium nobis omnino non arridet, maximè cum idem Sanctus Doctor pluribus in locis statuatur, & egregiè: *Animam sensibilem non agere per virtutem calidi, & frigidi de necessitate, ut patet in actione visus, & imaginationis, & huiusmodi: quamvis ad huiusmodi operationes requiratur determinatum temperamentum calidi, & frigidi ad constitutionem organorum, sine quibus actiones prædictæ non fiunt, unde non totaliter transcendit ordine materialium principiorum*; & hæc Doctrina, cujus etiam supra meminimus, habetur in quæstionibus disputatis de Creatione, quæst. 3. art. 11. in eodem loco, quando videlicet respondet ad decimum septimum Argumentum fundatum in hoc, quòd nulla virtus cognoscitiva sit ab actione Elementorum commixtorum. Respondet, inquam, dicendo, adductam propositionem esse veram, quasi virtutes Elementorum ad eam causandam sufficiant, sicut sufficiunt ad causandam duritiem, & molliem; instrumentaliter autem concedit aliquo modo cooperari posse ad eandem producendam, & eodem modo respondet ad nonum Argumentum ejusdem articuli. Cum autem quæstio non sit de causa instrumentali, sed de efficiente, non possumus saltem, juxta nostræ infirmitatis cognitionem acquiescere, & observamus, alibi eundem Sanctum Præceptorem confirmare eandem Doctrinam, sicut diximus supra secundo contra Gentiles, cap. 68. circa finem. *Super has formas inveniuntur aliæ formæ similes superioribus substantiis, non solum in movendo, sed etiam aliquantulum in cognoscendo, & sic sunt potentes in operationes, ad quas nec organicæ qualitates prædictæ deserviunt: cum operationes huiusmodi non compleantur, nisi mediante organo corporali, sicut sunt Animæ Brutorum Animalium: sentire enim, & imaginari non complentur calefaciendo, & infrigidando, licet hæc sint necessaria ad debi-*
tam

tam organi dispositionem; quamobrem, si sentire, & imaginari non complentur calefaciendo, & infrigidando, remanet explicandum, a quo principio compleantur, quod nos censemus, esse Deum.

Observamus tamen in Commentariis P. Francisci Ferrariensis contra Gentiles, ad librum, & caput propositum, eundem Auctorem aperte docere, prædictas qualitates ad operationem sensus, nec instrumentaliter operari; quod a fortiori importat, operationem sensus non esse obligatam materiæ, nec ab ea effectivè dependere, & eò magis, quando nec instrumentaliter eisdem indiget. Verba citati Auctoris sunt hæc: *Animæ Brutorum ulterius possent in operationem sensus, excedentem prædictas qualitates, ad quam nec etiam instrumentaliter operantur, licet necessaria sint ad debitam organi dispositionem.*

Id, quod hucusque indicavimus ex Divo Thoma, confirmatur in eodem secundo libro contra Gentiles cap. 63., in quo probat, Animam non esse complexionem contra Galenum, & primum argumentum est hoc: *Ostensum est supra, quod operatio Animæ vegetabilis, & cognitio sensitiva excedit virtutem qualitatum activarum, & passivarum*; unde nec calor, aut frigus &c. nec aciditas, amarities &c. causabunt cognitionem sensitivam.

Et similiter in cap. 62. ejusdem libri num. 4. luculentissime idem ostendit; sequuntur ejusdem verba: *Adhuc agens est nobilius patiente, & faciens facto, sicut actus potentia. Quantò autem aliquid est immaterialius: tantò est nobilius; non potest igitur effectus esse immaterialior sua causa: Omnis autem virtus cognoscitiva, in quantum hujusmodi, est immaterialis, unde & de sensu, qui est infimus in ordine virtutum cognoscitivarum, dicit Aristoteles in secundo de Anima, quòd est susceptivus sensibilibus specierum sine materia. Impossibile est igitur a commixtione Elementorum causari aliquam virtutem cognoscitivam.* Et numero quinto in eodem libro, & capite, ostendit nutritionem Plantarum excedere virtutem qualitatum Elementarium. *Probat enim Aristoteles in secundo de Anima, quòd ignis non est causa augmenti, sed concausa aliquo modo: principalis autem causa est Anima, ad quam comparatur calor, sicut instrumentum ad Artificem.*

Concludit D. Thomas: *Non igitur potest Anima vegetabilis produci ex commixtione elementorum: multò igitur minus sensus, & intellectus possibilis.* Ex quibus Auctoritatibus quid senserit prædictus Doctor patet. Hanc autem Sententiam examinare non intendimus; obiter cum eodem locuti sumus, quia tam de Anima sensitiva, quàm de intellectiva, & vegetabili verba facit.

Cognoscitur tamen ex attenta lectione non solùm Divi Thomæ, sed & Commentatorum, eosdem non acquievisse pro cognitione Brutorum in simplici traductione, & educatione Animæ sensibilis, sed ulterius cogi-

cogitavisse excessum aliquem formæ supra materiam, & supergressum, ut Brutorum cognitionem inducerent: *Ad evidentiam* (inquit Ferrarientis ad cap. 62. libri secundi contra Gentiles) *hujus propositionis, virtus cognoscitiva in quantum hujusmodi est immaterialis: advertendum ex doctrina S. Thomæ prima parte, quæst. 14. art. 1. & de Verit. quæst. 2. art. 2. quod immaterialitas, quæ concomitatur universaliter vim cognoscitivam, non est omnimoda separatio a materia; sed est (ut universaliter loquamur) excessus aliquis formæ supra materiam: secundum enim, quod aliqua magis supergrediuntur materiam, quia scilicet non sunt totaliter immersa materiæ, sic sunt majoris cognitionis; unde intellectus, qui totaliter materiam supergreditur, in quantum nulli organo materiali est affixus, cognoscendi vim maximam habet; dicitur autem forma, quæ est in materia supergredi materiam, non quia aliqua pars ejus essentialis non sit in materia, sed quia cum tota sit in materia, non tamen totaliter comprehenditur a materia; remanet enim in ea virtus ad aliquid supra materiæ conditionem, quod est signum, essentialiam formæ non esse totaliter comprehensam a materia, nam virtus demonstrat essentialiam rei &c.*

Et oportuit prædicta cogitare ad salvandam Brutorum cognitionem, quæ, si licet liberè loqui, non carent gravissimis difficultatibus, ut tantum est. Tam Cartesiani, quam Peripatetici in obscuritatibus versantur, ita ut, si ex Sententia proposita, quæ tenet, formas educi de potentia materiæ, non explicatur excessus, & supergressus formæ super materiam, cum ex eorundem principiis non constet, unde virtus oriatur ad aliquid supra materiæ conditionem, ita etiam ex Sententia Cartesii fundata in Mechanismo tantum, & materiæ modificatione non explicantur mirabiles effectus, Brutorum scilicet determinatum augmentum, & ipsarum etiam Plantarum, ac hujusmodi; pro quo augmento, & statuta nutritione, necesse est admittere aliud principium, quam Machinam, & materiæ modificationem; quapropter, si operatio nutritionis, & accretionis excedit Virtutes Elementares ex Divo Thoma secundo contra Gentiles, cap. 62., & ex eodem Ignis non est causa augmenti, sed concausa aliquo modo ex eodem in prædicto loco pag. 166. col. 3. quomodo postea poterit solus Mechanismus sufficere in Brutis, in quibus sunt altiores, & sublimiores operationes, quam in Plantis?

Ratiocinium D. Thomæ cognoscit necessitatem alterius principii distincti ab Elementis pro nutritione, & augmento in Plantis, & ratiocinium Cartistarum non cognoscit necessitatem alterius principii distincti a Machina in Brutis, quæ tantoperè distant a Plantis. Hoc sanè est maximum discrimen, sed effectus, & cogitata hucusque proposita, cui parti sit inhærendum, abundè demonstrant. Artefacta trahunt quidem animum in sui admirationem; & hinc Artifices roborantur; sed quis unquam vidit, aliquod artefactum nutriri, augeri, & reparari, quam-

vis sit inter artefacta præstantissimum, & omni probabili arte constructum: occurrit tamen, & statim Cartistarum responsio, asserentium, tales Machinas nutriri, & reparari posse, & si Deus machinam Canis inter alios Canes collocaret, spectatores nullo inditio distinguerent Canes a Cane, ita infert Antonius Le Grand in Dissertatione de Carentia sensus, & Cognitionis in Brutis §. 37. Accedit, quod secundum Cartistas opus nutritionis est opus mechanicum, consequenter ex admissa nutritione in Machinis non sequitur, Animam sensitivam esse demonstratam.

Nihilominus nobis non videtur verum, nec probabile, Machinas posse nutriri, & procedendo ab ipsis Machinis etiam nobilissimis non occurrit motivum credendi, posse dari tales Machinas, quæ nutriantur, aut nutriri possint, & quando aliquis Cartista confugeret ad instantiam Animalis Bruti, & talis Machinæ, tunc sine difficultate peteret principium, quia est in questione, an Brutum sit Machina.

Quod postea nutritio sit opus mechanicum, hoc manifestè probatur, cum rei veritate non convenire, cum in nutritione sit aliquid aliud, quàm juxta positio; id in carne, ossibus &c. apparet; caro enim habet structuram, & connexionem diversam, ac habeat sanguis, vel alter succus in corpore contentus; itaque sive modum substantiæ, sive substantiam ipsam carnis consideremus, caro plurimum differt a succis reparantibus, quod ipsum elucet in omnibus aliis partibus, in glandulis, in membranis &c., quæ in morbis marcescunt, & eisdem expulsi quandoque restituuntur, & augentur. Maximum discrimen, quod intercedit inter carnem, & humorem reparantem, debet necessariò habere suum principium in corpore distinctum a figura, poro, & situ, quæ tantum dicunt dispositionem in parte, quæ debet nutriri, non autem explicant mutationem, quæ contingit in nutritione; prædictum autem principium est vitale, & ideo Doctores communiter docent, actionem nutritivam esse vitalem, & non mechanicam.

Scimus, multos Modernos cum Cartesio in methodo pag. 30. difficulter admittere aliud principium distinctum a structura, & asserere, non esse multiplicanda entia sine necessitate, quod ipsum communiter in Schola Aristotelis proponitur, & a nobis admittitur; sed efficax observatio, quæ potissimum attendenda est, nos impellit, ut aliquid aliud consideremus in nutritione præter structuram; instantia manifesta de carne, & aliis partibus id evincit. Experimentum Helmontii in Plantis aqua sola destillata nutritis, præmisso pondere terræ non modicum illustrat nostram assertionem, quoniam quovis modo considerata aqua destillata purissima, defæcata, lignum, corticem, flores, folia, fructus non potest producere, si sola structura Plantæ præ oculis haberetur, cum ista sola sine principio vitali nequeat convertere aquam in lignum, cum esset agens, & patiens, quod non arridet.

For-

Fortius ex augmento evincitur hypothesis adducta, etenim Viventia determinant sibi certam magnitudinem, ultra quam non possunt naturaliter augeri; ita docent cum Aristotele innumeri Philosophi; terminus autem accretionis nequit causari a sola structura, cum hæc sit apta ad maiorem magnitudinem acquirendam, maxime quando non impeditur objectum, a quo magnitudo potest derivare, vel de facto derivat; itaque requiritur aliud principium, quod sit superioris conditionis, quam structura, & a quo regantur omnes operationes, quæ succedunt in Viventibus.

Haud nos latet, a nonnullis terminum augmenti refundi in conditionem structuræ, & consequenter explicari posse mechanicè. Cogitatum istud legitur apud Cardosum in Philosophia libera lib. 5. quæst. 9. pag. 289., & apud Arriagam Disp. 2. de Generatione, Sect. 4. pag. mihi 379. nu. 54. habet enim hic Auctor, structuram ossium, & nervorum, quæ tractu temporis durior evadit, esse causam termini augmenti; verba citati Doctoris hæc sunt. *Et ne longius abeamus, omnes nos crescimus solum ad vigesimum quintum annum, quamvis postea per longum tempus vivamus, & nutriamur, ergo habemus terminum præfixum magnitudinis. Ratio a priori est, nam ad hoc, ut Animal crescat, requiritur, ossa, & nervos esse molles; nam, ut primum indurantur, non possunt crescere: in Homine autem, quò paulatim acquirit meliores vires, & calorem, paulatim etiam indurantur ossa, & nervi usque ad vigesimum quintum annum, a quo tempore propter ossium nimiam duritiem, non potest amplius crescere, nisi solum in carne &c.*

Hæc responsio nobis claudicare videtur, non recedendo ab ipso Auctore, quia sicut caro potest crescere ex eodem post vigesimum quintum annum, ita nervi, & ossa eodem fundamento poterunt crescere per appositionem, & conversionem novæ materiæ nutritiæ; præterea ossa, & nervi post vigesimum quintum annum nutriuntur, & non deficit copia alimenti ad ossa, & nervos continuo delata per arterias; quamobrem, cum ad prædictas partes quantitas alimenti deferatur, non constat, cur continuo non crescant; præcipue secundum hypothesein circularis motus sanguinis; ac sine fundamento inducitur defectus mollitiei ossium, & nervorum, & isti maxime si duritiem contraherent, multa sequerentur, quæ Animalis OEconomiam plurimum labe factarent.

Oportet igitur ex alio capite, quam ex structura sola, seu ex Machina, deducere terminum augmenti, & interim arbitramur, probabilius esse, principium vitale determinatæ virtutis causam esse finiti termini. Hæc opinio verisimilior est, quam contraria, & ratio est, quia, si licet arguere ab una Machina ad aliam, seu ab uno genere Machinæ ad aliud genus Machinæ, hoc est a Machina artificiali ad Machinam naturalem, patet ex Machina artificiali, non posse quicquam inferri pro augmento

Machinæ naturalis, cum illa non habeat, nisi illam magnitudinem, & mensuram, quam ipsi tribuit Artifex; ceterum ab intrinseco nullum habet principium, a quo incrementum recipere possit: e contra Machina naturalis se habet, in qua præter ordinem, situm, connexionem partium est aliud principium, a quo principaliter ejusdem operationes derivant; quilibet situs, quælibet figura, quilibet ordo, quilibet numerus partium &c. nequit augmentum producere, & ideo benè dixerunt Peripatetici, augmentationem esse motum vitalem ad majorem materiam quantam, consequenter præter Machinam in Brutis, quæ nutriuntur, & augentur, dari principium vitale, a quo procedunt omnes motus vitales.

Neque dicatur, verum quidem esse, omnes Machinas non nutriri, nec augeri, benè autem tales, & tales Machinas. Hæc responsio superius est eliminata, & ut consideranti patet, manifestè petit principium, quia instantia est de re, quæ quæritur.

Potest replicari, inter Machinas maximum reperiri discrimen, non solum in quantitate particularum solidarum, ut notat Cartesius in Methodo pag. 31. verum etiam inter partes, & partes, ita ut sint quædam Machinæ, quæ tantum habent partes solidas, aliæ verò solidas, & fluidas; & istarum partes solidæ poterunt a fluidis reparari eo modo, quod docet Des-Chartes in Methodo pag. 30.: *Qua verò alia re indigemus ad explicandam nutritionem, & variorum, qui in corpore sunt, humorum productionem; nisi ut dicamus, impetum, quo sanguis, dum rarefit, a corde ad extremitates arteriarum transit, efficere, ut aliquæ ipsius partes subsistant in membris, ad quæ accedunt, ibique locum occupent aliquarum partium, quas inde expellunt; & secundum situm, aut figuram, aut exilitatem pororum, quos offendunt, quasdam potiùs in certa loca confluere, quam alias; eadem ratione, qua fieri solent quædam cribra, quæ per hoc unum, quod sint diversimodè perforata, variis frumenti speciebus a se invicem separandis inserviunt &c.* Quamobrem ex allata Cartesii Doctrina potest concipi Machina ex fluidis, & solidis particulis resultans, quæ modo prædicto reparetur.

Verum hic nonnulla sunt, quæ remorantur assensum. Primum quicquid accedit pro reparatione ad partem, ut subsistat in parte, non debet aliud expellere; sed debet succedere in locum particulæ deficientis. Præterea in nutritione, & augmentatione non tantum considerantur situs, figura, & porus, sed conversio. Aqua enim in Planta transit in naturam ligni, aqua, quam bibit Brutum, in musculis, & glandulis ejusdem recipit aliquid, quod explicari nequit per situm, figuram, & exilitatem pori, unde requiritur aliud principium etiam in Machinis habentibus partes solidas, & fluidas. Et si situs explicetur in ordine ad ipsas minimas particulas aquæ admittentes diversam situationem, acqui-

quirunt phasmata diversa, ut in literis Alphabeti proponitur ab aliquibus, adhuc non tollitur difficultas, tum quia non constat, an sit tanta diversitas in particulis aquæ, sicut reperitur in literis Alphabeti, tum quia agitata, & diversimodè mota aqua cum aliqua heterogeneitate, nunquam ostendit mutationem, quæ in carnibus Brutorum, & lignis Plantarum apparet, & Argumentum fortius urget in istis, quàm in illis ob alimentorum mixturam; quamvis etiam ista cocta, subacta, elaborata, fermentata, accedente calore, nunquam redolere possit sanguinem, musculos, glandulas, membranas &c.

Dimittantur autem omnia prædicta cogitata, & in augmenti, ac nutritionis consideratione sistamus, quod requirit aliquid aliud, quàm Cartesianam mechanicam, & etiam si nonnulla concedantur pro materiali nutritione, pro augmento tamen res est obscurior, & ad alia confugiendum est, ut res manifesta reddatur. Terminus augmenti uno verbo non explicatur a Cartesio; natura ejusdem plurimarum difficultatum plena est, scribebat Scaliger suo tempore, quo Anima Brutorum defendebatur, & vita eisdem concedebatur Exercit. 275.: *Non sum nescius, quot attulerit augmenti natura dubitationes.* Exercit. 101. 15. In Schola Cartesii propugnantis Automata, majores erunt, & inexplicabiles. Nos interea, donec aliud lumen effulserit, constanter asserimus, & defendimus, terminum augmenti procedere ab Anima habente virtutem limitatam, & finitam, quod est idem, ac dicere se extendentem ad talem, & talem terminum, & non ultra.

Modificatio materiæ, cui tantum tribuitur a Cartesio, non importat nisi potentiam passivam modificatam, non principium activum modificans, quod est distinctum a materia, & modo ejusdem. Quocirca Cartesius, & cum isto Cartesiani difficillimè explicabunt Animalium phænomena, nisi alia principia cogitent, quàm mechanica: & præcipuè terminum augmenti, ad cuius captum nihil profunt situs, figura, ordo, pori, & si quæ sunt alia a Cartistis proposita. D. Thomas in secunda secundæ, qu. 24. art. 7. de termino augmenti verba faciens tria considerat, formam, agens, & subjectum; & docet, ex omnibus posse terminum augmento præfigi; ex parte formæ, si habeat terminatam mensuram, exemplificat in pallore, cujus terminos per continuam alterationem aliquis transit, vel ad albedinem, vel ad nigredinem perveniens. Ex parte agentis, cujus virtus non se extendit ad ulterius augendum. Ex parte subjecti, quòd non sit capax ulterioris perfectionis. Colligitur ex hac D. Thomæ Doctrina, omittendo primum divisionis membrum, in augmento considerari debere agens, & subjectum, & quando utrumque est finitum, & limitatum, augmento terminus præfigitur. Modo quæramus a Cartistis fabrica carnis, quæ est in relata divisione subjectum, unde recipit, vel amittit ulteriorem perfectionem,

unde habet, quòd augeatur, vel cesset augeri? A se ipsa nequit habere hanc perfectionem activam, & passivam, si caro est subiectum, quod augetur, caro non erit principium augens, seu non erit causa augmenti. Omnes conveniunt, augmentationem esse motum, in motu autem, admittenda est pars movens, & pars mota. Et idcirco, si caro augeatur, non poterit augeri, & augere, seu non erit principium activum, & passivum; movens, & motum; agens, & subiectum. Consequenter necessaria est Anima, vel aliud principium assignandum ab Adversariis talis virtutis, quod terminum augmento præfigere valeat. Et hoc Machinistæ summa cum difficultate explicabunt.

SECTIO IV.

An a situ, ordine, magnitudine, & figura possint haberi operationes Brutorum independentes a forma, seu Anima.

Æpè sæpius animadvertimus, an ex principiis mechanicis phenomena prædicta lumen recipere valeant, & confitendo propriam imbecillitatem in eorundem contemplatione pro affirmativa solutione non acquiescimus. Singulatim eadem afferamus, & deinde inferamus: Sunt autem magnitudo, figura, motus, quies, particularum componentium situs, & pori, de quibus communiter Recentiores, & eisdem suas Philosophias contexunt. Burgundici in sua Physica generali, tractatu primo, disput. 2. quæst. 1. ità scribunt: Recentiores penè omnes, qui mechanicum philosophandi genus consecrantur, in ea sunt opinione, ut putent, materiam, ex qua quæcunque constant corpora, esse uniusmodi: substantiam nimirum extensam, & impenetrabilem. Omnem porrò distinctionem, & varietatem corporum ex motu, figura, situ, magnitudine, aut aliis affectionibus, & numero paucis, & intellectu non arduis profluere: adeò ut hæ proprietates, aut generales corporum affectiones omnem penè rerum varietatem efficiant, ac forma rei cuiusque nihil sit præter istorum accidentium complexum, qui rei naturali constituendæ est accomodatus.

Nostrum itaque pensum erit hic breviter prædicta omnia percurrere, & ostendere, formam esse quid distinctum a complemento. Burgundici prædicti loco citato, conclus. 1. non approbant materiam uniusmodi, & ubique sui similem; substantiam nimirum extensam uniusmodi, &

impenetrabile principium rerum non admittunt cum sola varietate corporum ob motum, figuram, situm, magnitudinem, ordinem &c.

Fundamentum præcipuum istorum Doctorem in ordine ad hanc conclusionem est incredibilis rerum varietas, quæ non posset explicari, si conveniret in materia.

Hic autem nolumus immorari, cum noster principalis finis sit ostendere in complexu prædictarum affectionum corporum non consistere naturam formæ, non materiam considerare; adeoque secundam conclusionem eorundem consideremus, & est: *Viventium structuram per solas affectiones mechanicas explicari non posse*; & probant ex fabrica Animalium, tot organorum varietate, usu, ac distinctione prædita, ut majus quiddam requirat, quàm communes materiæ affectiones, aut motuum leges; concedunt quidem, prædictas affectiones in generatione Animalium magnum pondus habere, *sed iis omnibus explicandis non sufficere* contendunt; & quemadmodum præter materiæ affectiones aliud principium requiritur pro Animalium procreatione, ita aliud principium est necessarium pro eorundem conservatione, & vita. Concludunt ita: *Multò credibilius est in viventibus alias esse leges cuique generi proprias ab Auctore naturæ impressas, quas, aut seminarias rationes cum Platoniciis, aut vires plasticas, aut quocunque alio nomine signare, vix intelligere possumus. Vis enim quædam architectonica non solum præst viventium seminibus conformandis, aut partium structuræ, aut materiæ motum certa ratione determinat, ut Plantæ, & Animalia nascantur; sed etiam omnes viventium motus dirigit: non enim materia sola sibi relicta tam aptè viventium partes, aut regeret, aut conservaret.*

Posthec respondent communi instantiæ de Horologio, quam tantopere prædicant Adversarii, & aiunt, verum quidem esse, Horologium non nisi a perito Artifice construi posse, & verum pariter esse, idem Horologium, postquam constructum fuit, omnes illius motus per fabricam tantum explicari posse.

Sed quidem, magnum esse discrimen inter Horologium, vel alias Machinas, & Animalium structuram, cum multa observentur in Animalibus, quæ supposita omni artificiosa structura, nullatenus explicari possunt a simili; & alibi diximus, & attulimus Doctrinam D. Thomæ, lib. de Generatione, & Corruptione, sect. 5. ad text. 10. increpantes cum Aristotele Veteres, qui fallaci progressu procedebant ab artificialibus ad naturalia, in quo sanè progressu nemo non videt sophisticam illationem. Prædicti Philosophi in Regia Burgundia se exercentes cum communi Doctorem consensu docent, res naturales in se suorum motuum habere principia; non ita Machinas: Verba istorum sunt: *Principium esse naturale intimum, quod actiones illius regat: unde & formas substantiales, quæ sint res quædam absolutæ, meritò iis tribui-*

mus; ita legitur in *Physicæ Generalis tractatu primo*, tom. 3. juxta editionem *Parisiensem primam*, pag. 92. quæst. 1. De eodem argumento verba faciunt tom. 3. in *Philosophia morali secundum primam editionem Parisiensem*, tract. 1. disp. 2. art. 2. In secunda postea editione repetita *Bononiæ Studiorum 1682.* tom. 2. qui *Metaphysicam* continet, tract. 3. disp. 4. quæst. 6., quæ est de cognitione *Brutorum*, & observant diligenter quicquid est in *Brutis*, & non in *Machinis*, & maxime distinctivum, de quibus nos alibi ex *Du-Hamelio* addidimus etiam argumenta ex *D. Thoma secundo contra Gentiles*, quando probat, *Animam non esse harmoniam*, non esse *complexionem*, & non esse *corpus*, quæ considerata plurimum enervant *Cartistas*.

Nos, ut melius insinuaremus discrimen inter artificialia, & naturalia, collegimus ex *Physicis*, artificialia opponi naturalibus; immo docent, in artificialibus non esse naturam, & intelligunt de artificialibus formaliter sumptis, non entitative, quo pacto continent materiam, & formam substantialem, in quibus est natura, quatenus autem important de formali formam per artem oppositam, & hæc non solum sit ab extrinseco, sed etiam extrinseca rei, & in sola superficie subjecti consistat. *Serbellonus Phys. disp. 2. quæst. 1. art. 7. §. 85.* propterea dicuntur, non habere rationem naturæ, neque pertinere ad substantiam suarum operationum, seu entitatem. Quando igitur res artificialis ita se habet ad differentiam naturalis, non bene incedunt, qui a rebus artificialibus ad naturales arguendo se transferunt, ac æqualiter inferunt, *Bruta esse Machinas ad similitudinem Horologii*, & aliarum hujusmodi *Machinarum*. Ratio evidenter deducitur ex prædicta Doctrina, quia artificialia toto Cœlo distant a naturalibus, & forma, quam habent, & ab extrinseco est, & extrinseca est, hoc est nihil pertinet ad naturam, & essentiam auri, ligni, aurichalci &c. & semper ab extrinseco agente introducitur, secus res naturalis formam, quam habet, ab agente intrinseco habet, & intrinseca, nempe pertinet ad essentiam rei, cujus est forma: exemplo votum nostrum illustretur; formæ, quas habent partes *Horologii*, introducuntur ab *Horologiario*, & introducuntur in materiam, quæ ex sui natura non habet, nec habere potest, v. g. *libramentum* potest fieri ex *aurichalco*, *chalybe* &c., uti & *rotæ omnes* ex eisdem materiis, & diversis aliis materiis componi possunt; quocirca *libramenti*, & *rotarum formæ* non sequuntur materiam, nec ex materia, ex qua fiunt, ullatenus resultant; unde omnino ab extrinseco sunt, & extrinsecæ; sed in osse, carne, membrana, res ita non se habet; forma enim ossis, carnis, membranae, glandulae &c. sequuntur materiam ossis, carnis &c., & ad essentiam ossis, carnis &c. pertinent, & habent omnes prædictæ partes determinatam materiam a sola natura dispositam, quam ars attingere nequit. Igitur tanta diversitas inter res
natu.

naturales, & artificiales non debet habere diversa principia, & si habeat diversa principia, quemadmodum non potest negari, quomodo valebit illatio a rebus artificialibus ad res naturales?

Non negamus, aliquas generalitates posse assimilari, sicuti sunt, quæ pendent ex recta dispositione partium, quæ in utroque genere attendi debent; sed universalis sermo institui nequit, itaut, si sola dispositio partium in artificialibus sufficit pro operatione artificiali; ita etiam pro operatione naturali res æquo pede currat, immo potius ex artificialibus possumus, & debemus concludere aliud principium distinctum a dispositione partium, hoc modo; sicut enim res artificialis indiget Artifice, vel actualiter, vel virtualiter, præter dispositionem partium pro sua operatione; ita res naturales indigent præter dispositionem partium alio principio, quod respondeat, suo modo, Artifici pro suis operationibus, quod principium denominatur Anima, quæ regit, & actuat dispositionem naturalem partium essentialiter spectantium ad os, glandulam, musculum &c.

Accedunt alia discrimina inter formas artificiales, & formas naturales, hæc sunt prædictis adjungenda, ut semper magis colligatur, a rebus artificialibus ad naturales non esse arguendum. D. Thomas in secundo contra Gentes cap. 76. observavit, formam productam per artem non habere virtutem producendi sibi similem per actionem artis. Formam, verò naturalem per actionem naturalem habere virtutem producendi aliam sibi similem, v. g. forma ignis in ferro candente habet virtutem, activam producendi in alia materia disparata, & approximata; sed forma Horologii non ita se habet, quo circa methodus arguendi a rebus artificialibus ad naturales est sophisticus, & fallax. Scimus quidem, nec Adversarios posse supponere inter Horologia, & Animalia omnimodam paritatem, sed aliqualem similitudinem, & similitudinem non probare totaliter, sed suo modo. Verum, quando res ita se haberet, similitudo non excluderet Animam in Bruto, prout non est in Horologio: difficultas autem est, quia, sicut in Horologio a sola dispositione partium oritur tam mirabilis motus horas distinguens, ita a sublimiori dispositione particularum possent oriri, & de facto oriuntur nobiliores operationes in Brutis, quàm sint horarum motus, & distributiones.

Ceterum hic repetendum, Horologia partium sola dispositione non perficere, & complere suos motus, sed indigere Horologiario actu, vel virtute; & æqualiter se habere motum Horologii, ac motum projectorum, censemus; idque patet evidenter in pendulo, & in pondere. Dicimus ulterius, concedendo a sublimiori, & perfectiori dispositione particularum, nec non a majori numero earundem posse expectari, immo debere fieri nobiliores, & sublimiores operationes, quàm sint illæ, quæ communiter observantur in Horologiis, & aliis Machinis artifi-

cialibus nobis notis summa industria, & opificio conditis, sed an istas inter Machinas debeant reponi Bruta, hoc non concedimus, immo adducendo instantiam ex Brutis desumptam manifestè petitur principium; admittimus quidem inter Machinam, & Machinam distinctionem, sed nunquam admitteremus tantam distinctionem, quanta reperitur inter Machinas quascunque, & Bruta; propterea cogimur asserere, in Brutis præter singularem, & complicatissimam partium structuram adesse aliud principium, quod distinguit Bruta a quacunque alia Machina artificiali, etiam elaboratissima.

Neque replicetur, semper reperiri inter Machinas artificiales, & Bruta, ac Plantas notabile discrimen, quia Bruta, & Plantæ sunt Machinæ naturales, & ars nunquam potest efficere id, quod natura facit. Cum igitur Bruta, & Plantæ sint Machinæ naturales, hinc est, quod, in Brutis, & Plantis a solo partium apparatu nobis ignoto fiant, & resultent operationes, quæ ab arte nullo modo attingi possunt; quomobrem singulares operationes, quæ observantur in Brutis, & Plantis, non sunt a principio diverso a structura, sed ab eadem structura mirabili, quam ars nunquam poterit attingere; & re vera, si consideremus structuram carnis, vel ossis &c., ac oculis nudis, & armatis microscopio eandem inspiciamus, ita mirabilis apparet, ut nullus Artifex carnem producere possit, præterquam quod atoma, & ultima structura a nobis non attingitur ob sensuum debilitatem: accedit præsentia materiæ, quam nullus Artifex habet; & ideo mirum non est, si Machinæ naturales plurimum differant a Machinis artificialibus, & si mirabiles operationes in Brutis, & Plantis appareant, sinè alio principio a structura distincto, sed a sola structura dependente a mirabili particularum complexu nobis penitus ignoto, & solo suo Auctori conspicuo.

Quamvis hæc responsio deducta ex Cartesio in Methodo, ut tactum est supra, possit adduci, nihilominus non satisfacit, nec illum firmat; ratio nostra est, quia, si Machina naturalis, ut ajunt Cartistæ, solo partium inexplicabili, & ignoto apparatu distingueretur a Machina artificiali, differentia inter utramque Machinam, etiam quo ad effectum, esset secundum magis, & minus tantum, cum ita sit Machina Navis, ac Horologium, licet istud multiplicitate partium, & industria Navim longè superet. Ex effectum tamen ambarum Machinarum, cognoscitur in ambabus, opus esse artificiale, & organicum purum, sinè alio principio, ut dictum est; exponatur nodus. In corpore autem, quod Machinæ naturalis nomenclaturam habet, res ita non se habet, nam effectus, qui in eadem observantur, plus differunt, quam secundum magis, & minus ab effectibus Machinæ artificialis: effectus autem sunt motus spontanei, nutritio, augmentatio, generatio &c., qui sinè dubitatione indicant aliud principium præter singularem particularum contextum,

tum, in quibus occurrunt quidem situs, ordo, magnitudo, figura &c., sed ab omnibus istis tam divisim, quam conjunctim nequeunt expectari effectus illi, qui in Machinis naturalibus dantur.

Ut veritas hæc magis innotescat, singulatim situm, ordinem, magnitudinem, & figuram expendamus &c. Non credimus, aliquem, posse sibi persuadere, situm causare prædictos effectus; nam situs nihil aliud importat, quam certam, & determinatam partium positionem, & generationis ordinationem in ordine ad locum, quamobrem si ex denominatione partium corporis in loco resultat situs, & probabiliter est denominatio extrinseca, nullam entitatem, vel modum supra corporis partes connotans. Quod autem est hujusmodi, descriptos effectus producere nequit; nutritio enim, augmentatio, spontaneitas &c. nequeunt ex situ procedere, cum muscoli superiores, & inferiores; interni, & externi augeantur, nutriantur &c. quocirca situs non videtur concurrere ad prædictos effectus. Si nonnullæ partes non sint in situ, læditur quidem actio, sed hoc non evenit, quia situs, ut situs concurrat ad operationem, sed quia pars, quæ non est in situ, non habet dispositionem ad operandum. Hæc enim duo valde inter se differunt, situs, & res situata, & quando hæc non habet debitas condiciones, cessat operari, nullatenus concurrente continente; hinc tollitur id, quod Regius habet p. 29. Expositione varia æquipondii in statera, qua vel majora, vel minora pondera propter situs varietatem attolluntur; vel æquilibrio sustinentur; nam hæc ipsa non destruit nostram Doctrinam.

Succedit ordinatio exploranda, & an ab hac succedat operatio, considerandum est, in artificialibus, quamvis primo intuitu ordo possit aliquid imponere, nihilominus, re melius considerata, ordinem in eisdem non sufficere constat: Horologium bene ordinatum id patefacit, quod sine Horologiaro actu, vel virtute, ut dictum est, nec pulsant, nec ostendit horas. Ità in rebus naturalibus philosophandum est, ubi est ordo, ibi est ordinans, & ordinatum, & primum est causa secundi: si ordo involvit partium dispositionem, requiritur principium disponens, & a principio ordinante, & disponente, probabilius est, operationem procedere principaliter, quam ab ipsa dispositione, quamvis istam concurrere ad operationem, nemo possit, & debeat negare. Ceterum difficultas est, utrum ordinatio sit causa principalis, & totalis; & partem negativam sustinemus contra Cartistas, cum ordinatio supponat ordinantem, a quo probabilius est, actionem rei ordinatæ provenire, quam ab ipsa re ordinata; secus hæc esset movens, & mota, quod implicat, aut ordinatio, seu res ordinata confunderetur cum ordinante, opificium cum opifice, architectus cum re architectata, & ità etiam crediderunt Philosophi, dum naturam definiverunt *principium, & causam motus, & quietis ejus, in quo est*; quibus verbis natura

ra opponitur arti, cum hæc sit principium in alio, & non in ipsa re, in qua est. Demum ordinatio muscutorum in Brutis non potest movere corpus Bruti, nec ipsum regere, id constat ex observatione, tales enim sunt Brutorum motus, ut a sola compositione, ordinatione, & harmonia particularum musculi procedere nequeant, cum motus sint inæquales, structuræ autem ordinatio semper æqualis, ut evenit in Horologio, quod semper æqualiter pulsatur, Bruta autem non semper æqualiter moventur, etiam præsentente eodem objecto.

Tertio loco succedit magnitudo, quam Henricus Regius in Fundamenti Physices, cap. 1. pag. mihi 28. ita definit: *Magnitudo propriè est ipsa corporis extensio in longum, latum, & profundum*. Extensio autem aliud non dicit, nisi explicationem, & dilatationem, quæ non sufficiunt ad concipiendum principium operationis: concedimus quidem majorem, vel minorem extensionem, quàm par est, posse impedire operationem; sed hinc inferri nequit, extensionem secundum se importare originem operationis. Citatus Regius scribit: *Hujus potentiam* (idest magnitudinis) *in motu esse notam*; non tamen istius Doctoris sensus esse potest, quasi magnitudo, ut principium motus innotescat in motu; sed quatenus sine debita magnitudine pleraque species priventur motu; requiritur enim ad hunc nec maxima, nec minima, sed proportionata partium extensio, seu magnitudo.

Ad figuram transitus fiat, in qua potest esse major difficultas, quàm in situ, ordine, & magnitudine. Verùm, quando figuræ natura nobis erit in promptu, fortè cessabit difficultas. Figura, ut habetur ex citato Regio loco allegato, *est terminatio extensionis*; & Gassendus in libro decimo Diogenis Laertii de Physiologia Epicuri pag. 163. tom. 1. his verbis figuram describit: *Circa figuram, hoc solùm dico, illam, si physicè spectetur, nihil esse aliud, quàm superficiem corporis, seu ipsummet corpus extremum*. Inferiùs addit, ut distinguat considerationes, quas habent Geometræ de figuris ab illis, quas habent de eisdem Physici. *At Physicis videtur, propriè non aliam esse figuram, quàm superficial em; cum quæ secundum profunditatem attenditur, non tam figura sit, quàm ipsamet magnitudo, corpulentia, capacitas, ab ipsa figura, seu superficie circumscripta*. Sequitur scribens de eadem figura, & magis suum votum explicans, & determinans. *Non innuo verò, ut figura reale nihil sit præter ipsum corpus; seu ut sit nudus solùm modus, quo extremum corpus se habet, quatenus, aut æquò est ducta, aut elatum, aut depressum est*. Res certè videtur perspicua, vel uno exemplo figuræ a sigillo in cera expressæ. Tamen si enim ea videatur esse præclarum aliquid, nihil est tamen re ipsa aliud, quàm ipsamet cera, quatenus heic relictæ est paulò eminentior, illeic facta paulò profundior: heic resecta uno, illeic alio modo &c. absque ulla entitatis (ut ajunt) ullius adjectione, vel detractione. Quod di-

dico, ut idem proportionem intelligatur de quacunque alia, neque enim ulla diversitas est, seu figure sint naturales; quales sunt Animalium, plantarum, gemmarum, seu artificiales, quales sunt domorum, statuarum, monilium.

Ex dictis cognoscitur, quid sit figura; an verò ex præmissis cogitationibus possit deduci, figuram esse principium operationum, valde ambigimus; ratio est, quia figura nihil addit substantiæ, nisi terminum; quod autem terminus alicujus corporis debeat statui principium operationum, quæ eliciuntur a corpore, ita faciliter non est admittendum, sicut nonnulli supponunt, cum terminus non importet nisi finem, & ratio finis nullo modo dicat, & persuadeat principium activum in corpore, cujus finis expenditur.

Nec obest, ad probandam activitatem figure, observatio gladii figurati, aut alterius corporis ad scindendum, vel ad aliam operationem præstandam, quemadmodum insultant Adversarii, inter quos Regius, qui in suis Fundamentis Physices, cap. 1. pag. 29. ait: *Hæc (idest figura) quàm sit efficax, docet, vel solum ferrum, in gladium, vel cultrum figuratum, quibus durissima corpora discinduntur.*

Hæc, inquam, instantia cum multis aliis, quæ ab Adversariis adducuntur, non obest; etenim, licet admittatur, ferrum hoc, vel illo figuratum modo ad discindenda corpora plurimum conducere, attamen in hac instantia oportet animadvertere, ferrum hac, vel illa figura prædictum non scindere, non secare principaliter, sed instrumentaliter tantum: & qui secus ratiocinantur, confundunt instrumentum cum Artifice: nec defuit Auctoritas Aristotelis a simili exarata in secundo de partibus Animalium lib. c. 7. pag. 440. quando scribit: *Igitur Animam esse ignem arbitrari, simile est, atque si Serram, aut Asciam Fabrum, aut artem fabrilem esse idè arbitraris, quia opus non nisi junctis his efficiatur.* Quia igitur apparet, ferrum cum tali figura scindere, statim figure attribuitur scisio; & tamen Aristoteles non attribuit Serræ, quicquid ad Fabrum pertinet.

Accedit alia consideratio, & est, non æqualiter procedere sermonem a figura artificiali inducta ab Artifice ad figuram naturalem, quamvis concederetur, figuram artificialem esse principium actionis: an in Plantis, Animalibus &c. figure essent æqualiter efficaces, dubitandum rationabiliter esset, quia a supposita figura unius Plantæ, quomodo tot figure diversæ in foliis, floribus, fructibus procedere possint, non tam faciliter explicari potest, sicut autumant, qui ad figuras confugiant, neglectis aliis principiis, v. g. a figura nucis, quomodo figura foliorum, florum, & fructuum producit, quæ toto Cœlo inter se sunt diversæ?

Aliud cogitatum occurrit, & est, artem posse producere figuram in materia idonea ad aliquam actionem, non dubitamus exemplo cultri;
sed

sed an natura æqualiter instituat figuram in Animalibus, & Plantis ad actionem, hoc remanet probandum ab illis, qui favent figuris; constat, figuram scindentem in ferro non exigi a ferro, & per accidens etiam cultrum ferreum ratione duritiei scindere, cum eadem figura in alia materia molli non scindat, sicut etiam optimè advertit Galileus p. 25. &c.; quocirca ex his cogitatis nos debemus maxima probabilitate concludere, naturam æqualiter non operari, consequenter præter figuram habere alia principia, & quidem superioris conditionis, a quibus operationes immediatè procedunt.

Hic habet locum auctoritas Aristotelis in quarto libro de Cælo, & Mundo t. 45. ex qua patet, figuras corporum non esse causas motuum eorundem corporum. Verba Aristotelis sunt: *Quæ igitur habent latitudinem, quia multum comprehendunt, supermanent, propterea quod non facile detrahatur, quod majus est. Quæ verò contrario modo se habent figuris, quia pauca comprehendunt, feruntur deorsum, propterea quod dividunt facile, & in aere multò magis, quantò facilius divisibilis est, quàm aqua.* Infert D. Thom. in Commentario prædicti textus, ita: *Ex quo apparet, quod figura corporum non est causa essentialis motus ipsorum, sed tantum majoris velocitatis, aut tarditatis ipsius.*

Hanc Auctoritatem adduximus, ut demonstrarem, quid senserit Aristoteles de figuris, & unà cum Aristotele sui Commentatores, & præcipuè D. Thomas, scientes, quicquid opposuerit Galileus *nel discorso intorno alle cose, che stanno in su l'Acqua, o che in quella si muovono.* Ubi multa de figuris scitu digna proponit; sed nos interea, omit- tentes considerationes Galilei, afferamus cum eodem, figuras in rebus naturalibus nihil operari: Verba ejusdem Auctoris sunt p. 26. editionis Bononiæ 1656.: *Cominciando adunque ad esaminare a parte a parte, quanto è stato prodotto, dico, che le figure, come semplici figure non solamente non operano nelle cose naturali, ma ne anche si ritrovano dalla sostanza corporea separate.* Et re vera figura non est proprietas quantitatis, ut sic, sed quantitatis finitæ; & ratio est, quia figura dicit terminos, intra quos quantitas continetur: unde idem est, quantitatem esse cum figura aliqua, ac contineri intra terminos.

In Lectione D. Thomæ occurrit alter locus ejusdem S. Doctoris, qui, cum ad rem præsentem maxime spectet, non est omittendus: itaque in tertio libro contra Gentiles, caput 105. ait; *Item in observationibus hujus artis utuntur quibusdam Characteribus, & figuris determinatis: figura autem nullius actionis principium est, neque passionis, aliàs mathematica corpora essent activa, & passiva &c.* Item optimè explicat in Com. F. Franciscus Ferrariensis olim Magister Generalis Ordinis Prædicatorum; & hic idem commentatur, ut solvat Doctrinam propositam. Divi Thomæ desumptam ex quarto de Cælo, nempe figuras adjuvare

motum, respondet, hoc non esse, quia figura sit principium, quo movens movet, aut motum movetur; sed quia secundum diversitatem figurarum sit diversa applicatio moventis ad motum; secundum autem diversam applicationem moventis, & moti, virtus moventis magis, aut minus penetrat id, quod movetur; & sic velociorem, aut tardiorum motum causat.

Similiter ex eodem Sancto Doctore, inhærendo semper Aristoteli in primum Librum de Cœlo, & Mundo, lectione tertia, & exponente textum quintum, in quo sic legitur: *Omnia enim naturalia corpora, & magnitudines secundum se mobiles secundum locum esse dicimus; naturam enim motus principium ipsis esse dicimus*, quæ verba important, magnitudines &c. non esse per se mobiles, sed moveri motis corporibus, *naturalia dicimus* (sunt verba D. Thomæ) *esse mobilia secundum locum secundum se ipsa, idest secundum sui naturam, & similiter alias magnitudines naturales, puta superficies, & lineas, prout sunt termini naturalium corporum: ita tamen quot corpora per se moventur, aliæ tamen magnitudines per accidens motis corporibus.*

Et in isto progressu sermonis non possum non acquiescere, quia est rectus, & ex optimis principiis deductus: Natura enim est principium motus, & quicquid dictum est de magnitudine, superficie, linea &c., illud idem de figuris sentiendum est; & in secunda secundæ, quest. 96. art. 2. in corpore conclusionis tenet, figuram non esse principium actionis naturalis, & ait: *Non enim est figura actionis naturalis principium.*

Ulterius idem S. Doctor in secunda secundæ, quest. 96. art. 2. ad 2. distinguit corpora artificialia a naturalibus, & ex discrimine manifesto, quod inter prædicta corpora intercedit, colligit, compositionem, ordinem, & figuram non esse principium operandi in naturalibus, quicquid sit in artificialibus: unde, si compositio, ordo, & figura non sunt principium operandi in naturalibus, ad aliud principium cum Aristotelicis erit confugiendum. Quoniam autem litera D. Thomæ loco citato est pretiosa, placet eandem fideliter referre: sic itaque scripsit: *Ad secundum dicendum, quod virtutes naturales corporum naturalium consequuntur eorum formas substantiales, quas sortiuntur ex impressione corporum cœlestium, & ideo ex eorundem impressione sortiuntur quasdam virtutes activas: sed corporum artificialium formæ procedunt ex conceptione Artificis, & cum nihil aliud sint, quam compositio, ordo, & figura, ut dicitur in primo Phys. non possunt habere virtutem naturalem ad agendum. Et inde est, quod ex impressione Cœlestium corporum nullam virtutem sortiuntur, in quantum sunt artificialia; sed solum secundum materiam naturalem.*

Eandem Doctrinam favet in Opusculis, Opusc. 34., quod videndum; ex his tamen Auctoritatibus (quicquid sit, an principium agendi corporum

rum naturalium sit ex impressione corporum Cœlestium, nec ne) deducitur, corpora naturalia habere principia, quæ non dependent a compositione, ordine, & figura: sed esse altioris conditionis; ratio est, quia, licet non probetur impressio corporum Cœlestium in corpora naturalia ad differentiam artificialium, quæ eandem non recipiant, ut artificialia sunt, quemadmodum probat Divus Thomas; nihilominus virtutes, quæ sunt in corporibus naturalibus ad agendum, indigent principium distinctum a compositione, ordine, & figura.

Neque obijciatur taleitas compositionis, ordinis, & figuræ; etenim hæc responsio est caliginosa apud illos, qui eandem adducunt. Præterea, qui volunt probare, talem compositionem, talem ordinem, talem figuram esse principium talium operationum, oportet, quod probent, in genere compositionem, ordinem, & figuras esse principia operationum; malè enim quis probaret, tale Animal esse sensitivum, nisi in genere constaret, Animal esse sensitivum, ita dicendum de compositione, ordine, & figura; nisi enim de istis in genere probetur, esse principia operationum, non potest adduci, talem compositionem, ordinem, & figuram esse principium operandi in corporibus naturalibus.

Addimus non sufficere, ut artificialia sint in motu, quod Artifex concipiat compositionem, ordinem, figuram &c., quæ ad artefactum pertinent; requiritur ulterius, quod prædicta reducantur ad actum a b Artifice, ac ab eodem, vel ab alio moveantur; ita experimur in Horologio, quod, postquam ab Horologiario completum est, requiritur amplius, ut ab aliquo imprimatur, seu excitetur motus, sive per applicationem ponderis, sive alio modo juxta diversas Horologiorum fabricas.

Itaque, si res ita se habet in artificialibus, ut opus sit in his præter compositionem, ordinem, figuram &c. aliquid aliud ad actuandam compositionem &c., idem similitudinariè concludendum erit in naturalibus, consequenter ad aliud principium confugiendum erit præter allata a Cartistis, & aliis, quod utatur compositione, ordine, figura, situ pro operationibus.

Hinc optimè docuerunt Peripatetici, formas artefactorum, tanquam stolidas, & emortuas nullam vim effectricem habere: *utpotè quæ nihil aliud sint, quàm compositio, ordo, & figura, seu modus quidam, ac determinatio quantitatis*: ita locuti sunt Conimbricenses in lib. 2. Physic. cap. 1. quæst. 5. art. 2. corroborantes suam Doctrinam auctoritate Philosophi in primo Phys. cap. 5. t. 46., & meritò, quia sicut quantitas est ignava, & iners ex sua natura, & quasi altera materia instituta ad sustinenda accidentia, ita formæ per artem inductæ nullam ex se ad agendum efficaciam habent. Hinc est, quod res naturales habent in se motionis principium: artefactæ verò, quæ tales non item: & hoc inculcavit

cavit Aristoteles non tantum loco citato, sed etiam in primo Physicorum, cap. 1. t. 2., sed etiam in 6. Ethicorum, cap. 4., & 12. Metaph. cap. 3. t. 14., quemadmodum observant citati Conimbricenses, loco adducto, pag. 274.

Miramur, & maxime miramur, inter Juniores, plurimosque multa facilitate amplecti principia mechanica, & nihil aliud habere in ore pro explicandis phenomenis naturæ, quam compositionem, ordinem, figuram &c., existimantes, Aristotelem, & Scholam Peripateticam esse, & hucusque fuisse cæcam. Verum oportet ex una parte considerare principia Aristotelis, ex altera illationes, & præmissas oppositas, & postea indifferenti animo concludere; sed multis vicibus deficit iste progressus, adeoque multiplicantur libri, & opiniones sine necessitate.

Ante Aristotelem etiam nonnulli Philosophi manibus tetigerunt, formam artificialem non esse naturam rei, hoc est non esse principium motus, quod est idem, ac dicere principia mechanica non esse principia operationum: inter illos numeratur Antiphon, qui observabat ex lecto, aut lectica putrescente, non lectum, aut lecticam, sed lignum oriri, concludebat propterea, lignum naturam esse non lectum, aut lecticam, consequenter formam lecti non esse principium motus ad differentiam formæ naturalis, quæ est principium motus: et si forma artificialis non est principium motus, compositio, contextus, ordo, figura &c. non erunt principia operationum, & forma naturalis erit quid aliud a contextu, figura &c. distinctum, quicquid scribant plurimi Moderni, & potissimum Boyle, qui in suis considerationibus, & experimentis de origine qualitatum, & formarum, pag. mihi 494. in tom. secundo suorum operum Editionis Venetæ omnino tenet oppositum his verbis: *Cum enim forma naturalis corporis secundum nos, tantum essentialis modificatio, & quasi ipsius materie impressio, aut talis conventus magnitudinis, figure; motus, & quietis, situs, & contexture, una cum qualitatibus inde resultantibus, particularum corpus constituentium, qui ad particulare corpus, qua constituendum, qua denominandum necessarium sit.*

In his autem non acquiescit, quia forte cognoscit, prædicta non sufficere pro explicando motu, & tamen motus est manifestus, idcirco addidit aliud cogitatum, & est, Deum materiæ motum impartitum esse, & secundum leges motus communicati a Deo corporibus, corpora moveri sine alio principio formali; sequuntur verba ipsius Boyle, prout leguntur in loco citato: *Et cum hæc omnia accidentia a locali motu in materia produci possint; haud erit ab hypothese nostra alienum, dicere, quod prima, & universa (ut non immediata) formarum causa nulla alia sit præter Deum, qui materie motum (qui est aliquid extra ejus essentiam) introduxit, motusque leges corporibus promulgavit, ratasque fecit, & in initio rerum,*
secun-

secundum meam Sententiam, motum eum quandoque ipse direxit; quodque inter secundarias causas localis motus sit ingens formarum efficiens, qui materie partes multis modis dividendo, transponendo, adeoque connectendo, in iis accidentia illa, & qualitates producit, quorum gratia materie portio ab iis diversificata ad hanc, vel illam naturalium corporum speciem refertur, & determinatur. Hanc tamen haud ita intelligi velim, quasi motus tantum in generandis corporibus esset causa effectus; verum etiam, quod sæpe numero (v.g. in aqua, & igne) est unum accidentium, minimè minorum gentium, quæ ad constituendam formam concurrunt.

Non est animus examinandi, quæcumque proposita sunt a prædicto Doctore, sed Sententiam nostram restringendi ad motum communicatum a Deo materiæ, de qua re verba similiter facit Renatus Des-Cartes, & plures alii, qui istius vestigia sequuntur, & ille in methodo pag. mihi 23., & in Principiorum Philosophiæ, parte 2. p. 33. nu. 36., ubi expendit motus naturam, & ejus causas, quas esse duas assignat. Primam universalem, & primariam, quam esse Deum confitetur: *Qui materiam simul cum motu, & quiete in principio creavit, jamque per solum suum concursum ordinarium: tantundem motus, & quietis in ea tota, quantum tunc posuit conservat.* Admittit ulterius idem Cartesius, motum in materia nihil aliud esse, quam ejus modum: *Nam (inquit) quamvis ille motus nihil aliud sit in materia mota, quam ejus modus; certam tamen, & determinatam habet quantitatem, quam facile intelligimus, eandem semper in tota rerum universitate esse, quamvis in singulis ejus partibus mutetur.* In fine ejusdem §. 36. concludit, motum communicatum a Deo materiæ in sua Creatione ab eodem semper conservari in eadem. Verba Auctoris sunt: *Unde sequitur, quàm maximè rationi esse consentaneum, ut putemus ex hoc solo, quòd Deus diversimodè moverit partes materiæ, cum primùm illas creavit, jamque totam istam materiam conservet, eodem planè modo, eademque ratione, qua prius creavit, eum etiam tantundem motus in ipsa semper conservare.*

Hic idem citatus Doctor pro causis secundariis, & particularibus diversorum motuum, qui in singulis corporibus observantur, nonnullas naturæ leges adducit, quarum prima est: *Unamquamque rem, quatenus est simplex, & indivisa, manere, quantum in se est, in eodem semper statu, nec unquam mutari, nisi a causis externis.*

Secunda est, *unamquamque materiæ partem seorsim spectatam non tendere unquam, ut secundum ulla lineas obliquas pergat moveri, sed tantummodò secundum rectas, etsi multæ sæpe cogantur, deflectere propter occursum aliarum, atque, ut paulò ante dictum est, in quolibet motu fiat quodammodò circulus ex omni materia simul mota.*

Tertia est, *ubi corpus, quod movetur, alteri occurrit, si minorem habeat vim ad pergendum secundum lineam rectam, quàm hoc alterum ad ei-*
resi-

resistendum, tunc deflectitur in aliam partem, & motum suum retinendo solam motus determinationem amittit; ... ac quantum ei dat de suo motu, tantundem perdit. Ità experimur, dura quælibet corpora projecta, cum in aliud corpus durum impingunt, non ideo a motu cessare, sed versus contrariam partem reflecti; contra verò, cum occurrunt corpori molli, quia facile in illud motum omnem suum transmittunt, ideo statim ad quietem reduci. Atque omnes causæ particulares mutationum, quæ corporibus accidunt, in hac tertia lege continentur.

Ex prædictis legibus certas motuum regulas deprompsit idem Cartesius, & indicavit in eadem parte secunda principiorum Philosophiæ p. 37. Burgundici in tractatu secundo Physicæ Generalis, Dissertatione 2. cap. 3. p. 266. editionis Bonon. tom. 4., & alii, quos nunc omittere placet, cum non intendamus ex professo, & generaliter de motu verba facere: solum inquirendi animus est, an allata cogitata excludant formam, & sufficienter confirmant principia mechanica. Cognoscit Cartesius, & cum isto Boyle, primam, & universalem causam introducentem motum in materiam, esse, & fuisse Deum; sed bona venia istorum Doctorum de hac re nunquam dubitatum est, & omnes ultrò concedunt: addimus nos, Physicos disputare de causis immediatis motus, quod ipsum Boyle cognovit, quando repetendo Doctrinam Cartesii, ait: *Haud erit ab hypothese nostra alienum dicere, quod prima, & universa, ut ut non immediata formarum causa, nulla alia sit præter Deum.*

Itaque quæritur immediata, & particularis causa motus, non prima, & universalis: extendamus ulterius nostrum sermonem. Quando Deus materiæ motus introducit, motusque leges corporibus communicat, aut communicat intrinsecè, aut extrinsecè. Si primum, quemadmodum verba Cartesii importare videntur, nempe quòd Deus, *materiam simul cum motu, & quiete in principio creavit, & quòd per suum concursum ordinarium tantundem motus, & quietis in ea tota, quantum tunc posuit, conservet*, difficulter evitatur quæstio de nomine, quod ità patet; etenim est idem dicere, Deum materiam simul cum motu, & quiete in principio creavisse, ac dicere: Deum materiam simul cum principio motus, & quietis in principio creavisse; hoc autem principium est forma; quamobrem si Deus creavit materiam cum principio motus, juxta hunc modum loquendi, oportet concludere, Deum in creatione rerum produxisse formas, vel saltem materiam, ità secundam creavisse, ut inde possent educi. Reliqua, quæ hic possent adduci, legantur apud P. de Rojas de formarum Generatione, art. 18. p. 250., & seq.

Si secundum, videlicet, si extrinsecè materiæ motum communicaverit Deus, omnia moverentur violenter, & instar projectorum, quod

quantoperè sit absurdum in ordine naturali, omnibus constat.

Nec plurimum nobis est laborandum in alia Cartesii positione, quòd *motus nihil aliud sit in materia mota, quàm ejus modus*; nam semper recurrit Argumentum propositum: etenim modus iste, vel dependet a principio intrinseco, vel extrinseco materiæ, & fiat illatio juxta prædicta: amplius si est modus, debet etiam dari principium modificans, quod negat, esse materiam, cum non possit se ipsam modificare.

Tres postea leges, quas in citato loco proponit idem Auctor pro explicandis causis secundariis, & particularibus diversorum motuum, qui in singulis corporibus advertuntur, non probant principium particulare, & immediatum eorundem, sed tantum probant, vel, ut melius loquamur, tendunt, & diriguntur ad explicandum, unde sit, quòd motus semel inchoatus perseveret, & unamquamque rem nunquam mutari, nisi a causis externis, ita ut, si quiescat, nunquam incepturam moveri, nisi ab aliqua causa ad id impellatur; & ita, si moveatur, quando non erit impedita, motum suum esse nunquam intermissuram: probant insuper, omnem motum ex se ipso esse rectum; & ideo, quæ circulariter moventur, tendere semper, ne recedant a centro circuli, quem describunt. Demum probant, quid contingat in motu, quando unum corpus alteri fortiori occurrit, nam in hoc casu nihil amittit de suo motu. Si verò occurrat alteri minus duro, sed molli, tantum contendit amittere, quantum in illud transfert. Nos diximus, prædictas Leges allata cogitata probare, nolumus tamen insistere, an probent cum suo Auctore, quia in hac re loquimur cum Cartesio, & ex professo materiam non tractamus, quare verbum *probare* non hic sumitur; ac si nos admittamus, re vera probare, sed sumitur ex mente Auctoris intendentis suas Leges probare, ceterum nobis constat, Philosophos Burgundicos in sua Physica generali, tractatu 2. disert. 2. cap. 3. tom. 4. editionis Bonon. p. 268. minus approbare prædictas Leges, & unica Conclusionem mentem suam aperiunt, & est: *Leges a Cartesio allatæ circa motuum communicationem, magna ex parte, aut sunt inutiles, aut dubiæ, aut falsæ*: & nostro Marte videntur probare prædicti Philosophi suam Conclusionem. Idem Argumentum insectatur Duhamel de consensu veteris, & novæ Philosophiæ lib. 2. cap. 5. §. 2., & seq. De mente humana lib. 3. cap. 6. §. 10. p. 385. Pater etiam Joannes Vincentius in sua Discussionem Peripateticam, in qua Philosophiæ Cartesianæ principia examinantur. Parte 2. juxta principia Cartesii, Sect. 11., & seq. molem Cartesianam destruit. Quamobrem Cartesius cum principiis mechanicis, & legibus motus non probat Automata, nec excludit necessitatem principii moventis intrinseci: quemadmodum Boyle non ostendit, formam naturalis corporis esse tantum essentialem modificationem, & quasi ipsius materiæ impressionem, aut talem conventum magnitudinis, figuræ, motus, & quie-

& quietis, situs, & contextura, unà cum qualitatibus inde resultantibus, particularum corpus constituentium, qui ad particulare tempus, qua constituendum, qua denominandum necessarius sit. Ità legitur de origine qualitatum, & formarum p. 494. tomo 2.

SECTIO V.

An Deus possit Machinas efficere, quæ eosdem prorsus motus præstent in Brutis, ac Anima sensitiva.

Superest alium obicem de medio tollere, & est, quòd Deus possit Machinas efficere, quæ eosdem prorsus motus exerant, quos a Brutis fieri cernimus: & si Deus potuit hujusmodi Machinas fabricare, ostendendum erit, quòd non fabricaverit; confirmatur, quia actiones Brutorum ex partium dispositione perficiuntur. Partium autem dispositionem a Deo fieri posse, & omnem nostrum captum superantem, quis negaverit? Quamobrem, si actiones, quæ observantur in Brutis, ex eorundem organis fiunt, & Deo non est impossibilis mirabilium organorum compositio; concludendum est, Deum tales Machinas composuisse, quæ eosdem planè motus, aut actiones exercere possint, quales ab Animantibus proficiscuntur; aut saltem erit ab Adversariis ostendendum, quòd prædictas Machinas non construxerit, quod est maximum absurdum, & summi rerum Artificis omnipotentiam castigans, a quo debemus esse maximè alieni.

In hac quæstione quid alii senserint, priùs præmittendum, deinde proposita opinio exponenda. Philosophi Burgundici in Metaphysica disput. 4. quæst. 6. tract. 3. pag. mihi 433. tom. 2. editionis Bonon. concedunt, Deum posse efficere Machinas, quæ præstent easdem prorsus operationes, & motus, quos in Brutis observamus: Ratio est, cum magnam partem actionum, quæ a Brutis exercentur, ex ipsa partium dispositione perfici fateamur; non solum enim vitales, & naturales actiones, ut cordis, & thoracis motus, sed etiam plerique motus spontanei nobis vel insciis, vel etiam invitis quandoque fiunt.

Admittunt itaque, Deum potuisse, & posse ejusmodi Machinas efficere: sed utrùm fecerit, & continuo faciat, hoc opus, hic cardo controversiæ; unde Cartistis concedunt, Deum posse facere, sed negant actum,

actum, hoc est, quod fecerit; insinuant hoc ex sensoriis Brutorum, quæ sunt analogæ nostris, ex quibus ipsis non videtur probabile, quod non debeant magis sentire, aut videre, aut dolere, quam Horologium, aut alia Machina; & ex analogia, ut dictum est, Argumentum non est infimi ponderis; etenim sicut in nobis oculi, aures, nares &c. instituuntur ad sentiendum; ita non dissimili modo existimandum est, formari in Brutis; secus est enormis illusio, & natura deciperet oculo equivoco, id est non vidente; nare non olfaciente; aure non audiente &c.: *Ac* (sunt verba eorundem Philosophorum) *nescio, an non hæc quædam illusio futura est, quæ nos in errorem necessarium inducat, quæque in sapientissimum, & optimum naturæ Conditorum cadere non potest.* Contra quam rationem surrexit nuperrimè Jo: Saguens tom. 4. disp. 2. art. 1. assertione unica §. 12. hoc fundamento, quod Deus non animo decipiendi ea produceret, sed potius ostendendi artem infinitam sui Opificii, ut apparet in magnitudine Stellarum. Immo iidem Philosophi subtiliter cogitarunt, posse Adversarios interrogari, an potuerit Deus Brutis vim sentiendi, & percipiendi objecta corporea tribuere, sicut tradidit sensuum organa: *Si potuit* (ajunt) *quin ita fecerit, ne illi quidem dubitare possunt.* Sequuntur iidem Philosophi, & quidem nervosè meo Marte: *Et sanè nemo dubitat, quin ea, quæ cernimus omnino existant in rerum natura, ut Sol, terra, & alia quæcunque sensuum objecta. Et tamen potuit Deus ita sensus nostros afficere, ut simili modo moverentur, ac si adessent objecta. Non dissimili ratione id Deus potuit efficere, ut Bestiæ essent Machinæ omni sensu, & cognitione destitutæ, sed ex iis, quæ cernimus, non major de earum sensu, & perceptione nobis relinquitur dubitandi locus, quàm de rerum, quas intuemur, existentia.*

Jo: Baptista Du-hamel tomo 2. suorum Operum Philosophicorum de Corpore Animato, lib. 3. cap. 1., quod est de cognitione Brutorum §. 14. & 15. illud idem ultrò concedit, quod concesserunt prædicti Philosophi, & unanimi voto, ne dixerim verbis ipsis concludit cum eisdem. Nos tamen, bona venia istorum Doctorum, aliter sentiendum esse putamus, nimirum a Deo machinas ejusmodi, quales describuntur a Cartistis, fieri non potuisse, nec posse. Fundamenta nostra sunt.

Primum. Deus non potest efficere, quæ contradictionem implicant; sed Machinæ, quales describuntur a Cartistis, implicant contradictionem, ergo Machinas, quales describuntur a Cartistis, Deus non potest efficere: seu, ut loquitur D. Thomas in 1. parte, quæst. 25., art. 2., discurrens a simili, Machinæ, quales describuntur a Cartistis, non possunt fieri. Verba D. Thomæ sunt: *Undè convenientius dicitur, quod ea non possunt fieri, quàm, quod Deus ea non potest facere: & in quæstionibus disputatis de Potentia Dei art. 3.: Nec hoc dicitur non posse facere propter defectum suæ potentiae, sed propter defectum possibilis, quod a ratio-*

tionem possibilis deficit: propter quod dicitur a quibusdam, quod Deus potest facere, sed non potest fieri.

Major videtur communiter admissa, & certissima apud Theologos, & Philosophos; minor, in qua vis consistit, probatur. Machinæ, quales describuntur a Cartistis, essent Machinæ, & non Machine. Si autem essent Machinæ, & non Machine, implicarent contradictionem: quoniam affirmatio, & negatio verificarentur de eodem; ergo Machinæ, quales describuntur a Cartistis, implicarent contradictionem, consequenter non possent fieri a Deo, quia Deus non potest facere, quod affirmatio, & negatio sint simul vera. Legatur D. Thomas in questionibus disputatis loco citato.

Remanet ostendendum, quod Machinæ, quales describuntur a Cartistis, essent Machinæ, & non Machine. Et primo, quod essent Machinæ, ex communi Cartesii, & Cartistarum calculo evincitur. Quod postea non essent Machinæ, ex iis, quæ in progressu præsentis controversiæ allata fuere, innotescit; sed hoc idem magis elucebit ex sequenti sermone. Machina, ut Machina, non potest quicquam distinguere, & ab extrinseco agente tantum dirigitur. Bruta distinguunt, & ab extrinseco tantum agente non diriguntur; ergo Bruta non sunt Machine. Quod Bruta distinguant, & ab extrinseco tantum agente non dirigantur, patet; nam Bruta unum præ alio eligunt, unum odorant, & assument, aliud odorant, & non assument, immo fugiunt; pericula vitant; in saltu id esse manifestum, nemo potest inficiari. Quando Canes, vel Feles ex aliquo loco alto in imum saltare conantur, observant situm, distantiam (secundum nostrum modum loquendi) & student, præmittendo crura, ut saltus sit tutus, & eunt, redeuntque, antequam saltus succedat, præcipue si situs sit ambiguus. Et in hac re ferè sunt inexplicabiles diligentie, quibus innituntur: sæpius maximo animi nostri oblectamento vidimus ita disposita Animalia, & nisi vidissemus, nunquam credidissemus; in transitu aquarum, id ipsum elucet, aut easdem non transeunt, aut prius explorant. Præterea quotidie constat, Feles habentes sub unguibus, & in ore alimentum, si alter Felis accedat pro rapina, illicò irritantur, & alimentum apprehensum custodire conantur, alium Felem lædendo, aut fugiendo, & diversa loquela quasi jus suum dicendo, & quod mirum est in hoc casu, idem prorsus succedit; etiamsi Feles sint familiares, & con domestici, alias inter se convenientes, & continuo se lambentes. Felis in hoc casu modò lambit, & amplectitur alium Felem; modò nocet, & offendit; modò sequitur, & ludit; modò fugit, & obmurmurat. Præsentia illius Felis, quæ paulò ante alimentum apprehensum erat amica, eadem non potest esse inimica, unde ad aliud principium confugiendum est, quam ad extrinsecam præsentiam, aut sal-

tem explicandum est, quæ causa sit tantæ mutationis inter prædictos Feles, ex sola præsentia extrinseca deducta, & quæ non consistat in solis verbis, quod non rarò contingit in certaminibus literariis, immo istorum hic est sæpissimè terminus, ut præsentis nihil aliud addiscant, aut secum ferant nisi pura verba. Sanè, si absque ulla præoccupatione animi loqui velimus, res est nodosa, & arguit potius principium intrinsecum, quàm extrinsecum de facto, & quando Brutum de possibili esset talis conditionis, quemadmodum est illud, quod est de facto, etiam Brutum de possibili argueret aliud principium intrinsecum distinctum a Machina, consequenter, aut quòd est de facto, non est Machina, aut quòd supponitur fieri posse ad similitudinem, non posset esse Machina, adeòque benè recurrit, quod dictum est, nempe quòd esset Machina, & non Machina, & quòd implicaret contradictionem.

Equidem effectus singuli Brutorum non indigitant, sed demonstrant, nostram Sententiam esse veriore, quàm oppositam; & quamvis non desint innumeræ observationes, quibus adhærendum est, nos tamen una contenti erimus, quæ nunc affertur; quæ & probat Bruta cogitare suo modo, & non moveri tantùm ab externa causa. Observatio est hæc. Supponamus Canem, aut Felem (& quod de Cane, & Fele exemplificatur, ad alias Animalium species extendi potest) Supponamus, inquam, Canem invenientem Heri portam clausam, & ostium clausum stimulare, seu movere Canem ad latrandum, & ad impellendos pedes in idem, & longo temporis tractu in prædictis motibus continuare. Quæritur in hoc casu, aut Canis cognoscit, aut non cognoscit, aut videt, aut non videt ostium clausum, aut aliquid cogitat suo modo, aut non. Si non cognoscit, si non videt, si non cogitat, cur latrat, cur ibi moratur, cur impellit in ostium, & in ostium determinatum, parùm, vel nihil distinctum a proximis, sive colorem, sive magnitudinem spectemus?

Motus distincti, quærulei latratus, quibus succedunt motus, & latratus omnino oppositi, aperto ostio; longa mora ad ostium clausum aliquam causam supponere, oportet admittere; an hæc sit tantùm extrinseca, an unà concurrat intrinseca, quæ conjunctam habeat aliquam speciem cogitationis, hoc succedit indagandum.

Omnes isti, & alii plures similes effectus, qui quotidie, & ab omnibus, etiam rudioribus Hominibus observantur. Si non determinant cogitationem perfectam, saltem adumbrant imperfectam, & suo modo, & ratio est, quia sicut deducitur, aliquem Hominem cogitare ingressum in aliquam Domum ex pulsatione, ex mora, ex voce articulata vocante habitatorem, vel habitatores; & hæc sunt signa certissima, quæ nobis persuadent, illum Hominem cogitare, & non solum cogitare, sed operari ad finem hunc, ingrediendi scilicet in clausam Domum;

ita

ità non cognoscimus fundamentum negandi in Cane ob similes motus aliquam cognitionem Domus clausæ, & aliquam cognitionem ingrediendi, dato ostio clauso. Hic desideratur disparitas. Si actus externi in Homine denotant in eodem Animæ rationalis deambulationes, a pari in Cane actus externi debent indicare in eodem alicujus principii interni impulsus, & actus, quod necessario debet esse distinctum a Machina, cum hæc tam interna, quam externa non possit esse in determinato loco, & situ causa latratus quæruli, moræ, pulsationis &c. Dictum est, Machinam internam, qua intelligitur, potissimum cerebrum, non posse esse causam in determinato situ, & loco effectuum descriptorum, & ratio est, quia Machina interna in ratione Machinæ non distinguitur ab externa, quocirca nequit movere cum tanta differentia in determinato situ, & tempore Machinam externam, idest musculos externos, linguam &c.

Dices, Machinam externam, potissimum oculos movere Machinam internam, hinc moveri musculos, & linguam sine alio principio; & oculos, aures, nares &c. afficere partes internas, ut subeant notabilem mutationem, nemo est, qui dubitet, cum sint portæ, quibus spiritus commoventur; & quemadmodum in Horologio pondus movet rotas, istæ alias partes, donec pulset, vel horas ostendat, ita in Animalibus rem succedere, non est mirum; & ita sine Anima sensitiva ex solo machinamento poterunt succedere effectus descripti.

Verum non est difficultas, quod partes internæ alterari possint a sensibus externis. Difficultas est, quomodo ostium clausum Domini, mediante oculo Canis, possit movere spiritus ad latrandum, & ad latrandum taliter, ad impellendum crura in idem ostium, quandoque etiam ad effundendas lachrymas &c., quæ omnia cessant, aperto ostio, & admissio ingressu Canis, etiamsi idem ostium denuo clauderetur, & per partem posticam, aut lateralem ab eodem Cane aspiceretur.

Motio spirituum ab objectis externis, quando non haberet principium dirigens, esset omnino irregularis, & vix posset explicari, cur potius ad unam partem, quam ad aliam impelleret, data etiam virtute impellendi in organo ulterius ex objecto externo. Censemus enim, objecta externa non æqualiter afficere sensoria, nam quando illa sunt nullæ activitatis, concedimus, spiritus posse alterare, & alterationem posse partibus internis communicari; ceterum, quando eadem nullius, aut modicæ sunt activitatis, non percipitur, quomodo possint motionem talem efficere, qualis requiritur in Cane latrante, pulsante, impellente &c.

Ut melius Doctrina proposita intelligatur, exemplificamus de luce, Solis, & ostio ex. gratia nigro. Lucem Solis ob maximam suam activitatem posse movere spiritus usque ad primum sensorium, & inde per

totum corpus, non est mirum, si ejusdem activitas attendatur. Sed quod ostium coloris nigri debeat, & possit consimilem parere motionem, maxime dubitamus ratione a contrario, quia in nigredine ostii tantę activitatis particulę non discedunt, ut effunduntur a corpore luminoso, ut debeamus ex hoc equaliter arguere, ac ex luce: immo, si Cartistarum documenta in medium afferamus, ex corpore nigro in oculum nihil resilit, audiatur Henricus Regius in Fundamentis Physices, cap. 12. p. 270.: *Nigredo etiam inter colores numerari solet, sed illa nihil aliud est, quàm certa dispositio partium insensibilium corporis, a qua impulsorum globulorum æthereorum motus sistitur. Atque hoc patet ex tenebris, & profundis foraminibus, quæ ideò nigricant, quia nulli ab illis radii resiliunt; & hanc eandem Doctrinam, vel parum dissimilem proposuit ante Cartistas Ludovicus Savotius in novo antiqua de causis colorum Sententia cap. 23. Quocirca, si certę sunt prædictę opiniones, aut saltem probabiles secundum Cartistas, non erit ita facile concludere, ostium nigrum Domini posse movere Canem ad latrandum, pedibus impellendum &c.*

Accedit aliud motivum non inferioris conditionis, & est, sepe in eadem via dari diversa ostia nigra, parum etiam distantia in magnitudine, & forma; & nihilominus Canes ad illud Domini præcisè strepere, cum distinctione ab aliis, quare sive resiliat, sive non ex ostio nigro aliquid, Cartistę sunt in angusto; & ratio est, quia, si resilit aliquid, etiam cætera ostia æqualia ostio Domini deberent æqualiter movere Canes, non movent, ergo ad aliquod aliud objectum confugiendum est, quàm ad objectum externum. Si nihil resilit, fortius urget illatio, quia non poterit assignari activitas objecti externi, tanquam causa motionum, quæ observantur in Cane, dum ipsi occurrit ostium nigrum Domini, & clausum.

Idem prorsus contingit, quando ostia Domini diversi sunt diversimodè colorata, hoc sive nigri, aut flavi, aut alterius coloris fuerint; Canes tamen æquales habent motus, sive latratum, sive impulsu consideremus, unde oportet concludere, non moveri a colore; & roboratur nostrum cogitatum, quia quandoque ad ostium clausum patienter morantur; donec a Domino, vel a Servis aperiatur: unde inferendum est, præter objectum externum, quod potest movere, dari simul principium internum, a quo motus proveniant; nec prædictę Doctrinę contrariatur assertio D. Thomę in secundo contra Gentiles, cap. 47. nu. 3., quando scribit, formas moventes in Brutis recipi in eis ab exterioribus sensibilibus, quæ in sensum agunt; quoniam sensus D. Thomę non est, quod tantum formas moventes ab exterioribus sensibilibus recipiant, sed quod ab eisdem principium intrinsecum movens ab exterioribus sensibilibus dirigatur, etiam aliquo gradu spontaneitatis, cum semper Animal dirigi non sinat, & propterea idem Sanctus Præceptor in prima

par-

parte, quæst. 18. art. 2. ad primum distinguens quatuor viventium genera, ait: *Quædam verò cum his ulterius ad movendum se secundum locum, sicut Animalia perfecta, ut quadrupedia, & volatilia, & huiusmodi.* Ex divisione, quam adducit in loco citato S. Doctor, ideo in his inferioribus patet adesse vitam, quia ex natura sua habeat vivere, & ad secundum ejusdem quæst., & art. Argumentum melius, & clarius patet intentio prædicti Auctoris, quando ait: *Quòd opera vitæ dicuntur, quorum principia sunt in operantibus, ut se ipsos inducant in tales operationes.* Unde colligitur, mentem S. Thomæ contra Gentiles esse explicandam, & non a Cartistis esse sine distinctione adducendam. Qui plura desiderat, poterit adire Thomistas communiter, & nos interea indicamus Patrem Franciscum Ferrariensem ad caput, & librum citatum contra Gentiles.

Fortè responderi poterit, accedere olfactum, cujus beneficio moveantur Animalia Bruta ad prædictas operationes. Ceterum eadem difficultates, quæ motæ sunt contra visum, eedem prorsus excitari poterunt contra olfactum. Accedit, visum, & odoratum, seu organa visus, & odoratus non movere Animalia sine cognitione, maxime eo modo, quo movent: volumus hic omittere paritatem suo semper modo, inter Homines, & Bruta; sed solum inter Bruta sermo noster contineatur. Si Canis non cognosceret aliquid, quando latrat, ob clausum ostium latraret sine principio extrinseco, & intrinseco. Primo modo, ut dictum, & probatum est. Secundo modo, quia non haberet principium cognoscens. Hoc autem est maximum absurdum, nempe quòd detur actio naturalis, & ejusdem causa efficiens nulla sit, sive extrinseca, sive intrinseca. Ulterius, cur Canis magis moveatur ad locum carnis, quàm ad locum, seu montem saxorum, & fugiat præsentiam baculi sine ulla cognitione, vix percipi potest. Omnino cum hypothese Cartistarum de Machinis, & Automatis mille insurgunt difficultates, & inexplicabiles. Cum hypothese contraria minores sunt, & si quæ sunt, ad meliorem frugem reducuntur.

SECTIO VI.

*Resolvitur, & stabilitur productio Animæ
Brutorum a Deo per quandam spe-
ciem Creationis.*

Um ex mox dictis Machinæ brutales non possint fieri, & pariter Animæ admissæ in Brutis non possint educi de potentia materiæ, recurrendum ad jam tactam opinionem de earundem productione a Deo, seu per quandam speciem creationis. Quare superest pro Conclusionem præsentis tractatus examinare, an hæc opinio sit rationabilis, nec ne; & videtur, affirmative resolvendum esse, ex qua resolutione postea dependebit alia conclusio de immaterialitate absque eo, quod offendatur religio, & aliquod inferatur dogma, quod Animæ rationalis cum brutali convenientiam importet.

Creare igitur Animas brutales maximè improprie, & modo infra explicando, multi Doctores sustinuerunt, & nos in eadem sumus opinione, quoniam supposita educatione, & materialitate nequit ullo modo explicari, Animas brutales sensitivæ cognitionis esse capaces, & hoc est præcipuum fundamentum Cartistarum, & in Schola etiam Philosophi, ut videre, & legere est apud suos Commentatores: res maximè nodosa est, & ferè inextricabilis; unde, si sequamur Philosophum, confidenter asserimus, nos nihil intelligere; si Cartistas ex alia parte, naturam habemus demonstrantem, aut saltem efficaciter indicantem oppositum, ac ipsi asserant de Automatis: quocirca, aut tenemur admittere Automata, hoc est, si Animas cognoscentes in Brutis existimamus educi de potentia materiæ, quod est impossibile; aut creari, si eandem educationem de medio tollimus, & quidem rationabiliter procedentes, ita debemus concludere.

Non educi, probatum est supra, & sanè confirmatur; cum nihil possit educi ex materia, quod excedat conditionem materiæ, nisi in eadem materia supponatur latitare: hoc enim modo potest includi aliquid in materia, quod superet, & excedat vires materiæ: sed hoc modo non sunt locuti, qui Animas sensitivas Brutorum voluerunt, educi de potentia materiæ, nec probatum est a Doctoribus, easdem latitare in materia; hoc est, non crediderunt, easdem in materia, & paulatim ab agente removere impedimentum, postea manifestari, & in libertate constitui.

Duo.

Duobus autem modis potest præexistentia formarum in materia intelligi, vel potentia, vel actu, & utroque modo non desunt difficultates gravissimæ, quas prosequuntur viri doctissimi, inter istos reponatur Sennertus in Hypomnematis physicis 4. cap. 4., & Fortunius Licetus lib. 1. de spontaneo Viventium ortu, cap. 83. qui non potuit non concedere aliquod rudimentum in materia præexistens, quod formæ rudimentum actione agentis perficiatur, & evadat in formam perfectam; sed convulsus est a Sennerto, sicut & nos tenemur recedere a Sennerto in translatione. Et quando Anima sensitiva in Brutis non traducitur per semen, reliquum est, ut creetur; maximè cum non educatur de potentia materiæ, unde possemus argumentari sic: Anima sensitiva non educitur de potentia materiæ: Eadem Anima sensitiva non traducitur per semen; remanet igitur dicendum, Animam sensitivam Brutorum creari, semper tamen improprie. Ambæ partes antecedentis probantur ab innumeris Doctoribus, & nobis sufficit, quod re vera cognoscantur maxima fundamenta illorum, qui negant educationem, & etiam translationem per semen animatum, ut possimus inferre maxima probabilitate creationem: immo hic addimus, causam erroris damnati de translatione Animæ rationalis derivasse ab animatione seminis Brutorum, & Plantarum, ut legitur apud Sennertum Hypomnematibus 4. cap. 6. per totum, præcipue in fine, ubi ita loquitur: *Hujus ergo benedictionis vi, mediante semine per traducem, idest, ut Anima non e semine educatur; sed per semen, & cum semine defferatur ad partes e semine generandas, & velut lumen a lumine accensum, Animæ propagantur, & ubicunque idoneam naturæ fuerint materiam, in qua subsistere queant, qualis est seminis corpus, in illud se transfundere, atque sese, ut Scaliger loquitur, inducere possunt, ita ut pars illa (si ita appellare libeat, neque enim proprie pars est) formæ, eandem essentiam retineat totius formæ, quæ in toto, a quo decisa est, erat, & postea etiam easdem operationes edere incipiat, & sic eadem Animæ essentia, quæ in procera juglande arbore est, sit in nuce, & germine illo, quod ex nuce postea pullulat, & postea etiam idoneam, qua augeatur, materiam natæ, easdem operationes edat, singulis annis producat novos ramos, nucesque generet. Atque ita ex primis individuis omnium quadrupedum, reptilium, volatilium, piscium, plantarum primò creatæ species continuantur, & omnia jumenta, reptilia, volatilia, pisces, plantæ, animabus multiplicatis, generatæ sunt.*

Quocirca, si error translationis Animæ rationalis ab animatione seminis processit, ut tenuit Sennertus, existimandum est, semen non esse animatum, quam Sententiam tenet D. Thomas 2. contra Gentiles cap. 89., & Scotus quibusdam in locis, quos notant, & referunt Poncius, hic iterum videatur, Dupasquier, tom. 4. de Anima disp. 8., concl. 2., & innumeri alii, quos adducunt Conimbricenses de Generatione, &

Cor-

Corruptione lib. 1. cap. 4. quest. 25. art. 2. Sed quando duo Doctores, quemadmodum sunt D. Thomas, & Scotus, conveniunt, pro mille Doctoribus sunt habendi; & ratio accedit, quia semen continetur in vesiculis, non minus quàm bilis in cysti, vel urina in vesica, quæ non animantur.

Et quamvis ex professo hæc materia de Animatione Seminis non agitur, volumus tamen ad tutiorem captum addere, quòd a Plantis, & Brutis ad semen humanum progressus fortè non est tutus. PP. Conimbricenses, qui in suo cursu philosophico sunt simul eruditi, & profundi loco citato, eludentes secundum argumentum ab ipsis propositum pro animatione seminis, distinguunt semina Plantarum a seminibus Animalium, & sanè inter hæc differentia est maxima; audiantur itaque prædicti Doctores ità scribentes. *Ad secundum concedendum est, herbarum, & stirpium semina, quæ ità semina sunt, ut fructus quoque sint (semina enim dicuntur, ut sunt id, quod aliud; fructus ut sunt quod ex alio) dum matri adhærent, vivere, non quia semina, sed quia fructus, partesque viventium. At animantium semina, cum istius modi differentiam non subeant, haud quaquam oportere actu vivere.* Addimus etiam vivere, quamvis non considerentur, ut fructus adhærentes matri, & partes viventium, sed ut semina a suo principio distincta, & sejuncta. Observationes propositæ a multis Recentioribus opinioni prædictæ favent. Joseph de Aromatariis in Epistola præmissa discursui de rabie contagiosa in seminibus secundis, admittit conformatam Plantam, & hinc fecunditatem explicat. Post hunc Doctorem, multi alii propositioni adhæserunt, & præcipuè post usum Microscopii. Pater Lana nel Prodro-mo per fabbricare Canocchiali, e Microscopii, cap. 8. nu. 5. ità scribit: *In alcuni semi di Cedro, e di Limoni tagliati per mezzo, io hò osservato, non senza stupore, un' intiera pianta di Cedro col tronco, foglie, e frutti: onde si può credere, che in tutte le semenze vi sia come un piccolo embrione di tutta la Pianta, che sono atte a produrre; sicchè la Pianta vi sia, non solo in potenza, come parlano li Filosofi, ma attualmente, del che a suo luogo &c.* Confirmant allatum cogitatum, seu, & meliùs observationem munitam Microscopio. Schraderus de Microscopiorum usu in naturali scientia, & anatome p. 16.: *In his autem exilissimis seminum gemmulis omnia plantæ exinde producendæ stamina, & delineationes non potentia, ut antiquitas opinabatur, sed actu delitescere, & totum vegetabile cum omnibus suis partibus in illo configurari, Microscopiorum usus patefecit.* Idem roborat Jo: Alphonsus Borellus de motu Animalium p. altera prop. 174. qui admittit, Veteres cognovisse nobiliorem Plantarum partem ad instar gemmæ, & in hac distinxisse rude quoddam futuræ Plantæ inchoamentum: postea Recentiores detexisse, gemmam esse veram, & integram plantam trunco, foliis, ramis, & radicibus donatam. Microscopistæ adhæ-

adhærent Malebranche, qui de veritate inquirenda lib. 1. cap. 6. pag. 24. in germine tulipæ folia testatur vidisse; addit: *De semine synapi, de acino pomi, & generatim de quibuslibet Arboribus, & Plantis, quanquam res oculis, ne vel ipsius Microscopii ope, usurpari nequeat, idem esto iudicium. Nec singulas arbores, in semine, seu germine, compendiosè contineri, absurdum est dicere.*

Ex his, & multis aliis Auctoribus (quia prædicta opinio ferè communis est inter modernos) deducitur, semina Plantarum vivere; ratio est, quia vix potest, & debet negari vita, ubi est integra organizatio, & Plantæ a suis seminibus, juxta prædictam opinionem non distinguuntur nisi secundum majorem, & minorem molem; quamobrem, si Planta vivit, etiam semina vivere debent; & si semina non vivunt, neque Plantas vivere dicendum est, quod non arridet. Nostra autem difficultas in hac re non versaretur circa vitam, data suppositione de existentia Plantæ in germine; difficultas esset, an tota Planta sit in germine, & arbitror potiùs cum Antiquis, quàm cum Modernis, quia isti nimia liberalitate concedunt folia, truncum &c. in gemmis. Pro veritate fatemur, in multis seminibus nihil omninò vidisse, etiam Microscopio, fortè ob nimiam exiguitatem, ut possimus rectè concludere, semina non deesse Microscopiis, Microscopia deesse seminibus, ut de animalculis scripsit Malebranche p. 24. Aliis vicibus rudimentum vidimus, sed an istud sit actuatio ejus, quod erat in potentia, ulteriori indagine quærendum, distinguendo tempus, quod plurimùm veritatem illustrare, & confirmare potest. Interea nihil definimus, promittentes in aliud tempus nostras observationes.

Ceterùm, ne inchoatæ disputationis filum deficiat, concludamus, semina Plantarum vivere, & actu, si Planta actu vivit, & si in germine, & gemma sit tota Planta, multò magis hoc erit verum, & consequenter in Plantis est transductio.

An autem æqualiter sit discurrendum de Brutis, & Homine, quærendum est. Tanta est diversitas inter semina Plantarum, Brutorum, & Hominum, ut inter hæc nomen seminis sit tantùm æquivocum, & si Planta vitaliter per semen traducitur, non Bruta, neque Homines ita traduci censendum est. De Homine non laborabimus, ex fide certissima constat, quid sit sentiendum de principio vitali in Homine. Difficultas reducitur ad Bruta, pro quibus non desunt Doctores existimantes, pari pede incedendum esse cum Plantis. Citatus Malebranche in primo de Veritate inquirenda cap. 6. pag. 25. prædictam Sententiam sustinuit, cujus hæc sunt formalia verba: *Quod de Plantis, eorumque seminibus dictum est, ad Animalia, ipsorumque germen pari jure transferri potest; in tulipæ germine tulipam integram vides. Vides pariter in ovi recentis, cui non incubuit Gallina, Umbilico, seu germine pullum fortè omni-*

omnino conformatum. In Ovis Ranarum cernuntur ipsæ Ranae, & cum satis sagacitatis, & experientiae accedet; alia præter hæc cernuntur Animalia in suo germine.

Hanc Sententiam deduxit ex Joanne Svammerdamo in opere inscripto: Miraculum naturæ, sive uteri muliebris fabrica notis in D. Th. Van-Horne prodromum illustrata, & tabulis, pag. 21. editionis Lugduni Batavorum, ubi sic legitur: *Admiratione dignum est, nigrum illud punctum, quod in Ovis Ranarum videre est, ipsum Ranunculum omnibus suis partibus absolutum.*

An hæc observatio de ovis Ranarum sit vera, nunc non discutitur; solum dubitantes dicimus, nos omni diligentia indagavisse, ova (ut nominantur) Vaccarum, & aliorum Animalium Viviparorum, & non potuisse observare quicquid decantant cum Svammerdamo alii plures Recentiores. Legimus etiam apud Josephum Aromatarium in Epistola citata, in ovis Gallinarum probabiliter pullum esse delineatum: Quod autem attinet ad ova Gallinarum; estimamus equidem pullum in ovo delineatum esse, antequam foveatur a Gallina, & credimus augeri a calido materno, non solum tanquam a foveante, verum partim etiam tanquam a materia nutriente; quod & aliis quibusdam animantibus ab aere communi contingere putamus. Quod credidit Aromatarius, nimis confidenter asseruit Malebranche: & demptis quibusdam staminibus, vix ad aliquid aliud sumus proni.

Eò tamen processit super his Auctorum opinio, ut nihil fidentius in tota naturali historia scriptum, nihil obscurius positum habeatur. Quantum verò hæc de Fetus in ovo delineatione a veritate recedant, Physiologorum commenta pluribus observationibus, & experimentis a me sæpius tentatis, ostendere possem, nisi extra rem præsentem videretur, aut a nostro instituto recederet: spero tamen, me posse alias hanc controversiam discutere, præsertim cum de Vivipera ex ovo generatione verba faciam in tertia, quam præhabitis addam scepsi.

Quando res proposita se haberet, ut Moderni nonnulli se observasse testantur, & propagatio Brutorum modo prædicto contingeret, traductio Animarum posset aliquo modo concipi. Sed in contrarium urget observatio, nec opinio est tantæ fidei, ut indubitabilem mereatur assensum; urget propterea ratio, nam fabrica apparens ex suppositione Animalis in ovo, non probat traductionem necessariò; ratio est, quia prius supponendum est domicilium, & postea domicilii Habitator, quamobrem, qui admittunt Animam in Brutis, non possunt concludere, ipsam traduci, ex quo videant, aut credant, se videre in ovis, ita denominatis Brutorum, fabricam eorundem. Consideramus ulterius, semper loquentes in eadem suppositione, quòd Bruta sint animata, & suppositione pariter ovorum: in ovis duas partes esse ponderandas, con-

tinens, & contentum; traductio in continente nequit admitti, seu traductio ex parte continentis non potest intelligi, quia pars ovi continens est tantum instituta ad custodiam partium contentarum in ovo; consequenter per partem continentem ovi non traducitur Animal, quod in eadem non est; neque Anima in suppositione, quod sit, neque potest censer, traduci per partes contentas, etiam si istae materialiter apparerent, & faciem Bruti redolerent, quia, ut dictum est, domicilium non arguit necessario Habitorem; immo Habitator non potest in eisdem partibus supponi: ratio, quae nos movet, est, quia Animae Brutorum, & praecipue perfectorum non sunt divisibiles, adeoque materiam contentam in ovo, & a toto sejunctam animare, seu informare nequeunt; opinantur enim, postquam ovum est completum, non amplius communicare cum toto, & quotiescunque non communicat cum toto, totius Anima informari nequit: unde, si ova Brutorum in ordine ad partes contentas, non communicant cum toto, & proinde non animantur Anima totius, Anima Bruti non poterit traduci a Bruto in Brutum, mediante ovo.

Et quamvis hypothesis de indivisibilitate Animae Brutorum perfectorum sit maxime controversa, attamen non omnino ruit Argumentum propositum, quia semper in nostro casu possumus supponere opinionem probabilem. Praeterea, quando supponeretur opinio de divisibilitate, haec non debet intelligi, ut sit divisibilis, ita tamen, ut possit informare unum totum, & aliud totum divisum, & distinctum: sed debet intelligi, ut sit extensa in uno toto, quod informet divisibiliter, & non sit tota in toto, & tota in qualibet parte; quod si certum est; materia, quae est in ovo, cum sit a toto sejuncta, non erit animata, ac propterea Anima Brutorum non traducetur, cum traductio Animae debeat fieri per medium animatum.

Potest opponi, non repugnare divisibilitatem ejusdem Animae in duplici toto, quando in duplici toto, aut sit separatio per accidens, quemadmodum contingit in partibus divisis insectorum: aut sit talis respectus, & necessaria dependentia, ut unum sit productum ab alio, ut patet in semine, quod a Planta ita derivat, ut sit istius soboles, & animata, ut Planta non minus, ac ramus viridis ab arbore recisus, vivens, & frondescens.

Ceterum haec oppositio potest infirmari a posteriori: hoc est, videmus effectus, qui nos cogunt ad admittendam vitam in partibus Insectorum, & in seminibus, & consequenter in Plantis traductionem a Planta in fenum: & cum isti effectus pari pede non currant in suppositis ovis Brutorum, non possumus aequaliter inferre traductionem in Brutis, ut in Plantis: observavimus millies supposita ova in variis speciebus Brutorum, & nunquam vel sensus, aut vegetationis aliquod rudimentum de-

tegere potuimus; secus est in seminibus, & in Insectis divisis, quando supposita ova convenirent cum seminibus Plantarum; quare, sicuti in istis seminibus, juxta situm, & aeris temperiem vegetatio sæpè deprehenditur; ita similiter non observatur in ovis, maxime in loco naturali? Et fortè in ovis Gallinarum idem non apparet? Cur itaque natura hoc non demonstrat, neque demonstravit beneficio sectionum in suppositis ovis Brutorum, habentibus omnes partes, ut ajunt Moderni, ad prædicta phenomena producenda?

Igitur in suppositione ovorum, Anima Bruti non traducitur. Successivè quærat, an in hypothese seminis secundum vulgatam opinionem debeat, aut possit admitti traductio. Hoc modo proposita quæstio recipit determinationem a natura seminis, quod, si non fuerit animatum, non erit locus quærendi, an Anima traducatur cum semine. In Homine est de fide, non traduci, etiamsi inter Catholicos Scriptores nonnulli sint, qui acriter pugnent pro seminis animatione, uti legere est apud Conimbricenses, & alios. Toletus refert opinionem de Anima rationali in quæst. Proemialibus de Anima, ex cujus lectione constat, non semper Doctores fuisse ejusdem opinionis; sed nonnunquam fuisse dubitatum, an Anima rationalis traduceretur, seu an a solo Deo crearetur: inter quos est D. Augustinus, qui, licet cognoverit, & docuerit contra Tertullianum, Animam rationalem non esse ex traductione, sed a solo Deo creari, dubitavit tamen, an id esset fide tenendum; attamen hæresi 84., traductionem reponit inter hæreses, ut legitur apud Poncium de Anima, disp. 5. qu. 4. nu. 37. Postmodum D. Thomas in secundo libro contra Gentiles, cap. 86. probavit, Animam humanam non traduci cum semine, quasi per coitum seminatam; & Argumenta tanti Viri sunt pretiosa, & energetica. Eandem materiam ponderavit in quæstionibus disputatis, & notanter de potentia Dei, quæst. 3., quæ est de creatione, art. 9., & in principio Conclusionis expressè scribit, & docet, traductionem Animæ rationalis esse damnatam. Congruum duximus, hic annexere verba D. Thomæ, quæ sunt: *Respondeo dicendum, quòd circa hanc quæstionem antiquitus diversa dicebantur a diversis. Quidam namque dicebant Animam filii ex parentis Anima propagari, sicut & corpus propagatur ex corpore. Alii verò dicebant, omnes Animas seorsum creari; sed ponebant, a principio eas extra corpora fuisse creatas simul, & postmodum corporibus seminatis conjungebantur, vel proprio motu voluntatis secundum quosdam, vel Deo mandante, & faciente secundum alios. Alii verò dicebant, Animas simul, cum creantur, corporibus infundì. Quæ quidem opiniones, quamvis aliquo tempore sustinerentur, & quæ earum esset verior, in dubium verteretur, ut patet ex Augustino in decimo super Genesin ad literam, & in libris, quos scribit de origine Animæ, tamen primæ & secundæ postmodum judicio Ecclesiæ sunt damnatæ, & tertia appro-*
ba-

bata; unde dicitur in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, Animas Hominum non esse ab initio inter ceteras intellectuales naturas, nec simul creatas credimus, sicut Origenes fingit. Neque cum corporibus per coitum seminantur; sicut Luciferiani, & Cyrillus, & aliqui Latinorum presumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantum per conjugii copulam seminari, ac formato jam corpore Animam creari, & infundi. Diligenter autem consideranti apparet rationabiliter, illam opinionem esse damnatam, quæ ponebat Animam rationalem cum semine propagari. Quid de fide Libri de Ecclesiasticis dogmatibus sentiendum sit, siue quoad veritatem materiæ contentæ, siue quoad Auctorem, aliis relinquo discutiendum. Hoc secundum certè controvertitur a Doctoribus, & alii scribunt, esse S. Augustini, alii Gennadii Massiliensis. Primum autem est maxime considerandum ob auctoritatem D. Thomæ, qui plurimum ipsi tribuit, & in suis operibus frequenter refert res, & determinationes contentas in prædicto Libro.

Ex prædicta definitione patet, Animam rationalem non traduci, patet etiam, seminis humani animationem esse maxime periculofam: præter hæc accedunt argumenta Poncii, & Scotistarum communiter, qui efficaciter negant seminis humani animationem.

Igitur, si in Homine semen non est animatum, oportebit quærere, an in Brutis sit animatum, & multa sunt argumenta, quæ probant deformitatem Sententiæ seminis animati in Homine, quæ cessant in Brutis ob disparem conditionem Animæ. Et quando aliquod efficax argumentum probaret in Brutis animationem seminis, probabilis redderetur hypothesis de traductione Animæ Brutalis. Hic autem possumus procedere juxta diversas suppositiones, nimirum, aut supponendo ova in Brutis Viviparis, aut negando eadem in eisdem. Si secundum primam suppositionem incedamus, incassum quæritur animatio seminis, cum traductio sufficienter intelligi posset per ovi traductionem, & quidem animati: semen autem in hac hypotheli inserviret pro fermento actuantem, & disponentem partes ad explicationem, aut saltem ad terminandum complementum ovi. In secundo autem casu hic sermo non habet locum, & consequenter est explorandum, an sit animatum, nec ne? Etenim, si est animatum, poterit explicari traductio per semen animatum. Si postea non sit animatum, cogitandus erit alius modus, quo Animæ Brutorum producantur. Semen autem non esse animatum, probatum est a plurimis magnæ notæ Viris, & argumentis, quæ nostro Marte multum roboris habent, & quamvis de semine Plantarum dictum sit supra vivere, attamen, cum semina prædicta non nisi æquivocè conveniant; propterea quidquid admisimus de seminibus Plantarum, nullatenus asserendum esse, credimus de seminibus Animalium. Cremoninus de semine, tertio dictato p. 163., ait: Semina Plantarum distingui a se-

minibus Animalium, quia habent principium activum, & passivum; secus quæ ad Animalia pertinent. Et Cesalpinus lib. 5. qu. 2. p. 210., ait: Semina Plantarum esse conceptus inchoatos, quod non est dicendum de semine Brutorum.

Primum igitur argumentum, quo excluditur animatio seminis brutalis, est. Aut semen brutale, si animatur, animatur Anima sensitiva, aut vegetativa. Eiusdem natura fluida reddit dubiam utramque animationem; & patet; nam, quæ fluida sunt, non vegetant. Id probatur ex natura vegetationis, quæ materialis est, adeoque est organica, adeoque fieri non potest sine organo. Probatur rursus a simili. Aqua, cum sit fluida, non vegetat. Præterea idem constat de Anima sensitiva, nunquam enim potest ostendi, semen habere organa sentiendi. Scotus, & cum hoc Scotistæ tenent, partes fluidas, inter quas semen reponitur, non informari ab Anima, nec vivere. De semine sic loquitur, ut referunt Faber Faventinus in Theorematis, theor. 69. Dupasquier de Anima, disp. 8. quæst. 8. concl. 2. pag. 294. Distinguunt isti Doctores cum suo Præceptore duos processus in natura, quorum alter sit ascendendo, seu ab imperfecto ad perfectum, alter descendendo, seu a perfectum ad imperfectum. Verba Scoti sequuntur apud Dupasquier loco citato: *Semen est quoddam corpus, cujus forma non est intenta propter se, sed propter aliud, ut ex illo generetur aliquid simile generanti: unde proceditur a forma seminis ad formam sanguinis; a forma sanguinis ad formam embryonis, & isle processus est ab imperfecto ad perfectum.* Quod autem est huiusmodi, non animatur, quia natura in eo non sistit, sed ulterius procedit, & non videtur rationabile admittere Animam totius in eo, quod ordinatur ad constituendum totum, & quod non spectat ad naturam illius totius, a quo discedit, sed est institutum pro constitutione alterius suppositi.

Hoc est argumentum valde nervosum ipsius Scoti, quando scribit: *In masculo est semen, non tanquam aliquid naturæ illius suppositi, sed propter generationem alterius suppositi. Est in illo tanquam in vase, unde non est animatum Anima ipsius.*

Et sanè, quando consideratur, semen esse fluidum, secerni a corpore, etiam sponte, non habens cum cæteris partibus unionem vitalem, cum sit discretum, & non continuum cum illis, sed contineatur in suis vesiculis, velut bilis in cysti, aut urina in vesica, nec ullum appareat in eodem vitæ specimen; unde arguere liceat animationem; quando rursus animadvertitur, non esse partem necessariam ad integritatem Hominis, cum Puer absolute sit integer, quantumvis non habeat semen: idem, quod prius dictum est, confirmatur. Legantur Arriaga disp. 1. de Anima, sect. 9. subsect. 3. nu. 298. & seq., Poncius de Anima disp. 1. quæst. 10. conclusione 2. nu. 138., & seq., Serbellonus de Anima disp. 3. quæst.

1. art. 4. §. 63., Dupasquier de Anima disp. 8. quæst. 8. conclus. 2., & innumeri alii.

Non ignoramus, alios Doctores sustinere oppositum, & esse non mediocris notæ, quos colligit, & refert Sennertus hypomnematē physico 4. cap. 6., ubi ex professo probare conatur, semen esse animatum, & Animam in semine formare corpus animatum; quod opus an perfecerit, valde dubitamus. Quod in semine Bruti sit Brutum imperfectum, quicquid scribant Scaliger exercit. 6. sect. 7., & seq., Licetus de spontaneo Viventium ortu, cap. 32. lib. 4., non ita apparet, quemadmodum supponitur, & proponitur a prædictis Viris, & si positio ad tribunal deferretur, fortè deficiens inveniretur. Qui ova propugnant, ab hac hypothēsi tenentur recedere, & semen menstruum, sive fermentum, sive instrumentum esse pro generatione contendere. Sennertus de consensu, & dissensu Chymicorum cum Galenicis, cap. 9. pag. 204. tomo primo, excludere conatur naturam instrumenti a semine hoc fundamento, quia quod habet rationem instrumenti cum alio, tanquam cum principali agente conjungitur: ut se habet malleus cum Fabro ferrario, vel Serra cum Fabro lignario &c.; hæc enim vera sunt instrumenta, & separata ab Artificibus, nullam vim agendi habent; semen autem in se virtutem, & omnem vim agendi habet, consequenter non erit instrumentum.

Ceterum, quod semen humanum, vel brutale habeat in se virtutem, & omnem agendi vim pro complenda generatione, omnino imus inficias, & quamvis concedamus, non esse æqualiter instrumentum, ut Malleus, vel Serra, cum instrumenta naturalia valde differant ab instrumentis artificialibus, cum illa habeant aliquid plusquam ista, non propterea semen cessaret esse instrumentum. Instrumenta artificialia non movent, nisi moveantur; ut patet in gladio, & malleo: naturalia autem, etiamsi moveantur a principali agente, habent tamen in se etiam aliquid, quod non dependet a motu principalis agentis; sed a propria constitutione, & in semine a proprio spiritu: unde benè concipitur, semen esse instrumentum, & præcipuè in hypothēsi ovorum, in quibus fabricam Animalium constituunt, actuandam, & excitandam a semine virili.

Qui postea ova negarent tam in Homine, quàm in Brutis, tenentur etiam negare propagationem Animæ ex semine. In Homine, ut dictum est, est de fide definitum, cum creetur: si admitteretur in Brutis, aut traduceretur per ovum Femiinæ, aut per semen animatum Masculi. Ambo hæc necessariò concurrunt ad generationem Bruti, eiusdemque propagationem. Non primum, cum sit contra hypothēsin, hoc est, sermo propositus, & *dilemma adductum* habet locum, quando supponitur, ova non dari: quando itaque supponitur, ovum non dari, immediate

cessat propagatio Animæ per ovum in Brutis. Queratur successive de semine masculi, & ut robur argumenti sit majus, supponatur in Brutis semen animatum, & in eisdem divisibilitas Animæ. Adhuc datis omnibus suppositionibus prædictis pro concedendo loco disputationi (cùm vera censeantur argumenta proposita pro neganda animatione seminis) arbitramur, Animam sensitivam in Brutis non posse propagari per semen. Ratio est: semen a Masculo discedens, & in uterum Feminae propulsum, in utero convertitur in id, quod debet generari, cùm semen sit medium inter generans, & genitum. Hoc dato, & supposito, si semen esset animatum, Anima traduceretur ex semine in genitum: hoc autem vix potest admitti, quia semen de proximo convertibile in id, quod debet generari, debet amittere propriam essentiam, & aliam acquirere: in amissione propriæ essentiæ non percipitur, quomodo Anima non pereat, quoniam in ultimo esse seminis amitti debet Anima, antequam incipiat primum esse geniti.

Neque acquiescit animus, si dicatur, non esse improbable, Animam sensitivam in semine residentem posse in ultimo seminis esse, transire ex semine in genitum; etenim, ut possit transire ex semine in genitum, requiritur, ut ultimum esse seminis sit formaliter tale, ante primum esse geniti, ut possit dici semen: ultimum enim esse seminis vix meretur nomenclaturam seminis, quocirca, si non meretur nomen seminis, signum est, essentiam seminis corruptam esse: & quomodo poterit concipi, semen esse corruptum, in columi ejus forma animante? Melius, seu clarius explicatur cogitatum. Cessante natura seminis, cessat Anima semen animans. Hæc cessat, ut dictum est, dum genitum primò incipit, ergo, etiamsi admittatur semen Bruti animatum, adhuc Anima Bruti non traducitur per semen; in primo enim instanti geniti semen non est.

Scimus, nonnullos posse confugere ad divisibilitatem Animæ brutalis, & opinari: beneficio istius posse genitum animari Anima seminis: quando enim isti considerabunt divisibilitatem, & transitum, esse duo maxime inter se distincta, illicò cognoscent, ex divisibilitate non posse deduci transitum. Aliud enim est, Animam esse divisibilem in subiecto, quod animat, & aliud est, quòd Anima divisibilis in uno subiecto, mediante divisibilitate, possit transire de uno subiecto in aliud.

Sennertus hypomnemate 4. cap. 6. maxime laborat in ostendenda animatione seminis, quam probare conatur auctoritate, & ratione, æqualiter discurrens, & sentiens de omni semine, ac firmiter credens, corporum fabricam ab Anima seminis procedere, ut ex sequentibus verbis constat: *Ceterum cùm certum sit, Deum non immediate, & solum ista, quæ in rerum generatione viventia fiunt, facere, sed naturam constitutam esse, quæ ordinaria Dei potestas est, quæque omnes generationum vicissitudines absolvit; jam queritur, quis in viventibus admiranda illius*

fabricæ, cùm in Plantis, tum in Animalibus proximus Auctor sit. Etsi verò Galenus causam, unde omnia illa fiant, se invenire posse desperavit, nihilque in hac re, vel probabile se reperire potuisse, atque adeò magna tristitia affectum esse, testatur libro de formatione fœtus cap. 6., tamen, si considerasset istas operationes Animæ, cujusque speciei proprias esse, non ità difficulter cognoscere potuisset, ab Anima in semine latente istas operationes provenire.

Universa hæc Doctrina claudicare videtur. De æqualitate seminum diximus supra, & eandem refutavimus. Aliud, quod spectat ad principium conformationis, ut inde inferatur animatio in semine, nihil omnino probare videtur; cùm Anima sinè cognitione non possit situm, ordinem, figuram, magnitudinem &c. partibus impertiri: & si talem haberet in conformatione, eadem remaneret post conformationem, de qua re quilibet testari potest; cùm & Viri doctissimi ignorent situm torcularis Herophyli, magnitudinem renum succenturiatorum, figuram pancreatis &c. Quamobrem Doctrina Sennerti non videtur tanti roboris, ut ipse supponit.

Sed hæc raptim sint dicta, & obiter. Id, quod Sennertus non absolvit, sed quod non evacuare videtur, est, quòd deficiente seminis essentia, Anima ejusdem seminis transeat in genitum. Quamvis autem tactam difficultatem præcisè, & expressissimè non tangat, adducit tamen quedam fundamenta, quibus responderi posset, saltem primo intuitu nostræ difficultati. Fundamenta sunt hæc. Quòd de feminibus æqualiter sit discurrendum. Quòd omnis forma sit sui multiplicativa, & innititur auctoritati Zabarellæ, de qua apud ipsum Sennertum. Quòd per semen, & cum semine Anima deferatur ad partes, quæ ex semine generantur, seu in ipsum genitum. Verba Sennerti sequuntur: *Hujus ergo benedictionis vi* (benedictionis nomine intelligit præceptum Dei, quando dixit in Genesi: Germinet terra germen, herbam producentem semen &c. Crescite, & multiplicamini &c.) *mediante semine per traducem, idest, ut Anima non e semine educatur; sed per semen, & cum semine deferatur ad partes e semine generandas, & velut lumen a lumine accensum, Animæ propagantur, & ubicumque idoneam nactæ fuerint materiam, in qua per se subsistere queant, qualis est seminis corpus, in illud se transfundere, atque se se, ut Scaliger loquitur, induere possunt; ità ut pars illa (si ità appellare libeat, neque enim propriè pars est) formæ eandem essentiam retineat totius formæ, quæ in toto, a quo decisa est, erat, & postea etiam easdem operationes edere incipiat, & sic eadem Animæ essentia, quæ in procera juglande Arbore est, sit in nuce, & germine illo, quod ex nuce postea pullulat, & postea etiam idoneam, qua augeatur, materiam nacta, easdem operationes edat; singulis annis producat novos ramos, nucesque generet. Atque ità ex primis individuis omnium Quadrupedum, Repti-*

N n 3
lium,

*lium, Volatilium Piscium, Plantarum, primò creatæ species contin-
vantur, & omnia Jumenta, Reptilia, Volatilia, Pisces, Plantæ, ani-
mabus multiplicatis, generatæ sunt.*

Cæterum, quamvis Sennertus Vir doctus ità ratiocinetur; arbitra-
mur, ejusdem rationes posse dilui, quod munus ità præstamus primo lo-
co, considerando, naturam æqualiter non procedere in institutione se-
minum: retulimus supra, quid senserint Conimbricenses in qu. de Ge-
neratione, & Corruptione, cap. 4. qu. 25. art. 2. ad 2. p. 174., & isto-
rum Doctrina ex dictis repetatur. Cæsalpinus in 5. Quæst. Peripateti-
carum, quæst. 2. observat discrimen inter Plantas, & Animalia in or-
dine ad generationem, quod est in Plantis, naturam non marem, &
feminam formavisse pro conservanda specie, & continvanda genera-
tione, sed omnes Plantas, ac si utramque naturam masculinam, & fe-
mininam conjunctam haberent, generare, & sufficienter conservare
speciem, licet genituram non effundant instar Animalium; propterea
voluit (quod alii pariter senserunt) conceptum inchoatum, ac veluti
ovum perfectum conficere: *Idcirco (sunt verba Cæsalpini) Plantas non
genituram effundere, sed conceptum inchoatum, ac veluti ovum perfectum.*
Quocirca, ubi non est distinctus mas a femina, non operatur natura
æqualiter, ac ubi est distinctus; consequenter de seminibus Plantarum,
ac Brutorum, cæterorumque Animalium, non erit æqualiter discur-
rendum. Certa res est in Animalibus, in quibus mas, & femina con-
currunt ad generationem, quamvis de modo lis sit inter Doctores, &
graves, sive Antiquos, sive Modernos percurramus, omnia concurre-
re suo modo, & marem præstare aliquid, quod non a femina exhibe-
tur: & e contra feminam operam præstare diversam a mare. Hanc di-
versitatem cum Plantæ non habeant, sequitur, Plantas in modo gene-
rationis diversimodè ab Animalibus procedere, nisi diceremus, quòd
nobis adhuc est occultum, quamlibet Plantam pro propaganda, & con-
tinvanda specie maris, & femine vices obtinere analogicè ad Animalia;
sed in hac assertione nolumus nimis confidenter loqui, cum non simus
ex illis, qui naturam habere unam methodum credamus, adeoque ge-
nerationem in tota latitudine viventium esse uniformem in omnibus.

Confirmare videntur, quæ dicta sunt, varietates propagationis stir-
pium. Stolones in multis Arboribus, & Plantis novarum Arborum, &
Plantarum sunt principia; immo hac methodo ità propagantur, ut ad
justam magnitudinem sine alio semine excrescant, & quemadmodum
natura in propaganda specie quarundam Arborum, & Plantarum sin-
gularem sine semine viam ostendit per Stolones; ità in propaganda spe-
cie per semen est maximè probabile, non convenire cum Animalibus.
Qui desiderant uberiores propagationis Plantarum notitiam, legant
Botanicos communiter, & signanter Joannem Cortæum de universali
stirpium natura lib. 1. cap. 12., & seq. &c.

AC.

Accedit particularis Sententia Joseph de Aromatariis, qui in Epistola præmissa Discursui de rabie contagiosa, inscripta de generatione Plantarum ex seminibus, tenet, *Plantarum vocata semina non esse semina, & non habere vim actu (ut dicunt) vel potentia generandi Plantam*. Istæ sunt duæ Conclusiones, quas nobis proponit prædictus de Aromatariis, quæ independenter ab iis, quæ ab eodem Aromatario scripta sunt, & cogitata, confirmari posse videntur ex Stolonibus; nam sicuti isti seminum vices gerunt, ita semina Stolonum, ac si Plantæ in vocatis seminibus Stolonem asservarent pro propagatione, & solum diversitas esset in modo.

Quando res ita se haberet, procul dubio non convenirent Plantarum vocata semina cum seminibus Animalium: quis enim unquam audivit, ex membro alicujus Animalis propagari posse Animal? Immo, & speciem posse ex membris ejusdem continvari, sicuti in pluribus Plantis per Stolones quotidiana docet experientia.

Addimus, nullum semen Animalis separatum ab Animali diu conservari pro Animalium multiplicatione, & augmento, illis tamen exceptis, quæ ova generant, & edunt; in quibus etiam animadverti debent aliquæ diversitates. Si quidem in nonnullis ad annum ova durant, & fecunda; in aliis non ita, unde intellectus ex tam varia duratione debet concipere aliquam diversitatem. Sed quod habet nomenclaturam seminis in Viviparis Animalibus, illud ne quidem brevi temporis spatio durat ad suum munus aptum: & Aristoteles in primo de generatione Animalium, cap. 6. notat, penem justo majorem semen infecundum reddere: *Quod iis quoque accidit, quibus penis immodicus est: sunt enim infecundiores iis, quibus mediocris, propterea quod semen frigidum infecundum est, refrigeratur autem, quod longè admodum fertur*. Hæc scripsit Aristoteles, ex quo deducitur, quàm sit varia natura seminum. Si tamen, quod excernitur a masculo per penem sit semen, an aliqua alia substantia (sine vitio nominis) necessaria tamen ad generationem, sicut aqua est necessaria ad vegetationem, etiamsi aqua nihil omnino sit de partibus Plantæ vegetantis, sed tantum principium excitans, aut menstruum dissolvens, & disiungens partes minimas Plantæ, ut conspicuæ reddantur; sive sint particulae minimæ in semine ejusdem Plantæ, sive aliæ, ex quibus prædictæ fiant; ita semen masculi in Viviparis sit simile principium, & menstruum, quamvis nihil sit de partibus Animalis, quod vel totum, vel ova secundum diversas hypotheses disponat, ut vel particulae Animalis explicentur, & paulatim postea nutriantur, vel aliæ, ex quibus illæ fiant, in libertate ponantur &c. Diximus, *vel totum, vel ova &c.*, quoniam non est certa aliqua notitia, quò pergat illud corpus, quod semen vocatur masculinum, & an in toto Vires suas exerat, an recto tramite ad ovaria, ut ajunt, feratur pro suo usu.

Utrumque res sit in tanta rerum caligine, ferè tamen evidens est, semen Plantarum non convenire cum semine Animalis, & data hypothese, quòd aliquod lumen nobis innotescat pro traductione Plantarum, adhuc nihil hinc posse deduci pro traductione animarum ex seminibus in generatione Animalium: procedit hic sermo de seminibus masculorum, ut dictum est, non in hypothese ovorum, secundum quam esset locus opinionis, quòd Anima traduci posset per ovum secundum. Verum, adhuc ista opinio non est tuta, tum propter hypothesein, de qua alibi scripsimus, & negativam partem sustinuimus in Viviparis. In Oviparis postea nascitur alia difficultas, an Anima possit traduci per ovum, quòd est idem ac quærere, an ova in utero sint animata ante exclusionem.

Ex una parte videtur, ovum esse animatum ante exclusionem in utero Feminae Oviparæ: Animatio hujusmodi probari posse videtur ex hoc, quòd ova nutriantur, conserventur, augeantur, & vegetentur, quæ operationes certissima sunt indicia Animæ vegetativæ. Hanc Sententiam propugnavit Harveus de generatione Animalium, exercit. 27., ubi sic habet: *Quæ de Anima nuper diximus, videntur clarè evincere, ovum neque uteri opus esse, neque ab eodem gubernari: manifestum enim est, Animam vegetativam ovo etiam subventaneo inesse; quoniam hujusmodi ovum nutriri, conservari, augeri, & vegetari cernimus; quæ dictæ Animæ certissima indicia sunt. A matre autem, vel matrice ea proficisci nequeunt, cum qua ovum nullam coherentiam, sive unionem habet. Sed liberum, & se junctum (tanquam filius emancipatus) in cavitate ejus volutatur, & perficitur, ut Plantarum semina in terræ gremio; ab interno nempe principio vegetante, quod nihil aliud esse potest, quàm Anima vegetativa.*

Quoniam autem prædicta Harvei Sententia ulteriori expositione indiget; ac ut cognoscatur, Argumentum prædictum nihil omnino probare traductionem Animæ matris, observandum est ex eodem in exercit. 25. pag. 107., & 105., ovum non esse partem matris, quamvis in vitellario matri per pedunculum adnascatur, atque ex ejusdem venis nutriatur; consequenter concludit, Anima matris ovum non vivere, aut vegetari, sed propria sua virtute, ac principio interno, quemadmodum (inquit) ex Arboribus fungi, viscus quercinus, & muscorum genera nascuntur; quæ (licet Plantæ adhæreant, & ex iisdem succis cum illius germinibus, & foliis alantur) tamen partes Arborum non sunt neque appellantur. Igitur, si ovum non est pars matris, non vivet Anima matris: etsi vivit, ut procul dubio probare videntur nutritio, augmentatio, & vegetatio, ab alio fonte, & principio procedet Anima ovi, quàm a matre, & non erit per traductionem ab eadem. Hanc Doctrinam constanter repetit idem Harveus, quasi certus sit in hac hypothese, ovum etiam in ovario, matris Anima non vivere, sed esse instar filii, emancipati
a pri-

a prima statim origine, quod benè, an malè cogitatum sit, nolumus prolixè discutere: solum breviter annotamus, quomodo possit filio mancipato ovum comparari, si manifestè constat matri per pedunculum adnasci; ulterius patet, ovum nutriri, quomodo poterit nutriri, si non communicat cum matre per vasa?

Volumus quidem opinari, probabiliter integrum ovi corpus non esse æqualiter considerandum, & quòd aliquæ partes non uniantur cum matre; sed quòd totum ovum sit instar filii emancipati, valde, & valde ambigimus: unde placeret Sententia Fabricii exarata in Opusculo de formatione Ovi, & Pulli, cap. 2. p. mihi 7., nisi adducerentur in oppositum potentes observationes, estque vitellum verè augeri, albumen autem non ità. Fundamentum, quare vitellus verè augeatur; albumen autem non, sed per juxtà positionem, est, quia venæ ad vitellum extenduntur per membranam a pediolo in vitellum porrectam, quæ plena venarum est; & Aristoteles tertio de generatione Animalium, cap. 2. apud eundem Fabricium loco citato voluit per pedunculum ferri venam quoque umbilicalem; quamvis in assertatione Aristotelis non conveniat Fabricius, utcumque res sit, ex eodem certum est, vitellum vero augmento augeri, non ità albumen, cum non per venas incrementum suscipiat, sed per appositionem vitello adhærescat: *Dum enim Vitellus per secundum uterum devolvitur* (sunt verba Fabricii) *ac sensim volutatur, sensim quoque subinde suscipit albuminis portionem ibi genitam, paratamque, ut circa Vitellum apponatur, donec medias spiras Vitellus prætergressus, & ad ultimam devolutus una cum ovi albumine circumducto etiam membranis obvolvitur, & corticem assumit.*

Hujusmodi quæstiones requirerent integra folia, & peculiare tractatus, quoniam multas, & multas habent inspectiones. Supponamus nos duas Sententias, & secundum ambas inferamus quicquid ad nostrum pertinet institutum. Altera nempe tenet, ovum Anima matris informari. Altera tenet oppositum. Qui tenent, Anima matris informari, sanè debent etiam concludere, Animam traduci. Qui autem cum Harveo sustinent contrarium, Anima non traducitur, sed de foris advenit.

Verum ulterius potest addi, siue traducatur, siue non, semper Adversarii sunt in angustiis; nam, si traducitur, & si sit necessaria transductio, ergo est aliud principium præter structuram; si non, & de foris adveniat, idem, quod supra concluditur. Quare difficultas contra Cartesianos, respiciens necessitatem alterius principii præter structuram, quòd non possit educi de potentia materiæ, superari potest, vel per hypothesin transductionis, quam non tetigit Cartesius, maxime cum non confutaverit primam creationem, quam temerè exclusisset, nec ostenderit, prima Animalia fuisse Automata; vel de foris possit accedere, & produ-

duci a Deo, de qua similiter re ne verbum quidem habuit Des - Chartes.

Nos, ut liberè loquamur, vix possumus acquiescere cum Peripateticis; videmus ex altera parte traductionem in Oviparis non ex toto improbabilem, uti neque in Plantis: sed in Viviparis, quando in istis ovorum hypothesis corruat, impossibilem cognoscimus, nisi per solum semen explicetur, & in his ad novam productionem oportet confugere. Harveus de Generatione Animalium, exercitatione 50. per totum post habita Sententia Sennerti de animatione Ovi, & seminis, & consequenter traductione, ad superiores causas confugit. *Videtur enim rerum omnium generatio cœlitus originem ducere, atque Solis, Lunæque motum sequi, autumatque, Ovum, Semen, Marem, & Feminam omnia esse instrumenta alicujus causæ superioris, quæ omnia disponat, & regat, & tam Platonici, quàm Aristotelici hoc tetigisse visi sunt.* Si tamen votum nostrum audire licet, omnes cognoverunt difficultatem, nemo tamen eandem explevit. Idem Harveus eodem loco apertissimè confiteatur, non invenisse aliam causam quàm Deum. *Nec magnopere litigandum censeo (inquit) quo nomine primum hoc agens compellandum, aut venerandum veniat (cui nomen omne venerabile debetur) sive Deus, sive Natura naturans, sive Anima mundi appelletur, quæ eodem redeunt, ut supra dixerat, seu dixit in eadem exercitatione p. 195.*

Scimus, apud nonnullos hanc philosophandi methodum non admitti, sed non possumus omittere, hanc esse meliorem, quàm introducere multa, & multa absurda, quæ involvunt, & inferunt perniciosas conclusiones. Scimus etiam, Auctorem naturæ dari, & multa viribus naturæ præstari non posse, quocirca illi Philosophi, qui hæc cognoscunt, non debent temerè illum negligere; & in illis rebus, quæ non habent causas evidentes, aut saltem probabiles in sinu naturæ, non erit extra munus philosophicum confugere ad Auctorem naturæ, tanquam ad veram, & primam causam multorum effectuum, qui excedunt ipsam naturam; ità omnes illi, qui non sunt mente capti, confugiunt ad Deum pro continuatione Animarum rationalium; unde cum in mundo sint substantiæ, quæ non possunt fieri, nec educi ex viribus naturæ, si Philosophi Deum tanquam Creatorem, & illarum Auctorem venerentur, & admittant, non sunt reprehendendi, & accusandi, ac si a philosophico munere recederent, & hanc viam sequerentur ad evitandas difficultates; & fortè non habent suas difficultates, & interdum majores, qui sibi persuadent alia via incedentes phænomena naturæ explicare? Fortè etiam Philosophi, & Theologi non cognoverunt, dari multos effectus in natura, ad quos causæ secundæ non possunt se extendere? S. Thomas in prima parte, quæst. 105. art. 6. in corpore conclusionis querit, utrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum; in progressu sermonis concludit: *Unde & potest præter hunc ordi-*

dinem institutum agere cū voluerit: puta agendo effectus secundarum causarum sine ipsis; vel producendo aliquos effectus, ad quos causæ secundæ non se extendunt. Quare, quando longa experientia, & indagine patuit, non posse ullo modo fieri Automa, ut est Brutum, & hoc excedere naturam cujuscunque Machinæ, ut effectus evidentissimè ostendunt, non erit piaculum accusare aliud principium Machinam brutalem actuans, & disponens ad mirabiles operationes, quæ quotidie in eadem, & ab eadem observantur: cūque sit difficile, & ferè impossibile per educationem e materia nodum solvere, & prædictum principium explicare, si Deum naturæ Auctorem imploremus, & ab eodem idem principium deducamus, semitas philosophicas non excedemus.

Eandem methodum servatam videmus a Galeno, quando in semine ponit virtutem divinam. Ità Scotus, quando explorat, a quo proveniat organizatio corporis. Ità Averroes se gessit in dissolvendis questionibus difficilibus. Videatur Faber theor. 69. cap. 1.

Prædictus sermo confirmari posse videtur ex sequenti conclusione, quæ est terminus præsentis controversiæ, & tractatus: Conclusio autem hæc esto: *Omnes Animas Brutorum habere esse immediatè a Deo*, quæ probata, & demonstrata evertet integrum ratiocinium Renati Des-Chartes.

Hæc eadem continet duas partes. Prima est, dari in Brutis Animam, & hæc pars constat ex Superioribus, etenim demonstratum est ad Hominem, solam Machinam, & spiritum non sufficere ad explicanda phenomena, quæ in Brutis contingunt; & ipse Cartesius cum suis Affectis cognovit difficultatem, & multis vicibus evadere non poterunt, ut in progressu præsentis tractatus discursum est. Unde, cū sit necessarium aliud principium, præter Machinam, & spiritum: superest, faciendo satis ordini disputationis, ut explicetur, unde Anima procedat, & derivet, maximè cū concedamus Cartesianis, Animam brutalem, seu sensitivam non educi de potentia materiæ. Secunda pars est, Animam brutalem immediatè a Deo produci.

Hanc partem sustinent Scotistæ. Faber in theoremate citato, scilicet 69. cap. 1. totus est in hac re, & probat ex Scoto subtilissimè hanc eandem Sententiam. D. Thomas meminit etiam ejusdem opinionis, immo ampliùs addit, nonnullos opinatos fuisse, agentia naturalia solummodo disponere materiam, formas autem provenire a principio supernaturali; ità refert in questionibus disputatis, art. 11. de Creatione in secundum librum Sententiarum, dist. 18. art. 3., ubi eruditè respondens quæsitio: Utrū Anima sensibilis sit ex traductione, dicit in prædicta quæstione, diversas inveniri opiniones, & Philosophorum, & etiam Magistrorum. *Quidam enim (inquit) Philosophi, ut Plato, Avicenna, & Themistius posuerunt omnes Animas a principio separato esse, quod quidem*
prim

principium Plato ideam posuit, Avicenna intelligentiam agentem. Et Theologi hanc viam tenentes, ipsum Deum.

Ex Medicis multi, & multi, pro explicando ortu rerum, ad Deum confugerunt. Galenus, Fernellius de Abditis, Harveus, ut supra diximus &c. nec obest Jacobus Hubertus in Progymnasmatibus contra Fernellium, exercitatione 10., quia scimus, opinionem adductam non esse communem: quocirca Auctoritates contrariæ huc non sunt referendæ; maximè tamen arrisit Fernellius, quia formas educi de potentia materiæ, ridiculum censuit formaliter, quicquid sit præparativè. Legatur de Abditis, libro primo, cap. 5. in cuius fine habet: *Itemque in Animalium procreatione semen conceptum uteri vi, ac benigno tepore ad agendum impellitur, non ut Animal, animalisque formam de se excitet, aut edat, sed tantum ut exsuscitata, aut impulsiva ipsius potentia, aut facultas, deincepsque aucta subjectam sibi materiam omni præparationum genere instruat, ut substantiæ tandem particeps forma extrinsecus assumatur, & excepta commodè asservetur, suas deinceps omnes functiones obituro.* Paritatem in eodem loco adducit, & ait, formam de præcurrente potestate elici, non secus, ac actum de habitu. Eandem positionem repetit in eodem libro c. 7.

Præter hæc, quæ dicta sunt, addemus ex Zabarella insignissimo Peripatetico de Mente humana, cap. nono, formas esse distinguendas. Aliæ enim sunt formæ inanimatorum, aliæ sunt formæ animatorum, & vocantur Animæ: Primas extrinsecus advenire non admittimus, neque concipimus; & ratio est, quia agentis elementaris efficientia potest sine alio auxilio, & sine alio principio latentem formam in materia educere. Id patet in ligno viridi, a quo, si removeatur humidum, & incalascit, naturaliter potest ignis forma excitari, nam calor elementaris, in productione ignis locum habet agentis, in educenda forma ignis de potestate materiæ, & hoc modo acquiescit intellectus absque eo, quod introducatur aliud principium externum superioris ordinis, & conditionis; cum sufficiat, quod illud, quod internum est, excitetur, & in libertate ponatur. Formæ verò animatorum, seu Animæ non ita se habent, cum non sint elementares, & quælibet actio agentis, operantis virtute elementorum, nequit inducere, seu nequit introducere, quod proprias vires excedit, & quod nullo modo præexistit, id est tam actu, quam potentia.

Verum quidem est, Zabarellam cum Aristotele existimavisse, principium activum externum Cœleste, ac Divinum esse calorem cœlestem distinctum ab elementari, & non intellexisse principium Divinum, juxta nostram Sententiam; sed ideo adduximus hanc opinionem, ut innotesceret, eximios Philosophos non acquievisse, pro formis animatorum in juribus Elementorum, & materiæ. Rursus annotamus, Zabarellam sem-

femper excepisse Animam rationalem a sua Theoria de calore coelesti, quicquid sit de Aristotele, qui in hac parte obscure locutus est.

SECTIO VII, & ultima.

*Concluditur quædam immaterialitas in Anima
Brutorum, & nonnulla resolvuntur ad
complementum Tractatus.*

SUpradictus P. Zabarella de accretione, & nutritione, cap. 15. agens de Anima vegetante, approbat illorum opinionem, qui eandem tum materialem, tum immaterialem esse crediderunt: Propterea (inquit) optimè illos sentire, arbitror, qui dicunt Animam non ita esse materialem, atque dividuam, ut non sit etiam immaterialis, & individua, est enim mediæ naturæ inter formas penitus a materia abjunctas, & formas materiæ prorsus immerfas. (Inferiùs in eodem capite addit) Est enim Anima forma nobilioris conditionis, & magis elevata, ac libera a nexu materiæ, quàm formæ inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, sed in ea prorsus immerfæ sunt: Anima enim, quatenus sinè materia esse non potest, materialis est, & semper extensa, & semper quanta, ac dividua; sed quatenus fluentibus materiæ partibus ipsa non fluit, sed in remanentibus integra manet, & ad alias renovatas materiæ partes extenditur, redollet naturam formæ immaterialis, & individua. Confirmare conatur hanc suam Doctrinam Zabarella, auctoritate Aristotelis in primo de Generatione, t. 41., ubi sic legitur: Hæc autem forma sinè materia, ut materialis potentia quædam, in materia est. Si autem aliqua advenerit materia, existens potentia immaterialis, habens, & quantum potentia, hæerunt majores immateriales. Fatemur quidem, prædictum textum esse obscurissimum; nihilominus cum eodem Zabarella possumus dicere, probabiliter formam, secundum quam fit nutritio, & accretio, esse formam quandam immaterialem, in materia tamen existentem; hoc est, fieri nutritionem, & accretionem per formæ virtutem, non adjuvante materia, quamvis prædicta virtus semper sit in materia. Videatur Barres; p. 173. in textum prædictum &c.

Quamobrem, si Anima vegetativa, quæ omnium Animarum ignobilissima est, prout censent præclarissimi Philosophi, est, & potest sustineri aliquo modo immaterialis; quid poterit existimari de Anima sensitiva?

tiva? Hanc animadversionem non esse nostram, libenter confitemur, sed esse ejusdem Zabarellæ, candidè proponimus. Hic in fine capitis adducti hæc habet pretiosa verba, quæ cum contineant etiam immortalitatem Animæ rationalis, placuit eadem referre: *Non possum hic me continere, quin dicam id, quod mihi eum locum consideranti venit in mentem, quod non credo Aristoteles cogitasse, quanquam illud cogitare maximè debuit, sumitur enim ex eo loco, & ex Aristotelis confessione argumentum aliquod, vel saltem conjectura de Animæ humanæ immortalitate, quum enim de Anima vegetante, quæ ignobilissima omnium animarum est, loquens ibi Aristotelem fateatur, eam esse modo aliquo immortalem, & liberam a nexu materiæ, & elevatam, quia potest saltem a partibus suæ materiæ separari, credendum est, Animam sensibilem multò elevationem esse, sed maximè omnium Animam rationalem; proinde ita esse liberam a nexu materiæ, ut possit etiam e tota sua materia separari, si aliæ partes Animæ sunt a partibus saltem suæ materiæ separabiles.*

Idem prorsus cogitatum inferri potest ex communi divisione formarum, de qua D. Thomas in secundo contra Gentes, cap. 67. de Spiritualibus Creaturis, quæst. unica, art. 2. in ventre Conclusionis. De virtutibus in communi, atr. 4. ad quartum. In omnibus istis locis, & alibi hæc observamus. Primò formas vel esse materiales, vel immateriales, vel medio modo se habentes, quæ sunt formæ sensitivæ. Hic quæritur, an formæ sensitivæ, quæ medium occupant locum inter materiales, & immateriales, participant naturam mediam inter materiales, & immateriales per participationem earundem, an per negationem. Si primo modo, erit media secundum formam, seu secundum resultantiam ex utraque natura materiali, & immateriali, ut est rubedo, quæ dicitur media inter album, & nigrum, & hoc pacto incedentes Animæ sensitivæ partim erunt materiales, partim immateriales, hoc est participant naturam materialem, & immaterialem; proinde non erit piaculum tribuere Animæ sensitivæ aliquid immateriale, & easdem appellare aliquo modo immateriales. Si secundo modo; nunquam nobis persuadebimus, aliquem arbitrari posse, Animam sensitivam excludere materiale, & immateriale, quia negatio utriusque extremi importat esse privativum, ut in lapide videre est, qui neque cæcus, neque videns est.

Habemus ex eodem D. Thoma in prima parte, quæst. 76. art. 1. in fine Conclusionis Doctrinam, quæ prædicta confirmat: *Sed considerandum est, quod quantò forma est nobilior, tantò magis dominatur materiæ corporali: & minùs ei immergitur, & magis sua operatione, vel virtute excedit eam.*

Ex hoc loquendi modo deducimus, formas excedere materiam secundum gradum suæ nobilitatis, unde videmus (inquit D. Thomas in sub-

se-

sequentibus verbis) *quod forma mixti corporis habet aliam operationem; quæ non causatur ex qualitatibus elementaribus. Et quanto magis proceditur in nobilitate formarum, tanto magis invenitur virtus formæ materiæ elementarem excedere, sicut Anima vegetabilis plusquam forma elementaris, & Anima sensibilis, plusquam Anima vegetabilis. Anima autem humana est ultima in nobilitate formarum: unde in tantum sua virtute excedit materiam corporalem, quod habet aliquam operationem, & virtutem, in qua nullo modo communicat materia corporalis, & hæc virtus dicitur intellectus.*

Itaque, si excedunt formæ materiam secundum gradum suæ nobilitatis, supponuntur, habere maiorem, & minorem nobilitatem ex se independentem a materia. Hoc autem, si verum est, debet assignari principium, unde recipiant talem nobilitatem: a materia non possunt habere, quia nihil dat, quod non habet, & expressè conceditur, nobilitatem formarum excedere materiam elementarem. A se ipsis, licet hoc communiter dicatur, habere vix concipitur; quia communiter dicuntur, educi de potentia materiæ: etsi huiusmodi potentia materialis extenderetur ad id, quod supponitur; contineret in sinu suo id, quod excederet naturam suam. Quapropter formæ nobiliores non sunt tales a materia, nec a se ipsis latitantibus in materia. Confirmatur ex exemplis allatis a D. Thoma, locis citatis, præcipue in secundo contra Gentes, cap. 68., quando enim considerat virtutem adamantis erga ferrum, eam non deducit ex materia adamantis, sed ex altiori virtute corporali, quam sortitur ex corporibus celestibus; pariter, quando effectus aliarum formarum minus nobilium animadvertit, uti sunt effectus formæ elementorum, qui cum in nullam possint operationem, nisi ad quam se extendunt qualitates, quæ sunt dispositiones materiæ, idcirco in suis operationibus non excedunt conditionem ipsius materiæ, adeoque vel refrigerant, vel calefaciunt &c.: patet igitur ex hoc sermone, quod formæ elementorum non possunt nisi in operationes qualitatum materialium activarum, & passivarum, sicut sunt calefacere, infrigidare, descensus, ascensus &c.; semper enim prædictæ operationes dependent a materia, & adstringuntur materiæ. Quando autem egrediuntur materiam, sicut in Plantis, & Brutis videre est, tunc urget difficultas, quia prædictæ elementares qualitates non sunt sufficientes, ratio est, quia operationes sensus, augmenti, & nutritionis &c. excedunt qualitates prædictas, ad quarum nonnullas, ut ad sensum, nec etiam *instrumentaliter operatur, licet necessariae sint ad debitam organi dispositionem; ut bene explicat P. Franciscus Ferrariensis in Commentario libri, & cap citati contra Gentes, pag. 171. col. 4.*

Non erit itaque sermo alienus a principiis D. Thomæ, si nos formas Brutorum, quæ sunt ita mirabiles, ut omnes norunt, deducamus ex
al-

altissimo principio, & extrinsecus advenire contendamus. Alii modi explicandi diversos gradus formarum, quibus utitur S. Doctor, v. g. quando dicit de Spiritualibus Creaturis, quæst. unica, art. 2.: *Quòd quantò aliqua forma est perfectior, tantò magis supergreditur materiam corporalem &c.*, confirmant formas nobiliores aliunde procedere, quàm a materia, & habere principium extrinsecum altissimæ indaginis; etenim unde habent, & recipiunt, quòd supergrediantur materiam corporalem? Forma vegetativa, & sensitiva fortè erunt minoris conditionis, quàm forma corporis mineralis? & tamen, quia hæc *habet aliquam operationem excedentem qualitates activas, & passivas, quæ consequitur speciem ex influentia corporis celestis, ut quòd magnes attrahit ferrum, & quòd saphyrus curat apostema*, ut habet prædictus Doctor loco nuperrimè citato p. 153. col. 1., ad aliud principium non erit confugiendum, & rationabiliter pro nutritione, augmentatione, & sensu? D. Thomas cognovit necessitatem influentiæ corporis celestis pro Magnete, & Saphyro; & nos non poterimus ad altiore causam animum nostrum extollere pro sublimioribus effectibus, quales sunt, qui ad Animam sensitivam pertinent?

Ulterius, quando in quæst. 76. art. 1. primæ partis scribit: *Quòd quantò forma est nobilior, tantò magis dominatur materiæ corporali*, possumus æqualiter, ac supra ratiocinari: etenim, unde habeat prædictum dominium, semper remanet obscurum, si educationem e potentia materiæ sustinere velimus. Ad evitandas igitur difficultates satius erit concludere, Animas Brutorum non educi de potentia materiæ.

Franciscus Boyle in tomo 2. suæ Philosophiæ adducit unam auctoritatem D. Thomæ, quæ suo Marte favet Cartesio, & unà nos cogit, pro salvandis prædictis animadversionibus, aliquid addere; nam D. Thomas in prima secundæ, quæst. 13. art. 2. ad tertium, cujus verba alibi retulimus, multa docet, quæ nec Cartesio, nec ipsi Boyle opitulantur. Primò dicit, virtutem moventis apparere in motu mobilis, etiam si istud rationem non habeat, & exemplificat de sagitta, quæ ex motione sagittantis, ejusdemque directione, ita tendit ad signum, ac si ipsa haberet rationem dirigentem: & idem constat in Horologiis, & ceteris artefactis. Hactenus hujusmodi Doctrina non videtur favorabilis ipsi Boyle, quia valde distant motus sagittæ facti a sagittante, & motus Animalium naturaliter determinati ad hoc, vel illud; explicatur. Quando sagitta movetur a sagittante, merè passivè se habet, quando verò Brutum naturaliter movetur a se, & per se, multis vicibus a sensibus, multis vicibus e contra, nempe absque eo, quod videat, vel audiat aliquid impellens, & excitans. Si volebat Boyle sequi D. Thomam, & explorare ejus mentem, poterat, loco prædicto, legere non solum in responsione ad tertium, sed etiam ad secundum, ubi dicit, quòd

quòd Bruta Animalia unum accipiunt præ alio, quia appetitus eorundem naturaliter sunt determinati ad ipsum; unde statim, quando per sensum, vel per imaginationem repræsentatur sibi aliquid, ad quod naturaliter inclinatur, ejus appetitus absque electione movetur ad ipsum. Videant, qui literam D. Thomæ cupiunt intelligere, quot sint in hac auctoritate, quæ demonstrant, D. Thomam non sensisse, ut extorquet Boyle; nam Brutis D. Thomas tribuit appetitum, tribuit inclinationem, tribuit imaginationem, quæ Automatis non conveniunt; non enim Horologia appetunt, non inclinant, non imaginantur, & si moventur, moventur instar projectorum, unde nunquam possunt assimilari Animalibus, & semper cognitus fuit fallax progressus ab artificialibus ad naturalia. Secundò verò docet D. Thomas, æqualiter comparari artificialia ad artem humanam, sicut comparantur omnia naturalia ad artem divinam; sed istæ comparationes non debent fieri universaliter, & omni modo, sed suo: id etiam deducitur ex litera D. Thomæ, & ideò ordo apparet in his, quæ moventur secundum naturam: sicut & in his, quæ moventur secundum artem. Quocirca cum expressè loquatur de ordine, non debet censeri sermo universalis in ordine ad motum; & quantò magis ars Divina excedit artem humanam, tantò magis distinguuntur naturalia ab artificialibus; & hæc maxima distinctio, quæ intercedit inter naturalia, & artificialia, non consistit tantum in numero partium, figura, & situ, ex quibus non desumitur distinctio essentialis, sed tantum accidentalis, prout videre est in Horologio, Navi, aut Organo musico &c., quæ licet in numero partium, situ, configuratione, magnitudine &c. differant; nihilominus non habent formam distinctam a compositione, & ordine, ut observant, & docent communiter Doctores Peripatetici, inter quos D. Thomas in prima parte, quæst. 76. art. 8. in corpore Conclusionis p. mihi 337., ubi sic legitur: *Cum enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma (ubi neque est actus) quæ est compositio, & ordo, sicut forma Domus, & talis forma est accidentalis. Anima verò est forma substantialis.*

Artistæ autem, cum ad hæc non respexerint, confuderunt artificialia cum naturalibus, & proinde Animalia inter Automata reposuerunt. Tertiò concedimus paritatem inter naturalia, & artificialia in hoc, quod tam naturalia, quàm artificialia recipiant actum sui motus a movente; movens autem, vel est extrinsecum, vel intrinsecum; primo modo, si fuerint artificialia; secundo modo, si fuerint naturalia. Hinc rectè Aristoteles in secundo Physicæ, t. 13. docuit, in naturalibus formam esse naturam, non in artificialibus, quæ proinde sibi similia non producant, e contra naturalia; unde maxime decipiuntur, qui ab artificialibus ad naturalia procedunt, non distinguentes amborum prin-

cipia. Audiatur hic perspicacissimus Zabarella in Comment. super secundum librum Physicæ ad t. 13. p. 26. Dico propterea, quod exemplum quoque de Homine est accommodatum ad distinguendam naturam ab arte, nam ars quidem in mente Artificis existens producit aliquid ad extra, sed forma ipsa artificialis, & realis nihil amplius producere potest: at forma naturalis, ut forma Hominis, est etiam natura, & producit tum motus internos, tum generationem similis ad extra, quod non potest facere forma artificialis, quare patet, quod saltem ad Hominem est ratio efficacissima. Nam contra Antiphontem concludit, cum utatur fundamento ejus, si enim apud eum illa est natura, quæ sibi simile producit, unde volebat formam lecti non esse naturam, quia non producit lectum, ergo non potuit negare formam hujusmodi esse naturam, quia Homo Hominem generat. Sequitur idem Auctor: Notandum autem est, quod differentia quædam est inter naturam, & artem, seu formam naturalem, & formam artificialem, nam forma naturalis non solum vocatur naturalis; sed etiam vocatur natura; forma verò artificialis vocatur quidem artificialis, sed non vocatur ars. Ratio autem hujus discriminis est, quia forma artificialis est effectus, & non est causa, & provenit ab arte, quæ non est nisi in mente Artificis, ipsa autem non potest producere aliam similem formam artificialem. Si enim forma lecti posset producere in alio ligno aliam formam lecti; possemus dicere, in eo ligno esse artem, sicuti dicimus, in mente Artificis artem esse. Et forma naturalis non solum est effectus, sed est etiam causa: nam forma Hominis dicitur effectus respectu alterius similis, dicitur etiam causa respectu alterius similis, quod ab ipsa potest produci, & etiam respectu operationum, & motuum, quæ ab ea proveniunt; forma verò artificialis, neque aliam similem potest producere, neque alterius motus est causa, idèd vocatur artificialis, non ars, quia est solum effectus, non causa. Forma verò naturalis vocatur naturalis, quatenus est quid causatum, vocatur etiam natura, quatenus est causa. Hæc Zabarella loco indicato, quæ sanè multum illustrent discrimen inter naturalia, & artificialia; adhuc autem non totaliter extinguitur purum machinamentum in Brutis, & consequenter non cessat difficultas, etiamsi Bruta producant alia Bruta, quia possunt simul Bruta producere alia Bruta, & esse Machinæ instar artificialium; & ratio est, quia Machinæ possunt multiplicari, si habeant Organa ad multiplicationem destinata. Navis verò, Horologia &c., cum non habeant Organa pro alia Navi construenda, nec Horologia pro alio Horologio, benè Bruta pro aliis Brutis; hinc mirum non est, si primæ Machinæ alias similes non producant; secundæ autem producant; præterquamquod Machinæ artificiales sunt semper, & erunt minoris conditionis, quàm Machinæ naturales ob disparitatem, quæ intercedit inter artem Divinam, & artem humanam.

Dicitur, Machinam naturalem non posse producere aliam Machinam naturalem, quando Machina naturalis esset verè pura Machina, etiam si ars Divina longè superet artem humanam. Ratio est, quia id, quod essentialiter prædicatur de Machina, debet essentialiter prædicari de omnibus Machinis; essentialiter prædicatur de Machina, quòd aliquid sibi simile producere non possit; itaque, si Machina fuerit naturalis, siue artificialis, nunquam aliquid sibi simile producere poterit: & disparitas inter artem humanam, & Divinam consistet in hoc, quòd una Machina erit præstantior, & ingeniosior altera; ut etiam in artificialibus contingit, si comparetur Horologium, vel Organum musicum cum Navi, vel Bombarda; non in hoc, quòd una Machina non producat aliam; alia autem e contra.

Explicatur ulteriùs: quando Aristoteles in secundo Physicorum, t. 13. scribit: *Amplius fit ex homine homo, sed non lectus ex lecto &c.* nos docet, Machinas naturales non esse, nisi inadequatè Machinas, seu præter machinamentum habere aliquid aliud, quod puræ Machinæ, seu Automatis ideam excludit.

Possumus itaque ratiocinari hoc modo: si ex Homine, aut Bruto producitur Homo, aut Brutum, & non ex Lecto Lectus, non ex Lectica Lectica, etiamsi sepeliantur sub terra (germinat quidem lignum, sed non forma, aut figura Lecti, aut Lecticæ) signum erit, in Homine, & Brutis pro generatione Hominis, & Brutorum adesse, aliud principium præter figuram, situm, ordinem &c. Quamobrem, in Machinis naturalibus, quacunque admissa compositione, & ordine &c., non poterit explicari propagatio, sed aliud principium erit necessariò admittendum, quod est natura, seu forma naturalis; quod principium cum deficiat puris Machinis, ut artificialia docent, meritò artificialium forma erit compositio, & ordo, ut dictum est etiam supra ex D. Thoma, non Brutorum; adeòque hæc non erunt pura Automata, quæ nunquam possunt habere rationem causæ, sed tantum effectus, ad distinctionem formæ naturalis, quæ non solum est effectus, sed etiam est causa, ut supra relatum est ex perspicacissimo Zabarella.

Quartò, & ultimò observari debet in litera D. Thomæ, hunc eundem Scriptorem docuisse, quòd in operibus Brutorum Animalium apparent quædam sagacitates, in quantum habent inclinationem naturalem ad quosdam ordinatissimos processus, utpotè a summa arte ordinatos, & propter hanc ordinationem Animalia dicuntur prudentia, vel sagacia: *Non quòd in eis sit aliqua ratio, vel electio, quod ex hoc apparet, quòd omnia, quæ sunt unius naturæ, similiter operantur.* De potentia Dei quest. 5. art. 8. ait, naturas inferiores aliquid participare de natura superiori, ut apparet in quibusdam Animalibus, quæ partici-

pant aliquam similitudinem prudentiæ, quæ propria est Hominis.

Hæc demum nihil profunt ipsi Boyle, nec ostendunt, Divum Thomam sensisse, Bruta esse pura Automata, idest sinè Anima; quia quando D. Thomas in loco citato negat rationem, vel electionem in Brutis, exponendus est rigorosè, & comparativè, non absolutè; & patet, quando in eadem parte Summæ, id est in prima secundæ, quest. 15. art. 2., ubi queritur, utrùm consensus conveniat Brutis Animalibus, respondet, consensum, propriè loquendo, non esse in Brutis Animalibus; ac si impropriè eundem concederet. In quest. disputatis de Creatione, quest. 3. art. 11., & 12., nonne querit: Utrùm Anima sensibilis, vel vegetabilis sit per creationem, vel traducatur ex semine. Utrùm Anima sensibilis, vel vegetabilis sit in semine a principio, quando deceditur. Secundò contra Gentes, cap. 82. in fine docet, operationem Animæ brutalis, quæ est sentire, non posse esse sinè corpore, inferiùs absolvit caput sequentibus verbis: *Ex quibus sequitur, quòd nec ipsum movere sit operatio Animæ sensitivæ absque organo. Non enim movet Anima brutalis, nisi per sensum, & appetitum; nam virtus, quæ dicitur exequens motum, facit membra esse obedientia imperio appetitus. Sic igitur patet, quod nulla operatio Animæ brutalis potest esse absque corpore; ex quo de necessitate concludi potest, quod Anima brutalis cum corpore intereat.*

Verùm pressius monendus est Boyle, Divum Thomam non solùm in Brutis, & Plantis admisisse Animas, sed in Brutis notanter voluisse, reperiri Animam cognoscentem. In secunda secundæ, quest. 167. art. 2. respondet, cognitionem sensitivam tam in Hominibus, quàm in Brutis ordinari ad duo. Primò ad corporis sustentationem, quod est commune, tam Hominibus, quàm Brutis. Secundò, specialiter in Homine ordinari ad cognitionem intellectivam, vel speculativam, vel practicam. De hac ordinatione interea verba non fiunt. De prima autem ità loquitur: *Uno enim modo (idest cognitio sensitiva) tam in Hominibus, quàm in aliis Animalibus ordinatur ad corporis sustentationem, quia per huiusmodi cognitionem Homines, & alia Animalia vitant nociva, & conquirunt ea, quæ sunt necessaria ad corporis sustentationem. Et quomodo possent Bruta distinguere conveniens, & nocivum sinè ulla cognitione? Pugnare propter cibum, & coitum, aut alias causas, ut notat Cardanus libro primo de rerum varietate, cap. 26. p. 78. col. 2. sinè eadem? Participare de intellectu, & voluntate per obscuram consonantiam, nonne docuit idem D. Thomas, & nos supra meminimus?*

Scimus ex eodem Doctore, instinctum naturalem admitti, gratia cuius conveniens, & nocivum videtur; & nos scimus etiam, eundem Doctorem in prima parte, quest. 78. art. 4. explicare instinctum per ælimentativam naturalem, quæ est potentia Animæ sentientis; & in res-
pon-

ponfione ad quartum docet, quòd *licet intellectus operatio oriatur a sensu, attamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus non potest percipere, & similiter æstimativa, licet inferiori modo.* Cognoscant itaque, qui legunt D. Thomam, an prædictus Doctor senserit cum Boyle, & Zabarella de facultate Animæ, cap. 12. scribit excitato Patre id, quod appellatur in Homine cogitativa, in Brutis nuncupari æstimativam; ac si esset una potentia perfectior in Homine, imperfectior in Brutis: & fortè non esset absurdum opinari, æstimativam potentiam esse cogitativam imperfectam.

Amplius idem Sanctus Doctor in eadem parte, quæst. 83. art. 1. ad evidentiam suæ conclusionis determinat: *Quædam agere absque judicio; Sicut lapis movetur deorsum, & similiter omnia ratione carentia. Quædam autem agere judicio, sed non libero, sicut Animalia bruta: judicat enim Ovis videns Lupum, eum esse fugiendum naturali judicio, & non libero, quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc judicat.* Ex hoc loco colliguntur duo. Primum est, quòd agere absque judicio importat defectum rationis simpliciter. Secundum comparando ea, quæ agunt sinè judicio cum illis, quæ agunt cum judicio, oportet concipere, quòd sicut in primis nulla est ratio, ita in secundis sit ratio secundum magis, & minus; & ita distinguunt communiter Thomistæ; proinde Cajetanus in Commento ait graduari res in triplici ordine quoad hoc: *Quædam operantur sinè judicio: quædam cum judicio non collativo, sed naturali: quædam cum judicio libero: Prima sunt inanimata: Secunda sunt Bruta: Tertia rationalia.* Et hæc divisio esset irrita, & nulla, quando secundum membrum divisionis cum primo conveniret; conveniret autem, si Bruta ita moverentur, sicut lapis movetur deorsum. Confirmatur etiam id, quod dictum est, ex proposita alibi Doctrina de medio per participationem extremorum, nam cum Bruta sint media, quantum ad agendum cum judicio inter ea, quæ absque judicio agunt, & ea, quæ judicio perfecto, & libero agunt, non poterit negari in Brutis aliqua judicii scintilla, & consequenter aliqua ratio proportionata tamen, & restricta.

Huc similiter referri potest alia Doctrina D. Thomæ in primum Librum Methaphysicæ lect. 1. p. 2., ubi tres gradus cognitionis in Animalibus describit: *Primus est eorum, quæ nec auditum, nec memoriam habent; unde nec disciplinabilia sunt, nec prudentia. Secundus est eorum, quæ habent memoriam, sed non auditum; unde sunt prudentia, & non disciplinabilia. Tertius est eorum, quæ utrumque habent, & sunt prudentia, & disciplinabilia.*

Prædictæ auctoritates ostendunt, quantopere sit deceptus Boyle in referenda opinione D. Thomæ: & hic notandum, quòd est summè necessarium ad Auctorum mentem eruendam, non esse eorundem aliqua

verba tantum consideranda, sed totum contextum ponderandum esse, & unà diversa loca, & diversos textus esse considerandos, & invicem comparandos, hac enim methodo exploratur intentio, & mens Auctorum.

Probavimus hucusque etiam cum D. Thoma, Animas Brutorum habere aliquid immateriale, seu ex parte esse immateriales, & respondimus ipsi Boyle, qui non poterat flectere D. Thomam ad suam Sententiam confirmandam. Superest, ut concludentes præsentem tractatum, nostram Sententiam ita definiamus, asserendo, & id semper in linea probabili, & cum summa reverentia ad alias opiniones, Animas Brutorum creari, lato tamen modo, & improprie, quia præcedit dispositio; & esse cognoscitivas: illudque principium, *non posse scilicet cognoscere, quia educantur de potentia materiæ*, esse nullum, irritum, & falsum; easdem mixtam naturam habere, inque hac mixtione aliquid immaterialitatis contineri; proinde non subsistere posse, debere corrumpi, & cessare, quia contrariæ propositiones de subsistentia, incorruptibilitate &c. intelligi debent de substantia omnimodè Spirituali, & simpliciter immateriali: quemadmodum sunt Animæ nostræ, de quibus substantiis verificari possunt Doctrinæ allatæ a D. Thoma in prima parte, quest. 75. art. 3., ubi querit, an Animæ Brutorum Animalium sint subsistentes, & affert auctoritatem Libri de Ecclesiasticis dogmatibus, & unà propriam rationem, quam hic referre placet propriis Auctoris verbis. *Et sic (dicit D. Thomas) manifestum est, quod Anima sensitiva non habet aliquam operationem propriam per se ipsam; sed omnis operatio sensitivæ Animæ est conjuncti. Ex quo relinquitur, quod cum Animæ brutorum Animalium per se non operentur, non sint subsistentes. Similiter enim unumquodque habet esse, & operationem.*

Sed statim assurgit difficultas. Si Animæ Brutorum habent esse partim immateriale, partim habebunt aliquam operationem sine conjuncto; consequenter poterunt inadèquate subsistere.

Respondetur, quod licet Animæ Brutorum sint immateriales modo supra explicato, adhuc nullo modo sunt per se subsistentes, nec adèquate, nec inadèquate. Ratio est, quia, ut dictum est, ex D. Thoma, nunquam operari possunt sine conjuncto. Duo itaque in hac re sunt ponderanda. Primum, non habere aliquam operationem independenter a subjecto animato; Secundum, habere aliquid immateriale. Hæc duo non se consequuntur ad invicem, ita ut aliquid possit esse immateriale, & ex toto dependere a subjecto: Quid enim obstat, quin aliquid sit immateriale, & non obstante immaterialitate adhuc dependeat ex toto a subjecto? Fundamentum istius sermonis dependet ex diversis gradibus immaterialitatis. Omnes norunt, immaterialitatem habere diversas differentias, & gradus, & quare non poterit dari unus gradus

imma-

immaterialitatis, qui ita sit alligatus, & obligatus materiæ, ut sine eadem nullo modo possit subsistere? Sicuti datur gradus immaterialitatis, qui nullo modo potest alligari materiæ, ut est immaterialitas Dei, & alter gradus, qui partim obligatur, partim non, ita poterit dari, & concipi gradus aliquis immaterialitatis, qui totaliter obligetur materiæ, & sine hac operari non possit, consequenter neque subsistere; & quando dicitur, *quod operari sit tantum subsistentis*, ut habet P. Ferrariensis in Com. ad primum contra Gentiles, cap. 44. p. 52. D. intelligi debet de principio operante non obligato totaliter materiæ; vel dicendum, principium illud non esse universaliter verum, cum ad operationem unio nonnunquam ita sit necessaria, ut hac remota, omnis operatio ex partibus unitis resultans, omnino cessare debeat. Animam autem sensitivam habere suam existentiam in unione ad corpus constitutam, multi Philosophi, & primi nominis admittunt: quapropter difficultas non est, an Anima sensitiva in unione ad corpus consistat, sed est, an, ut immaterialis, possit tantum in unione consistere, & pro huiusmodi dubitatione non legimus, nec concipimus motiva, & argumenta, quæ efficaciter suadeant oppositum; immò cum immaterialitas ex sui natura aliquid aliud non dicat, nisi defectum materiæ, & defectus materiæ non importet subsistentiam, poterit concipi substantia immaterialis in unione ad corpus materiale tantum consistens.

Dicet aliquis, in dissolutione corporis brutalis animati Anima immateriali, a quo recipit suum non esse, seu quomodo cessat esse? augetur motivum, quia ut immaterialis non habet contrarium, a cuius activitate substantia sua perire debeat.

Respondetur, ex natura sua cessare, & non per actionem contrarii; ratio est, quia quotiescunque aliqua substantia intrinsecè est ordinata ad aliud, cum quo unum debet constitui, toties cessare debet, quando id, ad quod ordinatur, perit, ob mutuam, & necessariam dependentiam unius ab altero. Cum igitur immaterialitas Animæ sensitivæ sit ordinata ad corpus brutale, & ab hoc necessariò dependeat, si corpus corrumpatur, & Anima pariter cessare debet sublato corpore, instar speciei intentionalis, aut luminis, quæ ex sua natura desinunt, & illicò, remotis corporibus, a quibus effluunt, sive hoc sit ob dependentiam talem a subiecto, sive ob exiguum entitatem, sive alio modo, certum est, ad præsentiam objecti conservari; in absentia autem ejusdem immediate desinere; a simili arbitramur, Animam Brutorum, quamvis immaterialis a nobis existimetur, cessare, corpore brutali corrupto.

Cognoscitur ex habito progressu incorruptibilitatis, notam ab eadem auferendam esse, ratio est eadem, quæ supra adducta est, nimirum. Si Anima brutalis totum suum esse habet in unione, non poterit

ad corruptionem corporis permanere, consequenter cessare debet. Verum quidem est, malè quæri, an prædicta Anima sit corruptibilis, an incorruptibilis; quia sicuti non generatur, ita neque corrumpitur; non propterea est incorruptibilis, ut dictum est, & quemadmodum species intentionalis in Sententia eorum, qui eandem admittunt, & lumen, dum illuminat, aut non; non dicuntur generari, aut corrumpi, sed emanare, aut diffundi, & cessare, aut desinere, quando non sunt: ita Anima brutalis a Deo creata cum necessaria dependentia a corpore brutali, corrupto hoc, immediatè desinit esse sine aliqua corruptione.

Superest alter nodus dissolvendus, & fundatus in Doctrina D. Thomæ, in prima enim parte, quæst. 45. art. 4. statuit prædictus Doctor: *Creari propriè subsistentibus in suo esse convenire, aliis verò concreari.* Eandem Doctrinam alibi apud eundem invenimus de Creatione, qu. 3. art. 2. ad 12. pag. 9. col. 4. &c. Ratio, cui innititur tantus Doctor, est, quia creari est quoddam fieri: hoc autem ordinatur ad esse rei: hoc autem propriè convenit subsistentibus: *Illi autem propriè convenit esse, quod habet esse, & quod est subsistens in suo esse.*

Ceterum solutio ad difficultatem propositam est in litera Doctoris, nam loquitur de creatione propriè sumpta, non impropriè, quemadmodum est Anima Bruti, quæ non potest dici propriè creari, ut dictum est supra, nec potest dici rigorosè existere, sed melius coexistere; unde sic legitur apud eundem: *Sicut igitur accidentia, & formæ, & huiusmodi, quæ non subsistunt, magis sunt coexistentia, quàm entia; ita magis debent dici concreata, quàm creata. Propriè verò creata sunt subsistentia.*

Quamobrem determinamus, Animam brutalem propriè non creari, etiamsi admittamus, produci a Deo, & non educi de potentia materiæ; sed impropriè tantum ob dispositiones antecedentes; determinamus similiter, non subsistere, quamvis immediatè producat a Deo, mediantibus præviis dispositionibus agentis, quia totum suum esse in unione consistit, & dependet ita ab organis in conservari, ut sine illis nec ullam habeat operationem per se, nec consequenter aliquam subsistentiam. Operationes enim omnes Animæ sensitivæ sunt conjuncti ad differentiam Animæ rationalis, quæ independenter ab organo operatur, & propterea dicitur habere, & de facto habet partes inorganicas, quæ reddunt eandem subsistentem. Potentiæ enim organicæ, & sensitivæ, corrupto conjuncto, etiam in Anima rationali separata, non remanent actu, sed virtute tantum in eadem, quod expressit D. Thomas in prima parte, quæst. 77. art. 8., quando concludit: *Potentias Animæ, cum sint accidentia Animæ, vel conjuncti, illas, quæ sunt in Anima, corrupto corpore in Anima remanere; illas verò, quæ sunt*

sunt conjuncti, non remanere corrupto corpore, nisi virtute.

Idem respondet, quasdam potentias comparari ad Animam solam, sicut ad subiectum, ut intellectus, & voluntas, & istas, ait, destructo corpore, necessario remanere in Anima. Quasdam alias esse in conjuncto, sicut in subiecto, ut omnes potentiae sensitivae. Ista verò, destructo corpore, non remanent actu in Anima, sed virtute tantum, vel in principio, vel radice.

Side Anima rationali ita discurrendum, quid sentiendum erit de Anima sensitiva, & ejus potentiis, quae nullam habent actionem, nisi per organum corporeum; ideoque non sunt proprietates solius Animae sed conjuncti: & si Anima rationalis non esset eminenter vegetativa, & sensitiva, distinctio superius allata non haberet locum.

Et quamvis operationes, & actiones Brutorum ad miraculum usque nostrum rapiant intellectum, attamen semper sunt conjuncti, semper sensitivae, & semper fiunt per organum corporeum, quapropter cognitio, quam habent Bruta etiam de actibus propriis, non excedit lineam brutalem, & genus sensitivum; quemadmodum nonnulli Doctores tenent, inter quos Durandus in Prologo Sententiarum, quest. 2. ad secundum, num. 22., cujus verba referre placet, ut magni Viri circa cognitionem sensitivam Brutorum innotescat ratio: *Bruta* (ait) *non solum cognoscunt exterius objectum, sed etiam actum proprium, sive per eandem potentiam, cujus est actus, sive per aliam. Sicut enim non solum videmus colorem exteriorem, sed perpendimus, nos videre, & hoc per eundem visum, aut per sensum communem: (quod nobis magis placet) sic etiam Bruta, in quibus sunt perfectae potentiae sensitivae, forte omnes, licet magis confusae, & indistinctae. Et ideo falsum est, quod assumit ratio, scilicet quod Bruta non cognoscant actum suum: cognoscunt enim, & in ipso cognito delectantur.*

Ante omnes istos nostros Doctores, Aristoteles in primo Politicorum, cap. secundo, non est alienus, ubi legitur, vocem quidem molesti, atque jucundi significationem esse: *Quapropter aliis quoque existit Animalibus hucusque; natura enim processit in his, ut sensum habeant jucundi, & molesti, & hoc inter se significare possint. At sermo ad hoc datus est nobis, ut ostendamus utilitatem, & damnum; atque ita justum, & injustum; hoc enim praeter cetera Animalia Hominibus proprium est.*

Idem cecinit Lucretius quinto de rerum natura libro, pag. 693. apud Lambinum.

Cum pecudes mutae, cum denique secla ferarum

Dissimiles soleant voces, variasque ciere,

Cum metus, aut dolor est, aut cum jam gaudia gliscunt.

Et quomodo probabile erit, Bruta habere sensum jucundi, & molesti, & non cognoscere sensum eundem, immo, & in ipso cognito de-

lectari, aut non? ex quibus manifestè deducitur principium altioris conditionis, quàm sit compositio materialis, & illud principium esse cum conditionibus descriptis in ipsis Brutis.

Hæc est differentia inter Homines, & Bruta, quòd illi voce articulata; ista voce inarticulata suos effectus denotant; illi non tam angustis finibus continentur, quàm ista. Superfluæ fuissent tot voces in Animalibus Brutis, quando nullum usum haberent, aut sui oblita esset natura, quando Brutis concessisset vocem sine usu vocis, qui est, ut sit rerum jucundarum, & contrariarum nota. Brutorum effectus sunt quidem pauci, sufficienter tamen, & dissimilibus vocibus notantur; quemadmodum diximus supra, & retulimus ex pluribus Doctoribus, quibus accedere potest Cardanus (quatenus opus sit) in lib. de rerum varietate lib. 15. cap. 82. pag. 297. De re proposita non dubitavit experientiæ innixus: *Nam, quòd variis vocibus ad varios animi affectus pgnificandos utantur, haud dubium est, Gallina enim cum pullos vocat, crocit: cum pullos ad fugam, ob milvum, hortatur, extendit vocem in longum, & extollit: cum capitur, anxie clamat, repetitque quasi singultiens: cum ovum parit, exultat: cum pullos deducit, alia voce asperiore, crassiore, atque rariore utitur, quàm cum illos ad se vocat: cum cubat, voce submissa, & ab aliis dissimili utitur &c.* Hæc in Gallina sunt evidentiæ, & in aliis speciebus Animalium: sed mirum est, quod Cardanus subjungit in eodem loco: *Et, ut uno verbo explicem, nullum genus Animalium præter Hominem cognoscit, quid agat, quamvis agat.* Quæ verba vix possunt salvari sine contradictione, nisi distinguatur de cognitione perfecta, & imperfecta.

Sanctus Thomas in Commento Politicæ auctoritatis Aristotelis comprobatur ea, quæ dicta sunt, & efficaci ratione ostendit, quod tactum est de natura, scilicet operante semper ad determinatum finem; unde, si Animalia habent vocem, ad aliquem finem eandem habere, dicendum est. Finis autem est indicare tristitiam, & delectationem, adeoque alias passiones, ut iram, timorem &c., quæ omnes ordinantur ad delectationem, & tristitiam, ut habetur in secundo Ethicorum.

Constat itaque intrinsecè, & extrinsecè, ratione scilicet, & auctoritate, Bruta agere, beneficio alicujus principii, quod non est simplex structura, etiamsi ad omnes suas operationes structura concurrat, cum structura ab uno, & eodem objecto non possit tam diversimodè se ipsam movere, vel a spiritu agitari, ut contingit in motu Canis inventientis Dominum.

Addimus, eadem Bruta suo modo cogitare, seu habere perceptionem eorum, quæ ab ipsis fiunt, aut eorundem conscia esse, seu reflectere. Non legimus unquam paradoxum majus, quàm istud toties inculcatum, dari nempe corpus sensatum, quale est brutale, & idem habere
or-

organa sensuum, & non sentire, seu esse insensatum, ac si oculi, aures &c. in eisdem essent tantum æquivocè tales. Cogitata Antonii Le Grand nihil probant, Equum mechanicè tantum currere, moveri, aut non, etiam si impulsus, laccessitus, & baculis, calcaribus, aliisque modis irritatus fuerit. Respondeant quidem nivæ Animæ, & suo candore dicant, an credant sola structura possit ita resistere, ut evenit & communiter observatur in casu proposito.

Machinas moveri, & non moveri, omnibus notum est; quando moventur, nullum habent in compositione defectum. Secus, si cessent, & remoto impedimento, ad pristinum statum redeunt. Simile quid non est cogitandum in Brutis, ut in Equo ad baculum reluctante, contumaci, & refractario ad tempus, nullo sensibili vitio manifestè apparente, non movetur, quando opus esset, & movetur brevi elapso tempore, ablato onere, phaleris, & freno. Istius anomalie causa estne comparanda cum Horologio? Hoc semper æqualiter movetur: nisi vitium in structura fuerit. Equus autem non semper æqualiter movetur, quamvis de mala structura non constet: poterunt quidem diversa proponi, sed præter Animæ regulantis indolem, omnia erunt irrita verba; & idcirco non terrimus tempus in confutando Antonio Le Grand in Opere toties citato §. 104.

Hic aliud mihi occurrit mirandum, & est de robore auctoritatis Cartesianæ, cui tantopere Moderni adhærent, ut omissis aliorum placitis hanc sequantur. An Cartesius anteponendus est omnibus? Sentiant alii quicquid ipsis placet, nos sequimur rationem. Distinguamus igitur: aut considerare volumus auctoritatem Cartesii, ut simplex auctoritas est, aut quatenus in auctoritate continetur ratio. Si primum, nunquam erimus in voto, quod auctoritas simplex Cartesii sit anteponenda Aristoteli, quamvis iste sit pictus sub pedibus illius: sed istos impetus sine consilio omittamus. Si secundum, quatenus scilicet in auctoritate continetur ratio, in memoriam redigantur, quæ superius sunt dicta, & super hac re modò tantum audiatur Petrus Van-Mastricht, qui in hac parte scopum tangit, licet in aliis quàm plurimis non sit admittendus.

Hic in novitatum Cartesianarum Gangrena, sectione prima, §. 8. p. 7. monet, ac observat, Philosophiam Cartesii falsis hypothetibus innixam ex ipsius Cartesii confessione non posse sustineri: amplius observat, Discipulos ejusdem certò admisisse, quæ Des-Cartes non solum dubitative, sed falsò pronunciaverat: *Dum quæ Præceptor Cartesius pro nudis habuit, immo falsis hypothetibus, ejus Discipuli pro certis adorant axiomatis, & veritatibus. Cujus exemplum illustrè prostat in Capite de Systemate Mundi, de motu Terræ, & quiete Solis, quam Cartesio non fuisse nisi pro hypothese, neutiquam pro rei veritate ipse disertè testatur. Principiorum Philosophiæ, part. 3. §. 19., ubi hæc leguntur formalia*

ver-

verba: *Ipsamque tantum pro hypothese, non pro rei veritate haberi velim.*

Sufficiat una inepta Cartesii de omnibus dubitatio. Pater Claudius Frassen de Principiis Entis fertilem hanc methodum de omnibus dubitandi insectatur sequentibus verbis, quest. 3., conclus. 1. pag. 34. *Quis enim mentis suae compos finget se forsan dormire, forsan non videre, dum Caelum, & terram intuetur, se forte decipi. Ad quid tam aliena, tamque insolita fictio, nunquid ut sciam me esse, qui cogito, cetera ignorare, necesse est? Ad hoc mihi inducendum in animum, oportet serio dubitare de rebus non solum de rebus materialibus, quae sensibus aperte sunt expositae, non solum de primis, ac notissimis Scientiarum principiis, non solum de rebus divinitus revelatis, sed etiam de mea ipsa existentia, quid absurdum magis, & nocuum excogitari poterat. Et paulo inferius. Hoc non est incipere esse Philosophum, ut prae tendit Cartesius, sed desinere esse rationalem, & christianum; maxime cum, nullo implorato Religionis auxilio, contendat, esse philosophandum.*

Dubitare est laudabile, quando res est obscura, & non presumere, certam cognitionem prudentis est Viri; praecipue ubi veritas latet: sed est simul considerandum, esse aequales errores de omnibus dubitare, & omnibus fidem abrogare, deinde peius est, falsa cuncta supponere, ut vult Cartesius. Prudenter dubitare, & data opportuna occasione, cuncta falsa supponere sunt duo, quae ita distant, ut primum ab omnibus commendari, secundum ab omnibus reprobari debeat. Sceptis est rationabilis, non ita aperta falsitas, quam universaliter supponere pro invenienda veritate, durum nimis est credere, quamvis nonnunquam ex falso possit verum, sed hic non est sensus Cartesii, qui ideo falsa cuncta esse supponenda docet, donec aliquid tandem appareat, quod falsum esse non possit.

An haec sit via ad inquirendam veritatem, ut praepudicia tollantur, quae nonnunquam illius possessionem impediunt, certi non sumus, ac propterea de hac dubitatione inquirendum strictioribus Philosophis relinquimus, & interim huic nostrae Dissertationi finem imponimus, omniaque, quae diximus, Sacrae Romanae Ecclesiae infallibili censurae submittimus.

F I N I S.

Vidit D. Augustinus Maria Alfieri Clericus Regularis S. Pauli, & in Ecclesia Metropolitana S. Petri Bononiæ Penitentiarius pro Eminentissimo, & Reverendissimo D. D. Jacobo Cardinali Boncompagno Archiepiscopo, & Principe &c.

Ex commissione Reverendissimi Patris Inquisitoris Bononiæ, perlegi Librum inscriptum: *Entelechia, seu Anima sensitiva Brutorum demonstrata contra Cartesium: Auctore Jo: Hieronymo Sbaragli &c.* in cujus eruditissima lectione nihil occurrit bonis moribus, Catholicisvè dogmatibus obnoxium, multum quidem utilitatis, & roboris. Stabiliendo enim Animam sensitivam in Brutis, magis firmat, & profitetur rationalem in Hominibus, ipsamque vindicat ab omni Philosophiæ Novatorum discrimine. Studium fanè solidum, innixum validis rationibus, necnon firmissimis Scripturæ, & Patrum autoritatibus, dignum tanti Authoris nomine, in omni tum naturali, tum Sacra Doctrina versati, ut verior Fama commendat, proindè non fraudandum publica luce, quam meretur, ut censeo. Ex Collegio S. Pauli Bononiæ die 15. Aprilis 1716.

Ego D. Jo: Hieronymus Gazonus Cleric. Reg. S. Pauli, Præpositus Provincialis Provinciæ Etruriæ, Sanctissimæ Inquisitionis Bononiæ Revisor.

Die 22. Aprilis 1716.

Attenta supradicta attestazione.

Imprimatur.

Fr. Jordanus Vignali Inquisitor Generalis Bononiæ &c.

Errata	Corrige
pag. lin.	
17 41 Anima:	Anima
19 26 Corrarium	Conarium
29 Corrarii	Conarii
20 41 Quintiliani	Quintiliani
22 17 aliud	aliud
25 3 inititur	innititur
28 22 <i>acretionem</i>	<i>accretionem</i>
29 26 artefactis	& Artefactis
37 42 æconomia	œconomia
43 6 remitente	remittente
53 22 4.	t.
58 21 quodd	quæ
59 16 Vienneſe	Viennense
62 27 nam	non
66 6 patientiam	præſentiam
75 27 deſſumptum	deſumptum
82 29 ſiſygyias	ſyzygyias
83 30 adequato	adæquato
84 24 <i>pradicatur</i>	<i>pradicatum</i>
90 17 Piccolhominus	Piccolomineus
94 8 ſymetriad	ſymmetriad
97 37 propoſitæ	propoſitas
101 18 ſubſellii	ſubſellii
102 26 facilimum	facillimum
28 <i>facilimè</i>	<i>facillimè</i>
106 26 ſympatiis	ſympathiis
111 33 tenentur	tenemur
113 41 Schotum	Schottum
135 33 Imaginativa	Imaginativa
140 33 Affriſ. 6.	Affectis
144 34 ceteris	ceteris
179 38 illi	illis
183 29 <i>conſummati</i>	<i>conſumati</i>
184 31 abyſſum	abyſſus
188 29 206.	226.
193 25 reprehendens	reprehendens
197 39 hebreo	hebræo
201 8 vivendi	vivendi:
9 Auctoritate:	Auctoritate
205 11 quorum	quarum
207 27 Vetis	Vitis,
29 Aergæanos	Audæanos
Dicaritas	Dicartitas
31 Dicartiſtis	Dicartitis
2 10 40 Æſus	efus
2 14 41 <i>proſitetur</i>	<i>proſitemur</i>

Errata	Corrige
pag. lin.	
217 23 concludere	concludere
223 5 Admodum	prædictum
241 38 omitenda	omittenda
243 29 <i>innenarabili</i>	<i>inenarrabili</i>
252 4 Diſertatione	Diſſertatione
253 41 ille	illæ
261 42 ſit	ſint
269 40 <i>ſapienter</i> . Sentit	. Sapienter ſentit
271 17 conſtat	conſtet
288 19 tum	non
295 20 accommadaviſſe	accommodaviſſe
303 21 <i>movehs</i>	<i>movens</i>
307 26 <i>Sententiam</i>	<i>Sententiam</i>
315 30 <i>Agghiamenti</i>	<i>Agghiacciamenti</i>
319 13 referrimus	referimus
325 1 <i>uti</i>	
326 10 ratione	rationi
328 12 attribuendæ	attribuendæ
329 21 adducte	adductæ
333 7 materialitate	materialitatem
334 5 Teloſcopii	Teleoſcopii
10 Teloſcopio	Teleoſcopio
13 reduntur	redduntur
336 31 aures	aure &c.
342 10 acta	actus
343 3 ſiſtit	ſiſtit
26 cognoscitur. Si	cognoscitur, ſi
349 7 <i>ſanſibile</i>	<i>ſenſibile</i>
350 40 excitandum	excitandum
357 3 tranſmiſſa	tranſmiſſa
358 20 deficientes	deficientes
362 24 producente:	producente?
27 producente;	producente?
363 21 cerebro,	cerebro?
364 41 communi;	communi?
365 1 iſtorum.	iſtorum?
6 complexum	complexus
382 31 ſpe	ſpecie
390 5 <i>condictione</i>	<i>conditione</i>
36 diſpoſitiones	diſpoſitiones
398 30 cohibet	cohæret
400 9 Statu	Senſu
403 20 admittetur	admittatur
407 11 Anthopographa	Anthropographia
410 41 confunderint	confuderint
411 28 <i>quoddam</i>	<i>quodam</i>

Errata

Corrige

<i>pag. lin.</i>		
412 29	Dondinus	Dandinus
413 29	Teoria	Theoria
416 29	Attendo	A tendo
419 11	partius	parcius
34	illarum:	illarum?
421 6	Ciphanium	Giphanium
425 3	feri	ferri
426 10	Appollonii,	Appollonii
437 38	Primarium	Principium
438 23	primarium	principium
442 33	calor	color
443 17	demonstrari	demonstrari
444 22	radici	radice
447 32	deficiat	deficiat
449 32	pro avolatione	perturbatione
450 33	paralyticæ	paralyticæ
451 14	Præsentia	Præsentiam
454 29	Hærum	Herum
455 27	Hærum	Herum
456 22	Anotomicæ	Anatomica
31	syzygiæ	syzygiæ
36	Cartistæ	Cartistas
458 5	phænonema	phænomena
34	Hæros	Heros
41	exibet	exhibet
461 18	admittendus	admittendas
23	paragrafo	paragrapho
462 1	præsse	presse

Errata

Corrige

<i>pag. lin.</i>		
462 5	derivat	derivatus
25	conservarerur	conservaretur
464 3	fabricare	fabricari
470 37	ante hac occasione	ante hac occasionem
484 12	piris	pyris
508 42	Phodiginus	Rhodiginus
509 13	corpulavit	copulavit
14	Epinemide	Epinomide
510 23	Ettumulerum	Ettmullerum
512 24	Aktis	Artis
524 41	formarum	de formis
538 15	se-	se
539 20	admittatur.	admittatur,
540 12	igitur	igitur
541 41	favet	fovet
550 36	observantur. Si	observantur, si
552 13	novo antiqua	novo - antiqua
29	hoc	hoc est
553 5	habeat	habeant
554 15	Creare	Creari
558 13	plure	plures
560 18	Proemialibus	Proœmialibus
561 27	secundum,	secundum
565 33	ubicunque	ubicunque
569 5	commnicat	communicat
574 6	Aristoteles	Aristotelem
10	Aristotelem	Aristoteles
19	atr.	art.

Reliqua Lector pro sua humanitate corrigit.

Richard L. Taylor, Jr.

Sbaraglia, Gian Girolamo,

Entelechia

Bononia 1716

4 Ph.sp. 164

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10008228-3